

ARHIVELE NAȚIONALE BACĂU

ACTA BACOVENSIA

ANUARUL ARHIVELOR NAȚIONALE BACĂU

XVIII

Editura MAGIC PRINT
Onești – 2023

Anuar editat de

ARHIVELE NAȚIONALE BACĂU
și
FILIALA BACĂU
A ASOCIAȚIEI GENERALE A ARHIVIȘTILOR DIN ROMÂNIA

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC:

Prof. univ. dr. Gheorghe Cliveti – Universitatea „Al.I. Cuza” Iași, director al
Institutului de Istorie „A.D. Xenopol” Iași
Dr. Silviu Văcaru – Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” Iași
Dr. Elena Chiaburu – Biblioteca FEAA din cadrul Univ. „Al.I. Cuza Iași”
Dr. Ioan Lăcătușu – Centrul European de Studii Covasna-Harghita
Dr. Adrian Pohrib – Arhivele Naționale Galați
Dr. Anton Coșa – Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău

COLEGIUL DE REDACȚIE (bacau@arhivelenationale.ro)

Vilică Munteanu – redactor șef (vilica.munteanu@yahoo.com)
Dr. Silviu Văcaru
Mihaela Chelaru
Cristina Tanasă

Tehnoredactare și machetare: Vilică Munteanu
Coperta: Adriana Taropa
Corectura: Mihaela Chelaru

ISSN 1842-4864

Editură recunoscută de Ministerul Educației Naționale prin Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS) – Cod 345

Reproducerea integrală sau fragmentară, prin orice formă și prin orice mijloace tehnice, este strict interzisă și se pedepsește conform legii
--

Răspunderea asupra conținutului materialelor revine, în exclusivitate, autorilor
--

Tiparul executat la
MAGIC PRINT
Bd. Republicii nr. 45B
Onești, jud. Bacău

CUPRINS

ISTORIE

Octavean-Radu IVAN

Florența 1435: Profeția unității creștine. Papa Eugenius al IV-lea și mitropolitul Grigorie al Moldovlahiei 9

Tudor RĂȚOI

Familia Racoviță-Cehan într-o schiță genealogică și în documente păstrate la Arhivele Naționale Mehedinți 17

Ioan LĂCĂTUȘU

Solidaritatea românilor de pretutindeni cu românii din sud-estul Transilvaniei 31

Costin CLIT

Documente privitoare la istoria unor mănăstiri din Moldova (1634-1826) 47

Tatiana SCURTU

Ctitori ai bisericilor și școlilor confesionale ortodoxe și greco-catolice din scaunele secuiești Ciuc, Giurgeu, Odorhei și Treiscaune, în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea 85

Maria BERCEANU

Ținutul Bacău în contextul încercărilor de modernizare a organizării teritorial-administrative în epoca regulamentară 105

Mihai CEUCĂ

Cimitirul „Central” din Bacău 141

Roxana-Emanuela ANUȚEI

Incursiune în documentele orfelinatelor din orașul Bacău 157

Dorel BĂLĂIȚĂ

O foaie de zestre din anul 1883 într-o colecție particulară băcăuană .. 165

Cornelia CUCU

- Preocuparea învățătorilor băcăuani pentru asigurarea sănătății
Elevilor (sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX) 173

Doina ANGHEL, Mihai TALAȘMAN

- Prizonieri în marele război. Statistici ale Ministerului de Război
și memorii ale unor băcăuani 193

Aurel-Florin ȚUSCANU

- Câteva considerații privind alegerea, investirea și înscăunarea
episcopului Nectarie Cotlarciuc în scaunul vlădicesc al
Cetății Albe – Ismail 211

Ovidiu BOLDUR

- Construirea unui mausoleu în memoria eroilor din Primul Război
Mondial – începuturile și evoluția „Monumentului Eroilor” de pe
dealul Măgura Ocnei – Cireșoaia 229

Valentin IOAN

- Situația schitului Pângărați în perioada 1929-1932 237

Daniel DIEACONU

- Partidul-unic al regelui Carol al II-lea: Frontul Renașterii
Naționale/Partidul Națiunii 245

Luminița GIURGIU, Teodora GIURGIU

- Povestea unui supraviețuitor – Grigore Gheba 257

Adrian DEHELEANU

- Aspecte privind activitatea unor preoți militari din Armata Română
în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.
Dimensiuni istorice și religioase 267

Alin SPÂNU

- Ceangăii în analiza generalului (r) Ștefan Ionescu, prefectul
județului Roman (1942) 285

Anton COȘA

- „Noi suntem de neam românesc și de religie creștină catolică” 295

Emanuel BĂLAN

- O situație privind legionarii și comuniștii din județul Bacău
în cursul anului 1943 315

Mariana S. ȚĂRANU

- Modalitățile de rechiziționare forțată a produselor agricole
de la populația Moldovei Sovietice în perioada foametei
organizate (1946-1947) 351

Fabian DOBOȘ

- Mărturia de credință dată de surorile din congregația
Maicii Domnului în fața regimului comunist 369

Ioan DĂNILĂ

- Vasile Alecsandri, la două sute de ani și un lustru. O cronologie 383

ARHIVISTICĂ**Constantin CHERAMIDOGLU**

- Câteva opinii despre pregătirea arhivistului 391

Cristina TANASĂ

- Accesul la documente – studiu de caz: Estonia 403

Mariana-Loredana BARBU, Marius GAVRILĂ – Considerații

- privind soluționarea petițiilor referitoare la Legea 130/2020 417

Magdalena ALBU

- RECENZIE: Ana Doboreanu, *Sud-estul Transilvaniei în perioada
1900-1914. Studiu socio-politic*, Editura Eurocarpatica,
Sf. Gheorghe, 2021 437

Tatiana SCURTU

- IN HONOREM.** Problematika istoriei și culturii Moldovei,
Basarabiei și nordului Bucovinei și a relațiilor cu Transilvania,
în preocupările arhivistului, sociologului, istoricului și publicistului
dr. Ioan Lăcătușu. Sintează documentară 449

Eugeniu CRISTE, Liviu BOAR

IN MEMORIAM. Ștefan Marinescu (1941-2020). O viață dedicată arhivelor românești	477
Lista de autori	485

ISTORIE

FLORENȚA 1435: PROFETIA UNITĂȚII CREȘTINE. PAPA EUGENIUS AL IV-LEA ȘI MITROPOLITUL GRIGORIE AL MOLDOVLAHIEI

Octavean-Radu IVAN

Florence 1435: the Prophecy of Christian Unity Pope Eugenius IV and Metropolitan Gregory of Moldovlachia Abstract

In the year 1435, in the city of Florence, before Pope Eugene IV, Gregorius, the Archbishop of Moldavia, expressed his desire to be in full communion with the successor of the apostle Peter. The Pope, in turn, confirmed the work of the Archbishop of Moldavia but also among other Orientals within and near the Kingdom of Hungary.

On July 6, 1439, the Decree of Union between the Latin Church and the Greek Church was proclaimed from the Florentine cathedral of Santa Maria.

Keywords: the archbishopric of Moldavia, papal primacy, Latin Church, Greek Church, Kingdom of Hungary, crusade.

O primă mențiune între istoricii români despre un arhiepiscop al Moldovei care s-a întâlnit în anul 1435 cu însuși papa de la Roma, Eugenius al IV-lea, este prezentată de Gheorghe Șincai (1754 – 1816) care, la rândul său, o cunoaște dintr-un *extract* făcut de Aloisie Gverra – lăsând de înțeles și faptul că în aceeași epistolă se face referire la încă un mitropolit al Moldovei, Damian, urmașul lui Grigorie în scaunul mitropolitan al Moldovei, ambii aflați în legături cu Biserica Romei: Evghenie IV, papa de la Roma, încă au scris în anul 1435, în luna lui martie, din Florența, lui Grigorie, Mitropolitul Moldovei, o epistolă, al căreia *extract* așa sună la Aloisie Gverra¹: „Grigorie, Arhiepiscopul Moldovei, priimindu-se cu toată cinstea de patriarhul Evghenie, i-au făgăduit de față că va ținea deplin toate obiceiurile Bisericii Romei. Atunci Evghenie au dobândit mare nădejde că se vor putea aduce toți cei de legea grecească, cari erau supt stăpânirea arhiepiscopului, ca să mărturisească aceiași credință. Drept aceea aceiași mărturisire s-o poftescă Grigorie de la ai săi în cât iaste și pentru purcederea Duhului Sânt și pentru vâlfa Bisericii Romei ș.c. Din carea epistolă poți culege că Mitropolitul Damian, carele s-au iscălit în soborul de la Florența, au urmat lui Grigorie. Epistola aceasta se aduce și de Rainald² și de

---

¹ Nota lui Gh. Șincai: „*Gverra in Epitome Const./ Pont.*, tom 2, p. 531”.

² Nota lui Gh. Șincai: „*Raynaldus ad ann. 1436, nro 27*”.

Lecvien³”⁴. Aloisius Guerra, într-adevăr, a cules și tipărit documente, extrase și rezumate din diferite opere, ordonate după regatele și provinciile care aveau legătură cu respectivele documente. Astfel, între *De Regno Georgiae*” și „*De Regno Rasciae*, așează o serie de documente care, în opinia sa, meritau să fie sub titlul *De Bulgariae Regno* – pentru ca după rezumatul privitor la scrisoarea papei Eugen al IV-lea pentru arhiepiscopul Moldovlahiei să indice alte două sub-titluri: *De Valahia*, respectiv *De Moldavia*, menționând într-o notă marginală faptul că documentul nr. X privitor la *Bulgariae Regno* este extras din opera lui „Rayn[naldus]”, fără a preciza numărul volumului, ci doar anul emiterii documentului:

[...] <P. 528> *De Regno Georgiae*

[...] <p. 529> *De Bulgariae Regno*

[...] <p. 531> <notă marginală: „X. [ex Rayn.] ad ann. 1436, nr. 27>

Eugenius IV. Archiepiscopo Moldoblacliae

Inc. *Cum fuerimus*, etc.

Gregorius Archiepiscopus Schismaticus humanissime ab Eugenio receptus, in Pontificiis praesentia Romanae Ecclesiae ritum in cunctis articulis expresse professus fuerat.

Non levis spes tunc incessit Eugenium, fore ut Archiepiscopo subditi Graeci populi eandem fidem induci ad profitendam possint.

Eandem ergo professionem a suis populis fieri curet Gregorius et quoad processionem Spiritus S. et quoad primatum Romanae Ecclesiae.

Abjurantes schisma a censuris absolvat, recipiatque ab illis iuramentum, se non esse ad idem schisma reversus.

Eos per chrismatis unctionem confirmet.

Facultatem illi dat Eugenius dispensandi ordinatos super irregularitate etc. agendique quaecunque huic unioni faciendae expedire crediderit.

D. Florentiae VI. Id. Mart. P. a. V. a. D. 1435.

De Valachia

[...] De Moldavia

[...] <p. 532> *De Regno Rasciae* [...].⁵

Cercetând documentele în succesiunea indicată de Șincai, după ce am văzut referința la opera lui *Gverra*, ajungem la *Rainald* – sau așa cum el se prezintă, *Odorico Raynaldus* – a cărui operă *Annales*, în tomul XVIII, prezintă

³ Nota lui Gh. Șincai, *Lequien in Oriente christiano*, tomul 1, p. 1251.

⁴ Gh. Șincai, *Hronica românilor și a mai multor neamuri*, tomul I, în *Opere*, I, Editura pentru Literatură, [București] 1967, p. 595.

⁵ *Pontificiarum Constitutionum in bulariis magno, et romano contentarum, et aliunde desumptarum epitome, et secundum materias dispositio cum indicibus locupletissimis opera et studio Aloysii Guerra s.t.d. tomus secundus*, Venetiis, sumptibus heredis Nicolai Pezzana, MDCCXXII, p. 528-532.

între actele din anul 1436 un document, indicat la nr. 27, privitor la arhiepiscopul Grigorie: 27. Haec pro amplificanda inter Canarienses religione sanciebat Eugenius [anterior expunerii documentului privitor la arhiepiscopul Gregorius al Moldovei, fuseseră prezentate câteva documente privitoare la misiuni catolice în insulele Canare], qui ut Blacos, Bulgaros, Moldavosque a Graecanico schismate in Romanae Ecclesiae gremium revocaret, Gregorium archiepiscopum Moldoblachiae Catholicum amplissima instruxit auctoritate *a[]*]⁶, ut eos populos orthodoxa fide imbueret, censurisque exolveret:

<< Gregorio archiepiscopo Moldoblachia salutem, etc.

Cum fuerimus semper ad receptionem Graecorum ad nostrum et Romanae ecclesiae gremium venire volentium sincera voluntate et benigne dispositi, novissime te, qui retroactis temporibus ipsius Romanae Ecclesiae ritum in cunctis articulis expresse professus et per chrismatis unctionem, quam ad praesentiam nostram veniens devote suscepisti, in nostra et dictae Romanae Ecclesiae obedientia confirmatus existis, benignus complexi sumus, sperantes in Domino, qui mentes hominum sua illustrat clementia, mentem tuam in veritate Catholicae fidei ita stabilitatem et roboratum esse, ut non solum in eadem veritate permansura existas, sed Graecos ad huiusmodi veritatis cognitionem verbo et exemplo sedulo inducere studebis. Hac itaque consideratione inducti, personam tuam nobis et Sedi Apostolicae devotam debito honore prosequentes, et obetrantium animarum periculis, quantum nobis ex alto permittitur, providere volentes, tibi qui Spiritum sanctum à Patre et Filio procedere, et omnes articulos, quos sancta Romana Ecclesia tenet indubie profiteris, omnes et singulos Graecos utriusque sexus cujuscumque ordinis, praeminentiae vel dignitatis existant, Valachos, Vulgaros et Moldava[la]chos in regno seu confinibus Hungariae in praesentiarum existentes, qui tuo suasu et hortatione, sive alias sponte ad nostram et dictae Romanae Ecclesiae unitatem venire voluerint, si hoc a te humiliter petierint, et articulos, quos dicta Catholica Romana tenet Ecclesia expresse professi fuerint, à poenis et sententiis

---

⁶ Textul se prezintă sub forma unor fișe cu citarea unor documente, având uneori fraze-rezumat despre documentul succesiv sau, cum este cel de față, un rezumat al documentelor prezentate anterior (despre misiunile Bisericii Catolice în insulele Canare), unit cu rezumatul documentului ce urma să fie prezentat. Pe marginea textelor sunt uneori note; singura notă-comentariu cu referire sigură este în legătură cu semnul *a []*): „Eugenii studium pro Blachis, Bulgaris, Moldavisque a schismate revocandis. *a []*] Lib. 19. pag. 59”. Celelalte note marginale, fără mențiuni asupra punctului comentat, sunt: „Gregorius archiep. Moldoblachiae Rom. ecclesiae aggregatus”; „Professus Spiritum Sanctum à Patre Filioque procedere”; „Walachos et Bulgaros conciliare jussus Rom. ecclesiae”. și „S. Chrismatis unctione eos confirmare”. Expresia „Lib. 19. pag. 59” se referă la volumul de unde a fost copiat documentul de către editor [„Bullar. lib.” și „Lib. brev.” sunt menționate și în dreptul altor documente; aici nu a putut fi precizat]. Reproducerea notelor marginale este necesară deoarece în extrasele succesive unele dintre aceste note-comentarii marginale apar intercalate în documentele respective.

spiritualibus et temporalibus etiam schismatis et haeresis crimen sapientibus absolvendi juxta formam dictae Romanae Ecclesiae consuetam, injuncta personis ipsis pro modo culpa poenitentia salutari, ac recepto ab eisdem juramento, quod in pristinos errores non relabentur, nec persistentibus et relabentibus in errores huiusmodi praestabunt auxilium, consilium vel favorem, ac alia, quae de jure fuerint injungenda, ac personas ipsas ad nostram et ipsius Romanae ecclesiae unitatem recipiendi, et per chrismatis unctionem eas etiam confirmandi, nec non omnia et singula circa reductionem huiusmodi, ad Dei laudem et nostrum, ac praefatae Romanae ecclesiae honorem et augmentum pertinentia, agendi, faciendi et exequendi auctoritate Apostolica tenore praesentium concedimus facultatem. Tu vero, venerabilis frater, hoc sanctum et religiosum onus tibi injunctum sincera devotione suscipias, et id omni studio et diligentia prosequaris, et sanctiorem animum inducere studeas, ut non minus exemplo vitae, quam tuis suasionibus Graeci ipsi ad nostram et dictae sedis et praefatae Romanae ecclesiae unitatem venire incidentur, etc.

Dat. Florentia anno incarnationis dominica MCCCCXXXV, VI id Martij. pontificatus nostri anno V>>⁷.

---

⁷ Annales Ecclesiastici, Ab anno quo definit Card. Caes. Baronius, M. C. XCIII. Usque ad Annum M. D. XXXIV. Continuati, ex regestis pontificum, et litteris auctoritate publica fideque munitis: antiquissimis S. Sedis Apostolice scriniis, et amplissimis Vaticanæ potissimum, aliarumque bibliothecarum archivis Confirmati: Imperatorum, regum ac principum diplomatibus, epistolis, et manuscriptis codicibus, aliisque qua publicis qua privatis monumentis: probatissimorum denique et antiquissimorum auctorum, testium saepe ocularium libris ac scriptis copiose Illustrati, auctore odorico raynaldo, tarvisino congreg. orator. presbytero. quibus s. rom. ecclesiae, ac sedis apostolicae incrementa, diversarum haeresum seu religionum initia et decrementa: regnorum rerum publ. et variarum gentium conversiones ac divulsiones: mirae etiam tam ecclesiastica quam politicae disciplinae immutationes; earumque per Concilia et Pontificum bullas, Synodos cleri, Comitia Imp. Regum foedera, et leges novas fundamenta proponuntur. Tomus XVIII. Ab Anno M.CCCC.XVII. usque ad Annum M.CCCC.LVIII. Hac secunda editione pluribus ab Auctore correctus, et copiosissimo rerum ac materiarum Indice locupletatus. Coloniae Agrippinae, Apud Ioannem Wilhelmum Friessem juniorem, ANNO M.DC.XCIII [opera, cu nume abreviat, este cunoscută și ca „Baronius, *Annales*” precum și „Raynaldus, *Annales*”], doc. nr. 25 [indicat pentru anul 1436; de fapt este anul 1435, așa cum este actul datat], p. 164. Textul scanat din ediția citată se poate consulta și *on line* la adresa: https://books.google.ro/books?id=8oFMAAAAcAAJ&pg=PP7&hl=it&source=gbv_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=true (văzut în 26.07.2013). Același text, cu mai multe greșeli de transcriere, se poate consulta *on line* la adresa: [http://www.documentacatholicaomnia.eu/20vs/228_Baronius_Caesar/1538-1607,_Baronius_Caesar,_Annales_Ecclesiastici_28_\(Ed_Theiner_1864\),_LT.pdf](http://www.documentacatholicaomnia.eu/20vs/228_Baronius_Caesar/1538-1607,_Baronius_Caesar,_Annales_Ecclesiastici_28_(Ed_Theiner_1864),_LT.pdf) (văzut în 09.07.2013). Papa Eugen al IV-lea fusese întronizat ca Pontif Roman în data de 11 martie 1431; cele două documente indicate *in extenso*, datând din „VI Id. Martij” și „V Idus Marcii”, sunt, de fapt, din zilele de 10 și 11 martie ale anului 1435, prima fiind din anul V, iar a doua, din anul VI al pontificatului respectiv.

Ultimul dintre autorii menționați de Gheorghe Șincai este *Lecvien*, sau așa cum el se prezintă Michaelis Le Quien, făcând parte din *Ordinul Predicatorilor*, cunoscuții călugări dominicani. Acesta și-a propus să adune știri despre Răsăritul creștin, documentele fiind grupate în funcție de Patriarhiile creștine orientale, apoi pe provincii istorice respectiv pe mitropolii și episcopii. Vorbind despre *Provincia Moldoblachiae*, amintește de *Ecclesia Sotzabae*, *Metropolis* și, după menționări de diferite variante de scriere a numelui orașului Suceava, trece în revistă acțiunile papale în respectiva regiune, ajungând să menționeze șase episcopi sau mitropoliți de Suceava, al doilea fiind Gregorius, iar al treilea Damianus:

<P. 1251-1252> [...]

VIII. Provincia Moldoblachiae

I. Ecclesia Sotzabae, Metropolis.

[...] Episcopi Sotzabae

I. Anthimus [...].

II. Gregorius. Anno 1435 sedebat Gregorius Moldoblachiae archiepiscopus, sive metropolita, ad quem Eugenius Papa IV literas dedit, quum audisset eum ad Ecclesiae Graecae cum Romana unionem instaurandam optime affectu esse. Eugenii Epistolam Rainaldus refert inscriptam Gregorio Archiepiscopo Moldoblachiae, datumque Florentinae anno Incar. Dom. 1435. VI. Id. Mart. Rayn. Ad ann. 1436. n. 27.

III. Damianus [...].

<p. 1253-1254>

IV. Anastasius [...].

V. Barlaam [...].

VI. Ghedeon [...]⁸.

Părăsind firul rezumatelor și sugestiilor de lectură indicate de către Gheorghe Șincai, ne îndreptăm atenția spre un alt document emis în aceleași circumstanțe, din anul 1435, legat de același mitropolit al Moldovei - despre

---

⁸ Oriens Christianus, in quatuor patriarchatus digestus; quo exhibentur ecclesiae, patriarchae caeterique praesules totius orientis. studio et opera P.P.F. Michaelis le quien, Morino-Boloniensis, Ordinis Fratrum Predicatorum. Opus posthumum. Tomus primus, Tres Magnas complectes Diaecesis Ponti, Asiae, et Thraciae, Patriarchatui Constantinopolitano subiectas. Parissis, ex Typografia Regia. M.DCCXL, p. 1251-1254. Pentru prezența delegației Moldovei și a mitropolitului Damian la Conciliul de la Ferrara-Florența și despre ecourile acestui conciliu, fac trimitere spre cercetarea mea postdoctorală *Prezențe romano-catolice în aria culturală răsăriteană: consecințele unirii de la Florența*, disponibilă în mediul on-line (http://www.cesindcultura.acad.ro/images/fisiere/rezultate/postdoc/rapoarte%20finale%20de%20cercetare%20stiintifica%20ale%20cercetatorilor%20postdoctorat/lucrari/Ivan_Octavian.pdf), unde am indicat și câteva izvoare interne inedite privitoare la doi mitropoliți din Ungrovlahia, Macarie și Ioasaf, care au semnat și ei Decretul de unire *Laetentur caeli* din 6 iulie 1439 la Florența.

care aflăm că era însoțit și de alte persoane. Întâlnirea arhiepiscopului Grigorie cu Pontiful Roman urma să fie punctul de plecare spre o nouă misiune, aceea de a predica între români și slavi idealurile papale de instaurare a deplinei comuniuni între toți creștinii. Un *salv-conduct* adică un pașaport redactat în numele papei - pentru arhiepiscopul Moldovei și pentru tovarășii săi - semnat de papă și însoțit de binecuvântări papale pentru cei ce urmau să sprijinească acest demers, era un document extrem de important, potrivit gândurilor multor creștini ai acelor vremuri.

În celebra colecție de *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. I.2 este prezentat *in extenso* un document privitor la mitropolitul Grigorie al Moldovei, care a intrat în comuniune cu Biserica Romei, document publicat anterior de către Augustin Theiner, care la rândul său preciza și locul de unde a cules acest document din timpul papei Eugenius IV (1431-1447):

Papa Eugeniu IV, înștiințează pe toți credincioșii bisericii Catolice, că Grigorie, Mitropolitul Moldo-României, s-a întorsu la unire cu biserica Romei, și de ore-ce densulu voiesce se călătorescă în unele părți ale lumii, ca se extindă și mai departe credința catolică, de aceea denșii, se-lu primescă cu totă onorea, și se-lu lase a trece liberu cu suita sa de călăreți și pedestrași, prin ori-ce ținuturi, pe mare și pe uscatu.

Eugenius Episcopus etc. Universis etc. Salutem etc. Novissime Venerabilis frater nostrer Gregorius Archiepiscopus Moldoblachie, Spiritus sancti lumine illustratus, veritatem Catholice fidei cognoscens ad nostram et ecclesie Romane unitatem et obedientiam redactus est. Cum autem ad nonnullas mundi partes pro augmento Catholice fidei et Romane ecclesie se transferre proponat, nos optantes eundem Archiepiscopum cum eius comitiva equitum et peditum et familiaribus in personis, equis et bonis omnibus in eundo, stando et redeundo plena ubique securitate gaudere, Universitatem vestram requirimus et hortamur in domino, subditis vero nostris et gentium armorum Capitaneis ubicunque militantibus districte precipiendo mandamus, quatenus prefatum Archiepiscopum cum eius comitiva equitum et peditum, salmis, valisiis, rebus et bonis omnibus per nostra et per vestra territoria, passus, portus, pontes et loca quelibet tam per aquam tam per terram transire, stare, ire, et redire pro nostra et apostolice sedis reverentia absque solutione gabelle vel alicuius alterius impositionis exactione libere permitatis, nec eidem vel comitive, sociis et familiaribus predictis molestiam sive gravamentum aliquod inferatis, nec ab aliis, quantum in vobis fuerint, permittatis inferri, sed eum benigne recipientes et pertractantes, sibi, pro se et comitiva huiusmodi de securo transitu et receptu sic liberaliter providere curetis, ut exinde vestra devotio apud nos et sedem predictam digne commendari valeat.

Datum Florencie Anno Incarnationis dominice Millesimo quadringentesimo tricesimo quinto, V. Idus Marcii, Pontificatus nostri anno Sexto.

Reg. An. VI. Tom 15. Fol. 59.

Theiner, Mon. Slav. merid. I. pag. 374.⁹

Într-o perioadă de restabilire a autorității papale după diferite schisme din Biserica Latină, s-a consolidat ideea necesității refacerii comuniunii depline cu Biserica Greacă. Un asemenea demers, din perspectivă papală, era o reafirmare a primatului Bisericii Romei față de celelalte patriarii orientale, după modelul ideatic al primului mileniu creștin. Din perspectivă orientală, un asemenea demers însemna deschiderea de noi speranțe pentru oprirea avansării islamice, conturarea unor noi planuri de cruciadă cu spijin papal.

Demersurile unioniste inițiate de către papa Martinus al V-lea (1417-1431) au fost continuate de succesorul său, papa Eugenius al IV-lea (1431-1447), și vor fi cunoscute mai ales pentru actul de proclamare a comuniunii Bisericii Latine cu Biserica Greacă, realizat la data de 6 iulie 1439 în Florența, în cadrul unui sinod ecumenic, la care a participat însuși împăratul Ioan al VIII-lea Paleologul și numeroase oficialități eccleziastice din Apus și din Răsărit.

Privind retrospectiv gestul arhiepiscopului Grigorie, îl putem considera și ca un gest profetic al unui ierarh moldovean urmat de un demers ecumenic: Conciliul de la Ferrara-Florența (1438-1439), unde vor fi semnalate și alte prezențe din partea valahilor.

Așa cum se știe, documentele externe privitoare la activitatea ierarhului Grigorie¹⁰ sau absența sa din documente interne privitoare la viața și succesiune

⁹ Documente privitoare la Istoria Românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, volumul I, partea 2, București 1890. Documente privitoare la Istoria Românilor, 1346-1450, culese, adnotate și publicate de Nic. Densușianu, cu șase tabele facsimile heliografice și cu două apendice documente slavone însoțite de traduceri latine 1198-1459, București, 1890, doc. nr. DII, p. 599-600. Reproducerea textului publicat de A. Theiner este fidelă, chiar dacă editorul respectiv a dat un alt titlu-rezumat al scrisorii papei Eugen al IV-lea: „Salvusconductus pro Gregorio archiepiscopo Moldovalachiae orthodoxo recens facto, qui ad nonnullas mundi partes pro augmento catholicae fidei et Romanae ecclesiae se transfere proponit. Reg An. VI, Tom 15, fol 59”, în *Vetera Monumenta slavorum meridionalium historiam illustrantia maximam partem nondum edita ex tabulariis Vaticanis deprompta collecta ac serie chronologica disposita ab augustino theiner presbytero congregationis oratorii, consultore ss. congregationum indicis librorum prohibitorum, episcoporum et regularium ac sancti officii, collegii theologorum archigymnasii romani, Academiae Pontificiae Archaeologiae, herculanensis aliarumque plurium academiarum socio, tabulariorum Vaticanorum Praefecto etc. etc. Tomus primus ab Innocentio PP. III usque ad Paulum PP. III 1198-1549*, Romae, typis vaticanis 1864 (abreviat: A. Theiner, *Monumenta Slavorum*, tom I, Roma, 1864), doc. nr. DXXXVI, p. 374.

¹⁰ Cf. N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, Ed. Ministerului de Culte, București 1928, p. 82-83.

ierarhilor orientali în Mitropolia Moldovei¹¹, au fost semnalate în istoriografia românească privitoare la perioada succesivă domniei lui Alexandru cel Bun¹².

Mergând pe urmele sugestiilor lui Gheorghe Șincai, am constatat faptul că referințele spre actele redactate de cancelaria papală, erau destul de greu de identificat, în primul rând datorită publicării unui document emis în anul 1435 între actele din anul 1436.

Înregistrarea actelor din cancelaria papală după succesiunea anilor de pontificat, a făcut ca cele două documente, deși redactate într-un interval scurt de timp, să nu fie publicate împreună - uneori fiind considerate că au fost emise la o distanță de un an între ele. Verificarea concordanței cronologiei papale cu cronologia laică – moștenire a tradiției romane – a indicat datele emiterii celor două documente ca fiind 10 martie 1435, respectiv 11 martie 1435; de menționat și frumoasa coincidență cu aniversarea a patru ani de pontificat al papei Eugen al IV-lea chiar în data scrierii celui de-al doilea document destinat arhiepiscopului Grigorie.

Cu asemenea referințe bine precizate, sper ca eventualele viitoare cercetări ale cronicilor florentine și ale documentelor financiare ale curiei papale romane și ale Florenței să ne aducă noi date privitoare la prezența arhiepiscopului Grigorie în anturajul papei Eugen al IV-lea, iar consolidarea datelor despre activitatea literară a acestui mitropolit din perioada anterioară promovării în scaunul mitropolitan¹³ va putea întregi medalionul personalității arhiepiscopului Grigorie, promotor al dialogului și a unității creștine.

---

¹¹ Cf. P. Bogdan, *Pomelnicul Mănăstirei Bistrița*, Ed. Monitorul Oficial, București 1941, p. 30. Istoricul Mircea Păcurariu semnală și el faptul că izoarele interne pentru perioada respectivă sunt destul de lacunare privitor la Mitropolia Moldovei. Cf. M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Vol. I, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1992, p. 350-351.

¹² Pentru succesiunea domnească în Moldova după Alexandru cel Bun, în special pentru disputele dintre voievozii Iliș și Ștefan, cu diferite lupte, unele chiar în anul 1435, menționez articolul istoricului N. Iorga prezentat la Academia Română în ședința de la 13 martie 1931, intitulat *La cronologia vechilor domni moldoveni* (publicat în *Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice*, a. III, t. XII, 1931-1932, p. 35-40), republicat în volumul intitulat *Studii asupra Evului Mediu românesc*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București 1984, p. 188-192.

¹³ Cercetări recente au readus în atenție persoana mitropolitului Grigorie I al Moldovei, identificat, anterior etapei mitropolitane, cu ieromonahul Grigorie, cel care a lăsat literaturii universale frumoasele predici și scrieri privitoare la viața sfântului Ioan cel Nou de la Suceava. Cf. P.S. Năsturel, *Grégoire Ier, metropolite de Moldovalachie* (1436), în *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques* (sous la direction de R. Aubert), Tome vingt-deuxième, Paris 1988, nr. 88, col. 4-6.

FAMILIA RACOVÎȚĂ-CEHAN ÎNTR-O SCHIȚĂ GENEALOGICĂ ȘI ÎN DOCUMENTE PĂSTRATE LA ARHIVELE NAȚIONALE MEHEDINȚI

Tudor RĂȚOI

The Racoviță-Cehan Family in a Genealogical Sketch and in Documents kept at the National Archives of Mehedinți County

Summary

The article starts from an anonymous and incomplete genealogical sketch kept at the National Archives of Mehedinți County in the "Constantin I. Istrati" Collection, a document in which names of members of several generations of this well-known Moldovan family, from its founders to its descendants, are recorded to Mihail Racoviță vv. Some inconsistencies were noticed between this sketch and the genealogy published by General M. Racoviță-Cehan in 1942. The comment occasioned by the mentioned genealogical sketch is accompanied by the call for a set of documents relating to some of the family members, mainly Petre Cehan, Racoviță-Cehan and Apostol Cehan, captured in some of the offices and possessions acquired throughout their lives.

Keywords: the Racoviță-Cehan family, genealogy, Moldova, Mihai Racoviță vv., Constantin Racoviță vv.

Racoviță-Cehan este numele uneia dintre vechile și cunoscutele familii boierești din Moldova. Originea și genealogia acestora sunt astăzi chestiuni istoriografice bine lămurite încă de la începutul anilor '40 ai secolului trecut, grație unei lucrări de referință publicată sub auspiciile Academiei Române de către unul dintre reprezentanții neamului Racoviță, generalul M. Racoviță-Cehan¹.

Situația fiind cea menționată, cele de față nu propun o corectare a lucrurilor stabilite de generalul Racoviță-Cehan, ci, exclusiv, semnalarea unui document conținând o încercare mai veche de întocmire a genealogiei familiei, alături de care sunt aduse în atenție și unele documente referitoare la membri ai acesteia de-a lungul a aproape 200 de ani, în secolele XVI-XVIII.

---

¹ *Familia Racoviță-Cehan. Genealogie și istoric de general M. Racoviță-Cehan*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului Imprimeria Națională București, 1942.

Toate aceste arhivalii se găsesc la Arhivele Naționale Mehedinți, organizate într-o colecție ce poartă numele doctorului Constantin I. Istrati², personalitate publică importantă în societatea românească din ultimul sfert al secolului al XIX-lea și primele două decenii ale celui următor și originară din orașul Roman, unde s-a născut în anul 1850, într-o familie de aleasă condiție și bine așezată între spițele moldovene de vază ale timpului.

Vorbind despre originea familiei Racoviță-Cehan și pornind de la Arhondologia Moldovei și de la afirmațiile paharnicului Constantin Sion, generalul Racoviță-Cehan menționează că familia Racovițeștilor era localizată în ținutul Vasluiului, însă numele ei originar a fost Cehan și cum fondatorul ei, Racoviță-Cehan, „a fost născut de maică-sa într-o bejenie în fundul Racovei”, „din botez, pentru pomenire, l-au numit Racoviță”³. Această versiune fusese auzită de general și în familia sa, numai că nașterea „s-ar fi petrecut la mănăstirea Racovița”, ce încă exista „în fundul văii Racova, mai sus de satul Pungești, județul Vaslui”⁴.

Conform genealogiei stabilite de generalul M. Racoviță-Cehan, de la prima atestare documentară a numelui Cehan, la 7 octombrie 1487, în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, și până în momentul în care se va naște familia Racoviță, s-au succedat cinci generații⁵.

Primul Cehan pare să fi trăit pe la 1460-1500 și a fost căsătorit cu Marușca, fiica lui Grozea și nepoata lui Coman Mărghilat, stăpân în Comănești, în gura Lăpușniței⁶.

În prima jumătate a secolului următor, 1501-1550, este atestat fiul lui Cehan și al Marușcăi, Cehan cel Bătrân, căsătorit cu Lazea, fiica lui Stan Horja, pe Elan, în ținutul Fălciului. Acest Stan Horja se trăgea din Tintiul. Cehan cel Bătrân și Lazea au avut cinci copii, pe Toma, Nichifor, Petre, Mușă și Măgdălina, cel mai important dintre ei fiind Petre Cehan, căsătorit cu Stana și ajuns pârcălab în 1558⁷.

Petre Cehan ajuns între timp vătah de Vaslui și Stana au avut, și ei, cinci copii, pe Bălan, Ionașcu, un alt Petre, pe Toader și pe Marica. Ionașcu a trăit în

---

² Pentru istoricul colecției, cuprinsul ei și împrejurările în care aceasta a ajuns la Turnu Severin, vezi *Colecția Dr. Constantin I. Istrati 1429-1945*, Inventar arhivistic. 13. Întocmit de Nicolae Chipurici și Tudor Rățoi, București, 1988, 511 p.; Tudor Rățoi, *Mari colecționari: Dr. Constantin I. Istrati*, în vol. *Valori bibliofile din patrimoniul Cultural național*. Cercetare. Valorificare. Ediția a XV-a, Craiova 14-15 noiembrie 2008, Editura ALMA, Craiova, 2008, p. 257-264; Idem, *Expoziția generală română din 1906*, în „Analele Universității din Craiova. Istorie, Anul XIII, nr. 1(15), 2009, p. 367-382.

³ *Familia Racoviță-Cehan. Genealogie...*, p. 7.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, p. 8-9.

⁶ *Ibidem*, p. 9.

⁷ *Ibidem*.

anii 1580-1639, s-a căsătorit cu Anastasia și a îndeplinit dregătoriile de pitar (1616), vornic (1623) și mare vornic (1639). Toader a ajuns pârcălab de Lăpușna în 1590, însă cel mai important dintre frați a fost Petre Cehan, căsătorit cu Ileana, mort la 24 aprilie 1631 și îngropat la Bodești Precista (Neamț), cei doi având 7 copii (Apostol, Zosin, Constantin, Zlata – căsătorită cu Ionașcu Toader Murguleț, Andrei/Andreiaș Racoviță, Toader și Racoviță-Cehan), care au reprezentat a patra generație a familiei Cehan⁸.

Dintre aceștia, importanți prin progenitura lor au fost Apostol Cehan, vornic, căsătorit cu Ana Ionașcu Bolea, cu care a avut șase copii (pe Gheorghe, Nicolae, Zlata, Nastasia, Maria și Grozava) și Racoviță-Cehan, căsătorit cu Tofana P. Șoldan, ajuns la dregătoriile de logofăt (1634) și mare logofăt (1653), mort la 15 decembrie 1664 și înmormântat la mănăstirea Dobrovăț.

Racoviță-Cehan este însemnat prin cei doi fii ai săi, Nicolae și Ion, care și-au zis Racoviță, după numele de botez al tatălui lor, astfel luând naștere o nouă familie, Racoviță, cu antecedent în familia Cehan⁹. În afară de cei doi, Racoviță-Cehan a avut și o fată, pe Safta, căsătorită cu un anume Alexandru paharnic.

Aici este locul să fie adusă în discuție și schița genealogică aflată în păstrarea Arhivelor Naționale Mehedinți. Este vorba despre un concept de document genealogic, anonim și incomplet, în care sunt consemnate numele unor membri ai câtorva dintre generațiile acestei familii moldovene, de la întemeietorii ei până la urmașii lui Mihail Racoviță vv.¹⁰ Între acest concept și genealogia întocmită de generalul M. Racoviță-Cehan în anul 1942 există unele nepotriviri.

Astfel, în timp ce genealogia având ca sursă familia Ghika și bazată pe lucrarea generalului M. Racoviță-Cehan din anul 1942 începe cu primul Cehan, întemeietorul în linie masculină al familiei¹¹, conceptul menționat pornește cu linia feminină a familiei, deschisă de Tintul/Tintiul, din care M. Racoviță-Cehan spune că era „coborâtor” Stan Horja, tatăl Lazei, soția lui Cehan cel Bătrân¹². Dar în aceeași schiță genealogică, între Tintul/Tintiul și Stan Horja mai este un personaj, Horja paharnic Bătrânul. Acestuia îi urmează Stan Horja, iar mai departe Cehan cel Bătrân.

Nepotrivirile continuă și în privința urmașilor lui Cehan cel Bătrân, căci genealogia din 1942 reține cinci urmași ai acestuia (pe Toma, Nechifor, Petre

---

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Arhivele Naționale Mehedinți (în continuare A.N. Mh), Colecția Dr. Constantin I. Istrati, III/51

¹¹ Vezi în acest sens <http://www.cesianu-racovitza.ro/racovita-racovitza-cehan/> – accesat 24.04.2023.

¹² *Familia Racoviță-Cehan. Genealogie...*, p. 9.

Cehan, Mușa și Magdalina), în timp ce conceptul menționat vorbește doar de trei (Bălan, Ionașco și Petre). De fapt, aici este vorba despre o alterare a generațiilor, fiindcă Bălan și Ionașco aparțin generației următoare, în versiunea din 1942 ei fiind copiii lui Petre Cehan părcălabul și nicidecum frații săi. Au avut și ei un frate cu numele de Petre Cehan, dar acesta este Petre (Pătrașcu) Cehan, cel înmormântat la Bodeștii Precista, care lipsește în conceptul de genealogie din secolul al XVIII-lea. De aceea, un reprezentant de seamă al familiei, Apostol Cehan vornic, căsătorit cu Ana, fiica lui Ionașcu Bolea, apare în acest document ca descinzând din Ionașco Cehan vel pitar, iar nu din al doilea Petre Cehan, ceea ce constituie o inadvertență majoră.

Iar dintre copiii lui Apostol Cehan, schița genealogică îi reține doar pe primii doi, Neculai și Gheorghe, nu și pe cele patru fete (Zlata, Nastasia, Maria și Grozava).

De asemenea, documentul înregistrează doar doi urmași ai lui Ion Racoviță vel vornic, pe Dumitrașco Racoviță hatman și pe Mihail Racoviță, viitorul voievod, omițându-le pe surorile acestora, Anastasia, Tofana, Ecaterina, Maria și Elena. Dintre urmașii lui Mihail Racoviță, sunt amintite doar beizadele Constantin, Ion, Ștefan și Mihail, lipsind fetele, Roxanda, Ecaterina și Anastasia. Iar dintre urmașii lui Dumitrașcu hatman sunt pomeniți Ion Racoviță spătar, Dumitrașcu Racoviță vel logofăt și Radu Racoviță vel vornic.

În încercarea de arbore genealogic, sunt puse în pagină și alte spițe, mai puțin importante, cum este cea care descinde din Neculai, fiul lui Apostol Cehan, sau cea care coboară din Neculai Racoviță hatman, fiul lui Racoviță Cehan vel logofăt.

Cum spuneam însă, pe lângă amintita schiță genealogică, Colecția Dr. Constantin I. Istrati conține și o consistentă cantitate de documente, diversă ca gen arhivalistic, referitoare la multe din personajele cuprinse în genealogie.

Primul document datează din anul 1593 (7101) iunie 12 și îl menționează pe Constandin, fiul lui Cehan, cumpărător al unei părți de ocină în Dumbrăveni¹³. Probabil este vorba despre Constantin, fiul lui Petre/Pătrașcu Cehan, care cu siguranță apare, singur sau împreună cu tatăl său, Petre Cehan, și în documente din anii 1622 (7130) aprilie 15¹⁴, <1625>¹⁵, <circa 1625>¹⁶, 1625 (7133) martie 24¹⁷, 1629 (7137) ianuarie 14¹⁸, 1630 (7138) martie 6¹⁹, 1630

---

¹³ A.N. Mh, Colecția Dr. Constantin I. Istrati, I/19 (2636).

¹⁴ Ibidem, I/78 (2826).

¹⁵ Ibidem, I/ 74 (2670), I/75 (2675).

¹⁶ Ibidem, I/75 (2675).

¹⁷ Ibidem, I/84 (2676).

¹⁸ Ibidem, I/88 (2749), I/90.

¹⁹ Ibidem, I/90, I/90^a.

(7138) aprilie 2²⁰, <1630 (7138) aprilie 2> (aici împreună cu fratele său Apostol Cehan)²¹ și 1671 (7179) martie 4²², referitoare la părți de moșie și alte posesiuni în Ferești, Prigorcenii, Strâmtura, Dumbrăveni și Chiujdeni, toate din ținutul Vaslui.

Din 1609 (7117) iulie 23²³ datează un alt document referitor la Petre/Pătrașcu Cehan, cel care poate fi întâlnit apoi într-o bogată serie de acte. Mai multe arhivalii sunt datate „după 1609” pentru stăpâniri în Ferești, Frasinei și Strâmtura²⁴, apoi în 1617 (7125) ianuarie 21²⁵, 1617 decembrie 9 pentru cumpărătură în Prigorcenii²⁶; <înainte de 1618 august 12> pentru cumpărătură în Ferești²⁷, ca și în 1618 (7126) august 12 (când Petre Cehan este atestat ca vatah)²⁸; în 1620 (7128) august 14 la cumpărarea ocinei Nerăi de la Vaslui²⁹; 1620 (7128) pentru părți de sate în Grumăzești și Fauri³⁰; 1622 (7130) mai 9³¹ pentru cumpărături în Românești și Liești; <1623> februarie 6³² pentru parte de ocină în Ferești; <1623> februarie 25 pentru parte de ocină în Strâmtura³³; <1622> aprilie 15³⁴ și <1623 martie 1>³⁵ pentru părți de sat în Românești; 1623 (7131) martie 1 pentru alte cumpărături în Strâmtura, Românești și Ferești³⁶; 1623 (7131) octombrie 4 pentru alte cumpărături în Românești și Folești³⁷; <circa 1623> pentru cumpărătură în Prigorcenii³⁸; 1625 (7134) decembrie 16 pentru parte de ocină cumpărată în Strâmturi³⁹ și <înainte de 1631 aprilie 20> pentru bani folosiți la plata unor părți din Ferești⁴⁰.

---

²⁰ Ibidem, I/91 (2673)

²¹ Ibidem, I/89 (2683), I/91 (2673).

²² Ibidem, II/39 (2657).

²³ Ibidem, I/46 (2694).

²⁴ Ibidem, I/25 (3012), I/28 (2677), I/29 (2582), I/53 (2681), I/80 (2710), I/51.

²⁵ Ibidem, I/65 (2635).

²⁶ Ibidem, I/60.

²⁷ Ibidem, I/52 (2686).

²⁸ Ibidem, I/66^a (2822).

²⁹ Ibidem, I/21 (2679).

³⁰ Ibidem, I/67-68 (2829)

³¹ Ibidem, I/79 (2741).

³² Ibidem, I/57 (2825).

³³ Ibidem, I/49 (2676).

³⁴ Ibidem, I/50 (2680).

³⁵ Ibidem, I/54 (2687).

³⁶ Ibidem, I/81 (2760).

³⁷ Ibidem, I/82 (2827).

³⁸ Ibidem, I/55 (2861).

³⁹ Ibidem, I/85 (2743).

⁴⁰ Ibidem, I/73 (2634).

Din 1639 (7147) un act îl reține pe Ionașco Cehan vornic, fratele lui Bălan și al lui Petre Cehan atestat ca fost stăpânitor al satului Maicanî, pe Prut, ținutul Fălciu⁴¹.

După 1630 aprilie 2, când apare în cele două acte alături de tatăl său Petre Cehan, Apostol Cehan este și el titularul a numeroase acte de vânzare-cumpărare și al altor tranzacții privind părți de ocină și de moșie cumpărate, covârșitor, în Prigorcenii/Prigorceanii în anii 1621 (7129) mai 9⁴², <înainte de 1636 iulie 3>⁴³, 1636 (7144) iulie 3⁴⁴, <înainte de 1639 aprilie 20>⁴⁵, <înainte de 1640 aprilie 22>⁴⁶, <înainte de 1641 septembrie 1>⁴⁷, <înainte de 1643 aprilie 28>⁴⁸, <1645 (7153) august 22>⁴⁹, 1648 (7156) iulie 5 (act în care se menționează că Prigorceanii era sat „fost Crăjeani”)⁵⁰, <înainte de 1650 iulie 11>⁵¹, sau cu privire la tranzacții în Fauri și Grumăzești în 1620 (7128) iulie 27⁵²; în Strâmtura după 1620 iulie 27⁵³; în Prigorcenii și Băilești <înainte de 1639 aprilie 29>⁵⁴; în Prigorcenii, Orășeanii – ținutul Cernăuți și Răteaze – ținutul Tutova în 1640 (7148) aprilie 22⁵⁵; în 1638 (7147) în Răteazi⁵⁶ și <înainte de 1650 iulie 11> pentru părți de ocină cumpărate în satul Târzii – ținutul Tecuci și în Prigorcenii⁵⁷.

În actele din 1635 (7143) ianuarie 24⁵⁸, 1635 (7143) iulie 18⁵⁹ și 1635 (7143) iulie 21⁶⁰ cu privire la Prigorcenii și 1641 (7150) septembrie 6 referitor la Olănești⁶¹, Apostol Cehan apare împreună cu fratele său Racoviță Cehan.

În ceea ce-l privește pe Racoviță Cehan, o serie de documente îl arată și pe acesta la fel de activ, ca și pe fratele său Apostol Cehan, în încheierea de

⁴¹ Ibidem, I/104 (2833).

⁴² Ibidem, I/76 (2754).

⁴³ Ibidem, I/101 (2863).

⁴⁴ Ibidem, I/102 (2745).

⁴⁵ Ibidem, I/105 (2864), I/105 (2860).

⁴⁶ Ibidem, I/110 (2692).

⁴⁷ Ibidem, I/112 (2865), I/113 (2859), II/13, II/13 – f.1^v, II/15, II/15 – f. 1^v.

⁴⁸ Ibidem, I/114 (2868).

⁴⁹ Ibidem, II/18.

⁵⁰ Ibidem, II/24.

⁵¹ Ibidem, I/115.

⁵² Ibidem, I/67-68 (2829).

⁵³ Ibidem, I/56 (2688).

⁵⁴ Ibidem, I/108.

⁵⁵ Ibidem, I/111.

⁵⁶ Ibidem, IV/2.

⁵⁷ Ibidem, II/27.

⁵⁸ Ibidem, I/97 (2750).

⁵⁹ Ibidem, I/99.

⁶⁰ Ibidem, I/98 (2832).

⁶¹ Ibidem, II/14.

tranzacții (cumpărături și danii) sau în pricini cu diverși, de pildă pentru un litigiu pentru o moară în Solești la 1624 (7133) decembrie 21⁶² sau pentru părți de ocină și de moșie cumpărate în Vilnești în <1632> noiembrie 9⁶³ (când Racoviță Cehan era spătar); 1632 (7141) decembrie 15⁶⁴, <1634-1652> iulie 31⁶⁵, <înainte de 1636 martie 6>⁶⁶ și 1639 martie 3⁶⁷, toate, de asemenea, în Vilnești – ținutul Vaslui; 1636 (7144) martie 6, la fel, în Vilnești (când Racoviță Cehan este atestat ca al doilea logofăt)⁶⁸; în 1631 (7139) martie 22⁶⁹, 1637 (7145) iulie 11 în Ferești și Făstăci⁷⁰; <înainte de 1639 septembrie 11>⁷¹, <1647> iulie 12⁷², <înainte de 1649 decembrie 20>⁷³ și <1653 iunie 9-1654 mai 8, 1658 aprilie 26-1664 ante decembrie 12>, act în care Racoviță Cehan apare ca mare logofăt⁷⁴, toate în Ferești; 1639 septembrie 11⁷⁵ în Ferești, Moicești și Vilnești; <1643 ianuarie 13-1650 aprilie 30>⁷⁶ în Ferești și Obârșia Crăsniței; <circa 1644> iunie 9⁷⁷ în Prigorceani și pentru o datorie de bani; 1647 (7156) noiembrie 25⁷⁸ în Buhăești și Ferești; <1657 iulie 10>⁷⁹ pentru pricină cercetată în Tătăreni; 1658 (7166) mai 15 pentru ocină în Strâmtura⁸⁰; 1661 (7169) iunie 14⁸¹, 1662 (7170) aprilie 4⁸² (împreună cu Neculai Racoviță hatmanul) și 1664 (7172) ianuarie 14⁸³ – toate în Românești și 1662 (7171) decembrie 24⁸⁴ în Românești, Țigănești, Făstăci și Strâmtura.

O bogată prezență în categorii diverse de arhivalii are și Ion Racoviță, unul dintre fiii lui Racoviță Cehan, atestat ca titular al mai multor dregătorii. Ion Racoviță este consemnat de documente, ca paharnic, la 1665 (7173) aprilie

---

⁶² Ibidem, I/86 (2677), II/3 (2687).

⁶³ Ibidem, II/5.

⁶⁴ Ibidem, I/95 (2654).

⁶⁵ Ibidem, I/59.

⁶⁶ Ibidem, II/10 (2689).

⁶⁷ Ibidem, II/9.

⁶⁸ Ibidem, I/100 (2748).

⁶⁹ Ibidem, I/93 (2737).

⁷⁰ Ibidem, I/103 (2828).

⁷¹ Ibidem, II/11.

⁷² Ibidem, II/22 (2690).

⁷³ Ibidem, II/25 (2600), II/26.

⁷⁴ Ibidem, II/29.

⁷⁵ Ibidem, I/109 (2712), 109^a, 109^b, 109^c.

⁷⁶ Ibidem, II/90.

⁷⁷ Ibidem, II/16, II/17 (2716).

⁷⁸ Ibidem, II/23.

⁷⁹ Ibidem, II/32.

⁸⁰ Ibidem, II/33.

⁸¹ Ibidem, II/40 (3009).

⁸² Ibidem, I/23 (2640).

⁸³ Ibidem, II/45 (2723).

⁸⁴ Ibidem, II/44 (2732).

15⁸⁵ la o cumpărătură în Ferești. Alte cumpărături în acest sat paharnicul le face în 1666 (7175) octombrie 20⁸⁶, <1666 octombrie; 1667 martie 1-1668 noiembrie 20>⁸⁷, iar în <1666> în Childești⁸⁸. În 1666 el era postelnic⁸⁹ și primea încă o parte de ocină în Childești și o alta în Portari⁹⁰. La 9 martie 1667, s-a deschis succesiunea socrului său Toma Cantacuzino fost vornic, Ion Racoviță fost paharnic, tocmindu-se și învoindu-se cu fiicele vornicului, Nastasia și Catrina, asupra împărțirii satelor, ocinilor și părților din acestea, a săliștilor, heleșteielor, morilor, viilor, caselor și a celorlalte bunuri rămase de pe urma răposatului⁹¹. La aceeași dată s-a emis o carte de împărțeală dată, între alții, de Solomon Bârlădeanu mare logofăt, Miron Costin mare dvornic de Țara de Jos și alți înalți dregători cu privire la împărțirea averii lui Toma Cantacuzino și a soției sale, Ana, între urmașii lor între care figurau și Ion Racoviță și soția lui Nastasia. Lui Ion Racoviță i-au revenit satele Clocușna și Vitreanca (ținutul Hotin), Bălțani (Vaslui), Hulubești (Tecuci), Volcineți (Orhei), Pâncești și Popințeni (Iași), Costești (Roman) și Sârbi, Clucerești, Itești, Giurgești, Jerdeani, Dănești, Boziani, Iugani și Brănișteari (Dorohoi). Casele din Iași erau stăpânite în indiviziune cu locuri cu tot⁹². Cum această împărțeală „s-au stricat”, la 1668 (7176) iunie 15⁹³ s-a efectuat alta, Ion Racoviță participând singur, Nastasia, soția sa, murind între timp, după care la 1668 (7176) iunie 30⁹⁴ a urmat o a treia împărțeală. Însă chiar înainte de finalizarea succesiunii, în 1667 (7175) iunie 1⁹⁵ Ion Racoviță a cumpărat părți de ocină și moșie în Olari și Portari, apoi în 1668 (7176) iulie 20⁹⁶, 1668 (7176) noiembrie 20⁹⁷, 1671 (7179) iulie 11⁹⁸ în Ferești; în <1669 ianuarie 29-ante 1673 iunie 20>, ca mare comis, în Tătăreani; în 1671 (7179) ianuarie 14⁹⁹ în Fetionești; în 1676 (7184) mai 25 (act în care Ion Racoviță apare ca fost mare comis)¹⁰⁰ în Strâmtura; în <1678 iunie 8>¹⁰¹ în Prigorțeni (eleșteu dăruit de Necula fiul lui Apostol

---

⁸⁵ Ibidem, II/60 (2658).

⁸⁶ Ibidem, II/46 (2639).

⁸⁷ Ibidem, II/47 (2651), II/59 (2765).

⁸⁸ Ibidem, II/48.

⁸⁹ Ibidem, II/48 bis.

⁹⁰ Ibidem, II/50 (2655).

⁹¹ Ibidem, II/51 (2761).

⁹² Ibidem, II/49 (1667).

⁹³ Ibidem, II/54 (2713).

⁹⁴ Ibidem, II/35 (2762).

⁹⁵ Ibidem, II/50^a (2655).

⁹⁶ Ibidem, II/56 (2652).

⁹⁷ Ibidem, II/58 (2730).

⁹⁸ Ibidem, II/65 (2717).

⁹⁹ Ibidem, II/64 (2727).

¹⁰⁰ Ibidem, II/70 (2728).

¹⁰¹ Ibidem, II/72 (3008).

Cehan); în 1680 (7188) mai 15¹⁰² din nou în Tătăreani (Ion Racoviță fiind acum mare paharnic).

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea intră în scenă alți reprezentanți ai familiei. Unul dintre ei este Neculai Racoviță postelnic, fiul lui Racoviță-Cehan. În <1657 aprilie 30-1658 februarie 15>¹⁰³ Neculai Racoviță postelnic cumpără două jumătăți din doi bătrâni în Ferești. Apoi, la <1678 iunie 8>, acesta îi dăruiește fiului său, Ion Racoviță, un eleșteu în Prigorceani¹⁰⁴.

În <1690 martie 13> este atestată și Safta vorniceasa, a doua soție a vornicului Ion Racoviță, care primește cu diată moștenire de la Nastasia Panhiloaie stolniceasa¹⁰⁵. Doar peste trei luni, în 1690 (7198) iunie 9, pentru această moștenire se vor judeca Mihail Racoviță comis și Dumitrașco, fiii răposatului Ion Racoviță mare vornic¹⁰⁶. În anul următor, 1691 (7199), la 10 ianuarie, Safta vorniceasa, ca soție a răposatului Ion Racoviță mare vornic, cumpără o jumătate de bătrân în Fetionești¹⁰⁷. Mai târziu, în 1707 (7215) <iulie 20>, vorniceasa Safta, soția răposatului Ion Racoviță, primește de la Gheorghe Cehan, fiul lui Apostol Cehan, părțile sale de ocină pentru a fi întreținut la bătrânețe¹⁰⁸.

În 1693 (7201) iulie 3 apare în documente Dumitrașco Racoviță hatman, fiul lui Ion Racoviță, căruia i se recunoaște drept de zeciuală la Vaslui¹⁰⁹. În <1703 septembrie-1705 februarie>, Dumitrașco Racoviță, de astă dată ca mare comis, dă 10 lei cu împrumut pentru o moșie la Vaslui¹¹⁰. La <1707 iulie-1709 octombrie și 1717-1725>, acesta face cumpărătură în Călugăreni¹¹¹; în 1721 (7229) august 1 în același sat¹¹², iar la <1707 iulie-1709 octombrie și 1717-1725>, în Tătărani¹¹³, unde în 1708 (7217) decembrie 9 va mai primi o bucată de bătrân¹¹⁴ și alte părți de ocină¹¹⁵. Tot în 1708 (7217) noiembrie 29, Dumitrașco Racoviță hatman primește o sumă de bani de la Maria, fata lui Gheorghe Cehan și Maria fata lui Neculai Cehan până la alegerea părților

---

¹⁰² Ibidem, II/73 (2673).

¹⁰³ Ibidem, II/37.

¹⁰⁴ Ibidem, II/72 (3008).

¹⁰⁵ Ibidem, II/78 (3013), II/92.

¹⁰⁶ Ibidem, II/80 (2722).

¹⁰⁷ Ibidem, II/82 (2671).

¹⁰⁸ Ibidem, III/3 (3011).

¹⁰⁹ Ibidem, II/84 (2674), II/84^a (2674).

¹¹⁰ Ibidem, III/1 bis (2843).

¹¹¹ Ibidem, III/18 bis (2875).

¹¹² Ibidem, III/18 (2846).

¹¹³ Ibidem, III/62 (2877).

¹¹⁴ Ibidem, III/8 (2838).

¹¹⁵ Ibidem, III/5 (2837).

vândute lui în Chiujdieni¹¹⁶; în 1720 (7228) ianuarie 27 mai primește o ocină cu zapis¹¹⁷, iar la 1723 (7232) septembrie 1, cele două Marii vând hatmanului și jupănesei sale Ilinca ocină și moșie în același sat¹¹⁸.

Începând cu 1720 (7228) iunie 13, este atestat ca titular de documente Radu Racoviță, fiul hatmanului Dumitrașcu și al Ilincăi/Elena Cantacuzino, care face cumpărături în Lățcani¹¹⁹. În 1732 (7240) mai 10, Ilinca Cantacozini, soția hatmanului Dumitrașco Racoviță, stabilește cum să se împartă averea sa la moarte: fiul Radu Racoviță căminarul să primească satul Dobreni, Dumitrașco satul Costiani din județul Râmnic, iar lui Ioniță, fiul cel mic, satul Ferești¹²⁰. La 1740 (7249) noiembrie 25, Radu Racoviță mare paharnic beneficiază de carte de volnicie pentru a primi unele despăgubiri de la frații săi¹²¹. În anul 1744 (7252) iulie 27, Radu Racoviță, acum mare vornic, primește carte de volnicie pentru a opri o moară disputată cu călugării de la Dobroslăvești - Vaslui¹²² și tot în același an o anafora a domnului țării îl ajută să-și clarifice stăpânirile în satul menționat¹²³. Peste doi ani, la <1746 iunie 28>, Radu Racoviță hatman, Dumitrașco medelnicer și Ion spătar au de plătit o veche datorie a tatălui lor, hatmanul Dumitrașco, făcută la doi negustori turci. Întru aceasta era nevoie ca mai muți boieri să facă măsurarea moșiilor satelor Ferești, Milești și Greci de la Vaslui lăsate moștenire celor trei fii ai săi de către hatmanul Dumitrașcu Racoviță¹²⁴. Pricina s-a stins în 1747 (7255) august 18, când Radu Racoviță mare vornic este întărit la Ferești și Greci, după achitarea și a părților fraților lui, lui Dumitrașco medelnicer și Ion spătar, aflători în Muntenia, din datoria tatălui lor, hatmanul Dumitrașcu¹²⁵. De aici înainte Radu Racoviță se înfățișează într-o ofensivă permanentă spre însușirea de noi achiziții: la 1752 (7260) august 15, ca mare vistier, este întărit în satele Mărișăi, Prigorceni și Grumăzăști¹²⁶; la 1753 (7261) iunie 10, cumpără de la fratele său Ion Racoviță fost mare șetrar toate părțile de moșii ale acestuia din Moldova, respectiv de la Ferești, Părceni, Sărata, Valea Ra, Tătăreni, Portari, Olari, Prigorceni, Țigănești, Boțoea, Chioae, Fauri, Băliceni, Drăgușeni, Tătărașeni, Bosânceni, satul din gura Ocoalelor – Lăpușna și Timirleni¹²⁷; în 1753 (7262) decembrie 12 face alegerea și

---

¹¹⁶ Ibidem, III/4 (2856).

¹¹⁷ Ibidem, III/14 (2845).

¹¹⁸ Ibidem, III/17 (2847).

¹¹⁹ Ibidem, III/15 (2878).

¹²⁰ Ibidem, III/23 (2851).

¹²¹ Ibidem, III/27 (2852).

¹²² Ibidem III/28 (2853).

¹²³ Ibidem, III/29 (2854).

¹²⁴ Ibidem, III/33 (2997), III/34 (2888), III/33^b.

¹²⁵ Ibidem, III/37 (2831).

¹²⁶ Ibidem.

¹²⁷ Ibidem, III/41.

măsurarea moșiei sale din Childești, acum ca mare logofăt¹²⁸, iar la 1753 (7262) decembrie 12 a moșiei din Tătăreni¹²⁹. Și în fine, la 1753 (7261), Radu Racoviță mare vistier are judecată cu Constantin Racoviță vv. pentru moșiile Olănești, Podeni, Prigorcenii și Burdugani¹³⁰.

Între timp, la 1731 (7239) iulie 31, o vorniceasă Racoviță primește carte de volnicie pentru a se apăra la Ferești¹³¹.

De la sfârșitul secolului al XVIII-lea datează ultimele documente din Colecția „Dr. Constantin I. Istrati” referitoare la familia Racoviță.

Unul a fost emis la 1784 septembrie 27 și este o poruncă domnească de a se mărgini și hotărânici moșiile Greci și Mărățai ale păhărnicesei Ilinca Racoviță, fiica lui Radu Racoviță¹³². Apoi, la 1786 decembrie 1, băneasa Catrina Rusăt, fiica hatmanului Dumitrașcu Racoviță, este întărită pe baza mărturiilor unor răzeși, să stăpânească părțile de moșie din Călugăreni moștenite de la tatăl său¹³³. Și în fine, la 1787 septembrie 23 boierul Nicolaie Racoviță obține o mărturie hotarnică dată la mâna sa pentru Greci și Mărățai¹³⁴.

Evident, de pe parcursul îndelungatei perioade în care familia Racoviță-Cehan și ulterior Racoviță au făcut istorie, sunt și documente emise de reprezentanții lor ajunși în scaunul domnesc. Astfel, din 1709 (7217) ianuarie 20 datează o poruncă a lui Mihai Racoviță vv. de întărire a unei cumpărături¹³⁵, iar din 1752 (7260) august 15¹³⁶ și 1757 (7265) februarie 23 sunt două acte emise de cancelaria lui Constantin Racoviță vv.¹³⁷.

Acestora li se poate adăuga și încercarea de arbore genealogic care a constituit și premisa prezentului demers¹³⁸.

În concluzie, avem de-a face cu o încercare de alcătuire a genealogiei unei familii de vază a Moldovei, care se prea poate să fi avut la bază, dacă nu toate, măcar o parte din cele aproape 160 de documente prezentate mai mult decât sumar în cele de mai sus.

---

¹²⁸ Ibidem, III/42.

¹²⁹ Ibidem, III/43.

¹³⁰ Ibidem, III/40.

¹³¹ Ibidem, III/21 (2848).

¹³² Ibidem, III/68.

¹³³ Ibidem, III/ 80.

¹³⁴ Ibidem, IV/24 (2857).

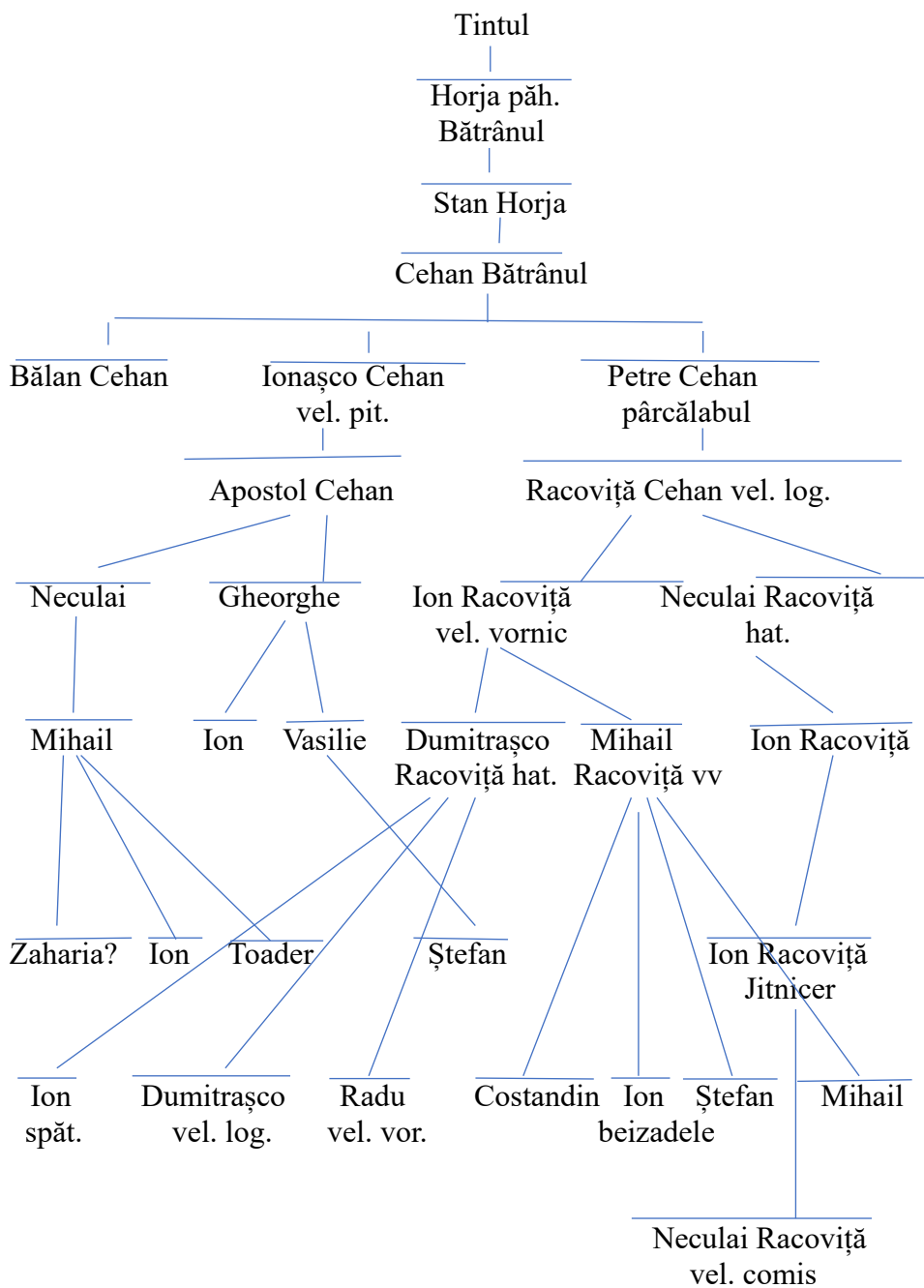
¹³⁵ Ibidem, III/6 (2072), III/7 (2437), III/9 (2841), III/9^a (2828), III/10 (2839), III/16 (2844).

¹³⁶ Ibidem, III/38, III/39 ^a.

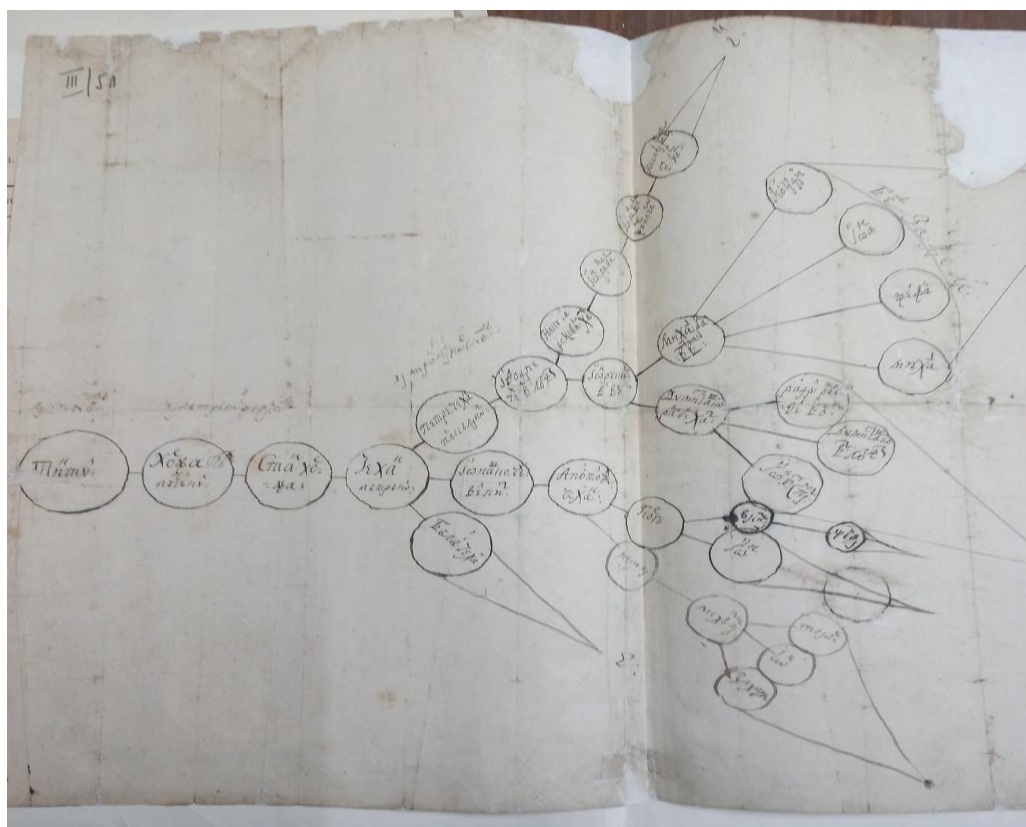
¹³⁷ Ibidem, III/46 (17/1).

¹³⁸ Ibidem, III/51.

**Schița arborelui genealogic al familiei Racoviță-Cehan
de la Arhivele Naționale Mehedintzi**

Facsimilul schiței genealogice a familiei Racoviță-Cehan (AN Mehedintji)

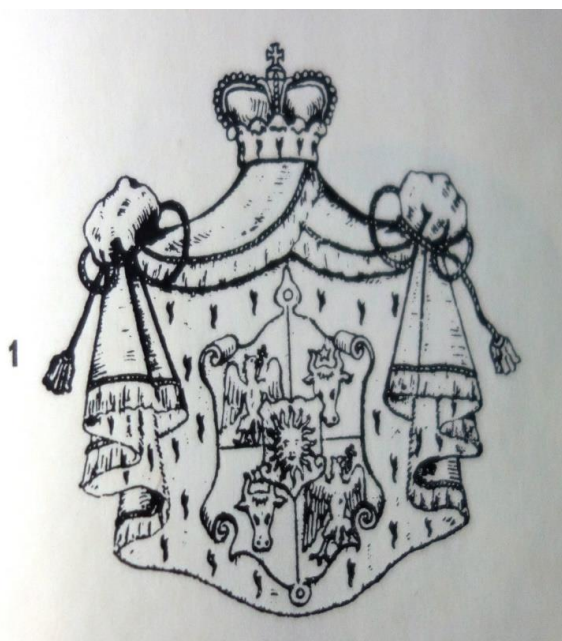
Dr. Constantin I. Istrati (7 sept. 1850, Roman-17 ian. 1918, Paris)

Mihai Racoviță vv.

Constantin Racoviță vv.

Stema Familiei Racoviță
după Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România*,
Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 272.

SOLIDARITATEA ROMÂNILOR DE PRETUTINDENI CU ROMÂNII DIN SUD-ESTUL TRANSILVANIEI

Ioan LĂCĂTUȘU

The solidarity of Romanians abroad with Romanians from the southeast of Transylvania

Abstract

In the present study, some main milestones of the solidarity of Romanians from everywhere with the Romanians of South-Eastern Transylvania are presented. In the first part, aspects of the relations of the Romanians from Sfântu Gheorghe and those from the former Szekler seats with the Romanians across the Carpathians are shown, and in the second part some information regarding the solidarity with the Romanians from the north of Bucovina, Bessarabia and the historical Romanian communities around the borders.

Keywords: romanian identity, solidarity, minority, commercial ties, diaspora, cultural associations, church, school, press, Sfântu Gheorghe, Bucovina, Bessarabia.

În strategia de păstrare și afirmare a identității românești, românii din Sfântu Gheorghe și județul Covasna au folosit trei modalități de acțiune: „prin noi înșine”, prin stimularea solidarității românilor de pretutindeni cu românii din zonă și prin sporirea sprijinului administrației publice centrale, sprijin vital pentru dăinuirea identitară a românilor numeric minoritari.

Un rol esențial în păstrarea identității comunității românești din Sf. Gheorghe și împrejurimi l-a avut solidaritatea românilor din întreaga țară, în mod deosebit sprijinul Brașovului, a mitropoliilor de la Sibiu și Blaj, a Asociațiunii ASTRA, universitățile și muzeele din Cluj-Napoca, București, Iași, Sibiu și Târgu Mureș și asociații culturale din întreaga țară, precum Calea Neamului, Neamunit, Frăția Ortodoxă ș.a.

Ecouri din presa vremii referitoare la sprijinul acordat de către românii de pretutindeni reconstrucției bisericii ortodoxe și școlii confesionale din Sf. Gheorghe (1870-1900) se găsesc în volumul *Românii din Treiscaune, Ciuc, Giurgei și Odorhei, în presa din Transilvania până în anul 1918*, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2021, p. 266-277.

1. Relațiile românilor din Sfântu Gheorghe și a celor din fostele scaune secuiești cu românii de peste Carpați

Prin poziția sa geografică, orașul Sfântu Gheorghe și celelalte localități din actualele județe Covasna și Harghita au jucat un rol important în decursul istoriei, fiind așezate la întretăierea de drumuri ce leagă sud-estul Transilvaniei de Moldova și Muntenia, prin mai multe pasuri. Rețeaua drumurilor, potecilor și plaiurilor din zona Carpaților de curbură a avut o însemnătate deosebită pentru menținerea legăturilor economice, spirituale și naționale dintre locuitorii celor doi versanți ai Carpaților. Pe numeroasele poteci și plaiuri ale Carpaților s-au întreținut, astfel, și legăturile dintre negustorii celor trei țări românești. Importanța unor așezări precum Sfântu Gheorghe, Ilieni, Târgu Secuiesc, Brețcu, Întorsura Buzăului, Miercurea Ciuc, Frumoasa, Gheorgheni, Toplița, Tulgheș, Bilbor, situate la confluența drumurilor care fac legătura între Transilvania și Moldova, va crește în perioada de după secolul al XV-lea, de când majoritatea acestor localități sunt cunoscute ca orașe-târg (opidum). Trecătorile din Carpații de curbură asigurau, prin „drumurile mari de vămi”, „drumul Brașovului”, „drumurile țării”, legăturile dintre Transilvania, Moldova și Țara Românească¹.

Dintre aceste numeroase legături, pentru studiul de față, am selectat o serie de documente din lucrarea nepublicată Sfântu Gheorghe – 550 de ani de la prima atestare documentară. Cronologie, lucrare întocmită împreună cu istoricii Vasile Lechințan și Vasile Stancu².

Decembrie 1492. Memoriul adresat de populația secuiască regelui Ungariei, Vladislav al II-lea, împotriva regimului despotic impus de voievodul Transilvaniei, Ștefan Báthory, care făcea ca „mulți din locuitori... să fugă în Moldova și Țara Românească” duce la înlăturarea acestuia de pe tron în anul 1493³.

21 decembrie 1704, Simeria (azi cartier al municipiului Sf. Gheorghe, Scaunul Sepsi). Scrisoare de mărturie confirmând unele proprietăți revendicate, ale familiei nemeșești Bora, aflate în afara hotarelor Transilvaniei, respectiv în ținutul Vrancea, în hotarul satului Tulnici⁴.

25 septembrie 1756, Sibiu. Ordin gubernial prin care se comunică Scaunului Treiscaune, faptul că predicatorii prinși la trecerea ilegală a graniței dintre Transilvania și Muntenia și Moldova, precum și plăieșii care pentru un

¹ Ioan Lăcătușu, *Aportul negustorilor români și secui din Arcul Intracarpatic la dezvoltarea comerțului dintre Transilvania, Moldova și Țara Românească*, în „Acta Bacoviensia”, nr. VI, Bacău, 2011, p. 205.

² Arhiva Centrului Ecleziastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan” (CEDMNC).

³ *Istoria României în date*, Ed. Enciclopedică Română, București, 1971, p. 109.

⁴ Arhivele Naționale Covasna (ANC), fond personal APOR, fasc. VI/922.

câștig permit acestor persoane să treacă clandestin granița, vor fi condamnați la spânzurătoare⁵.

15 aprilie 1762. Se înființează „miliția națională grănicerească”, din români și secui, având drept scop „păzirea granițelor, descoperirea contrabandelor și arestarea dezertorilor, iar în caz de război lupta pe câmpul de bătaie alături de ceilalți soldați”⁶.

9 mai 1768. Raport înaintat de Tabla continuă a scaunului Treiscaune referitor la problema emigrării iobagilor români în Moldova⁷.

13 noiembrie 1770, Sibiu. Ordin gubernial prin care se cere Tablei continue a scaunului Treiscaune să fie urmăriți hoții care au furat diverse lucruri de la boierul Manolachi Postelnicu din București⁸.

30 septembrie – 24 decembrie 1784, Sf. Gheorghe. Procesul preotului unit (gr.-cat.) Șerban Iacob, la Tribunalul Militar Superior din orașul Sf. Gheorghe, acuzat de a fi lansat zvonuri prin sate potrivit cărora răsculații n-ar pricinui nici un rău iobagilor, ci numai nobililor, îndemnându-i, în același timp, să pună mâna pe arme⁹.

22 iunie 1793, Cluj. Ordin gubernial trimis magistratului orașului Sf. Gheorghe prin care se comunică faptul că transporturile de vite spre Constantinopol, prin Moldova, trebuie reglementate la Agenția consulară (austriacă) de la Iași¹⁰.

28 august 1817. Ordin al Guberniului Transilvaniei, transmis Magistratului orașului Sf. Gheorghe referitor la respectarea prevederilor patentei emise la 15 iulie 1817 privind pășunatul transhumant în Moldova și Țara Românească¹¹.

6 iunie 1823, Cluj. Ordin gubernial prin care se transmite magistratului orașului Sf. Gheorghe arestarea persoanelor venite din Moldova și apelul transmis țăranilor români de a nu se mai înarma¹².

27 iunie 1823, Cluj. Ordin gubernial prin care se transmite magistratului orașului Sf. Gheorghe adresa Agenției Consulare din Moldova referitoare la cursul monetar otoman, în piaștri și parale, pentru a fi folosit de comercianți¹³.

---

⁵ ANC, fond Scaunul Treiscaune, nr. 62/1756.

⁶ Ștefan Pascu, *Revoluția populară de sub conducerea lui Horea*, Editura Militară, București, 1984, p. 164.

⁷ ANC, fond Scaunul Treiscaune, nr. 60/1768.

⁸ Idem, nr. 113/1770.

⁹ Idem, fond Regimentul secuiesc de graniță nr. 2 Infanterie, nr. VIII/15 1784, f. 1-13.

¹⁰ Idem, fond Primăria orașului Sfântu Gheorghe, inv. 1, nr. 8, f. 2.

¹¹ Idem, fond Scaunul Treiscaune, inv. 1, d. 38/2 și fond Primăria orașului Sfântu Gheorghe, inv. 1, d. 38.

¹² Idem, inv. 1, d. 110/21/1823.

¹³ Idem, fond Primăria orașului Sfântu Gheorghe, inv. 1, d. 112/23.

3 mai 1824, Cluj. Ordin gubernial către magistratul orașului Sf. Gheorghe referitor la taxele la care erau impuși cei care urmau să treacă vitele în Muntenia și Moldova pentru iernat¹⁴.

6 iulie 1824, Cluj. Ordin gubernial prin care se transmite magistratului orașului Sf. Gheorghe dispozițiile referitoare la ridicarea interdicțiilor asupra mărfurilor și a trecerii persoanelor provenite din Muntenia și Moldova, ca urmare a stingerii epidemiilor în Principatele Române¹⁵.

20 septembrie 1824, Cluj. Ordin gubernial ce transmite magistratului orașului Sf. Gheorghe interdicția organizării balurilor în preziua sărbătorilor religioase, deoarece participanții la astfel de acțiuni nu sunt capabili să asiste, a doua zi, la slujba religioasă¹⁶.

6 ianuarie – 28 martie 1829. Rapoarte, protocoale, depoziții ale martorilor, sentințe ale Tribunalului Regimentului secuiesc de graniță nr. 11 cavalerie, referitoare la procesele intentate grănicerilor Fabian Alexe și Fabian Toma, acuzați de complicitate la contrabanda cu vite, aduse din Moldova¹⁷.

1831 La îndemnul și chemarea unor boieri din Țara Românească, pictorul Baranas Miklós vine la București, în 1831, unde stă până în 1833. Aici a pictat mai multe portrete (printre care și al generalului Kisselef), lăsându-ne, totodată, note memoriale foarte interesante și pitorești asupra acelei perioade¹⁸.

21 septembrie 1838, Sf. Gheorghe. Scrisoare de mărturie prin care se confirmă faptul că locuitori din orașul Sf. Gheorghe sunt trimiși la București pentru a învăța meserie, pe timp de trei ani¹⁹.

21 noiembrie 1838, Sf. Gheorghe. Scrisoare de chezașie dată de martorii Szász Andrei și Dragits Nicolae, din orașul Sf. Gheorghe, pentru Urmosi Iosif din orașul Sf. Gheorghe, care, împreună cu cei doi băieți Iosif și Dănilă, vrea să meargă la București, la fratele său, să-i învețe meserie, pe termen de trei luni²⁰.

10 aprilie 1839, Sf. Gheorghe. Pașaport eliberat de magistratul orașului Sf. Gheorghe, pentru Samu Ștefan și soția sa, Pall Maria, de a merge în Țara Românească, în București, pentru a lucra acolo timp de șase săptămâni²¹.

7 mai 1851. Comisarul principal cezaro-crăiesc din orașul Sf. Gheorghe ordonă magistratului orașului Târgu Secuiesc să ia măsurile necesare pentru

¹⁴ Idem, inv. 1, d. 160, f. 1-2.

¹⁵ Idem, pachet 1, f. 226.

¹⁶ Idem, inv. 1, d. 181, f. 1.

¹⁷ Idem, fond Regimentul Secuiesc de Graniță, cutia LXXVIII, nr. 2, f. 1-34.

¹⁸ Vasilica Szász, *O scrisoare inedită a lui Barabas Miklós aflată în arhivele statului din Sfântu Gheorghe*, în „Aluta”, XVI, 1984, p. 139.

¹⁹ ANC, fond Primăria orașului Sfântu Gheorghe, inv. IV, d. 1112 și 1172.

²⁰ Idem, inv. 1, d. 788, f. 1.

²¹ Idem, inv. 1, d. 844, f. 1.

înființarea unei evidențe clare, referitoare la pașapoartele eliberate în Moldova și Țara Românească, pentru comercianți și persoane cu alte ocupații²².

29 august 1851, Sf. Gheorghe. Ordin al Comitetului administrativ către magistratul orașului Sf. Gheorghe privind modul de întocmire a actelor pentru trimișii în Moldova și Țara Românească; interdicții asupra trecerii în Principate a celor care caută de lucru²³.

1872. Iconostasul bisericii ortodoxe din Sf. Gheorghe este împodobit cu icoane fixate pe el, pictate de către pictorul Gh. Marinescu din Reșița și Gh. Stoienu din București. Printre piesele de valoare documentar-istorică ale vechii biserici se află mai multe cărți și icoane²⁴.

10 – 19 februarie 1878. Adresa Ministerului Agriculturii, Industriei și Comerțului din Budapesta privind produsele exportate în România²⁵.

10 ianuarie – 25 decembrie 1879. Lista persoanelor din județul Treiscaune ale căror pașapoarte au fost prelungite de către consulatele din Galați, București, Brăila, Odesa și Belgrad²⁶.

26 ianuarie – 18 februarie 1879. Corespondență privind cererile de obținere a pașapoartelor a unor locuitori din localitățile jud. Treiscaune (dosarul conține pașapoarte cu termen de valabilitate de un an și de 15 zile)²⁷.

6 octombrie – 1 noiembrie 1880. Adresa Ministerului Agriculturii, Industriei și Comerțului privind importul de vite din România, pe calea ferată²⁸.

1 decembrie 1880 – 28 februarie 1881. Corespondență privind pretențiile familiei Nagy din Sf. Gheorghe asupra averii prințului Brâncoveanu²⁹.

3 aprilie 1886. Ziarul „Székely Nép” din Sfântu Gheorghe informează despre înțelegerea vamală româno-austriaco-ungară, care, conform publicației „Națiunea”, din București, se va discuta în parlamentul român după sărbătorile Paștilor. Citează și publicația „Voința Națională” tot din București³⁰.

27 mai 1886. Ziarul „Székely Nép” continuă publicarea articolului despre stațiunea Vâlcele, în care se precizează, printre altele, că exista o baie cu denumirea *Regele român Carol (Károly román király)*³¹.

---

²² Idem, fond Primăria orașului Târgu Secuiesc, nr. 1568, f. 10-11.

²³ Idem, fond Primăria orașului Sfântu Gheorghe, d. 106/1951.

²⁴ I. Lăcătușu, V. Lechințan, V. Pătrunjel, *Românii din Covasna și Harghita*, Editura „Grai Românesc”, Sf. Gheorghe, 2003, p. 369.

²⁵ ANC, fond Prefectura Treiscaune, inv. 1, d. 343/1878, f. 2, limba maghiară.

²⁶ Idem, d. 24/1879, f. 15.

²⁷ Idem, d. 69/1879, f. 88.

²⁸ Idem, d. 608/1880, f. 2.

²⁹ Idem, d. 1689/1881, f. 8.

³⁰ Vasile Stancu, *Documentar cronologic privind localitatea Sfântu Gheorghe*, ms., în Arhiva CEDMNC.

³¹ *Ibidem*.

15 iulie 1886. Ziarul „Székely Nép” publică numele oaspeților de la băile Tușnad. Printre aceștia figurează oaspeți din Cluj, Sibiu (inclusiv Eleotesa Cristea și preotul ortodox Simion Popescu), Oradea, Brașov, Budapesta, Târgu Mureș, Aiud, Deva, Alecuș (Ioan Popiu), Frumoasa-Ciuc și mulți alții din România: 9 din București, printre care și marele dramaturg Ion Luca Caragiale (*I.L. Carageiálé*), un locuitor din Giurgiu, unul din Brăila și doi din Iași³².

22 iulie 1886. Ziarul „Székely Nép” publică numele oaspeților de la băile din Covasna: din Brașov (inclusiv J. Cristescu), Sibiu, Blaj (inclusiv profesor Partenie Moldovan), Târgu Mureș, Viena, Cluj, Turda, Miercurea Ciuc, Făgăraș, Dej, Sfântu Gheorghe, Oradea, Târnăveni, Reghin, Târgu Secuiesc, Mediaș și din România: 12 din București (Constantin Bălăcescu, A. Wachmann – director de Conservator ș.a.), doi din Giurgiu (inclusiv inginer N.C. Zissu), doi din Brăila, unul din Craiova și unul din Calafat. Tot atunci publică și lista oaspeților de la băile Malnaș, din Aiud, Brașov (inclusiv Elena Socolescu, soție de președinte de tribunal), Feldioara, Cluj, Reci, Budapesta, Sfântu Gheorghe, Vârghiș și din România: doi din București și unul din Roșiori de Vede³³.

27 iulie 1886. Ziarul „Székely Nép” publică numele oaspeților de la băile din Covasna: majoritatea din zona Trei Scaune (Târgu Secuiesc, Zagon, Brețcu, Belin, Sfântu Gheorghe etc.), din Brașov (inclusiv Marita Moldovan, negustoreasă), dar și din Cluj, Sibiu etc., doi din București și unul din Viena. Totodată publică și lista oaspeților de la băile Malnaș: locuitori din Sfântu Gheorghe, Ozun, Zagon, Arad, Budapesta, Sibiu, Brașov și patru din București (inclusiv Constantin Pruteanu, profesor-director)³⁴.

29 iulie 1886. Ziarul „Székely Nép” publică numele oaspeților de la băile din Vâlcele: din Band, Sighișoara, Budapesta, Turda, Brașov (inclusiv negustorul Iustinian Grama, împreună cu soția sa Maria Grama și cu Amalia Grama), Sibiu, Zalău, Făgăraș (vicarul episcopal Alexandru Micu), Orăștie (avocatul dr. Ioan Mihai), Târgu Mureș, Cluj, Aiud etc. și din România: 10 din București (Grigore Florescu – oficial, Stoica Hagi – profesor, medicul dr. P. Trandafirescu, preoții Todor Vasiliescu, Ioan Iancu, Dumitru Iliescu ș.a.), cinci din Craiova, trei din Ploiești, trei din Iași, doi din Slatina, unul din Vălenii de Munte, unul din Călărași și unul din Târgoviște³⁵.

31 iulie 1886. Ziarul „Székely Nép” publică lista oaspeților de la băile din Vâlcele, continuare la cea din numărul precedent: locuitori din Cluj, Blaj (măcelarul Petru Grama), Oradea, Aiud, Făgăraș, Odorheiu Secuiesc, Târnăveni, Zărnești (doctor Iancu Mețianu), Șiria, Brașov (dr. Vasile Glodaru – profesor

³² *Ibidem.*

³³ *Ibidem.*

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ *Ibidem.*

gimnazial ș.a.) etc. și din România: 14 din București (inclusiv dr. C. Penescu – medic), doi din Râmnicu Sărat (*Rumnik-Sarat*), doi din Slatina, unul din Ploiești și unul din Craiova³⁶.

3 aprilie 1886. Ziarul „Székely Nép” publică un anunț cu titlul *Duczuj*, scris în ghilimele, adică Duțu, arătând că sub acest nume este cunoscut în țară și în lume Gheorghe Negoescu, care nu a fost altul decât un român din marea comună de la granița comitatului Trei Scaune, și anume din Poiana Sărată. Se arată în continuare că acesta a avut un adevărat talent de negustor, a adus din Moldova porumb și l-a vândut, a avut și magazine, a exportat peste graniță scânduri în România. Duțu a dominat piața negustorească din pasul Oituz. A aprovizionat cu porumb și fabrica de spirt din Târgu Secuiesc. A fost o fire bolnăvicioasă și, potrivit credinței populare, o ursită i-a legat soarta vieții acestui om bogat. A murit la 26 martie 1886, la 42 de ani, lăsând în urmă o mare familie, văduva și copiii Marița, Dedina, Elena, Revița, Eufrosina și Gheorghe. A fost înmormântat cu mare pompă la 28 martie³⁷.

8 ianuarie 1887. Ziarul „Székely Nép” publică al cincilea episod al serialului *Din relațiile interetnice în trecut și răspândirea românilor*, scris de dr. Nagy Géza, unde continuă să justifice scăderea numărului maghiarilor în Ardeal și creșterea numărului românilor. În 1709 a venit o nouă epidemie de ciumă, adusă din Turcia, de acolo la București și în Moldova, de unde niște țigani din Giurgeu au adus-o în Giurgeu, de aici a pustiit Sighișoara, apoi Cetatea de Baltă, apoi Târgu Mureșul și apoi comitatul Turda și întreg Ardealul. Altă ciumă s-a ivit în 1717-1719, când în Ciucul de Sus, Ciucul de Jos, Casin și Giurgeu au murit 10.748 și au rămas 14.908 locuitori. În anii următori a fost o foamete mare din cauza căreia au pierit oameni ca de ciumă, mai scrie autorul. (Nagy Géza nu își pune problema că au murit din aceste cauze și numeroși români, inclusiv atestați în sate din secuime).³⁸

15 mai 1887. Ziarul „Székely Nép” își informează cititorii că regina Elisabeta a Ungariei și împărăteasa Austriei a pornit în 13 mai spre Sinaia să răspundă vizitei perechii regale române. În Sinaia urma să stea până la 15 mai³⁹.

5 iulie 1887. Ziarul „Székely Nép” publică numele oaspeților de la băile din Malnaș, printre care și Todorache Stoianescu și soția din București; P. Zimniceanu, colonel în pensie din București; Elena Socolescu din Brașov; Iosif Gallaschik, fabricant de salamuri din București; Dániel Mikes, particular din Sfântu Gheorghe ș.a.⁴⁰

---

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

14 iulie 1887. Ziarul „Székely Nép” publică lista oaspeților de la băile din Vâlcele, printre care: Isaia Persiceanu, preot din București; Ioan Stănescu, negustor din București; Mark Schoppel, proprietar din Feldioara; Roza Stamm, proprietară din Rupea; Martin Tartel, proprietar din Brașov; Adolf Ebner, industriaș din Craiova; P. Zimniciescu, colonel din București; Anna Kulbert, negustoreasă din București; Ida Helm, industriaș din București; baronul [David] Urs [de Margina], colonel cezaro-regesc din Sibiu; Terezia Andrei, funcționară ministerială din București; Mikszáth Kálmán, scriitor și deputat în parlament din Budapesta; Beksics Gusztáv, scriitor și deputat în parlament din Budapesta; J. Hugo, proprietar de restaurant, din București; Teodor Covrig, proprietar din Galțiu; Ida Banciu, soție de temnicer cezaro-regesc din Brașov; Carol Graef, negustor de cărți din Sibiu; David Candiu (Candin), director de mină din Bucium – Abrud; Elisabeta Angelescu, proprietară din București; Teodor Balaban, proprietar din București; Vasile Beleş, preot militar în Chitihaza; soția lui Constantin Staja din Ploiești; Gheorghe Maris, proprietar din București; Petru Cretoriu, negustor din Brașov; Ilariu Hodoșiu, profesor din București; Albert Kovábs, deputat în parlament din Budapesta; Vasilié Pagonea, proprietar din Galați; Constantin și Eugenia Minco din Brașov; Amalia și M. Bocreta din București; Ester de Mayo, particular din București; Helena Staciuc, particular din Craiova; Elena Sanatescu, proprietar din Craiova; Iancu M. Cohen, negustor din Ploiești; Iordan I. Munteanu, președinte de tribunal orfanal din Brașov; Maria Creticescu, negustoreasă din Orăștie; baronul Bánffy Farkas, particular din Cluj; Grigore Florescu, particular din București; Elena Munteanu și Maria Cârstocea, negustorese din București; Iosif Bruss, farmacist din București; soția lui Iacob Rosmann, proprietar din Mociu ș.a., în total 157 persoane⁴¹.

16 iulie 1887. Ziarul „Székely Nép” publică lista oaspeților de la băile din Tușnad, printre care: Dumitru Cioflec, proprietar din Brașov; Livius Marcu, student la drept din Birchiș; Marta Budiș din București; Salomon Fischer, proprietar de restaurant din Alba Iulia; Sofia Russo, comerciantă din București; Maria Diamandi, comerciantă din Brașov; Lipot Fisch, comerciant din Miercurea Ciuc; Maria Baiulescu, soție de medic din Brașov; Elena B. Baiulescu, preoteasă ortodoxă din Brașov; Georg Porr, industriaș de postav din Brașov; Lajos Lóczi, profesor universitar de artă din Budapesta; Maximilian Lövinger, inginer din Miercurea Ciuc; Olga Gligorovici din Brașov; Bucura Lissu, soție de proprietar de restaurant din București; Ioan Șerbănescu, proprietar din București; Irimie Crăciunescu, bărbier din Brașov; Gyula Vagner, avocat în Seghedin; Mihail Russo, comerciant din București; Iosif Mavure, proprietar din București, Eugen Rácz, farmacist diplomat din Cluj ș.a., în total 128⁴².

---

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

19 iulie 1887. Ziarul „Székely Nép” publică lista oaspeților de la băile din Vâlcele, printre care: Stancu Costinescu, preot și Todor Muntean, învățător, ambii din Argiu (probabil Argeș); Toma N. Popescu, comerciant din Scurtea de Argeși (Curtea de Argeș); Ionița Hagiu, particular din București; Heinrich Atias, comerciant din București; Lazăr de Mayo, particular din București; Bertalan Potsa din Sfântu Gheorghe; Absolon Faur, proprietar din Abrud; Ioan Cheleon, industriaș din București; Louise Rogalski, fabricantă de gris în București; Filon Mitrescu, învățător din București; Iuon Cărbunescu, învățător din București; Gaston André și Paulina din Bordeaux – Franța; Nicolae G. Novrea, comerciant din Brașov; Josef Rendhardsperg, particular din Târgu Mureș; N. Toporanu, funcționar de telegraf din București; soția lui Antal Pátrubán, comerciantă din Târgu Mureș; Corman M. Urechea, comerciant din Craiova; Victoria Gromanu, proprietară de restaurant în Brăila; Kálmán Vikol, președinte de tribunal orfanel din Cluj; dr. Heinrich Gurt, medic în Brașov; Smaranda Mișirlin, proprietară în București; J. Rottenberg, comerciant în Ploiești; Constantin Iliescu, comerciant în Slatina; Maria Ionescu, particulară din Craiova; baronul Gábor Apor, vicecomite din Sfântu Gheorghe; Toma Niculdidi, particular din București; Alexandru Balaban, oficial din București; Nicolai Alexandrescu, oficial ministerial din București; dr. Frederic Gross, avocat în Cristuru Secuiesc; József Kövesdy, particular din București; Tașcu L. Donefsky și Rita Donefsky, proprietari în Slatina; Anica Deluganu și Dumitrana Sfeteșdici, proprietare din Slatina; Anna Schmiedt, particulară din București; Rachel Grassiano, proprietară din București, J. Corman, comerciant din Brăila; Iacob Benvenisti, comerciant din Craiova ș.a., în total 308 persoane⁴³.

19 iulie 1887. Ziarul „Székely Nép” publică lista oaspeților de la băile din Malnaș, printre care: Iuon Cristescu, negustor din București; Pavel Rutkai, întreprinzător din București; Herman Citron, fabricant de spirt din Sfântu Gheorghe, Salomon Ehrenkrantz, învățător din Sfântu Gheorghe; soția lui Rudol Vreger și familia sa din Feldioara ș.a.⁴⁴

21 iulie 1887. Ziarul „Székely Nép” continuă să publice lista celorlalți oaspeți de la băile din Tușnad, printre care: H. Mandrea, jude de tribunal din București; Maria Zenide, învățătoare din București; Rebeka Hornstein, comerciantă din București; Teodor Csáki, meșter de căruțe din București; Michael Hager, fabricant de spirt în Sibiu; H.B. Stein, negustor din Brăila; soția contelui Benedek Mikes, proprietară din Zăbala; Sofi Kohen, particulară din București; Luiza Mașjena, soție de pedagog din București ș.a.⁴⁵

---

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*.

1891 – Apare „A Székely Nemzeti Múzeum Ertesítője” (Anuarul Muzeului Național Secuiesc), partea I și partea a II-a, sub redacția lui Nagy Géza. Din cele două părți, una conținea istoricul muzeului. Între anii 1903-1914 a fost publicat anual buletinul muzeului, care cuprindea și rapoartele despre activitatea custozilor și creșterea colecțiilor. În același timp, lucrările științifice ale custozilor au fost publicate și în alte reviste de specialitate. Ultima lucrare a lui Fr. László, tratând ceramica ariușdeană, a apărut la București în primul volum al revistei „Dacia”. Tot în acest număr a apărut și necrologul scris de V. Pârvan⁴⁶.

27 august – 15 septembrie 1906. Tabel nominal cu cele 303 persoane din jud. Trei Scaune care au participat la excursia organizată pentru vizitarea Expoziției jubiliare amenajată în parcul Carol, din București⁴⁷.

August 1916. „Când armata regală română, ocupând sud-estul Transilvaniei, a intrat în orașul Sf. Gheorghe, Al. Țigara Samurcaș, directorul Muzeului de Artă Națională „Carol I”, inspector general al muzeelor, a primit însărcinarea din partea Regelui Ferdinand de a merge în ținuturile ocupate spre a lua măsuri de conservare a obiectelor și colecțiilor de artă aflate în muzeele, colecțiile publice, bisericile și bibliotecile de acolo. Printre aceste instituții a figurat și Muzeul Național Secuiesc din Sf. Gheorghe, la care, conform ordinului dat, comandantul garnizoanei a pus pază militară și astfel muzeul a fost salvat de jefuire și devastare. Pentru acest gest generos, guvernul ungar și-a exprimat mulțumirile guvernului român, constatând că „militarii români nu s-au atins de muzee și nu au jefuit colecțiile”⁴⁸.

26 august 1916. Scrisoare de mulțumire adresată de patru ofițeri români unei familii din Sf. Gheorghe, pentru ospitaliera găzduire⁴⁹.

Bineînțeles că relațiile economice, sociale, culturale și interumane, dintre locuitorii orașului Sfântu Gheorghe și români de peste Carpați sunt mult mai numeroase, diverse și durabile. Dintre cercetările recente, pe această problematică, menționăm lucrarea de doctorat a arhivistului Nagy Botond, din Sfântu Gheorghe referitoare la războiul vama dintre România și Austro-Ungaria și consecințele sale asupra locuitorilor din sud-estul Transilvaniei și cercetarea doctorandului Attila Lazăr, din Bod despre Dictatul de la Viena și efectele negative asupra vieții economice din fostele scaune secuiești. Un episod important al acestor relații îl constituie dezbaterile din cadrul Congresului Secuiesc, de la Tușnad, din anul 1902.

⁴⁶ Székely Zoltán, *Cuvântare*, în „Aluta”, nr. 3/1970, p. 24.

⁴⁷ ANC, fond *Prefectura Treiscaune*, Actele Comisiei Agricole, nr. 124, original limba maghiară.

⁴⁸ Székely Zoltán, *Colaborarea oamenilor de știință români cu Muzeul Național Secuiesc din Sfântu Gheorghe*, în Rab Stefan (coord.), *Mari prietenii între oamenii de cultură și știință români și maghiari*, București, 2001, p. 57-58.

⁴⁹ ANC, Colecția Documente ale Muzeului Sfântu Gheorghe, d. 14.

Solidaritatea românilor de pretutindeni cu românii din Sfântu Gheorghe și județul Covasna s-a manifestat și în timpul regimului comunist. Un exemplu concludent îl reprezintă sprijinul financiar acordat de toate parohiile ortodoxe din Transilvania pentru terminarea lucrărilor de construcții la Catedrala din Sfântu Gheorghe (2% din venituri parohiale). După înființarea Centrului Eclezialic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan” (CEDMNC), în anul 1996, din inițiativa pr. prof. univ. dr. Ilie Moldovan, de la Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu, s-au încadrat la școlile din Sf. Gheorghe, ca profesori de religie și colaboratori ai CEDMNC, teologii Violeta Pătrunjel din Brașov, Alin Câmpeanu din Sibiu și Constantin Stroilescu din Târgoviște. În același timp, au devenit colaboratori statornici ai Centrului și ai celorlalte asociații culturale din zonă studenții și apoi profesorii: Codrina Șandru, Daniela Pătrunjel, Teodora Roșca, Daniela Dumbravă, Stelian Gomboș, Dorel Marc, Daniela Soroș, Eugen Popescu, Viorel Badea ș.a. La conferințele organizate de Centru au participat teologi și mari duhovnici precum ÎPS Antonie Plămădeală, Arhim. Teofil Părăian, Ioan Iovan, Constantin Galeriu, Mircea Păcurariu și cărturari precum acad. Alexandru Surdu, acad. Horia Colan, Radu Baltasiu, Gelu Neamțu, George Munteanu, George Priteanu, Corneliu Bucur, Ilie Bădescu, Traian Rotariu, Maria Cobianu-Băcanu, Claudiu Mătasă, Traian Golea din SUA ș.a.

Activitatea de cercetare a documentelor din Arhiva CEDMNC a început prin prezența, la aceeași masă de lucru, a distinșilor arhiviști care, de ani de zile, se ocupau de studierea problematicii istoriei și culturii românilor din sud-estul Transilvaniei, dar nu se întâlneau niciodată într-un cadru organizat. În rândul acestor venerabili arhiviști s-au aflat: Ioan Ranca, Elena Mihu și Liviu Boar din Târgu Mureș, Ana Grama din Sibiu, Pr. Vasile Olteanu din Brașov, Aurel Marc și Ana Dobreanu din Miercurea Ciuc, Vasile Lechințan din Cluj-Napoca ș.a.

2. Solidaritatea cu românii din nordul Bucovinei, Basarabia și comunitățile istorice românești din jurul granițelor

Legăturile românilor din Sf. Gheorghe cu românii din nordul Bucovinei, Basarabia și comunitățile istorice românești, în funcție de contextul istoric din ultimele secole, au fost mai mult sau mai puțin numeroase, dar au existat întotdeauna. Ele sunt oglindite în numeroasele documente de arhivă, sintetizate în documentarul *Sfântu Gheorghe – cronologie istorică*, întocmit de istoricii Vasile Stancu și Vasile Lechințan⁵⁰.

Perioada interbelică

După Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, Transilvania, la fel ca și surorile ei, Basarabia și Bucovina, au fost integrate organic în cadrul Regatului

---

⁵⁰ Arhiva CEDMNC.

Românei. Documentele deținute de către Arhivele Naționale Covasna pun în evidență procesul, de multe ori complex și anevoios, de unificare legislativă, administrativă, instituțională, culturală, economică și socială a provinciilor istorice reunite cu patria mamă.

O categorie însemnată de documente sunt cele care se referă la sprijinirea unor comunități și instituții din Basarabia, aflate în situații deosebit de critice (secete, incendii, alte calamități).

Solidaritatea cu românii din Basarabia s-a manifestat și pe plan cultural. Un astfel de exemplu este cel prin care s-a acordat suma de 2.500 de lei, la 27 martie 1937, Comitetului pentru construcția monumentului domnitorului Vasile Lupu din Orhei⁵¹.

În vara anului 1940, cetățenii din Sf. Gheorghe au fost alături de refugiații basarabeni și bucovineni. Iată un exemplu: „Subsemnatul Buzilă Gheorghe, impegat cl. I la Primăria orașului Sf. Gheorghe, refugiat din Basarabia, din orașul Bolgrad, județul Ismail, declar că la data de 29 iunie 1940, când m-am refugiat, nu am luat niciun fel de valori asupra mea”⁵².

Perioada comunistă

După instalarea regimului comunist, relațiile dintre românii din Sf. Gheorghe și românii basarabeni s-au diminuat drastic. De abia în ultimii ani ai acelei perioade, au început să fie organizate excursii al căror traseu trecea și prin Chișinău. Câțiva români din Sf. Gheorghe erau abonați la ziarul „Moldova socialistă” (ziar redactat în limba română cu grafie chirilică) și la revista de cultură „Literatură și artă”. După dezghețul ideologic început în Basarabia cu câțiva ani înainte de 1989, cu antene speciale se putea recepționa postul de televiziune „Chișinău”.

Cu mari riscuri, au început să circule și volume de proză și poezii purtând semnătura scriitorilor Ioan Druță, Grigore Vieru ș.a.

Perioada postdecembristă

În contextul liberalizării circulației persoanelor, după 1990, în activitatea economico-socială din Sf. Gheorghe și-au făcut simțită prezența întreprinzători din Basarabia. Un aspect al acestei prezențe s-a concretizat în funcționarea așa-zisei „piețe a rușilor”, de fapt a românilor din Basarabia.

La Teatrul „Andrei Mureșanu” au fost încadrați actorii basarabeni Valentina Cazacu și Nicolae Ciubotaru. La Colegiul Național „Mihai Viteazul” s-a înființat o clasă pentru elevii de liceu din Basarabia.

⁵¹ ANC, fond Primăria orașului Sfântu Gheorghe, d. 1960/1937, f. 1.

⁵² *Realități din Basarabia interbelică oglindite în documentele și publicațiile deținute de către Direcția Județeană Covasna a Arhivelor Naționale, în Românii din afara granițelor țării. Iași – Chișinău: legături istorice*, Casa editorială Demiurg, Iași, 2008, p. 242-252.

În această perioadă, în fiecare an, în jurul datei de 27 martie, în cadrul manifestărilor „Primăvara culturală la Sfântu Gheorghe” au fost organizate colocvii, simpozioane, lansări și prezentări de carte, mese rotunde, evocări, conferințe pe teme privind Basarabia în istorie și contemporaneitate. La aceste manifestări și la alte activități cultural-științifice și civice care au avut loc în Sf. Gheorghe au participat lideri importanți ai românilor basarabeni și bucovineni, dintre care îi amintim pe: Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Ioan Ungureanu, Dumitru Mățaș, Nina Josu, Ioan Barta, Vasile Tărățeanu, Ioan Popescu, Aurica Bojescu, Ioan Crețu ș.a. Cu aceste ocazii participanții au adoptat comunicate, apeluri, memorii referitoare la normalizarea relațiilor Basarabiei cu România și țările Uniunii Europene precum și întărirea legăturilor culturale și spirituale ale românilor de pe ambele maluri ale Prutului.

Un rol important în diversificarea legăturilor culturale ale românilor din Sf. Gheorghe cu cei din Basarabia și nordul Bucovinei l-a avut Asociațiunea ASTRA, inclusiv prin organizarea unor simpozioane și alte manifestări culturale la Sf. Gheorghe, Iași și Chișinău, la care au participat intelectuali români din Sf. Gheorghe; una dintre aceste manifestări a fost **Simpozionul Internațional „Românii din afara granițelor țării. Iași – Chișinău: Legături Istorice”** organizat de Despărțământului ASTRA „Mihai Kogălniceanu”, în perioada 9-12 aprilie 2008, la Iași – Ruginoasa, Chișinău și Orhei. Prof. dr. Luminița Cornea a fost un veritabil „cronicar” ale acestor manifestări de suflet organizate de Asociațiunea ASTRA. Împreună cu Asociația „Justinian Teculescu” din Covasna, profesoara Luminița Cornea și ing. Ioan Bălan au dezvelit o placă memorială pe zidurile unei biserici din fosta Episcopie de Cetatea Albă și Ismail, păstorită cu vrednicie în perioada interbelică de Episcopul Justinian Teculescu.

Intelectualii români din Sf. Gheorghe, printre care Luminița Cornea, Vasile Stancu, Ioan Lăcătușu ș.a. au pus în evidență contribuția scriitorului Dimitrie Cioflec și viitorului mitropolit Nicolae Colan la unirea Basarabiei cu Țara-Mamă din martie 1918.

Problematica relațiilor dintre Basarabia și România a făcut obiectul a numeroase comunicări susținute de cercetători români din Sf. Gheorghe în cadrul unor manifestări cultural-științifice, cum ar fi: Simpozionul „Rolul bisericii în Marea Unire și în Unirea Basarabiei cu România”, Miercurea Ciuc, 28 martie 2018, comunicarea *Legăturile dintre românii din Arcul Intracarpatic și românii din Basarabia*; Simpozionul cu tema „Un secol de la revenirea Basarabiei în hotarele țării”, 12 aprilie 2018, Centrul Ecclziastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan”, comunicările: *Participarea Mitropolitului Nicolae Colan la înfăptuirea Unirii Basarabiei cu România* (împreună cu pr. Sebastian Pârvu); *Aspecte privind integrarea Basarabiei în viața publică interbelică românească, oglindite în documentele deținute de Arhivele Naționale Covasna*; *Românii din Covasna și Harghita și românii din Basarabia se înțeleg din priviri*, în „ASTRA

Buzăul Ardelean”, anul IV, nr. 1/2017, p. 2-4; *Protestul Întemeietorilor României Mari împotriva cedării către Uniunea Sovietică a teritoriilor românești Basarabia, Nordul Bucovinei și Ținutul Herța* semnat de Octavian Codru Tăslăuanu, împreună cu alți oameni politici și de cultură români, 2 iulie 1940.

În anul 1998, din inițiativa consilierului județean Ioan Lăcătușu, județul Covasna s-a înfrățit cu raionul Chișinău.

Forumul româno-român de la Izvoru Mureșului (1998-2020)

Începută în anul 1998, ca o inițiativă locală a societății civile din județele Harghita și Covasna, în dorința de a atrage atenția opiniei publice asupra pericolului marginalizării românilor din aceste două județe și a formării unei enclave etnice în sud-estul Transilvaniei, Universitatea de Vară Izvoru Mureșului a devenit de la an la an mai importantă, reușind să-și extindă tematica asupra păstrării identității românilor de peste hotare, inclusiv a comunităților românești din diaspora, și să atragă din ce în ce mai mulți participanți și, implicit, nume de marcă din viața politică și culturală românească.

În cadrul proiectelor cu profil asemănător, a numeroaselor cursuri, școli și universități de vară, Universitatea de la Izvoru Mureșului și-a conturat un profil distinct de forum româno-român ce asigură cadrul propice dezbaterii problemelor ce vizează prezervarea și afirmarea identității naționale românești, în medii multietnice și pluriconfesionale.

Organizarea Universității face parte dintr-un proiect național cu largă participare publică, ce oferă cadrul organizat dezbaterii unor teme de interes pentru întreaga societate românească, în mod deosebit pentru comunitățile românești din mediile multietnice și pluriconfesionale din țară și pentru comunitățile românești istorice din jurul granițelor naționale și din diaspora⁵³.

La cele 18 ediții ale Universității au participat peste 2.500 de cursanți, conferențieri și reprezentanți ai mass-media din țară, din comunitățile istorice românești din jurul granițelor, precum și din diaspora. An de an, au fost prezenți la Izvoru Mureșului conducătorii principalelor asociații culturale ale românilor din: Republica Moldova, Ucraina, Serbia, Ungaria, Bulgaria, Albania, Macedonia, Kazahstan, Italia, Franța, Germania, Suedia, SUA, Australia, Canada, Portugalia ș.a. Împreună cu principalii conducători ai unor asociații și fundații ale comunităților românești din țările amintite; în fiecare an au participat tineri elevi, studenți, profesori, masteranzi, doctoranzi, din județele Covasna, Harghita și Mureș și din alte centre culturale ale țării⁵⁴.

⁵³ *Forumul româno-român – Universitatea de Vară Izvoru Mureșului (1998-2020)*, ediție îngrijită și Prefață de Ioan Lăcătușu și Costel-Cristian Lazăr, Argument de Mihail Groza, Editura Eurocarpatica, Sfântu Gheorghe, 2020, p. 9.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 11.

Un mare câștig al Universității l-au reprezentat și îl reprezintă cunoașterea și generalizarea experienței asociațiilor românești din afara granițelor în gestionarea problemelor identitare specifice și în elaborarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea unor proiecte și programe culturale.

Un alt câștig este cel al relațiilor interumane stabilite între participanții la fiecare ediție, cu implicații favorabile asupra comunicării și colaborării dintre ei în intervalul dintre cursuri și asupra solidarității românești, atât de necesară fiecăruia în parte și tuturor laolaltă⁵⁵.

În dezbateri și în documentele adoptate a fost prezentată realitatea, situația dramatică în care se află comunitățile românești, strigătul acestora care au nevoie de ajutor pentru că nu se pot apăra singure, cu referiri concrete la cunoașterea situației de fapt și solicitarea ca autoritățile statului să se implice și să dispună măsuri legale pentru respectarea drepturilor românilor din zonă în virtutea legislației românești, pentru eliminarea unor fenomene negative care se perpetuează de ani de zile.

Pe parcursul desfășurării cursurilor s-au formulat o multitudine de idei privind temele dezbătute, precum și propuneri privind organizarea edițiilor viitoare a Universității. Informațiile transmise din perspectiva academică s-au completat în chip fericit cu un mod complex și inedit de reflecție și raportare la valorile naționale și la credința strămoșească. S-a subliniat necesitatea recâștigării încrederii în forțele proprii și redescoperirea valențelor solidarității naționale.

În urma dezbaterilor purtate, a rezultat concluzia potrivit căreia toate comunitățile românești din vecinătate se confruntă cu probleme grave vizând păstrarea și afirmarea identității lingvistice, culturale și profesionale. Se impune din partea Guvernului României să se implementeze programe și proiecte pentru sprijinirea școlilor, bisericilor, fundațiilor și asociațiilor românilor de peste hotare, asigurând, în același timp un cadru logistic și juridic în conformitate cu legislația europeană și internațională.

În comunicatele adresate opiniei publice este redată sinteza propunerilor exprimate în cadrul dezbaterilor. Participanții au apreciat că Universitatea de Vară de la Izvoru Mureșului răspunde unei necesități de afirmare a identității naționale, de elevare sufletească a celor veniți în numele aceluiași destin românesc, prin întreaga lor desfășurare, practic, propunându-se un alt tip de cursuri universitare de vară⁵⁶.

De remarcat că, la fiecare ediție, prin intermediul mass-media, opinia publică din România a fost informată pe larg asupra problemelor și realizărilor românilor de pretutindeni și a soluțiilor propuse pentru rezolvarea numeroaselor

---

⁵⁵ *Ibidem*, p. 12.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 12-13.

probleme care vizează păstrarea și afirmarea identității lingvistice, culturale și confesionale a comunităților românești de pretutindeni⁵⁷.

Relațiile stabilite cu principalii lideri ai românilor din comunitățile istorice, din afara granițelor Țării, au facilitat participarea unor personalități, elevi și formații artistice la numeroase manifestări culturale, științifice și civice din Sfântu Gheorghe și din alte localități din județele Covasna și Harghita (simpozioane, colocvii, festivaluri folclorice etc.).

---

⁵⁷ *Ibidem*, p. 15.

DOCUMENTE PRIVITOARE LA ISTORIA UNOR MĂNĂSTIRI DIN MOLDOVA (1634-1826)

Costin CLIT

Documents regarding the history of monasteries in Moldova (1634-1826)

Abstract

The monastic places east of the Carpathians benefit from a rich bibliography consisting of studies, monographs and published documents, to which we want to make a small contribution. In this article we publish 22 documents from the period 1634 and 1826 through which we value various aspects common to the evolution of monastic places in Moldova: exchanges and sales of estates, princely judgments, exemptions and renewals of privileges, settlement of foreign people on monastic estates, divisions of gypsy slaves, decisions for consecrated monasteries, names of abbots and monks. Our approach is accompanied by brief comments and a selective critical apparatus.

Keywords: Moldova, documents, monasteries, hermitages, estates, exchanges, sales, princely privileges,

Lăcașele monahale de la est de Carpați beneficiază de o bogată bibliografie ce constă în studii, monografii și documente publicate, la care vrem să ne aducem o mică contribuție. În articolul de față publicăm 22 de documente din perioada 1634 și 1826 prin care valorizăm diferite aspecte comune evoluției lăcașelor monahale din Moldova: schimburi și vânzări de moșii, judecăți domnești, scutiri și înnoiri de privilegii, așezarea oamenilor străini pe moșiile mănăstirești, împărțeli de robi ȝigani, hotărâri pentru mănăstirile închinat, nume de egumeni și monahi. Demersul nostru este însoțit de scurte comentarii și un aparat critic selectiv.

Primul document din 4 iunie 1634, redactat în limba română, cu grafie chirilică, nepublicat în bine cunoscuta colecție *Documenta Romaniae Historica*. A. Moldova, nu oferă informații necunoscute cercetătorilor, care le pot regăsi în mărturia marilor boieri din 10 iunie 1634 redactată în limba slavă¹ și cartea domnească a lui Vasile Lupu din 12 iunie 1634, tot în limba slavă, prin care întărește lui Ionășcuță Prăjescul stolnic satul Vlădeni, pe Siret, ținutul Roman,

---

¹ DRH, A. Moldova, XXII (1634), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974, p. 348-351, Addenda, D.

cu vad de moară și loc de pod, cumpărat de la mănăstirea Râșca (Râcica)². La 4 iunie 1634, Agafton și soborul mănăstirii Râșca vând cu prețul de 250 de galbeni satul Vlădeni stolnicului Ionășcuță Prăjescul pentru a „*face mori în Sirét ca să ne fie de hrana sventei mănăstiri*”³. Observăm câteva mici diferențe la numele monahilor. În documentele editate, autorii au tradus popa Stanie/Stahie, Onechentie, iar în cel pe care îl publicăm găsim pe popa Stafie și Ionechentie, dar și pe Andrei, ce lipsește în cele în limba slavă.

Remarcăm calitatea amprenteii sigilografice cu care este validat documentul din 4 iunie 1634 din care putem reproduce întreaga legendă în limba slavă, cunoscută de altfel de pe un document din 9 decembrie 1669, cu ultimul cuvânt ilizibil, sau de pe cel din 20 iulie 1712⁴.

Al doilea document se referă la mănăstirea Tazlău, ctitoria lui Ștefan cel Mare⁵. Astfel, la 10 ianuarie 1649, Vasile Lupu volnicește egumenul și soborul mănăstirii pentru a-l chema și soroci pe Ștefan Verdeș, vătaful marelui paharnic, ca să-și aducă „dereseli ce are pre Grozești”.

Documentelor ce cuprind știri despre mănăstirea Bistrița din timpul domniei lui Gheorghe Ștefan⁶ îl adăugăm pe cel din 20 mai 1657, când ieromonahul Iorest egumenul și soborul împart cu Toderașco Prăjăscul pe cei opt feciori ai lui Gligorie Horceariu, rob țigan al lăcașului monahal, și a Todosiei, roaba Prăjăscului, precum și pentru „un țigan anume Hașco au ținut o țigancă a dum(i)sali”. La tocmeală au participat ca martori Toderașco postelnic, Contăș logofătul, Savin Năvrăpăscul Șoimariul și Pelin, fostul vistiernic (*documentul nr. 3*).

Din fondul mănăstirii Tazlău publicăm porunca domnului Gheorghe Ghica dată slujbașilor din ținutul Bacăului, ca să lase în pace de iliș, sulgiu, unt, ceară, lup și alte angherii pe cei din „satul Burleștii”, pe care i-a lăsat „să păzască straje pre apa Tazlăului celui mari cum țin și alte străji” (*documentul 4*).

---

² *Ibidem*, p. 351-353, E; A se vedea și Costin Clit, *Egumenii mănăstirii Râșca de la 1542 până în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Buletin informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, VIII, Piatra Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2022, p. 159-160 (apărut și sub formă de Extras).

³ Muzeul de Istorie a Moldovei, Inv. 6010.

⁴ Petronel Zahariuc, *Note de sigilografie eclesiastică moldovenească*, în „Herb”, Revista română de heraldică, I (VI), 1999, nr. 1-2, Iași, Institutul Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”, p. 179; vezi și nota 59 sau planșa la nr. 36.

⁵ A se vedea bibliografia la Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, Direcția Patrimoniului Cultural Național. Biblioteca Monumentelor Istorice din România, 1974, p. 844-845.

⁶ CDM, București, 1968, III (1653-1675), volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Negulescu, Veronica Vasilescu și Cornelia Crivăț, p. 55, nr. 157 și 158; respectiv p. 93, p. 341-342.

Al cincilea document din 4 iunie 1670 este scris la mănăstirea Bistrița. Iorest egumenul cu soborul mănăstirii – Theodosie Beachea, Gheorghe, Loghin, Misail, Isaiia, Silioan, Sirghie, Dionisie și Sărafim – schimbă cu Manea și Izmaranda, soacra lui, siliștea Beșicani pentru care monahii primesc partea din siliștea Vălenilor „și din țarină al patrule pământ, și din hăleșteu a patra parte, și din moară jumătate, și din tot venitul cei partea dumisali”, precum și „100 de matce”, schimb întărit la 16 iulie 1660 de către domnul Moldovei Gheorghe Duca în cea de-a doua domnie (*documentul nr. 6*). În *al șaptelea document* din 20 iulie 1670 este trecută și Iftimica „giupâneasa” lui Mane „neguțitor”. Schimbul respectiv este întărit prin iscăliturile ierarhilor țării, mitropolitul Ghedeon, episcopii Dosoftei de Roman, Theodosie de Rădăuți și Ioan de Huși, semnături însoțite de sigiliile eparhiilor pe care le păstoreau, apoi de marele logofăt Solomon Bârlădeanul, hatmanul Neculai Racoviță, marele postelnic Constantin (în greacă), marele paharnic Ionașcu Tâlmăciu, marele sulger Contăș, treti logofătul Vasile Gheuca, ieromonahul Iorest, egumenul mănăstirii, care aplică și sigiliul mănăstirii, și alții.

În Beșicani stăpânește de pe mama sa o „părtică” de moșie și Maria, soția răposatului mare medelnicer Vasile Hăbășescu, împărțită la 21 aprilie 1734 cu frații ei: Constantin, Sandul și Gheorghită, care „au dată danie la o săhăstrie ce este la Deleni” (*al zecelea document*). Zapisul de împărțeală este întărit de monahul Ghedeon Mane (are vreo legătură cu neguțitorul Mane amintit mai sus?), Maria Hăbășescu și Ioniță Loiz paharnic, fiind scris de preotul Toader. Pe zapis sunt aplicate trei amprente sigilare, iar numele Mariei Hăbășescu este anulat și rescris, fiind însoțit de un alt sigiliu.

Despre Ion/Ioniță Loiz aflăm la 20 ianuarie 1735 (*documentul al unsprezecelea*) că era soțul Ilincăi, fata răposatului Sandul Mane, probabil unul din frații Mariei Hăbășescu, și la data amintită își vinde „a triia parte de moșie din Beșicani”, zestrea primită de la soacra văduvă, cumnatului său Ion sin Ghiorghită Mane postelnic, binefăcătorul sihăstriei din Codrul Delenilor. La întocmirea zapisului participă și Gligore Goia, Iane Mârza cu Mihalîs Loizou, numele ultimilor doi fiind redată în limba greacă.

Documentele cu nr. 8 și 9 sunt legate de Pahomie din Gledin, ctitorul schitului Pocrovul, de lângă mănăstirea Neamțului, închinat hramului Acoperământul Maicii Domnului (Pocrov, în limba slavă), sfințit la 15 august 1714⁷. Nicolae Mavrocordat, pentru care Pahomie a săvârșit la Iași ceremonia

---

⁷ Constantin Tomescu, *Scurtă povestire istorică despre sfânta mănăstire Neamțu și despre așezările monahale, supuse ei, [mănăstirea Secu și schiturile: Vovidenia, Pocrov, Sihăstria, Sihla și Icoana]*, Editura și Tiparul Sfintei Mănăstiri Neamțu, 1942, p. 129-133; Diacon Ioan Ivan, Preot Scarlat Porcescu, *Mănăstirea Neamț*, Cu un Cuvânt înainte de Înalț Prea Sfințitul Teotist Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Iași, 1981, p. 256-261; *Viața și activitatea episcopului Pahomie al Romanului*, în „BOR”, Anul XC, nr. 5-6, mai-iunie, 1972, p. 607-609.

ungerii ca domn la 8 noiembrie 1711 – a doua domnie⁸, volnicește la 27 ianuarie 1712 pe Pahomie, episcopul de Roman, „care avându un metoh făcut dentru cheltuiala sa și dintru d(e)-a ostănelii sale, ce iaste la Timișești, la ținutul Neamțului”, să-și caute și să țină „8 oameni poslușnici dintru oameni streini sau macar și din țară, numai să fie oamin(i) fără cislă și fără gâlceavă”, pe care îi scutește de birul împărătesc, dajdea domnească, ruptă, rânduieli, sulgiu, iliș, de toate dările și angheriile, de fumărit, pecetluituri, hârtii „sau altu fêl de socotială”. Urmează poruncile către boierii și slujitorii domnești de la ținutul Neamțului să nu-i scrie, „nice la bani să nu-i puneți, nice cu altă țară la nimică să nu-i amestecați”; apoi către globnici, deșugubinari și pârcălabii ținutali „să n-aveți triabă cu acéști poslușnici, nici a-i giudéca, nici a-i certa, nice a-i globi, fără cât părintéli să aibă cu dânșii triabă a-i giudeca și a-i certa”; și în fine către olăcari, podovdari, conăcari și alte slugi domnești sau boierești, „nemică să nu luați de la acéști poslușnici”. Hrisovul este întărit prin autoritatea semnăturii și blestemului patriarhului Alexandru al Ierusalimului redactate în limba greacă (nr. 8)⁹. Retras din scaunul episcopal de la Roman, Pahomie începe pe muntele Chiriac construirea schitului Pocrov, pentru care obține cartea domnului Nicolae Mavrocordat, prin care hotărăște ca să „nu aibă a se amesteca acolo la acel schit călugării de la mănăstire de la Neamțu, nici la cei părinți, nici egumenul, nici călugării, nici alții din miréni, nici se-i supere sau se le ceae sau să le ia de cé le sint date lor acolo sau de care le s-ar da de acum înnainte la acel sf(â)nt schit acelor părinți sehastri”, la care se adaugă „o priseacă de stupi ce s-au dat la acea sf(â)ntă biserică sehăstrie, se fie de scuteală”. Samuel „papă și patriarh a marii cetăți Alixandriei și giudeț a toată lumea”, întărește cele cuprinse în cartea domnească și dă cartea de blestem din 5 iulie 1715 îndreptă împotriva celor care nu vor respecta decizia: „unii ca aceia să fie proclét(i) și afurisâți i anathema, și legați și blăstămați și în véci neertați de D(o)mnul Dumnezeu, cela ce au făcut ceriul i pământul, și de Maica Sfinții Sale Preacurata Fecioara Mariia, și de 12 vercovnici Aposto(li), și de 4 Sf(i)nți Ev(an)gh(e)listi, și de 318 părinți de la întâiul sobor de la Necheia, și de toate soboarâle și de toți sf(i)ții, și de smereniia no(a)stră, și de toți(i) arhieriei pravoslavnici” (nr. 9).

O copie a celui de-al *doisprezecelea document* din 6 martie 1735 a fost publicată¹⁰. În materialul de față valorizăm hrisovul original păstrat la Arhivele Naționale din Iași în fondul Mănăstirea Mavromol. Grigore („Grigoraș”) Duca

⁸ Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, Tipărită cu binecuvântarea Prea sfințitului Eftimie, Episcopul Romanului și Hușilor, Editată de Episcopia Romanului și Hușilor, 1984, p. 213.

⁹ A se vedea și rezumatul din CDM, V, p. 288, nr. 1070.

¹⁰ T. Gh. Bulat, *Mănăstirea Mavromolu din Galați, închinată Mitropoliei din Moldova*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, nr. 3-4, 1976, p. 292-293.

beizadea, fiul lui Constantin Duca, nepotul lui Gheorghe Duca, închină „sf(î)nteii și slăvitei Mitropolii din târgul Iașilor, care să chiamă Biserică Albă, unde să cinstéște și să prăzduéște hramul S(t)réteniei D(o)mnului nostru I(sus) H(risto)s” la 6 martie 1735 mănăstirea Mavromol din Galați „zidită de răposații și pururea pomeniții părinții noștri”. Mănăstirea din Galați a fost anterior metoh la „sf(â)nta mare M(ă)n(ă)stire Mavromurul cel mare, ce-i în părțile Țarigradului pre Boaz”, care în urma pustiirii și risipirii lavrei din cauza primejdioaselor „vremi” „rămas-au și m(ă)n(ă)stioara noastră la mare lipsă și scăpăciune, neavând cine o chivernisi”. Grigore Duca închina mănăstirea Mavromol pentru sufletul și pomenirea „moșului nostru” Gheorghe Duca și a doamnei Anastasia, precum și a părintelui său Constantin Duca¹¹. Alături de iscălitura în limba greacă a beizadelei Grigoraș Duca se găsesc și cele ale episcopilor vremii: Ghedeon de Roman, Varlam de Rădăuți și Teofil de Huși.

Ioniță, fiul lui Movilă Adam, călugărit după 4 iunie 1724 sub numele Iorest, ajunge la scurt timp starețul mănăstirii Adam, ctitoria Adămeștilor, sfîntită la 14 octombrie 1652, unde egumenește până după 14 septembrie 1764. Egumenatul lui Iorest Movilă este caracterizat prin înmulțirea daniilor binefăcătorilor creștini, rezidirea mănăstirii risipite de un „cutremur mare” dinainte de 5 iulie 1759, închinarea mănăstirii Sfintei Mitropolii a țării, dar și de judecățile cu megieșii și chiar cu rudele sale¹². Grigore al II-lea Ghica judecă la 17 decembrie 1747 (*documentul nr. 13*) pricina de împresurare dintre Ioan și Apostul Căpățână cu egumenul Iorest Movilă a părților de moșie ale Todosăiei, fata lui Ionașcu Căpățână, din siliștile Sârbii, Dimitreștii, Tărăbușanii, Dăncenii, Negoștii, Pupezăanii și Vicolenii, „undi au avut Todosăia și giumătate de moșii de la Tămâi”, ținutul Tutova, pentru datoria acesteia plătită de un turc, Leontie. În fața domnului și a Sfatului domnesc s-a dovedit achitarea datoriei de către Alexandra Căpățână, mama lui Ioan și Apostul, hotărându-se stăpânirea părților Todosăiei de către cei doi, care au câștig de cauză și pentru „băcată de moșii ce esti din driaptă moșii lor Pupezăanii, parte(a) dispre apus de apa Hobâlnii”, stăpânită cu împresurare de mănăstirea Adam.

O altă judecată, de data aceasta a domnului Matei Ghica, este între Athanasie, egumenul mănăstirii Probota, ținutul Suceava, cu frații Iftimii și Vasilie, feciorii lui Pavel, cu Ioniță și Silion, feciorii lui Savin, „ce să trag din

¹¹ Pentru începuturile mănăstirii a se vedea și Preot Petru Copceac, Pr. Eugen Drăgoi, *Biserica Mavromol din Galați*, Apare cu binecuvântarea Înalț Prea Sfințitului Dr. Antim Nica Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos, Galați, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, 1987, p. 28-31.

¹² Paul Păltănea, *Note despre Adămeștii din ținutul Covurlui (Galați)*, în „Arhiva Genealogică”, V (X), 1988, nr. 3-4, p. 97-98; Petronel Zahariuc, *Despre închinările mănăstirii Adam, din ținutul Covurlui, la mănăstirea Sfânta Ecaterina de pe Muntele Sinai și la Mitropolia Moldovei și Sucevei*, în „Studii și Materiale de Istorie Medie”, vol. XXXVII, 2019, p. 279-302.

niamul lui Dumitru Mojiță, moșeni”, pentru moșia Poenile, ținutul Romanului, revendicată de egumen cu un ispisoc de la Ștefan vodă de întăritură pentru Șarpe postelnic, însă nedatat. Matei Ghica dă la 15 ianuarie 1755 „rămas pe mănăstire din toată giudecata ca să numai supere pe moșeni”, ce urmau să-și stăpânească moșia în pace (*documentul nr. 14*). Postelnicului Cozma Șarpe, ce slujise lui Ștefan cel Mare și Bogdan cel Orb „cu dreptate și credință”, îi întărește Ștefan/Ștefăniță cel Tânăr la 10 noiembrie 1519 satul Poenile de la ținutul Romanului, luat de Ștefan cel Mare de la moșul său Ivan, și satul Dobrușa, cumpărat de la Niacșa, fata Danciului, nepoata Ștefului Trifăscului. Satul Dobrușa va fi stăpânit de mănăstirea „Pobrata” (Probota)¹³.

Mithodie/Methodie egumenul și soborul mănăstirii Dobrovăț, ultima ctitorie mănăstirească ștefaniană¹⁴ de la ținutul Vasluiului, astăzi în județul Iași, adevăresc la 23 iulie 1758, pentru o roabă țigancă Axinia, fata lui Ifrim Strâmbeiu, țiganul Ruxandei, fiica domnului Mihai Racoviță, și a Tofanii, fata Nacului, țigancă marelui logofet Radu Racoviță. Axinia a fost măritată cu Grigore Tătarul, țiganul mănăstirii Dobrovăț, cu care a avut șase copii, care au ajuns la mănăstirea Bistrița, apoi la Vasile Buhăescu biv vel paharnic. Zapisul, întărit prin semnătura mitropolitului Iacov Putneanul, nu este altceva decât un act de împărțire a robilor țigani între Ruxanda Racoviță, vel logofetul Radu Racoviță, fostul mare paharnic Vasile Buhăescu și mănăstirea Dobrovăț (*documentul nr. 15*). Inochentie, episcopul Hușilor, dă o scrisoare de „împărțală” la 1 septembrie 1760 pentru împărțirea țiganilor mănăstirii Dobrovăț cu cei ai medelnicerului Neculai Racoviță¹⁵. Închinată mănăstirii Zografu de la Muntele Athos de Vasile Lupu la 1651, mănăstirea Dobrovăț se bucură de „protectoratul benefic” al familiei Racoviță, în special al hatmanului Nicolae Racoviță¹⁶. Gropnița Bisericii Mari de la mănăstire va fi folosită cu „îngăduința” lui Vasile Lupu ca loc de înmormântare a șase dintre membrii familiei Racoviță: Cehan Racoviță și jupâneasa lui, Tofana Racoviță, fiica lui Petru Șoldan, Andrei și Ecaterina, nepoții lui Cehan Racoviță, copii lui Nicolae Racoviță, Nicolae

¹³ DRH, A. Moldova, IV (1505-1526), volum tipărit de Ioan Caproșu, București, Editura Academiei Române, 2019, p. 208-209.

¹⁴ Despre mănăstire a se vedea Voica Maria Pușcașu, Nicolae N. Pușcașu, *Mănăstirea Dobrovățului Monografie arheologică și istorică*, Carte tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Teofan Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Iași, Editura Mitropolit Iacov Putneanul și Editura Doxologia, 2012; Ioan Alecu Iacobuță, *Dobrovăț. Istorie și legendă*, Iași, Editura Graphix, 1994, p. 173-190.

¹⁵ Petronel Zahariuc, Gheorghe Lazăr, Dimiter Peev, Ivan Biliarsky, *Documente românești din arhiva Mănăstirii Zograf de la Muntele Athos*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2019, p. 423, nr. 138

¹⁶ Voica Maria Pușcașu, Nicolae N. Pușcașu, *op. cit.*, p. 16.

hatmanul, fiul lui Cehan și al Tofanei, apoi alt nepot, Ion, tatăl viitorului domn Mihai Racoviță¹⁷.

De la „împărțala” robilor țigani de la Dobrovăț trecem la „mănăstire(a) Sfântului Spiridon, unde iaste bolniță pentru hrana căutare și grija a mulți ticăloși bolnavi” și dania agăi Ioan/Ioniță Cantacuzino Pașcanul din 22 ianuarie 1760, după ce a venit de la Țarigrad, prin care îi dă moșia Dumești de la ținutul Vasluiului, jumătate din moșia Bășeni de la ținutul Iașului, moștenite de la părintele său Iordache Cantacuzino spătar, satul Șerăuți/Șirăuți de la ținutul Cernăuților, azi în Ucraina, regiunea Cernăuți, pentru care a dat 50 de sărindare mamei lui, satul Blăgești de la ținutul Bacăului și cealaltă jumătate din Bășeni, partea fraților săi după împărțeala mamei lor. Aga Ioan Cantacuzino Pașcanul le închină și afierosește „pentru hrana grije acelor ticăloși și neputincioș(i) bolnavi ce vor fi la spitalie, pentru sufletul meu și a părinților mii și a fraților mii celor răpoosați și celor vii, și pentru ertare păcatelor noastre” (**documentul nr. 15**). Afierosirea agăi Ioan Cantacuzino Pașcanul din 22 ianuarie 1760 este cunoscută din alte acte, cum ar fi scrisoarea comisului Constantin din văleatul 7269 <1760 septembrie 1-1761 august 31> prin care se obligă la respectarea contractului de arendă pe trei ani¹⁸. Sama anuală de bani din veniturile mănăstirii Sfântul Spiridon din Iași din 31 mai 1761 le înregistrează și pe cele de la Blăgești ot Bacău, Bășeni (Iași), unde avea și un prisăcar, Șerăuți și Hreața (ținutul Cernăuți)¹⁹.

După investirea lui Vartolomeu Măzăreanu ca arhimandrit al Putnei, mănăstirea continuă să aibe egumen separat, fiind atestat la 3 septembrie 1755 „Calistrat, igumenul”. *Condica vitelor a Sfintei Mănăstiri Putna*, începută de arhimandritul Vartolomei Măzăreanu la 23 aprilie 1762, îl menționează pe egumenul Pahomie în perioada 26 octombrie 1762 și mai 1763²⁰. Egumenul Pahomie și soborul mănăstirii Putna s-au plâns domnului Grigore Callimachi de împresurarea moșiilor, din porunca căruia sunt desemnați ca hotarnici Vasile Buhăescu biv vel paharnic și Lupul Hadâmbul vornic de poartă a căror hotarnică datează din 2 noiembrie 1761. Egumenia lui Pahomie este anterioară datei hotărniciei moșiei Crasna, de pe apa Sirețelului, din care jumătate a fost

---

¹⁷ *Ibidem*, p. 97.

¹⁸ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise (Documente slavo-române)*, volumul V, Partea I, Iași, Editura H. Goldner, 1921, p. 37-38, Doc. A; a se vedea și Lucian-Valeriu Lefter, Sergiu Ștefănescu, Silviu Văcaru, *Dumeștii Vasluiului*, Iași, Editura Panfilus, 2006, p. 141-142.

¹⁹ Gh. Ghibănescu, *Documente*, în „Ioan Neculce”, fascicola 9₁, 1931, p. 170-172, nr. CXXXV; Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, volumul VI, *Acte interne (1756-1770)*, Iași, Editura „Dosofoei”, 2004, p. 315-318, nr. 368; respectiv inventarele din 1 iunie 1761, p. 318-322, nr. 369 și p. 322-327, nr. 370.

²⁰ Monah Alexie Cojocaru, *Egumenii mănăstirii Putna (1762-1878). Atestări în Condica vitelor începută de arhimandritul Vartolomeu Mazereanu*, în „Analele Putnei”, XV, 2019, nr. 2, p. 93.

afierosită de episcopul Filotei al Hușilor, „ce-au fost de postrig de mănăstirea Putna, după cum acum arată în doă ispisocă domnești de la răpoosații luminații domni”. Cealaltă jumătate de moșie aparținea lui Alexandru Ilschi „carele fiind el așezat și cu șiderea acolo și călcând hotarul satului peste tot cuprinzind și slujba a tuturor oamenilor ce lăcuescu acolo, să lipsia măn(ă)stirea Putna de tot venitul și folosul acei moșii” (*documentul nr. 17*). Unele lucrări fac referire la primul egumenat a lui Pahomie între 1760 și 1761, iar la doilea între 1763 și 1775²¹. Astăzi, Crasna (Crasna-Ilschi) este un orașel din raionul Storojineț, regiunea Cernăuți (Ucraina), situat la 8 km de granița cu România, format prin unirea localităților Crasna Ilschi și Crasna Putnei²². Despre episcopul Filotei al Hușilor (1605 înainte de iunie-1607 toamna) se păstrează foarte puține informații. Hotărnicia din 2 noiembrie 1761 ne indică metania ierarhului hușean la mănăstirea Putna, până acum necunoscută cercetătorilor, și afierosirea jumătății de sat Crasna lăcașului monahal amintit, atestată și de alte documente.

Ștefan al II-lea Tomșa întărește la 11 ianuarie 1613 ieromonahului Agaton și soborului mănăstirea Putna stăpânirea pe satul Crasna (jumătate ?) de la ținutul Suceava, cumpărat de Filotei, episcopul Hușilor, și dăruit metaniei sale²³. Pe la 1695-1696, marele sulger Dumitrașcu Ursache vinde jumătate de sat Crasna, pe care o avea de la moșul său Iordache Cantacuzino, fostul mare vistiernic, lui Alexandru Căpitanul „cu vecini și cu tot venitul drept 300 de lei bătuți”, pe care o primește zestre ginerele său Miron Gafenco. Episcopul Calistru al Rădăuților (1708-1728) „au tras” moșia Crasna în stăpânirea mănăstirii Putna cu documentele de la Ștefan al II-lea Tomșa din 1613 și de la Gheorghe Ștefan din 1654 „scriind acele cărți pe satul Crasna, cum că l-ar fi dat danie la mănăstire Putna, un Filoteiu, ce-au fost episcop la Huși”. Miron Gafenco își revendică „banii ce-au dat socru-său pe acea moșiei” de la Maria Ursache, jupâneasa răposatului Dumitrașco Ursache, care ajunge la judecată în fața Divanului cu episcopul Calistru pentru satul Crasna. Maria Gafenco își găsește liniștea după acceptul episcopului Calistru de a da banii respectivi împreună cu călugării de la Putna lui Miron Gafenco. Calistru nu-și achită datoria până la moartea survenită înainte de 15 ianuarie 1730. Miron Gafenco inițiază noi demersuri pe lângă mitropolitul Antonie și Misail, egumenul mănăstirii Putna, care îi permit stăpânirea pe o jumătate de sat, iar călugării pe

²¹ Ierod. Teofilact Ciobacă, *Contribuții la istoria Mănăstirii Putna. Egumenii*, în „Teologie și viață”, II, 1992, nr. 8-10, p. 115-116; respectiv p. 142-143.

²² *Istoria orașelului Crasna*; <https://bukportret.info/storozhinetskiy-rayon/krasnoyilsk/istoriya-krasnoyilsk/>

²³ DIR, XVII, A. Moldova, III, 1954, p. 111, nr. 181; Dimitrie Dan, Dimitrie Dan, *Mănăstirea și comuna Putna*, Ediție anastatică tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Editura Mitropolit Iacov Putneanul, 2018, p. 186, nr. 1-2.

cealaltă jumătate. Stăpânirea lui Miron Gafenco pe jumătate din moșia Crasna cu vecinii de pe ea îi este întărită la 15 ianuarie 1730²⁴.

Alexandru cel Bun dăruiește la 6 februarie 1431 mănăstirii Bistrița, unde era stareț Vasile, venitul vămii din Tazlău ce urma („să se ție de vama Bacăului”) ²⁵. Iliăș voievod întărește la 13 septembrie 1439 mănăstirii Bistrița venitul vămii din Bacău: „oricine să plătească vamă; și orășenii sau orice fel de negustori, din orice părți, orice marfă <vor vinde în țara noastră> să plătească hramului Sfânta născătoare de Dumnezeu, de la Bistrița, ceea ce este la Bacău, și nimeni să nu fie scutit, ci fiecare să plătească vama” ²⁶, la fel camena, pietrele de ceară și morile din nordul orașului de către Ștefan cel Mare la 8 septembrie 1457²⁷. Venitul „pârcălăbiei” este luat de stareții mănăstirii Bistrița neîntrerupt până la 1776, când Grigore al III-lea Ghica „au rădicat venitul pârcălăbii di pe la târgurile țerii, și l-au așezat ca să ia numai pe la marginile țerii de cătră ispr(a)vnici, după cum s-au și urmat, că de atunci și până acum ce sint trecuți șase ani s-au luat pârcălăbie de cătră ispravnicii de Bacău la margine ținutului Bacăului dipsre Țara Unguriască”. Alexandru Mavrocordat, în urma jalbei arhimandritului Iacov, starețul mănăstirii Bistrița, o miluiește la 28 mai 1783 „să ia venitul pârcălăbii ce-l lua ispravnicii de Bacău la margine Țerâi Moldovei, undi să hotărăște cu Țara Unguriască” (*documentul nr. 18*)²⁸.

Pentru biserica mănăstirii Agapia cu hramul Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril cu acoperișul stricat și lipsită de odorele bisericești și veșminte, dar și pentru biserica Sfântul Dimitrie din Focșani (fosta mănăstire a lui Vicol), metohul Agapiei, egumenul Venedict cere și obține cartea de milostenie a mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni din 28 mai 1792 (*documentul nr. 19*). Gavriil Bănulescu-Bodoni a fost numit mitropolit la 10 februarie 1792 și ar fi păstorit până în aprilie 1792, după care s-a retras în Rusia²⁹. Se vede că era în Moldova și la 28 mai 1792, data eliberării cărții de milostenie pusă în discuție.

---

²⁴ Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți, Cu apendice de documente slavone originale și traduse și mai multe ilustrațiuni*, Viena, Editura Fondului Religionar Gr. Or. al Bucovinei în Cernăuți, p. 187-189, nr. 20; idem, *Mănăstirea și comuna Putna*, p. 186-187.

²⁵ DRH, A. Moldova, I (1384-1448), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, p. 150-151, nr. 101.

²⁶ Ibidem, p. 283-284, nr. 200.

²⁷ Ibidem, II (1449-1486), volum întocmit de Leon Șimanschi în colaborare cu Georgeta Ignat, Dumitru Agache, București, 1976, p. 94-97, nr. 65.

²⁸ A se vedea și Laurențiu Rădvan, *Orașele din Țările Române în Evul Mediu*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2011, p. 470-471; Constantin Tofan, *Considerații istorice asupra evoluției vămilor pe teritoriul Țării Moldovei în secolele XIX-XVIII*, în „Carpica”, XXXI, Bacău, 2002, p. 111-121.

²⁹ *Istoria Românilor*, vol. VI, *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, București, Editura Enciclopedică, 2002, p. 987.

O copie de pe pisania bisericii din 1798 construită de Neculai Romașcu în timpul domnului Alexandru Callimachi (1795-1799) constituie subiectul *documentului cu nr. 20*. Pisania reprodușă amintește și „hotaru Botoiului” (azi, Boțoi), fapt ce ne determină să identificăm biserica cu hramul Buna Vestire din satul Popești, astăzi în comuna Dragomirești, județul Vaslui, despre care se crede că este construită în 1845 din piatră și cărămidă³⁰. În învoiala din 11 aprilie 1825 dintre Dumitrachi Darii, soția sa Catrina, fata lui Antonie Mogâldea, egumenul de Florești, și cei din familia Romașcu, pentru părțile de moșii din Popești, Borcești și Botoiu, de la ținutul Tutova, sunt pomeniți și fiii „săvârșitului Neculai Romașcu, feciorul Catrinii, fata lui Aftanasăi, egumenul de Florești, de la sat(ul) Popeștii”, ținutul Tutova³¹. Fostul egumen al mănăstirii Florești, Antonie Mogâldea, prin diată a făcut danie bisericii din Popești 400 de matce albine, stupi ce au rămas la „mâna” lui Vasile din Tătărăni ot Fălciu și a lui Ioniță din Popești, fratele lui Neculai Romașcu ot Vaslui. Neculai Romașcu se adresează domniei prin jalbă pentru a fi dați bisericii din Popești stupii, împreună cu veșminte și cărți de cult, după diata egumenului Antonie Mogâldea. Alexandru Mavrocordat poruncește la 6 iulie 1785 ispravnicilor de Fălciu să-l trimită pe Vasile din Tătărăni și pe Ioniță, ca să cerceteze jalba lui Neculai Romașcu³². În secolul al XVIII-lea este amintită în satul Popești o „biserică veche strămoșască, de 200 de an[i]”, rămasă sub stăpânirea egumenului Antonie Mogâldea. Fragmentul reproduș din document ne indică jalba Catrinei, femeia lui Angheluță Agarici, mazil din Fălciu, adresată domnului împotriva sulgerului Solomon Sturdza și a ieromonahului Aftanasăe de la Florești³³. Un Aftanasi ieromonah a fost egumen între 1739 și 1750, iar Antonie Mogâldea între 1753 și 1757³⁴.

Prin hrisovul din 15 februarie 1820, Mihai Suțu, ultimul domn fanariot din Moldova, scutește metocului Băiceni al schitului Hangu 20 de liuzi ce vor fi aduși de peste hotare de birul Vistieriei, dări, havalele. Egumenul schitului Hangu menționează în jalba trimisă domnului hrisoavele de la domnii ce s-au

³⁰ „Anuarul Eparhiei Hușilor pe anul 1938”, Huși, Tipografia și Librăria George Cerchez, 1938, p. 147 (făcea parte din parohia Rădeni).

³¹ Costin Clit, *Documente privitoare la mănăstirea Florești, județul Vaslui*, Iași, Editura PIM, 2020, p. 194-195, nr. 114.

³² Ibidem, p. 88, nr. 46; Preotul Ioan Antonovici, *Mănăstirea Florești din plasa Simila, județul Tutova. Studiu istoric cu hărți și ilustrațiuni urmat de documente, inscripții și însemnări*, București, 1916, p. 23-24, nr. XXIII.

³³ N. Iorga, *Studii și documente privitoare la istoria românilor*, XVI, p. 64-65, nr. 20.

³⁴ Maria Popa, Doina Rotaru, *Contribuții la istoria Mănăstirii „Sfântul Ilie” de la Florești – Vaslui. Catagrafia averii secularizate la 1863*, în „Monumentul. Lucrările celei de-a XV-a ediții a Simpozionului Național Monumentul – Tradiție și Viitor”, XV, Iași, 2013, p. 57; Textul celor două autoare a fost plagiat integral de preotul Geani Mocanu, *File de istorie. Mănăstirea Florești. Album – monografie*, vaslui, S.C. Imprimare S.R.L. 2019.

succedat la tronul Moldovei, ultimul de la Scarlat Callimachi, „cu cuprindere de milă ca să aibă (d)oăzăci liuzi oameni străini de poslușanie, arătând mai ales că Mănăstire Hangul este închinată la Sfânta Patriarhie Alexandriei” (documentul nr. 21).

Ultimul document, cu nr 22, din 1826, provine de la Ioniță Sandu Sturză, rezultat al anaforelei mitropolitului și episcopilor de Roman și Huși, și se referă la mănăstirile închinare: alegerea egumenilor și iconomilor, fixarea anuală a sumei de 100000 de lei „de la comitetul moșiilor mănăstirești” pentru cele închinare până la 1828, iar după „va sluji de urmare acea câte o a treia parte hotărâtă din tot venitul moșiilor și a acareturilor acestor mănăstiri pentru ținerea lor cu celelalte de cuviință și de trebuință întrebuințări, puindusă tot atuncea la cale și pentru robii mănăstiril(o)r de a să lăsa câți vor fi de trebuința slujbei fără nici o plată de dajde și a să supune dajdiei toți ceialalți țigani piste cei neapărat trebuincioș(i) ai slujbei mănăstirilor”; problema datoriilor și meremeturilor. Mănăstirea Florești de la ținutul Tutovei urma să rămână „spre sălășluirea maicilor călugărițe celor neîncăpute în Văratec și Agapiia”. Mănăstirea Florești a fost transformată în una de monahii prin hrisovul domnului din 26 martie 1826³⁵, odată cu aceasta fiind transferate monahiile de la mănăstirea Văratec³⁶.

DOCUMENTE

1. 1634 (7142) iunie 4, Suceava

† Adeacă eu egumenul Agafton și cu tot săborul de la svânta mănăstire de la Râcica, anume popa Stafie, și Paisie, și Ghedeon, și Gligorașco, și Ghidion Ursu, și Procopie, și Visariion, și Ioan, și Arsenie, și Gligorie, și Andreiu, și Ionechentie, și Theodosie, și Galerie, și Zosim, și Tofan, și Silioan, și Daneil, și Gh(e)¹rghie, și Varlaam, și alții câți sântem toți, mărturisim cu cest zapis al nostru cum noi de bună voia noastră ne-am socotit cu toți frații ca să ne putem face mori în Sirét ca să ne fie de hrana sventei mănăstiri. Într-alt chip n-am avut prilej de unde lua, ce-am socotit ș(i-a)¹m vândut satul Vlădeanii, ce iaste pre Sirét la ținutul Romanului c(u tot)¹ venitul, cu vad de mori și cu loc de pod, dumisali postelnicu(lui)¹ (I)¹onașco Prăjescul drept doaă sute și cindzăci de galbeni buni ca să fie dumisale dereaptă ocină și moșie, și giupânesei

³⁵ Pr. Ioan Antonovici, *Mănăstirea Florești din plasa Simila, județul Tutova. Studiu istoric cu hărți și instrucțiuni, urmat de documente, inscripții și însemnări*, București, Atelierele grafice SOCEC&Co., 1916, p. 12; Maria Popa, Doina Rotaru, *op. cit.*, p. 21.

³⁶ Costin Clit, *Documente privitoare la mănăstirea Florești, județul Vaslui*, Iași, Editura PIM, 2020, p. 231-232, nr. 156.

dumi(sa)¹le și cuconilor. Așijdere acești bani ce-s mai sus scriși făcut-am murile în Sirét și alte lucruri carele au fost stricate la svânta mănăstire.

Derept acea pre urma noastră carii să vor rădica călugăraș(i) ca să n-aibă a strica vândzarea caré noi de bună voia noastră am vândut pentru nevoia a sventei mănăstiri ce mai sus scriem, iar carele va strica pre urma noastră, acela ca să fie treclét și proclét și anaftima, și ca să fie neertat de **ПѢТЪ С(ТЕ)ЦЪ, ИЖЕ ВЪ НЕКѢИ**², și ca neertați de Sveti Nicolai.

Pentru mai mari credință pus-am și pécetea sventei mănăstiri ca să s(e) știe.

V СЗКЕЛВ, ЮН(ИЕ) А <4>, В(Ъ)ЛѢТО *ЗРМВ <7142 / 1634>.

Toader Șoldan singur am scris.

<Pe verso-ul filei a doua>: N° 4; 7142 iun(ie) 4.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Inv. 6010. Original, difolio, rupt, sigiliul mănăstirii Râșca având în câmp pe Sfântul Neculai, reprezentat bust, cu legenda în limba slavonă: „† СѢА ПЕЧАТЪ МОНОАСТЫРЬ РАЙСКА” („† Această pecete a mănăstirii Râșca”.

¹ Rupt.

² 318 Părinți, care în Nicheia.

2. 1649 (7157) ianuarie 10

† ИѦ ВАСИЛІЕ ВЪЕВѦДА В(О)ЖІЮ М(И)Л(О)СТІЮ, Г(О)СП(О)ДАРЪ ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОИ. Dat-am cartea domniei méle rugătoriului nostru egumănului și tot soborul di la sf(â)nta mănăstire de la Tazlău să fie tare și putérnic cu cartea domniei méle a chema și a soroci pre Ștefan Verdeș, vătavul dumisali păharnicului celui mari, să-și aduc(ă) dereséli ce are pre Grozești, să stea de faț(ă) înaintea domniei méle să-ș(i) întrebe pentr-acea ocină. Și nime să nu cutédze a ținea sau a opri preste cartea domniei méle. ТоѦ пишем Г(О)СП(О)ДСТ)В(О) МИ.

† ГААМ Г(О)СП(О)Д(И)НЪ ВЕЛѢЛ.

V Иѣ, лѣтѣ) *зрѣз <7157 / 1649> гѣн(ар) ѿ <10>.

Pe verso>: † Ot Vasilie voevoda. На село Грозеци; 7157/1649 ghenari 10; Rezumat în limba greacă.

Arhivele Naționale Iași (în continuare A.N. Iași), Mănăstirea Tazlău, I/3. Original (16 x 20 cm.), sigiliu în chinovar.

EDIȚII: CDM, II, p. 401, nr. 2056 (rezumat).

3. 1657 (7165) mai 20

Ermonah Iorestu egumenul ot ГРАТАА мănăstiri ot Bistriță și cu tot săborul, scriem și mărturisim cu cestu zapis al nostru cum am avut un țigan anume Gligorie Horceariu și au ținut o țigancă Todosiia, ce au f(o)stu de moșie a dumisali Toderășco Prăjăscul, și au făcut împreună optu ficii.

Deci ne-am tocmit și ne-am împărțit înde noi cu ficiori acestui țigan ce mai sus scriu, și s-au vinit în partea mănăstire Dumitrașco, și Măriuca, și Guica, și Ursa, și s-au vinit în parte dumisali Toderășco clucériul, Lupan, și Gahiia, și Nastasiia și Cătălina. Așijderi un țigan anume Hașco au ținut o țigancă a dum(i)sali. Deci iar(ă)ș(i) ne-am tocmit și ne-au dat dumnealui pentru Hașco pre Gahiia, fata lui Gligorie Horceariu, caré s-au vinit în parte(a) dumisali. Deci de acmu înnainte să nu mai avem a ne gâlceve, pentru căci ne-am tocmit și ne-am voit de buna voia noastră și ne-am împărțit.

Și în tocmala noastră au fostu postélnicul Toder(așco)¹, Contăș logofătul, și Savin Năvrăpăscul Șoimariul, și Pelin ce-au fostu vistérnic. Pentru credința pus-am și pécétea svintei mănăstiri și acești boiari au iscălit să s(e) ști.

V Иѣ, лѣтѣ) *зрѣѣ <7165 / 1657> маи кѣ <20>.

Из, Конташ лѣтѣ)фѣт, искал <m.p.>.

Из, Тодерашко пѣстелник, искал <m.p.>.

Из, Гакин Шоимар <m.p.>.

Из, Григорие Пелин бив вистѣрник, искал <m.p.>.

Muzeul de Istorie a Moldovei, Inv. 5998. Original, difolio, sigiliul mănăstirii Bistrița având în câmp hramul Adormirea Maicii Domnului cu legenda în limba slavonă: „† Печат Пресвѣтѣи Бл҃гадѣицѣи нашѣи Бѣгѣице” („† Pecetea Preasfintei Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoare”).

¹ Rupt.

4. 1658 (7167) octombrie 27, Târgu Frumos

† Иѡ Георги Гика воевода б(о)жїю м(и)л(о)стїю, г(о)сп(о)д(а)ръ
ЗЕМЛЕ МОЛДАВСКОН. Scriem domniia mea la toate slugele domniei méle câți
veți înmbra cu toate slujbele domniei méle la ținutul Bacăului. Dămu-v(ă) știri
dacă veți vedea cartea domniei méle, iar voi toți să aveți a lăsa în paci de toate
angheriile satul Burlești, numai să aibă ei a-și plăti cisla lor cât vor fi scriși la
Visterie domniei méli, nici iliș să nu dea, nici sulgiu, nici untu, nici ceară, nici
lup, nici a(lte) angherii câte sintu pre alți mișei în ț(a)ra domniei méle, pentru
căci domniia mea i-am lăsat să f(i)¹e să păzască straje pre apa Tazlăului celui
mari cum țin și alte străji, și toate să li s(e) ție în sam(ă) de to(a)te să țin și altor
străji nime întru nimică să nu-i învălu(i)ască pre carte domniei méli.

ГЛАМ Г(О)П(О)Д(И)Н(Ъ) ВЕЛѢЛ.

Ѓ ТЪРГЪЛ ФРЪМОС, Л(Ѣ)Т(О) „ЗРЪЗ” <7167 / 1658> W(K)T(OMBRIE) KЗ
<27>.

Иѡ Георги Гика ввевѡда <m.p.>.

Pe verso>: † На село Болореци; Сă păzască straj(a) satul Borlești; Ot
Gheorghe Ghica voevoda; На село Борлеци; Burlești / Pentru scute(a)la a
m(ănăstirii) Tazlău.

A.N. Iași Iași, Mănăstirea Tazlău, I/3. Original (31,3 x 19,8 cm.), filigran, sigiliu
inelar în ceară roșie, căzut.

EDIȚII: CDM, III, p. 100, nr. 379 (rezumat).

5. 1670 (7178) iunie 4, Bistrița

† Adecă eu, egumenul Iorest și cu tot săborul ot S(fân)taa monastire
Bistrița, anume Theodosie Beachea, și Gheorghe, și Loghin, și Misail, și Isaiia,
și Silioan, și Sirghie, și Dionisie, și Sărafim, și tot săborul, și tineri și bătrâni,
înșine mărturisim cu această adevărată scrisoare a noastră, cum noi de bună
voia noastră, de nime nevoiți, nici înpresurați, am făcut tocmal(ă) cu dumnealui
jupânul Manea de am schimbat cu dumnealui și cu soacra dumisali cu
Izămăranda, de am dat noi dumisali siliștea Beș(i)canii, și ne-au dat dumnealor
la Văleni partea dumisali Izmăranei, jumătate de siliștea Văleanilor, și din
țarină al patrulă pământ, și din hăleșteu a patra parte, și din moară jumătate, și
din tot venitul cei partea dumisali. Și pentru căci dumisale ii aproape moșia
noastră, d(...)¹ dumnealui au mai dat sventei mănăstiri 100 de matce. Deci, de
acmu dumnealui să-ș(i) fac(ă) și ispisoc de măriia sa vod(ă) pre acest zapis al
nostru, să fie dumisali ocină și moșie în veaci, și cuconilor dumisale. Și într-
aceasta tocmal(ă) a fost egumenul m(ă)n(ă)s(t(ir)ei de Beserecani, și egumenul

Iosip de Pângăraț(i), și pentru credința am pus peceatea svintei mănăstiri și iscăliturile călugărilor, și acești părinți încă ș-au pus pecețile să fie de credință.

Пис(а) ѿ Бистрица, л(ѣ)т(о) *зрѡи <7178 / 1670> ю(н)іе) ѿ <4>.

Și i-am fi dat și direaseli ce am avut și alte ocine.

† Из, ермонах Їорест, искал.

Из, Логин.

† Серафим.

† Ермонах Феодосие, искал.

Misail ot Bistrițe.

Gheorghe ot Bistriță.

<Pe verso>: Carti de schimbu a egumenului de Runcu și a tot soborul cu Mane post(elnic) dând săliști Beșicani au luat la Văleni. *зрѡи <7178 / 1660> ю(н)іе) ѿ <4>.

A.N. Iași Iași, colecția Documente, 707/1. Original, sigiliu rotund, rupt.

¹ Rupt.

6. 1670 (7178) iulie 16, Iași

† Иѡ Дѡка воєвода в(о)жїю м(и)л(о)стїю, г(о)сп(о)даръ Земли Молдавскѡи. Adecă au vinit înaintea noastră și-naintea alor noștri moldovenеști boiari mari și mici rugătoriul¹ nostru Iorest egumenul, și Theodosie Beachea, și Gheorghe, și Loghin, și Misailă, și Silioan, și Sirghie, și Dionisie, și Sărafim, și cu tot săborul de la svânta mănăstire de la Bistriț(a), de nime nevoiț(i), nici asupriț(i), ce de a lor bună voe, și s-au învoit cu Manea neguțitoriul, și cu soacră-sa Izmaranda, și cu fâmeia lui Iftimica, ș-au făcut schimbătură cu dânșii. Dat-au călugării sealiștea Beșicani, iar Manea neguțitoriul încă au dat schimbătură pentru schimbătură călugărilor de Bistriț(a)² giuătate de săliștea Văleanilor, și din țarină să ție al patrule pământ, și din hăleșteu a patra parte, și din moar(ă) giuătate, și din tot vinitul cătu-i partea Manii, atâta să ție călugări(i) și tot săborul de la svânta mănăstire de la Bistriț(a) pentru acea săliște Beșicani ce iaste cu tot vinitul la ținutul Niamțului. Pentr-aceia domnia mea dac(ă) am vădzut de a lor bună voe tocmală și schimbătură, аșјderea au maid at Manea peste aceale părți o sută de matce, domnia mea încă am dat ș-am întărit Manii neguțitoriul ca să-ș(i) ție Manea acea săliști Beșicani, să-i fie și de la domnia mea driaptă ocină și moșie și schimbătură, uric și întăritură, cu tot vinitul, și alt(ul) să nu s(e) ameastece. Тоѡ пишем.

Сам г(о)сп(о)д(и)нъ велел.

Ѡу Ис, в(ѣ) л(ѣ)т(о) *зрѡи <7178 / 1670> юл(і)ѡ) ѿ <16> дни.

† Așiderea dreasăle călugărilor carele scriu pre Beșicani nu s-au dat la mâna Manii pentru căci mai au călugării și alte ocine a lor.

† БѢРЛѢДЕНЪА ВЕЛ Л(О)Г(О)ФЕТ.

<Pe verso>: Hrisov de la Duca vodă pe Beșican(i). *зрѣи <7178 / 1668> юл(іе) сѣ <16>.

A.N. Iași Iași, colecția Documente, 707/2. Original, sigiliu, rupt puțin.

¹ În text: „rugătorugătorul”.

² Rupt.

7. 1670 (7178) iulie 20

† Adecă noi, Iorest egumenul și cu tot seborul de la svânta mănăstire de la Bistriță, anum(e) Theodosie Beachea, și Gheorghi, și Loghin, și Misail, și Isaiia, și Silioan, și Sirghie, și Dionisie, și Serafim, și alți călugări și tineri și bătrâni, scriem și mărturisim cu acest adevărat zapis al nostru, cum noi de nimene nevoiți, nici siliți, ce de bună voia noastră, am făcut tocmală și schimbătură cu dumnealui Manea neguțătorul și cu soacră-sa Izmăranda și cu giupâneasa dumisale Iftimica de i-am dat dumisale seliștea Beșicaniei cu tot hotarul cât va hi, ce iaste la ținutul Neamțului, și ne-(au)¹ dumnealor giumătate de seliște de Văleani, și din țarină al patrulă pământ, și din hăleșteu a patra parte, și din moară giumătate, și din tot venitul ce va hi pre partea dumisale, ce acea giumătate de seliște de Văleani îi iaste lui dată de dzeastre de la soacră-sa Izmăranda. Și ne-au mai dat dumnealui și o sută de matce lângă acea gium(ă)tate de seliște ca să s(e) protivască cu satul Beșicaniei și pentru căci îi iaste dumisale și mai aproape. Și dres ce avem noi pre sat pre Beșicani nu l-am dat pentru căci sint și alte ocine într-însul, și ne-am făcut noi zapise unii altor. Pentru aceeaia satul acela ce mai sus scriem Beș(i)canii ca să hie dumisali Manii neguțătorul și giupâneasei dumisal(e) Iftimicăi cu tot hotarul și cu tot venitul dreaptă ocină și moșie. Și-n tocimala noastră au fost cei patru st(e)tli a Țării Moldovei, alesul Ghedeon, marele episcop și mitropolit Suceavei, și alesul

Dosotheiu, ep(i)sc(o)pul de Roman, și alesul Theod(o)sie, ep(i)sc(o)pul de Rădăuți, și alesul Ioan, ep(i)sc(o)pul de Huși, și tot Svatul țării, dumnealor boiarii cei mari și cei mici, dumnealui Solomon Bârlădeanul logofătul cel mare, și dumnealui Nicolai Racoviț(ă) hatmanul, și dumnealui Costantin postelnicul cel mare, și dumnealui Ionașco Tălmaci păharnicul cel mare, și dumnealui Ion Răcoviț(ă) comisul cel mare, și dumnealui Contăș sulgearul cel mare, și dumnealui Vas(i)lie Gheuca logofătul al treile, și alți boiari mulți și vo(r)nici, denainte den curtea măriei sale domnului nostru, s-au prilejit într-această tocmală a noastră. Și pentru credința svințiile sale acești părinți și dumnealor boiarii au iscălit, și noi am pus peceatea svintei mănăstiri cătră acest adevărat zapis. Și eu Eftimie diiacul am scris să s(e) știe.

*Зрѣи <7178 / 1670> мѣсѣца юліѣ) кѣ <20> дни.

ГЕДЕУН МИТРОПОЛИТ ГЪЧАВСКИ <m.p.>.

† ДОСОФЕН ЕП(И)СК(О)ПЪ РОМАНСКЪИИ <m.p.>.

•ФЕОДОСИЕ ЕП(И)СК(О)ПЪ РЪДЪЦѢ <m.p.>.

ІІААН ЕП(И)СК(О)ПЪ ХЪШСКЪ <m.p.>.

† Gheorghie ot Bistrița.

АЗ, ГЛАУМОНЪ БЪРЛАДЕН ВЕЛ ЛОГВФ(Е)Т <m.p.>.

АЗ, НЕКВЛАН РАКОВИЦЪ ХАТМАН <m.p.>.

Ermonah Serafim.

κοσταντηνος μαίγας ποσταίλνικος² <m.p.>.

Iroddiiacon Ioan.

АЗ, ермонахъ ІІурест, искал <m.p.>.

† Исаїе, искал <m.p.>.

АЗ, ТЪЛМАЧЪ ВЕЛ ЧАШ(НИК) <m.p.>.

ЕРМОНАХЪ •ФЕОДОСИЕ БЕКЪ, искал <m.p.>.

Misail, iscal

Loghin, (i)scal.

† Az, Sarafim (?)

КОНТЪШ ВЕЛ СЪЛЦАР <m.p.>.

† Dionisie.

† ЕРМОНАХЪ СИЛИВАН, искал.

† Сиргие, искал.

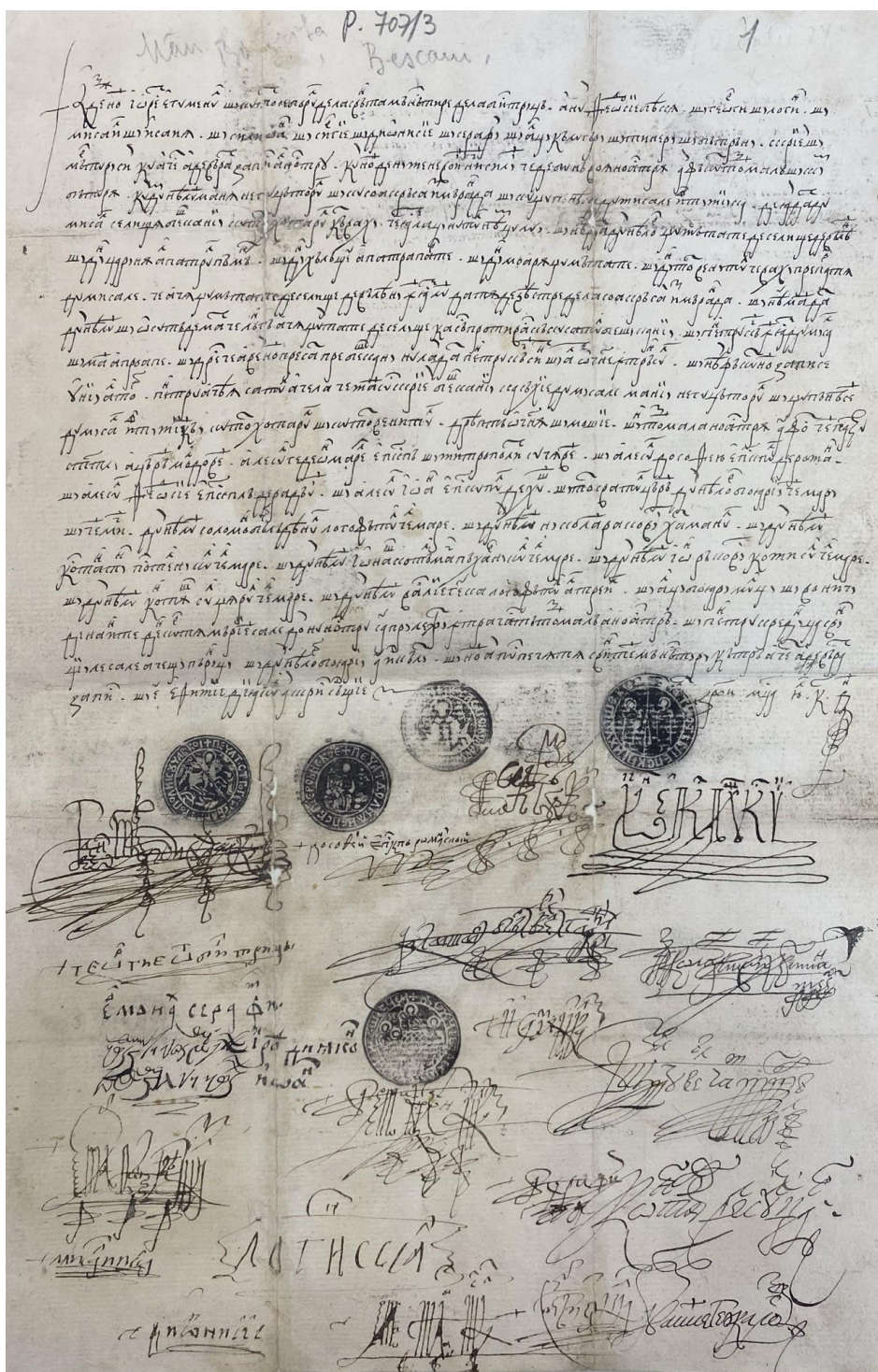
БАСИЛЕ ГЕЖКА ЛОГ(О)Ф(Е)Т <m.p.>.

<Pe verso>: Zapes de Beșican(i) ot Bistrița. *Зрѣи <7178 / 1660> юліѣ) кѣ <20>.

A.N. Iași Iași, colecția Documente, 707/3. Original, rupt, cinci sigilii.

¹ Rupt.

² Costantin mare postelnic; Transcrierea din limba greacă îi aparține doamnei Lidia Cotovei, căreia îi mulțumim și pe această cale.

Documentul din 20 iulie 1670

8. 1712 (7220) ianuarie 27, Iași

† Иѡ Николае Александръ воевода, Б(о)жїею М(и)л(о)стїю, Г(о)сп(о)даръ Земли Молдавской. Binevrându domniia mea a urma bunélor și fericitelor lucruri ce-au făcut și au și lucrat alți fericiti și luminați domni ce-au fostu mainte de noi, de-au miluit și au întărit sfintéli m(ă)n(ă)stiri, și beserici, și rugătorii săi, unii cu venituri din veniturili domnești, alții cu obicéiali au întărit și alții cu m(i)l(o)stenie, volnici fiindu ca niști stăpânitori acestui pământu a Moldovei, ca să le rămăe în urmă vécinica poménire.

Socotindu dară și domniia mea pentru sufletéscul părintéle nostru sfinția sa chir Pahomie, episcopul de Roman, care avându un metoh făcut dentru cheltuiala sa și dintru d(e)-a ostănélii sale, ce iaste la Timișești, la ținutul Neamțului, și neavând cu cine a să sluiji, iată că domniia mea m-am milostivit și i-am făcut acest testamentu de la domniia mea, ca să aibă a-ș strânge și a tine 8 oameni poslușnici dintru oameni streini sau macar și din țară, numai să fie oamin(i) fără cislă și fără gâlceavă. Și acéști optu oamini să fie în pace de birul împărătésco, și de daidea domniască, și de ruptă, și de rânduiale, și de sulgiu, și de iliș, și de toată dările și angheriile, de câte vor eși pre alții în ța)ra domniei méli, și macar de s-ar tâmpla cândva într-alte vrémi, ori fumărit, sau pecetluituri, sau hârtii, sau altu fél de socotială. Iară acéști oamini să nu dea nimică, fără cât ei să fie de poslușanie sfinției sali părintelui Pahomie la acél metoh, iară de alte dări și nevoi ce-ar ieși pre altă țară, de toate să fie în scuteală. Pentru acéia dumneavoastră boiari și toți slujitorii carii veți înbla la acél ținut¹, macar cu scrisoaria sau pe izvoadă¹ din vis(tierie)¹, toți să li dați (...) ¹ să-i scrieți pe acéști 8 oameni, nice la bani să nu-i puneți, nice cu altă țară la nimică să nu-i amestecați.

Așjidérea și voi globnici, și deșugubinari, și pârcălabi de acél ținut, să n-aveți triabă cu acéști poslușnici, nici a-i giudéca, nici a-i certa, nice a-i globi, fără cât părintéli să aibă cu dânșii triabă a-i giudeca și a-i certa.

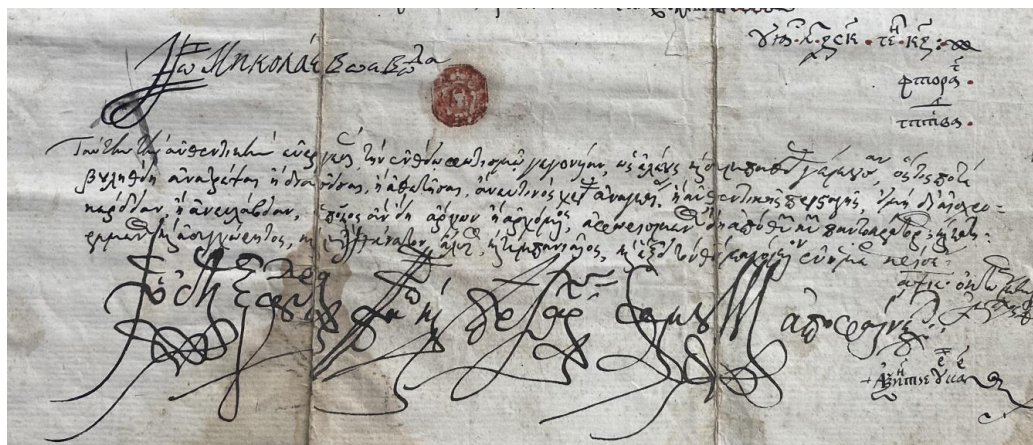
Așjidérea și voi olăcar(i)¹, și podvodari, și conăcari și alte slugi domnești sau boerești, nemică să nu luați de la acéști poslușnici, pe cum mai sus poruncim, căci domniia mea i-am ertat de toate, că oricine s-ar ispiti a le face val cât de puțin peste carte domniei méle, de mare certaré vor fi, într-altu chip n-a hi. Pentru acéia și în urma noastră, pré carile va milui D(u)mn(e)zău cu domniia țărâi noastre a Moldovei, poftim să nu surp¹e această m(i)lă ci-am făcut acestui metoh, pe cum nice noi n-am surpat m(i)la și aședzaria altor luminați domni ce-au fostu mainte de noi, ce mai vartos să aibă a da. și a întări. și a milui, și altul nimea să n-aibă a să amesteca. Прѣд сим листомъ Г(о)сп(о)дѣа.

Ѓ Иѡ, л(ѣ)тѡ *зск <7220 / 1712> ген(арїе) кз <27> фторог(о) Г(о)сп(о)дѣа.

† Иѡ Николае воевода <m.p.>.

† Аѡинтїе 8рикѡр.

<La sfârșitul documentului, pe fila 1, un text grecesc cu iscălitura patriarhului Alexandru al Ierusalimului>.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1712/7220 ghenar 27. Testament gos(po)d de la d(omnul) Necolai Alecsandru v(oe)vod pentru Schitul Pocrovul, ci-i zice Sihăstria episcopului Pahomie den Roman.

A.N. Iași, fond Mănăstirea Neamț, LXVI/6. Original, difolio (43,5 X 30,2 cm.), lipsă. 2/3 din fila a 2-a, protocolul inițial dezvoltat, invocația simbolică și majuscule ornate, colorate cu roșu și galben, semnătura voievodului și a patriarhului, sigiliu inelar octogonal în chinovar. Text grecesc la sfârșitul documentului; ibidem, XXXVI/28, nr. 1 (mențiune).

EDIȚII: CDM, V, p. 288, nr. 1071 (rezumat).

¹ Rupt.

9. 1715 (7223) iulie 5

(Suret)

Cu mila lui D(u)mnezeu Samuuil papă și patriarh a marii cetăți Alixandriei și giudeț a toată lumea. Facem știre cu această scrisoare a no(a)stră, tuturor cui se cade a ști, precum au venit înaintea no(a)stră sfinția sa fratele Pahomie proin episcop Romanschii, și ne-au arătat o carte de la măriia sa fiul nostru sufletesc Ion Nicolaiu Alixandru voevod, scriind precum sf(i)nția sa fratele ce mai sus s-au pomenit, chir Pahomie proin episcop Romanschii, au făcut un schit într-un munte ce se chiam(ă) Chiriiacl, o sehăstrie hramul Pocrovul Preasfintii Născătoare de D(u)mnezeu Prea Curata Fecioara Mariia, se fie pentru părinți sehastru pre carii i-ar milui și i-ar întări

D(o)mnul H(risto)s prin rugile Maicii Sfințai Sale și a tuturor sfinților ugodnicilor sfinții sale se poată trăi acolo, și se nu aibă a se amesteca acolo la acel schit călugării de la mănăstire de la Neamțu, nici la cei părinți, nici egumenul, nici călugării, nici alții din miréni, nici se-i supere sau se le cee sau să le ia de cé le sint date lor acolo sau de care le s-ar da de acum înaintea la acel sf(â)nt schit acelor părinți sehaștri. Așijderea și pentru o priseacă de stupi ce s-au dat la acea sf(â)ntă biserică sehaștrie, se fie de scuteală, precum scrie cartea mării sale lui vod(ă). Deci și noi văzind mila mării sale, cum se milostivește măriia sa, de dă și au dat și altori rugători, am lădat numele D(o)mnului H(risto)s, pre cela ce l-au năstăvit a face poméne și lucruri bune măriia sa. Pentru aceia și noi văzind cartea mării sale lui vodă de la noi, încă am întărit pentru acel schit și acei părinți, carii orcine fără frica lui D(u)mnezeu ar călca și ar strica ori cât de puțin, precum scrie cartea mării sale lui vodă și a no(a)stră întăritură, unii ca aceia să fie proclét și afurisâți i anathema, și legați și blăstămați și în véci neertați de D(o)mnul Dumnezeu, cela ce au făcut ceriul i pământul, și de Maica Sfinții Sale Preacurata Fecioara Mariia, și de 12 vercovnici Aposto(li), și de 4 Sf(i)nti Ev(an)gh(e)listi, și de 318 părinți de la întâiul sobor de la Necheia, și de toate soboarâle și de toți sf(i)ții, și de smereniia no(a)stră, și de toți(i) arhieriei pravoslavnici. Așijderea și mitropolitul sau episcopii acești de loc, sau din boiari, sau slujitori, sau din miréni or cine ar hi, de ar face vreun săpără acelu schit sau acelor părinți ce treăesc acolo sau carii vor trăi de acum înaintea, încă să fie supt blăstămul ce iaste mai sus scris. Și aceasta așa am l(e)^lgat, pentru ca nu cumva dintru zavistiia vrăjmașului și a Satanii, se nu îndémne a supăra nime pre acești părinți sehaștri, ce foarte se s(e) ferească de dânșii și de schitul acesta, pentru că nu este de vreo pagubă sau stricăciune cuiva, ce de mare folos sufletesc creștinătății și D(o)mnului, și boiarilor, și slujitorilor, și a toată țara și pravoslaviia, și cine or milui și vor întări la acel schit și la acei părinți, aceia să fie miluiți i blagosloviți(i) de D(o)mnul H(risto)s și de blagosloveniia no(a)stră.

Așijderea și părinții săhăstriei carii sint trăitor(i) acum la acel sf(â)nt schit sau carii vor trăi de acum, încă se fie blagosloviți(i) și miluiți de D(o)mnul H(risto)s și de blagosloveniia smerenii no(a)stre ertați(i) și dezlegați(i) de toate păcatele. Amin.

Б(ѣ) лѣт *ЗСКГ <7223 / 1715> юл(іе) ѿ <5>.

<Pe verso-ul filei a doua>: 1715. Tot lucru(l) se întâmplă cu norocire la cela ce se păzește de scumpéte, de mânie și de pohta cea rea; Cu răbdare ajunge cineva la sevârșirea gândului. Fă bine celui ce-ți face rău, că vei birui. Scumpul aleargă drept la serăcie și petrăce o viațe sărăcioas iar la judecată va da seamă ca un bogat; Nifon ieromonah stareț din Pocrov / Aceasta; A patriarhului cu de H(risto)s zevoară legat; patriarhul Avramie n-au vrut să le dezlege iar stărețul Paisie n-au vrut se-l știe.

A.N. Iași, fond Mănăstirea Neamț, LXVI/7. Suret/Traducere.
EDIȚII: CDM, V, p. 362, nr. 1327 (rezumat).

10. 1734 aprilie 21

Adecă eu, Marie, a răposatului Vasilie Hăbășescul, ce-au fost med(elnicer) mari, de nime silit(ă), nici asuprită, ci de a me bună voe, a me părtică ce-au fost rămas de la mama din sat din Beșicani, ce esti împărțită în patru părți și o parte o am dat frăține-mieu lui Costantin, o parte frăține-mieu Sandului, și o parte frăține-mieu lui Ghiorghîț(ă). Deci frate-mieu Ghiorghîț(ă) au dată danie la o săhăstrie ce este la Deleni, și acea totu parte o am făcut trii părți dintr-însa, ș-am dat fraților și au rămas tot satul trei părți, și au luat o parte mare Ghiorghîț(ă), o parte mare Sandul și o parte mare Costantin, și s-au făcut tot satul Beșicani în trii părți.

Deci noi frații ni-am învoit și am așezat această așezătur(ă) cu mare încredințare și ne-am iscălit toți anumi.

Л(Ѧ)Т(Ѧ) *ЗСМБ <7242 / 1734> АП(РИЛІЕ) КѦ <21> Д(ЪНИ).

Monah Ghedeon Mane.

Marie Hăbășasca.

† Eu Ioniță Loiz pah(arnic) <m.p.> .

Marie Hăbășasca.

Și eu preotul Toader am scris acest zapis cu zisa tu(tu)ror fraților.

<Pe verso-ul filei a doua>: Zapisul Marii Hăbășaschii pe Beșicani. *ЗСМБ <7242 / 1734> АП(РИЛІЕ) КѦ <21>.

A.N. Iași, colecția Documente, 707/5. Original, trei sigilii inelare în fum.

11. 1735 (7243) ianuarie 20

† Adecă eu, Ion Loiz, împreună cu soțul meu Ilinca, fiica dum(i)sale Săndules, a dumisali a răpăosatului Sandului Manii, precum să știe că am vândut a triia parte de moșie din Beșicani, care mii și mie dat zăstre de la

soacră-mea Săndulias, care o am vândut dumisali cumnat(lui) mieu lui Ion sănă lui Ghiorghit(ă) Manii post(elnic), carii esti în ținutul Niamțului, pe apa Bistriții, drept șeptezăci și cinci de lei bani vechi, și plata mi s-au făcut deplin. Decii, să fie dumisale driaptă ocină și moșie în veci, dumisali și cuconilor și nepoților dumisali. Și pentru credința am iscălit ca să s(e) criaz(ă).

Ⲫ ⲙⲓⲥ, ⲕⲓⲧⲓⲧⲓⲥ ⲛⲓⲧⲓⲧⲓⲥ <7243 / 1735> ⲕⲓⲧⲓⲧⲓⲥ ⲕⲓⲧⲓⲧⲓⲥ <20>.

+ Ion Loiz i(s)cal.

+ Ilinca i(s)cal.

† γηανης μυρζα μαρτηρο τανοθεν¹.

μηχάλης λογίζου μαρτιρώ².

Gligor(e) Goia, martur.

Și eu preutul Toader am scris cu zisa dumilorsali.

Și pentru vecin ce-am fost să-l dau giner(elui) meu lui Ion i l-am dat anum(e) pe Vasilie a lui Trifan.

Precum l-am luat veșin au iscălit Ion Loizmal.

<Pe verso-ul filei a doua>: Zapisul lui Loiz pe a tree parti ot Beșican(i).
ⲛⲓⲧⲓⲧⲓⲥ <7243 / 1735> ⲕⲓⲧⲓⲧⲓⲥ ⲕⲓⲧⲓⲧⲓⲥ <20>.

A.N. Iași, colecția Documente, 707/4. Original, difolio, rupt.

¹ † Iane Mârza mărturisesc cele de mai sus; Transcrierea din limba greacă îi aparține doamnei Lidia Cotovei, căreia îi mulțumim și pe această cale.

² Mihalīs Loizou mărturisesc.

12. 1735 (7243) martie 6

Grigoraș beizadea, fiul blagocestivului și răposatului domn Io Costantin Duca v(oe)voda, nepot bătrânului Duca v(oe)voda și al doamnei Anastasiei. Facem înștiințare¹ cu această adevărată scrisoare al noastră pentru o sf(â)ntă m(ă)n(ă)stire ce-i în ținutul Covurluiului în târgul Gălaților, zidită de răposății și pururea pomeniții părinții noștri, ce să chiamă Mavromurul², unde să cinstéște hramul Adormirei Presf(i)ntei Născătoarei de D(u)mn(e)dzeu și pururea Fecioară Mariia.

Caré sf(â)ntă m(ă)n(ă)stire au fost închinată metoh ascultătoare cătră sf(â)nta mare M(ă)n(ă)stire Mavromurul² cel mare, ce-i în părțile Țarigradului pre Boaz. Și dintru primejdioasele vrémi, tâmplându-s(e) de s-au pustiit, și s-au răsipit și s-au dezrădăcinat de tot de turci această sf(â)ntă lavră, osebind D(u)mn(e)dzeu mila sa de cătră creștini pentru păcatele noastre, atâta cât ș-au mai rămas acolo călugări stricând-o de tot. Și stricându-s(e) acea sf(â)ntă lavră,

rămas-au și m(ă)n(ă)stioara noastră la mare lipsă și scăpăciune, neavând cine o chivernisi.

Deci noi vădzind că să pustiéște pomana părinților noștri, socotit-am și am închinat sf(ă)nta m(ă)n(ă)stioară Mavromorul sf(i)nteii și slăvitei Mitropolii din târgul Iașilor, care să chiamă Bisérica Albă, unde să cinstéște și să prăzdnuește hramul S(t)réteniei D(o)mnului nostru I(sus) H(risto)s; fiind la această vréme ocârmuitoriu și îndreptătoriu beséricii sf(i)ntia sa părintele chir Antonie arhiepiscopul Socevii și mitropolitul a toat(ă) Țara Moldovii.

Și fiind și sf(ă)nta mitropolie din Iași dzidită și întemeiată de răposaii părinții noștri, socotit-am că așa să cade și am închinat-o sf(i)nteii mitropolii m(ă)n(ă)stioara Mavromorul, ca de acmu înainté să aibă sf(i)ntia sa părintele mitropolitul a pune omul sf(i)ntii sale egumen la Mavromor, și să aibă a-i purta grijă, cum și sf(i)nteii mitropolii, și să fie în sama sfintii sali metoh mitropoliei.

Și altul nime să n-aibă a să amesteca, nici să strice această așădzare, căci noi așa³ am socotit că iaste cu dreptate și cu bună socotial(ă) făcută, și aceasta o am făcut pentru sufletul și pomenirea răposatului moșului nostru Io Duca v(oe)voda și doamna lui Anastasiia, și a părintelui nostru Io Costantin Duca v(oe)voda, și pentru a noastră viață și pomenire, și alte zapise ce or fi pentru moșii a sf(i)nteii m(ă)n(ă)stiri, să aibă a le lua sfintia sa și să le poarte grijă, precum i s-au încredințat.

Iar pentru mai mare întărire și întemeiaré aceștii așădzări dat-am și această scrisoare al noastră în mâinile sfintii sale părintelui mitropolitului cu cuvântul nostru așădzată și de mâna noastră iscălită.

Așijderea la această așădzaré s-au tâmplat și alți arhieriei a țării, și boiari mare și mici, carii s-au și iscălit. Și noi încăși pentru mai bună întărirea cu mâna noastră am iscălit. Așijderea și alții den frați sau den niamul nostru când i-ar aduce D(o)mnul D(u)mnedzeu și s-ar ivi Moldovii, poftim ca s(ă) aibă și aceia a întări și a iscăli această danie. De aceasta facem știre.

✠ Иисъ, въ(ѣ) лѣт(ѣ) *зсмг <7243/1706> март(ѣ) 5 <6>.

Γρηγοράσκου Δούκας Μπεϊζαδέ⁴ <m.p.>.

† Гедевн епископ Романски <m.p.>.

Барлаам епископ Радовски <m.p.>.

•Есѣфил епископ Хѣш(с)кии <m.p.>.

A.N. Iași, Fond Mănăstirea Mavromol, XIX/5. Original; Idem, XIX/4. Copie.

EDIȚII: T.Gh. Bulat, *Mănăstirea Mavromolu din Galați, închinată Mitropoliei din Moldova*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, nr. 3-4, 1976, p. 292-293 (publicată o copie).

¹ „știre”

² „Mavromorul”.

³ Cuvânt lipsă.

⁴ Grigorașcu Duca Beizade; Transcrierea aparține P. C. Filotheu Bălan monah de la Mănăstirea Petru Vodă, căruia îi mulțumim și pe această cale.

13. 1747 (7256) decembrie 17

Copie

† Иѡ Григори Гика вон(е)вод, Бѡжи(ю) милост(ію) господарю З(емли) Молдавскон. Facem știri cu această carte a domnii meli precum s-au pârat de față la Divan înainti domnii meli și a tot Sfatul nostru Ioan Căpățână și frati-său Apost(ul) cu rugătoriul nostru Iorest Movilă, igumenul de la mănăstire lui Adam pentru părțile de moșii a Todosâei, fata lui Ionașc(u) Căpățină, dintr-acești săliști, anumi Sârbii, Dimitreștii, Tărăbușanii, Dăncenii, Negoeștii, Pupezăanii și Vicolenii, undi au avut Todosâia și giumătate de moșii de la Tămâi, cumpăratură din țan(u)t(ul) Tutovei, care părț(i) să stăpâne de cătră rugătoriul nostru Iorist Movilă pentru o datorii a Todosâii ce ar fi plătit-o la un turcu Leonte, igumenul ce au fost mai înainte de Iorist igumen la Adam,

Dece domniia me și cu tot Sfatul nostru după după dresă ce ni-au arătat Ioan Căpățână și cu frati-său Apost(u), am stat și i-amu giudecat cu dreptate, ca mai mult Iorist Movilă să n-aibă triabă, nice să s(e) amestece la părțile de moșii a Todosâii, căce s-au dovidit că ace datorii a Todosâii s-au plătit de Alicesandra Căpățânoai, mama lui Ion și Apostul, și că toate părțile éi de moșii să s(e) stăpâniască numai de ficiorii Alecsandrii împreună cu baștina ce mai au și éi.

Asămine mai pârand Ioan Căpățână și cu Apostu pe Iorist Movilă igumenul și pentru o băcată de moșii ce esti din driaptă moșii lor Pupezăanii, parte(a) dispre apus de apa Hobâlnii, ce iarăș cu înpresurari să stăpânești de cătră mănăstire(a) lui Adam.

Dece și pentru aceasta cercetând iarăș pe dresă și mărturii ce ni-au arătat aldi Căpățână, am dovedit că cu strâmbătate le-au înpresurat ace parte de moșii și am hotărât domniia me și pentru aceasta ca să n-aibă triabă mănăstire(a) decât numai Căpățâneștii să stăpâniască moșii lor întriagă pe undi să va dovedi că au umblat din ve(a)c, am dat și această carte a domnii meli de stăpâniri.

7256/ 1747 de(ce)mv(rie) 17.

Noi Grigori Ghica voi(e)vod.

L(ocul) P(eceții).

Vel log(o)ff(e)t.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, DCXXV/90. Copie, difolio.

14. 1755 ianuarie 15

Copie.

Care s-au găsit la mâna lui Costand(in) Savin răzeș de moșie Poianile. N° 16.

Facem știre cu această carte de giudecată că din poronca preaînălțatului domnului nostru măriia sa Matei Ghica voevod, au avut giudecată de față înaintea noastră sfinție sa Athanasie igumenul de la mănăstire Pobrăta de la țin(u)t(ul) Sucevii, și cu Iftimii sin Pavel, și Vasilie, frate-său, și Ioniță sin Savin, și Sillion, frate-său și alt niam al lor, ce să trag din niamul lui Dumitru Mojilă, moșeni din satul Poenile, de la țin(utul) Rom(a)n(ului), jăluind întâi igumenul de Pobrăta precum că tot satul Poenile din țin(utul) Romanului iaste drept al mănăstirii, care moșie acmu au oblecit că o stăpânesc acești oameni fără de nici o cale de câț(i)va ani, și mănăstirea iaste păgubașă de venitul moșii, arătând și un ispisoc de la răposatul Ștefan vodă din let (...) ¹ în care întărește lui Șarpe post(elnic) pe satul Poenile de la țin(u)t(u)l Romanului și pe alte moșii. Dar cu cine să hotărăște nu scrie, nici altă dovadă, că de la Șarpe post(elnic) au încăput la mănăstire sau cu danie, sau cu cumpărătură, sau că sânt Poenile aceste ce le stăpânesc oamenii aceștiia, n-au arătat fără numai acel ispisoc, și și-au cerșut dreptate.

S-au întrebat și pe moșeni(i) de sus scriș(i) cu ce dovadă stăpânesc acest sat Poenile, de baștină le sânt, au cumpărături. Și ei întâi au răspuns precum că lor le iaste de baștină de la părinții și moșii lor, iar moșilor lor li-au fost cumpărătură de la alți moșeni, după cum au arătat dovezi de stăpânit, și zapisă de cumpărătură, și ispisooace domnești, care de 60 ani tot niamul acestor moșeni au stăpânit cu pace, iar mănăstirea, sau de acel Șarpe post(elnic) nici n-au auzit să fi stăpânit vr(e)odată.

La care vrând noi ca să adevărim și mai bine, și neavând igumenul nici dovada ci i să cade, am pus soroc igumenului cerșind și el să i să pue de la octo(m)vr(ie) 29 pără la Bobotează, ca să-ș(i) aducă dovadă, într-acest chip: întâi că de 240 ani de când iaste ispisocul acesta la mănăstire, au stăpânit mănăstirea vr(e)odată; al doile, că Șarpe post(elnic) au dat danie la mănăstire această moșie sau că sânt acest sat Poenile, căci mai sânt și alte sate ce să numesc Poenile. Și acmu la soroc viind igumenul, au răspuns înaintea noastră precum că nici o dovadă nu are, nici are mai mult să răspundă înprotiva moșii.

La care stând noi acmu de li-am luat sama cu amăruntul, și de vreme că răzeșii de sus scriși au arătat dovezi atâtea scrisori cu care s-au dovedit că tot ei au stăpânit pără acmu, iar mănăstirea n-au stăpânit niciodată; al doile că s-au pus soroc igumenului ca să-ș(i) aducă dovezile ce s-au zis mai sus și el n-au adus. La care s-au cunoscut că n-are nici o dreptate mănăstirea și făr(ă) de cale umblă igumenul supărând pe răzeși, căci în ispisocul ce au arătat igumenul scrie

numai Poenile de la țin(utul) Romanului, dar cu cine să megieșește nu scrie, căci Poeni mai sânt câteva sate.

Și pentru aceasta am dat rămas pe mănăstire din toată giudecata ca să numai supere pe moșeni, ce ei să-ș(i) stăpânească moșie cu bună pace în veci ca driaptă moșie lor după dovezile ce au arătat, și de această pâra să nu să mai pârască. Și s-au dat de la noi această carte de giudecată la mâna moșenilor de sus scriș(i), ca să le fie de credință. Aceasta înștiințăm.

1755 ghenar 15.

Iordachi Canta log(o)f(e)t.

Aceste copii s-au scos de pe scrisorile ci ni-au arătat răzăși(i) de Poeni, și pentru ca s-au poslăduit de noi li-am încredințat iscălindu fiiști cari coală pentru ca să nu să schimbe în urmă.

(1)824 april(ie) 20.

(...) spat(ar) <m.p.>.

Costandin Botez ban <m.p.>.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, DCCCLVII/15. Copie din 20 aprilie 1824.

---

¹ Spațiu gol.

15. 1758 (7266) iulie 23

Iacov mitropolit Moldavschie <m.p.>.

Adică eu, Mithodii igumenul și cu tot soborul de la sfânta mănăstire Dobrovățul, adeverim cu această scrisoare a noastră pentru o țișgancă, anumi Axinie, fata lui Ifrim Strâmbeiu, țișganul mării sale domniții Rocsandii, flica mării sali Mihai v(oe)vod; și a Tofanii, fata Nacului, țișganca dum(nealui) Radului Racoviț(ă) vel log(o)f(e)t, pe care țișgancă pe Axinie au ținut-o Grigorie Tătarul, țișganul mănăstirii Dobrovățul(u)i, și au făcut împreună 6 ficiori. Și pe acel Grigori Tătarul împreună cu țișganca lui și cu toți copii lui sălaș întreg s-au fost dat de cătră mănăstire(a) Dobrovățul la mănăstire(a) Bistrița, și de la mănăstire(a) Bistrița iarăș cu înpărțală s-au dat acel Grigori țișganul cu țișganca lui și cu copii lui sălaș întreg dum(nealui) Vasile Buhăescul biv vel păh(arnic).

Iară acmu mai pe urmă aflându-s(e) că acea Axiniia țișgancă iaste omenească de înpărțală între măriia sa domnița Rocsanda cu cu dum(nealui) Radul Racoviț(ă) vel log(o)f(e)t, și mai având Axiniia încă o sor(ă) și doi frați care să viniia doao suflete în parte lui Ifrim Strâmbeiu, țișganul mării sale

domniții și doao în parte Tofanii țigancii dum(nealui) vel log(o)f(e)t, după dreaptă socoteală s-au făcut între dum(nealui) vel log(o)f(e)t cu ispravnicii mării sale domniții Rocasndii, luându-ș(i) dum(nealui) vel log(o)f(e)t parte(a) sa un făt și o fată din frați(i) Axinii, au rămas Axiniia cu un frate al său în parte(a) mării sale domniții.

Și de vrem(e) ce dum(nealui) păh(arnicul) Vasil(e) s-au așăzat că¹ mărie sa domnița, dând mării sale altă țigancă în locul Axinii cu parte ei de copii, anumi Mariia, fata lui Andrei, ce o ține Iordach(e) țiganul mării sale domniții, au rămas mănăstire(a) Dobrovățul datoare să de altă țigancă cu trei copii de slujbă în locul Axinii dum(nealui) păh(arnicului) Vasile, după cum pe largu arată scriso(a)re(a)² dum(nealui) vel log(o)f(e)t ce scrie la noi, și împărțire mării sale domniții ce s-au așăzat (cu)² dum(nealui) păh(arnicul) Vasil(e); Și după dreptate apucându-n(e) dum(nealui) păh(arnicul) Vasil(e) ca să-i dăm țiganii, ne-am așăzat cu dum(nealui) și i-am dat pe Nastasiia țigancă, fata lui Maftעי Vântul, cu parte(a) ei de copii ce să fac trei suflete bez trei suflete parte(a) Bacului, țiganul mării sale domniții, care socoteală de împărțală să o așez(e) dum(nealui) păh(arnicul) cu ispravnicii mării sale domniții.

Și de acmu înaintea această Nastasie țigancă ce iaste dreaptă a mănăstirii cu parte(a) ei de copii să fie dreaptă ș(e)arbă țigancă cu copii ei, și cu tot rodul ce s-ar trage dintru dânșii a dum(nealui) Vasil(e) păh(arnic).

Și pentru credința am iscălit și noi și alți boeri ce s-au întâmplat.

Б(ѣ)лет *зѣе <7265/1758> юл(іе) кг <23>.

(...).

(...).

R(a)d(u) R(aco)viț(ă) log(o)f(e)t mari <m.p.>.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCLXXI/232. Original, difolio, rupt.

¹ cu.

² Rupt.

16. 1760 (7268) ianuarie 22

De vreme că Sfântul și mult milostivul Dumn(e)zău, binevrându de m-au luminat spre cunoștința adevărului ca să-i urmezu poruncii Sfintii Ievanghelie Domnului H(risto)s, ce zăce că unde iaste comoara ta, acolo iaste și inima ta. Dece și eu robul lui Dumn(e)zău, Ioan Cantacoz(i)no Pășcanul agă, pohtind din toat(ă) voința și cu vrere(a) inimii mele a aduna comoara me cătră însuș Domnul H(risto)s, de unde ceru și mă rog de agiutoriu ca să câștig acea făgăduință, să fiu desăvârșit cu toat(ă) vrere(a) inimii mele a împlini poruncile

lui, al doile, fiind că cu adevărat încredințată poruncă iaste cum că milostenie slabă și curățști mulțame de păcate și izbăvești suflete den moarte.

Cu aceste dar doă porunci fiind și eu îndemnat, am întinsu slăbănoagi mâinule mele cătră pre înaltul și puternicul Dumn(e)zău, și din pohta inimii mele închin Sfântului șa marelui Dumnezău, adecă la mănăstire(a) Sfântului Spiridon, unde iaste bolniță pentru hrana căutare și grija a mulți ticăloși bolnavi aceste moșii drepte ale mele, anume satul Dumeștii, ce iaste la ținutul Vasluiului, și gium(ă)tate de moșiile Bășenii, ce iaste la ținutul Iașului, cu toate hotarăle ce sântu adunate la un loc, care moșii și mie îmi sintu date de la răpoosatul părintele lie Iordache Canta spat(ar).

Așijdere i-am dat și satul Șerăuții iară cât cuprinde hotarul ce iaste la ținutul Cernăuții, care această moșie au fost dată maicii mele pentru grij(i)le dumisale, și eu m-am tocmnit cu maică-mia cu voia dumisale și i-am dat cinzeci di sărindare, și mi-au dat moșie aceasta.

Așijde(re) am dat și satul Blăgeștii la ținutul Bacăului și gium(ă)tate de satu de moșie Bășenii ce iaste la ținutul Eșii, care aceste moșii îmi sântu din parte(a) fraților mii ce s-au săvârșit după împărțala ce ni-au făcut maica noastră în care sint iscăliți mulți boeri mari. Și deosăbit am plătit și mulți bani datorii grij(i)le acelor ce s-au săvârșit.

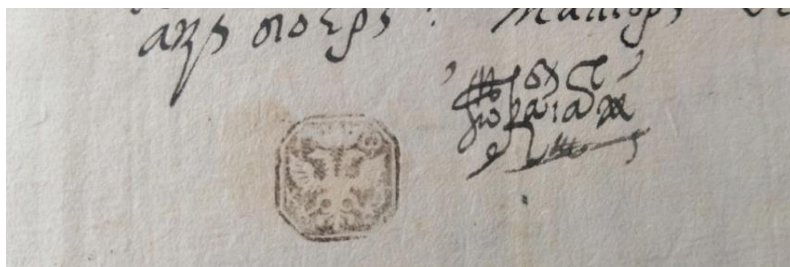
Deci dară aceste moșii toate le închin și le afierosăscu la sfânta mănăstire Sfete Spirodon ca să fie acel venit ce să va lua de pe moșie aceste pentru hrana grije acelor ticăloși și neputincioș(i) bolnavi ce vor fi la spitalie, pentru sufletul meu și a părinților mii și a fraților mii celor răpoosați și celor vii, și pentru ertare păcatelor noastre.

Și să fie de acum înnainte danie și miluire aceasta nestrămutat în veci de la svânta mănăstire aceasta pentru trebuința arătat(ă) mai su, iară cine să va ispiti spre stricăciuni ori cât de puțin la această a noastră danie judecata cea strașnică dumn(e)zăiască și sugețile cele arzătoare să fie asupra lui și a casăi lui, și în veci să fie neertat.

Și spre aceasta încredințazu și cu a me iscălitură și pecete. Și s-au iscălit și alți boeri marturi carii s-au tâmplat.

Λ(κ)Τ(ο) *Зсѣи <7268/1760> ГИН(аріе) КѢ <22>.

Ion Canta(cuzino) ag(ă) <m.p.>.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCDLXV/186. Original, difolio, sigiliu mic octogonal.

17. 1761 (7270) noiembrie 2

Din poronca lumina(tu)lui preaînălțat domnul nostru mărie sa Grigorii Ioan voevod, am fost rânduiț(i) hotarnici la satelē sŃintii măn(ă)stirii Putnii, ce-au avut la ținutul Socevii, pentru carē au jăluit mării sali lui vod(ă) sŃinție sa Pahomii egumenul cu tot soborul măn(ă)stirii Putnii, că s-au înprēsurat moșiile măn(ă)stirii de cătră unii și alții din megieșii ce să hotărăscu cu moșiile măn(ă)stirii.

Și având măn(ă)stirea o moșiē giumătatē de sat de Crasna pe apa Sirițalului dată daniē de la răpoosatul Filothei episcopul Hușilor, ce-au fost de postrig de mănăstirea Putna, după cum acum arată în doaă ispisoacē domnești de la răpoosații luminații domni (...) ¹, carē ispisoacē întărescu stăpânirea mănăstirii pe această giumătatē de sat de Crasna; dar fiind nehotărâtă de cătră ceialaltă gium(ă)tate de sat carē o stăpânești Alexandru Ilschi, carelē fiind el așezat și cu șiderea acolo și călcând hotarul satului peste tot cuprinzind și slujba a tuturor oamenilor ce lăcuescu acolo, să lipsia măn(ă)stirea Putna de tot venitul și folosul acei moșii.

Și noi după poroncă ce-am avut a hotări moșiile măn(ă)stirii, am făcut cercetarē și pentru hotarul acei moșii, fiind și Alexandru Ilschi de faț(ă). Și această moșiē fiind întrē munți ², mergând hotarul ei la apus și la răsărit, și având opcinē de munți ² mari desprē înbe părțile înprégiur nu s-au mai însămnat cu alte sāmni, fiind hotărâtă cu opcinelē munților, și numai pe vali prin mijlocul moșii are puțintel câmpu și poeni.

Și măsurându-să lungul moșii prin mijlocul moșii și a câmpului s-au aflat o sută doaăzăci de funii, și funea de 20 stânjăni, și stânjănul de 8 palmē domnești, s-au însămnat cu optu pietri hotară, carē s-au pus în lungul câmpului despărțin(d) mijlocul, rămâind giumătatē de câmpu în partea din sus și giumătatē în partea din gios.

Și într-această măsură prin mijlocul câmpului rămâne și siliștea tăetă în doaă, și s-au dat gium(ă)tate de sat partea de gios în partea măn(ă)stirii desprē munții Vicovilor și cu poiana Slatinii, ce iastē în munți desprē Vicove, și pe această partē a măn(ă)stirii ce iastē pe din gios cuprindē și apa Sirițalului. Iară partea cea din sus a Crasnii, au rămas în partea lui Alexandru Ilschi, cu poiana din pogorul Crasnii, ce să numești desprē pâraul Corbului, cuprinzind giumătatē de siliște, și pe partea din sus a lui Ilschi, și măsura siliștii încă să să știē că au cuprinsu 16 otgoani iarăș cu acēiaș funii ce s-au măsurat și celalalt câmpu.

Și această măsură a siliștii s-au tăet în doaă, și în capul hotarului despré răsărit, osăbit de piatra ce iasté pusă în capul hotarului în pogor s-au făcut și boor într-un arin și taie pesté Topliț(a), și piste apa Sirițalului pe la un boorce s-au mai făcut într-un brad. De acolo apucă opcina spré Vicovea, caré să înpreună cu alté opciné ce încungiură hotarul despré Vicovea. Iară piatra ce s-au pus în fundul câmpului despré apus, ce caută în Prislop spré apus până în opcina cé să hotărăști Crasna cu Bănila, și această piatră desparté opcina în doaă, și obârșiile ce să prăval din opcină de curgu cătră Sirițal să fié a părții de gios, iară obârșiile pârailor Căcacia de curgu cătră partea de sus să fié a părții de sus.

Într-acestaș chip s-au dat hotar despré amândoaă părțilé cu dreptatea ce s-au căzut, și așe să aibă a-ș(i) stăpâni cineș partea sa în sămnile ce s-au arătat mai sus și pe hotărârea ce s-au făcut. Am dat această mărturié hotarnică la mâna părinților călugări de Putna ca să le fié de crédințea. Aceasta înștiințăm.

Бѣ летъ 7270/1761 > ное(м)в(ріе) вѣ <2>.

Vasile Buhăescu biv vel pah(arnic), hotarnicu <m.p.>.

Lupul Hadâmbul vor(nic) de po(a)rt(ă), hotarnicu <m.p.>.

<Pe verso-ul filei a doua>: Hotarnica Crasnii. 1762; 7260=1762. Crasna.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, DCXIII/125. Original, difolio.

EDIȚII: Varianta online: *Istoria orașelului Crasna*; <https://bukportret.info/s/torozhinetskiy-rayon/krasnoyilsk/istoriya-krasnoyilsk/>; cu data 5 noiembrie 1761.

¹ Spațiu gol.

² În text „mulți”.

18. 1783 mai 28

† Иѡ АЛЕѦАНДРЪ КЪСТАДИНЪ ВЪЕВѦДА, БѢЖІЮ МИЛ(О)СТ(ІЮ) Г(О)СП(О)ДАРЪ(Ъ) ЗЕМЛИ МОЛДАВСКОИ. Facem știre cu această carte a domnii mele pentru Svânta Mănăstire Bistrița ot ținutul Niamțului undi să cinstește și se prăznuește hramul Adormire(a) Presvinței Născătoarei de Dumnăzeu și purure Fecioarei Mariia, de la cari mănăstire viind precuviosul arhimandrit și egumen aceștii mănăstiri chir Iacov, arătatu-ni-au cu mare jalobă precum că această svântă mănăstire au avut din vechi miluire pârcălăbie din târgul Bacăului cu hrisoave ce are de la toți luminații domni.

După care hrisoave ș-au luat mănăstire venitul acesta pisti 350 ani nestrămutat, iar apoi nu de mult în anul 1776 domnia sa răpousatul Grigorie Alexandru Ghica v(oe)vod pentru odihna norodului, au rădicat venitul pârcălăbii di pe la târgurile țerii, și l-au așezat ca să ia numai pe la marginile

terii de cătră ispr(a)vnici, după cum s-au și urmat, că de atunci și până acum ce sint trecuți șase ani s-au luat pârcălăbie de cătră ispravniciei de Bacău la margine ținutului Bacăului dipsre Țara Unguriască. Iar mănăstire s-au păgubit de venitul pârcălăbii ce l-au avut miluire de atâte ani, întărit de toți luminații domni de mai înainte. Pentru care au cerut dreptate și milă de la domniia mea, ca să să dea acest venit iarăș la svânta mănăstire, după cum din vechi au fost al Mănăstirii Bistrița, spre pomenire tuturor răpousaților întru fericire luminați domni ai țărai aceștie.

Deci domniia mea rânduind această pricină ca să o cerceteze dumnealor veliții boiari ai Divanului domnii mele și precum vor afla să ne înștiințeze.

Acum prin anafora iscălită de dumnealor ni-au înștiințat că au făcut cercetare și cât că au Mănăstire Bistriții acea milă de lua pârcălăbie de la târgul Bacăului mai înainte, cu adevărat așa au fost, dar după condica noao ce au făcut, găsindu-se cu cale s-au hotărât ca atât pârcălăbiile, cât și altele ce se lua, fiind de stricăciune și supărare lăcuiitorilor țărai, se nu să mai ia. Atâta numai la ținuturile de la margine au rămas de să ia pârcălăbie de ispravniciei acelor ținuturi de la cei ce vin de pisti hotar aice în țară, cum și de la cei ce trec de aice pisti hotar într-altă țară, și numai acolo la hotar să să ia, iar nu și pe la târguri după cum pre larg arată în condică anume cât să să ia pe ce și la ce loc.

Și fiind că după cerire numitului egumenu, hotărâre condicii nu are nici o smintială, rămâne această cerire la mila noastră, ce dar, domniia mea la aceasta socotind dreptate și osebit văzind atâte hrisoave a răpousaților pomeniți întru fericire luminați domni pentru venitul aceștii pârcălăbii ce s-au întărit Mănăstirii Bistrița de l-au avut într-atâta sumă de ani nestrămutat, și fiind că nici hotărâre condicii nu se smintește, domniia mea n-am găsit cu cale pentru acest venit a-l lua ispravniciei și a rămâne mănăstire (cari l-au avut atâte ani) lipsită, ce mai cu dreptate am aflat să-l ia iarăș Mănăstire Bistrița decât ispravniciei ținutului.

Pentru aceia milostivindu-ne domniia mea asupra Mănăstirii Bistrița, iată în locul pârcălăbii ce lua mai înainte la târgul Bacăului (cari aceia s-au rădicat se nu să mai ia) am miluit-o și i-am dat această carte al domnii mele, prin cari hotărâm ca se fie volnică Mănăstire Bistrița și omul seu pe cari va rândui, să ia venitul pârcălăbii ce-l lua ispravniciei de Bacău la margine Țării Moldovei, undi să hotărăște cu Țara Unguriască, după cum se arată la condică. Adică va lua Mănăstire Bistrița câte doaozăci bani de tot carul sau căruța încărcată când va intra în țară la margine de pisti hotar ori cu ce marfă ar fi sau de va descărca acolo la acel ținut, ori de va trece la alt ținut, și dând cărțulie la cărauși, se fie nesupărați de pârcălăbie în toată țara, și asemine să ia câte doaozăci bani, și de tot carul sau căruța încărcată ori cu ce felu de marfă ar fi când va eși din țară pisle hotar, după condică, și se-i fie svintei mănăstirii acest venit al pârcălăbii miluire de la domniia mea stătătoare în veci. Iar ispravniciei de Bacău de acum

înnainti nici cât de puțin se nu să mai amestece la acest venit, însă și mănăstire să-și ia acest venit numai la margine undi să hotărâște Țara Moldovei cu Țara Unguriască cum se arată mai sus, dar pintr-alte locuri al ținutului Bacăului să nu să iapărcălăbie.

Drept aceia poruncim dum(nea)v(oastră) ispravnici de Bacău ca după carte a ceasta se să urmeze pre deplinu.

Poftim domniia mea și pe alți luminați domni pe carii Dumnăzeu va orânduî în în urma noastră la domnie aceștii țări, ca asemenea să întăriască pentru al domniilor sale cinste și vecinică pomenire.

*ΑΨΠΓ <1783> ΜΑΗ ΚΗ <28>.

Иѡннѣ Алексѣевъ Вѣвѣдала <m.p.>.

D: Varnav clucer procitelnom.

<Pe verso-ul filei întâia>: S-au trecut la co(n)d(i)ca Divanului g(os)pod.

<Pe verso-ul filei a doua>: *ΑΨΠΓ <1783> ΜΑΗ ΚΗ <28>; No. 38; Pârcălăbie; Un rezumat în limba greacă.

A. N. Iași, colecția Documente, 49a/12. Original, difolio, sigiliu rotund.

19. 1792 mai 28

Cu mila D(u)mnezeu

Smerit Gavriil arhiepiscop și mitropolit Socevei și a toată Moldovlahiia.

Tuturor celor ce vă aflați în eparhia smereniei noastre cinstitorilor de D(u)mnezeu pravoslavnici creștini, parte bisăricească și politicească, de la milostivul D(u)mnezeu rugăm să vi să dăruiască pace, sănătate, îndelungată viață cu toate cele de fericire și sufletească mântuire, iar de la smerenia noastră molitvă și arhieriască blagoslovenie de obște vă trimitem. Din cele mai plăcute lui D(u)mnezeu bunătăți și fapte la care însuș prin cea de D(u)hul Sf(â)nt însoflată Scriptură de-a pururea îndeamnă pre tot omul iaste mai alesși milosteniia care de vrème că atâta de mult folosește și fericéște pre cei ce miluesc pre săraci, mai ales va folosi și va pricinui bine acelor ce o vor face agiutând și înpodobind d(u)mnezeeeștile lăcașuri și sfintele bisărici unde de-a

pururea să pomenesc la sfintele rugăciuni și mai ales la cea neprețuită curățitoare de păcat jărtvă a D(u)mnezăeștii Liturghii numele celor milostivi și a făcătorilor de bine carii iubesc podoaba casii lui D(u)mnezeu.

Drept aceia vă înștiințăm pentru bisărica Sfintei Măn(ă)stiri Agapiei ce iaste la ținut(ul) Neamțului, unde să cinstéște și să prăznuește hramul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil, că din pricina vechimei nu numai de céle din lăuntru podoabe, veșminte și altele iaste cu totul lipsită, ci și acoperământul bisăricii de istov s-au stricat, cum și bisărica Sfântului Dimitrie din Focșani care iaste metoh aceștii sfinte măn(ă)stiri, asăminea din întâmplarea vremilor să află acum cu totul lipsită de cuviincioasăle podoabe din lăuntru și arsă și descoperită. Care de amândoo acestea sfinte lăcașuri apucându-să cu mare râvnă și sânguință cuvioșia sa prot(o)singhel(ul) Venedict, igumenul aceștii măn(ă)stiri ca să le acopere de iznoavă și să le facă și cuviincioasăle podoabe din lăuntru, neavând puțință numai din venitul mănăstirii a le săvârși acestea toate care au și început a să lucre, cugetat-au după D(u)mnezeu la mila și agiutoriu pravoslavnicilor creștini, pre carii și noi prin această a noastră carte, părintește vă îndemnăm și sfătuim să miluești și să agiutați cine cu cât să va îndura și D(u)hul Sf(ă)nt îl va năstăvi la împodobirea și acoperirea acestor doao sfinte lăcașuri, unde scriindu-vă atât numele voastreși a răposaților, cât și milostenia ce veți da în condica care s-au dat de la noi pentru aceasta, ca niște noi ctitori de-a pururea veți fi pomeniți la Sfântul Jărtvenec, și pentru milostenia ce veți da înlesnite răsplătiri veți avea de la H(risto)s D(o)mnul, carele fericéște pre cei milostivi, a căruia d(u)mnezăesc dar și bogata milostivire îl rugăm să fie pururea cu voi cu toți. Amin.

1792 mai 28.

Arhivele Naționale Iași, fond Mănăstirea Brazi, LXXII/1.

20. 1798

Copii de pi înscrisul pi pe(a)tră ce-au fost de(a)supra pridvorului dinainte bisăricii făcută de bunul nostru Neculaiu Romașcu, precum în gios să arată. Sco(a)să întocmai.

† Această sfântă bisărică ci s-au zădit într-o prăznuire praznicului Bunii Vestiri și s-au zădit de Neculaiu Romașcu în zălili preînălțatului domnu Ioan Alecsandru Calimah v(oe)v(o)d și s-au dat un hotaru Botoiului sfintii mănăstiri cu tot venetu lui. 1798. Vasăli Ne(a)mțu Buzălan, Neculaiu, Marii.

Biblioteca Academiei Române, Documente istorice, MCCXLVII/49. Copie.

21. 1820 februarie 15

Cu mila lui Dumn(e)z(e)u, Noi Mihail Grigoriu Suțul v(oe)v(o)da, domn Țării Moldaviei.

Să faci știre cu acest hrisov al domniei mele pentru mitohul Băiceniei, de la țin(u)t(u)l Romanului, ce este supus Mănăstirii Hangul, că prin jaloba ce au dat cătră domnie mea igumenul de la Mănăstire(a) Hangul, au arătat că are hrisoave de la alți luminați domni de mai înainte cu cuprindere de milă ca să aibă o (d)oăzăci liuzi oameni străini de poslușanie, arătând mai ales că Mănăstire Hangul este închinată la Sfânta Patriarhie Alexandriei, făcând rugămine ca să i să întăriască mila aceasta și de cătră noi.

Deci cercetând domnie me și văzindu-să din hrisovul ce ni-au arătat de la luminatul domnu procatohul nostru Scarlat Callimah v(oe)v(o)d înnoitor altor hrisoave g(os)p(o)d de mai înainte, că au avut cuprindere de mile ce mai sus să arată, și socotind că să cade a ave acest agiutor, n-am trecut cu vedere, ce iată prin hrisovul acesta hotărâm ca pentru doăzăci liuzi oameni streini ce-ș(i) va găsi și îș(i) va aduce dintr-altă țară de piste hotar, fără de bir în Visterie și fără de nici un amestic de dare cu alți lăcuitori ai țării, având și adeverință de la dregătorii marginei, pe unde îi va trece hotarul că sint streini fără de bir aduși după hrisovul acesta de acum înainte, să fie ertați(i) tot birul Visteriei și de alte dări și havalele ce vor fi asupra altor lăcuitori, dându-li-să și răvaș de la dregătorii ținutului unde îi va așăza cu șidere spre apărare lor, rămâind să fie numai pentru poslușanie mitohului. Drept aceia poroncim domnie mead um(nea)v(oastră) dregătorii a ținuturil(o)r, altor boeri, slujbașii și zapcii, ce veș(i) fi orânduți(i) cu slujbile și alte porunci a domniei mele, să aveți(i) a urma întocma precum mai sus să hotărăște. Poftim dar domnie me și pe alți frați luminați domni pe care Sfintul Dumnezeu îi va orându în urma noastră la domnie aceștii țări, să nu străce această miluire, ce mai vârtos adăogând să întăriască pentru a domniilor sale vecinică pomenire.

S-au scris hrisovul acesta la scaonul domnii mele în orașul Eșii, într-o cea dintâi domniia noastră la Moldavie, în anul dintâi.

La let 1820 fevr(uarie) 15.

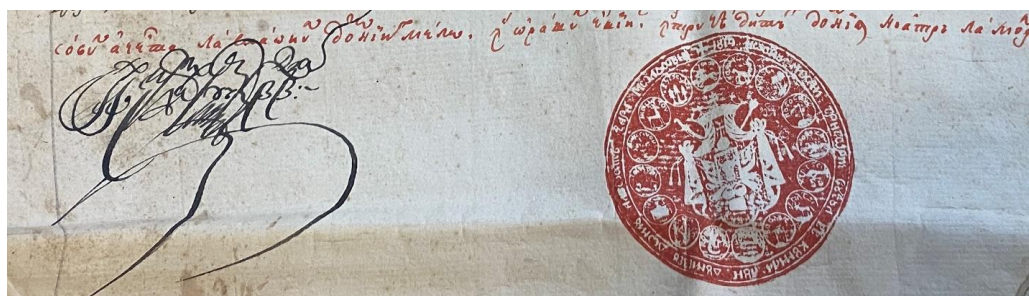
Io Mihail Suțu v(oe)voda.

Neculai Suțu vel vist(iernic) procit¹.

Μανουήλ καμηναρης επιστατης λογοθέτης².

S-au trecut în condica Vist(e)riei.

Cost(a)nd(in) Veisa pah(arnic) <m.p.>.

A.N. Iași, colecția Documente, 49a/26. Original, sigiliu rotund.

¹ Mulțumim și pe această cale domnului prof. univ. dr. Petronel Zahariuc pentru ajutorul acordat la transcrierea numelui și traducerea din limba greacă.

² Manuil caminaris epistatis logothetis.

22. 1826

Noi Ioanu Sandul Sturza v(oe)v(o)d, cu mila lui Dumnezeu, domnu Țării Moldaviei.

Înfățișându-ni-să anafora aceasta a d(u)hovnicescului nostru părinte, prea sfințitul mitropolit al țării, împreună cu iubitorii de Dumnezeu episcopi al Roman(u)lui și al Hușului, și pătrunzându-ne de cunoștința și glăsuirea ei cea întru năzamal mănăstirilor de aici din cuprinsul Moldaviei celor închinat la mănăstirile din jos, laudăm chipzuința cea înțeleaptă în totul aceștii alcătuirii, prin care, pre lângă altele, au arătat mai cu înadinsul râvna cea duioasă a prea sfinț(ii)lor sale potrivit cu gradul lucrului. Laudăm asăminea și alégerea igumenilor i a iconomilor socotiți a să rându, și unindu-ne întru aceasta slobozim rânduirea lor întocma după izvodul cuprins prin anafora, cu osebite a noastre cărți cuprinzătoare de îndatoririle unii asemenea însărcinări, ne unim iarăș și întru summa de una sută mii lei socotită și chipzuită a să da pe fieștecăre an de la comitetul moșiilor mănăstirești pentru ținerea pomenitelor mănăstiri acum numai într-acești doi ani până la Sfânt(ul) Gheorghe 1828, până când adică să împlinēște prothezmiia aceștii anaforale a despăgubirii domniei, măcar deși în suma aceasta iaste spor de 42080 lei într-amândoi anii, piste cât să lăsa prin acea anafora pentru ținerea acestor mănăstiri în acești doi ani, rămâind ca pentru sporul acesta să să facă în urmă osebit schepsis a despăgubirii.

Iar după împlinirea acestor doi ani, adică de la 1828 și înainte va sluji de urmare acea câte o a treia parte hotărâtă din tot venitul moșiilor și a acareturilor acestor mănăstiri pentru ținerea lor cu celelalte de cuviință și de trebuință întrebuințări, puindu-să tot atuncea la cale și pentru robii mănăstirilor de a să lăsa câți vor fi de trebuința slujbei fără nici o plată de dajde și a să supune dajdiei toți ceilalți țigani piste cei neapărat trebuincioși(i) ai slujbei mănăstirilor, întru îndatorire însă, ca atât pe acești doi ani ce numai un analog de cheltuiala mănăstirilor li să dă, cât și după intrarea în priimirea acei câte o a treia parte din tot venitul, să dea samă igumeni(i) și iconomii fieștecăria mănăstiri prin Sf(ân)t(a) Mitropolie de toate luaturile și datoriile pe tot anul ca niște suppuși și dați în cârmuirea Sf(in)t(ei) Mitr(o)polii.

Ne unim în sfârșit și întru celelalte lucrări a cuprinderii acei anaforale prin drumul cuviinței sale, adică a punctului datoriilor acestor mănăstiri făcute de igumenii greci, i a meremeturilor ce neapărat trebuiesc mai la toate mănăstirile, care amândoaă până vor lua sfârșit nici cu un chip nu să pot iconomisi cu acea a treia parte lăsată lor din venituri piste cheltuielile ținării lor în toată buna orânduială, precum cere creștineasca pravoslavnică noastră lege, cât și întru a putea rămânea mănăstirea Floreștii din țin(u)t(ul) Tutovii spre sălășluirea maicilor călugărițe celor neîncăpute în Văratec și Agapiia în însuș noima anaforalii cuprinse mai jos prin acest pont, ca să s(e) poată aduce în sfârșitul dorit și cerșut.

După care va urma atunci și cele întru punerea la cale acestor amândoaă ponturi în toată buna și plăcuta rânduială, iar până atunci lucrarea întocmărilor și a meremeturilor acestor mănăstiri neputând sta pentru cuvintele cele înconjurătoare a datoriei creștinești către sfintele lăcașuri, le vor urma igumeni(i) și iconomii rânduiți prin împrumutare de sineturi adeverite de către Sf(â)n(t(a) Mitropolie până să va pune la cale tragerea și plata acelor împrumutări cu dobânzile lor.

Drept aceia spre a avea toată tăria și lucrarea această anafora să întărește cu însuș a noastră domnească iscălitură și pecete, poruncind și dum(i)s(ale) vel vist(iernic) ca să s(e) sloboadă îndată domnească ținutulă către comitet pentru răspunderea acelor câte una sută mii lei pe an la Sf(ân)t(a) Mitropolie în doi ani arătați mai sus cu doaă vadele, adică 50 mii lei la Sf(ân)t(ul) Gheorghie și 50 lei la Sf(ân)t(ul) Dimitrie fără nici o zăbavă sau cutezare de vreo împiedecare supt nici un fel de închipuire, după cum asemenea și de la epohi de doi ani înainte acea câte o a treia parte hotărâtă din tot venitul

fieștecărăia mănăstiri pe tot anul, depărtând amestecarea acestor bani de orice alte socoteli și întrebuințări nepriimite și neertate și luându-să măsuri în pricină, ca să nu fie comitetul supus răspunderii întru pricinuire de vreo sminteală a unei așa mari și sfinte alcătuiți și așăzământ.

Iar anaforaoa aceasta rămâind a sta pentru totdeauna în Sf(ân)t(a) Mitropolie, să s(e) oprească copie adevărată de prea sf(in)țitul mitropolit, care trecându-să în condica Visteriei, să ni să aducă apoi însuș noaă copiiia aceia.

1826.

Noi Ioan Sturza v(oe)vod <m.p.>.

A.N. Iași, colecția Documente, 49a/29. Original.

CTITORI AI BISERICILOR ȘI ȘCOLILOR CONFESIONALE ORTODOXE ȘI GRECO-CATOLICE DIN SCAUNELE SECUIEȘTI CIUC, GIURGEU, ODORHEI ȘI TREISCAUNE, ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA ȘI PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Tatiana SCURTU

**Founders of the Orthodox and Greek Catholic Churches and confessional Schools in
the Szekler seats of Ciuc, Giurgeu, Odorhei and Treiscaune, in the 18th century
and the first half of the 19th century**

Abstract

The issue of the history of the Romanians from the former Szekler seats of Ciuc, Giurgeu, Odorhei and Treiscaune and of the main identity institutions – the church (Orthodox and Greek Catholic) and the confessional schools that functioned under the auspices of these churches has been little researched. Benefiting from access to ecclesiastical and secular documentary sources, little researched, the present study aims to introduce into the scientific circuit information about the state of places of worship and confessional schools built by members of some Romanian communities with a small number of members, most of them living in ethnically mixed localities, with a numerically majority Szekler/Hungarian population. In these conditions, an important role was played by the solidarity of the Romanians living on both sides of the Carpathians, who we find among the founders of the modest wooden churches, and after 1785, also of stone, and of the confessional school buildings. This solidarity was also manifested between the Romanian communities in the area. When a Romanian community, with a larger number of believers, managed to build a new church, the old one was donated to neighboring communities with few believers, thus witnessing the phenomenon called "traveling churches".

Where communities with a small number of Romanians have not managed to maintain their church, we witness the acceleration of the denationalization process and, finally, the disappearance of these communities. Instead, where it was possible to save the Orthodox and Greek-Catholic churches and the confessional schools in the Romanian language, religion and school were the main factors promoting Christian teaching, religious education, Romanian culture and traditions, thus ensuring the perpetuation of the Romanian identity in a multi-ethnic and multi-confessional area, in most cases refractory to alterity.

Keywords: identity institutions, Orthodox and Greek Catholic Church, confessional schools, Szekler seats.

În urma intensului proces de maghiarizare (secuizare), desfășurat pe parcursul mai multor secole, mai întâi pe cale naturală, iar începând de la mijlocul secolului al XIX-lea și pe cale forțată, prin diverse mijloace coercitive, majoritatea comunităților românești din localitățile etnic mixte din fostele scaune secuiești au fost drastic reduse numeric.

Păstrarea și afirmarea identității lingvistice și confesionale a membrilor acestor comunități, prin biserică și școală, nu era posibilă numai prin forțe proprii. În acest sens, un rol important i-a revenit solidarității fraților de aceeași confesiune și etnie, din toate provinciile istorice românești.

De-a lungul istoriei această solidaritate ziditoare a îmbrăcat diverse forme. În vechile hrisoave și pisanii bisericești sunt menționate, alături de numele negustorilor și oierilor brașoveni, și cele ale unor domnitori și boieri munteni și moldoveni, ale altor ctitori și binefăcători, care au făcut importante danii pentru înălțarea și dotarea unor biserici, școli confesionale, case parohiale, adică pilonii afirmării identității românești în mediul multiethnic și pluriconfesional existent în localitățile din Arcul Carpat¹.

Factorii favorizanți ai acestei solidarități binefăcătoare au fost: poziția geografică, respectiv situarea acestor localități în curbură interioară a Carpaților, numeroasele legături stabilite de românii din Arcul Intracarpatic cu frații de peste Carpați, prin intermediul Bisericii Ortodoxe, păstoritului transhumant, relațiile comerciale, existența în zonă a cunoscutelor stațiuni balneare Borsec, Tușnad, Vâlcele, Covasna, Malnaș, frecventate în majoritate de românii din Moldova și Muntenia ș.a.

Prin poziția lor geografică, localitățile din actualele județe Covasna și Harghita au jucat un rol important în decursul istoriei, fiind așezate la întretăierea de drumuri ce leagă sud-estul Transilvaniei de Moldova și Muntenia, prin mai multe pasuri. Rețeaua drumurilor, potecilor și plaiurilor din zona Carpaților de Curbură a avut o însemnătate deosebită pentru menținerea legăturilor economice, spirituale și naționale la locuitorii celor doi versanți ai Carpaților². Pe numeroasele poteci și plaiuri ale Carpaților s-au întreținut astfel și legăturile dintre negustorii celor trei țări românești. Importanța unor așezări precum Sfântu Gheorghe, Ilieni, Târgu Secuiesc, Brețcu, Întorsura Buzăului, Miercurea-Ciuc, Frumoasa, Gheorghieni, Toplița, Tulgheș, Bilbor, situate la confluența drumurilor care fac legătura între Transilvania și Moldova, va crește începând cu secolul al XV-lea, perioada de când majoritatea acestor localități sunt cunoscute ca orașe-târg (opidum). Trecătorile din Carpații de Curbură asigurau, prin „drumurile mari de

¹ Ioan Lăcătușu, „Ctitori și binefăcători munteni ai parohiilor ortodoxe din fostele scaune secuiești (sec. XIX)”, în *Buletinul Ligii Cultural-Creștine „Andrei Șaguna”*, nr. 3, 2006, p. 24 - 30.

² Ioan Lăcătușu, Vasile Lechințan, Violeta Pătrunjel, *Românii din Covasna și Harghita. Istorie. Biserică. Școală. Cultură*, Editura Grai Românesc, Miercurea-Ciuc, 2003, p. 67.

vămi”, „drumul Brașovului”, „drumurile țării”, legăturile dintre Transilvania, Moldova și Țara Românească³.

Continuând tradiția secolelor XIV-XV, și în zorile epocii moderne viața religioasă a românilor din Arcul Carpatic s-a aflat în preocuparea permanentă a mitropoliilor, episcopiilor, a domnitorilor și a boierilor din Țările Române, aici având loc majoritatea hirotoniilor preoților ce slujeau în zona de Curbură a Carpaților și în spațiile geografice limitrofe Moldovei și Țării Românești. Ceea ce anumiți istorici numesc „țara secuilor” – afirma A. D. Xenopol – „s-a aflat, de fapt, până în a doua jumătate a secolului al XV-lea, sub stăpânirea și controlul voievozilor români”. Cele mai strânse legături le-au avut parohiile din sud-estul Transilvaniei cu episcopiile de la Curtea de Argeș, Râmnicu Vâlcea și Buzău, din Țara Românească, și cele din Roman și Suceava, din Moldova, unde „pe la schiturile și mănăstirile Neamțului își câștigau preoții cunoștințele de lipsă”. Stau mărturie în acest sens: Mănăstirea Doamnei de la Moglânești – Toplița, ctitorită în anul 1658 de Doamna Safta, soția voievodului Gheorghe Ștefan, antimisul de la biserica din Voșlobeni cu însemnarea „Szaba Episkop Romaneszk Vleat 7222” (Sava de Roman 1713-1718), dovadă că, înainte de a trece la uniație, parohia amintită aparținea de Episcopia Romanului⁴.

Legăturile bisericești dintre credincioșii români de pe ambii versanți ai Carpaților au fost întărite și prin mijlocirea preoților și călugărilor de dincolo de Carpați, care au venit în ajutorul românilor ardeleni cu fapta și cuvântul, prin copierea și răspândirea de manuscrise și tipărituri, prin grija arătată față de credincioșii ardeleni care intrau în mănăstirile din Țara Românească și Moldova, prin colectele făcute în vederea construirii unor biserici și școli confesionale. Sunt cunoscute și măsurile luate de autoritățile vremii de a împiedica aceste benefice legături⁵. Legăturile au continuat, s-au diversificat și amplificat. Despre toate acestea vorbesc: sfințirea bisericii din Bixad, în 1845, de către mitropolitul Neofit al Ungrovlahiei, prezența în rândul ctitorilor bisericilor din Vâlcele, Mărcuș, Dobolii de Jos, Araci ș.a. a unor boieri moldoveni și munteni, circulația unui număr impresionant de cărți bisericești tipărite în principalele centre tipografice de peste Carpați, dăruite bisericilor din zonă de către frații întru credință și neam etc. Inventarele de bunuri ale bisericilor ortodoxe din estul Transilvaniei (care cuprind informații inclusiv despre obiectele patrimoniului bisericesc al parohiilor din secolele XVIII-XIX), din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, publicate de cercetătoarea Ana

³ Ioan Lăcătușu, *Documente privind relațiile dintre Transilvania și Moldova, cu referire la scaunul Treiscaune și ținutul Bacău (sec. XVII-XVIII)*, în „Acta Bacoviensia”, Anuarul Arhivelor Naționale Bacău, III, 2008, p. 59-84.

⁴ Ioan Lăcătușu, Vasile Lechințan, Violeta Pătrunjel, *Românii din Covasna și Harghita. Istorie. Biserică. Școală. Cultură*, Editura Grai Românesc, Miercurea-Ciuc, 2003, p. 131.

⁵ Arhivele Naționale (AN) Covasna, fond Primăria orașului Tg. Secuiesc, inv. 23, d. 310, f. 23-24.

Grama în anuarul „Angvstia”⁶, cuprind informații bogate, diverse și inedite despre prezența și circulația cărților de cult în limba română, care le întregesc pe cele cuprinse în lucrările semnate de Ioana Cristache-Panait, Elena Mihiu, Mircea Sfârlea ș.a.⁷

Majoritatea bisericilor și școlilor confesionale ortodoxe au fost ridicate cu sprijinul „celor din Țară”. În rândul acestor edificii se află și cele din Sfântu Gheorghe, Aita Mare, Araci, Dobolii de Jos, Cernatu de Sus, Micfalău, Căpeni, Mărtănuș ș.a.⁸

Românii din satele fostelor scaune secuiești au beneficiat întotdeauna, din partea fraților de peste Carpați, de un sprijin sincer, concretizat, mai ales în loc de refugiu în momentele de extremă gravitate pentru ardeleni. Așa cum sublinia cercetătoarea Ana Grama, liderii comunităților românești au simțit întotdeauna lângă ei pe românii din țară, care, l-a rândul lor, s-au constituit în adevărate modele pentru binefăcătorii din Brașov, Sibiu și alte orașe ardelenesti⁹.

Semnificativă pentru relațiile dintre localitățile Arcului Intracarpatic transilvan și cele din Moldova și Țara Românească este însemnarea negustorului Nicolae Todea din Zăbala, aflat în Țara Românească la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Negustorul trimite comunității natale un *Octoih* românesc imprimat la Râmnic, scriind pe această cale celor de acasă următoarea epistolă: „Mă înclin cu sănătate dumatăle taică și maică. Vei ști că ți-am trimis o mie de oca de lână și voi ști că până la Brașov mă ține câte parale 14. Și să vinzi cât de curând dacă vei putea, și să-mi trimiți bani că am mai arvunit încă o mie de oca, câte 8 parale. Și sânt sănătos”¹⁰. Istoricul bisericii românești din Târgu Secuiesc coboară până în secolul al XVII-lea. Se cunoaște că, până la 1696, românii au avut biserica lor de zid, obținută prin donația unui boier sau negustor.

⁶ Ana Grama, *Inventare cu bunuri ale comunităților românești ortodoxe din spațiul Arcului intracarpatic în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Angvstia”, nr. 6, Editura Carpații Răsăriteni, Sf. Gheorghe, 2001, p. 69.

⁷ Ioana Cristache-Panait, *Biserici de lemn, monumente istorice din Episcopia Albei-Iulia, mărturii de continuitate și viață românească*, Alba-Iulia, 1987; Ioana Cristache-Panait, *Circulația cărții vechi bucureștene în Transilvania*, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 1998; Mircea Sfârlea, *Românii din Sfânta Episcopie Ortodoxă a Covasnei și Harghitei*, București, 1995.

⁸ Ioan Lăcătușu, Vasile Lechințan, Violeta Pătrunjel, *Românii din Covasna și Harghita. Istorie. Biserică. Școală. Cultură*, Editura Grai Românesc, Miercurea-Ciuc, 2003, p. 195-198 (Aita Mare), p. 206-207 (Căpeni), p. 248-250 (Mărtănuș), p. 255-258 (Cernatu de Sus), p. 302-306 (Dobolii de Jos), p. 323-326 (Micfalău), p. 360-380 (Sfântu Gheorghe), p. 403-409 (Araci).

⁹ Ana Grama, *op. cit.*, p. 69.

¹⁰ Silviu Văcaru, *Supuși austrieci în Principatul Moldovei (1833-1835). Contribuții*, Iași, 2014; Ioan Lăcătușu, Vasile Lechințan, Violeta Pătrunjel, *Românii din Covasna și Harghita. Istorie. Biserică. Școală. Cultură*, Editura Grai Românesc, Miercurea-Ciuc, 2003.

Din documentele cercetate, am extras informații despre ctitorii și binefăcătorii bisericilor și școlilor confesionale ortodoxe și greco-catolice din scaunele secuiești Ciuc, Giurgeu, Odorhei și Treiscaune, în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, grupându-le după cum urmează:

I. Biserici construite sau dotate cu sprijinul ierarhilor/ preoților

1. Brețcu – Românii din Brețcu au pus temelia, la 20 octombrie 1783, unui nou lăcaș de cult ce va purta hramul „Sfântul Nicolae”. În demersul lor au fost sprijiniți de **episcopul Ardealului, Ghedeon Nichitici** (1783-1788) și au terminat sfântul lăcaș în anul 1787. „În numele Tatălui și Fiului și al Sfântului Duh, s-a zidit această sfântă biserică din temelie, ce prăznuiește hramul sfântului ierarh Nicolae. S-a edificat sub păstoria P.S. Ghedeon Nichitici. S-a sfințit biserica sub păstoria P.S. Gherasim Adamovici”¹¹.

2. Lisnău – Parohia greco-catolică a fost înființată în 1808, când a avut loc și „convertirea ortodocșilor”. Atunci, **episcopul Ioan Bob**, „celor întorși la unire le-a cumpărat biserica pentru 3000 fl. și le-a dăruit o evanghelie”.

3. Vâlcele – În inventarul parohiei din Vâlcele pe anul 1855 sunt menționate cărțile: 12 tomuri din Vietilor Sfinților Părinți, în „rumânește”, tipărite în 1835 de Mitropolia din București, care „s-au dăruit de **Mitropolitul Neofit**”. „Acest apostol s-au dăruit de preasfinția sa preotul (Pinotul) parohul din Chesarie bisericii de la Elopatak (Vâlcele) 1844 iunie”¹².

4. Zagon – Exemplarul *Cazaniei lui Varlaam* din Zagon a fost cumpărat de către **popa Ștefan** pentru biserica din Bușteni. Bisericeii din Zagon i-au fost dăruite 20 de icoane de lemn, din care opt icoane mici de **parohul M. Neagovici** în 1844, un „sfeșnic cu trei făclii, dăruit de Orza David la anul 1860”, cădelniță dăruită de George Șerban în 1860 ș.a.

Factul că în cea mai mare parte a secolului al XVIII-lea credincioșii ortodocși din Transilvania nu au avut ierarhie bisericească se reflectă în numărul redus de cărți bisericești primite din partea ierarhilor. Am identificat totuși donațiile de cărți de cult făcute și sprijinirea ridicării lăcașurilor de cult de Mitropolitul Neofit din Țara Românească, episcopul greco-catolic Ioan Bob și episcopul sârb Ghedeon Nichitici.

II. Biserici construite sau dotate cu sprijinul unor nobili sau domnitori ai Țărilor Române

¹¹ Ioan Bercu, *Viața bisericească a românilor din depresiunea Brețcului (sau a Țirgului Secuiesc)*, Teză de licență în Teologie, Sibiu, 1976 în Arhiva Centrului Ecclesiastic de Documente „Mitropolit Nicolae Colan” Sf. Gheorghe (în continuare CEDMNC), Colecția de Documente, d. 123.

¹² Nicolae Moldovan, *Vâlcele. Studiu monografic*, volum îngrijit și prefăcut de Luminița Cornea, Editura Arcuș, 2013.

1. Aita Mare – Biserica veche de lemn s-a aflat pe intravilanul **nobilului Zathureczky**.

2. Belin – Cu creionul pe versoul paginii de titlu: „**Nicolae Mavrocordat** cu fiul său Constantin 1732” și „s-a dăruit această cazanie bisericii ort. din Belin când a fost ținut prins la Brașov de cătră Austraci cari l-a adus din București” cu litere latine.

3. Brețcu – Două din clopotele actuale ale bisericii din Brețcu, au fost cumpărate de **Damian Popescu**, fiu al satului, negustor și mare proprietar în Călărași. Vechile clopote erau: cel mic, din 1775, cumpărat de Stoica Cotiga, cel mijlociu, cumpărat în 1823 de credincioși, iar cel mare cumpărat în 1832, tot de credincioși. Două patrafire „din mătase roșie cu flori” au fost dăruite bisericii ortodoxe din Valea Mare, în anul 1850, de către „o boieroaică” din Brețcu.

4. Covasna – Printre donatorii bisericii sunt menționați: **Iosif Romano**, care donează 2 *Trioade*, de la Neamț din 1847; **paharnicul Ghica**, care donează un *Liturghier* apărut la Buzău în 1835. De la Gherasim Adamovici biserica avea „un antimis vechi, de pânză”¹³.

5. Dobolii de Jos – Biserica de piatră de la Dobolii de Jos, în ruină la sfârșitul secolului al XIX-lea, a lăsat amintirea construirii ei, ctitorul fiind consemnat pe filele unei *Evangelii* de București, tipărită în 1746, pe care: „... o cumpărat-o **jupânul Teodor Stama**, de pomană la biserica Dumnealui de la Dobolii de Jos”¹⁴.

6. Întorsura Buzăului – În următorul inventar cunoscut, cel din 1872, sunt consemnate următoarele bunuri: biserica cu hramul „Sfântul Gheorghe”, „de zid, coperită cu țiglă”, din 1840; școala confesională „din lemn, coperită cu șindrilă”, din 1860; casa parohială, din 1828; cimitirul vechi donat în 1855 „de **baronul Sent Keresti Sigismund**”¹⁵.

7. Micfalău – Pe un *Octoih* tipărit la Târgoviște în 1712, aflat în 1936 la biserica ortodoxă din Micfalău, Nicolae Iorga a descifrat următoarea notiță: „Eu **Gheorghe Cantacuzino**, fiul răposatului Șarban Vodă, am dat această sfântă carte bisericii den sat de la Buducu (Bodoc) să-i fie de pomană sfintei biserici”¹⁶.

¹³ Ioan Lăcătușu, Luminița Cornea, Ioan Luca, *Personalități ale orașului Covasna*, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2009, p. 51.

¹⁴ Emil Micu, *Din trecutul bisericesc, cultural și economic al românilor din Secuime*, Tip. ASTRA, Brașov, 1946 (reeditare Edit. Bravox, Brașov, 1996).

¹⁵ Ioana Cristache-Panait, *Întorsura Buzăului. Construirea bisericii de piatră Sfântu Gheorghe. Implicații istorice și artistice*, în „Angvstia”, nr. 5, Editura Carpații Răsăriteni, Sf. Gheorghe, 2000, p. 37-49.

¹⁶ Ștefan Nițu, *Viața bisericească a românilor din N-V județului Covasna*, Teză de licență, Sibiu, 1976 în Arhiva CEDMNC, Colecția de Documente, d. 126.

8. Poian – Parohia ortodoxă a devenit greco-catolică în anul 1750. Biserica unită datează de la 1760, având hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril”, pe terenul donat de **contele Mikes Janos**.

9. Porumbenii Mari – **jupân Cosma Dimitrie** din Brașov în 1784 septembrie 30, dăruiește o carte bisericească locașului ortodox din Porumbenii Mari (Harghita), astăzi inestimabil monument istoric fără enoriași¹⁷.

10. Târgu Secuiesc – Este de o deosebită însemnătate dania în cărți făcută bisericii de **sărdarul Ghica** din București și soția sa Ecaterina¹⁸.

11. Toplița – Un *Minei* buzoian, din 1689, este dăruit mănăstirii în anul 1711, de „**Neagul vel căpitan za cazaci**”, din Țara Românească, an în care cronicarul lui Vodă Brâncoveanu îl atestă sub poruncă domnească. De pe filele altei cărți a mănăstirii a fost culeasă însemnarea: „Scri-am eu, Ștefan dascălu moldovean din Dragomirești, când am fost în Țara Ardealului, în ținutul Turdii, văleat 7251”(1742).

12. Vâlcele – Biserica ortodoxă din Vâlcele, s-a ridicat pe terenul cumpărat de **prințul sârb Miloș Obrenovici**, în anul 1851, în semn de mulțumire pentru vindecarea sa, în urma tratamentului pe care l-a urmat în stațiunea amintită. Sfântul locaș are printre ctitori și binefăcători și numeroși boieri munteni și moldoveni. Astfel, la mijlocul deceniului al șaselea, din secolul al XIX-lea, un număr de 126 de „creștini evlavioși”, aflați la tratament în stațiune, au donat suma de „1507 sfanți”, pentru realizarea noii tâmpile a bisericii. Printre donatori se află Paharnicul Dimitrie, Serdarul Gheorghe Constantin, Palcovnicu Stoica, Hristea Orghidan, Hagi Teodoru Gheorghiad, „cucoanele” Marița Dobriceanca, Catrina Escsarhu, Maria Eronim, Irina Aron, Efrosuna Stan, Marghioala Tărtăș ș.a.

13. Voșlobeni – Din multitudinea tipăriturilor bisericești ortodoxe care au circulat de-a lungul timpului în parohiile românești din fostele scaune secuiești, un eșantion reprezentativ este următorul: *Apostol* (1683), tipăritură cantacuzinească, de la București, ajunge în Moldova, de unde, în 1704, este dăruită de **Finea Logofătul** lui Lepădat din Voșlobeni (Harghita).

14. Zagon – Cimitirul este dăruit de **groful Haller Laszlo** în 1814.

Dintre ctitorii și binefăcătorii din rândul domnitorilor Țării Românești și al nobililor identificați, îi menționăm pe domnitorii și nobilii sau proprietarii români: „Gheorghe Cantacuzino și Nicolae Mavrocordat cu fiul său Constantin; paharnicul Ghica, sărdarul Ghica din București și soția sa Ecaterina, jupânul Teodor Stama și Damian Popescu, fiu al satului și negustor în Călărași, jupân

¹⁷ Nicoale Sulică, *Contribuții la istoria vechimei elementului românesc și a circulației cărții românești în regiunile secuizate*, în „Reînvierea”, II, 1938, p. 21-29.

¹⁸ Dr. Maria I. Negreanu, *Românii din Târgu Secuiesc și satele învecinate după condica Bisericii Ortodoxe din Târgu Secuiesc (1781-1898)*, ediția a II-a, revăzută și îmbunătățită, îngrijită de Ioan Lăcătușu și Ciprian Hugianu, Editura Eurocarpatica, Sfântu Gheorghe, 2018, p. 39.

Cosma Dimitrie din Brașov, Neagul vel căpitan za cazaci” din Țara Românească.

O categorie aparte o formează nobilii și grofii secui/maghiari din zonă, care au donat terenuri pentru ridicarea bisericilor ortodoxe și amenajarea cimitirelor, cu scopul de a asigura iobagilor de pe moșiile lor un cadru adecvat însușirii normelor de conduită specifice unei conviețuiri pașnice: nobilului Zathureczky, contele Mikes Janos, baronul Sent Keresti Sigismund, groful Haller Laszlo.

Prezența prințului sârb Miloș Obrenovici în rândul donatorilor bisericii ortodoxe din Vâlcele îl reprezintă gestul de recunoștință pentru vindecarea sa în urma tratamentului efectuat în stațiunea balneară Vâlcele, specializată în tratarea afecțiunilor gastrice.

III. Biserici construite sau dotate cu sprijin din afara localităților

1. **Bățanii Mari** – În 1773, popa Iosif Moldovanul întărește cumpărarea și dania de către **popa Bucur din Făgăraș** a unui exemplar din *Cazania lui Varlaam* în satul Bățanii Mari.

2. **Bixad** – În 1834, românii, beneficiind și de ajutorul **negustorului Gheorghe Antoniu din Brașov**, încep construirea unei biserici de piatră, acoperită cu țigle, hramul fiind „Sfântul Gheorghe”, în cinstea primului ei ctitor important.

3. **Bixad** – Școala a fost închisă temporar în 1848; redeschizându-se, este menționată în documente în 1865 și în 1867, când primește **ajutoare de la Sibiu**.

4. **Căpeni** – Biserica ortodoxă cu hramul „Sfântul Nicolae” din Căpeni este construită în anul 1712, de către credincioși, sprijiniți de **oierii din curbura interioară a Carpaților**.

5. **Covasna** – La înălțarea bisericii s-au alăturat preotului ctitor Ioan Grid și negustorii Ioan Brașovean, Ioan Coșnean, Vlad Ciungă, Manea Coșnean, Ioan cel Tânăr Coșnean, Mihai Furtună, Bucur Dobroș, Voicu Muntean. În anul 1825 – **negustorul din Brașov Gheorghe C. Băcanu** a cumpărat un teren pe care l-a donat moșie bisericii din Covasna. În urma cutremurului din 1838, biserica s-a deteriorat, căzând partea de sus a catapetesmei: la o lună, obștea a hotărât să se facă reparații „ca nu cumva totul să vie în dărăpănare”.

6. **Dobârlău** – Conform tradiției locale orale și a pomelnicului ctitorilor aflat la Proscomidar, **Bucur Peteu – mocan cu dare de mână din Săcele**

Brașov, ridică pe cheltuiala sa în anul 1795 sfântul lăcaș din Dobârlău, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”¹⁹.

7. Întorsura Buzăului – Biserica s-a ridicat în parte cu cheltuiala lui Tâmpa Janos, **din Boroșneu Mic**. Între numele de donatori, jurați, epitropi, „ostenitori” se înscriu familiile: Bularca, Baci, Tohăneanu, Noriceanu, Niță (Nițu), Mocanu, Măcelaru, Munteanu, Aldea, Blidaru, Barbu, Radu, Cârstea, Despa.

8. Măgheruș – Biserica din Măgheruș, zidită în 1786. L-a avut drept ctitor pe **negustorul brașovean George Radu Leca**.

9. Mărcuș – Pentru biserica din Mărcuș, **negustorul Iancu din Săcele** cumpără în 1803 un *Apostol* (București, 1777). Într-un document din 1786 se cerea preotului din localitate să fie oprit de a mai sluji întrucât „s-a dus în Valahia”. Elie Tăraș, din Mărcuș, ajuns mare proprietar de moșii în Călărași, în anul 1864, împreună cu soția sa Chira, ridică biserica ortodoxă din satul natal.²⁰

10. Mărtănuș – Construcția bisericii actuale din localitate s-a făcut între anii 1783-1790, prin contribuția **locuitorilor și a daniilor din satele învecinate**, având hramul „Adormirea Maicii Domnului”.

11. Micfalău – În 1826 se ridică o nouă biserică din lemn de stejar, pe locul actualei biserici, **construită de Hoghi Cidro George (1794-1866)**, „preceptorul da dare la casa regelui din Miercurea-Ciuc”, fiind pictată în ulei atât în interior cât și exterior.

12. Ojdula – Printre donatori este menționat și locuitorul **Constantin Popica din Covasna**.

13. Ozun – O biserică cu zid de piatră și cărămidă, acoperită cu țiglă în valoare de 1.200 fl, se ridică în Ozun la 1833, pe locul alteia din lemn, având ctitori pe „**George Ioan și Vasile Petcu din Brașov**”. Printre donatori figurează: Sofia Fălcoianu, Elena Covaci, Mihail Pükösti. Preot era Benjamin Popovici.²¹

14. Păpăuți – Fiind mică, în anul **1847** bisericii din Păpăuți i s-a adăugat o tindă. Această reconstrucție s-a făcut în timpul păstoririi pr. Nicolae Popovici. Clopotul a fost donat de un **grup de credincioși din Boroșneu Mic**.

---

¹⁹ Biserica „Adormirea Maicii Domnului” Dobârlău, micromonografie coordonată de Ioan Lăcătușu și Petre Străchinaru, Editura Arcuș, s.a., disponibil online în Biblioteca virtuală *Eurocarpatica*, la <http://www.eurocarpatica.ro/cloud/index.php/s/mQWQE9gYX6bVnVt>.

²⁰ Ioan Lăcătușu, *Cercetări privind ctitorul bisericii ortodoxe din Mărcuș, jud. Covasna – Elisei Tăraș, alias Alecse Popescu*, în „Sangidava”, nr. 4(10)/2016, p. 43-50.

²¹ Laurențiu-Gabriel Panciu, *Bisericele Românești din Județele Ciuc, Odorhei și Treiscaune (azi Covasna și Harghita) în perioada 1918-1945*, postfață de Ioan Lăcătușu, Editura Grai românesc, Miercurea-Ciuc, 2020; Ioan Lăcătușu, Vasile Lechințan, Violeta Pătrunjel, *Românii din Covasna și Harghita. Istorie. Biserică. Școală. Cultură*, Editura Grai Românesc, Miercurea-Ciuc, 2003, p. 340.

15. Sărmaș – În anul 1815, credincioșii din Sărmaș (actual jud. Harghita) și-au ridicat o biserică de lemn cu hramul „Sfântul Nicolae”. Terenul pentru această biserică a fost donat de către **un român maghiarizat din Ditrău**, așa cum rezulta din extrasul 1820 din 7 mai 1889. În același an a fost construită și o casă parohială, tot din lemn. În jurul bisericii a fost amenajat un cimitir, împrejmuit cu gard de piatră sub formă de zid. Biserica a fost renovată în anul 1840, împreună cu gardul cimitirului. Acest lăcaș de cult a dispărut după 1932.

16. Târgu Secuiesc – O nouă lucrare de renovare a clădirii bisericii s-a realizat în anul 1846, când biserica a fost refăcută din temelii cu contribuția negustorilor Nicolae Cristov, Voina Macelaru, Fulop Samu, Szos (Suciu) Ferencz și a altor donatori anonimi din Brașov, Săcele, Cernatu de Jos. Ctitorul de seamă al bisericii noi (din Tg. Secuiesc) pare a fi **Petru Emanoil din Brașov**; mai târziu (1813) apare un nou ctitor brașovean, ginerele lui Petru Emanoil, dând impresia a fi cam străin de locurile Cantei, anume Teodor Dimitriu. La 1837, al treilea ctitor brașovean se arată în persoana lui Ienachie Jipa. Pe piatra zidită în altarul bisericii este săpat în chirilice „pomelnicul ctitorilor”: Petru, Theodor, Anastasia, Maria, Manole, Dimitrie, Sanda, Kalinia, Cristea, Stancu, Păuna și tot neamul lor²².

17. Valea Mare – Între anii 1790-1793 se construiește în cătunul Valea Mare, ce ținea de Boroșneu Mic, actuala biserică, ctitorii ei fiind **mocani din Săcele și negustori din Brașov**²³.

18. Zagon – Actuala biserică din Zagon, cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril”, s-a ridicat la anul 1814, înlocuind o altă biserică de lemn, menționată în conscripția din 1761-1762 ordonată de generalul Bucow, când deservea 105 familii ortodoxe. Lăcașul de cult s-a ridicat de către ctitorul **Zaharie Pârvu din Săcelele Brașovului**, pe cheltuiala lui și este așezată în centrul comunei Zagon²⁴.

²² „Asupra bisericii din lemn, cea în ființă înainte de 1783, nu am putut găsi urme. Condica de față, într-o stare rea și cu foile adunate la întâmplare, nu ne dă știri decât de la 1781. Totuși din cuprinsul condicii de față și anume din situația moșiilor bisericii, se înțelege că din vremuri a existat o veche biserică a cărei urmă a rămas în numele uneia dintre moșii, «la locul zis vechea biserică»”. – Dr. Maria I. Negreanu, *Românii din Târgu Secuiesc și satele învecinate după condica Bisericii Ortodoxe din Târgu Secuiesc (1781-1898)*, ediția a II-a, revăzută și îmbunătățită, îngrijită de Ioan Lăcătușu și Ciprian Hugianu, Editura Eurocarpatica, Sfântu Gheorghe, 2018, p. 34.

²³ *Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” Valea Mare*, micromonografie coordonată de Ioan Lăcătușu și Petre Străchinaru, Editura Arcuș, s.a., disponibil online în Biblioteca virtuală *Eurocarpatica*, la <http://www.eurocarpatica.ro/cloud/index.php/s/h4WFlNl3CBRr3x>.

²⁴ *Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” Zagon*, micromonografie coordonată de Ioan Lăcătușu și Petre Străchinaru, Editura Arcuș, s.a., disponibil online în Biblioteca virtuală *Eurocarpatica*, la <http://www.eurocarpatica.ro/cloud/index.php/s/HV8KJjCKnWIO0L8>.

Cel mai consistent sprijin din afara localităților scaunului Treiscaune a venit, și de această dată, din partea negustorilor brașoveni, mocanilor săceleni și a unor donator anonimi din Brașov și Săcele și a unor proprietari din Făgăraș și Sibiu: Bucur Peteu, mocan cu dare de mână din Săcele Brașov, negustorului Gheorghe Antoniu din Brașov, negustorul din Brașov Gheorghe C. Băcanu, George Ioan și Vasilie Petcu din Brașov, negustorul brașovean George Radu Leca, Zaharie Pârvu din Săcelele Brașovului, Petru Emanoil din Brașov, negustorul Iancu din Săcele, popa Bucur din Făgăraș și ajutoare de la Sibiu.

O semnificație aparte o au donațiile primite din partea unor comunități românești din scaunul Treiscaune, din rândul cărora documentele menționează jertfa românilor: oierii din curbură interioară a Carpaților, locuitorii satelor învecinate, Hoghi Cidro George, „preceptorul da dare la casa regelui din Miercurea-Ciuc”, Tâmpa Janos, din Boroșneu Mic, Constantin Popica din Covasna, donatori anonimi din Cernatu de Jos, grup de credincioși din Boroșneu Mic și un român maghiarizat din Ditrău.

IV. Biserici „călătoare”

1. **Belin** – Conform tradiției locale, se crede că în anul 1700 parohia din Purcăreni (Brașov) a dăruit credincioșilor români din Belin o biserică de lemn, așezată pe locul actualei biserici-monument istoric.

2. **Bicfalău** – În anul 1882, biserica de lemn din Mărcuș, după ce a servit românilor din acea localitate ca locaș de închinare o sută de ani, a fost donată credincioșilor din Bicfalău.

3. **Chichiș** – O pisanie consemnează anul 1740 ca anul ridicării bisericii, fiind cumpărată de la românii din Târlungeni (Brașov).

4. **Gălăuțaș** – Biserica din Gălăuțaș are hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril”. În Toplița, pe locul actualei biserici au fost două lăcașuri de cult, unul greco-catolic și altul ortodox, tot din lemn, ultimul ridicat în 1791. La această biserică a fost botezat viitorul patriarh al României, **Elie Miron Cristea**. Când s-a început o nouă biserică, aceasta a fost cedată parohiei Gălăuțaș, unde dăinuie și astăzi ca biserică parohială.

5. **Păpăuți** – În anul 1814, a fost adusă de către comunitatea românească o biserică de lemn, construită în 1804, având hramul „Cuvioasa Parascheva”, donată de credincioșii ortodocși din Zagon, care a fost așezată în locul uneia mai vechi care s-a prăbușit.

6. **Valea Mare** – Biserica de lemn din Boroșneu Mic a fost strămutată în locul în care astăzi se află actuala biserică zidită, fapt consemnat în documentele bisericești. Una din cauzele care a determinat această mutare este refuzul de a trece la religia greco-catolică. Presiunea de trecere a românilor la

unirea cu Roma este confirmată de faptul că în anul 1733, în Boroșneul Mic, statistica confesională semnalează 70 de greco-catolici.

7. **Zăbala** – În anul 1828, obștea credincioșilor români ortodocși din Zăbala și-a înălțat o biserică de lemn în mijlocul cimitirului, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”. Biserica a fost declarată monument istoric. Pe ușile împărătești, ce poartă icoana Bunei Vestiri, este scris anul 1777. După tradiție, ele au aparținut vechii biserici din Covasna, dăruite celei din Zăbala cu ocazia construirii bisericii²⁵.

În urma cercetării întreprinse în vederea redactării prezentei lucrări, am identificat 7 biserici „călătoare”. Această formă de solidaritate între unele comunități vecine avea loc atunci când o comunitate își construia o biserică nouă și dona biserica veche de lemn unei comunități vecine fără locaș de cult.

V. Biserici și bunuri de patrimoniu construite / donate de comunitate

1. **Aita Mare** – în 1807, Popa Nicolae – Popovici cel Bătrân. În același an, documentele consemnează **o donație din partea a șapte familii** pentru „școala cea normalicească”, familii între care: Petre Timarul, Bucur Șerban, Gheorghe Sibianu, Solomon Gociman, Adam Adobrei

2. **Aita Medie** – Biserica de lemn a fost acoperită cu țiglă în 1820, „prin comuna bisericească”.

3. **Araci** – În 1852, preotul Gheorghe Cioflec cere Sibiului să aprobe terenul ales pentru edificarea școlii confesionale, ca „să avem și noi școală, ca fiii și fiicele noastre să nu rămâie în linia dobitoacelor necuvântătoare”, se spune în memoriu. Pomelnicul piosului **ctitor Dimitrie Cioflec**, născut în comuna Arpatac la (...) din părinții preotul George și soția sa, Eva Ticașiu, fost învățătoriu la școlile normale greco-ortodoxe române din Brașov, reposat la 19 decembrie 1891 – lăsând jumătate din avere la 6.200 fl. V.a. bisericii greco-ortodoxe române din Arpatac ca danie întru eterna sa memorie a soției și părinților sei – 1 preotul George, 2 preoteasa Eva, 3 Dumitru, 4 Eufrosina cu tot neamul lor – Arpatac la 26 octombrie 1892 – D. Nistor, paroh²⁶.

4. **Ariușd** – În anul 1798 se donează **de către un credincios al parohiei**, un „Triod”.

5. **Belin** – Se păstrează un clopot cu inscripționat cu caractere chirilice: „Acest clopot l-au făcut Ioan cu Dobra Noicu – 1782” (probabil ctitorii bisericii).

²⁵ Alexandra Pintrijel Hagi, *Zăbala. Repere monografice*, Editura Grai Românesc, Miercurea-Ciuc, 2021, p. 94.

²⁶ Gheorghe Rafiroiu, *Din ținutul secuizat ARACI*, ediția a doua revizuită, adăugită și îngrijită de Ioan Lăcătușu și Ciprian Hugianu, Editura Eurocarpatica, Sfântu Gheorghe, 2021, p. 166.

6. **Bilbor** – La piciorul sfintei mese din piatră cioplită este inscripționat cu litere chirilice, probabil, numele ctitorului bisericii, „**RONCAN**”, **nume des întâlnit în localitate**²⁷.

7. **Boroșneul Mare** – O însemnare pe un „Liturghier” din 1775 ne vorbește despre biserica ortodoxă și preotul ei: „Aceste călimări mi s-au dat de la Nicolae, frate-miu. Această sfântă carte este a lui popa Nicolae de la Glăj(e)rie. Numele celor care au cumpărat această Sfântă Liturghie, anume Oprea, Gheorghe, Marica, Gheorghe, Popa, și s-au cumpărat de pomană popii Bucur de la Borișneu Mare, anul 1789”.

8. **Brețcu** – În 1843, Ioniță D. Grosu Mare, proprietar din Brețcu, **fiu al satului**, a donat, pentru ridicarea școlii, 400 de florini²⁸.

9. **Cernat** – Documentele semnaleză că cele **50 de familii din Cernatul de Sus** au cumpărat un teren de la „înaltul erariu” (adică de la stat) cu 160 florini, pentru a-și zidi biserică și școală.

10. **Chichiș** – În anul 1807 se menționează o donație făcută pentru „școala împărătească, cea normalicească”, **din partea a 21 de locuitori ortodocși** din Chichiș, printre care Gheorghe Gheorghe, David Șoșu, Toader Șoșu, Gheorghe Plugar, Bucur Varga, Simion Bolas, Todor Draga, Ioan Draga.

11. **Corbu** – Corbu s-a constituit ca parohie românească greco-catolică, fiind înființată în 1835, **prin contribuția localnicilor**. Biserica din lemn a fost ridicată în 1839, cu hramul „Sfântul Simeon Stâlpcul”.

12. **Covasna** – În anul 1833, Ion Furtună din Covasna dăruiește bisericii din localitate un „Molitvelnic”, tipărit la Sibiu, în același an. În anul 1786, Iancu D. Ioan, din Covasna, **dăruiește bisericii ortodoxe din localitate** două clopote.

13. **Dobolii de Jos** – În 1846, Ilie Colan din Dobolii de Jos **donează bisericii din localitate** o cruce îmbrăcată cu cositor, 18 icoane mici și mari, din care 6 pe sticlă și 12 pe lemn. Pe prima pagină lipit, foaie de donație, imprimată tipografic, limba română, caractere latine: „Această Sfântă Evanghelie s-a dăruit Sfintei Biserici Ortodoxe Române din Doboliu Inferior din mila lui George Cherciu și soția sa Maria născută Balea, locuitori din Doboliu” anul 1895.

14. **Frumoasa** – **Poporenii parohiei greco-catolice au ridicat biserica** românească din Frumoasa /Ciuc Sepviz/, care poporeni locuiesc în filialele din Livezi/Lovez/, Coșnea, Tătarbuck, Păuleni, Șoimeni/Ciomortan/, Ciceu, Madefalău, Racu, Mihăileni și Nădejdea – în timpul Maiestăți Sale Împăratul Iosif I, a patriarhului Papa Pius al IX-lea, a arhiepiscopului de Alba Iulia,

²⁷ Vasile Stan, Angelica Marioara Stan, *Bilbor. Oamnei și locuri. Monografie*, Cluj-Napoca, 2005.

²⁸ Ioan Bercu, *Viața bisericească a românilor din depresiunea Brețcului (sau a Țirgului Secuiesc)*, Teză de licență în Teologie, Sibiu, 1976 în Arhiva CEDMNC, Colecția de Documente, d. 123.

Exceleța sa Mitropolitul Ioan Vancea de Buteasa, a preaonoratului domn protopop Aron Boeriu.

15. **Gălăuțaș – Ctitorii bisericii**, din timpul când biserica era în Toplița, sunt: **preotul David** cu prezbitera Maria-Raveca, Ioan, Ruxanda, Alexandru-Ioan, pr. Alexandru, pr. Simion, pr. Iosif, pr. Toader, monahia Mariana.

16. **Ghelința** – Într-o plângere către Blaj din 1775 aflăm că biserica era foarte veche și trebuia reconstruită. Însemnările marginale pe cărți bisericești îl consemnează în 1797 drept **cumpărător de asemenea cărți** pe Nicolae Boer. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, aici au existat două generații de „Boer” menționați în documente, pe cărțile bisericii, dar și pe toaca de fier a acesteia (1818). Un manuscris al unui „Evangheliar” de la începutul secolului al XVIII-lea, a aparținut preotului Gheorghe din Ghelința, pe care l-a încredințat preotului Avram Ciobanu. Cartea ajunge apoi pe Valea Cașinului. Pe ea sunt însemnate următoarele: „este a sfintei biserici ot Cason”, în anul 7612.

17. **Hăghig** – Gheorghe Goga, din Hăghig **a donat bisericii reformate** din Hăghig, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, orologiul din turnul bisericii, cu dorința de a se trage clopotele gratuit pentru fiecare decedat din neamul său.

18. **Întorsura Buzăului** – Într-o dare de seamă din 6 februarie 1854 se spune despre **casa parohială că a fost zidită de obște**, precum și „casa de școală, șura, grajdul, casa cea din curte și fântâna de preotul acum slujitor, și anume pr. Gheorghe Neagovici”. Printre cei care au contribuit la ridicarea bisericii, în 1840, a fost și Moise Neagovici, dascăl și cantor.

19. **Lisnău** – La mijlocul secolului al XIX-lea, documentele consemnează existența a două școli românești în satul Lisnău (una ortodoxă și una greco-catolică). Școala greco-catolică a funcționat în perioada 1830-1891, iar cea ortodoxă între 1852-1896. Școală confesională greco-catolică, după ce a funcționat în spații închiriate, în 1862 și-a construit clădire proprie cu două camere.

20. **Micfalău** – Școala confesională funcționa de la mijlocul secolului al XIX-lea, la început în limba română apoi în limba maghiară și română. Deoarece credincioșii nu puteau să-și întrețină școala confesională, **autoritățile au construit o școală de stat cu predare în limba maghiară**²⁹.

21. **Micloșoara** – În 1807, românii Petre Lab, Nicolae Lab, Simion Ioan și Mihai Maniu din Micloșoara **fac o donație pentru „școala normalicească”**.

22. **Odorheiu Secuiesc** – Ctitorul bisericii ortodoxe, construită în 1600, este Andrei Grecul, care a construit biserica **pe terenul aflat în proprietatea sa**, de

²⁹ Ștefan Nițu, *Viața bisericească a românilor din N-V județului Covasna*, Teză de licență, Sibiu, 1976 în Arhiva CEDMNC, Colecția de Documente, d. 126.

pe str. Botos. Biserica a fost lăsată prin testament, împreună cu toată averea „valahilor de aceeași religie”.

23. **Ozun** – Modul cum erau păstrate cărțile de patrimoniu, rezultă și din însemnarea făcută în anul 1790, de preotul român Iacov Popovici, din Ozun: „Această carte iaste a mea, a lui Iacov Popovici de la Ozun, și cine o va înstrăina-o de la mâna mea să nu aibă nici un ceas fără necaz, nici un prânz fără plâns și când îi va fi mai bine să zică vai de mine.”

24. **Porumbenii Mari** – deținea un „Triod”, București, 1768, cumpărat de popa Ionaș „ajutat de unii săteni, în 1776”³⁰.

25. **Săcel** – Impresionantă este însemnarea de pe „Evanghelia” tipărită la Snagov în 1697, **cumpărată de locuitorii comunei Săcel** cu 20 zloți pentru biserica lor, urmând a rămâne aici „cât atunci va trăi neamul nostru românesc neunitu din Săcel”.

26. **Sândominic** – De la ctitoria anterioară i-a revenit și manuscrisul slav, cu 9 file în limba română, cu însemnări din „văleatul 7200” (1692), de danie a „Octoihului” de către „jupânul Solomon Pop”.

27. **Sfântu Gheorghe** – Pe o carte bisericească din 1804 este scris un pomelnic în care figurează nume ca: Zoița, Sultana, Pană, Pantazi, Scarlat, ce amintesc de Compania grecească (de aromâni) de **negustori din localitate**³¹.

28. **Sita Buzăului** – 13 cărți bisericești, între care: „Molitvelnic”, Târgoviște, 1713; două „Evanghelii”, Râmnic, 1746 și Sibiu, 1859; „Cazanie veche”, Râmnic, 1756; „Penticostariu”, Râmnic, 1785; „Strașnic”, Blaj, 1804; „Octoihiul Mare”, Buda, 1811; „Liturgier”, Sibiu, 1835; două tomuri „Minee”, Pesta, 1838; „Apostol”, Sibiu, 1851; „Chiriadodromion”, Sibiu, 1855. Cărțile au fost cumpărate „**de mai mulți poporeni**” sau de „buni creștini precum: Nicolae Bularca, Radu Moroianu, Ioan Martinovici, preotul Avram Comșa”.

29. **Subcetate** – Se păstrează un pomelnic din 8 iulie 1765, cu ctitorii bisericii din localitate. Pe cea mai veche dintre acestea, „Cazania” sau „Carte românească de învățătură, tălmăcită din limba slavonă în limba română de Mitropolitul Varlaam din Țara Moldovei în 1643”, era notat cu litere chirilice: „Să se știe precum că această carte am cumpărat-o noi, varvigenii și mureșenii și am dat-o la sfânta biserică a Varvijului adică la sfântul hram al arhanghelilor Mihail și Gavril, ca să rămâie de vecinică pomenire, iară nimene să nu

³⁰ În colecția Mănăstirii Toplița, alături de alte cărți de la Porumbenii Mari, este și exemplarul din *Penticostar*, Râmnic, 1743. Sorin Sebastian Duicu, *Mărturii de artă și cultură ortodoxă din Episcopia Covasnei și Harghitei (sec. XVII-XX)*, Editura Universitaria, Craiova, 2010; Ioan Lăcătușu, Vasile Lechințan, Violeta Pătrunjel, *Românii din Covasna și Harghita. Istorie. Biserică. Școală. Cultură*, Editura Grai Românesc, Miercurea-Ciuc, 2003, p. 569.

³¹ Ioan Lăcătușu, *În centru la Sân-Georgiu. Românii din Sfântu Gheorghe, județul Covasna*, ediție îngrijită de Erich-Mihail Broanăr și Ciprian Hugianu, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2021, p. 180.

îndrăznească a o strămuta de la sfântul lăcaș (...), dară cine s-ar scula să o mute de la sfântul lăcaș, preot ori cetățu ori protopop, să fie afurisit de sfintele soboară. Amin. Prin cheltuiala lui George Dobrean și Gavril Țăran și a tot neamul, 1785”³².

30. **Târgu Secuiesc** – Marele incendiu din 1843 a distrus o parte din orașul Târgu-Secuiesc, printre care și Arhivele. În urma acestui incendiu, **biserica a fost refăcută prin contribuția negustorilor români din localitate**, în frunte cu gocimanul Petru Birt, un „binefăcător” local, la care s-au adăugat alte donații din Brașov, Săcele, Brețcu, Cernatu de Sus.

31. **Valea Mare** – În Valea Mare, între anii 1795-1918, biserica a întreținut școală confesională (la început cursurile s-au ținut în tinda bisericii, apoi s-a construit un local propriu). În 1874, vechea clădire a școlii se prăbușește; **se inițiază o colectă pentru construirea unui nou local**. Clopotul bisericii ortodoxe din Valea Mare este donat de Neagoe Pastor, în anul 1820³³.

32. **Vâlcele** – În anul 1850 s-a ridicat o nouă clădire a școlii din Vâlcele, din lemn, pe dealul unde se află biserica catolică.

33. **Zagon** – Școala confesională românească din Zagon este atestată odată cu ființarea bisericii. Clădirea școlii s-a ridicat în 1850. Pe coperta 4 interior a unei cărți bisericești este consemnat – „Această carte a fost donată de Iancu – Zagon”.

34. **Zăbala** – Ca și în alte părți, primele școli românești apar pe lângă biserici și mănăstiri. În anul 1815 exista o școală pe lângă biserică. Istoricul Simion Retegan publica, în cartea sa *Sate și școli românești din Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea (1867-1875)*, un memoriu către sinodul ortodox din Sibiu, în care locuitorii **cereau un ajutor material pentru salvarea școlii românești** din localitate. Zăbala – Printre cărțile de cult deosebit de valoroase se numără și un *Octoih* din 1763, cu caractere chirilice, achiziționat în 1777.

În actualul județ Covasna la Recensământul din anul 1850, în 71% din totalul localităților în care locuiau români, comunitățile acestora erau mici, respectiv având sub 500 de suflete, iar în actualul județ Harghita, aceste comunități reprezentau 86%.

Potrivit datelor recensământului populației din 1850, comunităților românești (urbane și rurale) din fostul scaun Treiscaune (azi județul Covasna) se grupează astfel: sub 100 de locuitori – 10; între 100 – 499 de locuitori – 17;

³² Doina Dobrean, Vasile Dobrean, *Subcetate-Mureș. Prezentare monografică*, Editura Cezare Codruța Marica, Târgu Mureș, 2017; Ioan Lăcătușu, Vasile Lechințan, Violeta Pătrunjel, *Românii din Covasna și Harghita. Istorie. Biserică. Școală. Cultură*, Editura Grai Românesc, Miercurea-Ciuc, 2003, p. 636.

³³ *Biserica „Sfinții Arhangheli Mihai și Gavril” Valea Mare*, micromonografie coordonată de Ioan Lăcătușu și Petre Străchinaru, Editura Arcuș, s.a., disponibil online în Biblioteca virtuală *Eurocarpatica*, la <http://www.eurocarpatica.ro/cloud/index.php/s/h4WFlNl3CBRr3x>.

între 500 – 999 de locuitori – 6; peste 1000 de locuitori – 5. În rândul comunelor cu peste 1000 de locuitori de naționalitate română se regăsesc: Întorsura Buzăului, Sita Buzăului, Brețcu, Dobârlău și Ozun, iar în rândul celor cu populație românească între 500 și 999 locuitori: Sf. Gheorghe, Covasna, Belin, Hăghig, Ilieni și Zagon.

Conform aceleași surse, în fostele scaune Odorhei, Ciuc, Giurgeu și Casin comunitățile românești (urbane și rurale) se grupează astfel: sub 100 de locuitori – 33; între 100 – 499 de locuitori – 17; între 500 – 999 de locuitori – 6; peste 1000 de locuitori – 2. În rândul comunelor cu peste 1000 de locuitori de naționalitate română se regăsesc: Toplița (2114 locuitori), atunci în comitatul Turda, și Subcetate (1327 locuitori), iar în rândul celor cu populație românească între 500 și 999 locuitori: Bilbor, Corbu, Mugeni, Plăieșii de Jos, Săcel, Sărmaș. De menționat că localitățile Bicazul Ardelean, Telec și Dămuc azi aparținând județului Neamț și Poiana Sărată și Ghimeș-Făget cuprinse în județul Bacău, nu sunt trecute în tabelul prezentat³⁴.

Coroborând aceste date cu donațiile primite pentru înălțarea și dotarea bisericilor și școlilor confesionale ortodoxe și greco-catolice pun în evidență importanța acestor danii pentru construirea și funcționarea bisericilor ortodoxe și greco-catolice și funcționarea școlilor confesionale românești.

Pe lângă ctitorii și binefăcătorii din rândul românilor din Muntenia și din celelalte localități din Transilvania, un număr însemnat de sprijinitori sunt din localitățile zonei. În rândul ctitorilor și binefăcătorilor locali, se regăsesc: „prin comuna bisericească”, o jumătate de avere a unei familii după trecerea la cele veșnice, donarea unor cărți, obiecte de cult și clopote, sume de bani, terenuri de către credincioși.

În unele cazuri, în comunitățile mici se organizau colecte de bani, se adresau memorii pentru obținerea fondurilor și se organizau acțiuni de sprijin oferit constructorilor. În localitățile unde existau români, având diferite ocupații aducătoare de venituri, precum negustorii, oierii, meseriașii, plutașii ș.a., construirea și dotarea bisericilor ortodoxe și greco-catolice, precum și funcționarea școlilor confesionale în limba română se realiza cu sprijinul acestora.

În localitățile în care nu funcționau școli confesionale în limba română, locuitorii români contribuiau cu donații la construirea și funcționarea școlilor de stat (normalicești sau împărățești) în limba maghiară.

Un caz izolat îl reprezintă cel al lui Gheorghe Goga, care a donat bisericii reformate din Hăghig, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, orologiul din turnul bisericii, „cu dorința de a se trage clopotele gratuit pentru

---

³⁴ Sebastian Pârnu, *Românii din scaunele secuiești în Revoluția de la 1848-1849*, teză de doctorat, conducător științific CS I dr. Gelu Neamțu, Editura Eurocarpatica, Sfântu Gheorghe, 2014, p. 99.

fiecare decedat din neamul său”. De regulă, în localitățile cu populație pluriconfesională, cetățenii aparținând confesiunilor neortodoxe plăteau clopotarul bisericii ortodoxe pentru a trage clopotul în caz de vreme rea sau calamități (furtuni, viscole etc.).

Deosebit de valoroase sunt însemnările de pe cărțile bisericești, care, pe lângă numele donatorilor și binefăcătorilor bisericilor, cuprind informații precum: Compania grecească (de aromâni) de negustori din localitate, statutul social al acestora, organizarea activității comerciale practicate de negustorii români din Tg. Secuiesc și alte informații referitoare la donațiile făcute (sumele de bani, anul donației, localitatea de domiciliu ș.a.).

De regulă, numele ctitorilor locașurilor de cult ortodoxe sunt consemnate în pisanii. Conform *Dicționarului Explicativ al Limbii Române*, pisanie este o „inscripție sculptată în piatră, în lemn, în metal, pictată etc. pe lespezile unor morminte sau deasupra ușii principale la intrarea într-o biserică, în care sunt consemnate datele privind hramul, donatorul, ctitorul, meșterul, data ridicării etc.”³⁵

În cazul mai multor biserici din arealul cercetat, în urma numeroaselor lucrări de reparații și restaurări, pisaniiile nu mai sunt așezate deasupra ușilor. Textele acestor importante documente, practic „certIFICATELE DE NAȘTERE” ale bisericilor respective, s-au păstrat în arhivele ecleziale sau au fost pierdute în vreme. Un exemplu îl constituie biserica din Hăghig, unde planul de zidire, meșterii care au zidit nu se cunosc, întrucât nu mai există izvoare la arhiva parohială și nici pisanie³⁶.

La 17 iulie 1794 cele 60 de familii de atunci din **Brețcu** au început construirea unei noi biserici de piatră, pe același teren. A fost foarte greu, terminându-se doar după 6 ani (8 octombrie 1800). În pisanie sunt amintiți ctitorii: pr. Ioan Grid, Ioan Brașoveanu, Ion Cosnean, Vlad Cianga, Ioan cel tânăr Cosneanu, Mihai Furtună, Bucur Dobroș, Voica Munteanu).

„La **Târgu Secuiesc** iară acuma în zilele c(instit) Părintelui Protopop Constandin Stan Turchiș³⁷ ne-au dăschis pisanie și ne-au luminat sufletele, arătând ctitorii și toate socotelele Sf(i)nteii Biserici înainte”.

La **Chichiș** o pisanie consemnează anul 1740 ca anul ridicării bisericii, fiind cumpărată de la românii din Tărlungeni (Brașov), fapt confirmat de

³⁵ <https://dexonline.ro/definitie/pisanie/definitii>.

³⁶ Ioan Lăcătușu, Vasile Lechințan, Violeta Pătrunjel, *Românii din Covasna și Harghita. Istorie. Biserică. Școală. Cultură*, Editura Grai Românesc, Miercurea-Ciuc, 2003, p. 295-296.

³⁷ Constantin Stan ot Turchiș (lângă Brașov), vezi la Stinghe Sterie, *Documente*, Brașov, 1901-1903 apud Dr. Maria I. Negreanu, *Românii din Târgu Secuiesc și satele învecinate după condica Bisericii Ortodoxe din Târgu Secuiesc (1781-1898)*, ediția a II-a, revăzută și îmbunătățită, îngrijită de Ioan Lăcătușu și Ciprian Hugianu, Editura Eurocarpatica, Sfântu Gheorghe, 2018, p. 43.

cercetătorii de la Muzeul Brukenthal din Sibiu, deși edificiul pare a fi construit mai demult³⁸.

La **Vâlcele**, conform pisaniei pe marmură neagră de la intrare (scrisă în sârbă și română cu litere chirilice), hramul bisericii este Sf. Mc. Teodor Stratilat, iar anul și numele ctitorului: 1843 – prințul Serbiei, Miloș Teodorovici Obrenovici.

Actuala biserică din **Mărcuș**, construită pe locul celei vechi, tot cu hramul „Sfântul Dumitru” ca și cea veche, s-a ridicat în anul 1864. A fost înălțată prin contribuția financiară a proprietarului de pământ Elie Taraș și a soției sale, Chira, din Călărași. În pisania de pe placa de marmură din tinda bisericii este consemnat: „S-a ridicat în anul 1864, în timpul Prea Sfântului Arhiepiscop și Mitropolit al românilor greco-răsăriteni din Ardeal și Ungaria, Andreiu baron de Șaguna, cu cheltuiala evlavioșilor credincioși Elisei Tăraș și a soției sale Chira din Călărași”³⁹.

Pisania aflată la intrarea în biserică arată că sfântul lăcaș a fost construit pentru credincioșii din ambele localități **Cernat**, dar și pentru cei din filiile învecinate:

„În numele Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, am pus temelia la fundamentul bisericii gr. ortodoxe din Cernatul de Jos, în onoarea marelui mucenic Gheorghe la anul 1866 în iunie 6 st.n. cu binecuvântarea Mitropolitului Excelenței Sale Baronului Andrei de Șaguna, în zilele prea bunului nostru împăratului Austriei Francisc Iosifu I, cu ajutorul lui Dumnezeu și prin buna înțelegere a creștinilor români gr. ortodocși de aicea, am pus piatra cea tare în fundamentul Bisericii acesteia, având pe părintele D-sa Ioan Petricu de protopopu II alu Brașovului și alu III Scaunelor și parohul locului de aici, pr. Ioan Popescu, creștinii binefăcători din ambele Cernatele, Mathei Ghyorgy, Mihailu Mathei, George Cerariu, Vasile Cerariu, Gheorghe Roman, Andrei Lazar, Ștefan Timariu, Andrei Sciopu, Thoma, Neculae Bularca, Gheorghe Spataru, Gheorghe Dijui, Andrei Șerban.

Cernatu de Jos- 6 iunie 1866”⁴⁰.

În **Întorsura Buzăului** în altarul bisericii, pe peretele de miazăzi, este zugrăvită pisania, iar deasupra ei scena jertfei lui Avraam. În însemnarea de

---

³⁸ *Biserica ortodoxă „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” Chichiș*, micromonografie coordonată de Ioan Lăcătușu și Petre Străchinăru, Editura Arcus, s.a., disponibil online în Biblioteca virtuală *Eurocarpatica*, la <http://www.eurocarpatica.ro/cloud/index.php/s/DQ6JgCbB2xbJVij>.

³⁹ Ioan Lăcătușu, *Cercetări privind ctitorul bisericii ortodoxe din Mărcuș, jud. Covasna – Elisei Tăraș, alias Alecse Popescu*, în „Sangidava”, nr. 4(10)/2016, p. 43-50.

⁴⁰ Ioan Lăcătușu, Vasile Lechințan, Violeta Pătrunel, *Românii din Covasna și Harghita. Istorie. Biserică. Școală. Cultură*, Editura Grai Românesc, Miercurea-Ciuc, 2003, p. 256-257.

repictare din anul 1954 (în altar pe sud) este reamintit doar anul 1840, anul terminării zidirii bisericii⁴¹.

Din cele prezentate, rezultă faptul că atât comunitățile românești mari cât și cele mici s-au preocupat de construirea și întreținerea lăcașurilor de cult și a școlilor confesionale în limba română. Înălțarea noilor biserici s-a făcut apoi cu sprijinul comunităților din împrejurimi și a celor de peste Carpați. Lungul șir al numelor ctitorilor și al binefăcătorilor bisericilor românești din arcul intracarpatic, redat în lucrare, cuprinde nume de ierarhi, domnitori, boieri moldoveni și munteni, negustori brașoveni, oieri săceleni și brăneni, români din toate provinciile istorice, inclusiv fii ai acestor meleaguri stabiliți în alte localități.

S-a reușit, astfel, ca prin efortul comunităților românești (multe dintre ele cu un număr mic de membri) din mediul multietnic și pluriconfesional specific localităților din Arcul Intracarpatic și prin solidaritatea ziditoare a fraților întru credință și neam, locuitori de o parte și de alta a Carpaților (munți care nu au despărțit niciodată provinciile istorice românești), să se asigure existența celor două instituții identitare fundamentale – biserica și școala – pentru păstrarea și afirmarea identității confesionale, lingvistice și culturale a românilor trăitori în Arcul Carpatic transilvan, în vremuri mai bune sau mai vitrege.

---

⁴¹ Ioana Cristache-Panait, *Întorsura Buzăului. Construirea bisericii de piatră Sfântu Gheorghe. Implicații istorice și artistice*, în „Angvstia”, nr. 5, Editura Carpații Răsăriteni, Sf. Gheorghe, 2000, p. 45.

ȚINUTUL BACĂU ÎN CONTEXTUL ÎNCERCĂRILOR DE MODERNIZARE A ORGANIZĂRII TERITORIAL- ADMINISTRATIVE ÎN EPOCA REGULAMENTARĂ

Maria BERCEANU

The Territory of Bacău in the Context of Modern Territorial-Administrative Organization during the Regulatory Era

Abstract

The idea of a radical reorganization of the state, including the administrative-territorial domain, represented one of the major concerns during the regulatory period. Therefore, the purpose of the new catagraphies (census) drawn up as of 1831, 1832 "ordered" by the Russian authorities, was to accurately review the taxpayers and to pinpoint the prospect of quartering and supplying the Russian troops. Compared to the previous period, they represent a modern statistical model, benchmarks for the catagraphies of the following years. "The Table of the village communities of the Principality of Moldavia" adopted in 1835 was particularly relevant. Following consultations between the central and local authorities, especially the administrators of the lands, *the redistribution of Moldavian localities was carried out on counties and districts*, which seems to have been a necessary solution, eliminating some inconveniences. From the perspective of this table, *Bacău county* was part of the category of lands to which a series of localities were detached or added. In a version compiled by the Department of the Interior, the territory of Bacău included 5 *districts*, 144 *villages* and 4 *towns* (*Bacăul, Târgu Ocna, Moinești, Căiuț*). In the case of Bacău, the land redistricting reform achieved most of its proposed objectives and remained, broadly speaking, valid until 1864, although some administrative anomalies were also later noticed.

Keywords: administrative-territorial reorganization; catagraphy (census); county; county administrator; district; town.

Procesul de modernizare instituțională care se făcuse simțit în spațiul românesc încă din secolul al XVIII – lea va deveni o caracteristică a întregului secol al XIX – lea. Lupta dintre vechi și nou, care se manifesta în toate domeniile, inclusiv în cel administrativ, s-a intensificat în deceniile care au precedat revoluția de la 1848. „În 16 ani, de la 1835 până la 1851 mai mult a trăit Moldova decât în cele cinci sute de ani istorici, de la discălicarea lui Dragoș, la 1359 până în zilele părinților noștri”, remarca Alecu Russo¹. Mai

---

¹ Alecu Russo, *Scrieri*, Ed. Minerva, p. 32. A se vedea și Eugen Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, I, *Forțele revoluționare*, București, Editura „Ancora”, 1924, p. 22 și urm.

departe, același cărturar conchide: „Părinții noștri au deschis ochii în leagănul strămoșesc; oamenii de la 1835, cari inaugurează generația de față, au răsărit în larma ideilor nouă. Ochii și gândul părinților se învârtiau la răsărit, ai noștri sunt țințiți spre apus: deosebire de la cer până la pământ”².

Schimbările care vor interveni în această perioadă, atât în ceea ce privește organizarea administrativ-teritorială, cât și în ceea ce privește organizarea și funcționarea aparatului administrativ al Moldovei au fost determinate de numeroși factori, care au acționat atât din exteriorul cât și din interiorul țării. Uneori, acești factori au impulsivat programul de transformare în sens modern al statului, dar de multe ori au reprezentat adevărate obstacole în calea acțiunilor care favorizau progresul. Dintre factorii la care am făcut referire mai sus menționăm, pe de o parte, creșterea influenței Rusiei în Principate în calitate de „putere protectoare” – poziție reafirmată prin Convenția de la Akkerman (7 octombrie 1826) și Tratatul de la Adrianopol (14 septembrie 1829) – în detrimentul puterii suzerane. Pe de altă parte, semnalăm, pe plan intern, corupția generalizată, abuzurile dregătorilor pe toată scara ierarhică, nesiguranța persoanei și a averii, fiscalitatea excesivă, instabilitatea și arbitrarul, fenomene care se întâlneau atât în administrația centrală cât și în cea locală. În acest context, se impune tot mai mult ideea unei reorganizări radicale a statului. Această necesitate își va găsi expresia în propunerea Rusiei de a se elabora un *regulament general* pentru fiecare din cele două Principate, care va avea în vedere și problema organizării administrativ-teritoriale.

Încă din ianuarie 1831, înainte ca Regulamentul Organic să fie revizuit, Kiselev a cerut ca în două luni să se realizeze catagrafii, pe baza unor instrucțiuni și proceduri precise, elaborate de autoritățile ruse, cuprinse ulterior în capitolul al III-lea, secția a IV-a a viitorului așezământ legislativ. Vasta corespondență dintre instituțiile centrale ale statului răspunzătoare de îndeplinirea acestui obiectiv (*Divanul Împlinitor* și *Vistieria*) cu ispravnicile ținutale și cu persoanele responsabile de înfăptuirea catagrafiei, arată cât de numeroase și dificile erau problemele legate de aceasta.

Ispravnicii au fost instruiți în privința modului de desfășurare a acțiunii de cataografiere a birnicilor și ei erau cei care coordonau întreaga activitate. În cazul ținutului Bacău, această sarcină a revenit *spătarului Alecu Vârnav, rânduit ispravnic* în locul *agăi Costache Bucșenescu*³, prin „predlojenia”

---

² *Ibidem*.

³ Aga Costache Bucșenescu a preluat această funcție de la spătarul Scarlat Crupenschi, la 10 august 1829, după cum se arată în izvodul trimis de Divanul Împlinitor către Obșteasca Adunare „pentru toți ispravnicii ce se află acum în slujbă, cu însemnare însă a acelor ce rămân la locul lor și a celor ce cer însuși sloboziri din slujbă” din 31 martie 1831 (cf. *Analele parlamentare*, tom I₂, București, 1893, p. 248-249).

(ordinul) nr. 2014/19 martie 1831⁴. Întărirea în posturi a unor ispravnici, sau schimbarea altora unde s-a constatat „neascultare” (cum a fost cazul și la ținutul Bacău), s-a făcut din ordinul lui Kiselev, care dorea să aibă la nivelul ținuturilor oameni „de cea mai mare încredințare întru vrednicii, purtări și siguranții”⁵. Comisia instituită în ținutul Bacău pentru efectuarea catagrafiei (6 martie 1831)⁶, „îndatorită a umbla din sat în sat”, și-a început activitatea, ca și în cazul celorlalte ținuturi, prin adunarea listelor de oameni din fiecare sat, înscriși nominal, pe categorii fiscale. Numeroase dificultăți au întârziat lucrările acestei catagrafii. Printre acestea s-au numărat revoltele țărănești din primăvara anului 1831, care nu au ocolit nici ținutul Bacău⁷, la care s-au adăugat epidemia de ciumă și holeră (de la sfârșitul lunii mai până în august)⁸, refuzul sau eschivarea unor boieri de a face parte din comisii, tergiversarea trimerii listelor supușilor străini de către agenții consulari⁹, lipsa de experiență, abuzurile, ș.a.

Rezultatul catagrafiei din 1831 nu a fost mulțumitor, căci numărul birnicilor înregistrați nu părea cel corect. De aceea, Kiselev a dispus revizuirea acesteia (precum și cea a Țării Românești), pentru descoperirea „catahrisurilor”. În 10 octombrie 1832, Vistieria întocmea o recapitulare a rezultatelor la care s-a ajuns în urma verificărilor catagrafiei pe teren: „Extractul obștesc a prefacerilor pentru locuitorii dajnici și nedajnici”, care cuprindea un număr mai mare de contribuabili¹⁰. Comparând datele acestei catagrafii cu cea din 1820, se poate observa o creștere a numărului de locuitori înscriși, de la 158. 597 în 1820, la 225.406 în 1832¹¹, fapt explicabil atât prin sporul natural al populației cât și înregistrărilor mai riguroase făcute în 1831, 1832. Aceste ultime catagrafii reprezintă un model statistic modern¹², repere pentru cataografiile din anii următori, cu un material statistic și onomastic, foarte util cercetării istorice.

---

⁴ *Ibidem*, p. 249. Acesta a rămas în această dregătorie până la 31 octombrie 1834, când a făcut „teslimarisirea”(predarea) cancelariei noului ispravnic; a se vedea și Arhivele Naționale Iași, fond Isprăvnicia Bacău, Tr. 345, Op. 370/1834, d. 527.

⁵ *Analele parlamentare*, loc citat.

⁶ Arhivele Naționale Iași (în continuare A.N. Iași), fond Isprăvnicia Bacău, tr. 134, op. 151/1831, d. 32.

⁷ A se vedea Valerian Popovici, *Cauzele mișcărilor țărănești din Moldova oglindite în rapoartele comisiilor de anchetă din anii 1831-1832*, în „Studii și cercetări științifice”, Istorie, anul V (1954), fasc. 3-4, p. 439-487.

⁸ A.N. Iași, fond Vistieria Moldovei, d. 16-17/1831, 100/1831, 286/1931.

⁹ *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1831*, editată de Corneliu Istrati, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2009, p. 20-21.

¹⁰ *Ibidem*, p. 39-40.

¹¹ *Ibidem*, p. 44-45.

¹² *Catagrafiile Vistieriei Moldovei (1820-1845) I. Ținutul Romanului, Partea a 2-a (1832)*, Editura StudIS, Iași 2009, volum editat de Silviu Văcaru și Mircea Ciubotaru, cu o introducere de Mircea Ciubotaru, p. V.

De la Catagrafia din 1820¹³ și până la întocmirea celei din 1832 nu au intervenit, la nivelul ținutului Bacău, modificări în ceea ce privește numărul și denumirea subdiviziunilor administrative ale ținutului Bacău – ocoalele – care se mențin în număr de șase: Bistrița de Jos, Bistrița de Sus, Trotuș, Tazlăul de Sus, Tazlăul Sărat și Tazlăul de Jos. Deosebiri se observă în ceea ce privește numărul locuitorilor, care a cunoscut o creștere vizibilă în toate cele șase ocoale în 1832, față de 1820, firească, la nivelul întregii țări. Prezentăm mai jos datele comparative ale celor două Catagrafii menționate mai sus¹⁴:

Nr. crt.	Ocolul/târgul	Număr locuitori	
		În anul 1820	În anul 1832
1.	Bistrița de Jos	3695	4766
2.	Bistrița de Sus	927	1459
3.	Trotuș	2418	3859
4.	Tazlăul de Sus	1313	2201
5.	Tazlăul Sărat	2245	2941
6.	Tazlăul de Jos	1443	2350
	Total locuitori în ocoale	12.041	17.576
	Târgul Bacău	952	2881
	Târgu Ocna	873	4935
	Târgul Moinești ¹⁵	-	588
	Târgul Căiuți	-	130
	Total locuitori în orașe/târguri	1825	8.534
	Total general	13.866	26.110

Făcând diferența între totalul locuitorilor din ținut la 1820 – 13.866 și 1832 – 26.110, observăm o creștere semnificativă, aproape o dublare a numărului de locuitori ai ținutului. Faptul se poate explica prin apariția unor noi

¹³ *Catagrafiile Vistieriei Moldovei (1820-1845) IV. Ținutul Bacău, Partea 1 (1820)*, Casa Editorială „Demiurg Plus”, Iași 2013, volum editat de Mircea Ciubotaru, Sorin Grigoruță și Silviu Văcaru, cu o introducere de Mircea Ciubotaru; *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820*, editată de Corneliu Istrati, Editura Universității „Al. I. Cuza” Iași, 2011 (în continuare se va cita *Catagrafia din anul 1820*).

¹⁴ Pentru populația orașelor și târgurilor ținutului Bacău la 1832, a se vedea și lucrarea Ecaterinei Negruți, *Structura demografică a orașelor și târgurilor din Moldova (1800-1859)*, Editura Iași, 1997, Anexa 1.

¹⁵ Moineștiul nu este menționat ca târg în catagrafia din 1820 la suma totală a locuitorilor ocoalelor și târgurilor (unde este menționat doar târgul Bacău și Târgul Ocnei), în schimb este menționat la Ocolul Tazlău Sărat, „lăcuroi la târgul Moinești, giumătate pe moșie lor, giumătate pe moșie dumisale agăi Dumitrachi Ghica”, cf. *Catagrafiile Vistieriei Moldovei (1820-1845) IV. Ținutul Bacău, Partea 1 (1820)*, p. 478, respectiv p. 345. Vezi și *Catagrafia din anul 1820*, p. 168-169, unde „târgușorul Moinești, este menționat cu 195 locuitori.

localități urbane, clar atestate, precum Moineștiul, cu 588 locuitori sau micul târg Căiuți, cu 130 locuitori. De altfel, o caracteristică a istoriei social-economice a Moldovei în prima jumătate a secolului al XIX-lea, a fost tocmai apariția a numeroase târguri și târgușoare noi, cum au fost și cele două menționate în catagrafia din 1831/1832 în ținutul Bacău. La început se întemeiau iarmaroace și zile de târg, iar la scurtă vreme, acestea deveneau „așezare de târg statornic”¹⁶.

La înființarea numeroaselor târgușoare un rol important l-au avut evreii, veniți în special din Galiția și cărora, nepermițându-li-se prin diverse legi să se stabilească în sate, au populat târgușoarele, unde puteau să-și exercite ocupația lor tradițională, comerțul de dugheană¹⁷. În statistica din 1829 referitoare la populația orașelor și târgurilor din Moldova¹⁸, în Moinești erau 49 evrei, față de mai vechiul Târg al Ocnii unde erau doar 17, în Focșani 33, în Adjud 27 ș. a.

O altă cauză a creșterii numărului de locuitori la începutul deceniului al patrulea ar putea fi explicată și prin creșterea numărului de locuitori în orașele existente. La 1832 nici un oraș nu mai avea sub 500 de locuitori, majoritatea (60%) având peste 2. 000 de locuitori¹⁹. În această categorie se situa și târgul Bacău, dar și Târgul Ocna. În perioada 1830-1840 se constată creșterea cea mai spectaculoasă a târgurilor din Moldova²⁰. Dar, din puzderia de târguri și târgușoare apărute în prima jumătate a secolului al XIX-lea, puține au evoluat și s-au menținut ca localități urbane (de exemplu, din fostul ținut Bacău, Moineștiul). Între cauzele decăderii celor mai multe dintre aceste târguri ar fi reducerea activității lor numai la schimburile comerciale. Or, un oraș trăiește prin funcțiile sale variate: meșteșugărești-industriale în primul rând, apoi comerciale și, în sfârșit, administrative și culturale²¹. Cele care s-au menținut au avut funcții mai multe și mai variate. De exemplu, Moineștiul a fost centru comercial, dar și de exploatare minieră, pe când un târgușor, precum Căiuțul²² ori altele, precum Valea Rea, Gloduri, Parincea²³, ca și mai vechiul Târg Trotuș, au decăzut datorită existenței unei activități economice unilaterale, cea comercială.

Creșterea numărului locuitorilor înregistrați în 1832 se datorează, cum s-a arătat mai sus și unei mai riguroase înregistrări atât în privința oamenilor din

¹⁶ Ecaterina Negruți, *op. cit.*, p. 9.

¹⁷ *Ibidem*, p. 9-10.

¹⁸ *Catagrafia din anul 1831*, p. 61.

¹⁹ Ecaterina Negruți, *op. cit.*, Iași, 1997, p. 28.

²⁰ *Ibidem*, p. 13.

²¹ *Ibidem*.

²² Este menționat ca târg în *Tabla obștimilor sătești a Prințipatului Moldaviei după înrătușirea făcută la anul 1834*, în *Analele parlamentare*, tom V₂, București, 1895, p. 752-753.

²³ Menționate ca târguri la 1859 (E. Negruți, *op. cit.*, *Anexa I*).

vechile categorii fiscale, cât și prin adăugarea categoriilor nou înființate (țiganiul statului, scutelnicii, bătrânii și văduvele etc.)²⁴. De altfel, nu se poate vorbi de o explozie demografică în această perioadă cu epidemii așa de frecvente. Dar nu pot fi excluse cazurile de corupție, de indiferență sau rezistență a celor vizați de acțiunea de catastrafiere. În principiu, nici o statistică nu are valoare absolută, ci oferă informații care se apropie de realitate. Dificultățile provin atât din insuficiența ori limitele metodelor și mijloacelor de recensare, dar și din rezistența celor vizați, mai ales când procesul de înregistrare are, în special, un scop fiscal.

Diferențe apar și între datele oferite de catastrafii și hărți care se referă la aceeași perioadă (la același an sau la un interval dintre două catastrofe). Perioada regulamentară a fost cea mai bogată în astfel de înregistrări ale locuitorilor, așezărilor etc. Dictată de interesele specifice perioadei care a început cu războiul din 1828-1829, a fost și ridicarea pe teren între 1828-1832 și apoi publicarea în 1835 a hărții cunoscută sub denumirea de „harta rusă”. Constantin C. Giurescu, care a realizat un studiu foarte detaliat în legătură cu această hartă²⁵, arată că realizatorii documentului cartografic au folosit informații statistice, referitoare la numărul de familii ale așezărilor omenești, din perioada anterioară catastrofei din 1831 (din perioada 1821-1828)²⁶. Dar, având în vedere că harta a fost publicată în 1835, credem că autorii au cunoscut și datele catastrofei din 1831/1832, acestea fiind „comandate” de aceleași autorități ruse ca și în cazul hărții și din motive asemănătoare și anume, recensarea precisă a birnicilor și identificarea exactă a posibilităților de încartiruire a trupelor ruse și aprovizionare pe loc a acestora.

Referindu-ne la informațiile furnizate de „harta rusă” pentru ținutul Bacău²⁷, remarcăm numărul destul de mare al așezărilor menționate de acest document 254, din care 2 sate și cătune și 2 orașe. Harta indică și două târguri noi, Moinești și Căiuți. Față de catastrofa din 1831/1832, care indică doar 119 sate, diferența rezidă și din faptul că această hartă, considerată prima care ne

---

²⁴ *Catastrofa din anul 1831*, p. 45 - 46.

²⁵ Constantin C. Giurescu, *Principalele Române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, geografice, economice și statistice pe temeiul hărții ruse din 1835*, Editura Științifică, București, 1957. Harta a apărut într-o a doua ediție în 1853, după ce a fost „îndreptată”, prin completările aduse de ofițerii de Stat Major ai Corpului 5 Infanterie (este vorba despre trupele ruse care staționau în Principate după 1848, conduse de generalul Lüders (*Ibidem*, p. 184). A se vedea și Vasile Băican, *Așezările omenești din Moldova reprezentate pe „Harta rusă” din 1828-1829*, în „Lucrările Seminarului Geografic «Dimitrie Cantemir»”, nr. 13-14, 1993-1994, p. 161-170.

²⁶ *Ibidem*, p. 182.

²⁷ *Ibidem*, p. 212-215.

oferă imaginea completă a răspândirii așezărilor omenești din toată Moldova²⁸, nu înregistrează doar unități fiscale ca în cazul cataografiilor care au în primul rând un scop fiscal, ci înregistrează unități geografice și alte multe date, care reprezintă o bogată sursă de informații pentru cercetători.

În epoca regulamentară, o problemă importantă a fost și cea a reorganizării teritoriului Moldovei în subunități administrative (ținuturi și ocoale) echilibrate din punct de vedere al numărului de localități rurale și urbane, pentru facilitarea legăturilor locuitorilor de pe cuprinsul unui ținut cu instituțiile de administrație locală, dar și operativitatea executării de către acestea din urmă a dispozițiilor primite de la instituțiile centrale²⁹. Un alt factor demn de luat în seamă a fost cel financiar, având în vedere faptul că implementarea unor reforme necesita și investiții bănești. Or, o reducere a numărului ținuturilor atrăgea după sine și o reducere a numărului dregătorilor și a subalternilor acestora.

Conform prevederilor Regulamentului Organic, cea de-a treia secție a Departamentului ministrului treburilor din lăuntru, a demarat acțiunea de a realiza „planul înrâtundirii ținuturilor cu asămănata lor întindire”³⁰. Alături de celelalte ținuturi, și cel al Bacăului a acționat pentru realizarea proiectului ocârmuirii. Astfel, s-a propus ca numărul ținuturilor să fie redus de la 16 la 11, pentru că „rătunzimea” lor „înfătoșază astăzi o mare nepotrivire încât și slujba și lăcuitorii, din pricina depărtărilor, pătimesc”³¹. Acțiunea a presupus consultarea opiniei dregătorilor isprăvniciilor, mai ales în privința trecerii de la un ținut la altul a unor localități rurale sau urbane, respectând criteriul apropierii de „talit”(reședință). În acest scop, Departamentul de Interne al Moldovei a trimis, la 2 decembrie 1832, o circulară cu numărul 15.256, tuturor isprăvniciilor, deseori invocată ulterior în corespondența dintre conducătorii ținuturilor³². Prin aceasta, le-a cerut acestora ca, în termen de cinci zile, să prezinte opinia lor cu privire la satele care, din cauza distanțelor mari față de reședința ținutului sau dificultăților datorate traversării unor forme de relief ori

---

²⁸ Așezările omenești au fost redate astfel: 1. orașele, de patru categorii: capitale de țări și de gubernii, reședinte de județ sau ținut și nereședinte; 2. sate, de trei categorii, în funcție de numărul de familii; 3. sate pustiite sau si-liști; 4. case sau curți boierești; 5. biserici; 6. mănăstiri sau schituri; 7. stâne, târle și coșere; 8. cârciumi, hanuri, caravanserauri; 9. mori de apă sau de vânt (cf. Vasile Băican, *op. cit.*, p. 162).

²⁹ Macovei, Adrian, *Organizarea administrativ-teritorială a Moldovei între anii 1832 și 1862*, partea a II-a, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D. Xenopol”, Iași, (în continuare se va cita **AIAT**), tom XX, 1983, p. 155.

³⁰ *Regulamentul Organic al Moldovei*, ediție integrală și studiu introductiv de Dumitru Vitcu și Gabriel Bădăraș, cu sprijinul lui C. Istrati, Editura Junimea, Iași, 2004. p. 255.

³¹ A.N. Iași, fond Secretariatul de Stat, d. 311, f. 3.

³² Idem, Departamentul de Interne al Moldovei, tr. 797, op. 907, d.1301, f. 1; fond Isprăvnicia Bacău, tr. 162, op. 180, d. 362, f. 1-10.

ape, urmează a fi transferate la alte ținuturi, ori, din aceleași motive, să revină din ținuturile alăturate la ținutul respectiv.

Ispravnicii ținutului Bacău, spătarul Alecu Vîrnav (aflat în această funcție din 19 martie 1831 când, prin „predlojenia” nr. 2014 l-a înlocuit pe aga Costache Bucșenescu)³³, dar mai ales spătarul Alecu Sion, care a preluat această dregătorie în 1832³⁴, au avut un schimb de informații deosebit de eficient cu ispravnicii ținuturilor vecine, în legătură cu problema reorganizării mai bune a ținuturilor și ocoalelor acestora. La câteva zile de la circulara trimisă de Departamentul de Interne al Moldovei, și anume la 8 decembrie isprăvnicia Bacău a început corespondența cu ținuturile vecine (în aceeași zi). Cu „cuvénita cinsté” s-a adresat mai întâi conducerii ținutului Tecuci, invocând, desigur, circulara menționată a ocârmuirii, în problema „atingătoare de rătunzirea țănuturilor”³⁵. Arătând, în continuare, că, întrucât „din ocoalile Răcătau și Berheci” (ale ținutului Tecuci) ar fi „câteva sate cu apropiere de tahtul Bacăului și cu depărtare de Tecuci”, cere acestei isprăvnicii „să binevoască a trimete o însămnare cari anumi sati și din cari ocoali” sânt mai aproape de Bacău, ca să se „poată lipi cu isprăvnicia aceasta”³⁶.

În aceiași termeni se adresează și „cinstitei isprăvnicii” a Romanului cerându-i „ca să binevoască a-i trimete o însămnare de satili din Ocolul de Gios acelu ținut ce sânt cu apropiere de târg Bacăului și cu depărtare de al Romanului”³⁷. Tot la 8 decembrie se adresează și „cinstitei isprăvnicii” a Neamțului, „în chip că din satili ocolului Săretiul a celui țănut” ar fi unele sate „cu apropiere de Bacău și cu depărtare de Târg Petrii”, solicitând trimiterea „unui tablou de aceli sati spre a să prestavlisî” (împlini) porunca Departamentului³⁸. Același Departament de Interne a trimis o nouă solicitare „în urmare poroncii” cu numărul 15.256, tot la 8 decembrie³⁹, prin care , motivând că „unile sati din isprăvniciile Nemțului, Romanului, Tecuciului și Putnei cu mari apropiere de târg Bacăului și tahtul isprăvnicieii acestui târg și cu depărtare de tahturile tărgurilor acelor isprăvnicii”, cerea ca, pentru

³³ Informații despre *conducătorii ținutului Bacău* aflăm din izvodul cerut de gen. maior Mircovici, vicepreședintele Divanului Cneziei Moldovei, în legătură cu „toți ispravnicii ce se află acum în slujbă, cu însemnare însă a celor ce rămân la locul lor și a acelor ce cer însuși sloboziri din slujbă”, (*Analele Parlamentare*, tom I₂, p. 248-249).

³⁴ A.N. Iași, fond Isprăvnicia Bacău, tr. 345, op. 370, d. 527. Se arată că „spătarul Alecu Sion”, face „teslamarisirea” (predarea) cancelariei noului ispravnic. A se vedea și Codrescu, Theodor, *Uricarul sau colecțiune de diferite acte care pot servi la istoria românilor* (în continuare se va cita *Uricarul*), Tipografia „Buciumul român”, Iași, vol. XII, 1889, p. 31.

³⁵ A.N. Iași, fond cit, tr. 162, op. 180, d. 362, f. 1.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem, f. 3.

³⁸ Ibidem, f. 5.

³⁹ Ibidem, f. 5v.

„îndămânările lăcuitorilor” să se trimită „însămănare de acele sate și din ce ocoale anume” spre a se găsi soluția optimă de transfer după criteriul distanței în „ciasuri” de reședință.

În general, ispravnicii au făcut Departamentului de Interne propuneri realiste privind repartitia satelor și târgurilor între ținuturi. Dar termenul de cinci zile nu a putut fi respectat nici de ținutul Bacău. Acesta, ca și alte ținuturi a fost admonestată de Departament, la 16 decembrie 1832, pentru nerespectarea poruncii „de a trimeti vedomostie atingătoare de rătundire aceluia ținut”, cerându-i, în termeni imperativi, „să poftorească ca, numaidecât, cu pocita viitoare” să trimită documentul solicitat fără întârziere și „la mai multă prelungire a să feri”. Iar „vedomostia” sa fie însoțită și de raport⁴⁰.

În zilele următoare, lucrurile s-au precipitat și isprăvnicii vecine au făcut propuneri privind schimbul de sate după criteriul invocat al distanței în „ciasuri” față de reședință. Este vorba de isprăvnicia Romanului⁴¹, care trimite lista sa Bacăului, dar și de listele altor ținuturi⁴². Dar și ținutul Bacău a făcut propuneri ținuturilor vecine, trimițând, printre altele, o listă de sate care ar fi mai „cu apropiere de tahtul isprăvniceii Niamțu”⁴³.

Paralel cu activitatea de informare, căminarul Petru Asachi a fost însărcinat să întocmească și o „hartă horografică”⁴⁴ în care satele să fie „însămnate” nu după regula unităților fiscale, ci după criteriul unităților geografice. Harta nouă arăta și „necuvîințele” privitoare la ținutul Bacăului, „colțurata” și „cotita” sa întindere, situarea reședinței la marginea estică a ținutului și nu în partea centrală a acestuia, faptul că ținutul Romanului „se pogoară” mai jos de târgul Bacăului⁴⁵. Harta trebuia alcătuită „cu așa metod încât cu nimic să nu se deosebească de starea cea de față a tablelor financiare, adică însemnându-se obștiile sătești în acel număr, loc și nume precum pomenitele table”⁴⁶ (este vorba, desigur, de catagrafie).

În cazul unor ținuturi, printre care și Bacăul, se cerea și o reorganizare care să nu mai situeze reședința periferic, deoarece „este deșănțat ca sate care cu puțin nu se ating de mahalaua unei rezidenții, să fie silite a merge în nevoile ce au la alte rezidenții de o depărtare însemnătoare”⁴⁷. Arondarea administrativă trebuia, de asemenea, să fie armonizată cu cea judecătorească și cu eparhiile bisericești, în acest din urmă caz pentru înregistrarea corectă și la timp a

---

⁴⁰ Ibidem, f. 6.

⁴¹ Ibidem, f. 8.

⁴² Ibidem, f. 8 - 10.

⁴³ Ibidem, f. 8 v.

⁴⁴ *Analele parlamentare*, t. IV₂, p. 451 - 452.

⁴⁵ Ibidem, p. 452.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem.

persoanelor în registrele metrice. Și ocoalele trebuiau reorganizate, astfel încât să aibă „chipul înrotunzit”, pentru ca privighetorii (occoalelor) să poată „cu lesnire a operui poroncile ce li se încredințează”⁴⁸.

În harta alcătuită în 1833 figurau doar 10 ținuturi, inclusiv cel al Bacăului, având hotarele mult „îndreptate”, aproape geometrice, „rătunzite” la propriu. Ținutul Bacău, care anterior se întindea mai mult pe verticală, avea acum o formă alungită pe orizontală, ce-i drept cu reședința într-o formă mult mai centrală. (Anexa 1, Harta din 1833). După cum se poate observa pe harta indicată, ținutul în cauză, la nord și sud ceda o parte din teritoriu ținuturilor Neamț, respectiv Putna, iar la est îngloba aproape jumătate din ținutul Tecuci (desființat), întinzându-se până la est de apa Zeletinului (hotarul estic al fostului ținut Tecuci).

Proiectul cuprindea și o condică a satelor cu precizarea celor 55 ocoale și 10 ținuturi din care făceau parte. Ținutul Bacăului figura cu 6 ocoale, 4 târguri și 198 sate (Anexa 2)⁴⁹. Ca urmare a faptului că „dislocația ținuturilor se cuvine a fi legată nu numai cu starea cea gheograficească a Prințipatului, dar și cu a lui neapărate trebuințe în relațiile privitoare către eparchiile bisericești”, administrația ecleziastică, răspunzând cererii ocârmuirii a propus organizarea celor 10 ținuturi pe trei eparhii: cea a Mitropoliei, căreia îi erau subordonate ținuturile: Dorohoi, Botoșani, Suceava și Iași; cea de Roman, căreia îi erau subordonate ținuturile: Roman, Bacău, Putna și Covurlui; cea de Huși, căreia îi erau subordonate ținuturile: Vaslui și Tutova. Și Departamentul Dreptății și-a realizat propriul proiect de arondare a ținuturilor, în Divanul apelativ al Țării de Sus, cuprinzând ținuturile: Dorohoi, Botoșani, Suceava, Roman și Iași; Divanul apelativ al Țării de Jos, cuprinzând ținuturile: Bacău, Putna, Covurlui, Tutova și Vaslui⁵⁰. Economia studiului de față nu ne permite prezentarea listelor complete care au fost întocmite, datorită și provizoratului unora dintre acestea. Vom detalia acele modificări care au avut o durată mai mare în timp sau cele care servesc unor comparații pe care le considerăm necesare.

Considerând că „mai pot curge” și alte „înlesniri” pentru locuitori alături de cele propuse, proiectul nu a fost acceptat. Pe baza propunerilor făcute de isprăvnicii, Sfatul administrativ al Moldovei a întocmit la 17 ianuarie 1833 un nou proiect de „împuținare a ținuturilor la număr de unsprezece”⁵¹. Dar și acesta a fost respins, propunând ca numărul ținuturilor să rămână neschimbat

⁴⁸ *Ibidem*, p. 455.

⁴⁹ Este vorba despre *Osăbita tablă alfavitală* („Analele parlamentare ale României”, t. IV₂, p. 458) sau *Condica abetedară pentru a sluji la împărțirea delelor în ramul giudecătoreasc atunci când se va pune în lucrare îndreptarea ținuturilor* (a se vedea și *Uricarul*, VIII, p. 82). Este alcătuită după „rătundirea” făcută în 1833. Ținutul Bacău apare cu 6 ocoale și 198 sate.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ A.N. Iași, fond Secretariatul de Stat, d. 311, f. 3.

(de 16), urmând ca judecătoriile de ținut „să se mărginească la zece”, între acestea numărându-se și Bacăul. Acest proiect care preconiza menținerea a 16 reședințe isprăvnicești cu numai 10 tribunale ținutale nu se dovedea a fi viabil. Aceasta, din mai multe motive expuse cu claritate și argumentate de C. Sturdza, deținătorul Logofetei Dreptății, în fața Obișnuitei Obștești Adunări. Observațiile sale luau în considerare sporirea peste măsură a sarcinilor tribunalelor ținutale, asupra cărora ar fi apăsător o „însărcinătoare greutate în lucrările atingătoare de ele”⁵², acestea fiind nevoite „a se adresarisi și a întinde corespondenție în o singură materie cu două sau mai multe isprăvnicii”⁵³. Un alt motiv ar fi acela că s-ar încălca principiul separării puterilor în stat, stipulat în cadrul Regulamentului Organic: „se vatămă prințipiul reglementar carele rostește chiar că ramurile ocârmuitoriu și giudecătoresc vor rămânea pe totdeauna despărțite”⁵⁴. Alte observații ale lui C. Sturza se refereau la dubla subordonare a unor slujbași ai statului, la dificultatea întocmirii actelor de stare civilă⁵⁵, la obligația locuitorilor unor sate, care, deși „cu puțin nu se ating de mahalaua unei rezidenții”, sunt siliți „a merge în nevoile ce au la alte rezidenții de o depărtare însemnăoare”⁵⁶ (fapt subliniat mai sus).

În această situație se aflau un număr de sate dintre Bistrița și Siret, „atârătoare” de reședința ținutul Neamț, situată la distanță mult mai mare decât târgul Bacău. Această anomalie se datora faptului că hotarul ținutului Neamț avea un intrând nefiresc între Bistrița și Siret, „colțurat” până la sud de târgul Bacău. În acest caz, a invocată dificultatea trecerii acestor ape de către locuitorii satelor din stânga Bistriței sau Siretului pentru a ajunge la „tahtul” isprăvniceii Bacău (Anexa 6). Această dificultate stabilită „la rece” în urma simplei examinări a hărții, trebuie analizată și din perspectiva evoluției istorice. Este bine cunoscut că multe așezări rurale s-au întemeiat de o parte și alta a apelor, între acestea constituindu-se, în timp, legături multiple între oameni (mai ales dacă erau zone complementare sub aspect economic), s-au creat o serie de deprinderi care îi apropia și nu era percepută în primul rând ca o dificultate. De aceea reorganizarea satelor pe ocoale și ținuturi trebuia să aibă în vedere și astfel de aspecte.

„Ramul giudecătoresc” a luat inițiativa, și a realizat, la un an de la catagrafia din 1832, *Condica abețedară*, întocmită „pentru a sluji la împărțirea Delor în ramul giudecătoresc”, după „înărândirea” propusă la anul 1833”⁵⁷;

⁵² *Analele parlamentare*, t. IV₂, p. 453.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ A. Macovei, *op.cit.*, p. 8.

⁵⁶ *Analele parlamentare*, t. IV₂, p. 454.

⁵⁷ Publicată de Th. Codrescu în *Uricarul*, vol. VIII, Iași, 1886, p. 41 – 95; satele sunt menționate alfabetic și nu pe ținuturi. A se vedea și Anexa 2 a lucrării de față.

denumirea și organizarea ocoalelor, ca și numărul satelor, diferă. Documentul prezintă, în ordine alfabetică, satele, orașele și târgurile Moldovei, menționând, în cazul fiecăruia, ținutul și ocolul din care face parte. Selectând localitățile menționate ca făcând parte din ținutul Bacău și grupându-le pe ocoale, după cum sunt consemnate în document, constatăm că acest ținut cuprindea un număr de 198 sate și 4 târguri, grupate în 6 ocoale (Anexa 2). O listă a acestor localități, cu unele omisiuni, a fost realizată și de inspectorul de domenii S. P. Radianu, într-un „Studiu agricol și economic (lucrat din ordinul Ministerului de Agricultură)”, la 1889 pentru județul Bacău (autorul găsește în „Condica abețedară” un număr de 198 sate și 4 orașe)⁵⁸.

Condica abețedară (alfavitală) este un document elaborat pentru a oferi o soluție la problema „îndreptării ținuturilor”⁵⁹, solicitată prin textul noii legiuri. „Înrătundirea” propusă pentru ținutul Bacău de „Osebita tablă alfavitală pentru a sluji de toată unealta la împărțirea Delelor în ramul giudecătoresc, atunci când se va pune în lucrare îndreptarea ținuturilor orînduită în țitarisitul mai sus articol (139 n.n.) din Organicescul Reglement”⁶⁰ pentru anul 1833 menținea numărul de 6 ocoale, dar denumirea acestora era, în mare parte, diferită față de Catagrafia din 1832⁶¹. Cu excepția ocoalelor Tazlău-Sărat și Troțuș care se mențin în ambele cazuri, la 1833 este menționat un singur ocol cu denumirea Bistrița având 36 sate (față de Bistrița de Jos și Bistrița de Sus menționate în 1832), un singur ocol Tazlău-Sărat, cu 24 sate (față de alte două cu această denumire – Tazlău de Sus și de Jos la 1832) și, în plus, trei denumiri noi de ocoale: Fundu-Răcătau, cu 41 sate, Siret, cu 25 sate și Berheciu, cu 40 sate. Ținutul Bacău avea în componența sa, conform *Condiciei abețedare*, un număr mare de sate, 198. Faptul se poate explica prin aducerea sub jurisdicția acestui ținut a unor sate din ținuturile vecine (mai ales din desființatul ținut al Tecuciului). Inspectorul de domenii, S.P. Radianu, menționează în studiul său, satele ce au fost transferate de la alte ținuturi la cel al Bacăului⁶².

Revenind la proiectul rearondării ținuturilor propus Adunării Obștești, aceasta, după îndelungi dezbateri, a adoptat o hotărâre definitivă la 12 februarie 1834, în conformitate cu care, atât numărul ținuturilor, cât și al tribunalelor ținutale, urma să fie în număr de 13, întrucât „aceste două ramuri, adică ocârmuitoresc și giudecătoresc, avându-și legate țirculația trebilor, se cuvin a se

⁵⁸ S.P. Radianu, *Județul Bacău: studiu agricol și economic*, (lucrat din ordinul Ministerului de agricultură), București, Tipografia „Românul”, 1889, p. 30-31.

⁵⁹ *Analele parlamentare*, t. IV₂, București, 1894, p. 458.

⁶⁰ Este denumirea completă a documentului așa cum a fost publicat în *Analele parlamentare*, loc cit.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² S.P. Radianu, *op. cit.*, p. 31.

găsi în același număr”⁶³. Acest proiect „pentru înrățunzirea ținuturilor și ocoalelor Prințipatului” a primit aprobarea Adunării Obștești în ședința din februarie 1835, împreună cu harta întocmită de Petrache Asachi. Ulterior, proiectul a fost întărit de domnul Moldovei, Mihail Sturdza, și s-a hotărât crearea unei comisii formată din doi deputați din „ținuturile de gios” - postelnicul Costin Catargiu și vornicul Sandu Crupenski și doi din ținuturile de sus - banul Ienacake Gherghel și banul Dimitrie Bran⁶⁴. Aceștia, împreună cu Petrache Asachi, au alcătuit o listă, cu litera A, cuprinzând, pe ținuturi, localitățile transferate de la un ținut la altul, împreună cu descrierea limitelor topografice ale fiecărei unități administrativ-teritoriale.

De asemenea, comisia a întocmit, sub litera B, componența pe sate a fiecăruia din cele 13 ținuturi și 62 de ocoale⁶⁵, precum și o hartă „topograficească” cu limitele dintre ținuturi. Această hartă a avut ca model o hartă primită de la București, întocmită de potpolcovnicul Bergenheim, la ordinul lui Kiselev, care, în ciuda inexactităților, a fost difuzată isprăvniciilor Principatului⁶⁶. Proiectul de redistribuire a localităților Moldovei în cele 13 ținuturi și 62 ocoale evidențiază faptul că membrii comisiei au urmărit realizarea unui echilibru între ținuturi, în privința numărului de sate ce urmau să le cuprindă în perimetrul lor⁶⁷. Se observă, de asemenea, în cazul majorității ținuturilor, modificări ale vechilor lor coordonate geografice (și, ca urmare, a încercării de înlăturare a unor situații anormale, determinate de distanțele mari între unele sate și „tahtul” ținutului respectiv).

În ceea ce privește lista A, menționată mai sus, ținutul Bacău urmează să transfere un număr de 28 sate ținuturilor învecinate, astfel⁶⁸:

- 9 sate către ținutul Neamț, anume:
  - 2 sate din ocolul Tazlăul de Sus: Schitul Frumoasa, Satul Monastirea Tazlău
  - 7 sate din ocolul Bistriței de Sus: Soci, Rădiul, Borleștii, Polobocul, Bețeștii, Căndeștii, Blăgeștii.
- 19 sate către ținutul Putnei, toate din ocolul Trotușului, anume: Hârja, Grozeștii, Bogdăneștii, Cașinul, Mănăstirea Cașinului, Buciumul, Bogdana,

⁶³ *Analele parlamentare*, p. 454. În ceea ce privește ținutul Bacău, a se vedea Anexa 3.

⁶⁴ *Ibidem*, t. V₂, p. 658.

⁶⁵ Cele două liste au fost publicate în *Analele parlamentare*, tom cit., p. 659 - 732.

⁶⁶ A. Macovei, *op.cit.*, p. 161, nota 49 și 55. Această hartă, care a fost și obiectul unui studiu special al lui Constantin C. Giurăscu (*Principatele Române la începutul secolului al XIX-lea*, cu subtitlul *Constatări istorice, geografice, economice și statistice pe temeiul hărții ruse din 1835*, București, 1957) și prezintă împărțirea Moldovei în 16 ținuturi, cu ocoalele și reședișele ținutale. La sfârșit, autorul a întocmit lista așezărilor omenești ale țării din 1835, „rânduite alfabetic” pe ținuturi, inclusiv Bacăul.

⁶⁷ A. Macovei, loc cit.

⁶⁸ *Analele parlamentare*, loc cit., p. 676-679.

Căiuțul, Popeni, Negoești, Rădeana, Răcăuții, Borzăștii, Râpile, Gropile, Pătrășcanii, Jăvrenii, Heltăul, Boiștea.

Astfel, din numărul de 119 sate, câte sunt menționate în „extractul obștesc al Vistieriei” se scad 28 și rămân 91. La acest din urmă număr se adaugă satele ce revin ținutului Bacău de la ținuturile vecine, astfel:

- 14 sate de la ținutul Neamț, anume:

- 3 din ocolul Bistriței: Rîncul, Bodeștii, Lețcanii.

- 11 sate din ocolul Siretului: Bereștii, Ciumașii, Iteștii, Șerbeștii lui Istrate, Peletiuicii, Cățeleștii, Săuceștii, Radomireștii de Sus, Fundul și Radomireștii de Gios, Șerbăneștii, Hălășenii.

- 13 sate de la ținutul Romanului, toate din Ocolul de Gios: Peticenii, Mîgla sau Călineștii, Poeana lui Iurașcu, Căutășenii, Ciutureștii, Odobeștii, Silevestrii, Certioana și Strâmbii, Bogdăneștii, Prăjeștii, Fundenii, Câmpenii, Glodurile.

- 9 sate din ținutul Tutovei, toate din ocolul Tutovei: Plopana, Budeștii, Ițcanii, Rusenii sau Slobozia Străminoasa, Slobozia Pungenii, Poeana Petrei, Doaga, Lipova monastirei, Lipova răzeșească.

- 32 sate din satele ținutului Vaslui, astfel:

- 11 sate din ocolul Polocinul: Viforenii, Zlătarii, Bibireștii, Părincea, Vălenii,

Năneștii, Mileștii, Petreștii cu cotunurile, Pânceștii, Bălișeștii, Răcătăul.

- 15 sate din ocolul Berheciului, anume: Mereștii cu cotunurile, Glodurile, Filipenii, Frunteștii, Oțelenii, Tarnița, Onceștii, Vădălenii cu cotunurile, Lichitușenii, Vulturenii, Găiceana, Tăvădareștii, Ghilăveștii, Huțul, Meleșcanii.

- 6 sate din ocolul Zeletinului, astfel: Coloneștii, Răchitoasa, Stănișeștii, Băluteștii, Crăieștii, Oprișeștii.

- 1 sat, anume Parava, din ținutul Putnei, ocolul Răcăciuni.

În total 160 de sate.

În schimbul de sate între ținutul Bacău și ținuturile vecine, nu s-a ținut seama în toate cazurile de „îndemânarea” locuitorilor, în sensul situării acelor sate de cea mai apropiată reședință administrativă, ori evitarea trecerii cu dificultate a unei ape, munte, etc. A fost luată în considerare și influența exercitată de mulți proprietari care doreau să aibă toate moșiile lor în același ținut. De altfel, aceștia au fost susținuți și de ocârmuire în acest demers, după cum se precizează chiar în proiectul „pentru înrotunjire a ținuturilor și a ocoalelor Prințipatului Moldaviei”, care cerea ca lucrările să se desfășoare „dupe cum întinderea la interesurile proprietarilor din vreme în vreme au urmat, și dupe cum întru cele din urmă comisiile catagraficești au înțăles a ocârmui a lor lucrare”⁶⁹. Acesta ar putea fi cazul primelor două sate din ocolul Tazlău de Sus, Schitul Frumoasa și Satul Monastirea Tazlău, pe care isprăvnicia Bacău

⁶⁹ *Ibidem*, t. IV₂, p. 451.

trebuia să le cedeze către ținutul Neamț. Satele în cauză nu sunt menționate în corespondența dintre cele două ținuturi din 1832, în cadrul procesului de „îndreptare,, a ținuturilor inițiată de ocârmuire. În schimbul de informații dintre cele două isprăvnicii figurează ultimele 7 sate, situate „mai aproape de târgul Pietrii decât de Bacău⁷⁰ și al căror transfer era pe deplin justificat, făcându-se spre folosul locuitorilor. În cazul satelor Mănăstirea Tazlău și Schitul Frumoasa (care figurau în 1831/1832 la ținutul Bacău), ambele fiind proprietatea Mănăstirii Tazlău⁷¹, credem că trecerea lor la ținutul Neamț, s-a făcut și în folosul proprietarului, care avea restul proprietăților în acest din urmă ținut.

Interesant este faptul că multe din satele care au fost propuse spre a fi transferate ținutului Bacău de la vecinii săi, sunt menționate și anterior, în „Condica abețedară”, ce enumera satele Moldovei în ordine alfabetică „pentru a sluji la împărțirea delelor în ramul giudecătoresc atunci când se va pune în lucrare îndreptarea ținuturilor”. Mai mult decât atât, ocolul Berheciului, din cadrul ținutului Tecuci, desființat, este menționat la cel al Bacăului. Să fi luat-o reprezentanții „ramului giudecătoresc” înaintea celui administrativ? Din compararea informațiilor din cele două surse, se pare că da. Dar și această listă avea caracter de provizorat până când administrația și justiția urmau să se pună de acord în această problemă.

Prin schimbul de sate propus între ținutul Bacău și cele vecine, menționate mai sus, se pare că se întrevedea o mai bună „întrândire” a ținuturilor în cauză. Pentru o mai bună claritate, proiectul – lista A, asupra căruia Adunarea Obștească a „însemnat rezoluție”, în ședința sa din 4 februarie 1835⁷², a precizat și limitele topografice dintre ținuturi. Astfel, „despărțirea încungiurătoare” a ținutului Bacău era următoarea: partea de nord („maginea cea din sus”) era din hotarul Transilvaniei, până deasupra obârșiei pârâului Racova, apoi, de la obârșia acestui pârâu, „se întoarce ținutul Bacău în gios” spre sud, unde se învecinează cu ținutul Vaslui, trece la vest de satul Fundul Racovei, care rămâne la ținutul Vaslui, și spre est de satele Lipova răzeșească, Lipova Monastirei, Doaga și Poeana Petrei, care, după cum am arătat mai sus, erau transferate la Ținutul Bacău. Mai departe, hotarul coboară „tot în gios”, la est de satul Dragomireștii, ce rămâne la ținutul Vaslui, merge pe culmea dealului, printre văile Zeletinului și Tutovei, până la „fundul văiei Pereschivului”, unde se face „colțul ținutului Bacău și Vaslui în capul ținutului Tecuci”. De aici, hotarul ținutului Bacău se îndreaptă spre vest, unde se învecinează cu ținutul Tecuci și trece „pe din gios” de satele Oprișestii și Crăieștii, ce rămân la ținutul Bacău, și apoi, mai sus de satul Gherdanul, ce rămâne la ținutul Tecuci până la

⁷⁰ A.N. Iași, fond Isprăvnicia Bacău, tr. 162, op. 180, d. 362, f. 8 v.

⁷¹ *Catagrafia din anul 1831*, p. 99.

⁷² *Analele parlamentare*, t. V₂, p. 658.

capătul de apus al acestei moșii, unde „stă ținutul Tecuci”. Mai departe, urmează hotarul cu ținutul Putnei, care trece apa Siretului printre satele Drăgușenii, ce rămâne la ținutul Putnei și Parova, ce rămâne la ținutul Bacău. Apoi trece „pe din sus” de satele Gropile, Rîpile, Borzăștii, Bogdăneștii, Grozăștii și Hârja, ce rămân la ținutul Putnei și printre satele Rădianul, Oneștii, Filipeștii și Bahna, ce sunt la ținutul Bacău. Continuă mai departe până la hotarul Transilvaniei, de unde apoi „se întoarcepe hotar în sus” până la colțul ținutului Neamț⁷³.

În lista cu litera B, ținutul Bacău este prezentat al șaselea, cu 160 sate și 4 târguri (Bacău, reședița ținutului, Moinești, Târgu Ocna și Buhușoiaia) grupate în cinci ocoale⁷⁴. Această distribuție a satelor din ținutul Bacău, este mai apropiată de *Condica abețedară* menționată mai sus, tot în rândul „proiectelor de înrâtundire” a ținuturilor. Diferența constă în numărul mai redus de sate - doar 160, față de 198 în „Condica abețedară”. Denumirea ocoalelor este aproape identică, doar că în 1833, când erau cu trei ținuturi mai puțin în Moldova, ținutul Bacăului figura cu șase ocoale (Bistrița, Fundu-Răcăteu, Tazlău-Sărat, Trotuș, Siret și Berheciul), față de cinci în 1834 (Tazlău, Bistrița, Siret, Berheci și Trotuș – nu mai apare ocolul Fundu-Răcăteu). Această fluctuație a ocoalelor și mai ales a satelor, poate fi explicată și prin multiplele dificultăți pe care le întâmpina finalizarea acestui proiect de reorganizare administrativ-teritorială a Moldovei.

În urma dezbaterilor din cadrul Adunării, atât a „tablelor” A („cuprinzătoare adăogirilor și scăderilor satelor de prin ținuturi”) și B („despre sate cu obștesc extract al acestora”⁷⁵), cât și harta întocmită de Petrice Asachi, s-a hotărât „rânduirea” unei noi comisii „de 5 mădulări din sânul ei” spre revizuire. Noua comisie era formată din postelnicul Iorgu Ghica, vornicul Ștefan Catargiu, spătarul Iordachi Crătescu, aga Alecu Rosăt și spătarul Grigore Ghica⁷⁶. Această nouă comisie, folosind și informațiile furnizate de „Departamentul din lăuntru” (primit de la dregătorii ținuturilor în 1832, care cunoșteau cel mai bine distanțele față de reședințele isprăvnicești) a alcătuit o „tablă împărțitoare a tuturor satelor din cuprinsul Prințipatului” pe 13 ținuturi și 63 ocoale (Lista cu litera C). Deși comisia desemnată de Obșteasca Adunare a lucrat între 9 februarie și 9 martie 1835, lista cu litera C ar putea produce confuzii prin denumirea pe care a primit-o: „Tabla obștimilor sătești a Prințipatului Moldaviei după înrătușirea făcută la anul 1834”⁷⁷ (deși a fost adoptată în 1835).

⁷³ *Ibidem*, p. 678-679.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 715-717.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 531. A se vedea și A. Macovei, *op. cit.*, p. 162.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 532.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 741-768.

Acțiunea de arondare a ținuturilor va ajunge însă din nou la nivelul isprăvnicilor, după ce adunarea, prin anaforaua din 13 martie, a hotărât că „lucrarea comisiei din urmă” poate primi îmbunătățiri din partea „dumnealor dregătorii ținuturilor, împreună cu câte doi boieri ținutași la fieștecare ținut”, care „după cuviincioase luări aminte”, să „îndrepteze” situația acolo unde constată „neîndemînări în privire către înlesnirea lăcuitorilor”, precum și alte „nepotriviri”⁷⁸. Ispravnicii, împreună cu cei doi boieri, desemnați direct de departament, o vor supune imediat la „ce mai di aproapi observații”⁷⁹ și acolo unde vor constata că „despărțirea între ținuturi nu este regulată, atât spre înlesnire locuitorilor, fără a privi cătră particularnic interes” vor trece la îndreptările cuvenite, anume vor delimita ocoalele din interiorul ținutului, care se recomandă a fi „cât se va pute mai rătundă și fără împiedecări la căutatul slujbii”⁸⁰. În termen de 20 zile trebuia întocmit un tabel al localităților împărțite pe ocoale, care putea fi îmbunătățit, precum și un jurnal iscălit de toți membrii comisiei, cu descrierea exactă a hotarului ținutului. Această analiză la nivelul isprăvnicilor, după o nouă rundă de consultări cu ispravnicii, a avut ca finalitate redistribuirea pe ținuturi și ocoale a localităților Moldovei, care se pare că a fost o soluție necesară, eliminând unele neclarități. Centralizarea amendamentelor propuse de comisiile ținutale la „Tabla obștimilor sătești”, alcătuită la începutul anului se regăsește în „Tabla obștimilor sătești a Prințipatului Moldovei alcătuită după observația comisiilor ținutale”⁸¹. Aceasta din urmă menționează ca dată doar anul 1835, în care, în Moldova, 1922 de localități erau repartizate în 13 ținuturi și 63 ocoale.

Se poate constata faptul că prin întreaga activitate din cursul anului 1835 nu s-a realizat doar o simplă revizie a „Tablei obștimilor sătești” din 1834, ci s-au operat modificări importante privind distribuția satelor atât între ținuturi, cât și între ocoalele aceluiași ținut. În această situație s-a aflat și ținutul Bacău. Transferul de sate preconizat cu ținuturile vecine, urma să aducă modificări ale coordonatelor geografice ale acestui ținut.

Noua înfățișare a ținutului Bacău arată o schimbare importantă atât în denumirea și delimitarea ocoalelor cât și în distribuția satelor: erau 139 sate și

---

⁷⁸ *Ibidem*, p. 769.

⁷⁹ A. Macovei, *op. cit.*, p. 163.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 164.

⁸¹ Întreaga listă, cu această denumire, a fost publicată după varianta descoperită în Arhivele Naționale Iași de A. Macovei, *op. cit.*, V, în **AI**, t. XXIII, 1986, p. 179 - 199, iar componența ținutului Bacău, la p. 187-188. Cu unele erori și omisiuni lista fusese publicată și în *Analele Parlamentare*, t. V₂, p. 741-768, cu titlul „Tabla obștimilor sătești a Prințipatului Moldaviei după înrăzunțirea făcută la anul 1834. Litera C”, iar situația ținutului Bacău, la p. 752-753. Precizăm că această listă menționează Căiuțul și la lista satelor ocolului Troțuș – la nr. 22, și ca târg, în final, când se face suma totală; de aceea am considerat necesar să corectăm suma totală a satelor la 139 față de 140 cum apare în lista menționată.

patru târguri (Bacău-reședința ținutului, Moinești, Ocna și Căiuțul), grupate pe 5 ocoale: Bistrița de Sus, Bistrița de Gios, Tazlăul de Sus, Tazlăul de Gios și Troțuș. Această tablă, așa cum a fost concepută în 1835, deși avea neajunsuri a continuat să fie aplicată, în condiții de provizorat, până în 1864, odată cu decretarea legii comunale.

Făcând o comparația a celor două „table a obștimilor sătești” din 1835 (cea alcătuită de comisia numită de Adunarea Obșteacă și situația întocmită de Departamentul de Interne), A. Macovei⁸² observă că primul tabel dă multe toponime cu greșeli, în vreme ce, în al doilea caz, localitățile au fost denumite corect. Analizând situația în cazul ținutului Bacău, considerăm versiunea cea mai corectă și completă pe aceea a „tablei obștimilor sătești” din 1835, alcătuită de Departamentul de Interne și publicată de A. Macovei⁸³ (Anexa 4), în urma cercetării și comparării materialului informativ aflat în Arhivele Statului Iași, cu versiunea publicată în „Analele parlamentare”.

Din perspectiva acestei table, ținutul Bacău făcea parte din categoria ținuturilor cărora le-au fost desprinse sau adăugate o serie de localități. În versiunea alcătuită de Departamentul de Interne ținutul Bacău cuprindea 5 ocoale, 144 sate și 4 târguri (Bacăul, Târgu Ocna, Moinești, Căiuțul), astfel: ocolul Bistrița de Sus conținea 34 sate (față de 28, în cealaltă listă); ocolul Bistrița de Jos conținea 33 sate (față de 31, în cealaltă listă); ocolul Tazlăul de Sus conținea 26 sate (față de 30, în cealaltă listă); ocolul Tazlăul de Jos conținea 17 sate (față de 27, în cealaltă listă); ocolul Troțușului conținea 25 sate (față de 24, în cealaltă listă). Constatăm că nu este vorba de o nouă redistribuire a satelor, ci pur și simplu de erori de transcriere, sau de omisiuni în cazul unor sate, care ar putea fi un alt motiv al diferențelor ca apar în cazul diferitelor liste de sate. Tabla alcătuită de Departamentul de Interne reflectă mult mai corect și logic, din punct de vedere al așezării geografice, repartiția satelor pe noua hartă a ținutului Bacău, reorganizat în 1835. Analizând cazul ținutului Bacău în varianta publicată în „Analele parlamentare”⁸⁴ (pe care o vom numi prima listă) și cea publicată de A. Macovei⁸⁵ (aceasta din urmă o vom numi varianta

---

⁸² A. Macovei, *op. cit.*, p. 165.

⁸³ *Ibidem*, p. 179 - 199. Autorul precizează faptul că varianta corectă și completă se află la Arhivele Statului Iași, fond Secretariatul de Stat, dosar 311, f. 95-114, în vreme ce copia, aflată în fondul Vistieria Moldovei, tr. 875, op. 997, dosar 423, f. 1-18v, a fost transcrisă cu multe greșeli. Am cercetat și noi dosarul 311, din fondul Secretariatul de Stat. În filele anterioare celor menționate am descoperit și alte informații legate de „înrotunjirea ținuturilor”, de proiectul hărții cerută de ocărnuire (f. 3, 5, 13), iar la f. 94, o anexă, legată de aceeași problemă, unde ținutul Bacău, enumerat al 6-lea, este menționat cu satele pe care urmează să le dea altor ținuturi, respectiv să le primească de la acestea.

⁸⁴ *Analele parlamentare*, t. V₂, p. 752-753.

⁸⁵ A. Macovei, *op. cit.*, p. 187-188.

corectă) constatăm unele deosebiri, în primul rând privind numărul satelor: 139⁸⁶ în prima variantă și 144 în varianta finală.

Diferența nu ar fi foarte mare, ca și număr de sate, dar este vorba și despre satele în sine, de omisiunea unora și mai ales de repartiția pe ocoale. În prima variantă observăm patru sate în plus, față de varianta corectă: este vorba de satele Mănăstirea Tazlău, Frumoasa și Bălcanii, din nordul ținutului (ocolul Tazlăului de Sus), au fost trecute, firesc, în acord cu înțelegerea dintre cele două isprăvnicii din 1832, la ținutul Neamț, situație surprinsă în varianta corectă⁸⁷, dar nu și în prima listă. Al patrulea sat care apare doar în prima listă, este Ghicanii. Catagrafia din 1831/1832, menționează un singur sat cu această denumire inclus în ținutul Tutova, ocolul Similei⁸⁸. Acest sat nu apare nici în lista A, care cuprindea listele cu satele ce trebuiau transferate între ținuturi. Prin urmare, considerăm ca fiind o eroare (de transcriere sau din alt motiv) menționarea acestui sat la ținutul Bacău în prima listă.

Un caz pe care nu l-am elucidat complet este cel al satului Hăltioana, menționat în varianta corectă la ocolul Bistriței de Sus. Am constatat că un sat cu această denumire nu apare în Catagrafia din 1831/1832 la nici un ținut. De asemenea nu l-am găsit menționat nici în *Dicționarul geografic al județului Bacău*. Credem că în acest caz poate fi mai degrabă vorba despre o greșeală de transcriere în varianta corectă a satului Certioana, menționat astfel în prima listă, la ocolul Bistriței de Sus. Ne întemeiem opinia și prin constatarea că în Catagrafia din 1831/1832, este menționat un sat cu această denumire la ținutul Roman, Ocolul de Jos⁸⁹. Apare și în lista A printre satele pe care ținutul Roman urma să le transfere ținutului Bacău de la Ocolul de Jos⁹⁰. Prin urmare, poate fi vorba de satul Certioana i Strîmbii (și nu de Hăltioana) transferat în cadrul reformei administrative de la Roman la Bacău. Satul Blăgești, din varianta corectă, la ocolul Bistriței de Sus, menționat în același loc și în Catagrafia din 1831/1832⁹¹, credem că a fost omis din eroare în prima listă. O situație asemănătoare am constatat și în cazul satului Ghețani, menționat în varianta corectă la ocolul Bistriței de Jos, menționat în același loc și în Catagrafia din 1831/1832⁹² și fiind obiectul unei noi erori prin omisiune în prima listă. Cele

---

⁸⁶ Corectat față de *Analele Parlamentare*, t. V₂, p. 753; la Adunarea ocoalelor sunt trecute 140 sate și 4 târguri, dar am observat Căiuțul trecut și la sate-ocolul Trotuș și la cele patru târguri. Ca atare trebuie scăzut din cele 140 sate.

⁸⁷ Cele trei sate le-am găsit menționate și în anexa menționată mai sus de la f. 94, dosarul 311, din fondul Secretariatul de Stat (Arhivele Naționale Iași).

⁸⁸ *Catagrafia din 1831/1832*, p. 129.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 97.

⁹⁰ Certioana i Strîmbii, în *Analele parlamentare*, tom cit., p. 677.

⁹¹ *Catagrafia din 1831/1832*, p. 103.

⁹² *Ibidem*, p. 102.

mai multe greșeli în cadrul primei liste se constată în cazul ocolului Bistriței de Sus. Alături de erorile deja consemnate în acest caz, adăugăm și situația satelor Lețcani și Bogdănești⁹³, care figurau în lista A pentru transfer de la ținutul Neamț la cel al Bacăului. Cele două localități au și fost date Bacăului, situație consemnată doar în varianta corectă, nu și în prima listă.

Același lucru se poate constata și în cazul a două sate, Petrești și Găleşaști, transferate, conform listei A, de la ținutul Tecuci la Bacău, situație surprinsă, de asemenea, doar în varianta corectă⁹⁴. În schimb satul Climești, din ocolul Bistriței de Sus, care nu figura pe lista schimbului de sate între ținuturi, menționat în Catagrafia din 1831/1832 la ținutul Neamț, ocolul Siretului⁹⁵, a fost transferat ulterior la ținutul Bacăului, fapt consemnat în varianta corectă, dar nu și în prima listă. Tot ulterior se pare că a fost repartizat ținutului Bacău și satul Bărbiceni, de la ținutul Romanului, atestat în Catagrafia din 1831/1832 la ținutul Roman, Ocolul de Jos⁹⁶, inexistent pe lista A, dar consemnat în varianta corectă, dar omis în prima listă. Transferurile de sate care nu se regăsesc în lista A, se explică prin îmbunătățirile care au fost aduse ulterior proiectului de reorganizare administrativă. În ceea ce privește satul Mărăștii cu cătunele Băimacu și Obârșia, la ocolul Bistriței de Sus, varianta corectă face precizarea că aceste localități au fost trecute ulterior la acest ținut „de la Tecuci”.

Varianta corectă prezintă și schimbările făcute prin transfer de sate, între ocoale, care s-a făcut, în mare parte, în interesul locuitorilor. Astfel, satele Radomireștii de Sus și Radomireștii de Gios, le găsim, cum este firesc conform așezării lor geografice, la ocolul Bistriței de Sus (și nu în ocolul Bistriței de Jos, ca în prima variantă); Liuzii Călugării și Dealul Nou, apar, din aceleași motive, arondate ocolului Bistriței de Jos (și nu ocolului Bistriței de Sus, ca în prima variantă). Mai ciudată (poate din motive subiective, pe care nu le cunoaștem la această dată) pare menționarea, în lista finală, a satului Ardioani de la ocolul Tazlău de Sus (unde este menționat, de această dată în prima listă, unde ar părea firesc să fie, alături de vecinii săi, satele Leontinești, Măgirești, Șesurile, situație pe care o cunoaștem de pe teren) la ocolul Tazlău de Jos, în varianta corectă (împreună cu sate față de care se afla la zeci de kilometri). Cercetarea în continuare a materialului arhivistic ne va permite în viitor găsirea motivului pentru această situație a satului Ardioani, ca și pentru alte situații neclarificate încă. În varianta corectă apare remediată și situația localității Căiuțul, care, de

---

⁹³ Le-am găsit menționate și în anexa menționată mai sus de la f. 94, d. 311, din fondul Secretariatul de Stat (A.N. Iași).

⁹⁴ *Ibidem*. Sunt enumerate pe lista celor ce urmau să fie transferate de la ținutul Tecuci la cel al Bacăului, satele „Petreștii și Găleşaștii”.

⁹⁵ *Ibidem*, f. 91.

⁹⁶ *Ibidem*, f. 96.

această dată, este menționat doar la târguri (prima variantă îl menționa de două ori, și ca sat și ca târg).

La 11 iunie 1835 „tabla obștimilor sătești” a fost avizată de domn, cu precizarea de a fi pusă „în vremelnicească lucrare”, până când un inginer al statului (va fi desemnat Fotache Ghețul) va alcătui o hartă (în 1836), pe baza căreia „se va statornici îndreptare ci să va găsi de niapărată”⁹⁷.

A. Macovei a constatat ca o deficiență a multiplelor încercări de reorganizare administrativă faptul că niciuna din comisiile create pentru arondarea ținuturilor Moldovei, nu a sesizat necesitatea fixării reședințelor ocoalelor. S-a perpetuat ca regulă faptul ca localitatea unde rezida privighetorul de ocol, ales sau numit, să fie considerată și reședința ocolului respectiv. Această situație se va remedia mai târziu, în cadrul reformei administrative din timpul domnului Al. I. Cuza.

În acest punct, analizând materialul arhivistic studiat, precum și celelalte surse menționate deja, putem face câteva aprecieri în legătură cu rezultatul reformei care a vizat „răundirea” ținutului Bacău, solicitată, de altfel, la nivelul întregului Prințipat al Moldovei de către Regulamentul Organic. Analiza se va baza și pe compararea situației ținutului așa cum este consemnată în catagrafia din 1831/1832 și „Tabla obștimilor sătești a Prințipatului Moldovei alcătuită după observația comisiilor ținutale”, varianta corectă.

După cum am arătat mai sus, în urma schimbului de informații între isprăvnicia Bacăului cu ținuturile învecinate, a rezultat o listă A, în care erau consemnate satele care trebuiau transferate de la un ținut la altul, după criteriul principal invocat și anume, „îndemânarea” locuitorilor, în sensul situării satelor de cea mai apropiată reședință ținutală. Vom compara lista A cu așa numita variantă corectă, publicată de Adrian Macovei.

Conform listei A, Bacăul trebuia să cedeze ținutului Neamț nouă sate din partea sa nordică, drept compensație pentru cele 14 sate din Ocolul Siretului pe care ținutul Neamț urma să i le transfere pentru a lichida acel „întrând” nefiresc de la hotarul de est, care înainta până la sud de târgul Bacău. Ținutul Neamț a cedat doar 11 din cele 14 sate promise, iar Bacăul pe toate cele 9. În ceea ce privește ținutul Roman, acesta urma să transfere Bacăului 13 sate, dar a cedat doar 8, în vreme ce 5 sate, toate din Ocolul de Gios, au fost păstrate. Ulterior, în urma înțelegerilor dintre isprăvnicii, a fost adăugat ținutului Bacău și satul Bărbiceni de la ținutul Roman și Climești de la ținutul Neamț, deși nici unul nu figura în lista A de transferuri, situație confirmată în lista publicată de Adrian Macovei⁹⁸. Cu toate neajunsurile dintre isprăvnicia Bacăului și vecinele menționate, constatăm că anomalia arătată mai sus în partea estică ținutului

⁹⁷ A.N. Iași, fond Secretariatul de Stat, d. 311, f. 117, cf. A. Macovei, *op. cit.*, p. 165, nota 80.

⁹⁸ A. Macovei, *op. cit.*, p. 187.

Bacău a fost rezolvată. Astfel, observăm că hotarul ținutului Bacău s-a „îndreptat” în partea nordică și nord-estică: hotarul a coborât la sud de izvoarele Tazlăului, dar a înglobat spre est și satele dintre râul Bistrița și Siret, desființându-se acel „intrând” nefiresc dintre cele două râuri, care până acum nu era inclus la ținutul nostru.

Ținutul Vaslui a cedat doar 9 din cele 32 promise, iar Tutova nu a transferat, în final, nici unul din cele 9 sate trecute în lista A. Varianta corectă menționează și satul Mărăștii cu cătunele Băimacu și Obîrșia, cu precizarea ca aceste localități au fost trecute ulterior la ținutul Bacăului, „de la Tecuci”. Astfel, hotarul nord-estic și estic al ținutului Bacău se apropia de izvoarele Berheciului și ale Zeletinului, care rămâneau la ținutul Tecuci, iar hotarul estic cobora la est de Siret aproape paralel cu acest râu, până în punctul în care începea hotarul Bacăului cu ținutul Putna. Se reducea mult hotarul cu ținutul Tutova, la nord-est.

Nici ținutul Bacău nu și-a onorat în totalitate promisiunile față de vecinii săi. Analizând corespondența cu ținutul Putna, constatăm că Bacăul ar fi trebuit să transfere un număr de 19 sate ținutului din sud, toate din ocolul Trotușului, dar nu a cedat nici unul. De altfel, considerăm că cedarea acestor sate ar fi marcat practic desființarea ocolului menționat, care avea, conform catagrafiei din 1831/1832, doar 23 de sate. Numărul de sate creștea în 1835 la 144, față de 119 în catagrafia menționată. De asemenea, târgul Bacău, reședința ținutului omonim, era situat mai central, față de poziția periferică avută anterior.

În ceea ce privește reorganizarea satelor pe ocoale, constatăm și aici modificări semnificative, tot în sensul scopurilor invocate de numita reorganizare administrativă. Deși ținutul Bacău avea în 1835 mai multe sate, numărul ocoalelor s-a redus la 5, față de 6 consemnate în catagrafia din 1831/1832. Ocolul Tazlăul Sărat s-a desființat, toate cele 14 sate fiind transferate ocolului Tazlăul de Sus, care, față de 22 sate avute anterior, se extinde la 26 de sate: 12 le păstra din cele avute anterior: Schitul Frumoasa, Băsăștii, Câmpenii, Băhnășenii, Cucuieții, Leontineștii, Stăneștii, Solonțul, Tazlăul, Măgireștii, Șăsurile și Cornitul, iar 14 le primea de la ocolul Tazlăul Sărat: Bucșăștii, Prohozăștii, Cernul, Podurile, Prăjăștii, Lucăceștii, Urminișul, Leorda, Văsieștii, Comăneștii, Slobozia Vărmeștii, Plopul, Dărmăneștii și Doftiana. Șase sate din fostul ocol Tazlăul de Sus au fost date ocolului Tazlăul de Jos: Pustiana, Grigoreni, Scorțani, Iliești, Hămieni și Tărăța. În mod inexplicabil, satul Ardăoanii a fost transferat ocolului Tazlăul de Jos.

Cea mai spectaculoasă reorganizare o constatăm în cazul ocolului Bistrița de Sus, care, la 1831 era un ocol mic, cu doar 7 sate, din care a mai păstrat doar unul, Blăgeștii. A fost, astfel, aproape complet reorganizat în 1835, devenind cel mai mare dintre ocoalele ținutului Bacău, cu 34 de sate. Noul ocol al Bistriței de Sus, cu dimensiuni mult mai mari s-a recompus astfel: cu 11 sate

transferate din ocolul Bistrița de Jos (Luncani, Fântânelile, Schinenii, Mărginenii Munteni, Mărginenii Unguri, Barații, Sohodol, Călugăra Mare, Osebiții Călugării, Liuzii Călugării și Dealul Nou), 12 de la ținutul Neamț (Șărbăneștii, Hălășenii, Săuceștii, Cățăleștii, Peletiuicii, Bereștii, Ciumașii, Iteștii, Lețcanii, Climeștii, Șărbeștii lui Istrate și Bogdăneștii), 9 de la ținutul Roman (Chiticenii, Hăltioana - probabil Certioana și Strâmbii, Bărbiceni, Odobeștii, Silvestrii, Prăjeștii, Fundenii, Câmpenii și Glodurile lui Botez), iar de la ținutul Tecuciului, a primit ulterior Mărăștii cu cătunele Băimacu și Obârșia. În total, 34 de sate.

Ocolul Bistrița de Jos, creștea cu 2 sate, având un număr de 33 sate dar cu numai 19 din cele pe care le avea la 1831: Rușii Ciutei, Fundul, Valea Sacă, Valea Mare, Fărăoanii, Cleja de Sus, Cleja de Gios, Valea Rea, Ciocanii, Liuzii Chiriței, Găștenii, Ghețanii, Răcăciunii, Giosanii, Oteștii, Chetrișul, Tămășeii, Buhociul, și Letea cu cotunurile. La acestea se adăugau 9 sate transferate de la ținutul Vaslui, toate din ocolul Polocin: Viforeni, Zlătarii, Bibireștii, Părincea, Vălenii, Mileștii, Năneștii, Răcățul și Pânceștii, 2 sate de la ținutul Neamț: Radomireștii de Sus și Radomireștii de Jos, 2 sate de la ținutul Tecuci: Petrești și Găleşaști, iar satul Căneni, un „cotun”, desprins probabil din Letea⁹⁹ (Catagrafia din 1831/1832 nu menționează un sat cu această denumire la nici un ținut, dar menționează satul „Letea cu cotunurile”). În total 33 de sate la acest al doilea ocol ca mărime al ținutului Bacău.

În ceea ce privește ocolul Tazlăul de Sus, acesta se extindea la 26 sate, față de 22 deținute anterior. Din cele de la 1831 păstra 12: Schitul Frumoasa, Băsăștii, Cîmpenii, Băhnășenii, Cucuieții, Leontineștii, Stăneștii, Solonțul, Tazlăul, Măgireștii, Șasurele și Cornitul. Șapte sate au fost transferate la Tazlăul de Jos: Pustiana, Grigoreni, Scorțenii, Ilieștii, Hămăenii și Tărăța și Ardioani, dar a adăugat cele 14 de la Tazlăul Sărat desființat: Prăjeștii, Lucăceștii, Cernul, Bucșeștii, Prohozăștii, Podurile, Urminișul, Văsieștii, Slobozia Vermeștii, Leorda, Plopul, Comăneștii, Dărmăneștii, Dofțiana. Trei sate de la acest ocol au fost transferate la ținutul Neamț: Mănăstirea Tazlău, Frumoasa și Bălcanii. Astfel, acest ocol avea după „întrundire” 26 de sate.

Ocolul Tazlăul de Jos, cu 28 sate, față de cele 21 deținute anterior, dintre care păstra 21: Tețcanii, Năsoeștii, Nadișa, Boșotenii, Vidrascu, Stroeștii, Bereștii, Verșăștii, Orășa lui Avram, Orășa Mare, Berzunțul, Albile, Poiana, Bălăneasa, Drăguțeștii, Delenii, Brătla de Jos, Brătla de Sus, Caraclăul, Bârsăneștii și Brăteștii. La acestea se adăugau 7 sate de la ocolul Tazlău de Sus

---

⁹⁹ Ortensia Racoviță, în *Dicționar geografic al județului Bacău*, (lucrare premiată de „Societatea Geografică Română”, în ședința adunării generale de la 4/16 Martie 1892), București, Stabilimentul grafic I.V. Socecu, București, 1895. p. 337, arată, în legătură cu satele componente ale comunei Letea, că, „în vechime” cuprindea și satul Cănenii.

(Grigoreni, Scorțeni, Iliești, Hemeieni, Tărăța, Ardioani și Pustiana). În total 28 sate după reforma administrativă din 1835.

Ocolul Trotușului rămâne cu același număr de sate, 23, ca în 1831/1832. În ceea ce privește constanța satelor: păstrează 22 din cele 23 de sate deținute conform catagrafiei din 1831/1832: Hârja, Grozăștii, Bogdăneștii, Bahna, Tiseștii, Filipeștii, Mănăstirea Cașinul, Cașinul, Buciumii, Răcăuții, Oneștii, Borzăștii, Gropile, Pătrășcanii, Răpile, Jăvrenii, Helteul, Boiștea, Rădiana, Bogdana, Negoieștii și Popenii. În plus, se adaugă satul Slobozia Mielului, transferat de la ocolul Tazlăul de Jos. Satul Căiuți este menționat în 1835 ca târg.

Am insistat asupra acestei ultime „table a obștimilor sătești” din 1835, pentru că, acest proiect, în ciuda caracterului său provizoriu (declarat în momentul avizării de domn), a început să fie aplicat începând de la 1 iulie 1835 și a rămas, în linii mari, valabil până în 1864. Putem constata că, prin acest document, comparativ cu situațiile care au urmat, s-au fixat limite destul de durabile ale ținuturilor Moldovei, precum și nomenclatura, destul de stabilă, a ocoalelor. Deși ocârmuirea a încercat, prin numirea unor comisii, să aducă îmbunătățiri acestui proiect, acesta nu a fost finalizat în sensul dorit. Prin urmare, „tabla obștimilor sătești” din 1835 a reprezentat, în linii generale, până la reforma administrativă, din 1864, „oglină organizării administrativ-teritoriale a Moldovei”¹⁰⁰.

Toate cele prezentate mai sus, ne îndreptățesc să considerăm că reforma rearondării ținuturilor și-a atins, în cazul Bacăului, majoritatea obiectivelor propuse, deși unele anomalii administrative au fost sesizate și mai târziu. Ținutul Bacăului avea o formă mai „rătunzită”, mai puțin „colțurată” față de 1831/1832, iar reședința, târgul Bacăului, avea o poziție mai puțin periferică decât înainte (Anexa 3). După cum s-a putut observa, satele situate între ținutul Bacău și Neamț au fost supuse celor mai mari fluctuații administrative, fiind nevoite să suporte cele mai frecvente schimbări de la un ținut la altul. În 1835, hotarele ținutului Bacău, ca de altfel și ale celorlalte ținuturi ale Moldovei au căpătat o formă definitivă. Modificările, deseori solicitate chiar prin proteste ale locuitorilor, ale negustorilor¹⁰¹ sau ale proprietarilor, care își vedeau amenințate micile interese economice, au fost destul de reduse. (Anexa 5).

¹⁰⁰ A. Macovei, *op. cit.*, II, p. 173.

¹⁰¹ Negustorii de cherestea din Piatra s-au plâns domnului Mihail Sturdza că au de pierdut pentru că cei mai mulți dintre plutașii care transportau lemnul erau din satul Blăgești, ce aparținea de ținutul Bacău și, prin urmare, erau obligați să se adreseze acestei isprăvnicii în cazul în care plutașii nu-și onorau îndatoririle (Arhivele Naționale Iași, fond Secretariatul de Stat, d. 311, f. 168 - 169 cf. A. Macovei, *op. cit.*, p. 168.)

O nouă încercare de îmbunătățire a „rătunzirei ținuturilor” va fi inițiată cu ocazia efectuării catagrafiei din 1838¹⁰². Mai multe cereri de transferuri de sate sunt alcătuite de isprăvnicii. Dar rezultatele nu au fost încurajatoare și proiectul nu a primit nici de această dată o formă definitivă. În ceea ce privește ținutul Bacău, constatăm doar includerea satului Glodurile banului Botez, provenit de la ținutul Tecuci¹⁰³. În timpul și după întocmirea acestei catagrafii, forurile administrative centrale au primit numeroase cereri de transfer de sate de la un ținut la altul, atât din partea proprietarilor de moșii, cât și din partea locuitorilor¹⁰⁴.

Comisia „facerii catagrafiei ținutului Bacău” din 1838, interesată în primul rând de aspectele fiscale, s-a preocupat și de remedierea neregulilor determinate de nedeclararea unor birnici. Astfel, o serie de *atestate* acordate unui slujitor vrednic și cinstit al ocârmuirii, „porușnicul Ioan Pelin” sunt revelatoare în acest sens. Acesta, de loc din satul Brătila de Sus, a fost numit mai întâi de către ispravnicul Toma Trohin să cerceteze dacă locuitorii satelor din ocolul Tazlăului de Jos nu au „mistuit” (ascuns) lăcuiitori¹⁰⁵. Succesul avut în „a sa osîrdie ce cu credință au jărtfit în acest delicat predmet” (problemă), acționând „după tot cuvântul dreptății și netăgada adevărului” s-a finalizat cu acordarea unui „atestat mărturisitoriu” spre a-i sluji de dovadă în cazul unei avansări în funcție. Prețuind „destoinicia” dovedită de acest dregător, aceeași comisie a „înscrierii catagrafiei ținutului Bacău”, formată din aceiași membri ca și în cazul de mai sus (Alec Hatman, Simion spătar, Ioan econom și secretarul comisiei, a cărui semnătură nu am putut-o descifra) l-a „rânduit cu scriere în satele a două ocoale” pe același porușnic Ioan Pelin. Acesta, în urma cercetărilor făcute în ocoalele Tazlăului de Jos și Trotuș, a reușit să descopere „sporiul ce s-ar fi dosit di cătră locuitori” și, „dizbrăcat di toată părtinire și istirisât de tot interesul său”, „au folosit pi ocârmuirii încă cu un însămnat număr locuitori”. Comisia, mulțumita de „destoinicia” sa, i-a acordat, la 18 octombrie 1838, un nou „atestat mărturisitoriu spre a-și dobândi bunele sale scoposuri și spre a-i sluji de dovadă cătră oricare nacealstvă să înfătoșă”¹⁰⁶. După „îndestulă sânguință” probată la cele două ocoale, unde a descoperit „un însămnătoriu număr de locuitori, făcând folos haznelei”, același dregător a fost numit în același scop și în ocolul Tazlăului de Sus. Acesta, „fără a privi la ale sale

¹⁰² Pentru ținutul Bacău, a se vedea A.N. Iași, fond Vistieria Moldovei, tr. 1316, nr. 1215, 1216, 1217.

¹⁰³ A. Macovei, *op. cit.*, V, p. 187; la finalul „Tablei obștimilor sătești”, anul 1835, când se precizează suma satelor, de 144, se face și mențiunea „cu adăogire de două sate de la Tecuci”.

¹⁰⁴ A.N. Iași, fond Secretariatul de Stat al Moldovei, dosar 311, f. 176, 180, 192-195, 197, 202, cf. *ibidem*, II, p. 18, nota 116.

¹⁰⁵ A.N. Bacău, fond Prefectura județului Bacău, d. 1/1838, f. 2.

¹⁰⁶ *Ibidem*, f. 3.

casnice împregiurări”, a descoperit și acolo „un înșămătoriu număr de locuitori” care nu au fost înscrși în listele catagrafiei. Prin urmare, a primit, tot din partea „comisiei facerii catagrafiei ținutului Bacău”, la 5 decembrie 1838, un nou „atestat mărturisitoriu” pentru „a sa bună ispravă în lucrare”¹⁰⁷. Am prezentat aceste informații pentru a sublinia accentul deosebit pus de Vistierie pe înregistrarea corectă a contribuabililor, în vederea încasării banilor, atât de necesari bugetului statului. Documentele cercetate arată și încercările de a pune capăt numeroaselor „catahrisuri” care se produceau cu prilejul întocmirii catagrafiilor, precum și prețuirea acordată slujbașilor onești prin acordarea acelor atestate. Vom reveni asupra acestor aspecte în capitolul despre dregătorii locali din ținutul Bacăului.

Totuși, în timpul desfășurării activității acestei comisii, precum și după aceea s-au făcut noi cereri de transferuri de sate, după cum arată referatul Sfatului Administrativ înaintat spre aprobare domnului la 12 iulie 1845¹⁰⁸. În cazul ținutului Bacău, se cerea doar trecerea la acesta doar a satului Filipeni de la ținutul Tecuci (de altfel, erau doar trei cereri de transfer pentru care se cerea aprobarea domnului). Rezoluția dată de domnie, avea menirea de a descuraja pentru viitor astfel de cereri: „Nu să poate strămuta grănățuirea ținuturilor după particularnica împrejurare a fieștecăruia sat”¹⁰⁹. Răspunsul domnului nu sugera că modul de arondare a ținuturilor ajunsese la o formă optimă, dar dacă s-ar fi luat în considerare și rezolvat toate jalbele care au fost adresate ocârmuirii în legătură cu „tabla obștimilor sătești” din 1835, s-ar fi creat un precedent, iar proiectul „înrotunzirii ținuturilor”, în loc să fie îmbunătățit, dimpotrivă, s-ar fi îndepărtat de la principiile pe care s-a bazat încă de la început. Dar și refuzul ideilor venite de pe teren, de la cei care cunoșteau direct și cel mai bine diferitele situații, doar pentru a nu afecta „înrotunzirea” deja realizată, cu toate limitele sale, era nepotrivită. Pentru unii dintre cei implicați în acest proiect, „înrotunzirea” era înțeleasă la propriu și devenise o obsesie, creând un adevărat cult al geometrismului. Marele neajuns era acela că se perpetuau sau chiar se creau situații absurde, începând de la situarea satelor aceleiași moșii în ținuturi diferite, până la dispunerea defectuasă pe teren a cătunelor satelor. Exemplu satul Doftiana, situat pe Trotuș, care nu este un râu mic, are cătunul Bogata în

¹⁰⁷ Ibidem, f. 4.

¹⁰⁸ A.N. Iași, fond Vistieria Moldovei, f. 59 (cerere de transfer alcătuită la 12 martie), f. 61 (22 mai 1839, altă cerere de transfer de la ținutul Boșanilor), f. 80 (jaloa căminăresei Casandra P., din 11 aprilie 1841, pentru că moșia sa este foarte îndepărtată de reședința ținutului Dorohoi, cere transfer la ținutul Botoșani, de a cărui reședință este mai aproape), f. 81 (altă cerere de transfer de la ținutul Covurlui), f. 84 (2 martie 1841, cerere de cerere de transfer de la ținutul Neamț), ș.a.

¹⁰⁹ A.N. Iași, fond Secretariatul de Stat al Moldovei, d. 311, f. 206. cf. A. Macovei. *op. cit.*, II, p. 18.

dreapta râului, spre Tg. Ocna, iar Cucușii și Larga în stânga râului¹¹⁰. În anul 1845, când s-a realizat o nouă catagrafie¹¹¹, aflăm numeroase informații despre mișcarea populației, creșterile demografice, categoriile fiscale, evoluția sistemului antroponimic, starea socială a locuitorilor etc. Elementele de noutate conținute în acest recensământ cuprind și date referitoare la noii veniți în localitate, precizându-se și locul de unde au plecat. La cei plecați, acolo unde se știe este trecut satul în care s-au așezat. În dreptul tinerilor care începeau să plătească birul este trecut anul căsătoriei, iar la cei trecuți la cele veșnice anul decesului. În ceea ce privește organizarea administrativ-teritorială, ținutul Bacău este consemnat în 1845 tot cu 5 ocoale, dar numărul satelor este mai mare: 185. Această situație se poate constata și în alte catagrafii ori situații statistice întocmite până spre sfârșitul epocii regulamentare, când ținutul Bacăului rămâne organizat tot în 5 ocoale, diferențe fiind constatate doar în ceea ce privește numărul de sate: în 1846¹¹², cu 163 sate, în 1852¹¹³, cu același număr de sate, 163, ceea ce arată că sursa folosită de Nicolae Șuțu a fost, probabil, statistica din 1846.

În ceea ce privește fluctuația numărului de sate în statisticile menționate mai sus, aceste „variațiuni” se datorează oficializării sau nu a unor sate, contopirea sau dezmembrarea lor după criteriul menționat deja al unităților fiscale. În rubrica destinată unui sat erau înregistrați și birnici din alte sate, despre care se specifica că plătesc birul cu primul sat, sau că proveneau din

---

¹¹⁰ S.P. Radianu, *op. cit.*, p. 518.

¹¹¹ A fost publicată de D. Ciurea în *Moldova sub domnia lui M. Sturza*, Iași, (fără editură), 1947, p. 207-263.

¹¹² *Uricarul*, XV, p. 369, 383-385. Theodor Codrescu precizează (p. 368), că a publicat acest document după ce, din întâmplare, i-a „căzut în mână” un manuscris din anul 1846 cu statistica populației din Moldova din acel an.

¹¹³ Nicolae Șuțu, *Noțiuni statistice asupra Moldaviei*, traducere și adăugiri de Teodor Codrescu, Iași, Tipografia Buciumului Român, 1852. Nicolae Șuțu (1798-1871) a fost primul economist și printre primii învățați cu preocupări sistematice pentru științele economice; și-a dat seama de importanța deosebită a statisticii pentru cunoașterea fenomenelor social-economice, dar și pentru activitatea de guvernare a țării. După o activitate asiduă pentru studierea operelor unor statisticieni iluștri din țările vest europene, a acumulat un bagaj însemnat de cunoștințe în domeniul statisticii, elaborând o serie de lucrări teoretice și de analiză de o importanță remarcabilă pentru secolul al XIX-lea: *Noțiuni statistice asupra Moldovei* (1849) apărută în limba franceză, a fost tradusă în 1852 și publicată cu unele adăugiri sub numele *Unele observații asupra statisticii României* (1867). Postum, s-au publicat *Studii statistice*, prin care autorul își precizează concepția privind rolul, obiectul, și caracteristicile principale ale statisticii aplicate. Nicolae Șuțu a considerat această știință ca fiind un mijloc de cunoaștere a faptelor care se raportează la „starea fizică, morală, intelectuală și politică a societății într-un alt loc, comparativ cu faptele dintr-un alt timp și alt loc”. Lucrările lui N. Șuțu au fost republicate în volumul N. Sutz, *Opere economice*, Edit. de stat, București, 1957. A se vedea și Ion Veverca, *Nicolae Șuțu, viața, activitatea și opera întâiului economist și ideolog din România*, București, 1936; Victor Slăvescu, *Viața și opera economistului N. Șuțu (1798-1871)*, București, 1941.

cătune, care în multe cazuri nici nu erau menționate. Astfel, în prima catagrafie amintită mai sus, cea din 1845, în dreptul unor localități apare mențiunea „cotună din nou înființată” (expresia nu trebuie înțeleasă în sensul de sat reînființat, ci ca sat cu totul nou) ca de exemplu Țigara de la ocolul Bistriței de Sus¹¹⁴, sau simplu „din nou înființată”, ca în cazul localității Slobozia Părinții (localitățile cu nume de slobozii ne fac să credem că au fost înființate cu un act de aprobare, „slobozie”, poate chiar din partea domniei) din ocolul Bistriței de Jos¹¹⁵, ori Lunca Asău, Slobozia Moldovanului, Cucueții, toate din ocolul Tazlău de Sus¹¹⁶. Fapt nemaiîntâlnit în altă catagrafie este menționarea „la dublu” a aceleiași localități, cu precizarea că aveau proprietari diferiți. Este cazul satului Năsoeștii, din ocolul Tazlăului de Jos, menționat o dată ca proprietate „a hatmanului Alecu Aslan” și imediat, consecutiv, cu aceeași denumire, Năsoești, ca proprietate „a mănăstirii Berzunț și răzășască (mazili Dospinescu)”¹¹⁷.

Situația menționată mai sus poate fi explicată și prin procesul de divizare masivă a proprietății, care s-a amplificat în prima jumătate a secolului al XIX-lea, când întâlnim numeroase sate fragmentate. De exemplu, satul Cleja, din ocolul Bistriței de Jos, deja împărțit anterior în Cleja de Sus și Cleja de Jos, cunoaște acum o nouă fragmentare: „Osăbiții Cleja de Gios proprietate răzășască și sardarul Iorgu Anastasiu”, cu mențiunea „din nou înființat”¹¹⁸.

Aceste schimbări par destul de neînsemnate față de ritmul mult mai alert al modificărilor administrative care au început după jumătatea secolului al XIX-lea, dar, când sunt sesizate încă, numeroase anomalii administrative și la nivelul județului Bacău, iar îndreptarea acestora a fost departe de a fi rezolvată. Situații aberante sunt sesizate și de S.P. Radianu în studiul despre județul Bacău din 1889. De exemplu, satul Balcanii, situat pe ambele părți ale pârâului Coman, avea cele două părți arundate astfel: partea din dreapta pârâului era inclusă, din punct de vedere administrativ, în ținutul Bacău, în vreme ce partea din stânga pârâului făcea parte din comuna Tazlău, care făcea parte din ținutul Neamț¹¹⁹.

În concluzie, opinia des întâlnită, conform căreia instabilitatea ar fi o caracteristică frapantă a sistemului administrativ românesc, cel puțin în perioada la care ne-am referit, urmărit din perspectiva numeroaselor împărțiri administrativ-teritoriale, pare destul de apropiată de adevăr.

¹¹⁴ D. Ciurea, *op. cit.*, p. 208.

¹¹⁵ *Ibidem*.

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 210.

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 209.

¹¹⁸ S.P. Radianu, *op. cit.*, p. 539.

¹¹⁹ *Tezaurul toponomic*, I, p. XVIII.

Harta reprezentând împărțirea administrativ-teritorială a Moldovei la 1833
(cf. „Anexelor” din lucrarea *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, Volumul I, *Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale. 1772-1988*. Partea I. A. *Unități simple (Localități și moșii) A – O*, București, Editura Academiei Române, 1991. Coordonatorul seriei Moldova a Tezaurului toponimic al României: Dragoș Moldovanu).

ANEXA 2

Osăbita tablă alfavitală sau **Condica abețedară pentru a sluji la împărțirea delelor în ramul giudecătoresc atunci când se va pune în lucrare îndreptarea ținuturilor** („Analele parlamentare ale României”, t. IV₂, p. 458; a se vedea și *Uricarul*, VIII, p. 82). Este alcătuită după „rătundirea” făcută în **1833**. **Ținutul Bacău** apare cu **6 ocoale** și **198 sate**.

Nr. crt.	I. Bistrița	II. Fundu-Răcateu	III. Tazlău-Sărat	IV. Troțuș	V. Siret	VI. Berheciu
1	Băseștii	Berbincenii	Bănășenii	Bogdăneștii	Bălănoaia	Bibireștii
2	Boșotenii	Bogdăneștii	Bucșeștii	Bahna	Brătla de Sus	Bilișeștii
3	Barații	Buhociu	Ardeoanii	Borzăștii	Brătla de Jos	Băloteștii
4	Bereștii	Budeștii	Văsăeștii	Brăteștii	Vidrașcul	Vălenii
5	Câmpeni	Vedelenii	Ilieștii	Bârsăneștii	Valea Sacă	Vulturenii
6	Călugării-Liuzii	Viforenii	Cucuieții	Berzunțu	Valea Ră	Gherdanul
7	Călugării-Osebiți	Glodurile lui Conachi	Cornetul	Bereștii	Gropile	Grădeștii
8	Călugăra-Mare	Glodurile lui Botez	Comăneștii	Albile	Ghițanii	Ghilăveștii
9	Căteleștii	Dămieniștii	Lucăceștii	Verșeștii	Gânștenii	Găiceana
10	Cânenii	Dragomi-reștii	Leontinești	Grozeștii	Deleni	Glăvănești
11	Dealul-Nou	Doaga	Laurda	Dărmănești	Drăgogeștii	Drăgeștii
12	Grigoreni	Ițcanii	Măgireștii	Doftiana	Drăgușenii	Dămicușa
13	Iteștii	Călineștii Măgla	Prăjeștii	Cașinul	Cucova	Căuia
14	Luncanii	Căutușenii	Prohozeștii	Căiuțul	Kirițenii Liuzii	Coloneștii
15	Letea cu cotunurile	Câmpenii	Podurile	Caracul	Cleja de Sus	Crăeștii
16	Măgireni Unguri	Lipova Mănăstirii	Solonțul	Negoști	Cleja de Jos	Mileștii
17	Măgireni Munteni	Lipova Răzășască	Stăneștii	Oneștii	Mândrușca	Măgdăreștii
18	Năsoeștii	Măreștii	Tărăța	Plopul	Orășa lui Avram	Meleșcanii
19	Nadișa	Negușenii	Tazlăul	Poiana	Orășa Mare	Motoșanii
20	Pustiana	Odobeștii	Tețcanii	Rădianul	Jăvrenii	Muncelul
21	Peletucii	Onceștii	Urminișul	Răcăuții	Orbenii	Năneștii
22	Radomirești de Sus	Otelenii	Hămnienii	Slobozia Vărmeștii	Petrășcanii	Neguleștii
23	Radomirești de Jos și Fundul	Poiana lui Iurașcu	Cernul	Versăștii	Parava	Oteștii

Nr. crt.	I. Bistrița	II. Fundu-Răcateu	III. Tazlău-Sărat	IV. Troțuș	V. Siret	VI. Berheciu
24	Rușii Ciutii	Paticeii	Șesurile	Stroeștii	Râpile	Oprișeștii
25	Scorțanii	Prăjeștii	-	Tisești	Răcăciunii	Părince
26	Sohodolu	Petrișul	-	Filipeștii	Slobozia Milului	Petreștii cu cotunurile
27	Schinenii	Plopana	-	Hârja	Scurta	Pănceștii
28	Săuceștii	Poiana Pietrii	-	-	Faraoanii	Răcățul
29	Șărbeștii lui Istrate	Rusenii cu Slobozia Străchinoaii	-	-	Helteul	Răgoazăle
30	Șărbănești	Rădenii	-	-	Ciocanii	Răstocii
31	Fontânelile	Silivestrii	-	-	-	Răchitoasa
32	Valea Mare	Slătarii	-	-	-	Slobozia Condărăchești
33	Valea Sacă	Slobozia Pungenii	-	-	-	Scărișoara
34	Fundul	Tamașii	-	-	-	Stănișeștii
35	Hălăsenii	Tarnița	-	-	-	Tăvădăreștii
36	Ciumașii	Fundenii	-	-	-	Floreștii
37	-	Frunteștii	-	-	-	Frumușelu
38	-	Filipenii	-	-	-	Huțul
39	-	Fundu Rahovii	-	-	-	Giosăanii
40	-	Ciutureștii	-	-	-	Litichișăni
41	-	Certioanii și Strâmbii	-	-	-	-

Adunarea ocoalelor:

I. Ocolul Bistrița	= 36 sate
II. Ocolul Fundu-Răcateu	= 41 sate
III. Ocolul Tazlău-Sărat	= 24 sate
IV. Ocolul Troțuș	= 27 sate
V. Ocolul Siret	= 30 sate
VI. Ocolul Berheciu	= 40 sate
Total = 6 ocoale cu	= 198 sate

4 târguri:

- 1 . Bacău
- 2 . Tg. Ocni
- 3 . Moineștii
- 4 . Căiuțul

ANEXA 3

Harta reprezentând împărțirea administrativ-teritorială a Moldovei la 1835 (cf. *Anexelor* din lucrarea *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, Volumul I, *Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale. 1772-1988*. Partea I. A. *Unități simple (Localități și moșii)* A - O, București, Editura Academiei Române, 1991; Coordonatorul seriei *Moldova* a *Tezaurului toponimic al României*: Dragoș Moldovanu).

ANEXA 4

Ținutul Bacău la 1835

după *Tabla obștimelor satești a Prințatului Moldaviei alcătuită după observația comisiilor ținutale. 1835.* (A.N. Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, d. 311, vol. 1, f. 95 – 114; a se vedea și Adrian Macovei, *Organizarea administrativ-teritorială a Moldovei între anii 1832 și 1862*, în **AIIAI**, XXIII/1986, p. 187-188). Cu puține modificări, alcătuirea ținutului Bacău, în conformitate cu această „Tablă” a rămas în vigoare până la reforma administrativă din 1864.

<i>Nr. crt.</i>	<i>Denumirea ocolului/satului</i>	<i>Nr. crt.</i>	<i>Denumirea ocolului/satului</i>
	1. Ocolul Bistriței de Sus		2. Ocolul Bistriței de Jos
1.	Blăgești	1.	Letea
2.	Fîntînelele	2.	Băsăști
3.	Luncani	3.	Radomireștii de Sus
4.	Mărginenii Unguri	4.	Radomireștii de Jos
5.	Mărginenii Munteni	5.	Rușii Ciutei
6.	Bărățai	6.	Fundul
7.	Sohodol	7.	Valea Seacă
8.	Călugăra Mare	8.	Valea Mare
9.	Osăbiții Călugării	9.	Faraoanei
10.	Liuzii Călugării	10.	Cleja de Sus
11.	Dealul Nou	11.	Cleja de Jos
12.	Șărbănești	12.	Valea Rea
13.	Hălăsăni	13.	Ciocani
14.	Săucești	14.	Liuzii Chiriței
15.	Schineni	15.	Gîșteni
16.	Cățălești	16.	Ghețani
17.	Peletiuți	17.	Răcăciuni
18.	Itești	18.	Giosăni
19.	Ciumași	19.	Chetrișul
20.	Lețcani	20.	Tămășai
21.	Berești	21.	Buhociu
22.	Ciumești	22.	Viforeni
23.	Șărbeștii lui Istrati	23.	Zlătari
24.	Prăjăști	24.	Bibirești
25.	Bogdănești	25.	Milești
26.	Hăltioana	26.	Văleni
27.	Fundeni	27.	Părincea
28.	Bărbiceni	28.	Nănești

<i>Nr. crt.</i>	<i>Denumirea ocolului/satului</i>	<i>Nr. crt.</i>	<i>Denumirea ocolului/satului</i>
29.	Chiticieni	29.	Petrești
30.	Odobești	30.	Pîncești
31.	Silvestru [Silvestri]	31.	Găleşaști
32.	Cîmpeni	32.	Răcățau
33.	Mărăștii cu cătunele Băimacu și Obîrșia	33.	Oțești
34.	Glodurile banului Botez		-
	3. Ocolul Tazlăului de Sus		4. Ocolul Tazlăului de Jos
1.	Schitul Frumoasa	1.	Pustiana
2.	Băsăști	2.	Grigoreni
3.	Cîmpeni	3.	Scorțeni
4.	Băhnășeni	4.	Tărița
5.	Cucuieți	5.	Hemeieni
6.	Leontenești	6.	Ardioani
7.	Stănești	7.	Ilișești [Iliești]
8.	Solonț	8.	Tețcani
9.	Tazlău	9.	Năsoiești
10.	Măgirești	10.	Nadișa
11.	Șasurile	11.	Boșoteni
12.	Cornitul	12.	Vidrașcu
13.	Bucșăști	13.	Stroiești
14.	Prohozăști	14.	Berești
15.	Cernul	15.	Verșăști
16.	Podurile	16.	Orășa lui Avram
17.	Prăjăști	17.	Orășa Mare
18.	Lucăcești	18.	Berzunți
19.	Urminiș	19.	Albile
20.	Leorda	20.	Poiana
21.	Văsiesti	21.	Bălăneasa
22.	Comănești	22.	Drăguțești
23.	Slobozia Vemești	23.	Deleni
24.	Plopul	24.	Brățila de Sus
25.	Dărmănești	25.	Brățila de Jos
26.	Doftiana	26.	Caraclău
	-	27.	Bîrsănești
	-	28.	Brătești
	5. Ocolul Troțușului		
1.	Hîrja	13.	Rîpile
2.	Grozăști	14.	Gropile

<i>Nr. crt.</i>	<i>Denumirea ocolului/satului</i>	<i>Nr. crt.</i>	<i>Denumirea ocolului/satului</i>
3.	Bahna	15.	Pătrășcani
4.	Tisăști	16.	Borzăști
5.	Bogdănești	17.	Rădiana
6.	Filipești	18.	Bogdana
7.	Mănăstirea Cașin	19.	Negoiești
8.	Cașin	20.	Jăvreni
9.	Buciumi	21.	Helteu
10.	Răcăuți	22.	Boiștea
11.	Onești	23.	Popeni
12.	Slobozia Milului		-

Adunarea ocoalelor

Nr. sate

1. **Ocolul Bistriței de Sus – 38 sate** (corectat)
2. **Ocolul Bistriței de Jos – 33 sate** (Se face mențiunea „cu adăugire de două sate de la Tecuci)
3. **Ocolul Tazlăului de Sus – 26 sate**
4. **Ocolul Tazlăului de Jos – 28 sate**
5. **Ocolul Tazlăului – 23 sate**

Tîrgurile

1. **Bacău – reședința ținutului**
2. **Tîrgu Ocna**
3. **Moinești**
4. **Căiuțul**

ANEXA 5

Harta reprezentând împărțirea administrativ-teritorială a Moldovei la 1887 (cf. *Anexelor* din lucrarea *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, Volumul I, *Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale. 1772-1988. Partea I. A. Unități simple (Localități și moșii) A – O*, București, Editura Academiei Române, 1991; Coordonatorul seriei *Moldova* a Tezaurului toponimic al României: Dragoș Moldovanu).

CIMITIRUL „CENTRAL” DIN BACĂU

Mihai CEUCĂ

Le cimetière "Central" de Bacău

Résumé

Le cimetière est un espace sacré, une carte de visite de la communauté, à travers laquelle on peut voir combien de respect et combien de gratitude témoigne-t-on encore à ceux qui y dorment leur sommeil éternel.

Dans la ville de Bacău, il existe plusieurs églises très anciennes dont les paroissiens ont été enterrés dans des tombes placées tout autour de l'église. Ces cimetières étaient administrés par les prêtres des églises.

En 1864, le Prince régnant Alexandru Ioan Cuza approuva la "Loi des enterrements" qui obligeait les administrations des villages et des villes à créer des "cimetières communaux". Les paroisses ont été contraintes à fermer puis à démanteler les cimetières aux abords des églises.

Ce documentaire présente l'histoire de l'implantation du cimetière communal dit „Central” dans la ville de Bacău. On présente les étapes de l'évolution historique du cimetière, ainsi que les actes normatifs qui réglementaient l'activité administrative. On présente également les sépultures et les monuments funéraires les plus significatifs existant dans le cimetière, certains d'entre eux étant de véritables objets de patrimoine local. Le but du documentaire est de garder vivant dans la mémoire collective le souvenir des citoyens qui ont contribué au développement permanent de la ville de Bacău et d'inviter les concitoyens à entretenir et respecter les tombes de leurs ancêtres.

Mots clé: ville de Bacău, cimetière, tombe, sépulture, église.

Valurile existenței

Raportată la cei peste șase sute de ani de existență atestată documentar a localității Bacău, Cimitirul Central al municipiului este o construcție relativ nouă. Până la deschiderea oficială a acestui cimitir, băcăuanii își găseau odihna veșnică în unul dintre cimitirele aflate în preajma bisericilor.

Erau funcționale cimitirele administrate de parohiile bisericilor ortodoxe „Sfântul Nicolae” (încă din secolul al XIV-lea), „Precista” (din secolul al XVI-lea), „Sfântul Ioan Botezătorul” sau „Sfinții Împărați Constantin și Elena”. Pe lângă acestea, funcționau un cimitir al comunității catolice, unul al comunității armenesti și unul al comunității evreilor. Administrarea cimitirelor

cădea în sarcina parohiilor, repartizarea locurilor era gratuită și se realiza după obiceiul pământului, respectiv: în partea de răsărit a bisericii, în spatele Altarului, se înhumau personalitățile ecleziale, în partea stângă, spre nord, primul rând era rezervat copiilor, iar zona din partea dreaptă, către sud, era rezervată personalităților civile ale comunității. Cetățenii „de rând” erau înhumați în cercuri radiale, având în centru biserica. Cimitirul este un spațiu sacru, o carte de vizită a comunității, prin care se poate observa cât respect și câtă recunoștință mai arată aceasta celor ce își dorm acolo somnul obștesc.

La începutul secolului al XIX-lea, sub influența noii modalități de gestiune a cimitirelor pe baza regulilor de igienă, lansată în Franța, au apărut și în Moldova intenții de secularizare. Regulamentul organic al Moldovei din anul 1832 prevedea, în capitolul III, art. 67, înființarea unor cimitire comunale în comunitățile mari, dar punerea în aplicare a întârziat, neputând fi asigurate terenurile necesare. Regulamentele organice au avut ca obiectiv general întărirea ordinii sociale existente și menținerea privilegiilor boierești.

Ele au asigurat continuarea dominației boierilor în viața politică prin recunoașterea dreptului exclusiv al acestora de a fi reprezentați în noua legislatură, prin încredințarea funcțiilor de conducere în administrația centrală, prin scutirea lor de plată a impozitelor și prin confirmarea dreptului de proprietate asupra moșiilor lor. Regulamentul organic sporea autoritatea statului asupra Bisericii ortodoxe și reducea semnificativ rolul clerului în problemele

civile, toate acestea fiind dovezi ale secularizării tot mai intense a societății.

Ideea înființării cimitirelor comunale a fost preluată și de cancelariile principatelor Moldova și Țara Românească. După unirea lor, în luna mai a anului 1859, Ministerul Lucrărilor Publice al

Moldovei prelua sarcina urmăririi ordinelor emise de alte ministere și a trimis municipalității din Bacău adresa nr.2336 [fig. 1] cu următorul conținut: „În urma împărțirii Ministeriului de Cult și Instrucție, sub no.3645 prin care comunică că prin Prefectura districtului Bacău, au regulat a nu se mai face nici o înmormântare în acea poliție la alte biserici, de cât la biserica Precista, ce este mitocul monastirei Trei-Ierarhi. Acest Ministeriu comunică Onoratei Municipalități asemenea regulare, spre a avea în statornică privighere a nu se mai urma înmormântări de cât la biserica destinată, urmărind tot odată cu energie înființarea ținterimului comunal.”¹

¹ Arhivele Naționale Bacău (în continuare A.N. Bacău), fond Primăria orașului Bacău, d. 14/1859, f. 7.

Consiliul local Bacău și-a arătat disponibilitatea rezolvării sarcinilor primite, dar a informat ministerul despre imposibilitatea de a găsi teren disponibil. Răspunsul ministerului aprecia bunele intenții ale consiliului fără a sugera vreo soluție pentru găsirea terenului, dar precizând: „Consiliu este invitat să profiteze de buna voință ce obștea arată întru aceasta, și să se sîrguească a înființa cât mai îngrabă ținterimul propus care va trebui a fi la o departație cel puțină de 250 stânjini de centrul poliției și de un cuprinsu îndestulător pentru a sluji de ținterim întregei poliții până va fi închipuire a se face încă un al doilea, de nu mai multe, aceia ce este tare de dorit. Despre starea acestei lucrări, Onor. Consiliu este invitat a ținea pe Ministeriu în dese relații.”²

În județul Bacău, și Consiliul orașului Târgu-Ocna a reclamat lipsa terenului pentru un nou cimitir, iar situația era generalizată. Pentru rezolvarea problemei, în anul 1864, prin Decretul nr.339, promulgat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza, s-a aprobat „Legea înmormântărilor”, care impunea ca în termen de un an și jumătate, orașele să înființeze cimitire amplasate pe terenuri cedate gratuit de guvern, la o distanță de măcar 200 de metri de granița localității.

Pentru aplicarea dispozițiilor legale privind obligația de a înființa un cimitir comunal, Primăria Bacău a început negocierile pentru a primi de la guvern un teren adecvat. Guvernul a cedat 17 fâlcii de „pământ din trupul moșiei Letea”, fostă proprietate a bisericii Precista, acum proprietatea statului, în satul Cremenea, pentru amenajarea unei grădini publice și a unui cimitir comunal în folosul cetățenilor din Bacău. Conform dispoziției Ministerului Lucrărilor Publice, în ziua de 1 aprilie 1865, prefectul județului, împreună cu primarul comunei urbane Bacău și cu cel al comunei rurale Letea, cu parohul bisericii Precista și cu un delegat al ministerului au purces la fața locului și au stabilit parcela „din stânga șoselei Roman-Focșani” destinată cimitirului și au încheiat „prescriptul verbal al comisiei de delimitare”.

Prescriptul a prilejuit un conflict de lungă durată, declanșat de cesionarii moșiei Letea, Dimitrie și Ioan Ghimicescu împreună cu Vasile Dimitriu. Aceștia au reclamat prefectului că se încalcă contractul de arendă aflat în desfășurare și solicitau despăgubiri considerabile atât pentru teren cât și pentru potențialele recolte pe întreaga perioadă a contactului. Încercările de mediere pe plan local au eșuat, iar la nivel de guvern, problema a fost pasată între ministere, fapt ce a prelungit cu câțiva ani termenul de preluare a terenului și înființare a cimitirului, în fapt, până la expirarea contractului de arendă.

În anul 1874, Ministerul de Interne – care preluase între timp și problemele de administrare a teritoriului – printr-o adresă semnată de ministrul Lascăr Catargiu, trimisă prefectului de Bacău, cerea situația punerii în aplicare,

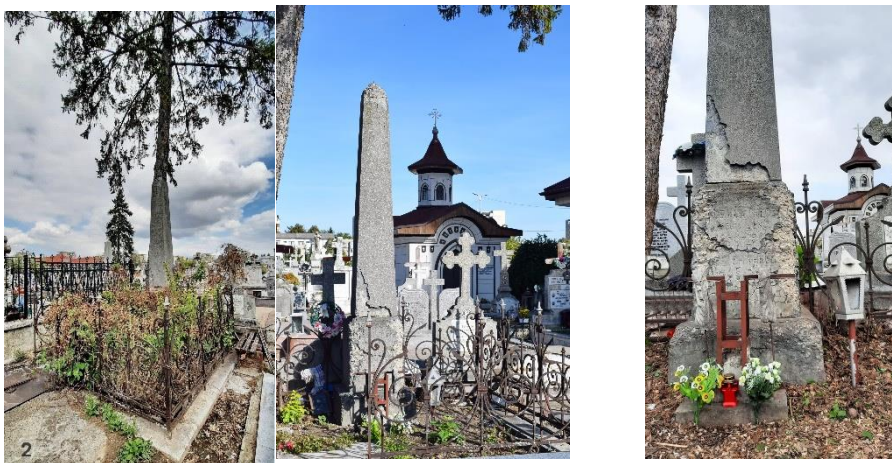
---

² Idem, f. 9.

la nivelul județului, a prevederilor Legii înmormântărilor. Ministrul afirma că „tot deodată, vă mai invit, D. Prefect ca să stăruieți cu tot dinadinsul ca în termen de o lună, să se pună în lucrare facerea de cimitire necesare în comunele urbane și cele rurale... Prin locurile unde Consiliile comunale s-ar împotrivi la îndeplinirea acestor lucrări reclamate de hygena publică să cereți dizolvarea lor, regulând facerea de cimitire prin Comisiile interimare.”³. Erau amintite și eventualele surse de susținere financiară a acțiunii.

Aplicarea legii în Bacău lăncezise zece ani și sub impulsul amenințării cu dizolvarea consiliului, aleșii locali au reluat cu responsabilitate înființarea cimi-tirului, subiectul devenind motiv de convocare a unei ședințe extraordinare. Consiliul local al urbei Bacău s-a reunit în ziua de 2 iunie 1874 pentru a dezbate și decide. În timpul discuțiilor a apărut și varianta schimbării locului pe un teren aparținând țarinei orașului, dar în final, s-a decis în unanimitate înființarea cimitirului comunal pe terenul stabilit inițial. Ulterior, au fost finalizate lucrările de împrejmuire a terenului și de nivelare a suprafețelor destinate mormintelor, iar în anul 1875 a început construcția capelei „Sfânta Treime”.

Prima cerere de atribuire a unui loc pentru un mormânt în Cimitirul comunal din Bacău a fost prezentată⁴ de dr. H. Müller la data de 13 martie 1876, prima cerere pentru un loc de 2 morminte a fost depusă la 24 iulie 1876 de Costică Stană, iar cea pentru un loc de 3 morminte, la data de 19 iunie 1876

de Catinca Vucenic-Iliescu și ginerele său Andrei Theodoru. Pe acest loc, Catinca Iliescu, născută în anul 1826, a fost înhumată în anul 1879, iar mormîntul ei, un loc de 3 x 3 mp, poziționat foarte aproape de capelă,

³ Idem, d. 70/1865, f. 65.

⁴ Idem, d. 57/1876

împrejmuit cu gârduleț de fier forjat și dotat cu un monument funerar în formă de obelisc din beton, înalt de patru metri, poate fi considerat primul mormânt din noul cimitir comunal. [2] În ciuda tuturor vicisitudinilor, în mod miraculos, mormântul și monumentul, degradate în stadiu avansat, mai există și astăzi, amintind de începutul istoriei acestui loc de odihnă eternă. Cu timpul, în casa veșnică a Catincăi Iliescu și-au găsit odihna și trupul fiicei sale, Eufrosina Iliescu-Theodoru (1850–1909) cu soțul ei, Andrei Ch. Theodoru, născut în anul 1846 și înmormântat în 1913.

Între anii 1876 și 1881, au fost aprobate 86 de cereri de cumpărare de locuri în cimitir, toate sub rezerva, menționată în cereri, că vor fi plătite în momentul apariției listei oficiale de prețuri.

În raportul anual transmis de primăria urbei la minister sub no.1051 din 25 aprilie 1879, primarul Gh. Hociung comunica printre altele: „Comuna a înființat cimitirul conform legii și a zidit o capelă în cimitir.”⁵ Formularea era corectă, dar în realitate, cimitirul funcționa provizoriu, fără un regulament oficial, iar biserica era în construcție, târnăsirea ei fiind făcută abia la 14 octombrie 1885.

Odată cu trecerea timpului, solicitările de locuri pentru morminte s-au înmulțit și aglomerarea devenea vizibilă. Urbea și-a mărit suprafața și populația prin alipirea comunelor limitrofe Domnița Maria, Șerbănești, Podul de fier și Gherăiești. Pentru evitarea supraaglomerării, cimitirul a fost extins în anul 1931 și apoi în 1940, ajungând la suprafața de aproape 6 hectare.

Extinderea din anul 1931 a prilejuit sistematizarea și organizarea spațiului, cu alinierea mormintelor, renunțându-se la cutumele anterioare. Reînhumările deveniseră soluția de evitare a crizei de spațiu pe lângă reconcesionările tot mai numeroase.

Consiliul Comunal al Municipiului Bacău a decis în ședința sa din februarie 1931, extinderea suprafeței cimitirului din strada Bacău-Focșani. La insistențele intendentului cimitirului, care solicita „a se numi o comisie pentru a se împărți locurile de morminte pe categorii în Cimitirul Municipal Bacău, pentru că mie îmi este imposibil a le împărți”⁶, comisia formată din arhitectul orașului Nicolae Lupu, consilierul local Nic. Damian și intententul a întocmit un plan doar pentru porțiunea veche, împrejmuită a cimitirului. Un plan de sistematizare a întregului cimitir, incluzând și suprafața recent atașată, urma să fie prezentată „bine argumentat” de arhitect până la venirea iernii. Ca măsură de pregătire a organizării unitare a suprafeței, publicația no.6761 din 30 iulie 1931 a Comisiei interimare invita familiile celor decedați și înhumați în secția „gratuită (la rând)” să cumpere noi morminte în secțiile de 10 și 30 de ani și ca

---

⁵ Idem, d. 43/1879

⁶ Idem, d. 33/1931, f. 54.

urmare „să se prezinte la Primăria Municipiului pentru a face cerere de cumpărare a noilor locuri, precum și de a cere autorizarea desgropării și reîngropării osemintelor la locul cumpărat. În cazul când familiile celor decedați nu vor cere în scris cele arătate mai sus până la data de 1 septembrie 1931, Primăria va scoate toate osemintele dela secția gratuită (la rând) cari au împlinit 7 ani, îngropându-le la un loc anume destinat.”⁷

Publicația era semnată de președintele Comisiei interimare, Alexandru Nemțeanu și secretarul general, Ioan Mironescu.

În capitolul de justificare și de prezentare a proiectului, arhitectul comunal Nicolae Lupu menționa: „În partea veche, împărțirea locurilor pentru morminte a fost făcută în trecut fără nici un calcul, fără nici o ordine, după capriciul solicitantului și a bunăvoinței grovarilor. Pentru aceasta se găsesc împrejurul capelei, la întreaga secție existentă de veci, morminte așezate unul lângă altul cu diferite construcțiuni, grilaje, cavouri, etc., în majoritatea cazurilor fără nici o alee între ele, formând un grup compact de morminte, asupra căruia nu se mai poate face nici o modificare, decât trasându-se pe unde permite spațiul, alei șrpuitoare, neregulate cari să permită un acces comod... Central s-a rezervat un loc pentru construirea unui cavou care să cuprindă osemintele desgropate după timpul închirierii și după 7 ani conform ritului ortodox.”⁸

Planul de organizare al cimitirului unificat păstra vechiul aranjament pe grupuri, după confesiuni. Fiecare grup cuprindea secții de morminte stabilite după timpul de închiriere, respectiv: vecie, 30 de ani, 10 ani. Primul grup era în partea veche, până după capelă, celelalte urmând pe noul teritoriu, către est. La gardul din est, „în fundul cimitirului”, se repartizau mormintele „la rând”, așezate unul lângă altul și separate prin alei mult mai mici.

Planul a fost aprobat de Comisia interimară a municipiului în ședința din 18 septembrie 1931. În ziua de duminică 20 decembrie 1931 a avut loc slujba de oficiere a redeschiderii capelei „Sfânta Treime”, după „isprăvirea reparațiunilor”. În anul 1940, primăria orașului a finalizat negocierile pentru cumpărarea celor două proprietăți situate în partea de vest a cimitirului, mutând astfel împrejmuirea la marginea șoselei.

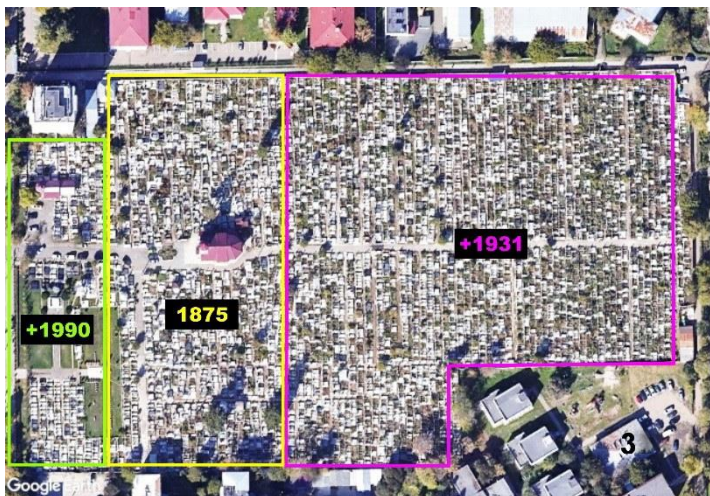
În anul 1961, Sfatul Popular al Orașului Bacău a sistat orice lucrare definitivă în cimitir, acolo urmând a fi construite vile cu 2 și 3 etaje. Deși proiectul de sistematizare nu a primit aprobarea de la „centru”, cimitirul a rămas închis, iar mormintele și monumentele funerare s-au degradat.

---

⁷ Idem, f. 109.

⁸ Idem, f. 143.

În perioada de tranziție socio-politică începută în anul 1990 a fost reactivată sursa de venit pentru administrația locală. Zona de vest a cimitirului, cu rol de tampon igienic către Calea Mărășești, a fost deschisă pentru noi înhumări. Au primit drept de înhumare familiile veteranilor de război și norocoșii cetățeni băcăuani recunoscuți, tacit, a fi personalități ale vieții publice locale. [3]

Evenimentele consumate în diversele etape de activitate a cimitirului au avut ca efect cert dispariția fizică a numeroase morminte și monumente funerare, care ar fi putut constitui un veritabil patrimoniu cultural local.

Regulamentele pentru înmormântări

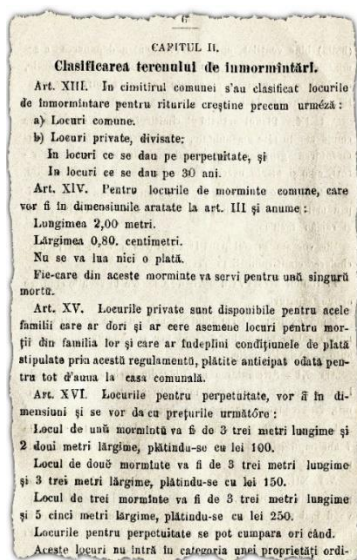
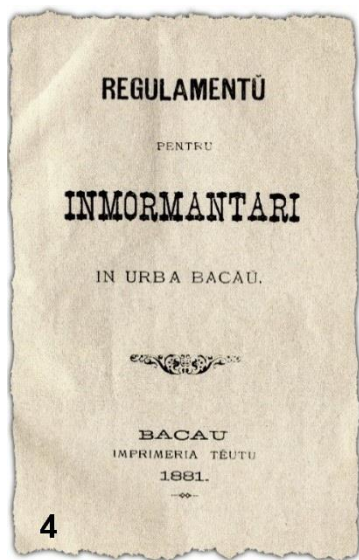
Pentru a stabili reguli clare și ferme de desfășurare a activităților din cimitir și pentru a reglementa prețurile de concesiune, Consiliul comunal Bacău, la cererea primarului G. Hociung, a dezbătut în ședințele extraordinare din zilele de 25, 26 și 27 aprilie 1880 cele 67 de articole grupate în 11 capitole ale „Regulamentului pentru înmormântări în urbea Bacău”. După o perioadă de contestații și de analiză a acestora, în luna octombrie 1880, regulamentul a fost transmis Comitetului permanent al județului Bacău, care în ședința din 21 martie 1881, sub președinția lui C. Murguleț, l-a aprobat cu modificări la articolele 59 și 61 și cu recomandarea de a fi revizuite prețurile. O corecție a prețurilor a fost votată de Consiliul comunal și, în final, la data de 3 septembrie 1881, certificată de Comitetul permanent al județului Bacău având ca președinte, acum, pe Nicolae Dragoevici. Regulamentul a intrat în vigoare începând cu data de 24 septembrie 1881, dată la care a fost făcut public.

Primul articol din dispozițiile generale [4] consfințează că: „Toate înmormântările în urbea Bacău se vor face numai în cimitirul comunei, situat la sudul orașului, în câmpul din partea stângă a calei naționale Roman-Focșani, unde s-a construit biserica Sfânta Treime. Nu mai sunt permise înmormântările la nicio biserică din oraș și nici la o localitate privată.” Următorul articol, însă stabilea că în caz de necesitate, „comuna putea înființa și alte cimitire, în alte părți ale orașului, avându-se în vedere ca locul să fie depărtat cel puțin 200 de metri de la ultima locuință a orașului. Cimitirele se vor planta cu arbori aranjați în așa fel încât circulația aerului să fie liberă. Cimitirele vor fi împrejmuite.”⁹

Câteva articole reglementează dimensiunile minime și maxime ale gropii, stabilind pe considerente de igienă, adâncimea minimă de doi metri. Totul este tratat prin prisma folosirii eficiente a spațiului disponibil în cimitir.

În semn de prețuire a normelor bisericii ortodoxe referitoare la reînhumarea adormiților după șapte ani de la mutarea la cele veșnice, regulamentul înmormântărilor le-a dedicat câteva articole. „Nici o groapă în care se va fi făcut o înmormântare, nu se va putea deschide pentru o nouă înmormântare, decât după 7 ani cel puțin de la data îngropării în ea.” (Art. V)

Fiecare cimitir va avea un cavou comun (boltă) bine ventilat, spre a servi pentru depunerea osemintelor ce s-ar scoate din locurile comune și temporare, când ar sosi termenele prevăzute pentru reînnoirea mormintelor din aceste locuri. (Art. VIII).

„Toate cimitirele vechi din oraș, unde se îngropau mai înainte de

⁹ *Regulamentul pentru înmormântări în urba Bacău*, Imprimeria Téutu, 1881, Bacău.

înființarea cimitirului Sfânta Treime, sunt și rămân închise. Ele vor sta astfel până la expirarea a 7 ani de la deschiderea cimitirului Sfânta Treime. În timpul acesta va fi oprit de a se face în vechile cimitire orice săpături.” (Art. X) Strămutarea morților din vechile cimitire este învoită numai pentru acei morți îngropați de 7 ani împliniți, fapt constatat prin probe legale. În lipsa probelor, se va putea lua de bază termenul de 7 ani împliniți, socotindu-se din ziua închiderii vechilor cimitire. (Art. XI)”

Este cazul să insistăm asupra deshumării, deoarece în decursul timpului, deshumarea s-a dovedit a fi, din partea administrației profane a cimitirului, un mijloc eficace de a face ca mormintele, și cimitirul în ansamblu, să-și piardă caracterul sacru.

„După tradiția Bisericii, morții nu se dezgropă niciodată, până la Judecata cea de Apoi. Dezgroparea este obligatorie numai în trei cazuri: când cel răposat a fost blestemat, sau a fost sub vreo legătură arhierască, sau a murit în păcate foarte grele. Iar în alte cazuri, nu trebuie să le mai tulburăm liniștea celor pecetluiți până la a doua înviere”¹⁰.

„Deshumarea osemintelor, deși nu este dorită, gestionată sau încurajată de Biserică, se desfășoară din pricina faptului că majoritatea cimitirelor din mediul urban nu sunt proprietatea Bisericii, ci sunt cimitire orășenești aparținătoare spațiului public, prin urmare, administrarea lor nu ține de organizarea bisericească, ci de gestionarea fiecărei primării, prin serviciul public al administrației cimitirelor, care este un organ de natură laică, supus tendințelor secularizate ale societății moderne”¹¹.

În ceea ce privește practica deshumării, ea constituie astăzi, în contextul lumii moderne, o practică foarte des întâlnită, am putea spune chiar obișnuită, fiind generată, așa cum s-a constatat de cercetători, în principal, de marile aglomerații din cimitirele urbane, unde cei adormiți sunt dezgropați și reînhumati în „colțul gropii”, pentru a face loc altor persoane care trebuie înmormântate.

„Ceea ce devine însă obligatoriu este reînhumarea osemintelor, pentru a nu fi aruncate în batjocură, dar și pentru faptul că, potrivit învățaturii ortodoxe, trupul omenesc și rămășițele pământești ale unei persoane plecate pe calea veșniciei au o mare valoare, aceasta și întrucât la a doua venire a Domnului trupurile vor învia dimpreună cu sufletele pentru a lua parte la judecata cea din urmă sau la judecata universală. Apoi, un alt motiv pentru care trupurile celor adormiți trebuie înmormântate și lăsate în pământ este însuși cuvântul Sfintei Scripturi, care arată următoarele: „Trupul se întoarce în pământul din care a fost

¹⁰ Arhimandrit Ioanichie Bălan, *Lumina și faptele credinței*, Ed. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, p. 167.

¹¹ Pr. conf. dr. Lucian Farcașiu, Ziarul „Lumina” din 15 iulie 2021.

luat, iar sufletul, la Dumnezeu Care l-a dat” (Eclesiast 12, 7). Tocmai în virtutea acestor argumente de natură teologică, Biserica nu a fost și nu va fi niciodată de acord cu practica incinerării”¹².

Revenind la conținutul „Regulamentului pentru înmormântări în urbea Bacău”, capitolul al II lea al acestuia reglementează clasificarea terenului pentru înmormântări. Articolele de la numărul XIII la XV stabilesc că în cimitir există locuri comune și locuri private. Locurile comune, cu dimensiuni de 2 m x 0,8 m, servind pentru un singur mort, vor fi repartizate gratuit. „La înmormântările comune, se va observa regula de a se începe înmormântarea de la un capăt al parchetului și a se continua până la celălalt capăt, fără întreruperi, astfel încât, numai după cel puțin 7 ani expirați să se poată deschide groapa cea dintâi de la care s-a început înmormântarea, când se va închide cea mai din urmă, dacă parchetul va fi cuprins în totalitate. (Art. XVIII) Se va fixa un loc izolat în care se vor înmormânta sinucișii, cu excepția acelor care s-au sinucis într-un „acces de alienațiune mintală”. (Art. XIX)

Locurile private, puteau fi acordate „pe perpetuitate” sau „pe 30 de ani”. Acele locuri erau disponibile „pentru acele familii care ar dori și ar cere locuri pentru morții din familia lor și care ar îndeplini condițiile de plată stipulate prin regulament, plătite anticipat o dată pentru totdeauna, la casa comunală.” (Art.XV) Articolul al XVI lea prezintă dimensiunile și prețurile pentru „locurile pentru perpetuitate” pentru unul, două sau trei morminte, confirmând că ele pot fi cumpărate oricând. Se subliniază faptul că: „Aceste locuri nu intră în categoria unei proprietăți ordinare și prin urmare, nu se vor putea înstrăina decât sub titlul de moștenire, prin împărțire între rude sau dar de la o rudă la alta. Orice dare din aceste locuri s-ar face, sau în total sau în parte, la vreo persoană străină de familie se va socoti ca nefăcută și nu va avea nicio valoare.” (Art. XVI) Locurile private temporare, pentru 30 de ani aveau dimensiuni mai mici, puteau fi închiriate oricând și puteau fi reînchiriate pentru o nouă perioadă de 30 de ani sau puteau fi cumpărate pentru „perpetuitate”. „Ne reînnoindu-se închirierea după expirarea acelor 30 de ani, administrația cimitirului va mai aștepta un an, după expirarea căruia nevindându-se nicio cerere din partea familiei morților, va trece îndată în posesiunea cimitirului.” (Art. XVII)

În capitolul al III lea sunt precizate normele tehnico-juridice pentru „construcțiile din cimitir”. Cele 12 articole ale capitolului stabilesc componentele acceptate pentru construcții, obligația și modalitatea obținerii autorizației de execuție, normele de lucru valabile pentru constructori și modul de exercitare a controlului din partea administrației. Este stabilit că pe mormintele comune se pot pune numai cruci sau pietre funerare și nu se pot face decât grilaje fără bază de piatră sau cărămidă. Dacă după 7 ani, obiectele

---

¹² Idem, din 20 iulie 2021.

nu erau solicitate de familia decedatului, rămâneau în posesia cimitirului. Locurile închiriate pentru 30 de ani puteau fi împrejmuite cu grilaje metalice și pe ele puteau fi montate cruci sau monumente de piatră. Nu puteau fi făcute mausolee, cavouri sau împrejurări de zid. Obiectele intrau în proprietatea cimitirului dacă nu erau solicitate de proprietar timp de 6 luni după împlinirea celor 7 de la moarte. Referitor la familiile care aveau în cimitir locuri pentru perpetuitate, acestea erau „învoite de a face pe ele plantații de arbori sau flori, mausolee, statui, cavouri, pietre mortuare și orice alte semne indicatorii de înmormântare.” (Art. XX) Erau impuse condiții severe de calitate a materialelor utilizate și ale construcției în ansamblul ei. Administrația cimitirului comunal avea obligația de „a înființa o cameră mortuară pentru depunerea cadavrelor ce s-ar aduce la cimitir mai înainte de ora înmormântării” (Art. XXVI) precum și de a construi încăperile necesare pentru cancelarie, sala de primire pentru familiile care ar dori să viziteze cimitirul sau să aștepte procesiunea în cimitir, precum și încăperi pentru gardieni, paraclisieri, gropari, care vor fi împrejmuite separat de cimitir. (Art. XXX) Personalul cimitirului era stabilit și normat în capitolul al IV lea. Articolul XXXII stipula că „cimitirul comunal va avea personal bisericesc și civil, retribuit de casa comunală.” Personalul bisericesc se compunea din: „Un preot, un cantor clasa I și un paraclisier”. (Art. XXXIII) Personalul civil se compunea din: „Un îngrijitor, un păzitor care va avea și cunoștințe de îngrijirea plantațiilor și patru gropari.” (Art. XXXIV) Fiecare post avea stabilite condițiile de ocupare și atribuțiunile de serviciu. Următoarele capitole reglementau măsurile de ordine în cimitir (V), măsurile sanitare și polițienești (VI), măsurile de ordine pentru înmormântări (VII), iar capitolele finale tratau probleme despre averile și donațiile bisericilor și cimitirelor (VIII), despre penalități (IX) și despre inspecții (X). Capitolul XI cuprindea dispozițiile tranzitorii și preciza că „toate persoanele care au luat locuri pentru morminte pentru perpetuitate și pentru 30 de ani, înaintea regulamentului de față, sunt supuse a plăti drepturile stipulate în acest regulament pentru asemenea locuri.”

Prevederile regulamentului consacrau desacralizarea mormintelor și transformarea cimitirului într-o sursă de venituri pentru primărie. Locurile pentru morminte erau categorisite și prețuite doar după suprafață, fără a se face zonări raportate la poziția față de biserica cimitirului, conform vechilor cutume ecleziastice. În cimitir erau permise înmormântări ale cetățenilor de orice religie, dar singura grupare a locurilor a fost realizată tocmai după criterii religioase, repartizându-se parcela din partea de sud pentru decedații de religie catolică și parcela vecină pentru comunitatea armenilor din oraș.

La marginea din partea de nord a fost rezervat terenul pentru înmormântarea morților de religie evanghelistă.

Fără a avea parte de o dezbatere publică, regulamentul a fost acceptat de locuitorii orașului și aplicat corect de administrația cimitirului. Singura petiție

depusă a fost aceea a clericilor din Bacău, care cereau „îndeosebi în cimitirul comunei o porțiune de pământ pentru înmormântarea preoților, care să fie lângă Altarul capelei.”¹³ Consiliul comunal al orașului a aprobat solicitarea clericilor în ședința din 26 martie 1881, cu unanimitate de voturi. Regulamentul a fost aplicat în mare măsură, dar prevederile privind obligația personalului de a amplasa mormintele în mod ordonat, în ordinea cronologică a cererilor fiind neclare, a creat un aspect haotic cimitirului.

An de an, procesul de administrare a cimitirului a fost perfecționat și regulamentul îmbunătățit. Fiecare regim socio-politic a lăsat amprente specifice.

Aglomerarea orașului a impus înființarea de noi cimitire la periferie și în anul 1964 Comitetul executiv al Sfatului Popular al Orașului Bacău a aprobat, cu decizia nr.365 din 1 iulie, Regulamentul de organizare și funcționare a cimitirelor din raza orașului Bacău. Cimitirul „Central” se afla în interdicție de execuție lucrări la morminte și extinderi încă din anul 1961.

În anul 2019, primăria a externalizat serviciile de administrare, gestionare și exploatare a tuturor cimitirelor din oraș.

Consiliul Local al Municipiului Bacău, întrunit în ședință ordinară la data de 28.06.2019, a aprobat noul Regulament de organizare și funcționare a serviciului de administrare a cimitirelor umane. În conformitate cu HCL nr. 252/2019, serviciul a fost contractat de Societatea de Servicii Publice Municipale S.A. Primul articol al noului regulament are următorul conținut: „Prin cimitir, în accepțiunea prezentului regulament, se înțelege locul special amenajat și dotat, destinat înhumării, exhumării, reînhumării persoanelor decedate, păstrării urnelor în nișe sau în locul de înhumare, cu respectarea normelor de igienă și sănătate publică stabilite de lege.” Ca noutate, în definiția „cimitirului” apare noțiunea de „păstrare a urnelor în nișe”, fără precizări asupra provenienței urnelor, fapt ce permite ipoteza incinerării viitoare a cadavrelor.

Patrimoniul cultural din cimitir

Cel mai vechi monument funerar existent în Cimitirul Central din Bacău este crucea de piatră a mormântului lui Grigori, fiul căminarului Ștefan Codreanu, decedat la data de 14 noiembrie 1857. Acesta a fost înmormântat inițial în cimitrul bisericii „Precista”, dar a fost reînhumat în noul cimitir comunal, conform deciziilor prezentate mai sus. În anul 1925, ca urmare a decesului nepotului său, profesorul Constantin S. Codreanu (n.1870), fost director al Liceului Ferdinand, mormântul a fost modernizat prin construcția

---

¹³ A.N. Bacău, fond Primăria orașului Bacău, d. 22/1881.

unei cripte și, spre lauda familiei, crucea originală a fost păstrată și integrată în noul monument funerar.

Inscripția de pe fața de răsărit a crucii consemnează, scris cu litere slavone, că: „ISHS NIKA („Iisus Hristos, Biruitorul”) sub această cruce odihnește robul lui Dumnezeu, Grigori, fiul căminarului Ștefan Codreanu născut și s-a săvârșit în anul 1857, noiembrie 14”¹⁴. Mormântul a fost preluat și păstrat de familia Pintilie Ioan, aici găsim și odihna opt persoane din generații diferite. [5]

În prezent, Cimitirul „Central” din Bacău adăpostește aproximativ patru mii de morminte, iar de la înființare au fost înhumați peste 25.000 de cetățeni ai urbei. În ansamblul său, cimitirul constituie o arhivă, cioplită în piatra monumentelor funerare, care păstrează istoria comunității urbane făurită de fiecare membru al ei.

Criteriile generale și cele specifice de clasare¹⁵ a mormintelor ca bunuri culturale cu valoare istorică și documentară sunt restrictive și defavorabile pentru locurile veșnice din cimitirul băcăuan. Puține sunt personalitățile locale care să dea valoare memorială mormintelor, iar cele puține care ar putea fi selectate au morminte care se încadrează foarte greu în normele de autenticitate, de identificare a unui artist-autor consacrat sau cele de calitate formală determinată de o expresivitate plastică deosebită.

Chiar dacă mormintele și monumentele funerare băcăuane nu se încadrează ușor în categoria de „fond al patrimoniului cultural național”, este dreptul și datoria cetățenilor din comunitatea locală să-și prețuiască și să-și protejeze valorile cultural-artistice, să le considere, după criterii sufletești, ca

¹⁴ Traducere și reconstituiri grafice, arh. Andrei Pâslariu

¹⁵ Legea nr 182/2000 (republicată în 2008) privind protejarea patrimoniului cultural național mobil.

aparținând patrimoniului cultural local. Ceea ce oferă mormintelor adevărata apreciere este respectul membrilor comunității față de cei din morminte și grija pentru păstrarea locurilor sacre de veșnică odihnă. În morminte, toți adormiții sunt egali și, iertați fiind pentru păcatele lor făcute cu sau fără voie, își merită

respectul postum al concetățenilor trăitori.

Un vizitator al cimitirului Central din Bacău nu găsește niciun indicator care să-l îndrume către mormintele personalităților băcăuane. Un panou cu planul și zonarea suprafeței cimitirului rămâne doar o speranță a trecătorului. Compensând lipsa mijloacelor de orientare, acest articol încearcă să fie ghidul care să conducă la doar câteva morminte care ar merita să fie considerate demne de includere în patrimoniul cultural local.

O apreciere cu caracter general consemnează un aspect de ansamblu îngrijit, asigurat de administrația cimitirului, dar intrând în detaliile scenei, mormintele dezvăluie un ridicat grad de neglijență din partea majorității întreținătorilor.

Legal, obligația întreținerii mormintelor aparține familiilor îndoliate ale decedaților, proprietari ai construcțiilor aprobate a fi amplasate pe terenurile cesionate. Grija față de morminte este evidentă la persoanele ale căror lacrimi de durere după despărțirea de cei dragi încă nu s-au uscat pe obraji, dar timpul este favorabil uitării, pe măsura scurgerii lui. Salvarea din ghearele uitării și a neglijenței o constituie spiritul civic al unor (încă prea puțini) băcăuani dedicați urbei și stămoșilor făuritori de istorie. Este cazul cavoului lui Leon Sakellary (1852-1931), [6] cel care a fost unul dintre cei mai longevivi, în funcție, primari ai Bacăului. Magistrat, fost președinte al

Tribunalului Bacău, a ocupat din anul 1886 până în 1926, fără întrerupere, demnitățile de primar, prefect (1897-1899), deputat (3 mandate) și senator (6 mandate).

Mormântul său, uitat de concitadini și de autoritățile locale a fost restaurat recent de un grup de voluntari inimoși.

Nu a avut aceeași soartă fericită și mormântul renumitului arhitect, urbanist, decorator, restaurator și publicist George Sterian (1860-1936). [7] Omul care a schimbat imaginea orașelor Bacău, Slănic-Moldova și București cu clădiri majestuoase proiectate de el, băcăuanul

declarat „Cetățean de onoare al municipiului”, așteaptă Marea Înviere într-un mormânt al cărui monument funerar a fost vandalizat și așteaptă restaurarea.

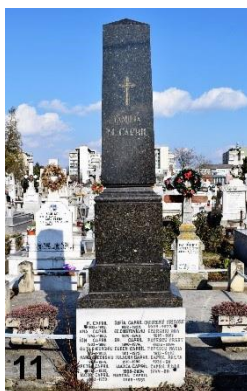
Există în cimitir câteva capele care ilustrează concludent afirmațiile anterioare. Un exemplu al grijii succesorilor față de casa de veci a înaintașilor îl constituie capela Granda-Bâcu-Roșu. [8] Manifestându-și profundul respect față de viața și creația lui Grigore H. Granda, poet, prozator, publicist, eseist, editor de reviste literare și ziare politice, traducător, profesor și medic militar, actualul proprietar a reparat clădirea capelei, având în program chiar restaurarea capelei, construită după un proiect inspirat de stilul arhitectului Ioan Mincu.

La numai câțiva metri distanță se află capela mormântului lui Grigore Cantilli (1838-1906), [9] fost ofițer român care a luptat în Războiul de

Independență, comandant al Brigăzii I-a infanterie din divizia a IV-a, corpul al II-lea de armată și participant la luptele de la Vidin și Calafat. A avansat în cariera militară până la gradul de general de divizie (1893). Abandonată de potențialii moștenitori, clădirea capelei cu valoare de patrimoniu se degradează neîncetat. Un fenomen generalizat în toate cimitirele administrate de stat, este cel al mascării sau chiar distrugerii inscripțiilor funebre originale de pe monumente – gest care ar putea fi calificat chiar ca un sacrilegiu – de către proprietarii succesori ai mormintelor. Fără a căuta motivațiile gestului, merită analizat cazul cavoului învățătorului-erou Ion Susanu (1883-1853). [10] „Țăran cărturar din comuna Borzești, județul Bacău, neînfricat patriot și luptător pentru întregirea neamului românesc”¹⁶, învățătorul a decedat în penitenciarul din Bacău în timp ce își ispășea o pedeapsă aplicată într-un proces confirmat a fi fost politic. După trecerea a șapte ani de la deces, mormântul a fost preluat de un alt proprietar, care a modernizat construcția, a înlocuit crucea și odată cu ea a făcut dispărută placa funerară care amintea trecătorilor eroismul învățătorului.

Două coloane funerare din marmură neagră, asemănătoare ca stil artistic, sunt alte exemple ale fenomenului incriminat. Una dintre coloane aparține cripei familiei Măgărdici Capril, [11] comerciant înstărit ai cărui fii Ioan și Petru au fost susținători zeloși ai vieții culturale băcăuane. Devotamentul lor dedicat comunității a fost

materializat în susținerea financiară de lungă durată a revistei „Ateneul cultural” editată de Grigore Tăbăcaru și George Bacovia. Coeziunea familiei este demonstrată de placa funerară păstrată și completată de-a lungul anilor în semn de omagiu pentru 20 de membri ai familiei din patru generații.

Mormântul lui Criste Cristoveanu (1884-1938), fost mare comerciant, jurist, avocat și politician, deputat și senator, prefect de Bacău, fondator al „Băncii Bacăului”, devenită sucursală a „Băncii Românești” și comisar al guvernului pe lângă Banca Națională a României, nu a avut același noroc. [12] Plăcile cu noile nume ale decedaților, aplicate inestetic, maschează simbolurile istoriei.

Probabil că viitoarele generații, pentru a motiva nepăsarea față de înaintași, vor atribui un nou sens celebrei vorbe ale istoricului Nicolae Iorga:

„Pe morți să nu-i căutați în morminte, ci în inimile voastre”.

¹⁶ Text inscripționat pe placa funerară distrusă.

INCURSIUNE ÎN DOCUMENTELE ORFELINATELOR DIN ORAȘUL BACĂU

Roxana-Emanuela ANUȚEI

Incursion on Documents of Orphanages in the City of Bacău

Abstract

This presentation is based on research of the documents from National Archives in Bacău. These documents refer to the establishment and the activity of orphanages and reveal us the efforts of local authorities to offer a better life to orphaned and poor children from the city Bacău. Bacău City Hall was the main institution that supported the operation of the orphanages together with other private societies.

Keywords: Bacău City Hall, orphanages, children, charitable societies, First World War, archive documents.

Articolul de față este rezultatul cercetării unor documente deținute de Serviciul Județean Bacău al Arhivelor Naționale, fiind o descriere succintă a așezămintelor de binefacere pentru copiii orfani și nevoiași din orașul Bacău, așa cum apare oglindită, cu precădere, în documentele din fondul Primăria orașului Bacău, în perioada 1878-1926.

Un prim document referitor la înființarea unui orfelinat în județul Bacău îl găsim în fondul Primăria orașului Bacău, într-un dosar denumit „Școala fiilor militarilor căzuți în război”. În adresa prefectului din 21 martie 1878 către primarul Bacăului se comunica faptul că, potrivit art. 1 din Legea pentru înființarea a patru orfelinate, trebuia să se înființeze patru orfelinate în toate regiunile țării, cu scopul „de a crește și învăța pe fiii militarilor căzuți în Războiul de Independență sau infirmi”. Potrivit legii, în aceste orfelinate urmau să fie primiți copii de la 6 ani în sus, întreținuți cu cheltuiala statului până la 15 ani și să primească educație primară și practică, împreună cu noțiuni de agricultură, grădinărit și industrie aplicată. În continuarea adresei, se face apel la primarul Bacăului să întocmească liste cu numărul orfanilor băieți, civili și militari din județ. Ca răspuns, edilul Bacăului nu consideră oportună înființarea unui orfelinat în Bacău, declarând la 8 iunie 1878 că: „din cercetările făcute, nu sunt orfani în vârstă de 6 ani ai soldaților căzuți în lupte sau infirmi pentru a-i

putea primi în orfelinat. De asemenea, nu s-a prezentat niciun civil cu dorința de a-și duce copiii în orfelinat”¹.

Primăria Bacău avea ca atribuție îngrijirea copiilor nevoiași pentru care aloca anual sume din bugetul său. Astfel, în documentele din fondul arhivistic Primăria oraș Bacău se regăsesc contracte pentru creșterea copiilor orfani și săraci găsiți de angajații Primăriei, încheiate între Primărie și diferiți cetățeni, pe o perioadă de 1 an de zile. Prin aceste contracte se obligau să întrețină și să crească copiii, asigurându-le toate cele necesare traiului zilnic, și să nu le întrerupă studiile. Pentru aceste servicii, Primăria le oferea subvenții anuale bănești. La fiecare trimestru, copiii erau aduși în fața primarului, de către îngrijitorii lor pentru a fi verificați².

Din cercetarea documentelor Primăriei se desprinde faptul că instituția angaja doici care îngrijeau copiii nevoiași. Aceasta întocmea liste lunare cu numele doicilor. De exemplu, în luna ianuarie 1882 au existat pe raza orașului Bacău 12 doici, care primeau, pentru îngrijirea copiilor, sume între 6 și 12 lei de copil³.

De asemenea, Corpul didactic din orașul Bacău cu ajutorul Primăriei se îngrijea de întreținerea copiilor nevoiași care frecventau școlile din orașul Bacău. Astfel, la 22 ianuarie 1894, a fost organizată o serbare școlară în localul Primăriei cu scopul ca din banii strânși în urma vânzării билетelor să se procure îmbrăcăminte pentru elevii săraci ai școlilor din oraș. S-au pus în vânzare 1050 de bilete în valoare de 1 leu, din care s-au vândut 644. S-au mai strâns bani din tombolă, jocuri de cărți și donații. Totalul veniturilor a fost de 1027 lei. Documentele evidențiază că din banii colectați au fost ajutați elevii săraci din școlile din oraș, și anume, s-a achiziționat postav pentru confecționarea în atelierul școlii a paltoanelor necesare elevelor sărace de la Școala profesională „Principesa Maria”⁴.

Inițiativa înființării unui orfelinat pentru copiii săraci și orfani din orașul Bacău a avut-o Societatea Corpului Didactic din Bacău. Astfel, în anul 1896, Corpul didactic a organizat o loterie, cu menirea ca din profitul rezultat să se construiască un local, care să servească pentru internat copiilor săraci și orfani. În urma acestui eveniment s-au strâns 14.000 lei. Banii au fost depuși la Casa de depuneri, recipisele de consemnare păstrându-se la Primărie⁵. Astfel, în conformitate cu art. 8 al. b din statutele Societății corpului didactic din Bacău, autentificate de Tribunalul Bacău, prin procesul-verbal nr. 7029 din 21 august

¹ AN Bacău, fond Primăria orașului Bacău, d. 128/1878, f 1-8.

² Idem, d. 43/1878, f. 2, 5.

³ Idem, d. 12/1882, f. 1-11.

⁴ Idem, d. 103/1893, f. 11, 18, 38.

⁵ Idem, d. 54/1909, f. 14.

1896, se înființează în orașul Bacău, un internat pentru elevii săraci de ambele sexe, până la vârsta de 12 ani, care frecventează școlile primare⁶.

Această inițiativă s-a materializat, abia pe 7 octombrie 1909 când Primăria Bacău a aprobat înființarea orfelinatului⁷. Pentru sediul acestuia, Primăria a decis, în ședința din 2 noiembrie 1909, să pună la dispoziție, gratuit, localul vechi al Școlii Nr. 1 de Băieți din oraș, situat pe strada Bacău-Piatra⁸.

Potrivit Regulamentului pentru administrația interioară a internatului elevilor săraci din orașul și județul Bacău, conducerea acestui internat a fost încredințată unui Consiliu alcătuit din 7 membri și anume: președinte, care era Primarul orașului, un vice-președinte, care era Revizorul școlar clasa I al județului Bacău, președintele Societății Corpului didactic, directorul Liceului din Bacău, directoarea Școlii profesionale din Bacău, un institutor și un învățător ales de corpul didactic primar din orașul Bacău.

Consiliul de administrație avea drept atribuții: numea directorul Internatului. Prin președinte, emitea mandate pentru toate cheltuielile necesare întreținerii internatului. În urma raportului motivat al directorului, se pronunța pentru excluderea din internat a elevilor indisciplinați.

Directorul avea ca îndatoriri: să locuiască în internat, să supravegheze educația morală, culturală și frecventarea regulată a copiilor la școlile unde erau înscriși și meditarea lecțiilor, să se îngrijească de curățenia internatului, să se îngrijească ca hrana să fie substanțială, bine preparată și curată. Elevii trebuiau să fie supravegheați în timpul mesei, chiar de director.

Președintele Consiliului de administrație numea un casier, care avea următoarele atribuții: încasa veniturile date în folosul internatului și le consemna dacă nu erau întrebuințate imediat, la dispoziția președintelui Consiliului de administrație, efectua plăți, elibera chitanțe și întocmea un registru pentru încasări și cheltuieli efectuate.

Bugetul internatului se compunea din: dobânda de la suma de 14.000 lei, rezultați din loterie, capitalizat și depus la Primăria orașului Bacău, donații și subvenții date de Primărie și alte autorități, venituri create prin conferințe, reprezentații teatrale, serbări școlare, liste de subscripții.

În legătură cu strângerea de fonduri în folosul orfelinatului, interesante informații sunt într-un document din fondul Primăria oraș Bacău, în care se precizează că la 3 ianuarie 1914 a avut loc la sala Teatrului comunal un concert susținut de domnișoara Maria Grigorescu, absolventă a Conservatorului din Iași

---

⁶ Idem, f. 10.

⁷ Idem, f. 2.

⁸ Idem, f. 14.

și Milano, secția canto, strângându-se în contul Orfelinatului suma de 1.417 lei⁹.

Banii rezultați din loterie, 4303,70 lei, au fost folosiți pentru repararea localului destinat Orfelinatului, precum și pentru cumpărarea mobilierului, rufelor, vaselor de bucătărie și a altor obiecte necesare începerii activității¹⁰. Pentru repararea localului și procurarea articolelor necesare funcționării s-au cheltuit 3628,05 lei¹¹.

La funcționarea în bune condiții a Orfelinatului au contribuit cu entuziasm unii dintre cetățenii orașului Bacău. De exemplu, tâmplarii Vasile și Ștefan Petrov, salutând cu bucurie inițiativa, au donat două pupitre¹².

Orfelinatul s-a deschis pe 17 octombrie 1910 cu un număr de 11 copii, aleși de Primărie, copii fără adăpost, orfani de tată și de mamă, care urmau cursurile școlilor primare¹³. În anii următori, numărul total al copiilor găzduiți în Orfelinat a fost de 12, majoritatea urmând cursurile Școlii nr. 1 Bacău, dar și ai Școlii de meserii și Liceului.

În ceea ce privește primirea în Orfelinat, cetățenii făceau o solicitare scrisă care trebuia să fie aprobată de primar, întâietate având copiii găsiți de Primărie.

Primul director al Internatului a fost Gheorghe Cărlănescu, învățător pensionar, care a condus Orfelinatul împreună cu soția sa absolventă a Școlii Profesionale din Iași. Pe lângă aceștia, instituția a avut și personal auxiliar, un rândaș și o bucătăreasă. De la 1 martie 1913, directoare a devenit Ana Lupașcu.

La început, elevii interni ai acestui lăcaș luau micul dejun la cantina Primăriei, iar prânzul și cina în cadrul Orfelinatului, dar din motive practice, directorul solicitând ca toate mesele să fie luate în incinta Orfelinatului, primarul a aprobat¹⁴.

Aprovizionarea Orfelinatului cu alimente și alte materiale necesare se făcea de către diferiți comercianți din Bacău, plata fiind suportată de Primărie pe bază de facturi însoțite de bonuri.

În ceea ce privește situația școlară a copiilor, într-o adresă către Primăria Bacău, din 19 februarie 1913, directorul Orfelinatului, Gheorghe Cărlănescu, precizează că „dintre copiii orfani instalați în Orfelinat au absolvit cursul primar 2 copii în anul școlar 1910-1911 și 3 copii în anul școlar 1911-1912, care au fost plasați la maiștri patroni pentru a învăța o meserie, rămânând în Orfelinat 9

---

⁹ Idem, d. 29/1913, f. 27-32.

¹⁰ Idem, f. 10-11.

¹¹ Idem, f. 22.

¹² Idem, f. 19.

¹³ Idem, f. 91.

¹⁴ Idem, f. 69.

copii”. Pentru a se putea completa locurile vacante, directorul, solicita primarului să-i aprobe următoarele condiții: copiii să fie cetățeni români din orașul Bacău, să aibă vârsta legală de școală, să aibă întâietate copiii găsiți și crescuți de Primărie, instalându-se de drept în Orfelinat îndată ce au atins vârsta legală de școală, să fie orfani de ambii părinți sau orfani de unul din părinți, săraci, să fie copii născuți din flori și săraci¹⁵. De asemenea, copiii erau ajutați și de diferiți cetățeni din oraș. Un astfel de caz este cel al epitropului Vasile Morărașu, care se angajează să îl ia în grija sa pe un copil din Orfelinat, absolvent de ciclu primar și să îl întrețină în Școala de meserii din Bacău¹⁶.

O situație îngrijorătoare, cu care s-a confruntat conducerea Orfelinatului, reiese dintr-o adresă a directorului către primarul Bacăului din 20 ianuarie 1912, prin care acesta aduce la cunoștință că un copil din Orfelinat, elev în clasa a III-a la Școala Nr. 1 de Băieți a dispărut. Din acte rezultă faptul că nu era prima dată când fugea din internat, mai dispăruse o dată, dar s-a întors. În urma cercetărilor făcute de Poliția orașului Bacău, s-a constatat faptul că băiatul a plecat la o rudă de a sa din satul Mărăști, comuna Filipeni, unde a decis să rămână¹⁷.

În perioada Primului Război Mondial, situația Orfelinatului a fost grea. În adresa Primăriei Bacău, din 16 septembrie 1914, se precizează că se impunea luarea unor măsuri de austeritate asupra Orfelinatului, și anume: „rația cuvenită fiecărui copil va fi de acum încolo de 45 de bani pe zi pentru hrană, în loc de 50 de bani ca până acum și, sub nicio formă, să nu se depășească, aceeași sumă fiind alocată servitorilor și personalului administrativ; nu vor mai exista cheltuieli cu spălatul rufelor, această activitatea se va face de către personalul internatului”¹⁸.

În aceeași ordine de idei, din adresa directoarei către Primărie, din 24 iulie 1917, aflăm faptul că un comerciant nu a mai vrut să vândă carne pentru Orfelinat pe bază de bonuri. Timpurile erau grele, acestuia nu îi mai convenea să aștepte până la sfârșitul lunii ca să își primească banii, iar directoarea a trebuit să cumpere din banii ei. În continuarea adresei, directoarea afirmă că, din anul 1916, Primăria nu a mai dispus de mijloace pentru a procura haine și încălțăminte copiilor din Orfelinat. S-a organizat o serbare la Grădina publică și din banii strânși s-a putut procura îmbrăcăminte. De asemenea, directoarea a procurat, pe cheltuiala proprie, un lavoar în dormitorul elevilor, o roabă în curte și alte lucruri necesare în gospodărie. Precizează că a funcționat la conducerea Orfelinatului în primii 4 ani fără salariu, asigurându-i-se masa și locuința, apoi

---

¹⁵ Idem, d. 29/1913, f. 20.

¹⁶ Idem, d. 47/1912, f. 11.

¹⁷ Idem, d. 53/1911, f. 91.

¹⁸ Idem, 48/1914, f. 10.

primind un salariu de 30 de lei. Ea își întreținea familia, soțul fiind orb și mai avea 2 copii. Drept răspuns, primarul recunoaște eforturile directoarei de a conduce foarte responsabil acest așezământ și promite că va acorda „ajutor mai mult de acum încolo”¹⁹.

În timpul primei conflagrații mondiale, atenția autorităților a fost îndreptată asupra orfanilor de război. Clotilda Averescu, soția mareșalului Alexandru Averescu a avut inițiativa înființării unui Orfelinat pentru orfanii de război din orașul Bacău, care avea să adăpostească copii din județele Bacău și Putna. Astfel, la 22 septembrie 1917, Clotilda Averescu trimite o adresă către Președintele Comisiei Interimare a orașului Bacău, prin care anunță că urmează să se deschidă, pe 15 octombrie, Orfelinatul copiilor rămași de pe urma eroilor războiului și, pentru aceasta, să se pună la dispoziție localul vechiului Spital „Pavel și Ana Cristea” de pe strada cu același nume, care urma să găzduiască 100-120 de copii cu vârste între 5-12 ani. Localul era format din 7 camere, un antreu și un cerdac, având lipsă 9 geamuri²⁰. La 30 septembrie 1917, a fost dat în primire localul destinat Orfelinatului²¹.

Orfelinatul de război „Clotilda General Averescu” din str. Pavel și Ana Cristea nr. 14 se întreținea din fondurile provenite de la Cinematograful popular din oraș și de la Primărie. A avut cheltuieli, la nivelul anului 1920, de 100.000 lei, din această sumă întreținându-se 63 de copii cu haine, masă, dormit și cheltuieli de școală²².

În legătură cu întreținerea așezământului, documentele precizează că Cinematograful popular din localitate avea venitul net destinat exclusiv Orfelinatului. Deoarece nu deținea grădină pentru reprezentații pe timpul verii, dna mareșal a solicitat Primăriei, într-o adresă din 14 decembrie 1919, să se instaleze un cinematograf de vară pe terenul viran de pe strada Bacău-Piatra, în fața Hotelului „Central”. Primăria a aprobat să cedeze gratuit în vara anului 1920, jumătate din localul cu pricina, cu condiția ca clădirea să se facă după un plan aprobat de primărie, iar în martie 1920, aceasta a aprobat planul clădirii²³.

Într-o adresă din 18 iulie 1926 către Primăria Bacău, a Clotildei Averescu, președinta Societății pentru Ocrotirea Tinerelor Fete, reiese faptul că soarta Orfelinatului „Clotilda General Averescu” ia o altă turnură. Astfel, aceasta constata că „absolventele acestui Orfelinat, în număr restrâns se dedică învățământului secundar. Cea mai mare parte din aceste absolvente se retrag în sânul familiilor lor. Pentru a nu lăsa în voia sorții cea mai mare parte din

---

¹⁹ Idem, 46/1917, f. 7-9.

²⁰ Idem, d. 63/1917, f. 3

²¹ Idem, f. 5

²² Idem, d. 39/1921, f. 11.

²³ Idem, d. 74/1919, f. 1.

absolvente și pentru a veni în ajutorul celorlalte absolvente ale cursului primar din Bacău care nu pot urma cursurile secundare, propune transformarea Orfelinatului în școală de menaj. Primăria Bacău a transmis că aprobă această transformare”²⁴.

Informații valoroase privind funcționarea orfelinatelor din orașul Bacău, regăsim în adresa Ministerului Muncii și Ocrotirilor Sociale din 9 februarie 1921, prin care Primăria Bacău a întocmit situația societăților particulare de binefacere din oraș.

Orfelinatul „Sfânta Ecaterina”, al Societății pentru Ocrotirea Orfanilor de Război, din strada Bacău-Focșani nr. 39, a funcționat din anul 1921. Găzduia 60 de orfane. Se întreținea din fondurile Comitetului Regional printr-o subvenție de 144.000 lei pe an, mai primea 3.000 lei de la Primărie și 3.500 de lei de la Prefectură. Din această sumă se dădea pensie orfanilor din județ care nu erau internați, restul sumei se întrebuința pentru întreținerea copiilor aflați în Orfelinat și pentru personalul administrativ.

Din documentele aflate în depozitele Arhivelor Naționale Bacău reiese că pe lângă acest Orfelinat a funcționat o școală primară. Într-un raport general al acestei școli, întocmit la 28 iulie 1926, rezultă că această instituție a funcționat cu două ateliere de țesătorie și croitorie, avea 48 de eleve, din care 14 absolvente. Din toamna anului 1926 s-a transformat în Școală de meserii²⁵.

În anul 1921 acest așezământ s-a confruntat cu o problemă delicată. Într-un proces-verbal al ședinței comitetului de conducere al Orfelinatului se consemnează faptul că Primăria dorea exproprierea a 396,62 m.p. din grădina Orfelinatului pentru lărgirea străzii Maior Ene și alinierea străzii Precista. Primăria plătea 40 lei pe mp. expropriat, adică 15.684.80 lei. Reprezentanții Orfelinatului nu au fost de acord cu această inițiativă. Explicația Primăriei era că „stradela Maior Ene, care servea la întreaga populație din strada Precista, fiindcă prin ea se leagă cu centrul orașului, era foarte îngustă, încât abia trecea o trăsură”. Încă din 1913, Consiliul comunal a votat lărgirea acestei stradele la 8 m, dar lucrurile nu s-au schimbat în această privință. În anul 1921, Consiliul comunal a votat exproprierea terenului necesar pentru a lărgi strada la 7 m., în loc de 8 m., deoarece 3 membri din cei 6 ai Administrației Orfelinatului s-au opus prețului de 40 lei pe m.p. În final, Orfelinatul a avut câștig de cauză, căci în ședința Comisiei Interimare a orașului Bacău din 1 mai 1922, s-a votat ca, din lipsă de fonduri, suma necesară exproprierii să fie trecută în bugetul pe anul următor²⁶.

---

²⁴ Idem, d. 66/1926, f. 1.

²⁵ AN Bacău, fond Școala de arte și meserii „Sfânta Ecaterina” Bacău, d. 1/1925, f. 28.

²⁶ Idem, fond Primăria orașului Bacău, d. 60/1921, f. 1, 11, 14, 15.

În aceeași situație întocmită de Primărie apare și Orfelinatul „Gan Hajeladim” din strada Bacău-Piatra nr. 66. Despre acest așezământ se consemnează că numărul copiilor găzduiți era de 51, interni 17 băieți și 7 fete, semi-interni 15 băieți și 12 fete. Corpul didactic se compunea dintr-un director și institutor. Bugetul era de aproximativ 80.000 lei din care salarii 30.000; lemne, apă și lumină 12.000, alimente și îmbrăcăminte 38.000.

Orfelinatul se întreținea din donații și serbări. În fruntea donatorilor a stat Samuel Filderman, cu subvenția anuală de 24.000 și Primăria Bacău cu 2.000 lei, restul fiind donații benevole. Așezământul avea un medic, care făcea inspecția sanitară săptămânală a copiilor²⁷.

În orașul Bacău a mai funcționat Orfelinatul „Debora și Samoil Filderman”, situat într-un imobil propriu cu etaj din strada Ioniță Sturdza, nr. 6, înființat în anul 1929. În actul constitutiv se precizează că „proprietarii, văzând starea de mizerie a copiilor orfani, precum și lipsa ce se resimte în orașul Bacău a unei instituții igienice care să le dea atât educație fizică cât și morală, pentru ca apoi să fie utili societății, iar lor să nu le fie viața un supliciu, au hotărât înființarea un institut pentru copii lipsiți de mijloace, de rit mozaic”²⁸. A găzduit în total 20 orfani: 10 băieți și 10 fete²⁹.

În concluzie, putem adăuga că în urma cercetării documentelor de arhivă care fac referire la înființarea și activitatea orfelinatelor, desprindem eforturile autorităților locale, dar și a unor persoane importante în societatea românească, de a oferi un trai mai bun copiilor vitregiți de soartă din orașul Bacău.

---

²⁷ Idem, d. 39/1921, f. 8, 10, 11.

²⁸ Idem, fond Fabrica Partizanul, d. 1/1928, f. 4.

²⁹ Gr. Grigorovici, *Bacăul din trecut și de azi*, Tipografia Primăriei Municipiului Bacău, 1933, f. 101.

O FOAIE DE ZESTRE DIN ANUL 1883 ÎNTR-O COLECȚIE PARTICULARĂ BĂCĂUANĂ

Dorel BĂLĂIȚĂ

A dowry sheet from 1883 from a private collection from Bacău

Abstract

The endowment of girls at marriage represented one of the major concerns of parents regardless of the social category to which they belonged. Before each wedding, the dowry was set for both the girl and the boy. This fact was done according to a certain order and contained specific objects for the girl and for the boy. Girls who did not have a dowry had a harder time getting married or even remained single. The obligation to draw up the dowry belonged to the father, and in his absence, to the one who took over the leadership of the family. Sometimes girls were forced to work to earn their fortune.

At the engagement, the dowry sheet or dowry deed was drawn up by which a girl was endowed with a view to marriage. The dowry sheet was drawn up only for girls. The article presents the content of a dowry sheet from 1883 belonging to a young woman from Secuieni, Bacău county.

Keywords: dowry sheet, engagement, marriage, The endowment of girls, Secuieni, Bacău, Câmpeni.

Înzestrarea fetelor la căsătorie a reprezentat una dintre preocupările majore ale părinților, indiferent de categoria socială căreia îi aparțineau. În vremuri nu foarte îndepărtate, în țara noastră, înainte de fiecare nuntă se stabilea zestrea atât pentru fată cât și pentru băiat. Acest fapt era făcut după o anumită orânduire și conținea obiecte specifice pentru fată și pentru băiat. Zestrea oglindea și statutul social. Fetele care nu aveau zestre se măritau mai greu sau chiar rămâneau singure. Obligația întocmirii zestreii revenea tatălui, iar în absența acestuia, aceluia care prelua conducerea familiei. Uneori fetele erau obligate să muncească pentru a-și procura averea¹.

La încheierea logodnei se întocmea foaia de zestre sau actul dotal prin care o fată era înzestrată în vederea căsătoriei. Foaia de zestre se întocmea numai pentru fete. Documentul cuprindea bunuri mobile, sau „mișcătoare”,

---

¹ Marinela Trandafir, *Considerații cu privire la foile de zestre din patrimoniul Muzeului Județean Buzău*, în „Oltenia. Studii și comunicări. Arheologie-Istorie”, vol. XXVI/2019, Muzeul Olteniei Craiova, pp. 295-305.

(„acelea câte au suflet sau și neavând suflet, se mișcă și se strămută, cum dobitocul, hainele și celelalte”²) și bunuri imobile sau „nemișcătoare precum pământul, copacii, zidurile și celelalte”³.

Foile de zestre sau actele dotale sunt documente istorice mai puțin studiate, dar care sunt edificatoare privind modul de viață al oamenilor, a relațiilor interpersonale, privind condiția femeii în societate într-o anumită perioadă istorică, dar oferă și informații de natură economică (prețurile obiectelor dăruite, cursul monedei, unitățile de măsură) și juridică (modul de împărțire a proprietății, administrarea veniturilor, transmiterea bunurilor). Dota reprezintă un contract social oral sau scris, care se regăsea și în dreptul roman sau cel germanic⁴.

În decursul timpului, în Țările Românești s-a stabilit obiceiul ca mirele să asigure casa, iar fata să înzestreze această casă. Foaia de zestre era de obicei făcută în scris, în prezența a câtorva martori, „oameni buni”, a rudelor și oaspeților invitați la înțelegere. În foaia de zestre sau izvodul de zestre se indicau toate obiectele pe care le primea fata de la părinții săi: de la bijuterii sau ustensile de casă până la moșii. Fiecare obiect era descris în detaliu: din ce stofe sunt rochiile, de ce calitate este lenjeria de pat, cum este prelucrat inelul și cu ce pietre încrustat etc⁵. Evident, foaia de zestre depindea, în mare măsură, de starea materială a părinților miresei. Cu cât mai bogați erau părinții, cu atât mai mare era foaia, sau, mai bine spus, foile de zestre.

Până în secolul al XVII-lea, în Moldova actele de înzestrare erau întărite de domnitor, mai apoi au intrat în sfera privată⁶. În opera sa *Didahii*, cărturarul moldovean Antim Ivireanul prezintă câteva reguli minime pentru redactarea foi de zestre, și anume: aceasta trebuia să fie un act scris, alcătuit în prezența martorilor, sub supravegherea unui preot, unde fiecare obiect trebuia să fie însoțit de prețul său, iar în josul paginii să fie trecută suma totală a obiectelor⁷.

---

² Dem. D. Stoenescu, *Vechile legiuri românești. I. Legiuirea Caragea (după ediția de la 1818)*, Craiova, Tipografia Fane Constantinescu, 1905, p. 37.

³ *Ibidem*.

⁴ Liliana Andreea Vasile, „Să nu audă lumea”. *Familia românească în Vechiul Regat*, București, Editura Tritonic, 2009, p. 44.

⁵ Lilia Zabolotnaia, *Femeia în relațiile de familie din Țara Moldovei, în contextul european până la începutul sec. al XVIII-lea (Căsătorie, logodnă, divorț). Istoria la feminin*. Editura Pontos, Chișinău, 2011, p. 129.

⁶ Petrișor-Aurelian Lazăr, *Foaia de zestre în Moldova sec. XVI-XVIII: constituire și validare. Normele de întocmire ale unei foi de zestre, cuprinse în prăvălioara de la Iași din 1784*, „Studium”, Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie, Universitatea Dunărea de Jos Galați, nr. X/2017, p. 5.

⁷ *Ibidem*, p. 6.

Foaia de zestre era considerată un act juridic, reprezentând înțelegerea și acordul între două familii pentru a asigura împlinirea anumitor obligații atât din partea părinților miresei, cât și din partea mirelui și a părinților lui. Validitatea unei foi de zestre era dată de prezența unui număr de martori. Prezența martorilor era necesară pentru a evita neînțelegerile care puteau apărea între cele două familii în cazul neîndeplinirii îndatoririlor și a eventualei desfaceri a căsătoriei⁸.

Zestrea primită la căsătorie rămânea toată viața în posesia femeii și a familiei din care provenea aceasta, soțul neavând drept să administreze proprietatea soției, s-o vândă, s-o înstrăineze ori să o pună amanet. Soțul era dator să conserve zestrea. În practică, adesea femeia nu dispunea după bunul ei plac de respectivele bunuri dacă nu obținea încuviințarea soțului.

Dacă soția deceda, familia defunctei avea dreptul la redobândirea zestreii, mai ales în cazurile când soții nu aveau copii. Dacă soția încheia un testament averea putea reveni oricui. În cazul desfacerii logodnei sau căsătoriei, foaia de zestre era documentul de bază al femeii. Nici soțul, nici familia lui nu aveau drept asupra averii femeii⁹.

Foaia de zestre pe care v-o prezentăm este datată 14 februarie 1883, se află într-o colecție particulară și reprezintă o moștenire de familie. Actul a aparținut unei familii de țărani răzeși de condiție medie, Vasile și Maria Cârlan din zona actualei comune Secuieni, județul Bacău. La întocmirea actului au fost „fețe” trei martori și preotul satului. Tânăra beneficiară a averii era Zoița Cârlan ce urma a se căsători cu Iancu Bontaș. Redăm mai jos conținutul acesteia, respectând ortografia documentului.

„Foaie

De zestre ce cu ajutorul lui Dumnezeu dăm fiicei noastre Zoița, ce intra în (...) ¹⁰ căsătoria cu Domnulu Iancu Bontașu și care obiecte mișcătoare și nemișcătoare să notează mai josu.

1883 Fevruarie 14

No. obiectelor

1 icoană maica Domnului sau icoana Domnului Isus Hristosu

2 doi juncani

1 una vacă a făta

---

⁸ Lilia Zabolotnaia-op.cit. p.131.

⁹ Ibidem, p. 132.

¹⁰ Indescifrabil.

16 șaisprezece stânjeni și jumătate pământu din hotarul moșii Câmpenii întinzându-se din zarea Silvestri și până în pârâul Văii mari și anume șapte stânjeni din analogulu Valea mare numit imașu cinci stânjeni și jumătate din șurina¹¹ de la gropi, doi stânjeni și jumătate din (...) totu în hotarul Câmpenii și unu stânjeni și $\frac{1}{2}$ din șurina ce se întinde pe sub satu cu seliște¹² a lui alăturatu cu Vasile Bontașu.

1 una ladă nouă de Brașov

5 leghicere în scaune și două scorți alese de lână

1 unu oghealu cu față de adamască, una salte de lâna față de adamască

3 trei perini de părete fețele de adamască

10 zeci perini de cap două mari șase mijlocii și două coltuce¹³

4 patru prosoape și optu șervete de masă

2 două feți de mase în cinci iți

2 două prosteri¹⁴ de așternut pe pat cu horbotă¹⁵ pe margini

2 două rochii de lână 2 două rochii de (...) și una de tulpanu doua fusti albe de hasa¹⁶ încă una cu polca¹⁷ sa totu hasa

1 una cațaveica cu fața de vulpe blondă peste totu cu vulpe și una de purtatu cu blana de melu fața de satune negru

1 una polcă de stofu

1 una tablă de dulceți una chise două pahară doua lingurițe

12 dousprezece farfurii de marmură 6 furculițe șase cuțite 6 linguri de metalu

6 sase cesti de cafe cu farfuriile lor

1 una caldare¹⁸ de aramă una pareche sfeșnice de alamă

30 treizeci coți țolu de cânepă și alți 30 coți țolu pentru saci

Dreptu care ni am subscrisu prin punerea de degete rugându și pe persoanele ce au fost fațe de aceasta semnatu (...)

1883 fev. 14

Eu Vasile Carlanu

Eu Maria Carlanu

Fațe V. Ioniță Obreja

¹¹ Șurina = fâșie îngustă de pământ arabil (regionalism).

¹² Seliște = vatra satului.

¹³ Coltuc = pernă mică, servind drept căpătii, la înfipt ace etc, (Mold.).

¹⁴ Prostire = cearșaf (August Scriban, *Dicționarul limbii românești (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme și provincializme)*, Iași, 1939, p.1066)

¹⁵ Horbotă = dantelă (regionalism).

¹⁶ Hasă = pânza de bumbac albă.

¹⁷ Polca = surtuc femeiesc facut din stofa subtire captusit care sa acopere corpul pina la soldur, (August Scriban, op. cit. p. 1009).

¹⁸ Caldare = găleată.

Fațe Gheorg. Baisanu

Fațe Vasile Ungurașu

Fiind fațe Preot V. Grigoriu.

Majoritatea foilor dotale începeau enumerarea zestrei tinerei fete de măritat cu o icoană, fie a Maicii Domnului, fie a Domnului Isus Hristos, așa cum observăm că și Zoița are în portofoliu. Apoi urma zestrea funciară: „16 stânjeni și jumătate de pământ din hotarul moșiei Câmpeni” și este descrisă exact localizarea. Stânjenul este o unitate de măsură arhaică a lungimii. Stânjenul este adeseori aproximat cu lungimea corpului uman sau deschiderea brațelor, iar submultipli cunoscuți al acestuia sunt părți din corpul uman, precum piciorul, pasul, cotul, palma și degetul. În Moldova stânjenul este cunoscut din 1612. Mărimea sa era de 8 palme, ca și în Țara Românească. Spre deosebire de Țara Românească, în Moldova nu s-a impus un etalon și din această cauză stânjenul a variat după mărimea palmei¹⁹. Grigore II Ghica, care a domnit în Moldova cu întreruperi între anii 1726-1748, a încercat fixarea unui etalon al stânjenului. Din porunca sa a fost confecționat un stânjen etalon care a fost fixat pe peretele bisericii Sfântul Nicolae Domnesc din Iași²⁰. „Stânjenul domnesc” a variat semnificativ în timp, în funcție de palma folosită, măsurând 2,376 m în 1790, 2,264 în 1842 și 2,23 în 1864²¹.

În practica țării stânjenul se făcea pe loc din opt palme, primind numele celui a cărui palmă se folosea. Când stânjenul avea opt palme „domnești”, sau „gospod”, se numea „stânjen domnesc”, iar când palma cu care se măsură era „proastă” sau „de om de mijloc”, stânjenul purta numele de stânjen „prost”, respectiv „de mijloc”. În general, „stânjenul domnesc” era mai mare decât ceilalți, iar cel prost mai mic. În 1842 „stânjenul domnesc” măsură 2,26 m, cel „de mijloc” 2,056 m iar cel „prost” numai 1,704 m. În afara acestor stânjeni se mai foloseau stânjeni specifici unor orașe moldave, fiind cunoscuți stânjenul de Galați, care măsură 2,296 m și „stânjenul Hoșmăndei”²². Folosirea acestor stânjeni de mărimi variabile la măsurătoarea pământului crea numeroase conflicte. Pentru evitarea lor, în foarte multe cazuri se însemna pe documentele de hotărnicie mărimea palmei folosite la confecționarea stânjenului.

După zestrea funciară, deosebit de importantă pentru viitoarea familie, urmează zestrea în animale: „doi juncani și o vacă gestantă”. Zestrea în obiecte

¹⁹ Stoicescu, Nicolae, *Cum măsurau strămoșii, metrologia medievală pe teritoriul României*, Editura Științifică, București, 1971, p. 55.

²⁰ *Ibidem*, p. 59.

²¹ *Ibidem*, p. 58-59.

²² *Ibidem*, p. 55-60.

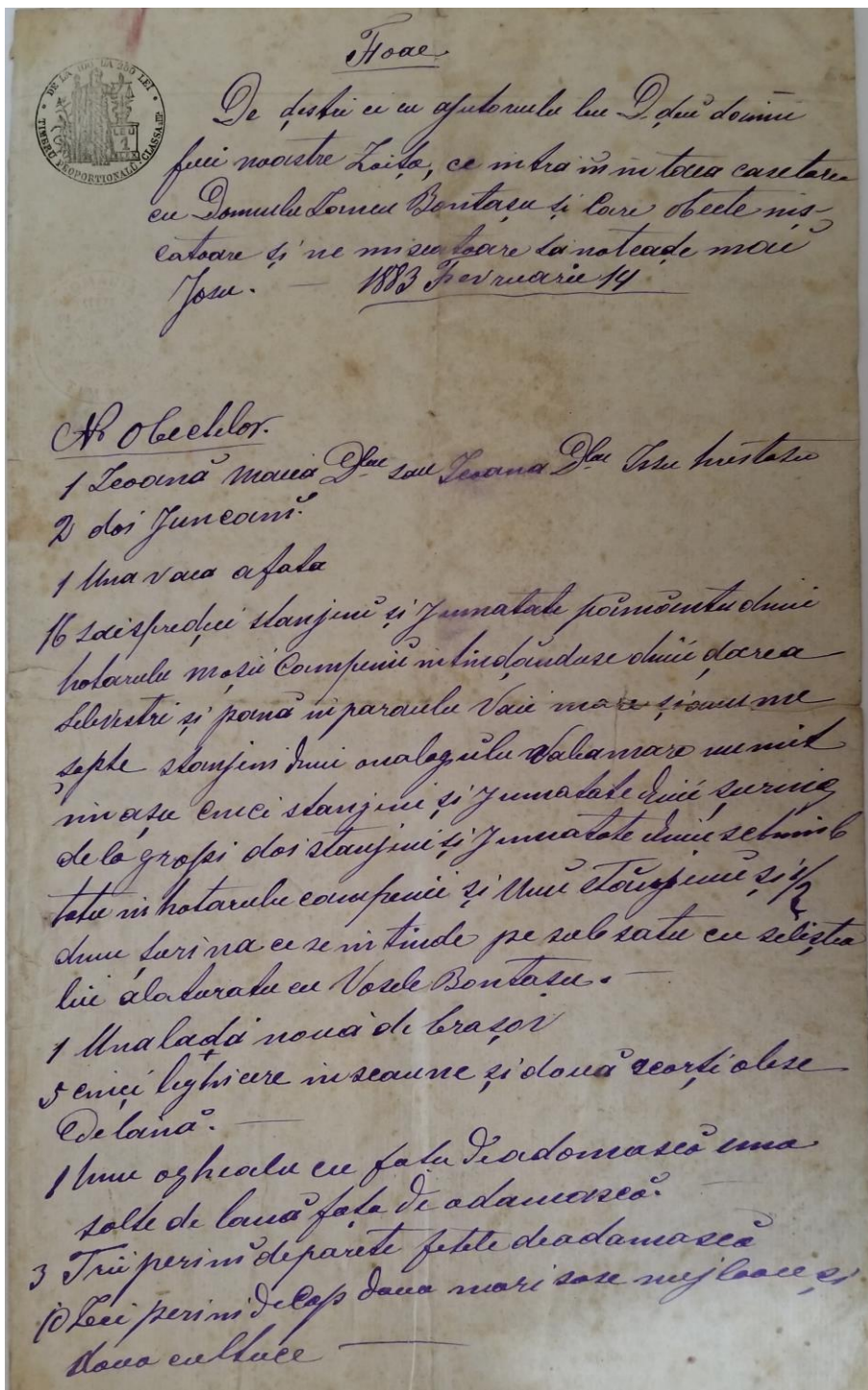
de uz casnic întregea averea viitoarei mirese. Femeia era cea căreia îi revenea sarcina de a aduce în noua căsnicie obiectele de uz casnic (tacâmuri, pahare, fețe de masă, șervete, prosoape, talere, tingiri, lighene) și așternutul patului. După puteri, părinții cumpărau pentru fiicele de măritat astfel de obiecte, unele manufacturate, greu de procurat și costisitoare, altele țesute de viitoarea mireasă și de femeile apropiate familiei. Astfel de lucruri are și Zoîța, enumerate în dulcea limbă arhaică moldovenească de sfârșit de secol XIX: leghicere, ogheal cu față de adamască, perini de perete cu față de adamască, coltuce etc.

Hârtia pe care este scrisă averea tinerei este una specială, „hârtie timbrată” așa cum stă scris pe filigranul din mijlocul coalei de hârtie având dimensiunile de 42 x 35 cm (îndoită la mijloc în așa fel încât câte o jumătate din filigran să fie pe fiecare foaie). Filigranul are formă rotundă, de ștampilă, având în centru o stemă a României și inscripția circulară: **ROMÂNIA / HÂRTIE TIMBRATĂ**. Ca forme de validare a documentului se evidențiază impresiunile digitale în tus ale martorilor și semnăturile autografe ale știitorilor de carte, precum și a preotului satului. Documentul este securizat prin aplicarea unui timbru sec cu stema României din acea perioadă (în partea stângă sus) și prin plata taxei judiciare de 1 Leu, dovedită prin aplicarea unei ștampile pe prima pagină în partea stângă sus (deasupra timbrului sec) pe care se poate citi: „Timbru proporționalu clasa a III-a de la 100 la 200 lei”.

Filigranul (stânga), plasat la mijlocul colii și timbrul sec (dreapta), aplicat deasupra rândului cu textul „No. obiectelor”

Foaie dotală, pagina 1

PREOCUPAREA ÎNVĂȚĂTORILOR BĂCĂUANI PENTRU ASIGURAREA SĂNĂTĂȚII ELEVILOR (SFÂRȘITUL SEC. XIX – ÎNCEPUTUL SEC. XX)

Cornelia CUCU

Bacău's teachers concern for ensuring the students health (end of XIXth Century - beginning of XXth Century)

Abstract

Maintaining the health and fighting against diseases are among the oldest human concerns and have been conditioned, over time, by a number of factors, such as: the progress of science and technology, the material and organizational possibilities of the time, the behavior and attitude of individuals.

This study presents the involvement of Bacău teachers in ensuring the health of the children simultaneous with teaching health education of the communities in which they lived. Concerned with the hygienic-sanitary education of children, the teachers tried to pass on some basic medical knowledge, forming at the same time a hygienic behavior that would contribute to the prevention of diseases and their physical, intellectual and moral development.

Keywords: health, children, teachers, Spiru Haret, Bacău county

Sănătatea reprezintă un bun și un drept fundamental al omului, iar menținerea acesteia, într-o stare bună, este o condiție obligatorie pentru dezvoltarea durabilă a oricărei națiuni. Conform dictonului latin *mens sana in corpore sano*, sănătatea corpului se reflectă automat și asupra minții. Cele două afirmații se regăsesc, de altfel, și în definiția dată de Organizația Mondială a Sănătății: „Sănătatea este acea stare de bine în care se găsește un individ din punct de vedere organic, spiritual și social”¹.

Modernizarea statului român a cuprins și domeniul sănătății care avea drept scop creșterea calității vieții într-o societate în care sănătatea precară a populației era generată de condițiile mizere de trai, igiena deficitară, alimentația necorespunzătoare și atitudinea reticentă față de actul medical. Spiru Haret, ctitorul învățământului românesc, a militat permanent pentru asigurarea „binelui social” care depindea de pregătirea, moralitatea și sănătatea fiecărui individ în parte. Din această perspectivă, inițiativele sale, în domeniul sănătății, au rezultat din nevoia de a asigura copiilor o dezvoltare fizică și psihică armonioasă pentru a deveni cetățeni capabili într-o societate aflată în plină transformare.

---

¹ https://ro.wikipedia.org/wiki/Organizația_Mondială_a_Sănătății

Scurt istoric al sănătății publice

Organizația Mondială a Sănătății definește sănătatea publică ca fiind știința care studiază starea de sănătate a unei colectivități, igiena mediului înconjurător și serviciile sanitare având ca scop promovarea și ocrotirea sănătății prin prevenirea îmbolnăvirilor, menținerea sănătății și controlul morbidității. Sănătatea publică reprezintă, deci, recunoașterea importanței acțiunii comunitare în asigurarea sănătății și presupune trei aspecte: 1. starea de sănătate a populației; 2. implicarea statului în asigurarea sănătății populației; 3. implicarea societății în protejarea și promovarea sănătății.

Istoricul sănătății publice se află în strânsă legătură cu evoluția gândirii sanitare. În antichitate, Aristotel conștientiza rolul igienei, nutriției și activității fizice în menținerea sănătății, iar Hippocrate susținea relația cauzală dintre bolile umane și mediul înconjurător. Întrucât societatea antică socotea boala drept o pedeapsă divină, asistența sanitară era considerată ca o responsabilitate religioasă menită să ușureze suferințele păcătoșilor.

Necesitatea protejării împotriva bolilor contagioase a apărut în Evul Mediu, după pandemiile ucigătoare de lepră, ciumă, sifilis, variolă, rujeolă, tuberculoză sau scabie. Atunci, s-au făcut primii pași în domeniul sănătății publice prin găsirea unor măsuri de prevenire și limitare a transmiterii acestor maladii, precum: izolarea leproșilor, carantinarea pe corăbii, închiderea băilor publice, înființarea spitalelor, acordarea de asistență medicală și socială.

Bazele organizării sănătății publice contemporane au fost puse, la sfârșitul secolului al XIX-lea și în prima jumătate a secolului al XX-lea, printr-o serie de măsuri, între care menționăm: înființarea instituțiilor specializate, controlul calității apei și alimentelor, perfecționarea tehnologiei de vaccinare, educarea sanitară a populației etc. Dacă în secolul al XIX-lea, principala preocupare era reprezentată de controlul bolilor contagioase, prin încercări de îmbunătățire a condițiilor de mediu, începutul secolului al XX-lea aduce preocupări noi în sistemul de îngrijire a sănătății în comunitate, precum: îngrijirea mamei și a copilului, sănătatea școlarilor, dezvoltarea asistenței medicale, programe educaționale de sănătate etc.

Primul pas spre colaborarea internațională a fost făcut la Conferința de la Paris, din 1851, când au fost adoptate unele reglementări privind carantinarea la nivel global. În 1907, s-a constituit prima organizație internațională permanentă, denumită Oficiul Internațional de Sănătate Publică, care avea ca scop: a. informarea statelor membre asupra bolilor transmisibile grave; b. realizarea de convenții sanitare și regulamente de carantină pentru transportul maritim și de călătorie. În 1948, se constituie Organizația Mondială a Sănătății care desfășoară următoarele activități: 1. verifică, pe baza unui sistem unic de raportare, informațiile privitoare la diverse maladii existente la nivel mondial, fixează standarde acceptate internațional pentru medicamentele esențiale și finanțează diverse proiecte de cercetare; 2. promovează campanii pentru

controlul bolilor epidemice și endemice; 3. coordonează serviciilor de sănătate publică, din țările membre, prin consultanță tehnică și echipe de experți.

Un moment important în organizarea sistemului de sănătate publică, în spațiul românesc, îl reprezintă anul 1862, când se constituie Direcția Sanitară, cu sediul la București, prin unificarea Comitetelor Sănătății din Moldova și Muntenia. Prima reglementare legislativă a fost *Legea pentru organizarea sanitară*, din 1874, care a pus bazele organizării modernă a sistemului de sănătate publică din România prin înființarea Consiliului Sanitar Superior. Acesta funcționa în cadrul Ministerului de Interne și avea ca scop: a. asigurarea unei bune colaborări între autoritățile centrale și cele locale; b. înființarea de spitale rurale; c. promovarea măsurilor de igienă publică.

Considerat „omul providențial al medicinei românești”, doctorul Carol Davila a rămas în istoria sănătății publice prin următoarele realizări: pune bazele învățământului medical și farmaceutic, organizează primelor dispensare, înființează orfelinate, elaborează primele măsuri pentru apărarea sănătății muncitorilor, inițiază sistemul conferințelor gratuite, în spitale, pentru oamenii săraci, organizează serviciul ambulanțelor și trenurilor militare, în timpul Războiului de Independență. O contribuție majoră la dezvoltarea sistemului de sănătate publică în România a avut-o și Regina Maria care, inspirându-se din modelul inițiat în Anglia de Florence Nightingale², a venit în sprijinul soldaților răniți, refugiaților și orfanilor, în timpul Primului Război Mondial, prin inițiative, precum: dotarea armatei cu ambulanțe, înființarea de orfelinate și cantine, strângerea de fonduri pentru spitalele de campanie, înființarea unor spitale de boli infecțioase, participarea cu surori de caritate pe trenurile sanitare.

Înființarea Serviciului Sanitar al Județului Bacău a avut loc „cam pe la anul 1867, concomitent cu Serviciul Sanitar al Orașului Bacău”, dar „adevărata încheiere” a celor două servicii sanitare a avut loc, în anul 1873, „când a fost numit medic dr. V. Mancaș, s-au angajat agenți sanitari și moașe diplomate, iar epidemiile se tratau științificește”³. Organizate pe baza *Legii* din 1874, cele două servicii sanitare erau conduse de câte un medic cu următoarele atribuții: 1. coordonarea poliției sanitare și a serviciilor veterinare; 2. inspectarea spitalelor și supravegherea exercitării activității medicale; 3. verificarea salubrității

---

² F. Nightingale (1820-1910) este considerată precursora serviciului sanitar modern. Și-a dedicat viața ajutorării bolnavilor din spitale prin impunerea unor noi standarde de îngrijire, care au redus mortalitatea de la 42% la 2%, precum: aerisirea spațiilor, asigurarea curățeniei, hrană corespunzătoare, acordarea de asistență psihologică etc.

³ Gr. Grigorovici, *Bacăul din trecut și de azi*, Tipografia Primăriei Bacău, 1933, p. 133, 134. Autorul mai precizează: „Între anii 1850-1860 nu exista un serviciu sanitar al orașului Bacău, care să corespundă cerințelor. Acest serviciu se rezuma la un singur funcționar ignorant a cărei menire era ca, o dată pe lună, să intre în casele oamenilor și să întrebe: «Sănătoși?». Oricare ar fi fost răspunsul, acesta nu putea da nici un ajutor medical”.

localităților; 4. identificarea epidemiilor și stabilirea măsurilor pentru limitarea răspândirii lor; 5. coordonarea și supravegherea vaccinării copiilor; 6. asistență medicală gratuită pentru cei săraci⁴.

Starea de sănătate a elevilor (sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX)

a. Cadrul general în care se desfășura învățământul băcăuan

Modernizarea învățământului românesc urma să aducă beneficii mai ales copilului de țăran, care trebuia luminat. Școlile rurale ridicau, însă, mari probleme datorită nerespectării legislației, localurilor nepotrivite și sărăciei comunelor, amenințând, astfel, sănătatea și capacitatea de învățare a elevilor.

Cu toate că învățământul era într-un stadiu incipient, metodele folosite aveau o bază științifică neadmițându-se „școlarizarea copiilor sub 7 ani impliniți întrucât menajarea memoriei era obligatorie”. Durata lecțiilor pentru elevii începători, potrivit regulamentelor școlare, nu depășea 25 de minute „fiind întrerupte de mici recreațiuni”. Pentru a evita suprasolicitarea sistemului nervos, se realiza „dozarea lecțiilor care nu trebuiau să depășească o jumătate de oră, efectele patologice fiind slăbirea organismului, lipsa apetitului, pierderea rumenelii din obraji, a vioiciunii, a plăcerii de a lucra, de a se juca și deranjarea somnului”. Volumul cunoștințelor predate era diferențiat în funcție de zilele săptămânii, „dificultatea lecțiilor fiind mai mare în primele zile și mai lejeră la sfârșit”, duminica fiind rezervată „recuperării agerimii intelectuale deoarece osteneala, datorată excesului muncii intelectuale, era vătămătoare”. O atenție deosebită era acordată pregătirii fizice a școlarilor care efectuau câte două ore de educație fizică, pe săptămână și jocuri sportive în afara programului școlar (aruncarea mingii cu piciorul sau pumnul, bușita în cerc, oina etc.). Erau organizate și cursuri de muzică corală întrucât cântatul era considerat ca o gimnastică pentru aparatul respirator. Din rațiuni medicale, igiena școlară avea în vedere și ținuta copiilor „fiind interzise încălțările, corsetele și veșmintele strâmte care le stânjeneau activitatea, deoarece micșorau capacitatea toracelui și a pântecelui, împiedicând funcționarea organelor interne”. Totodată, erau interzise pedepsele corporale, loviturile la cap și peste urechi fiind considerate cele mai periculoase deoarece puteau provoca leziuni fizice și boli nervoase. După modelul școlilor din străinătate, unde se practica consultarea copiilor în scop preventiv de către medicii școlari, începând cu anul 1895 s-a decis încadrarea a doi medici speciali și pentru școala publică din Vechiul Regat⁵.

⁴ Ortensia Racoviță, *Dicționar geografic al județului Bacău*, București, 1895, p. 41. „Personalul sanitar al județului, în 1890, era: un medic primar al districtului, 4 medici de plasă, 2 medici de oraș, 6 vaccinatori și 9 moașe; se adaugă medicii spitalelor și vaccinatorii lor”.

⁵ <https://adevarul.ro>, Simona Nicoară, *Cum erau pedepsiți elevii în secolul al XIX-lea*, 26 mai 2018.

Autoritățile școlare și administrative au fost preocupate, permanent, de informarea cadrelor didactice asupra legislației sanitare în vigoare. Cu Ordinul nr. 2.477, din 14 februarie 1892, Ministerul Instrucțiunii invita dascălii „să ia cunoștință de *Regulamentul general pentru prevențiunea boalelor infecțioase* care cuprinde mai multe dispozițiuni pentru școală, ce trebuie executate cu strictețe și la timp”. Răspunzând acestei decizii, pe 20 februarie 1892, Primăria orașului Bacău adopta o „publicațiune” prin care invita directorii de școli „să se conformeze dispozițiunilor prescrise pentru ca în cazul când s-ar întâmpla să cadă pe oraș asemenea boale să se poată lua, îndată, măsurile respective”⁶. În baza dispozițiile art. 100, din respectivul *Regulament*, pentru a preveni „lățirea tuberculozei”, pe 15 iunie 1900, Primăria Bacău a adoptat Ordonanța nr. 3.571 care stabilea: „1. Elevii cu bronșită cronică să fie concediați din școală și reprimiți doar justificând, cu act medical, că nu sunt tuberculoși; 2. Amplasarea „de scuiători în școli oriunde se va simți necesitate, conținând acid fenic, care vor fi golite zilnic și spălate cu apă clocotită”⁷. În sprijinul acestei decizii a venit și ministerul care decidea că „Învățătorii atinși de tuberculoză trebuie să aibă în clasele lor câte o scuiătoare, umplută cu acid fenic ori sublimat corosiv, cum și câte o scuiătoare portativă umplută cu același conținut antiseptic, care zilnic va fi pus pe foc”⁸. „Publicațiunea” nr. 7.154, din 7 decembrie 1903, „aducea la cunoștința directorilor de școli, din oraș, dispozițiunile art. 20, din *Regulamentul boalelor infecțioase*: 1. Elevii cu boli infecțioase în familie puteau reveni, la școală, „după 2-4 săptămâni de la vindecarea și dezinfectarea bolnavului”; 2. Dacă mai mulți școlari se îmbolnăveau de aceeași boală, în același timp, școala trebuia închisă; 3. În cazul apariției unor boli, în localitate, precum ciuma, holera, angina, scarlatina sau variola, „școalele se puteau închide și în lipsa elevilor bolnavi”; 4. Dacă se îmbolnăvea copilul unui dascăl, acesta „putea merge la școală la o săptămână de la vindecarea bolnavului, iar dacă locuia în școală cursurile erau suspendate în perioada respectivă”⁹.

Pentru a contribui eficient la asigurarea sănătății comunităților în care trăiau, dascălii își vor îndeplini, cu responsabilitate, îndatoririlor care le reveneau potrivit art. 36 și 92 din *Legea pentru organizarea comunelor rurale*: „În cazul unei epidemii se va convoca, îndată, consiliul comunal la deliberările căruia vor asista inspectorul comunal, medicul de plasă, agentul sanitar, învățătorii și preoții” (art. 36); „Învățătorii sunt datori să informeze primăria, cel puțin o dată pe săptămână și oricând este nevoie, despre starea sanitară a

⁶ Arhivele Naționale Bacău (în continuare A.N. Bacău), fond Școala Generală Nr. 19 Bacău, d. 1/1891, f. 55, 58.

⁷ Idem, fond Școala Generală Nr. 2 Bacău, d. 2/1899, f. 344, 345.

⁸ Idem, fond Școala Generală Nr. 1 Valea Seacă, d. 1/1900, f. 71.

⁹ Idem, fond Liceul „G. Bacovia” Bacău, d. 1/1903, f. 234.

populațiunei” (art. 92). De menționat că, întrunirile convocate potrivit art. 36 constituiau „un mijloc de educațiune a celor mai de seamă oameni ce au a conduce și a sfătui pe ceilalți, din comună, întrucât medicul, ajutat de învățător și preot, făcea un fel de conferință asupra boalei ivite stabilind cea mai bună tactică pentru combaterea epidemiei”¹⁰.

Având în vedere indiferența locuitorilor și neimplicarea autorităților locale, mai ales în mediul rural, Spiru Haret, ministrul Instrucțiunii, sfătuia dascălii „să întrebe pe școlari, zilnic, dacă acasă, la dâșii, este cineva bolnav și de ce boală anume și, în caz de nevoie, să dea de știre medicului”. Măsura era utilă „pentru descoperirea focarelor de boale molipsitoare și, totodată, un mijloc de a stârpi deplorabila deprindere a poporului de a merge la babe, chiar în cazurile cele mai grave, în loc de a face apel la omul de știință”¹¹. Cu același scop, învățătorii informau, lunar, revizorul școlar despre starea de sănătate din școală și comunitate arătând: bolile epidemice, alte boli, numărul bolnavilor consultați gratuit, inspecțiile făcute de medici și măsurile adoptate.

Pentru a implica învățătorii, în rezolvarea problemelor de sănătate ale comunităților în care trăiau, unii dintre aceștia au fost numiți agenți sanitari, în timpul Primului Război Mondial, cu următoarele atribuții: 1. vizitarea sătenilor cel puțin o dată pe săptămână și „cât mai des a celor cu boale contagioase”; 2. trimiterea la spital „a celor aflați în stare gravă și acordarea de tratament la cei ușor bolnavi”; 3. supravegherea dezinfectării locuințelor; 4. întocmirea „de rapoarte oficiale, pentru bolnavii spitalizați, și rapoarte săptămânale, pentru starea de sănătate a comunității”¹².

b. Bolile care au afectat elevii băcăuani

Bolile infecto-contagioase fac parte din categoria bolilor importante care ne pot afecta în cursul vieții și sunt produse de agenți infecțioși (bacterii, virusuri, ciuperci și paraziți) care se găsesc în natură, fiind parte integrantă a istoriei omenirii. Aceste maladii „au variat odată cu trecerea timpului, adică cu evoluția societății, cu tipurile de alimentație, cu modificările mediului înconjurător, cu progresele tehnicii, cu schimbările ce au loc la nivel de individ și colectivitate”¹³. Principalele boli contagioase care au afectat școlarii băcăuani, în perioada studiată, au fost: variola, rujeola, tusea convulsivă, difteria, dizenterie, scarlatina, scabia, holera, febra tifoidă, tifosul exantematic etc. Extinderea rapidă a bolilor infecțioase „se datora, pe de parte, organizării precare a sistemului sanitar și numărului redus de instituții sanitare, iar pe de

¹⁰ Idem, fond Școala Generală Cașin, d. 1/1903, f. 99.

¹¹ Idem, fond Școala Generală Buhoci, d. 1/1906, f. 70.

¹² Idem, fond Școala Generală Poiana, d. 1/1916, f. 37.

¹³ Larousse, *Enciclopedia medicală a familiei*, vol. IV, Editura Adevărul Holding, București, 2011, p. 6.

altă parte, lipsei materialului sanitar, a medicilor și a mijloacelor necesare transportării și izolării bolnavilor”¹⁴. Documentele menționează o manifestare virulentă a acestor boli la sfârșitul secolului al XIX-lea¹⁵ și o diminuare la începutul secolului al XX-lea¹⁶.

Variola – boală contagioasă, produsă de *virusul variolic*, a fost una din cele mai mari catastrofe ale omenirii. Primele cazuri de variolă, menționate în învățământul băcăuan, datează din anul 1881 și se referă la localitățile Racova („datorită variolei, medicul D. Dumbrăveanu a închis școala 15 zile”)¹⁷, Buhoci („variola bânțuie comuna iar elevii sunt supuși a suferi de această boală”)¹⁸ și Bacău („pe fiecare zi, copiii se îmbolnăvesc de variolă, unii fiind vaccinați și chiar revaccinați”)¹⁹. Informațiile se înmulțesc pentru ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, când sunt menționate cazuri pe tot cuprinsul județului inclusiv în orașul Bacău, unde Consiliul de Igienă a dispus închiderea Școlii de Băieți Nr. 2 începând cu 27 februarie 1893 și până la vacanța de Paște²⁰. Cu toate eforturile depuse de învățătorul N. Pâslaru, de la Cașin, de „a dezinfecța, zilnic, școala cu acid fenic, epidemia nu a putut fi stăpânită, medicul dispozând închiderea acesteia între 16 decembrie 1892 – 27 ianuarie 1893”²¹. Datorită vaccinării, începutul secolului al XX-lea aduce tot mai puține cazuri de variolă.

Rujeola (pojarul) – boală contagioasă, cauzată de *virusul rujeolic*, care se manifestă prin erupții cutanate, precedate de simptome asemănătoare răcelii sau gripei. Primele mențiuni, referitoare la rujeolă, datează din 4 februarie 1883 și se referă la Școala de Băieți Nr. 2 din Bacău, unde „mai mulți școlari s-au îmbolnăvit de pojar, iar unul a decedat”²². În mediul rural, informații privind această boală avem începând cu 1889, când învățătorul Gh. Toderiță, de la Buhoci, trimitea revizoratului școlar următorul raport: „Comuna este bânțuită de pojar. Din 35 de elevi mai urmează, în prezent, 11, din care 6 s-au prebolit și 5 n-au fost atinși încă, fiind mai robuști. Medicul a vizitat comuna, iar

¹⁴ Angela Oanea, *Combaterea epidemiilor în județul Bacău*, în „Acta bacoviensia”, XIII, Editura Magic Print, Onești, 2018, p. 369.

¹⁵ Ortensia Racoviță, *op. cit.*, p. 42-43. Procentul de mortalitate provocat de epidemiile care au cuprins județul Bacău, în anul 1890: variolă – 14,05%, morbili (rujeolă) – 13,60%, scarlatină – 11,84%, febră tifoidă – 8,82% și tuse convulsivă – 1,23%.

¹⁶ A.N. Bacău, fond Serviciul Sanitar al Orașului Bacău, d. 1/1913, f. 1-17. Numărul bolnavilor de boli epidemice din orașul Bacău, în 1913: febră tifoidă – 61, tuse convulsivă – 48, angină difterică – 21, oreion – 16, scarlatină – 10, pojar – 4, dizenterie – 3.

¹⁷ Idem, fond Școala Generală Racova, d. 1/1883, f. 5, 39.

¹⁸ Idem, fond Școala Generală Buhoci, d. 1/1882, f. 5.

¹⁹ Idem, fond Școala Generală Nr. 19 Bacău, d. 1/1880, f. 17.

²⁰ Idem, d. 1/1892, f. 64 -75.

²¹ Idem, fond Școala Generală Cașin, d. 1/1892, f. 5, 7, 8, 34.

²² Idem, fond Școala Generală Nr. 19 Bacău, d. 1/1880, f. 25, 64.

medicamentele prescrise au fost ceaiuri, frecături și alte măsuri igienice”²³. În perioada februarie – aprilie 1898, o puternică epidemie de rujeolă „a bântuit printre sătenii din Filipeni”. Întrucât boala se extindea cu repeziciune, pe 4 martie 1898, medicul vizitează comuna „dând ajutor celor 30 de elevi bolnavi și prescriind medicamentele necesare”. Procesul-verbal încheiat cuprinde și un plan de măsuri, pentru autoritățile locale, care prevedea: 1. izolarea bolnavilor; 2. morții trebuiau „îngropați în 24 de ore, fără pompă, în gropi de 2 m adâncime, cu sicriul bine închis, priveghiurile și praznicele fiind oprite cu desăvârșire”; 3. locuințele bolnavilor „trebuiau dezinfectate cu acid fenic și văruiate, iar rufeile nimicite prin ardere”²⁴. Pentru începutul secolului al XX-lea, informațiile referitoare la această boală sunt mult mai numeroase vizând majoritatea localitățile din județ.

Difteria – boală gravă, provocată de bacteria *Corynebacterium diphtheria*, care cunoaște două forme: angina difterică (faringita) și crupul difteric (laringita). Primele informații despre această maladie datează din 1873 și se referă la Școala de Băieți Nr. 2 din Bacău unde, pe 18 septembrie, autoritățile locale „au decis să suspende cursul pentru că anghina difterică a luat proporțiuni înspăimântătoare punând în mare îngrijorare toată urbea”. Boala a făcut ravagii și în anul școlar 1897-1898 când, datorită „cazurilor multe de anghină din oraș”, cursurile școlilor publice au fost suspendate, de mai multe ori, în perioada octombrie-martie²⁵. Pe 10 octombrie 1905, învățătorul Gh. Șenchea, de la Bijghir, informa revizorul școlar că: „În septembrie s-a ivit anghina. Am anunțat autoritatea comunală și medicul care au luat măsurile cuvenite. Până azi au murit 2 elevi iar 7 sunt la infirmerie”²⁶. Mulți dascăli s-au implicat, alături de autorități, „în prevenirea și combaterea acestei boale”, precum I. Ercuță, de la Tg. Trotuș, care a elaborat o „Publicațiune” pe 31 ianuarie 1912, prin care „se declara epidemie de anghină difterică în comună, ordonând locuitorilor: 1. Să anunțe orice caz de boală epidemică; 2. Să spoiască (văruiască), din nou, toate casele și să curățe curțile (ogrăzile)”²⁷.

Scarlatina – boala infecțioasă gravă produsă de bacteria *Streptococcus pyogenes* care se manifestă prin febră, dureri de gât, cefalee, vărsături, frisoane, erupție pe tot corpul și afectează, mai ales, copiii cu vârste între 5 – 12 ani. În Bacău, pe 17 octombrie 1883, I. Broșteanu, directorul Școlii de Băieți Nr. 2, solicita primăriei acid fenic „pentru dezinfectarea localului întrucât un școlar a

²³ Idem, fond Școala Generală Buhoci, d. 1/1889, f. 11.

²⁴ Idem, fond Școala Generală Filipeni, d. 1/1897, f. 25, 36, 38.

²⁵ Idem, fond Școala Generală Nr. 19 Bacău, d. 1/1868, f. 105; d. 5/1897, f. 149, 164, 188.

²⁶ Idem, fond Școala Generală Bijghir, d. 1/1904, f. 16.

²⁷ Idem, fond Școala Generală Tg. Trotuș, d. 1/1912, f. 88-89, 142, 165, 166.

murit din cauza scarlatinei”²⁸. De asemenea, „pentru a se evita lățirea epidemiei de scarlatină”, Consiliul de Igienă a dispus închiderea tuturor școlilor din oraș între 6 – 30 noiembrie 1903, timp în care s-a realizat dezinfectarea localurilor, de către servitori și agentul sanitar („s-au spălat podelele, băncile, catedra, ușile și ferestrele cu acid fenic și apoi s-a pulverizat, zilnic, cu acid fenic până când s-a depus un strat de apă fenecată peste tot”)²⁹. La Cașin, în 1901, „comuna a fost bântuită de scarlatină, mulți elevi au fost îndepărtați din școală timp de 10 – 15 zile, iar școala a fost închisă 15 zile cu începere de la 6 noiembrie”³⁰. Epidemia declanșată la Lipova, în februarie 1903, a durat până în iunie, „îmbolnăvind-se mulți copii, din care au și murit, școala fiind închisă de mai multe ori, pentru dezinfectare, iar în comună s-a înființat o infirmerie cu 3 paturi”³¹.

Holera – boală infecțioasă, produsă de bacteria *Vibrio cholera*, care se manifestă prin diaree severă și se transmite prin apa de băut, atunci când condițiile de igienă sunt deficitare. Deoarece în multe localități din țară se iviseră cazuri de holeră, Ministerul Instrucțiunii, cu adresa nr. 4.123, din 9 august 1893, atrăgea atenția directorilor de școli asupra „măsurilor menite a combate epidemia”: 1. asigurarea curățeniei în școli și instruirea servitorilor asupra întrebuințării dezinfectantelor; 2. aprovizionarea cu medicamente de primă necesitate; 3. izolarea elevilor bolnavi după acordarea primelor îngrijiri; 4. sterilizarea apei de băut³². De asemenea, pentru „micșorarea și înlăturarea primejdiei invaziunii holerei în școală și prin școală”, Revizoratul Școlar Bacău cerea dascălilor, în mod repetat, să acorde o atenție deosebită educației sanitare a elevilor prin „supravegherea zilnică și adoptarea unor măsuri potrivite ca ei să păstreze curățenia”³³. Pentru a preîntâmpina răspândirea acestei molime, Prefectura Bacău organiza, periodic, întruniri cu autoritățile locale la care participau și învățătorii, considerați „un factor important pentru răspândirea luminii în rândul sătenilor care trebuiau să primească sfaturi folositoare”³⁴.

Tifosul exantematic – boală gravă provocată de bacteria *Rickettsia prowazeki*, transmisă prin intermediul păduchelui, care determină epidemii cu mortalitate crescută în condițiile unei igiene deficitare. Primele epidemii sunt menționate în 1895, la Moinești, când „școala a fost închisă, de multe ori, din cauza tifosului”³⁵. Pentru a preveni declanșarea și răspândirea bolii, dascălii

²⁸ Idem, fond Școala Generală Nr. 19 Bacău, d. 1/1880, f. 31.

²⁹ Idem, fond Școala Generală Nr. 2 Bacău, d. 1/1903, f. 87, 95, 101.

³⁰ Idem, fond Școala Generală Cașin, d. 1/1900, f. 8-9.

³¹ Idem, fond Școala Generală Lipova, d. 3/1903, f. 61.

³² Idem, fond Liceul „G. Bacovia” Bacău, d. 3/1892, f. 68.

³³ Idem, fond Școala Generală Tescani, d. 1/1910, f. 1, 2.

³⁴ Idem, fond Școala Generală Nr. 1 Valea Seacă, d. 1/1909, f. 15

³⁵ Idem, fond Școala Generală Nr. 1 Moinești, d. 1/1894, f. 38, 42, 45; d. 7/1894, f. 13-16.

aplicau recomandările revizoratului, cele mai practice și ieftine măsuri „prin care păduchii puteau să dispară” fiind: 1. tunderea băieților cu mașina și a fetelor „cât mai scurt”; 2. menținerea curățeniei corpului „prin îmbăieri dese, cu apă și săpun”; 3. îndepărtarea lindinilor „prin spălături cu apă și oțet, pieptănare și ungere cu petrol”; 4. dezinfectarea hainelor („rufe de corp trebuie fierte în leșie, hainele de stofă trebuie călcate cu fierul fierbinte, cojoacele și căciulile de blană trebuie stropite cu benzină și închise într-o ladă, timp de 6 ore, apoi scoase și scuturate de păduchii morți”); 5. deparazitarea cu sulf a caselor³⁶.

Dizenteria – boală cauzată de bacterii, protozoare sau viermi paraziți care se manifestă prin ulcerări intestinale, dureri abdominale violente și diaree cu sânge. Documentele păstrate atestă preocupări ale autorităților locale, pentru prevenirea acestei boli, începând cu anul 1882 când prefectul județului, în urma deciziei Consiliului de Igienă, se adresa primăriilor cu următoarea solicitare: „având în vedere că dizenteria se întinde peste o mare parte din populațiune, am decis ca primarii, învățătorii și preoții să puie în vedere locuitorilor că răul nutriment, oboseala mare și răceala sunt cauze ale acestei epidemii arătând, totodată, și măsurile pentru a se feri de dizenterie”³⁷. De asemenea, pe 31 august 1905, Serviciul Sanitar Bacău cerea dascălilor „să expedieze acasă elevii în familiile cărora se află unii atinși de dizenterie”³⁸. Date concrete, privitoare la epidemiile de dizenterie, avem începând cu ultimul deceniu al secolului al XIX-lea și se referă la școala din Băsești unde, pe 28 august 1895, M. Alexandrescu solicita „redeschiderea cursurilor întrucât epidemia de dizenterie este în descreștere fiind stinsă în curând”³⁹. La începutul secolului al XX-lea, asemenea epidemii întâlnim în Bacău unde, în 1902, mai mulți elevi de la Școala de Băieți Nr. 2 „sufereau de dizenterie fiind în imposibilitate să se prezinte la examenul de fine de an”⁴⁰, Grigoreni, Văsiești, Cașin, Tg. Trotuș etc.

Scabia (râia) – afecțiune a pielii, provocată de parazitul *Sarcoptes scabiei*, manifestată prin mâncărimi și răni produse de scărpinat. Este contagioasă și se răspândește ușor prin contactul fizic cu cei din jur. Informații concrete, privind existența unor epidemii de scabie, deținem doar pentru începutul secolului al XX-lea. Pe 8 decembrie 1900, primarul din Luncani cerea învățătorului să „inspecteze elevii și cei cu râie să fie dați afară, punându-le în vedere a se spăla și curăța cu leșie după care se vor da cu doctoria lăsată de medic”⁴¹. La Coțofănești, în 1901, Serviciul Sanitar a trimis „o soluție, pentru

³⁶ Idem, fond Școala Generală Dămieniști, d. 1/1916, f. 12.

³⁷ Idem, fond Școala Generală Cașin, d. 1/1882, f. 63.

³⁸ Idem, fond Școala Generală Podiș, d. 1/1905, f. 2.

³⁹ Idem, fond Școala Generală Băsești, d. 1/1891, f. 238.

⁴⁰ Idem, fond Școala Generală Nr. 19 Bacău, d. 2/1902, f. 46.

⁴¹ Idem, fond Școala Generală Podiș, d. 2/1900, f. 13.

elevii râioși, cu care să se ungă după ce se vor spăla bine pe corp, cu săpun și leșie, iar după însănătoșire rufe se vor fierbe cu leșie, hainele și așternutul se vor stropi cu acid fenic iar casele se vor vărui din nou”⁴². Atenționarea trimisă dascălilor de către revizoratul școlar, pe 4 martie 1914, dovedește amploarea acestei molime, la nivelul județului: „O mare parte dintre copii sunt bolnavi de scabie întrucât părinții nu-i îngrijesc scaldându-i, cel mult, o dată pe lună. Să examinați toți elevii și dacă au scabie să chemați agentul sanitar, spre a vă procura soluția necesară pe care o veți da părinților. Ca educatori și luminători ai satelor, sunteți datori să vă dați toată silința pentru remedierea acestui rău căci sunt localități întregi infectate de această boală, cum a fost cazul cu o comună unde toți recruții anului 1915, în număr de 50, aveau scabie”⁴³.

Pe lângă maladiile infecto-contagioase, sunt menționate și *alte boli* care au afectat elevii băcăuani, precum: afecțiuni ORL, boli de nutriție, digestive etc.

Tratarea afecțiunilor ORL, în special otita (inflamația urechii ca urmare a infectării cu microorganisme patogene) și adenoidita (inflamarea vegetațiilor adenoide cunoscute sub numele de polipi), s-au bucurat de o atenție deosebită din partea autorităților școlare și sanitare. Unitățile de învățământ au primit, prin grija Casei Școalelor, lucrarea doctorului Al. Costiniu intitulată *Boalele de urechi și vegetațiile adenoide în școală*, învățătorii fiind sfătuiți „a observa elevii dacă prezintă caracterele acestor boale care au o mare înrăurire asupra dezvoltării lor”⁴⁴. Datorită strădaniei învățătorilor care, „luând legătura cu părinții, le-au explicat răul produs de vegetațiile adenoide și i-au convins că este în interesul copiilor să-i caute și să-i lase a fi tratați de medicul ce va veni să se ocupe de ei”, mulți elevi din Buhoci, Gura Văii, Pâncești, Bâlca, Tg. Trotuș, Valea Seacă și Bacău au fost operați chiar de doctorul Al. Costiniu⁴⁵.

Malnutriția (subnutriția) era o afecțiune des întâlnită la școlarii băcăuani fiind cauzată, mai ales, de alimentația de proastă calitate. Documentele relatează multe cazuri de elevi care sufereau de malnutriție precum și eforturile depuse de dascăli pentru îmbunătățirea hranei acestora, mijlocul cel mai eficient pentru eradicarea afecțiunii. Concludentă, în acest sens, este afirmația lui I. Popovici, de la Recea: „Din cauza hranei rele și a nepriceperii în pregătirea

⁴² Idem, fond Școala Generală Coțofănești, d. 1/1900, f. 59.

⁴³ Idem, fond Școala Generală Bâlca, d. 1/1913, f. 38.

⁴⁴ Idem, fond Școala Generală Buhoci, d. 1/1909, f. 66.

⁴⁵ Idem, fond Școala Generală Nr. 2 Bacău, d. 2/1911, f. 42. Doctorul Al. Costiniu este unul din întemeietorii învățământului românesc de otorinolaringologie. În 1910, a inițiat campaniile antiadenoide cerând autorităților să introducă „examinarea și terapia afecțiunilor din sfera ORL în colectivele de elevi”. A practicat peste 3.000 de intervenții chirurgicale în rândul copiilor. Pe 10 noiembrie 1911, doctorul Al. Costiniu a fost prezent în Bacău, la Școala de Băieți Nr. 2, unde au fost operați elevii școlilor primare din localitate.

acesteia, majoritatea copiilor sunt anemici încât abia pricep materia programei, deși au dragoste pentru a-și lumina mintea”⁴⁶. Merită menționată și preocuparea învățătoarei Ioana Budu, de la Tazlău, care prin bunăvoința proprietarului Fabricii de Cherestea din Lucăcești, Herman Theiler, asigura, periodic, „untură de pește pentru tratarea copiilor debili și conservarea sănătății acestora”⁴⁷.

În concluzie, sănătatea băcăuanilor pare „a se încadra într-o normalitate cotidiană, în care oamenii se îmbolnăveau, sufereau, unii se însănătoșeau, iar alții își dădeau obștescul sfârșit, urmând cursul firesc al destinului individual. Elementul nefiresc, anormal, erau epidemiile care, prin imprevizibilitatea răspândirii și numărul mare al deceselor cauzate, fără a ține cont de vârstă și statut social, provocau o ruptură în curgerea firească a vieții oamenilor”⁴⁸.

Prevenirea îmbolnăvirilor și asigurarea sănătății școlarilor

a. Alimentația rațională și sănătoasă. Starea precară de sănătate a copiilor era generată, în primul rând, de nutriția deficitară. Referindu-se la hrana locuitorilor din Lipova, într-un chestionar pentru Congresul Medical Român din 1886, învățătorul C. Teodorescu menționa: „substanțele de bază cu care se hrănesc țăranii sunt legumele și zarzavaturile, puțini fiind cei care mănâncă carne, lactate și ouă”⁴⁹. Într-un raport înaintat revizoratului școlar, în 1891, învățătorul I. Gosav, din Văsiești, relatează: „hrana copiilor s-a dat potrivit cu constituțiunea proastă fiind formată din fasole, varză, ridichi, ceapă, usturoi și altele”⁵⁰. Informații prețioase privind hrana țăranilor aflăm și de la învățătorul Gh. Toderiță, din Buhoci, care, într-un chestionar trimis de Casa Școalelor, în 1898, necesar documentării scriitorului Al. Vlahuță pentru lucrarea *România pitorească*, preciza: „În privința nutrițiunii stau rău întrucât vând tot (ouă, păsări, lapte, brânză, zarzavaturi) și mănâncă foarte frugal. Sunt unii care iarna, când trebuie o hrană mai substanțială, n-au porc, păsări sau vacă cu lapte. Aceștia mănâncă de sec mereu fiind anemici, bolnavi și ușor atinși de boale epidemice. Poliția veterinară aproape nu există. Vitele, care se taie, nu sunt controlate de nimeni, iar de la oile cu gălbează nu se leapădă nici maiul, cuibul gălbezei”⁵¹.

În vederea asigurării unei nutriții adecvate, învățătorii au încurajat cultivarea cartofului, îngrijirea grădinilor de legume, conservarea fructelor și legumelor, extragerea uleiului din floarea soarelui, dezvoltarea apiculturii și consumul de miere, creșterea păsărilor, combaterea alcoolismului etc. Cu

⁴⁶ Idem, fond Școala Generală Recea, d. 2/1911, f. 64.

⁴⁷ Idem, fond Școala Generală Nr. 1 Zemeș, d. 1/1902, f. 132, 133, 135, 140, 141.

⁴⁸ Sorin Grigoriuță, *Câteva aspecte privitoare la starea de sănătate a locuitorilor ținutului Bacău (1830)*, în „Acta bacoviensia”, VIII, 2013, p. 103-105.

⁴⁹ A.N. Bacău, fond Școala Generală Lipova, d. 1/1885, f. 2-5.

⁵⁰ Idem, fond Școala Generală Nr. 6 Moinești, d. 1/1891, f. 24-27.

⁵¹ Idem, fond Școala Generală Buhoci, d. 1/1898, f. 14, 15.

aceiași scop, dascălii participau la cursurile de perfecționare, organizate de Casa Școalelor, unde deprindeau „fabricarea pâinei și a brânzeturilor învățându-i, apoi, și pe săteni aceste lucruri spre a se hrăni mai bine și mai sănătos”⁵².

Pentru a cunoaște în ce măsură părinții puteau asigura copiilor o nutriție sănătoasă, Ministerul Instrucțiunii realiza, periodic, studii privind hrana primită de elevi în zilele de școală. Edificatoare, în acest sens, este ancheta efectuată în anul școlar 1915-1916 de unde prezentăm situațiile trimise de învățătorii din Berbinceni⁵³, Lucăcești⁵⁴, Tazlău⁵⁵, Valea Rea⁵⁶, Văsiești⁵⁷ și Bacău (Școala de Fete Nr. 2)⁵⁸, reprezentative, de altfel, pentru întregul județ:

Localitatea	Prezenți	Au mâncat	N-au mâncat	Localitatea	Prezenți	Au mâncat	N-au mâncat
Berbinceni	85	65	20	Valea Rea	49	35	14
Lucăcești	72	41	31	Văsiești	93	60	33
Tazlău	40	4	36	Bacău	159	147	12

b. Igienizarea școlilor. Pentru asigurarea sănătății elevilor, dascălii au apelat atât la autoritățile locale, cât și la cele județene. În anul 1889, Gh. Șentea, de la Racova, cerea primăriei „a se construi de urgență o latrină căci cu modul de acum se infectează aerul, iar pe copii îi predispune la boale contagioase și le scade moralul, prin pierderea sentimentului rușinii, căci sunt nevoiți a-și face necesitățile în câmpul liber, în fața trecătorilor”⁵⁹. Pe 30 noiembrie 1902, Gh. Mircea, de la Moinești, solicita primăriei „a se cumpăra o canea de metal pentru putina de apă, o perie de șters colbul de pe pereți, câțiva metri de sac, un ciubăraș pentru spălatul localului și două răzători la intrarea copiilor”⁶⁰. Învățătorul M. Lapteș, de la Blăgești, invita medicul județului, pe 6 octombrie 1910, „să cerceteze starea localului și a aviza de mai este salubru întrucât este bântuit de igrasie, care variază între 1,50 – 2,50 m din înălțimea camerelor de 3 m, fiind periculos pentru sănătatea tinerei generațiuni”⁶¹.

Preocupări similare întâlnim și în orașul Bacău. Pe 20 mai 1872, institutorul I. Broșteanu, directorul Școlii de Băieți Nr. 2, informa primăria că: „Localul este incomod și în contra regulilor igienice. Elevii cad amețiți întrucât sunt prea deși în bănci și, oricând, se poate isca o boală contagioasă”. Petițiile au continuat și în anii următori, când dascălul reclama mai multe nereguli,

⁵² Idem, fond Școala Generală Bălca, d. 1/1909, f. 44.

⁵³ Idem, fond Școala Generală Berbinceni, d. 1/1915, f. 79, 80.

⁵⁴ Idem, fond Școala Generală Nr. 3 Moinești, d. 1/1915, f. 33.

⁵⁵ Idem, fond Școala Generală Nr. 1 Zemeș, d. 1/1912, f. 91.

⁵⁶ Idem, fond Școala Generală Nr. 1 Livezi, d. 1/1915, f. 71.

⁵⁷ Idem, fond Școala Generală Nr. 6 Moinești, d. 1/1915, f. 28.

⁵⁸ Idem, fond Școala Generală Nr. 2 Bacău, d. 1/1915, f. 1-4.

⁵⁹ Idem, fond Școala Generală Racova, d. 1/1889, f. 18.

⁶⁰ Idem, fond Școala Generală Nr. 1 Moinești, d. 2/1902, f. 66.

⁶¹ Idem, fond Școala Generală Nr. 1 Blăgești, d. 1/1910, f. 25, 36.

precum: situația latrinei („reterada nu e de folos și nu e cuviincios și igienic ca elevii să se înșire pe lângă gard, în fața lumii de pe stradă, iar curtea școlii să devină un depozit de necurătenie”), ușile defecte („ușa clasei I-a trebuie dreasă întrucât din 70 de elevi au rămas doar 40 sănătoși”), lipsa lemnului („neavând lemne, am concediat școlarii acasă”), igrasia („umezeala a cuprins pereții fiind periculoasă pentru sănătatea copiilor”)⁶². Pentru a „preîntâmpina boalelor molipsitoare”, O. Grigoriu, directoarea Școlii de Fete Nr. 2, solicita primăriei, în 1901, „să se curățe fântâna întrucât apa este mocirloasă și imposibil de băut, să se trimită o puțină pentru apă, șapte scuiători, o sticlă de acid fenic și câteva căruțe cu prund pentru curte, unde se formează bălți care pot duce la infecții”⁶³.

c. Farmacia școlară. Înființarea farmaciilor școlare răspundea cerințelor pedagogiei moderne care stabilea strânsa corelație existentă între starea de sănătate a elevilor și progresul învățământului. În primul rând, se asigura îmbunătățirea frecvenței școlare deoarece una din cauzele principale ale absenteismului erau îmbolnăvirile („Multe absențe se datoresc bolilor, cu întreg cortegiul lor de consecințe: suferă elevul, învățământul și învățătorul căruia i se pretinde o frecvență bună și progres”). În al doilea rând, se realiza preîntâmpinarea apariției și răspândirii unor boli epidemice, precum scarlatina, angina difterică, tifosul etc. („Când apar și unele boli epidemice e o adevărată nenorocire pentru învățământ, care nu mai poate funcționa, dar mai ales pentru școlari”). Drept urmare, mulți dascăli au contribuit la „profilaxia bolilor epidemice sau evitarea complicațiilor unor boli cu ajutorul farmaciei școlare”. Extinzând sfaturile și practicile sanitare din școală și asupra comunității locale, dascălii au contribuit, totodată, la înlăturarea superstițiilor și a neîncrederii în știința medicală: „Țăranul cere ajutorul medicului numai în ultimă instanță. O face nu din lipsă de bani și de cunoștințe igienice, dar mai ales din credința în descântecele și farmecele babei din sat, care face minunile de vindecare”⁶⁴.

În mod oficial, farmaciile școlare s-au constituit în anul 1908, când s-a dispus trecerea farmaciilor rurale, care funcționau pe lângă primăriile, dar nu dispuneau de personal calificat, în cadrul școlilor, unde învățătorul devenea „gestionar benevol”⁶⁵. Această măsură constituia o necesitate, întrucât, până la sosirea medicului, care răspundea de mai multe comune, dascălul era singurul capabil „să dezinfecțeze o rană și să o bandajeze, să măsoare o temperatură, să pună între atele o fractură de os având la îndemână farmacia școlară”⁶⁶.

⁶² Idem, fond Școala Generală Nr. 19 Bacău, d. 1/1868, f. 93, 141, 148; d. 1/1880, f. 8, 31.

⁶³ Idem, fond Școala Generală Nr. 2 Bacău, d. 1/1900, f. 11, 12, 49, 70, 203.

⁶⁴ Gh. Moțiu, *Farmacia școlară*, în „Școala și viața”, anul VI, nr. 10/martie 1936, p. 401-403.

⁶⁵ Maria Pascu, *Farmaciile orașului Bacău: istorie și contemporaneitate*, Editura Rovimed Publishers, Bacău, 2013, p. 135.

⁶⁶ A.N. Bacău, fond Școala Generală Nr. 1 Zemeș, d. 1/1908, f. 121.

Primele farmacii școlare au început să funcționeze la sfârșitul secolului al XIX-lea, odată cu înființarea farmaciilor din mediul rural. În stadiul actual al cercetării, cunoaștem două asemenea farmacii: la Buhoci și Horgești. La Buhoci, în 1887, „medicul județului a decis ca dulapul cu medicamente pentru comună, să se dea în grija învățătorului, întrucât avea știință de cunoștințele de medicină populară și igienă ce posedă acesta”. Până în 1903, când farmacia a fost încredințată agentului sanitar, învățătorul Gh. Toderiță „și-a îndeplinit toate îndatoririle cerute, medicii fiind mulțumiți de interesul pus în ajutorul suferinzilor, cu sfatul și cu distribuirea medicamentelor”⁶⁷. La Horgești, farmacia era condusă de învățătorul N. Nicolau care, pe 24 februarie 1894, solicita primăriei „a i se trimite alifii mercuriale, gargară, prafuri de chinină, curățenii, prafuri de tuse și sare de Băltătești pentru bolnavii de gât și friguri”⁶⁸.

Numărul farmaciilor școlare a început să crească după anul 1908, când învățătorii din mai multe localități (Roșiori, Tazlău, Berbinceni, Bâlca, Borșani, Văsiești, Albele, Bijghir, Horgești, Bibirești) au acceptat mutarea dulapurilor cu medicamente de la primării în incinta școlilor. Farmacia din Berbinceni era condusă de învățătorul Cezar Uncescu și sprijinită cu medicamente de Secviul Sanitar Secuieni. Din documentele păstrate, putem cunoaște medicamentele cu care a fost aprovizionată în perioada 13 aprilie 1910 – 7 aprilie 1911: 600 g acid boric, 150 prafuri de antipirină, 100 prafuri bismuth subnitrat, 100 prafuri contra tusei, 500 g ceai de tuse, 150 prafuri de chinină, 600 g ulei de ricin, 30 pachete pulberi Doveri, 1 kg sare amară, 200 g foi de sena, 200 g tinctură de iod, 10 prafuri contra limbricilor, 10 bucăți foi de muștar, 200 g vaselină⁶⁹. În anul 1910, farmacia comunală de la Borșani a fost preluată de N. Trandafir care, într-un raport înaintat Casei Școalelor, prezenta activitatea sa de farmacist: „Am dat medicamente suferinzilor după cum ni s-a spus în școala normală și în tratatele de medicină populară. La mulți, m-am dus la căpătâiul lor asistând la luarea medicamentelor. Mai mulți bolnavi în stare gravă, de tifos și pneumonie, și-au recăpătat sănătatea și chiar îmi datorează viața. Odată cu distribuirea medicamentelor, am sfătuit pe bolnavi și în privința dietei, potrivit gradului de suferință”⁷⁰. O activitate deosebită a desfășurat și C. Brumă, de la Bibirești, despre care revizorul D. Mihăilescu menționa: „Învățătorul are o mică farmacie din care dă locuitorilor, la nevoie, primele ajutoare și care ar putea servi ca model din punct de vedere igienic. Este alimentată cu medicamente de farmacia comunală, instalată în satul Ungureni, și există condică de consultațiuni”⁷¹.

⁶⁷ Idem, fond Școala Generală Buhoci, d. 1/1889, f. 11; d. 1/1896, f. 36; d. 1/1911, f. 74-75.

⁶⁸ Idem, fond Școala Generală Horgești, d. 1/1894, f. 12, 14, 15, 20.

⁶⁹ Idem, fond Școala Generală Berbinceni, d. 1/1909, f. 55; d. 1/1910, f. 34, 56, 81, 94.

⁷⁰ Idem, fond Școala Generală Borșani, d. 1/1911, f. 33; 1/1912, f. 66, 83-85; 1/1913, f. 20.

⁷¹ Idem, fond Școala Generală Nr. 1 Bibirești, d. 2/1907, f. 4; d. 1/1909, f. 6, 7.

Pe lângă farmaciile comunale, care funcționau în incinta școlilor rurale, documentele atestă și existența unor farmacii școlare propriu-zise, înființate pe cheltuiala învățătorilor, care, uneori, au beneficiat și de sprijinul autorităților. La Horgești, învățătorul Al. Tiron avea „un început de farmacie cu următoarele medicamente: chinină, antipirină, prafuri de tuse, bismuth, piramidon, ulei de ricin, sare amară, acid boric, acid fenic, sublimat, tinctură de iod și altele procurate din fonduri proprii sau primite de la primărie spre a le da copiilor din școală”⁷². Într-un raport înaintat Casei Școalelor, I. Ercuță, de la Tg. Trotuș, relatează: „Mi-am făcut farmacie la școală, din banii mei, și farmacia comunei nu posedă nici a suta parte din tot ce posed eu. Din cauza multor boli care au bântuit familia mea, am ajuns la perfecțiunea ca toate rețetele prescrise de medici să le fac singur. Avantajul e mare căci orice rețetă se reduce la a cincea parte din costul farmaciei”⁷³. Considerând farmacia școlară ca o posibilitate de îmbunătățire a frecvenței elevilor, Gh. Toderiță, de la Buhoci, propunea revizoratului școlar: „La fiecare școală să se trimită, numai pentru școlari, ceva medicamente (chinină, tinctură de iod, prafuri de tuse, ceai pectoral și altele) ce n-ar trebui să lipsească de pe lângă nici o gospodărie. De câte ori s-ar obiecta că un copil lipsește, fiind bolnav, s-ar cere părintelui să-l trimită la școală spre a i se da medicamente, când cazul e ușor și nu e nevoie de concursul medicului”⁷⁴.

Antrenarea elevilor în culegerea și valorificarea plantelor medicinale a constituit o preocupare permanentă a dascălilor băcăuani. În sprijinul acestei activități a venit și ministrul Instrucțiunii, Spiru Haret, cu Ordinul nr. 40.611, din 17 septembrie 1903, în care se preciza: „Toată lumea știe ce bogate sunt câmpiile, pădurile și munții noștri în tot felul de ierburi, flori, frunze, rădăcini și semințe necesare în medicină și care se pierd, fără folos, în timp ce farmaciștii aduc din străinătate cantități mari de plante medicinale. Acestea, adunate la timp și uscate cu îngrijire, pot aduce un venit însemnat”⁷⁵. Referindu-se la rolul plantelor medicinale, învățătorul N. Pâslaru, de la Cașin, preciza: „Plantele medicinale au un efect covârșitor în lecuirea multor boli. Trebuie știut, însă, cum să se prepare, cum să fie întrebuințate și în ce cantitate, după etate, cum să se recolteze și păstreze și care parte a plantei e bună pentru cutare leac”⁷⁶.

d. Vaccinarea⁷⁷. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Louis Pasteur formulează teoria germenilor patogeni dovedind, astfel, posibilitatea

⁷² Idem, fond Școala Generală Horgești, d. 1/1908, f. 43; d. 1/1913, f. 47.

⁷³ Idem, fond Școala Generală Tg. Trotuș, d. 1/1914, f. 135, 138.

⁷⁴ Idem, fond Școala Generală Buhoci, d. 1/1911, f. 74-75.

⁷⁵ Idem, fond Școala Generală Coțofănești, d. 1/1902, f. 40.

⁷⁶ N. Pâslaru, *Monografia comunei Cașin, județul Bacău, 1938*, București, 1940, p. 32-37.

⁷⁷ Încercări de a preveni bolile contagioase cu mortalitate ridicată, precum variola, au existat din cele mai vechi timpuri. Procedul folosit se numea variolizare (imunizarea împotriva variolei) și se realiza prin înțepături în braț, între umăr și cot, până apăsarea sângelui care se amesteca cu lichidul din pustulele unui bolnav de variola. La începutul

protecției împotriva bolilor infecțioase prin injectarea unor microorganisme atenuate. Se deschidea, în acest fel, calea preparării de vaccinuri care să se adreseze unei game extinse de boli. Drept urmare, la sfârșitul secolului al XIX-lea apar primele programe de vaccinare, cu un impact considerabil în medicina preventivă, care au contribuit la reducerea cazurilor de variolă, difterie, tetanos, tuse convulsivă, rujeolă, rubeolă, oreion etc. Primele informații privind vaccinarea, în județul Bacău, datează din ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea⁷⁸ și se referă la copiii din Băsești, Răcăciuni, Lipova, Brătila, Tescani, Cașin, Bâlca și orașul Bacău. Astfel, pe 22 octombrie 1882, directorul Școlii de Băieți Nr. 2 din Bacău, institutorul I. Broșteanu, cerea primarului „a face cunoscut medicului de oraș dacă școlarii trebuie a sta pe acasă câteva zile, cum s-a întâmplat anul trecut când au fost concediați vreo 10-14 zile, întrucât mulți din cei care s-au revaccinat sunt umflați la mâini, nu pot scrie de durere și nici sta în ordine căci se tot lovesc la bube”⁷⁹. Pentru începutul secolului al XX-lea, avem informații privitoare la vaccinarea copiilor pentru multe localități, din județ, precum Răcăciuni, unde, în 1904, vaccinatorul îi cerea învățătorului „să-i verifice, la mână, pe cei 39 de copii vaccinați și care au semne bobotite să fie însemnați, pe o listă, iar cei care au doar simple zgârieturi să nu fie notați neavând abces”⁸⁰. Conform art. 47 din *Regulamentul pentru administrațiunea școalelor primare* și art. 14 din *Regulamentul de vaccinare și revaccinare*, dascălii trebuiau să comunice primăriei, anual, „lista copiilor care trebuiau vaccinați și revaccinați”⁸¹. Vom exemplifica cu situația înaintată de C. Voicu, de la Căbești, pentru anul școlar 1903-1904: „cl. I-a – 50 elevi, 2 vaccinare și 48 revaccinare; cl. a II-a – 21 elevi, 3 vaccinare și 18 revaccinare; cl. a III-a – 20 elevi, revaccinare; cl. a IV-a – 6 elevi, revaccinare; cl. a V-a – 4 elevi, revaccinare; total – 101 elevi (5 vaccinare, 96 revaccinare)”⁸². De menționat că, prin Ordinul nr. 48.515/1903, Ministerul Instrucțiunii „obligă vaccinatorii să facă observațiile necesare în condica de inspecție medicală a școalei”.

---

sec. al XIX-lea, se folosea sistemul de imunizare al medicul englez Edward Jenner, asemănător cu variolizarea, care folosea lichid din pustulele vacilor bolnave de variolă. Substanța folosită a fost denumită vaccin iar procedeul utilizat vaccinare (de la vaccina – denumirea în limba latină a variolei vacilor). În semn de omagiu față de Edward Jenner, la propunerea lui Louis Pasteur, toate procedurile de protejare împotriva maladiilor, prin inocularea unei substanțe externe, au primit numele de vaccinare.

⁷⁸ Ortensia Racoviță, *op. cit.*, p. 43. Situația vaccinării, la nivelul județului Bacău, în 1890: „Numărul copiilor vaccinați este de 7.795 dar cu succes 7.028. Revaccinați cu succes 745, fără succes 22. Vaccinați cu vaccin animal 1.547 și cu vaccin umanizat 6.248”.

⁷⁹ A.N. Bacău, fond Școala Generală Nr. 19 Bacău, d. 1/1880, f. 17, 22, 32.

⁸⁰ Idem, fond Școala Generală Nr. 1 Răcăciuni, d. 1/1903, f. 96, 97; d. 5/1903, f. 21.

⁸¹ Idem, fond Școala Generală Buhoci, d. 1/1903, f. 45.

⁸² Idem, fond Școala Generală Căbești, d. 2/1903, f. 64, 65, 68, 69-71, 77.

e. Obligativitatea uniformei școlare. În 1906, Ministerul Instrucțiunii hotărăște introducerea uniformei în școlile primare, după modelul occidental, decizie justificată de „păstrarea hainelor în bună stare și menținerea curățeniei lor, bunul aspect al clasei și ferirea de îmbolnăviri”. Referindu-se la rolul uniformei în prevenirea bolilor contagioase, S. Haret menționa: „Microbii mai ușor pot pătrunde și se pot propaga prin hainele de pe corp, care nu se pot spăla des, decât prin șorțul protector de pânză care, nefiind de lână, este mai puțin propriu a adăposti microbii și poate fi spălat ori de câte ori cere trebuința”⁸³.

Activitatea de îndrumare și control în domeniul sănătății școlare

Sănătatea elevilor a fost monitorizată de Ministerul Instrucțiunii, Revizoratul Școlar Bacău și Serviciul Sanitar Bacău, procesele-verbale încheiate de revizorii D. Scurei, T. Tăbuș, I. Grigoriu, I. I. Teodoru, I. Al. Lambrior și medicii D. Dumbrăveanu, P. Adam, C. Vâldeanu, D. Zusman, M. Fischler fiind edificatoare în această privință. Inițial, constatările medicilor erau consemnate în „registru de inspecțiune al școlii”. Începând cu 1910, „s-au înființat registre pentru medici spre a nu se mai trece procesele-verbale ale acestora în condicile de inspecție pentru controlul învățământului”⁸⁴. Inspecțiile erau consemnate și în rapoartele generale de activitate ale școlilor.

Analizând documentele, constatăm că autoritățile școlare și sanitare locale și-au orientat activitatea spre următoarele aspecte: 1. *starea localului și respectarea condițiilor igienico-sanitare* – „Localul lasă o impresie dureroasă. Camera clasei a IV-a este o mizerie strigătoare la cer unde copiii se chinuiesc, câte 5 ore pe zi, într-un aer viciat și insuficient” (Școala de Băieți Nr. 1 Bacău, 22 octombrie 1890, revizor D. Scurei)⁸⁵; „Școala este într-o stare proastă, ca igienă și salubritate, neîncăpătoare, friguroasă și plouă înăuntru. Trebuie să fie mutată într-un local mai salubru” (Bijghir, 22 noiembrie 1893, medicul de plasă M. Fischler)⁸⁶; „Praful și murdăria peste tot. Trebuie spălate dușumeaua, geamurile și pupitrele iar putina de apă să fie ținută în curățenie. Elevii să fie deprinși a păstra curățenia în școală” (Letea Veche, 29 februarie 1912, revizor I. Grigoriu)⁸⁷; „Școala este model deoarece localul, curtea și dependențele sunt de o curățenie exemplară. Aceste rezultate frumoase, ale învățătorului Gh. Costică, le voi aduce și la cunoștința Ministerului Instrucțiunii” (Tescani, 11 decembrie 1913, revizor I. Grigoriu)⁸⁸; 2. *starea de sănătate a elevilor și educația sanitară în școală*: „Elevii au o bună înfățișare fiind feriți de orice boală, sunt vaccinați

⁸³ Idem, fond Școala Generală Nr. 2 Bacău, d. 1/1905, f. 151; d. 1/1907, f. 224.

⁸⁴ Idem, fond Școala Generală Bălca, d. 1/1910, f. 20.

⁸⁵ Idem, fond Școala Generală Nr. 1 Bacău, d. 1/1885, f. 14.

⁸⁶ Idem, fond Școala Generală Bijghir, d. 1/1885, f. 81.

⁸⁷ Idem, fond Școala Generală Letea Veche, d. 3/1893, f. 94.

⁸⁸ Idem, fond Școala Generală Tescani, d. 7/1893, f. 46.

și revaccinați" (Prăjești, 12 iunie 1895, medicul județului D. Dumbrăveanu)⁸⁹; „Elevii sunt sănătoși, bine dezvoltăți și au îmbrăcăminte curată” (Mândrișca, 5 martie 1908, revizor I. I. Teodoru)⁹⁰; „Elevii sunt vioi și curați iar N. Verdeș observă respectarea regulilor de igienă pentru a-i deprinde cu curățenia” (Dofteana, 5 martie 1914, revizor I. Al. Lambrior)⁹¹; 3. *existența unor boli, închiderea școlilor din cauza unor epidemii, măsuri de igienizare* – „Am găsit elevi cu râie care au fost concediați. Am recomandat măsurile de luat insistând asupra curățeniei trupului, dezinfectării veșmintelor și așternutului bolnavilor” (Tescani, 20 mai 1895, medicul de plasă D. Zusman)⁹²; „Școala este închisă din cauza epidemiei de pojar, care nu s-a stins, satul fiind păzit de soldați pentru a împiedica lățirea boalei” (Răcăciuni, 2 aprilie 1896, revizor T. Tăbuș)⁹³.

Școlile băcăuane au fost verificate și de reprezentanții ministerului care au consemnat, cu bune și cu rele, realitățile existente: „Local impropriu pentru școală, curățenia fiind greu de întreținut” (Școala de Băieți Nr. 1 Bacău, 30 octombrie 1892, inspector I. Nenițescu)⁹⁴; „Sălile de clasă și întreaga școală se mătură, se ventilează regulat, podelele se curăță, pereții sunt păstrați curați fiind luate în seamă, cu stăruință, toate cerințele igienei” (Școala de Fete Nr. 2 Bacău, 12 decembrie 1911, inspector Elena Nicolescu)⁹⁵; „Sub raportul igienei, această școală poate servi ca model fiind bine întreținută, clasele sunt curate și aerisite iar curățenia elevelor este atent observată” (Școala de Fete Nr. 1 Bacău, 20 octombrie 1912, inspector Adela Dimitriu)⁹⁶; „Localul este plin de umezeală și periclitează sănătatea elevilor. Școlarii sunt foarte curați, corpul didactic se ocupă de educațiunea lor făcându-i să înțeleagă principiile de igienă” (Școala de Băieți Nr. 2 Bacău, 18 octombrie 1913, inspector S. Popovici)⁹⁷.

Pentru a cunoaște starea de sănătate din școli, revizorii școlari foloseau chestionarele, precum cel din 1890, formulat de D. Scurei. Acesta conținea întrebări, precum: „Camera de studiu este sănătoasă? Școala s-a aerisit și curățat zilnic, în mod suficient? Ce măsuri s-au întreprins în favoarea curățeniei școlarilor? Ce greutăți a întâmpinat și câte succese a avut cu privire la igiena școlară? Care este aspectul sănătății școlarilor?”⁹⁸ De asemenea, chestionarele elaborate de Ministerul Instrucțiunii constituiau un mod eficient de cunoaștere a felului în care dascălii acționau pentru sănătatea școlarilor. Presentăm, în

⁸⁹ Idem, fond Școala Generală Prăjești, d. 1/1893, f. 6.

⁹⁰ Idem, fond Școala Generală Nr. 2 Valea Seacă, d. 2/1903, f. 12.

⁹¹ Idem, fond Școala Generală Dofteană, d. 3/1894, f. 48.

⁹² Idem, fond Școala Generală Tescani, d. 7/1893, f. 5, 6, 32, 46, 47.

⁹³ Idem, fond Școala Generală Nr. 1 Răcăciuni, d. 4/1894, f. 10.

⁹⁴ Idem, fond Școala Generală Nr. 1 Bacău, d. 1/1885, f. 22. Astăzi, Școala „C. Platon”.

⁹⁵ Idem, fond Școala Generală Nr. 2 Bacău, d. 2/1894, f. 50. Astăzi, Școala „C. Platon”.

⁹⁶ Idem, fond Școala Generală Nr. 5 Bacău, d. 2/1902, f. 22. Astăzi, Școala „Al. cel Bun”.

⁹⁷ Idem, fond Școala Generală Nr. 19 Bacău, d. 6/1893, f. 60. Astăzi, Școala „Al. I. Cuza”.

⁹⁸ Idem, fond Școala Generală Tescani, d. 1/1890, f. 10-11.

continuare, răspunsurile date de Gh. Costică, de la Tescani, la *Chestionarul relativ la învățământul primar*, din 1905: „1. Cum poate învățătorul să aplice, cu școlarii săi, sfaturile igienice pe care le învață în școală? – Cu ajutorul preotului care poate da sfaturi igienice sătenilor; 2. Ce condițiuni igienice trebuie să îndeplinească un local de școală spre a influența, în bine, creșterea fizică a copiilor? – Să fie comod, bine construit și cu ferestre mari, cum sunt cele făcute după planul tip al ministerului; 3. Ce mijloace s-ar putea întrebuița pentru a-i face pe săteni să-și hrănească copiii mai bine și să-i deprindă să fie curați? – Prin sfaturi date de învățător, cu ocazia conferințelor ținute în școală, și predici ținute de preot la biserică; 4. Ce rol joacă curățenia, aerisirea claselor și apa de băut asupra sănătății copiilor? – Se deprind să trăiască în curățenie aplicând, la casele lor, regulile igienice de la școală; 5. Cum s-ar putea învăța elevele să gătească curat și economic? – Elevele mai mari să asiste și să observe modul în care se pregătește mâncarea în gospodăria învățătorului”⁹⁹.

Activitățile organizate cu sătenii la cercurile culturale, școlile de adulți și șezătorile populare, unde învățătorii au susținut „conferințe asupra igienei, cu subiecte bine alese”, au constituit un mijloc eficient de educație sanitară. Între temele abordate, menționăm: *Îndemnul de a merge la doctor*, *Îngrijirile ce trebuie date unui bolnav până la venirea medicului*, *Cunoașterea și prevenirea boalelor molipsitoare*, *Importanța plantelor medicinale*, *Alimentele priitoare omului pentru sănătate*, *Sfaturi igienice cu privire la hrană*, *Igiena casei de locuit*, *Curățenia și păstrarea sănătății*, *Alcoolismul* etc.

Pentru documentare, bibliotecile școlare și populare au fost dotate, de către minister și Casa Școalelor, cu lucrări adecvate „pentru ca dascălii să aibă un izvor de cunoștințe în chestii de medicină populară și de igienă”, între care menționăm: *Cartea despre viața lungă* de L. Buchner, *Igiena* de I. Felix, *Cunoașterea plantelor cu aplicație la medicina populară* de Șt. Bartolomei, *Sănătatea pruncilor* de L. Sion, *Igiena bucătăriei* de I. Laumonier, *Igiena în casa țăranului* de S. Comșa, *Doctorul fără bani la toate boalele oamenilor* de Gh. Vasilescu Blaj, precum și revistele „Albina”, „Medicina populară”, „Gazeta săteanului”, „Șezătoarea săteanului” etc.

Concluzie

Starea de sănătate a unei populații se apreciază, de regulă, prin indicii demografici (natalitate, mortalitate, morbiditate) în strânsă corelare cu eficiența activității medico-sanitare. În județul Bacău, monitorizarea stării de sănătate s-a realizat prin intermediul instituțiilor abilitate (revizoratul școlar, prefectura, primăriile) coordonate de Serviciul Sanitar Județean. În această activitate au fost implicați și învățătorii care au avut un rol hotărâtor în educația igienico-sanitară a școlarilor, dar și a comunităților în care își desfășurau activitatea.

⁹⁹ Idem, d. 2/1904, f. 32-45.

PRIZONIERI ÎN MARELE RĂZBOI. STATISTICI ALE MINISTERULUI DE RĂZBOI ȘI MEMORII ALE UNOR BĂCĂUANI

Doina ANGHEL
Mihai TALAȘMAN

Prisoners in the Great War. War Ministry statistics and memoirs of some inhabitants of Bacău County Abstract

The dramas experienced by prisoners of war cannot be fully understood unless strictly statistical data are interwoven with descriptions of the horrors experienced by those who had the misfortune to find themselves in this situation.

During the First World War and after its end, the Statistics Department of the Ministry of War carried out intense work, despite all the difficulties, to produce statistics on the number of Romanian prisoners in various camps on the territory of enemy countries, dead, wounded, deserters or missing.

Prison conditions, hunger, cold, verbal and physical violence, poor hygiene conditions are described in the statements of four inhabitants of Bacău County who were prisoners in Germany and Bulgaria.

Keywords: First World War, statistics, prisoners of war, Bacău

Indiferent de scopurile și obiectivele urmărite, războaiele au creat, înainte de orice, suferință și durere. Cele două conflicte mondiale ale secolului al XX-lea au fost urmate de modificări geopolitice radicale. După Primul Război Mondial, pe ruinele imperiilor multinaționale și-au afirmat identitatea statele naționale, fiind, în același timp, consolidat și primul stat bolșevic, care urma să domine o bună parte a lumii de după Al Doilea Război Mondial.

Pentru România, sfârșitul Marelui Război a însemnat desăvârșirea procesului de formare a statului național, obiectiv realizat cu mari jertfe, entuziasmul național neputând compensa carențele pregătirii și dotării armatei române, ceea ce a făcut ca șocul anilor de război să marcheze destul de tare societatea românească postbelică. După anul 1918, cu toate că războiul se încheiase, societatea românească a continuat să fie răscolită de frământările acestuia. Un exemplu în acest sens sunt dramele trăite de prizonierii de război, care nu pot fi înțelese pe deplin dacă datele strict statistice nu sunt împletite cu

descrierile ororilor trăite de cei care au avut nefericirea de a se afla în această situație.

Anul 1912 poate fi considerat propriu-zis anul nașterii statisticii în armată, deși încercări de acest gen existaseră încă de la apariția Regulamentelor Organice. În acel an, în Regulamentul de organizare a Ministerului Armatei a fost prevăzut un Birou statistic, încadrat cu un căpitan, în funcția de șef și un funcționar civil ca ajutor. Biroul statistic era atașat Serviciului Personal și avea ca atribuții statistica recrutării¹. Până în anul 1916, statistica armatei a fost ca și inexistentă. Nemaifiind înființat niciun alt serviciu auxiliar în toată armata, realizarea unei statistici a recrutării era peste puterile celor doi funcționari. Aceștia au reușit să realizeze un succint material statistic cu privire la recrutare, însă atât metodele de lucru, cât și posibilitățile de realizare erau cu mult sub nivelul cerințelor, totul fiind limitat la câteva tabele privind perimetrul toracic, variațiile taliei tinerilor din contingentul 1915 pe județe și regiuni². Acesta a reprezentat, însă, punctul de plecare al procesului de organizare a statisticii militare.

În decembrie 1915, era numit director al statisticii armatei Nicolae Tabacovici, care, prin referatul nr. 45 din 15 decembrie 1915, propunea Marelui Stat Major organizarea Direcției Statisticii Armatei pe baze științifice, opinând ca atribuțiile acestei structuri să fie stabilite de organele armatei în colaborare cu „cei mai de seamă specialiști în materie: domnii M. Săulescu președinte, V. Brătianu, N. Titulescu, G.D. Creangă, G.G. Mironescu, L. Colescu, G. Teodoru, N. Cojan, St. Chicoș, general Iancovescu, lt. colonel Nicoleanu, N. Quintescu, Z. Arbore și N. Tabacovici membri”³. Solicitarea a fost aprobată prin referatul

nr. 10.972 din 19 decembrie 1915⁴.

Începutul războiului a determinat modificări în organizarea și atribuțiile Direcției Statisticii Armatei. Astfel, la 18 iunie 1916, Nicolae Tabacovici înainta ministrului de război referatul nr. 151, în care solicita ca centralizarea

¹ Depozitul Central de Arhivă „Grigore Constandache” Pitești, (în continuare se va cita Dp.C.A.) fond Ministerul de Război, Serviciul Statistic, d. 433, f. 18.

² Idem, f. 112-118.

³ Idem, f. 19.

⁴ Idem, f. 20.

datelor referitoare la prizonierii de război, valizi și răniți să fie trecută din responsabilitatea Serviciului contencios în cea a Direcției Statisticii, împreună cu personalul care era deja specializat⁵.

Prin Înaltul Decret Regal nr. 2793 din 14 august 1916 și Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 1786 din 14 august 1916, erau instituite, pe lângă Direcția Statisticii din Ministerul de Război, două comisii, care să se ocupe de prizonierii de război și de internații civili. Din prima comisie făceau parte: G.N. Bagdat (primul președinte al înaltei Curți de Casație și Justiție) ca președinte, sublocotenentul G.D. Creangă (profesor universitar, fost secretar general al Ministerului de Industrie și Comerț), Lascăr Catargiu (fost deputat și senator) ca membri. Atribuțiunile acestei comisii erau de a soluționa toate chestiunile referitoare la prizonierii de război.

A doua comisie era formată din: Ion Carabatescu (președintele Consiliului Superior al Agriculturii) ca președinte, Dr. Grigore Antipa (membru al Academiei Române, inspector general al Ministerului de Domenii), secretarul general al Ministerului de Interne, directorul general al Siguranței Generale a Statului, ca membri. În sarcina acestei comisii intra soluționarea tuturor chestiunilor privitoare la supușii străini internați.

Colonelul Mironescu, din Marele Stat Major, făcea parte din ambele comisii. Hotărârile acestor comisii erau executate prin intermediul Direcției Statisticii⁶.

Lascăr Catargiu, Grigore Antipa și Ion Carabatescu, nefăcând parte din cadrele armatei, își oferiseră personal, în scris către ministrul de Război, serviciile „pe tot timpul războiului pentru orice fel de însărcinări potrivite” cunoștințelor fiecăruia⁷. În același timp, pe lângă Direcția Statisticii a fost înființat un serviciu de prizonieri și

⁵ Idem, fond Ministerul de Război, Serviciul Statistic, d. 376, f. 1

⁶ Idem, d. 433, f. 37.

⁷ Idem, d. 376, ff. 27-29.

internați civili, precum și un Birou de informații și ajutorare a prizonierilor români de război, care, cu timpul s-a transformat în serviciu. Acest birou a fost înființat cu scopul de a face legătura între organele din țară și cele străine neutre.

Din documentele și actele aflate în arhiva Ministerului de Război reiese că, în decursul anului 1916, acest birou a primit 30.000 informații și corespondență personală a prizonierilor români, prin intermediul Crucii Roșii Internaționale. Aceste informații au fost retransmise familiilor prizonierilor, prin corespondență poștală. Tot prin intermediul acestui birou erau comunicate familiilor celor răniți sau morți pe front informațiile culese de Biroul pierderilor, care funcționa la Marele Cartier General. Aceste comunicări prezentau o deosebită importanță deoarece listele de pierderi publicate de Marele Cartier General de foarte multe ori nu ajungeau până în colțurile cele mai îndepărtate ale țării, iar foarte multe familii aflau de moartea celor plecați în război doar în acest mod.

În anul 1917, pe lângă Direcția Statisticii funcționa un Serviciu al prizonierilor de război și internaților civili, organizat pe trei birouri: Biroul prizonierilor de război, Biroul internaților, Biroul cenzurii, corespondenței prizonierilor și internaților, în sarcina acestora intrând obținerea datelor privind pierderile de pe front și prizonierii români, inclusiv cei care mureau în prizonierat⁸.

Listele de prizonieri urmau a fi schimbate prin intermediul Societății de Cruce Roșie a României, cu care Biroul prizonierilor de război trebuia să fie într-o legătură permanentă. Corespondența prizonierilor din România era cenzurată de Serviciul prizonierilor, fără a mai fi înaintată Cenzurii militare. În ceea ce privea corespondența prizonierilor români aflați în lagărele din țările inamice, aceasta era trimisă de Cenzura militară la Biroul de informații din Ministerul de Război care, după reținerea datelor necesare, o înapoia pentru distribuire⁹.

Conform unor date statistice anunțate de puterile Quadruplei Alianțe, acestea dețineau, la 1 februarie 1917, un total de 79.853 de prizonieri, din care 1.536 de ofițeri (202 Germania, 542 Austro-Ungaria, 789 Bulgaria și 3 Turcia) și 78.347 de soldați (9.955 Germania, 37.765 Austro-Ungaria, 27.718 Bulgaria și 2.909 Turcia)¹⁰.

În cursul anului 1917 au început să sosească din țările inamice, prin intermediul Crucii Roșii Internaționale de la Geneva, liste cu prizonieri, cu

---

⁸ Idem, d. 433, f. 41.

⁹ „Monitorul Oficial” nr. 294 din 18 martie 1917.

¹⁰ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 543.

prizonieri morți și corespondență de la prizonieri. Listele de prizonieri conțineau numele a 104.118 de persoane (62.4775 din Germania, 26.027 din Austro-Ungaria, 10.411 din Bulgaria și 5.205 din Turcia)¹¹. Aceste liste erau alcătuite sumar și nu erau sistematizate, fiind greu de utilizat pentru statistica privind pierderile în război. Prin urmare, acestea au fost cusute în dosare, în ordinea primirii lor, pe țări de prizonierat și lagăre de internare, ulterior s-au numerotat și, pentru o căutare mai ușoară, au fost întocmite fișe. În cursul anului 1917 au fost întocmite fișele pentru 104.117 de prizonieri, pe baza cărora au fost întocmite 28.000 de note informative către corpurile de trupă, servicii și familiile prizonierilor¹².

De asemenea, s-au primit liste cuprinzând numele a 51.783 de prizonieri români internați în lagăre din teritoriul fost ocupat, din corespondența cu Crucea Roșie Internațională reieșind că în cursul anului 1917 fuseseră eliberați din lagărele din teritoriul fost ocupat 17.500 de prizonieri români, muncitori agricoli¹³.

Listele cu prizonieri primite în anul 1918 conțineau 135.000 de nume (81.540 din Germania, 33.975 din Austro-Ungaria, 13.590 din Bulgaria și 6.795 din Turcia)¹⁴.

În perioada care a urmat, până în anul 1921 inclusiv, numărul fișelor a crescut enorm. Una dintre cauze era că pentru același prizonier veneau informații de la mai multe autorități (Crucea Roșie Internațională, țara de prizonierat, comisia de repatriere etc.). Un prizonier putea fi mutat în mai multe lagăre, figurând pe lista fiecărui lagăr prin care trecea. Din cauza acestui fenomen, pentru un singur prizonier erau întocmite, la un moment dat câte cinci sau șase fișe.

Tot prin intermediul Crucii Roșii de la Geneva s-au primit liste cu numele a 27.000 de prizonieri decedați în anul 1917 în captivitate. Tot în 1917 s-au primit și actele de deces pentru 8.300 de prizonieri din Germania și 4.900 de prizonieri din Austro-Ungaria. Actele de deces au fost îndosariate, numerotate și arhivate până la organizarea unui birou care să se ocupe de prelucrarea lor¹⁵.

În anul 1918 listele cu numărul decedaților în lagăr cuprindeau 15.205 nume (6.500 din Germania, 2.650 din Austro-Ungaria, 4.650 din Bulgaria și 1.405 din Turcia). De asemenea, au fost primite și actele de deces pentru 16.500

---

¹¹ Dp.C.A., fond Ministerul de Război, Serviciul Statistic, d. 433, f. 42.

¹² Idem, f. 43.

¹³ Idem, f. 45.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Idem, f. 43.

de prizonieri (8.400 din Germania, 6.240 din Austro-Ungaria, 965 din Bulgaria și 895 din Turcia) și a început și prelucrarea acestui tip de documente¹⁶.

Întrucât nu existau instrucțiuni sau acte normative pentru prelucrarea actelor de deces, acestea, conform Codului Civil, ar fi trebuit trimise Ministerului Afacerilor Străine pentru a fi traduse și expediate comunelor de domiciliu ale decedaților, pentru a fi transcrise în registrele de stare civilă. Deoarece această operațiune ar fi necesitat timp îndelungat și decedații se aflaseră în serviciul armatei, Ministerul de Război a hotărât să angajeze traducători, care să traducă actele de deces sosite, dorind să urgenteze în acest fel trimiterea actelor către familiile decedaților. Traducătorii au început imediat activitatea, pe măsură ce erau traduse, actele de deces fiind trimise comunelor de domiciliu ale decedaților, pentru transcrierea în registrele de stare civilă¹⁷.

Procedul s-a dovedit a nu avea eficiența scontată, pe de o parte din cauza faptului că multe comune nu recunoșteau Ministerului de Război abilitarea de a întocmi acte de deces și, pe de altă parte, un procent de 90% din acte erau greșit întocmite, incomplete sau cu date înscrise greșit. Începând cu anul 1919, Direcția Statisticii a primit denumirea de Secția Statisticii¹⁸, rămânând cu aceeași organizare și, continuându-și activitățile, a demarat operațiunea de identificare. Astfel, actele primite și îndosariate pe comune erau date traducătorilor. După traducere, se trimitea o copie comunei specificate în act. Dacă anumite persoane nu erau cunoscute în comună, actul era trimis din comună în comună, pentru identificare, ajungând înapoi la Secția Statisticii însoțit de un dosar care conținea între 2 și 300 de file¹⁹. Dacă din dosarele primite puteau fi identificate persoanele decedate, se trimitea actul de deces original comunei respective. Dacă o persoană nu putea fi identificată, actul de deces rămânea nelucrat, iar decedatul era trecut în categoria dispăruților²⁰. De foarte multe ori se întâmpla ca o persoană identificată ca fiind decedată, să fie, mai târziu, înapoiată la vatră din prizonierat. Aceste erori erau cauzate de schimbările fișelor medicale în lagărele de prizonieri. Pentru a fi corectate informațiile, în fiecare comună din România erau întocmite liste cu militarii care nu se întorseseră din război.

Aceste acțiuni s-au desfășurat până în anul 1922, când la conducerea Secției Statistică a fost numit colonelul J. Filimon, care făcut demersurile necesare pentru a asigura o bază legală procesului, urmărind ca operațiunile de traducere și de identificare să fie făcute eficient. Numărul actelor de deces ale prizonierilor se afla într-o continuă creștere. Observându-se o oarecare

---

¹⁶ Idem, f. 46.

¹⁷ Idem, f. 105-106.

¹⁸ Idem, f. 50.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Idem, f. 52.

disproporție între numărul prizonierilor și numărul celor morți în prizonierat, a apărut bănuiala că pentru un decedat au fost trimise mai multe acte de deces (chiar și patru), lucru pe care l-au confirmat birourile de identificare. În consecință, a fost necesară o nouă operațiune, de confruntare a actelor de deces primite cu cele existente deja. Cum acest lucru era făcut manual, neexistând sisteme informatice, activitatea de eliberare a actelor de deces a fost mult îngreunată²¹.

În anul 1923, a fost înființat buletinul statistic, care urma să înlocuiască adresele de identificare. Acesta cuprindea instrucțiuni amănunțite privind modul în care să fie completat de comune și de corpurile de trupă. Buletinul avea trei rubrici: în prima se înscriau datele în traducere exactă de pe actul original, în cea de-a doua rubrică comuna scria datele pe care le avea, iar a treia era completată de corpurile de trupă. Acest sistem de identificare a dat rezultate foarte bune, cu toate că nu era suficient²².

În perioada 1924-1926 s-a purtat o corespondență bogată între Ministerul Armatei și Ministerul de Justiție, în vederea legiferării actelor de deces. Ministerul de Justiție era de părere ca actele emise de armată să fie considerate note informative și să fie trimise în dosare judecătorești, care să declare ca morți prezumați persoanele decedate înscrise în ele. Ministerul Armatei se opunea ferm acestui punct de vedere deoarece considera că era vorba despre acte emise de autorități competente, în care era înscrisă precis data decesului, prin urmare, nu puteau fi considerate note informative. Pe de altă parte, Ministerul Armatei considera că și succesiunea moștenitorilor legali putea fi stabilită mai corect în baza unui act de deces decât în cea a unui act de moarte prezumat, caz în care se întârzia intrarea în drepturi a moștenitorilor legali. În cele din urmă, în anul 1926, Ministerului Armatei i-a fost dat câștig de cauză, cele două ministere convenind următoarele: actele de deces să fie traduse de Ministerul Armatei, să fie făcută identificarea, iar cele care aveau date complete și exacte să fie trimise direct comunelor pentru transcriere. Actele care aveau nevoie de rectificări, urmau a fi trimise, în original, împreună cu traducerea și lucrarea de identificare, parchetelor, pentru ca acestea să le înainteze judecătoriilor respective, care să analizeze informațiile și să dea o hotărâre în ședință publică. În cazul actelor a căror identificare nu era posibilă, decedații erau socotiți dispăruți, iar moștenitorii se puteau prevala de legea dispăruților²³.

Stabilirea numărului de prizonieri români în Primul Război Mondial nu a putut fi făcută cu exactitate, din cauza luptelor violente și neîncetate din prima

---

²¹ Idem, f. 74.

²² Idem, f. 107-108.

²³ Idem, f. 109.

parte a campaniei, care nu dădea răgaz unităților să stabilească cu precizie categoriile de pierderi (morți, răniți sau dispăruți).

Direcția Statisticii din Ministerul de Război a stabilit, cu aproximație, că numărul prizonierilor români în țările inamice s-a ridicat la 237.935, din care 6.604 ofițeri (3.290 în Germania, 2.315 în Austro-Ungaria, 998 în Bulgaria și 1 în Turcia) și 231.331 grade inferioare (139.353 în Germania, 58.994 în Austro-Ungaria, 20.189 în Bulgaria și 112.795 în Turcia)²⁴.

Încheierea ostilităților a pus în fața autorităților române o problemă a cărei rezolvare necesita depășirea mai multor dificultăți, legate în special de lipsa mijloacelor financiare necesare. Era vorba despre repatrierea prizonierilor.

În luna martie 1918, în urma armistițiului între România și Puterile Centrale, a fost deschisă calea negocierilor directe și schimbul de prizonieri. O „Convenție asupra schimbului de prizonieri de război invalizi” a fost semnată la 17 ianuarie 1918, la Focșani. Schimbul de prizonieri urma a fi desfășurat pe baza protocolului Conferinței de la Copenhaga, din octombrie 1917. În prima fază au fost repatriați 2.191 de prizonieri români, infirmi și invalizi. Imediat după Convenția de la Focșani și înainte de semnarea Păcii de la Bufta, la 23 martie 1918 s-a încheiat, între România și Puterile Centrale, o convenție prin care se stabilea ca obligație reciprocă repatrierea prizonierilor. România, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia s-au conformat convenției, în timp ce Germania se sustrăgea sistematic, pentru a putea folosi cât mai mult prizonierii ca forță de muncă. Astfel, au fost repatriați din Austro-Ungaria 38.254 de prizonieri români, ofițeri și grade inferioare, alți 357 fiind declarați dispăruți și evadați din lagăre. Din Bulgaria au fost repatriați 16.037 de prizonieri, fiind declarați dispăruți și evadați 454. Din Turcia au fost repatriați 7.930 de prizonieri, 1500 fiind dați dispăruți și evadați²⁵. În schimb, din Germania fuseseră repatriați, până la sfârșitul anului 1918 doar 2.870 de prizonieri²⁶.

Ministerul de Război primise informații că lagărele de prizonieri din Germania sunt dezorganizate și că mortalitatea prizonierilor români era în creștere. În consecință, a format o comisie care avea sarcina de a se deplasa în Germania pentru a cerceta dislocarea prizonierilor și a stabili modalitățile prin care să se facă repatrierea. În urma acestei intervenții, au fost repatriați în primăvara anului 1919 un număr de 45.856 de prizonieri români, 3682 fiind dați dispăruți și evadați din lagăre²⁷.

După repatrierea prizonierilor, au urmat problemele legate de clarificarea situației juridice a fiecăruia, în special privind contextul căderii în

---

²⁴ Idem, f. 53.

²⁵ Idem, f. 54.

²⁶ Idem, f. 55.

²⁷ Ibidem.

captivitate, mai ales a celor căzuți spre sfârșitul anului 1916, în timpul retragerii spre Moldova. Împrejurările nefiind de cele mai multe ori cunoscute, unii dintre cei căzuți prizonieri au fost considerați dezertori, le-au fost intentate procese în contumacie și au fost condamnați la moarte. Ulterior, au fost reluate procesele și, pe baza noilor probe, au fost achitați, apoi demobilizați. Foștii prizonieri au fost cercetați în cadrul unor comisii speciale, unde urmau să fie clarificate aspectele privind căderea în prizonierat și comportamentul avut în lagăre.

Cel mai trist capitol al războiului este cel al prizonierilor morți și cu situația neclară. Conform statisticilor Ministerului de Război, numărul prizonierilor decedați era de 70.531 (39.774 în Germania și teritoriul fost ocupat, 22.698 în Austro-Ungaria, 4.696 în Bulgaria și 3.363 în Turcia), reprezentând aproximativ 30% din numărul total al prizonierilor²⁸. Mortalitatea impresionantă avea drept cauze tratamentul la care erau supuși prizonierii în lagăre.

În vederea cunoașterii condițiilor, de multe ori inumane în care au trebuit să își trăiască viața de prizonier românii căzuți în captivitate, o deosebit de valoroasă sursă de informație o constituie memoriile întocmite de către cei care au supraviețuit și s-au întors în țară.

La 26 martie 1918, Marele Cartier General emitea Ordinul circular nr. 2543, conform căruia, ofițerii erau obligați să întocmească memorii la revenirea în țară. Memoriile trebuiau să conțină date privind împrejurările în care au căzut prizonieri și la ce trupe inamice, unde au fost duși după aceea, în ce lagăr au fost internați, tratamentele la care au fost supuși de către inamic, condițiile de locuit, hrana, îmbrăcămintea, solda, îngrijirea medicală, programul zilnic. Totodată, trebuia menționată data întoarcerii din prizonierat, impresiile generale asupra stării de spirit generale a populației, aprecierile inamicului asupra armatei române și zvonurile care circulau în lagăre în legătură cu evenimentele interne sau internaționale. Memoriile trebuiau întocmite în două exemplare, unul fiind păstrat la istoricul unității militare din care făcea parte autorul, iar celălalt era înaintat Biroului Istoric din Marele Stat Major²⁹. Informațiile obținute erau înaintate diviziilor, iar comisiile de clasare le analizau și decideau, printr-un proces-verbal, dacă ofițerul în cauză urma să fie trimis în fața justiției militare sau nu. Curțile Militare trimiteau rezultatele către Ministerul de Război. Ofițerii erau clasificați astfel: cei vinovați și propuși pentru trimiterea în judecată, cei care aveau să fie trimiși înaintea Consiliului de Reformă, cei în curs de cercetare și cei absolviți de orice vină. În cazul celor din urmă, Consiliul Superior al Armatei propunea înaintarea lor în grad.

---

²⁸ Idem, f. 56.

²⁹ Idem, fond Comandamentul General al Etapelor, d. 633, f. 182.

Nu doar ofițerii trebuiau să relateze cele întâmplate în perioada prizonieratului, ci și subofițerii și gradații. În anii care au urmat întoarcerii din prizonierat, în special în perioada 1919-1921, foștii prizonieri au dat zeci de mii de declarații în fața unor comisii militare ale Ministerului de Război. Aceste comisii au desfășurat o activitate amplă, împreună cu autoritățile civile (prefecturi), în vederea clarificării situației celor care fuseseră pe front, în prizonierat, care muriseră, care dezertaseră sau care rămăseseră în teritoriul ocupat. În privința soldaților, trebuiau stabilite: momentul căderii în prizonierat, lagărele prin care au trecut, situația în timpul captivității.

Aceste memorii sunt deosebit de relevante atât pentru starea materială a prizonierilor, cât și pentru moralul acestora și atmosfera în care au supraviețuit în captivitate.

În urma reglementărilor stabilite, încă din anul 1918 a început strângerea declarațiilor privind răul tratament și pagubele suferite atât de prizonierii militari români, cât și de internații civili, centralizarea datelor fiind realizată pe parcursul a patru ani. Au fost semnate 146.000 de declarații, majoritatea fiind întocmite pe formulare tip, fapt care a ușurat, într-o oarecare măsură, efortul depus. Declarațiile au fost îndosariate în 250 de volume³⁰.

Prizonierii români care au supraviețuit și au fost repatriați au purtat cu ei amintirile perioadei de prizonierat. Cei care fuseseră în Bulgaria erau cei mai vehemenți în privința tratamentului de care avuseseră parte în această țară. Cauzele țineau și de resentimentele bulgarilor față de români, ca urmare a disputei din jurul Cadrilaterului, dar și de lipsurile materiale mari din Bulgaria. Problemele pentru cei care au ajuns în Germania au fost cauzate mai ales de alimentația extrem de slabă, de disciplina strictă, și, în cazul soldaților, de folosirea la munci grele.

În continuare, supunem atenției memoriile semnate de patru locuitori ai județului Bacău la întoarcerea din lagărele din Germania și Bulgaria.

George Ionescu, mobilizat ca sublocotenent asimilat, la oficiul militar al Diviziei 20 Infanterie a căzut prizonier, la 11 noiembrie 1916, la nord de Filiași. A fost dus în lagărul de Sopronnyék, în Austro-Ungaria, și apoi în cel de la Breesen, în Germania. Memoriul său este interesant pentru că oferă detalii personale privind atât obiectele pe care le avea asupra sa în momentul căderii în prizonierat, obiectele care i-au fost furate în timpul transportului și repatrierii, cele deteriorate din cauza condițiilor din lagărele de internare, cât și valoarea acestora la vremea respectivă.

Mandrea Petru, plugar de meserie, în comuna Odobești, soldat în cadrul Regimentului 54 Infanterie, a fost prins de trupele germane la 6 noiembrie 1916, dus la Sibiu, apoi la Orăștie, unde a fost sanitar într-un spital cu români

³⁰ Idem, fond Ministerul de Război, Serviciul Statistic, d. 433, f. 70.

răniți și bolnavi. Declarația acestuia descrie scurt neajunsurile vieții de prizonier, exprimarea fiind tipică țaranului român: „Cât am stat în lagăr am trăit foarte rău, dar n-am stat mult. Restul timpului am trăit nu tocmai bine”. În schimb, a ținut evidența, atât a românilor morți în spital în perioada cât a fost sanitar acolo, cât și a internaților civili. În cazul militarilor români decedați în spital, a notat atât gradul fiecăruia, cât și unitatea din care făcea parte, declarația sa fiind poate, pentru unii dintre ei, singura consemnare a decesului. De asemenea, aceasta poate fi, în cazul unora, singura mărturie a faptului că au fost pe front, dând jertfa supremă pentru patrie, ținând cont că Depozitul Central de Arhivă „Grigore Constandache” Pitești nu deține evidența recruților născuți anterior anului 1901 pe teritoriul României.

A treia declarație este a lui Atanasie Balasan, fost șef de gară în Bacău. Acesta descrie în amănunt privațiunile la care a fost supus timp de doi ani, în timpul captivității în Bulgaria, fiind ridicat de la moșia fratelui său din Bazargic, în august 1916. Acesta a atașat declarației și două fotografii, una din anul 1916 și una după repatriere, în gara Bacău.

Ultimul memoriu este cel în care Dumitru Cosmulei, profesor la Liceul „Ferdinand I” din Bacău, descrie foametea, frigul, violențele verbale și fizice, condițiile precare de igienă la care a fost supus în Bulgaria, fiind internat civil în perioada septembrie 1916 – ianuarie 1919.

1.

„Memoriu

Subsemnatul sublocotenent asimilat Ionescu George, 22, am fost mobilizat la oficiul militar al Divizei 20, de sub comanda domnului general Praporgescu, ca funcționar civil. Dizolvându-se această divizie, am fost vărsat la oficiul militar al Detașamentului Dunărea, de sub comanda domnului colonel Văitoianu, unde am funcționat până în ziua de 11 Noiembrie 1916, când s-a primit ordinul de retragere. Soarta acestui detașament și a grupului Cerna cu care făcusem joncțiunea se vede lămurit, din fragmentul următor, cuprins în scrierea Domnului colonel Găvănescu din «Războiul nostru pentru întregirea neamului»: «retragerea se impunea. Se ordonă ocuparea unei noi poziții de rezistență imediat la nord de Filiași, unde trebuia să vină aripa stângă și grupul de la Cerna. Interese superioare, însă, au cerut ca acel grup, ca și Detașamentul de Dunăre, să fie sacrificate, să rămâie pe pozițiile ce ocupau și să reziste până la ultimul om. Ele și-au îndeplinit complet însărcinarea, însă au fost tăiate, astfel de linia lor de retragere și după fapte cu adevărat eroice, executate în spatele trupelor inamice, au fost nevoite a se preda pe la 15-17».

În momentul căderii, coloana în care erau căruțele cu bagaje era răspândită prin curțile satului. Inamicul a distrus toate lăzile și cuferile ce

găseau, jefuind totul. Neavând timpul material de a salva nimic, decât numai un sac cu lîngerie ce-l purtam cu mine.

Din cele ce îmi amintesc, cufărul meu conținea:

1) Un costum de haine saco	120 lei
2) Două per. ghetete negre, ambele	90 lei
3) Un pardesiu	110 lei
4) „ de vară pentru voiaj	30 lei
5) două bastoane	20 lei
6) o gambetă	16 lei
7) o pălărie de vară	18 lei
8) cravate, gulere, manșete, ciorapi	80 lei
9) o vioară	200 lei
10) un pled	26 lei
11) o pernă de pene	80 lei
12) cărți de studii	300 lei
13) o per. pantaloni de vară	60 lei
14) o sabie	85 lei
15) tocurile de revolver și binoclu	40 lei
16) postav ofițeresc pentru un costum de uniformă	90 lei
17) un revolver browning	150 lei
18) cufărul de voiaj	50 lei

La Tomșanca mi s-a furat la bac:

19) schimbul de lîngerie	15 lei
--------------------------	--------

În Gara Sopronnyeck mi s-a furat din tren:

20) o geantă cu tot serviciul de toaletă	100 lei
21) o per. ghetete galbene	60 lei
22) o per. jambiere	30 lei

Ofițerilor veniți de pe front și plini de paraziți și soldaților ordonanță, în lagărul Sopronnyeck s-a dat:

23) lîngerie	40 lei
--------------	--------

În lagărul Breesen (Germania) s-au stricat în noroiul extraordinar de mare în care stăteam câte o oră la apelurile din timpul zilei:

24) una per ghetete galbene	55 lei
25) „ jambiere	25 lei
26) „ ghetete de vară	60 lei
27) două „ galoși	30 lei.

La întoarcerea în țară, la controlul de la Mărășești mi s-a furat din ladă:

28) o vestă albă fantezie	35 lei
29) 8 cravate de mătase (cumpărate din Germania)	130 lei

Din cauza tratamentului nutrițiunei din alimentele insubstanțiale și apoase ca gulie și terci și a frigului făcea să eșim odată pe săptămână afară cu

scaunul în schimb să urinăm la fiecare două ore, m-am ales cu durere de rinichi.

Datorită vieții în comun și serviciul de menaj, tacâmurile fiind spălate cu limbile și degetele nespălate ale soldaților morți de foame și neavând semn la ele, erau schimbate la fiecare masă. Cum printre Dnii ofițeri erau mulți bolnavi de diferite boli molipsitoare de sânge, cer analiza sângelui și, în caz de boală, curarisirea și vindecarea ei radicală. Cum în momentul căderii în captivitate, eram suferind la piciorul drept, având o rană deschisă și fiind silit la marșuri neobișnuite pe ploi, pe ger, prin vagoane neîncălzite zile întregi în toiu iernei, după care trag consecințele și sufer și astăzi, cer să fiu examinat de o Comisie medicală și trimis în căutare după avizul dlor medici.

Sublt. Asimilat Ionescu George 22

Asist. Gr. II

Off. Telegrafic Bacău

Str. Buna Vestire 25, Bacău”³¹.

2.

„Declarație

Subsemnatul Mandrea Petru, de ani 38, de profesie plugar, din comuna Odobești, județul Bacău, în război am fost soldat, contingentul 1904, Regimentul 54 Infanterie, am căzut prizonier în ziua de 6 Noiembrie 1916, prins de trupele Germane și dus la Sibiu, unde am stat 11 zile, de acolo ne-a dus la Orăștea (Orăștie, probabil – n.n.), la un spital cu prizonieri români răniți și bolnavi, aici am servit ca sanitar. Tot timpul cât am stat la Spital țineam controlul celor care mureau și îi am notați aici: 1) Iftimi Ștefan soldat Regt 9 Inf. 2) Ciungu Gh, sold. Regt 2 Inf. 3) Nicușor Iordache, sold. Regt 69 Inf. 4) Elișoi Nicolai sold. Regt 56 Inf Comp 5a. 5) Piron Ilie sold. Reg. 62 Inf. 6) Stoleru Ioan, sold. Reg. 50 Inf, 7) Nistor Vasile, sold. Regt 69 Inf. 8) Ilie Gheorghe sold. Reg 2 Inf. Rovine. 9) Bosan Ioan sold. Regt. 2 Inf. Rovine. 10) Cocorea Marin sold. sanitar Compania 2-a Sanitară. 11) Belciu Ilie sold. Reg. 2 Inf. Rovine. 12) Popa Ctin sold. Regt 1 Vânători. 13) Stan Ștefan sold Regt 5 Vânători. 14) Pacea Dtru sold. Reg 17 Inf. Severin. 15) Guțescu Vasile sold. Regt. 1 Vânători. 16) Ilie Minu sold. Regt 43 Inf. 17) Bălan Ioan sold. Reg. 26 Inf. 18) Anghel Dtru sold. Regt 45 Inf Comp. 4a. 19) Toader Gh. sold. Regt 40 Inf. 20) Călin Ioan sold Regt. 66 Inf, 21) Spiridon Alixandru sold. Reg 11 Siret. 22) Ică Ștefan sold. Regt 41 Inf. 23) Oușor Anghel sold. Reg. 45 Inf, 24) Buzatu Ioanm sold. Regt 32 Inf. 25) Păun Grigore sold Regt 76 Inf. 26) Popa Petru sold Regt. 59 Inf. 27) Vespe Alixandru, sold Regt. 43 Inf. 28) Lea Const

³¹ Idem, fond Marele Stat Major, Serviciul Istoric, d. 2895, f. 257-258.

sold Regt 49 Inf. 29) Stănescu Vasile sold Regt 42 Inf, 30) Cerbu Constantin sold Regt 6 Vânători și 31) Voicu Alexandru sold Regt 61 Inf.

Civili internați: Puică Ioan Com. Căineni, jud. Gorj și Grigore Bărbici Com. Căineni jud. Gorj. La acest spital am stat până la 13 Mai 1917, când m-a trimes la munca câmpului în Comuna Fofeldea, județul Sibiu, unde am stat până la 27 Aprilie 1918, când m-a dus la Timișoara în lagăr și pe ziua de 13 mai 1918 când ne-a trimes în România.

Cât am stat în lagăr am trăit foarte rău, dar n-am stat mult. Restul timpului am trăit nu tocmai bine.

Acestea le declar și semnez.

Mandrea Petre

25 Noiembrie 1918”³².

3.

„Proces-verbal astăzi 18 noiembrie anul 1918

Noi, Vasile I. Bart, Polițaiul Orașului Bacău

S-a prezentat înaintea noastră dl. Atanasie Balasan, fost Șef de gară în Bacău și actualmente pensionar și proprietar, domiciliat în Bacău, str. Precista, nr. 44, făcându-ne următoare declarațiune asupra celor ce a suferit în timpul de la august 1916 când a fost luat ostatic de armatele Bulgare din Bazargic, str. Soarelui no. 3 și până în Sâmbăta Paștelor din anul 1918.

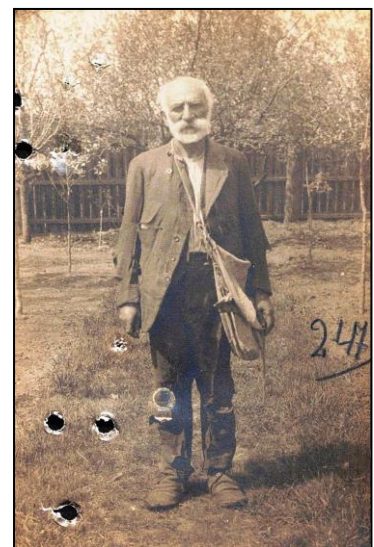
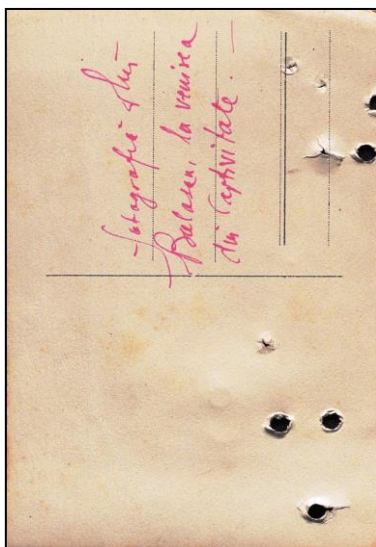
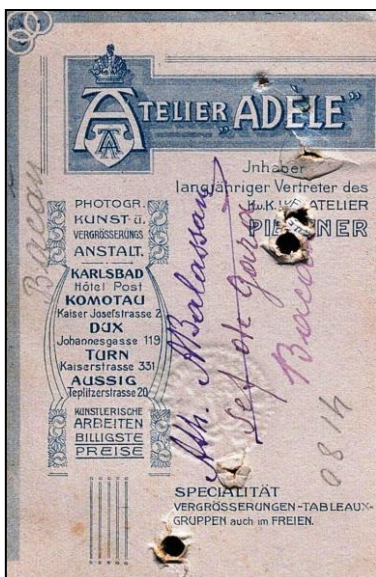
„În luna Iulie 1915 am fost chemat telegrafic de fratele meu, Inginerul Grigore Balasan să vin la Bazargic spre a-i ține locul la administrațiunea moșiei sale din Bazargic, vrând ca dânsul să plece la București, unde avea soția internată la Sanatoriul Dr. Gerota, fiind greu bolnavă. Eu am luat acolo în primire administrația moșiei. Am stat tot timpul liniștit și mi-am văzut de treabă, fiind în etate de 62 de ani. După declararea războiului în 1916, într-o noapte din luna august, armatele noastre retrăgându-se, la vreo două zile după aceasta, armatele bulgare au intrat în Bazargic. Într-o dimineață, pe la orele 5, în luna august 1916, m-am pomenit acasă la mine cu un sergent Bulgar însoțit de patru soldați care m-au ridicat cu forța din pat și m-au dus la o autoritate militară a lor, cu capul gol, desculț și cu pantalonii în mână. Eu m-am rugat frumos de dânsii ca să mă lase să mă îmbrac însă n-au voit. Când am plecat, mi-a căzut din buzunarul pantalonilor un portofel în care aveam o piesă jubiliară de una sută lei în aur, o alta de 20 de lei aur, cinci napoleoni aur vechi și două piese a 20 de lei cucoși francezi. Acest portofel a fost luat de gazda mea, o bulgăroaică, care nu mi l-a restituit.

---

³² Idem, f. 269.

După ce m-au dus la acea autoritate militară Bulgară, am fost interogat scurt asupra identității mele, după care am fost băgat într-un beci, unde, pe vremuri a fost Comenduirea de Gendarmi Românești. În acea închisoare am fost ținut o săptămână și în tot acest timp nu mi s-a dat nimic de mâncare. După acest timp, am fost trimis cu trenul la Varna, unde am stat o noapte; de aici am fost trimis tot cu trenul la Sofia. Acolo am fost închis într-un beci, la casele unde fusese Legațiunea Sârbă;

am stat aici 125 zile. La fiecare două zile ne da câte o pâine neagră de 0,500 gr. Greutate. De aici am fost trimis cu trenul la Filipopoli, unde am stat o noapte. În acest scop, societatea «Crucea Roșie» Olandeză ne-a găzduit și ne-a hrănit. A doua zi ne-a dus pe jos la stațiunea balneară Hisar (actual Hisarea – n.n.), distanță de 42 kilometri de Filipopoli. Acolo am stat vreo 5 sau 6 zile, după aceasta am fost repartizați la muncă la o mănăstire din Calofer (actual Kalofer – n.n.), unde am făcut drumul pe jos peste munți și ape, într-o oboseală insuportabilă. Acest drum a avut 62 de kilometri și l-am parcurs pe jos în două zile. Ajungând în Calofer, Primăria ne-a ales pe unii la lucru la o pădure, iar pe mine și alți bătrâni m-au pus la dezghiocat păpușoi. Pentru acest serviciu ni se

da o bucată de mămăligă și fasole cu apă. Acolo am stat vreo 45 de zile, de unde am fost readuși la Calofer, unde ne-au dat ca servitori pe la diferiți locuitori Bulgari. Într-una din zile am fost ridicați de un gendarm și duși la Primărie, de unde ne-a dus pe jos distanță de vreo 40 de kilometri până la Carlovo, unde am găsit pe arhimandritul grec de la Biserica grecească din București, cu care am stat de vorbă, și dânsul m-a ajutat văzându-mă în ce stare eram. În Carlovo stând vreo lună ne-a transportat pe jos până la stația de cale ferată Tulan, unde am fost îmbarcați și aduși la Varna. De la Varna am fost aduși pe jos la Murfatlar în Dobrogea, iar de acolo ne-a adus până la Tulcea. De aici am trecut Dunărea și ne-a dus la Ismail, în Basarabia, unde am stat trei zile reținuți de dl. colonel Caracaș. Din momentul trecerii Dunării am fost puși în libertate. În tot timpul cât am stat în Bulgaria am fost maltratați în tot felul de populația Bulgară, care se purta în mod sălbatic cu noi, Românii. În Bazargic am strâns de pe moșia fratelui meu recoltă multă de grâu, ovăz, orz, sămânță de floarea-soarelui, un vagon și jumătate ceapă. Toată această recoltă strânsă în două magazii a fost luată de administrația Bulgară, ca și zestrea moșiei complete. Toată averea mea și a fratelui meu a fost complet jefuită de Bulgari. Averea mea compusă din efecte de îmbrăcăminte, efecte de casă și alte lucruri care au fost jefuite de Bulgari se ridică la suma de zece mii lei. Osebit că Bulgarii mi-au confiscat un bon de împrumut național în valoare de trei mii șase lei, două bonuri a societății Maritime Române pe numele Atanase A Balasan și a nepoatei mele Olga Munteanu, nu-i amintesc valoarea. Pentru a vă confirma suferințele mele în Bulgaria, depun o fotografie a mea din anul 1916, și alta când am sosit din Bulgaria în gara Bacău, la familia mea, după ce am scăpat din captivitate,

Aceasta îmi este declarațiunea pe care o susțin și o semnez.

Atanasie A. Balasan”³³.

4.

„Memoriu despre tratamentul la care am fost supus în timpul internării mele în Bulgaria

Subsemnatul, Dumitru Cosmulei, fost profesor la liceul din Bitolia (Macedonia), actualmente profesor la liceul „Ferdinand I” din Bacău, domiciliat în acest oraș, strada Bacău-Focșani nr. 59, am fost internat la bulgari, după izbucnirea războiului cu aceștia, în comuna Brezovo (aproape de Filipopole), doi ani de zile am stat în captivitatea bulgărească, împreună cu familia mea (soția și fiica mea minoră), îndurând fel de fel de suferințe materiale și grozave chinuri morale, mai cu seamă din partea autorităților polițienești și

---

³³ Idem, f. 245-248.

administrative. Cu deosebire pristavul (comisarul) înaintea căruia trebuia să ne prezentăm, toți internații, de două ori pe zi, ne arunca cele mai grele insulte în față și ne amenința cu bătaia în fiecare moment.

«Am ordin de la superiori – ne declara el (pristavul) – ca să vă supun la tot felul de vexațiuni. În mâna mea e pusă viața voastră, căci voi sunteți dușmanii țării noastre și căutați să ne stingeți de pe fața pământului». Un astfel de ordin, spunea el, că primise de la centru. În urma altui ordin, eu și încă alți doi internați (un albanez și un armean, supus rus) am fost puși sub supraveghere mai strictă, considerându-ne, poate, mai periculoși siguranței statului, așa că, sub cel mai mic pretext putea să ne aplice bătaie până la leșin și închisoare în beciul infect al grajdurilor poliției. Pretextele n-au lipsit, căci, din nenorocire, printre noi se aflau și câțiva evrei internați, care ne spionau toate mișcările și ne denunțau, debitând cele mai nerușinate minciuni. Unul din aceștia, supus român, din Constanța, care – în treacăt fie zis – când a căzut Bucureștii, cântă imnul bulgăresc și dansează prin sala hanului în care locuim și m-a zugrăvit înaintea pristavului ca pe cel mai fanatic și periculos dintre toți internații români. În urma acestor instigațiuni ale compatriotului meu, puțin a lipsit ca să nu fiu bătut și închis eu, profesor și de o vârstă destul de înaintată. Cu alte cuvinte, puțin a lipsit ca să nu expir între torturile bulgărești. Iar dacă, totuși, am rămas teafăr, căci în urma amenințărilor am contractat palpitații și alte infirmități, ci neexecutat, asta trebuie s-o mulțumesc la doi tovarăși de suferință doi tineri, români macedoneni, care, ca negustori, dispunând de mijloace bănești, au reușit a împlânzi pe nesățiosul, venalul și sălbaticul călău (pristavul), prin daruri, ospete și banchete des repetate și costisitoare, de la care pristavul pleca la miezul nopții, pe două cărări.

Alții, pentru cari nu era cine să intervină au pățit-o mai rău. Un biet italian, internat și el cu noi, a fost bătut de pristav cu sabia și aruncat în beci până dimineața, când, după o bătaie proaspătă de același, i s-a dat drumul. Nu mult după această eroică ispravă a pristavului, italianul, în stare deplorabilă, a fost pus în libertate și a plecat la Filipopole, unde, peste două luni, a sucombat.

Motivul? Un străjer căruia i-a refuzat o țigară, l-a denunțat că s-ar fi exprimat necuviincios despre „luleaua neamțului”.

Rolul odios al evreilor, în general, s-a remarcat în toate locurile unde s-au găsit printre internați prizonieri români. Asta le e lor iubirea de patrie; așa înțeleg ei să se solidarizeze cu compatrioții lor de altă lege *ab uno disce omnes* (după unul cunoaște-i pe toți – n.n.).

Internații nu primeau nici hrană, nici locuință, nici îmbrăcăminte. Ei n-aveau voie să scrie autorităților sub a căror protecție se aflau, așa că numai grație solitudinii Excelenței Sale Don Diego Saavedra, ministru plenipotențiar al Spaniei la Sofia, sub a cărei protecție eram noi, Româniilor aflători în Bulgaria,

am scăpat de pericolul de a muri de foame. Totuși, din cauza scumpetei și a lipsei alimentelor, mai ales în timpul din urmă, am suferit mult.

Primarul, în loc de a ne da tainul de grâu, pe bani, bineînțeles, ne îndrumă la munca câmpului. Căci, zicea el, pâinea nu se câștigă cu bani, ci cu lucru. Prefectul județului a ridicat bastonul asupra noastră, când, după încheierea Păcii de la București, l-am rugat eu să intervină la cei în drept pentru liberarea noastră. „Marș!” se răsti la noi, ca la niște câini și ne dete în primire unui străjer, care ne-a ținut închiși într-o curte, până la plecarea prefectului din comună. Noroc că nu era de față și pristavul (era avansat și permutat în Filipopole), căci el ar fi executat ordinul prefectului cu un exces de zel care ne-ar fi împiedicat pentru totdeauna de a revedea scumpa noastră Românie.

Interzicerea corespondenței ne-a pricinuit, de asemenea, multe prejudicii. N-am putut să scriem nici unicului nostru băiat, care fusese mobilizat în armata română, încă înainte de internarea noastră. Doi ani de zile, cât am stat internați, n-am putut primi nici o știre de la dânsul. Abia după liberarea noastră am aflat că a căzut prizonier la germani și nici până astăzi nu știm de soarta lui, fiindcă la câteva cărți poștale n-am primit nici un răspuns, și nici de la petiția înaintată Ministerului Afacerilor Străine n-am obținut nici o rezoluțiune.

În rezumat, privațiuni de tot felul; mereu cu spaima în spinare – cu sabia lui Damocles deasupra capului, mai ales de când ziarele bulgărești ațâțau furia publicului contra Românilor, alegând niște preținse atrocități comise de armata română și după apariția broșurilor internaților bulgari în România, în care aceștia, după liberare, debitau atâtea minciuni în contul autorităților române, ne-au făcut să suferim chinurile condamnaților la moarte, obiceiuri ale căror efecte le resimțim și astăzi.

Pentru daunele suferite din partea Bulgarilor, am înaintat, prin Administrația Financiară din localitate, o declarație înregistrată sub nr. 18742 – 3 ianuarie 1919.

Bacău, 7 ianuarie 1919

Dumitru Cosmulei
Profesor la Liceul „Ferdinand I”
Domiciliat, str. Bacău-Focșani, nr. 59”³⁴.

---

³⁴ Idem, f. 243-244.

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND ALEGEREA, INVESTIREA ȘI ÎNSCĂUNAREA EPISCOPULUI NECTARIE COTLARCIUC ÎN SCAUNUL VLĂDICESC AL CETĂȚII ALBE – ISMAIL

Aurel-Florin ȚUSCANU

SOME FACTS TO BE CONSIDERED REGARDING THE ELECTION, INVESTITURE, AND ENTHRONEMENT OF BISHOP NECTARIECOTLACIUC IN THE BISHOP'S CHAIR AT THE WHITE CITADEL IN ISMAIL

Abstract

After the Great Union of 1918, the clergy and the men of faith belonging to the Church of Basarabia, expressed their desire to come under the jurisdiction of the Holy Synod of Bucharest, at several church congresses, which had been organized in order to re-establish some old eparchies in Basarabia. These eparchies were the Diocese of Hotin, and the Diocese of Ismail - White Citadel, people making requests for their revival on behalf of unity of culture and ancestral faith. It was within this context that, on the 10th of March 1923, two new Dioceses were re-established in Basarabia: the Hotin Diocese with its center in Bălți and the White Citadel Diocese, in Ismail.

On March 29th, 1923, a unique event in the history of our Church took place at the Metropolis of Bucharest, namely the election of six bishops in the same session of the Holy Synod, for the vacant seats at: Roman, Buzău, Galați, Constanța, Hotin, and the White Castle. Nicolae Cotlarciuc, a professor from Bucovina, was elected to sit on the Episcopal chair of White Citadel, Ismail.

According to the custom of the time, after the election of a new diocesan bishop, he had to be 'validated' through a royal act and a special ceremony, officiated personally by the king. In the case of Bishop Nectarie, the royal investiture took place on Saturday 18th/31st March 1923, at the Royal Palace in Bucharest, where his majesty, King Ferdinand, handed Nicolae pastoral staff.

After the royal investiture, an official delegation including the Minister of Cults and his Eminence, Gurie, the Archbishop of Basarabia, left Bucharest to arrive at the White Citadel, where the enthronement ceremony of the new hierarch took place on Sunday, May 20th, 1923.

This portrait in words, which I have sketched out for the first elected bishop of the White Citadel, after the Great Union of Romanians in 1918, for the worthy of remembrance, Nectarie Cotlarciuc, the one who marked his time with so many accomplishments and religious settlements, is not just a tribute we bring a century after his election, investiture and enthronement, but can also be considered as an act of cherishment, of cultivating our dignity as Christians and Romanians. We are sons and

servants of the same Church, which he served with dedication and skill, with wisdom and sacrifice.

Keywords: Episcopate of the White Citadel – Ismail, Nectarie Cotlarciuc, the Church of Basarabia.

Preliminarii. Biserica basarabeană – tradiție și continuitate.

La scurt timp după Marea Unire de la 1918, clericii și credincioșii Bisericii basarabene și-au exprimat dorința de a trece sub jurisdicția Sf. Sinod de la București, prin mai multe congrese bisericești, organizate în vederea reînființării unor vechi Eparhii basarabene, precum Episcopia Hotinului și Episcopia de Ismail - Cetatea Albă, argumentând cererea cu unitatea de neam, de cultură și credință străbună¹.

Trebuie să facem câteva precizări însă: Biserica basarabeană a întrerupt legăturile cu Patriarhia rusă încă din anul 1917, an în care revoluția comunistă a început o prigoană asupra Bisericii, mai intensă în primele trei decenii ale regimului bolșevic ateu; ultimul ierarh rus de la Chișinău, Atanasie Gribanovschi a părăsit Basarabia în luna mai 1918².

În aceste împrejurări Sf. Sinod de la București a numit ca „locțiitor de arhiepiscop” la Chișinău pe episcopul de Huși, Nicodim Munteanu (viitor patriarh al României) la 14 iunie 1918, ierarh care cunoștea limba rusă și viața bisericească din Patriarhia rusă, având studii la Academia Teologică de la Kiev³.

În lucrarea sa autobiografică *Însemnări din viața mea*, mitropolitul Visarion Puiu, și el magistru al Academiei de la Kiev și bun cunoscător al vieții creștine din Basarabia, consemna următoarele: „Îndeosebi, pentru basarabeni, geografia și istoria Rusiei vorbea puțin de legăturile cu neamul românesc. Basarabenii se socoteau pur și simplu moldoveni, deosebiți de români. De aceea în opoziție cu clerul ardelean și cu cel bucovinean, preoțimea basarabeană, prin pregătirea ce primea în seminarul teologic rusesc din Chișinău, se afla în mare, manifestată îndărătnic mulți ani după unire. În aceste condiții, misiunea vlădiciei Nicodim în Basarabia n-a fost deloc ușoară, mai cu seamă că Sf. Sinod abia începea a se alcătui din elementele noilor provincii și era preocupat îndeosebi de legea unificării bisericești (...)”⁴.

¹ Pr. Mihail Bulmaga, *Poziția Arhiepiscopiei Chișinăului și Hotinului referitoare la integrarea în cadrul Bisericii Ortodoxe Române (1918)*, în Buletin Informativ al Simpozionului Național „Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei”, VIII, Editura Cetatea Doamnei, Piatra Neamț, 2022, pp. 127-130; vezi și George Enache, *Biserica Ortodoxă din Basarabia în perioada 1917-1918*, în ziarul Lumina de Duminică, 18 martie 2018, anul XIV, nr. 11 (637) pp. 6-7.

² Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *BASARABIA – aspecte din istoria Bisericii și a neamului românesc*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 110.

³ *Ibidem*, p.110-112.

⁴ Mitropolit Visarion Puiu, *Însemnări din viața mea*, Editura Trinitas, Iași, 2004, p. 67-68. Mitropolitul Visarion menționează în continuare: „Deși puțin sprijinit de conducerea centrală, vlădica Nicodim a reușit să înfăptuiască primele acte de unificare bisericească, administrativă și

Vlădica Nicodim Munteanu a luat primele măsuri pentru integrarea bisericii basarabene în viața Bisericii din România, a reorganizat Centrul eparhial de la Chișinău, a introdus limba română în multe biserici, iar în Seminarul Teologic de la Chișinău a adus un colectiv profesoral de elită, numind ca director pe arhimandritul Visarion Puiu, transferat de la Seminarul „Sf. Andrei” din Galați; a înlocuit unii din egumenii ruși și ucraineni de la mănăstiri cu călugări români, numindu-l pe Visarion Puiu exarh al mănăstirilor basarabene⁵.

La 31 decembrie 1919 Nicodim Munteanu se retrage în eparhia sa, la Huși, în locul său fiind numit, tot ca locțiitor, arhiereul Gurie Grosu Botoșăneanul, începând cu data de 1 ianuarie 1920, iar peste o lună, începând cu 21 februarie 1920, acesta va fi ales arhiepiscop al Chișinăului și Hotinului. Urmare a demersurilor și solicitărilor venite din partea clerului basarabean, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a intervenit, în anul 1922, pe lângă Ministerul Cultelor din România pentru a se îndeplini o doleanță firească, a „fraților de același neam și credință”, aceea de a se reorganiza Biserica basarabeană.

Astfel, la 10 martie 1923, prin Legea nr. 920/1923, aprobată de Regele Ferdinand, publicată în Monitorul Oficial nr. 266, au fost reînființate două noi Eparhii în spațiul basarabean, Episcopia Hotinului, cu reședința la Bălți și Episcopia Cetății Albe, cu reședința la Ismail⁶.

După numai câteva zile, pe 16 martie 1923, Congresul Eparhial extraordinar întrunit la Chișinău pentru a propune doi candidați pentru scaunele episcopale, de la Hotin și Cetatea Albă. După îndelungi discuții și deliberări au fost desemnați cei doi candidați: Episcopul Visarion Puiu al Argeșului să fie ales episcop al Hotinului și arhimandritul Iuliu Scriban să fie ales episcop de Cetatea Albă – Ismail.

Visarion Puiu, în lucrarea autobiografică *Însemnări din viața mea*, face următoarea precizare: „Rămânea ca la Episcopia Ismailului să fie ales arhimandritul Iuliu Scriban. Cum, însă, împotriva acestuia era întreaga cârmuire centrală, Guvern și Sinod, în locul său a fost ales profesorul Nectarie Cotlarciuc de la Cernăuți”⁷.

Înființarea Episcopiei Cetății Albe, în anul 1923, a fost o necesitate de ordin practic, întrucât o Eparhie precum cea a Chișinăului și Hotinului era prea

---

românească, a Cancelariei eparhiale și a școlilor teologice din Basarabia, ajutat îndeosebi de tânărul său secretar, Constantin N. Tomescu, ajuns apoi profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău”.

⁵ *Ibidem*, p. 68-69.

⁶ I. Mihălcescu, *Cronica bisericească internă*, în revista Sf. Sinod, „Biserica Ortodoxă Română”, seria II, anul XLI, nr. 9 (507), iunie 1923, pp. 654-658.

⁷ Mitropolit Visarion Puiu, *Op. cit.*,...p.74.

întinsă și se impunea o reorganizare pentru o mai bună coordonare și îndrumare spirituală, având ca argument și existența unui precedent istoric⁸.

Episcopul Visarion Puiu va consemna și un alt motiv pentru care au fost înființate, de către guvernul țării, în anul 1923, cele două eparhii basarabene: „acela de a diviza clerul îndărăbnic a primi legiuirile bisericești de la București și a părăsi deprinderile rusești de ieri, iar nu din calcule superioare sinodale pentru o mai bună cârmuire de suflete”⁹.

Cine era noul arhipăstor al Episcopiei Cetății Albe? Iată câteva repere biografice¹⁰.

Nectarie Cotlarciuc (pe numele său de mirean Nicolae), s-a născut în Stulpicani, la 7/19 februarie 1875, fiu al cântărețului bisericesc Toader Cotlarciuc și al soției acestuia Ioana. După absolvirea ciclului primar la școala din Stulpicani, a studiat la Liceul de Stat din Suceava. După bacalaureat (1895), se înscrie la Universitatea Francisco-Iosephină din Cernăuți, cea care a făcut istorie în învățământul românesc, mai întâi la Facultatea de Teologie și apoi la cea de Litere și Filosofie, urmând și cursuri de drept roman și bizantin, precum și cursuri de drept bisericesc, la Facultatea de Drept.

După ce a obținut licența în Teologie și Filosofie, s-a perfecționat la Universitatea din Bonn, continuând apoi la München și Würzburg. A obținut un titlu de doctor în Teologie și altul în Istorie, Filologie Română și Filosofie.

Revenit în Cernăuți, în august 1901, a primit o catedră de profesor suplinitor la Liceul I de Stat (Liceul „Aron Pumnul” de mai târziu), iar în decembrie al aceluiași an a fost încadrat pe un post de „copiator” (funcționar) la Biblioteca Universității, post pe care îl va deține până în 1913, când a fost avansat la postul de bibliotecar clasa I.

În 1916 primește titlul de docent și avansează la gradul de prim-bibliotecar, iar în 1918 devine primul director al acestei instituții „sub era românească”¹¹.

În 1919 devine profesor titular pentru teologia practică și protopresviter, iar în anul 1920 a fost ales decan al Facultății de Teologie. A fost poliglot, vorbind curent franceza, engleza, germana, ucraineana, polona și rusa.

După căsătoria cu Aurora Țurcanu, fiica consilierului de administrație Onisim Țurcanu, a fost hirotonit diacon la Catedrala Mitropolitană, dobândind apoi titlurile de presviter (1914), protopresviter (1919), arhimandrit stavrofor (1921) și arhimandrit mitrofor (1923).

⁸ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Op. cit.*, pp. 38-40.

⁹ Visarion Puiu, *În ce împrejurări neprielnice s-a înființat Episcopia Hotinului*, în „*Episcopia Hotinului*”, Foaie eparhială, anul VIII, nr. 3-4, 1-15 februarie 1931, p. 22.

¹⁰ Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români*, Ediția a doua, revăzută și întregită, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 134.

¹¹ *Ibidem*, p. 135.

După moartea soției, survenită în 1918, a intrat în cinul monahal, la Mănăstirea Putna, luându-și numele de Nectarie (în anul 1923). La 23 martie 1923 a fost ales Episcop al Cetății Albe-Ismail. La 7 noiembrie 1924 a fost ales Arhiepiscop și Mitropolit al Bucovinei, iar la 9 noiembrie 1924, regele semna decretul de învestire, o zi mai târziu, pe 10 noiembrie, fiind instalat în scaunul mitropolitan din Cernăuți devenit vacant, ca urmare a demisiei forțate a mitropolitului Vladimir de Repta, la 1 octombrie 1924.

În sectorul cultural, profesorul Nicolae Cotlarciuc s-a manifestat în mai multe direcții. În domeniul teologiei s-a ocupat de dreptul bisericesc,

de cercetări în domeniul apologetic-filosofic și s-a cantonat definitiv în studii de teologie practică, ocupând din anul 1915, mai întâi ca docent și apoi ca profesor titular, Catedra de Teologie Practică de la Facultatea de Teologie din Cernăuți¹².

A publicat mai multe lucrări despre probleme de drept matrimonial, despre averea ecleziastică în Biserica Ortodoxă, analizând situația istorică și juridică a Fondului Bisericesc unele cu referire la dreptul ctitoricesc din Moldova. Filosofia a fost un alt domeniu apropiat preocupărilor sale, apologetica nefiindu-i străină, problemele de teologie pastorală, sau rolul Bisericii în ocrotirea socială¹³.

În revista „Candela”, unde a fost redactor până la alegerea sa ca episcop al Cetății Albe, a publicat diverse articole. În anii tinereții a cochetat cu literatura, publicând poezii (*Suvenirea, Nour și chin, Lolei*) și proză scurtă (*Elena, Buimăcel, Câteva cruci fără voie*)¹⁴. Cu mare cinste a reprezentat clerul

¹² Nicolae Cotlarciuc, *Treptele formale psihologice în predică*, Cernăuți, 1923, 106 p.; *Liturgica Bisericii Ortodoxe. Cursuri universitare*, Cernăuți, 1929, XXXII + 926 p.

¹³ Nicolae Cotlarciuc, *Ocrotirea socială și Biserica*, Cernăuți, 1921, 80 p.

¹⁴ Nicolae Cotlarciuc, *Istoricul literaturii românilor din Bucovina (1775-1906)*, Cernăuți, 1906, 24 p.

bucovinean la diferite congrese și întruniri ecumenice sau de altă natură. Calitatea de panegirist desăvârșit a dovedit-o în cuvântările ținute la înmormântarea Mitropolitului Vladimir de Repta, a profesorului de teologie Eusebiu Popovici ș.a.¹⁵

Mai întâi ca membru și apoi ca președinte al „Academiei Ortodoxe” din Cernăuți, el își stimulează colegii în lupta pentru afirmarea spiritului național. Ca mitropolit al Bucovinei a trudit fără preget pentru prosperarea românismului, a sprijinit instituțiile de binefacere; a sprijinit înființarea unei biserici ortodoxe la Varșovia, a reorganizat schitul Crișceatic ca loc de pelerinaj, a întemeiat schitul de călugări de la Iablocăuți, a înființat o casă de pensii și alta de credit și ajutor ale eparhiei, o casă de editură, un muzeu arhidiecezan, o casă de adăpost pe Rarău; a introdus instituția inspectorilor diecezani; a deschis, la Cernăuți, o școală și un atelier de pictură bisericească, un internat eparhial pentru băieți, un cămin pentru preoți, iar la Putna un atelier de strungărie și de sculptură în lemn; la mănăstiri a introdus albinăritul, pomicultura, piscicultura, numind în acest scop un consilier.

Nectarie Cotlarciuc a fost Președinte al Adunării eparhiale și al Consiliului eparhial, membru în Sf. Sinod, iar în Parlamentul României Mari, în legislaturile întâia și a treia, a fost senator de drept, reprezentantul Universității din Cernăuți¹⁶.

Pentru munca depusă și pentru deosebitele sale merite a primit o serie de ordine și distincții, printre care: Ordinul „Coroana României” în grad de Mare Cruce și de Mare Ofițer, Comandor al Ordinului „Steaua României” și „Coroana României”¹⁷.

Volumul mare de muncă și mai ales supărările provocate de atacurile nedrepte din presa vremii au afectat profund sănătatea blândului mitropolit, care la numai 60 de ani, în ziua de 4 iulie 1935 a trecut la cele veșnice¹⁸.

I. Alegerea profesorului universitar Nicolae Cotlarciuc în scaunul vlădicesc de la Cetatea Albă - Ismail

În ziua de 29 martie 1923 a avut loc la Mitropolia din București, un eveniment unic în istoria Bisericii noastre și anume alegerea pentru scaunele vacante a șase episcopi eparhioți, în aceeași ședință a Sf. Sinod, pentru

¹⁵ *Chestiuni omiletice*, în revista „Candela”, an XXXIV, 1923, pp. 31-44, 126-142, 256-273 și an. XXXV, 1924, pp. 30-48 și 99-126.

¹⁶ Mircea Lutic, *Mic dicționar al culturii românești din Bucovina: Nectarie Cotlarciuc*, în „Literatura și Arta”, Chișinău, anul XXXIX, nr. 38, din 16 septembrie 1993.

¹⁷ Teodor Moroșan, *Mitropolitul Nectarie Cotlarciuc al Bucovinei*, în revista Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, „Teologie și Viață”, anul V, 1995, nr. 4-6, pp. 205-211.

¹⁸ Mircea Lutic, *Nectarie Cotlarciuc – un arhipăstor înzestrat cu alese virtuți naționale*, în rev. „Glasul Bucovinei”, Cernăuți-București, nr. 3, 1994, pp. 19-27.

Episcopiile de la Roman, Buzău, Galați, Constanța, Hotin și Cetatea Albă. În dimineața acelei zile memorabile, la Catedrala Mitropolitană din Capitală a fost oficiat un *Te Deum* de către episcopul vicar Platon Ploieșteanul, înconjurat de clerul Catedralei, la care au asistat membrii Sf. Sinod, miniștrii, membrii Marelui Colegiu Electoral și candidații la episcopat¹⁹.

După serviciul religios, asistența a trecut în sala de ședințe a Camerei Deputaților, unde s-au adunat toți membrii Marelui Colegiu, mai puțin deputații și senatorii din opoziție care s-au abținut de la vot, precum și o delegație a clerului basarabean, care s-a retras după ce a depus un protest în scris, pentru că nu s-a admis candidatul cerut de dânsii la Episcopia Cetății Albe, anume arhimandritul Iuliu Scriban.

Președintele Marelui Colegiu, Mitropolitul Primat Miron Cristea, a deschis ședința cu un cuvânt, ocazional, în care a subliniat importanța marelui act, unic în istoria țării și a Bisericii Române de a se alege șase episcopi în aceeași zi „și încă într-o zi istorică în care Majestatea sa Regele Ferdinand a jurat pe noua Constituție”. Î.P.S. Sa a constatat că Adunarea întrunește condițiile pentru vot, a citit câteva articole din legea privitoare la alegerea episcopilor, după care a făcut câteva propuneri organizatorice, asupra modului cum să se procedeze, pentru a decurge mai ușor votarea.

S-a făcut mai întâi alegerea pentru scaunul Romanului, la care a fost proclamat ales Părintele Lucian Triteanu, care fusese ales arhieru de către Sf. Sinod, încă din toamna anului precedent, cu titulatura *Craioveanul*, dar nu era încă hirotonit la acea dată în treapta arhieriei²⁰.

S-a procedat apoi la vot, pentru alegerea celorlalți cinci episcopi și s-a votat simultan pentru toți, în cinci urne așezate una lângă alta. La sfârșitul scrutinului s-au proclamat aleși: Părintele Gheorghe Niculescu, directorul Seminarului din Galați, la Episcopia Buzăului; Prea Sfințitul Iacov Bârlădeanul la Episcopia Dunării de Jos; Părintele Ilie Teodorescu, profesor și director al Seminarului Nifon și paroh al bisericii Amza din București, la Episcopia Constanței; Prea Sfințitul Visarion Puiu al Argeșului la Episcopia Hotinului și părintele Nicolae Cotlarciuc, profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți și senator, la Episcopia Cetatea Albă – Ismail²¹.

După alegere, Părintele Nicolae Cotlarciuc a adresat un cuvânt de mulțumire, subliniind faptul că „alegerile de episcop săvârșite în bloc, după proclamarea noii Constituții, sunt pentru țară un act de mulțumire adresat lui Dumnezeu, asemănător cu rugăciunea pe care preotul o înalță într-o casă nouă de

---

¹⁹ Ioan Mihălcescu, *Cronica bisericească internă*, în revISTA Biserica Ortodoxă Română, Seria II, anul XLI, nr. 6 (504), martie 1923, p. 456.

²⁰ *Ibidem*, p. 456.

²¹ *Ibidem*, p. 457.

gospodar credincios. Plecând din dulcea Bucovină, de aproape de fosta reședință a Marelui Ștefan, ca să păstorească eparhia basarabeană a Cetății Albe, alipită întâiași dată la trupul Moldovei de Marele Voievod Ștefan”²².

În continuare, noul arhipăstor s-a angajat să se preocupe îndeaproape de „refacerea devastărilor morale produse de război în sufletele credincioșilor și să administreze acestora balsamul vindecător al credinței creștine și făgăduiește că își va îndeplini misiunea cu devotament și frică de Dumnezeu, că va sta întotdeauna în slujba sublimelor învățături creștinești și a ideii naționale”²³.

În urma deciziei de reînființare a acestei străvechi eparhii de către Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și după alegerea titularului acesteia în persoana episcopului Nectarie Cotlarciuc, „Congresul Protopopilor”, întrunit la 26 aprilie 1923, a hotărât ca Episcopia Cetății Albe să aparțină canonic de scaunul Arhiepiscopal de la Chișinău, iar la sfintele slujbe preoții Eparhiei să pomenească pe Î.P.S. Gurie, arhiepiscop al Chișinăului și pe P.S. Nectarie, episcopul Cetății Albe - Ismail²⁴.

II. Investirea episcopului Nectarie al Cetății Albe (31 martie 1923).

Potrivit rânduielilor vremii, după alegerea unui nou episcop eparhiot, acesta trebuia să fie întărit și investit printr-un act regal și o ceremonie specială, oficiată personal de către rege. Investitura regală a avut loc în ziua de sâmbătă, 18/31 martie 1923, la Palatul Regal din București, unde M.S. Regele Ferdinand i-a înmănat toiagul de arhipăstor noului episcop ales.

Emoționat de măreția ceremoniei, noul ierarh al Cetății Albe a rostit în Sala Tronului, un cuvânt ocazional²⁵:

„Sire,

Providența divină a voit ca, la alegerile făcute de Marele colegiu electoral, să cadă sortii pe mine ca să păstoresc episcopia cea mai veche de obârșie moldovenească, episcopia Cetatea Albă.

Actele Patriarhiei din Constantinople ne arată că Domnii Moldovei, cerură de la Patriarhie în jumătatea a doua a veacului al XIV o mitropolie proprie și că obținură pe la anul 1390 -92 ca mitropolit pe grecul Ieremia. Ci moldovenii nu voră a-l primi pe acesta ca fiind străin și-l alungară, iar patriarhul din Constantinople dădu țara și clerul anatemei. Conflictul nu a durat mult și în actele Patriarhiei peste scurt timp apare ca episcop de Cetatea Albă Iosif,

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Procesul-verbal întocmit de Congresul Protopopilor, nr. 6267/ 26 aprilie 1923, a fost publicat în revista „Luminătorul”, anul LVI, nr. 10, din 15 mai 1923, pp. 15-16.

²⁵ I. Mihălcescu, *Cronica bisericească internă*, în revista „Biserica Ortodoxă Română”, seria II, anul XLI, nr. 9 (507), iunie 1923, pp. 654-655.

moldovean, băștinaș, originar din familia Mușăteștilor, pe care și dipticele bisericești îl induc ca primul episcop al Moldovei.

Sub Alexandru cel Bun, la 1401, Iosif din Cetatea Albă, fu recunoscut de Patriarhie și ridicat la rangul de mitropolit. El își mută reședința la Suceava, luând cu sine și moaștele Sf. Ioan. Episcopia de Cetatea Albă fu menținută, dar din cauza vitregiilor vremurilor, e mutată când la Galați, când la Reni, când la Ismail sau Brăila.

Sire,

Viteaza noastră armată, sub înțeleapta conducere a Măiestății Voastre, a făcut să repara între hotarele patriei noastre teritorii vechi românești și iată redobândită Cetatea Albă cu toate celelalte vechi locuri de scumpă amintire pentru noi românii, precum e Ismailul, Chilia, Valul lui Traian și alte localități istorice.

Acolo vitejia strămoșească a strălucit în biruința de la Chilia pe care, urmând bunului său obicei, Ștefan cel Mare a vecinicit-o prin întemeierea Mănăstirii Putna, pe pământul Bucovinei, la anul 1466.

Dumnezeu a vrut ca sub glorioasa domnie a Majestății Voastre, după marea biruință în războiul care a înfiorat o lume întreagă, să ne restabilească starea veche și vechile instituții culturale să capete iarăși viață. Profetul Zaharia (IV, 2) avu o viziune după care Biserica lui Hristos se aseamănă cu un policandru de aur, în care candela cea mai de sus și cea mai mare este însuși întemeietorul bisericii, iară celelalte candelă sunt ceilalți slujitori ai Bisericii.

Cum Dumnezeu în Testamentul vechi a poruncit ca în cortul său să ardă totdeauna candela, așa a vrut Domnul nostru Iisus Hristos, ca în biserica sa totdeauna preoții săi să fie lumina nestinsă, lumina pururea arzătoare. Majestatea Voastră, cu Sf. Sinod și cu Înalțul Guvern, văzând că unele candelă erau stinse sau lipseau, că unele scaune episcopale erau vacante, bine ați voit a le așeza iarăși în loc. Astfel ați întărit și întregit biserica strămoșilor noștri!

Sire,

Norodul Moldovei dintre revărsările Dunării și ale Nistrului, după învălmășeala veacurilor, a fost învrednicit de fericirea mult așteptată de a reveni la Patria mamă. Păstoriții mei, popor bun și blând, căruia voiesc să-I închin toată dragostea și grija mea arhierească, cunosc datoriile către biserică, tron și țară și vă vor fi desigur pururea devotați și mulțamitori, pentru că au fost scoși de sub jugul apăsător de până acuma și pentru că i-ați primit sub umbrirea sceptorului Majestății Voastre.

Cu ei împreună Vă vom proslăvi în rugăciunile noastre și în toate străduințele noastre spre mai bine pe Majestatea Voastră ca pe regale iubit al norodului drept credincios și ca pe întregitorul neamului și al bisericii noastre străbune.

Sire,

Coborând eu de la poalele Carpaților, adăpostitoare ale mormântului lui Ștefan cel Mare eroul creștinătății și ale moaștelor Sf. Ioan din Cetatea Albă, în eparhia mea de lângă Marea Neagră, Vă mulțămesc cu profundă supunere și recunoștință Măjestății Voastre pentru puterea ce mi-o încredințați prin acest toiag.

Mulțămesc Marelui Colegiu electoral, membrilor Sf. Sinod și Înalțului Guvern pentru încrederea pusă în mine și promit că voi lucra pentru a întări legea strămoșească și dragostea pentru tron, neam și pentru țară.

Să trăiți Sire!

Trăiască Majestatea Sa Regina!

Trăiască Moștenitorul Tronului și întreaga Dinastie română!”²⁶.

La acest cuvânt al episcopului Nectarie, Regele Ferdinand a răspuns cu următorul mesaj de felicitare: „Prea Sfințite Episcop NECTARIE al Cetății Albe,

Ți-am încredințat cu adevărată bucurie toiagul păstoresc, întărindu-te ca episcop al noii eparhii a Cetății Albe.

Ca fiu ales al Bucovinei și vrednic profesor al facultății de teologie din Cernăuți, de la luminile căreia s-au împărtășit atâția clerici de valoare din vechiul regat; din pământul scump care adăpostește sfintele rămășițe ale prea măriților Voievozi moldoveni care au întins moșia de la munte pân la Nistru și la Mare, ești chemat să fii întâiul păstor al vechiului scaun de la Cetatea Albă, de unde a venit întâiul Mitropolit al Moldovei, Iosif, din neamul domnesc al Mușăteștilor și unde a pățimit mucenicia Sf. Ioan cel Nou, ale căruia moaște, păstrate până acum la Catedrala din Suceava, au fost aduse acolo de Alexandru cel Bun pentru ocrotirea Moldovei împotriva dușmanilor.

Sunt sigur că toți credincioșii eparhiei Prea Sfinției Tale, precum și frații întru arhipăstorie de peste Prut, te vor primi cu bucurie frățască și că prin o muncă înțeleaptă și energică vei așeza temelii puternice acestui nou scaun Episcopal. Căci nu în deșert toți slujitorii altarului zilnic se roagă în fața Celui Nevăzut pentru unirea și pacea tuturor. Ei trebuie să se arate și în faptă credincioși acestor sfinte și mântuitoare cuvinte de pace și între oameni bunăvoire”²⁷.

După aceasta, Majestatea Sa a adresat noilor ierarhi acest frumos îndemn: „Prea Sfințiți Părinți, Plecând la conducerea eparhiilor voastre, mai ales în aceste timpuri de adânci frământări și prefaceri, o înaltă chemare pentru sănătoasă îndrumare a credincioșilor, sub aripile bisericii, pe căile bunei creșteri a noilor generațiuni, a întăririi familiei, a cultivării sentimentelor de iubire a

²⁶ *Ibidem*, p. 656.

²⁷ *Ibidem*, p. 657.

aproapelui cu înfrânarea poftelor bolnave, a luxului vătămător și a lăcomiilor fără măsură, cu deosebire vă veți sili a înmulți îndemnurile cât mai stăruitoare la munca productivă în toate direcțiunile vieții noastre economice, pentru că numai prin muncă harnică și cinstită, sufletele se depărtează de ispita tuturor păcatelor și relelor apucături.

Mulțumindu-vă din toată inima din partea Mea și a întregii Mele Familii pentru sentimentele de iubire și devotament ce ne arătați, Vă doresc la toți păstorire fericită și binecuvântată”²⁸.

III. Însăunarea episcopului Nectarie (20 mai 1923).

Tradiția bisericească consemna ca după alegerea și investirea noului episcop eparhiot, acesta trebuia să fie prezentat clerului și credincioșilor în Eparhia sa, fiind întronizat în scaunul vlădicesc de către mitropolitul locului, cel care îi va înmâna însemnele episcopale și gramata mitropolitană de recunoaștere.

După investirea de către Regele Ferdinand a celor doi ierarhi ai Basarabiei – Visarion al Hotinului și Nectarie al Cetății Albe – o delegație oficială, a călătorit cu trenul de la București, pentru ceremonia de însăunare a noilor ierarhi eparhioți, ceremonie ce urma să aibă loc astfel: duminică 13 mai 1923, la Bălți, iar duminica următoare, pe 20 mai 1923, la Cetatea Albă²⁹.

Delegația a plecat cu un tren special din București, vineri seara, pe 18 mai 1923. Între cei care îl însoțeau pe noul episcop spre Cetatea Albă amintim pe Arhiepiscopul Basarabiei, Gurie Grosu, ministrul Cultelor Constantin Banu, prof. univ. Hackman, prorectorul Universității din Cernăuți, decanul Facultății de Teologie a Universității amintite, profesorii de teologie Procopovici și Bădărău, precum și mulți alți invitați. Sâmbătă la orele 11, trenul a ajuns în prima stație din Eparhia Cetății Albe, unde preoții, autoritățile, corpul didactic și elevii au făcut o primire princiară arhipăstorului lor. La fel s-au petrecut lucrurile în toate garile pe unde a trecut trenul, până seara când a ajuns la Cetatea Albă.

Oaspeții au dormit în trenul special, iar dimineața, la orele 8, au pornit cu toții spre Catedrala orașului, străzile fiind împodobite și împresurate de mulțimi mari de oameni. În Catedrală a fost oficiată Sf. Liturghie de către PS Nectarie, iar Î.P.S. Gurie a ținut un cuvânt de învățătură explicând Evanghelia și Apostolul zilei.

La finalul Sf. Liturghii, a fost oficiat un Te Deum, apoi ministrul Cultelor Constantin Banu a dat citire Decretului Regal de investire și a ținut un cuvânt ocazional, felicitând pe noul ierarh. În continuare, protopopul D. Bocunovschi, a

---

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, p. 657-658.

dat citire Gramatei Mitropolitane, semnată de Arhiepiscopul Gurie Grosu, din care spicuim³⁰: „Prea Cucernici Părinți și iubiți fii în Domnul!

Trăim vremuri însemnate (...).Petrecem, înfăptuim și privim evenimente mărețe. Neamul eliberat, Țara întreagă și mărit (...) Regele și Regina încoronați în Alba Iulia, după visul nostru al tuturor românilor. Pe lângă aceasta, vedem Biserica română una și nedespărțită de la Nistru până la Tisa. Ea deschide izvoare noi ale Harului lui Dumnezeu, ale culturii, ale scaunelor vlădicești desființate de vitregia vremurilor, între care și episcopia veche a Cetății Albe din vremea lui Alexandru cel Bun, Voievodul Moldovei. În cuprinsul acestei episcopii vor trece mănăstirile, bisericile, parohiile, preoții, cântăreții și protopopii cu dreptcredincioșii creștini din județele Cetatea Albă, Ismail și Cahul.

Prea Cucernici Părinți!

Să avem inimile sus. Să ne bucurăm de înmulțirea Harului, de revărsarea apei vii, cea de viață făcătoare asupra neamului nostru. Să înlăturăm tot simțul rău, supărător, ca să putem sorbi cu tot sufletul deschis din bucuria pe care ne-a trimis-o Bunul Dumnezeu.

Nechibzuințele oamenilor să nu ne împiedice de a simți toată măreția, bunătatea și frumusețea evenimentelor. Ca mulțimea Harului dumnezeesc revărsat să nu treacă nevăzut, nesimțit în inimile noastre, să ne întoarcem ochii pentru un moment de la revindecarea drepturilor noastre, spre binele neamului, spre folosul păcii și al bunei orânduiei, spre frumusețea frăției (...) și primindu-l pe Prea Sfințitul Episcop NECTARIE, investit de Majestatea Sa Regele, pentru Eparhia Cetatea Albă-Ismail, să ne întărim sufletele și cu puterile noului episcop pentru organizarea unitară a Bisericii pe baze canonice.

Cu asemenea gânduri și simțiri, Noi, Arhiepiscopul vostru de până acum, urmărind pacea și buna orânduială, vă delegăm după sfintele canoane și vă trecem sub supravegherea noului Episcop de Cetatea Albă – Ismail, Nectarie.

Smeritul GURIE, Arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului.

Data în reședința Noastră Arhiepiscopală din Chișinău, 5/18 maiu 1923”³¹.

După citirea Gramatei, Arhiepiscopul Gurie a adresat celor prezenți la ceremonia de înscăunare a episcopului Nectarie un cuvânt ocazional, de mare profunzime și sensibilitate, din care redăm în continuare câteva pasaje:

„Prea Sfințite și în Hristos iubite Frate,

Dăm slavă lui Dumnezeu, Mult Milostiv și Atotdrept, care a făcut dreptate neamului nostru, eliberând pe fiii subjugăți și reîntorcând cetățile

³⁰ *Ibidem.*

³¹ *Ibidem.*

Voievozilor Moldovei – Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare – sub sceptrul gloriosului Rege al României Întregite, FERDINAND I.

Odată cu mărirea Țării, cu Înălțarea Coroanei, cu intrarea Statului Român în drepturile sale asupra cetăților de pe Nistru, și Biserica Românească intră în drepturile ei canonice și deschide izvoarele Harului, odinioară înființate de Voievozii Moldovei și astupate de vitregia vremurilor, redeschide vechile episcopii la Cetatea Albă și Hotin.

Istoria ne spune că lângă moaștele Sf. Ioan cel Nou, chinuit de tătari pe la 1330 în Cetatea Albă, Alexandru cel Bun a reînnoit episcopia de Cetatea Albă și a sfințit ca episcop pe vlădica Iosif. Din Cetatea Albă, el a trecut la Suceava, capitala Moldovei, ducând cu sine și Sfintele Moaște ale Sfântului Ioan cel Nou.

În timpul de pe urmă, Cetatea Albă sau Achermanul, făcând parte din Arhiepiscopia Chișinăului și Hotinului, era cetatea primului Vicar al Arhiepiscopiei. Congresele bisericești din Arhiepiscopia Basarabiei au hotărât, Sf. Sinod al Bisericii Române a consimțit. Corpurile Legiuitoare au legiferat și Majestatea Sa Regele a confirmat ca să se înființeze în Arhiepiscopia Basarabiei încă două episcopii cu depline puteri – la Cetatea Albă și Hotin.

Istoria își revendică drepturile sale și dinspre Suceava vine Vlădica pentru Cetatea Albă (...). În locul lui Iosif, peste 500 de ani se întoarce Nectarie.

Prea Sfințite, vezi cum dreptatea triumfă și în viața aceasta (...), vezi cum se răsplătesc dorințele cele sincere și curate. Cum înalță Dumnezeu pe cei smeriți și cum pogoară pe cei mândri (...).

Pășește spre scaunul episcopesc al Cetății Albe cu credința că asupra Ta s-a înfăptuit Pronia lui Dumnezeu, căci nimenea nu primește cinste decât cel chemat de Dumnezeu, ca și Aron... Primește cărja episcopiei Cetății Albe cu gândul tare ca să răspândești dreptatea lui Dumnezeu, pătruns fiind, că dreptatea trebuie să triumfe și cel ce calcă dreptul altuia poate să se aștepte la pedeapsă pentru restabilirea dreptății.

Scaunul episcopesc al Cetății Albe – Ismail este sufragane Scaunului Arhiepiscopesc din Chișinău. Legăturile și relațiile canonice cu acest scaun dator ești a le păstra cu sfințenie pentru binele Bisericii. Cu cât mai strânse vor fi legăturile acestea, cu atât vei câștiga mai curând încrederea și dragostea păstoriților Tai – a clerului și poporului.

Clerul și poporul pe care ești trimis să-l păstorești aparține mai multor neamuri. Pe lângă români, în Eparhia Cetății Albe – Ismail se află mulți ruși, ruteni, bulgari și găgăuți. Cu duhul blândeței, cu duhul iubirii lui Hristos, cu dreptate și milă Arhipăstorească să le câștigi sufletele.

Știind cât de neplăcută a fost asuprirea pentru noi în trecut, să nu asuprești pe nimenea. Vei avea grijă a-i aduce în Statul românesc, nu

alungându-i din urmă cu toiagul, ci atrăgându-i cu cântarea fluierului, mergând înaintea lor.

Ca pildă de urmat îți va fi Prea Sfințitul Episcop Melchisedec, care a păstorit Ismailul în anii 1856-1877, cu multă evlavie și cu adânc duh bisericesc.

Hristos, care înălțându-Se la cer, a zis: Eu voi fi cu voi în toate zilele până la sfârșitul veacurilor, să te călăuzească în arhipăstoria Ta, acum și pururea.

Amin”³².

La finalul slujbei, îmbrăcat fiind cu toate veștmintele arhieresti, Vlădica Nectarie a ținut un cuvând ocazional dintre ușile împărătești, adresându-se celor de față cu cuvinte de mulțumire și angajament:

„Domnule Ministru, Fiind hirotonit în episcop, am primit darul Duhului Sfânt și cu aceasta facultatea de a sluji Domnului și Dumnezeuului nostru pentru a-L glorifica și a aduce omenirii mântuire.

Majestatea Sa Regele bine a voit a mă întări și apoi, după vechile așezăminte ale Țării, să-mi încredințeze toiagul episcopesc, simbolizând puterea, adică jurisdicțiunea peste această de Dumnezeu binecuvântată Eparhie.

Dumneavoastră acum, mult Onorate D-le Ministru, în numele guvernului Țării, binevoiți a-mi ceti Înaltul Decret Regal. Vă mulțamesc, domnule Ministru, pentru bunăvoința și osteneala ce ați arătat-o față de mine. Eu promit că, cu acest norod bun și blând, pe care am să-l conduc la limanul mântuirii, vom împlini cu sinceritate toate îndatoririle noastre pentru Tron și pentru Țară. Aici sunt urmași ai plăeșilor lui Ștefan Vodă, aici sunt urmași din credincioșii lui Alexandru cel Bun și e cu neputință ca aceștia să nu fie cetățeni buni și credincioși ai Patriei.

Înalt Prea Sfinte Stăpâne,

Înalt Prea Sfinția Voastră, ca reprezentant al Sf. Sinod și ca Arhipăstor al Basarabiei bine ați voit a-mi ceti gramata sinodală și a-mi încredința această dieceză.

Înalt Prea Sfinția Voastră, nu ai avut în vedere interesele personale și ați adus o mare jertfă. De bună voie ați abzis la două părți din arhidieceza ÎPS Tale, numai ca norodul creștin să nu sufere și să aibă destulă îngrijire sufletească. Ați cerut singur împărțirea Eparhiei Basarabiei în trei diocese ca să asigurați o păstorie cât se poate nai bună și credincioșii să fie mulțamiți.

Vă mulțamesc pentru osteneala ce ați avut-o cu instalarea mea și Vă promit că împreună cu clerul și poporul încredințat mie vom păstra și promova legea strămoșească cum am moștenit-o de la părinți.

³² *Ibidem*, p. 658.

Iubiți oaspeți,

Vă mulțumesc tuturor care ați binevoit să-mi faceți cinstea de a participa la acest act solemn din viața mea. Îndeosebi primească mulțămirile mele Dl general Popovici, comandant al Basarabiei, pentru amabilitatea de a-mi onora personal și cu armata instalarea mea. Nu pot să nu amintesc cinstea ce mi-o face Universitatea din Cernăuți trimițând delegații ei, pe dl. prorector Hackman și pe dl decan al Facultății de Teologie, V. Tarnavski, cu un număr frumos de alți profesori de acolo să mă petreacă până aici. Mulțămesc tuturor celorlalți reprezentanți ai autorităților civile și militare și tuturor oaspeților și celor prezenți astăzi aici pentru dragostea cu care mă întâmpină acum.

Iubiți credincioși,

Vin la Dumneavoastră de pe acel petec de pământ încotro la 1402, din această Cetate, a mers primul Mitropolit al Moldovei, Iosif, la Suceava, luând cu sine și moaștele Sf. Ioan cel Nou, care a pătimit martiriul aici, în orașul Dumneavoastră. Acestui sfânt din copilăria mea adresam rugile mele să le mijlocească la Dumnezeu și înainte de a veni acum aici, am fost la Suceava și am făcut rugăciunea mea.

Vin din pământul Bucovinei care adăpostește rămășițe ale măriților Voievozi Moldoveni, care au întins moșia de la munte până la Nistru și Mare, și în special osemintele Marelui Ștefan Vodă, atletul creștinătății, a cărui cetate încă ne-a lăsat zidurile în frumosul Dumneavoastră oraș, unde cu plăieșii săi a păzit țara de invaziile străine.

Vin din Carpați, de unde izvorăsc apele ce revarsă în Nistru și Prut, vă aduc cu mine toată dragostea care se află în caracterul omului, unde domnește natura, cum e în munții Carpați. Voiesc să închin toată activitatea mea norodului bun din sudul Basarabiei. Am spus și Măjestății Sale Regelui că poporul din părțile acestea e un popor bun și un popor de ordine. Cred că am spus adevărul și nu mă voi înșela în așteptările mele, pentru că din trecutul vostru sunteți cunoscuți ca oameni harnici, gospodari buni, credincioși, cetățeni liniștiți, care își fac datoria pentru tron și pentru Țară.

Voi sunteți urmași din strămoși nobili. Aici au fost frământările cele mai mari, războaie mari și tot poporul biruitor își lăsa aici oamenii cei mai de seamă, elementele cele mai nobile. Ai acestor nobili, sunteți Dumneavoastră urmași și ca atare dați garanția cea mai bună că sunteți element de ordine.

Jur împrejurul nostru băntuie neordinea și fericiți suntem că la noi, cu toate asperitățile care le-a lăsat războiul crud, putem trăi în liniște, ne putem dezvolta după plac, avem toate drepturile garantate. Eu acum împreună cu iubitul meu cler și cu Dumneavoastră dreptmăritorilor creștini, vom ajuta să se restabilească ordinea pe deplin și să ștergem urmele triste lăsate de război.

Vă rog să aveți încredere în mine precum și eu încredere am în Dumneavoastră. Să mă sprijiniți ca să vă pot conduce spre binele sufletesc și trupesc, să vă pot conduce spre mântuire. Eu vin cu toată dragostea la Dumneavoastră și voim în pace să trăim. De aceea, vă salut cu cuvintele Domnului «Pace Vouă». În acest semn vreau să-mi încep activitatea.

Vă aduceți aminte de Patriarhul Avraam, care, dacă păstorii lui s-au certat cu cei ai lui Lot, a zis Avraam lui Lot: dacă tu vrei de-a dreapta, eu merg de-a stânga, dacă tu vrei la stânga, eu merg la dreapta cu turmele mele. Așa a fost între ei armonie și binecuvântare.

Cu pacea toate se biruie. De aceea zic eu: în liniște, cu pace toate le vom face. Toți vom afla loc, toți vom avea liniște, vom ajunge ce dorim. De aceea vă salut cu «Pace Vouă».

Iubite cler!

Domnul nostru Iisus Hristos a trimis pe apostoli cu cuvintele: Mergeți în toată lumea, învățați norodul, botezându-l în numele Tatălui și al Fiului și Sf. Duh. Apostolii și-au ales 72 de învățăcei și cu aceștia la un loc au lucrat și au răspândit Evanghelia lui Hristos, au propovăduit pacea și cu aceasta au biruit și câștigat lumea.

Eu, prin Harul lui Dumnezeu, ridicat la treapta de episcop, iau asupra mea moștenirea de la Apostoli și ca urmaș al apostolilor, eu vă aleg ca urmași ai celor 72 de învățăcei. Vă primesc cu toată dragostea și Vă avansează toată încrederea. Am nădejdea că veți justifica această încredere și mă veți sprijini în apostolia mea.

Desigur, Vă așteptați să Vă dezvolt un program. Însă nu pot eu face alt program decât cel stabilit de Domnul nostru Iisus Hristos, care este icoana și prototipul păstorului de suflete. În pastorală e stabilit bine programul nostrum, ca cel mai înalt principiu pastoral: avem să lucrăm pentru preamărirea lui Dumnezeu și mântuirea oamenilor. Se zice mai departe: așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor ca văzând ei faptele voastre, să preamărească pe Tatăl vostru din ceruri.

În acest sens mă veți sprijini să conduc poporul încredințat arhipăstoriei mele, să organizez această nouă eparhie și să dau bisericii acea tărie pe care nici porțile iadului nu o vor strica. Iar tu, Doamne, care ai sădit via aceasta cu dreapta Ta, caută din ceruri spre ea și-mi dă puterea să pot lucra, ca să se desăvârșească ea. Amin”³³.

În după amiaza acelei zile, noul chiriarh a oferit o agapă creștină în localul impozant al zemstvei, unde s-au ținut mai multe toasturi înălțătoare și

³³ *Ibidem*, p.657-658.

ierarhul a fost felicitat de către autoritățile prezente și de mesagerii unor așezăminte din cuprinsul Eparhiei.

Pe la orele 16, Înaltele fețe bisericești și distinșii oaspeți s-au plimbat cu o șalupă pe liman și apoi au vizitat ruinele Cetății Albe, unde au ascultat un program artistic și un concert, prezentat de elevii școlilor primare și secundare din oraș, Liceul de băieți și biserica Sf. Ioan (locul unde fusese înmormântat Sf. Mucenic Ioan cel Nou după martirizare).

A doua zi, luni dimineța, ziua de pomenire a Sf. Împărați Constantin și Elena, vlădica Nectarie, cu o parte din oaspeți au mers cu trenul până la Reni, apoi cu un vapor timp de 4 ore pe Dunăre, ajungând la Ismail, unde li s-a făcut o primire solemnă din partea autorităților locale, a clerului și credincioșilor.

Mulțimile au însoțit înalții oaspeți până la Catedrala orașului, unde a fost oficiat un Te Deum și Episcopul Nectarie a ținut o frumoasă cuvântare, de salut și binecuvântare pentru clerul și poporul încredințat spre păstorire, apoi s-au deplasat la Prefectură, unde autoritățile și diferiți demnitari și personalități locale i-au urat bun venit noului ierarh, precum și pastorație rodnică³⁴.

Cu toții au stăruit ca noul vlădică să-și aleagă reședința episcopală, cel puțin provizoriu, în Ismail, unde se află încăpătoarele clădiri ale fostei episcopii, în timp ce la Cetatea Albă nu era rânduit nimic pentru instalarea noii episcopii. În fața marilor stăruințe depuse și a dragostei nețărmurite manifestată plenar de clerul și locuitorii Ismailului, vlădica Nectarie a consimțit să se stabilească în acest oraș.

Îndată după înscăunarea sa (asemeni episcopului Visarion Puiu al Hotinului, înscăunat cu o săptămână mai devreme la Bălți) și episcopul Nectarie al Cetății Albe a adresat păstoriților săi o scrisoare pastorală, din reședința episcopală de la Ismail, datată 23 mai 1923³⁵.

Concluzii

Acest portret în cuvinte, pe care l-am creionat episcopului Nectarie Cotlarcu al Cetății Albe, primul ierarh al acestei eparhii basarabene reactivată după Marea Unire a românilor de la 1918, cel care a marcat timpul său cu atâtea împliniri și ctitorii, nu este doar un omagiu pe care îl aducem la un secol de la alegerea, investirea și întronizarea sa, ci poate fi considerat și un act de prețuire a memoriei sale, de cultivare a demnității noastre de creștini și de români; de fii și slujitori ai aceleiași Bisericii, pe care acesta a slujit-o cu dăruire și pricepere, cu înțelepciune și jertfelnicie.

Văzând lumina faptelor bune pe care vlădica Nectarie a lăsat-o în istorie, să-l cinștim după cuviință, așezându-l unde-i este locul, în panteonul marilor

---

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, p. 658.

ierarhi și patrioți pe care i-a zămislit acest pământ binecuvântat al Moldovei, revenindu-ne totodată datoria de a ne structura identitatea, așezând fiecare dintre noi, cărămida rânduită nouă de Providență, la edificiul cultural și spiritual al înaintașilor noștri.

Nectarie Cotlarciuc mitropolitul Bucovinei, întâmpinat la o ceremonie în Bucovina (ante 1935). Sursa: Fototeca Ortodoxiei Românești.

CONSTRUIREA UNUI MAUSOLEU ÎN MEMORIA EROILOR DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL – ÎNCEPUTURILE ȘI EVOLUȚIA „MONUMENTULUI EROILOR” DE PE DEALUL MĂGURA OCNEI – CIREȘOAIA

Ovidiu BOLDUR

Building a mausoleum in memory of the heroes of the First World War – the beginnings and evolution of the ”Heroes’ Monument” on the Măgura Ocnei-Cireșoaia Hill

Abstract

”Heroes’ Monument” on Magura Ocnei-Ciresoaia Hill was erected between 1925-1928. Built of polished stone, it has the shape of a missile, 22 meters in height and an ”outlook” of 18 to 20 kilometers.

It can be „attested” as mausoleum, and at the same time classified as a historical monument, mainly because of its uniqueness/rarity and historical significance.

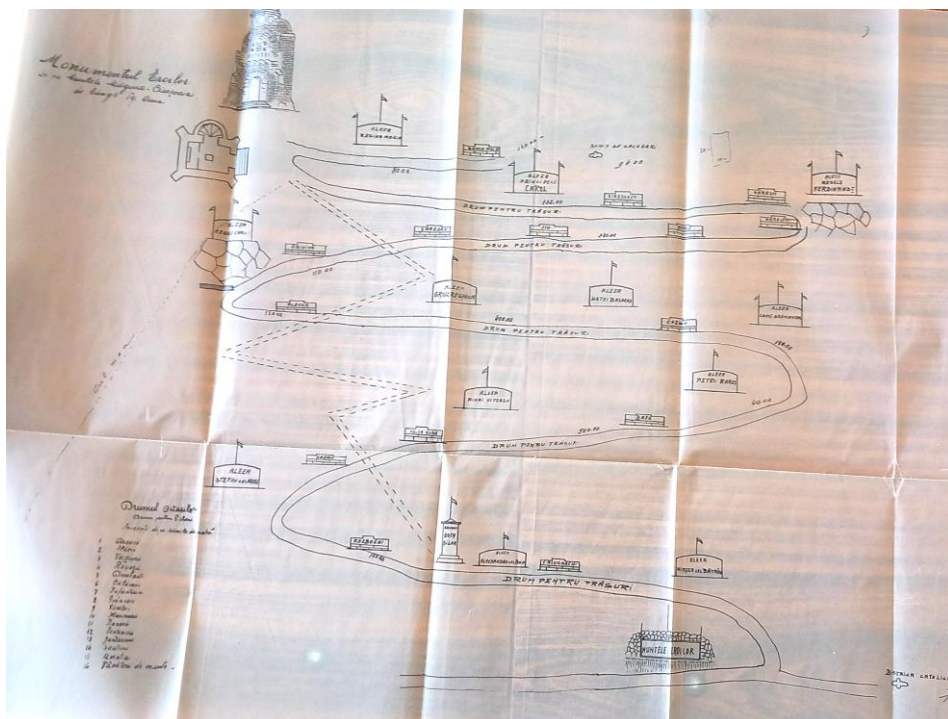
Keywords: Măgura Ocnei – Cireșoaia, mausoleum, heroes’ monument, ”Soliders’ Road”, missile shape.

În octombrie 1923, pentru „strângerea fondurilor necesare la ridicarea unui monument în orașul Târgu Ocna, pe muntele Măgura Cireșoaiei, pentru comemorarea luptelor din Regiunea Târgu Ocna – Oituz, (pre)cum și în amintirea tuturor eroilor morți în campania 1916-1918 (peste 14.000 de ostași căzuți pe frontul de la Oituz – Coșna – Cireșoaia) ... s-a organizat un Comitet sub patronajul A.S.R. Principele Moștenitor, care, prin liste de subscripții și alte colecte să adune fondurile necesare ridicării acestui monument”¹. Aceasta deși,

---

¹ Conform adresei nr. 3532/06.10.2023 a Prefecturii județului Bacău – Serviciul Administrativ, către Președintele Comisiunii interimare Târgu Ocna (AN Bacău, fond Primăria orașului Târgu Ocna, d. 7/1925, f. 10). Din același fond arhivistic, a se vedea și d. 1/1923, f. 58 și 60; de asemenea, informații referitoare la înființarea comitetului pot fi regăsite și în fondul Primăria Bacău, d. 44/1923, f. 14 și 17. Fondurile bănești, necesare pentru această construcție, au fost adunate prin subscripție publică de către Mihai Teodoru, inițiatorul acestui proiect, sprijinit de arhitectul Constantin Ciogolea. Monumentul trebuia să aibă „forma unui Turn înalt, la baza căruia se va construi o cameră specială, în care se vor păstra toate actele comemorative, fotografiile, precum și cărți de aur ce (sic!) se vor forma și cari vor conține numele tuturor luptătorilor, a donatorilor, precum și a acelor ce (sic!) au contribuit la strângerea fondurilor necesare pentru ridicarea lui. Sus în turn se va așeza un clopot mare [...], iar un ceas luminat va suna în clopotul cel mare [...] Clopotul va suna și la moartea fiecărui luptător, când se va putea lua cunoștință” (Înștiințarea Comitetului/1923 – idem, d. 1/1923, f. 59).

în aprilie 1925, Comitetul pentru ridicarea unui monument în Târgu Ocna, pentru comemorarea tuturor luptelor din războiul 1916-1917, patronat de A.S.R. Principele Carol, propunea ca „monumentul să se rădice în Parcul Băilor, Nastasachi”², fiind „imposibil a construi monumentul de pe muntele Măgura, din cauza terenului, care e supus mișcării”³.

Planul „Drumul Ostașilor” (AN Bacău, fond Primăria orașului Târgu Ocna, d. 31/1931, f. 3)

Cu toate acestea, în iunie 1925, Comitetul menționat se adresează primarului orașului Târgu Ocna, pentru a-i permite să ia „peatra de care vom avea necesitate din stâncile de pe acel munte, precum și lemnăria pentru scheletul schelei (sic!)”⁴.

„Dispozițiunile ce urmau a fi luate în localitate”, ca urmare a stabilirii datei de 7 august 1925, pentru „primirea A.S.R. Principele Moștenitor și pentru solemnitatea punerii pietrei fundamentale a Monumentului”, nu împiedică Primăria orașului Târgu Ocna să raporteze Prefecturii județului Bacău că „drumul ce duce pe muntele Măgura are nevoie de reparații”⁵.

² Idem, d. 7/1925, f. 8.

³ Ibidem, f. 6.

⁴ Ibidem, f. 11.

⁵ Ibidem, f. 12. Accesul la „Monumentul Eroilor” se realiza cu trăsurile (ca mijloc principal de transport la acea vreme) pe așa-numitul „Drum al Ostașilor”, care urca de la baza Dealului Măgura Ocnei, până la amplasamentul situat la altitudinea de 520 metri față de nivelul mării.

Astfel, 10 soldați, „cantoniștii” și pompierii primăriei au „fost întrebuințați la curățitul și amenajarea Parcului Nastasachi și a drumului ce duce la monumentul eroilor de pe muntele Măgura”⁶, în așteptarea A.S.R. Principele Moștenitor Carol. Edificiul a fost ridicat în perioada august 1925 – august 1928, lucrările de construcție fiind executate de 40 de militari, zidari, pietrari și cioplitori, coordonați de plutonierul de geniu Gheorghe Angheluță⁷.

La etajul I a fost montat un ceas mecanic, care „acționa la fiecare jumătate de oră un clopot aflat la etajul II. Ceasornicarul Neculai (Constantin) Nalboc urca săptămânal pentru armarea mecanismului”⁸.

În luna martie 1931, „Comanda de pompieri”, prin Vasile Diaconescu, se adresează Primăriei orașului Târgu Ocna, raportând că a „predat monumentul eroilor de pe pe muntele Măgura D-lui Căpitan Cojocar Constantin din Batalionul 10 Jandarmi, încheind și un proces verbal de predare și primire”⁹.

În data de 23 mai 1931, Prefectura Județului Bacău – Serviciul Administrativ înștiințează pe primarul Târgului Ocnei că „... delegațiunea județiană, prin încheierea luată cu procesul verbal nr. 265/931, a avizat defavorabil (sic!) la ajutorul solicitat pentru ceasul și clopotul dela monumentul eroilor de pe muntele Ocnei, întrucât veniturile județului nu pot satisface și această cheltuială facultativă”¹⁰.

De asemenea, „ascensiunea până la dânsul se poate face (și – s. n.) pe un drum pentru pietoni, de-a lungul căruia se găsesc bănci de piatră cu următoarele inscripții: Arcașii, Plăieșii, Verzișorii, Roșiorii, Dorobanții, Călărașii, Infanteria, Grănicerii, Vânătorii, Marinarii, Pionierii, Pontonierii, Jandarmii, Aviația și Vânătorii de Munte” (Idem, d. 18/1938, f. 32).

⁶ Idem, d. 7/1925, f. 17. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, datorită „unor isvóre ivite, drumul ce pleacă și face legătura cu Monumentul Eroilor [...] se găsește stricat afară din cale la locul Sofronie Ardeleanu și ceva mai înainte spre șoseaua ce merge la Slănic... că numai cu piatră sar (sic!) putea umplea, cu oameni ce ar putea să facă prestații cu vite” (conform adresei din aprilie 1942 a Protosinghelului Ghenadie Ionescu de la Schitul Măgura Ocnei către Primăria Târgu Ocna, idem, d. 28/1942, f. 116).

⁷ Gabriela Oprișan, *80 de ani – Mărăști, Mărășești, Oituz*, Imprimeria „Bacovia”, Bacău, 1997, p. 38. Memoriul pentru ridicarea unui monument pe muntele Măgura Cireșoia de lângă Târgu Ocna, (în micul Verdun al României) pentru comemorarea luptelor din regiunea Oituzului și din alte părți, aprobat de A.S.R. Principele Carol prin Ordinul 3318/923, conține subcapitolele „Necesitatea monumentului”, „Procurarea mijloacelor”, (detalii despre) „Monument” și „Strângerea fondurilor” (f. Primăria orașului Bacău, d. 44/1923, f. 15 r.-v.).

⁸ Gabriela Oprișan, *op. cit.*, p. 38.

⁹ AN Bacău, fond Primăria orașului Târgu Ocna, d. 31/1931, f. 3. Din procesul-verbal menționat, remarcăm evidențierea planului imobilului (parter și două etaje, cu scară interioară circulară), structura din piatră a clădirii, inventarul mobil al edificiului, starea de conservare a acestuia, precum și referințe la grilajul din piatră, existent la acel moment.

¹⁰ *Ibidem*, f. 4. În afară de armarea mecanismului, lucrările de reparații și întreținere ale ceasornicului vor fi executate, de ceasornicarul C. Nalboc, inclusiv în perioada aprilie 1939 – aprilie 1941 (a se vedea AN Bacău, fond Primăria orașului Târgu Ocna, d. 34/1940, f. 1 și 2).

**COPIE DUPĂ
MEMORIUL**

**Pentru ridicarea unui monument pe muntele Măgura Cireșoaia
DE LÂNGĂ TG.-OCNA**

pentru Comemorarea luptelor din regiunea Oituzului și din alte părți,

aprobat de A. S. R. Principele Carol

prin Ordinul No. 3318/923

I. NECESITATEA MONUMENTULUI

Mai în toate localitățile și chiar în satele cele mai neînsemnate, s'a ridicat câte un monument în amintirea eroilor căzuți pe câmpul de luptă.

În Tg.-Ocna însă nu s'a făcut nimic, deși e o localitate foarte însemnată, prin faptul că aici e centrul frontului „Oituzului“ unde s'au dat lupte din cele mai glorioase și că s'a rezistat cu succes contra dușmanilor, mai mult ca în orice parte a țării ; astfel că se poate spune cu drept cuvânt, că aici a fost micul Verdun al României.

Cântecul „Oituzul“, piesa „Pe aici nu se trece“ și altele, cari slăvesc luptele de la Oituz, a fost mai mult apoteoza luptelor dela Tg.-Ocna, căci în toată regiunea Oituzului, cele mai mari și multe lupte s'au dat aici.-Tg.-Ocna a rezistat înainte de Mărășești - concomitent cu luptele de acolo și chiar după terminarea acestora, când dușmanii au atacat cu mai mare furie, mai multe zile și nopți.

La Cireșoaia Vânătorii de Munte, organizați sub patronajul A. S. R. Principele Carol, au devenit celebri, iar regimentul lor un corp de elită, și dacă nu era Cireșoaia cădea și Moldova.

Numai când dușmanul s'a convins, că pe aici e imposibil a se trece, numai atunci au atacat Mărășești, unde cu adevărat s'au dat lupte glorioase.- Nu mai mică însemnatate au însă și aceste localități unde s'au dat ultimele lupte mari, după înfrângerea de la Mărășești, și dacă s'ar face o statistică de numărul morților din ambele aceste regiuni, cred că s'ar găsi aproape același număr, căci numai într'un singur punct, la Cireșoaia, au fost îngropați acum târziu 18.000 de morți.

În puține locuri s'au petrecut atâtea fapte de eroism ; căci au fost timpuri, când zile și nopți întregi, câte un singur batalion sau numai 2-3 companii românești, au rezistat în fața mai multor regimente și chiar divizii dușmane, până la sosirea de ajutoare din localități depărtate. - Și în ce localitate s'au înfruntat greutăți așa de mari, încât numai cu ajutorul frânghiilor să se ridice stânci abrupte ; considerate de inamic ca inaccesibile, după cum au făcut Vânătorii de Munte în luptele de la Cireșoaia de la 12-14 August 1917 - când s'a pus capăt atacurilor inamicului ?

În epocă războiului și încă vre-o 2 ani după terminarea lui, s'a cântat de mulți acest eroism.

Se proiectau pe atunci ridicări de monumente și de decorare a acestor localități, cari erau vizitate încontinuu de toți oamenii de seamă din țară și mai ales de buna noastră Regină care au ținut ca în toți anii, după război să serbeze paștele în aceste regiuni.

De atunci s'au decorat Mărășeștii, și alte localități, s'a votat mai multe milioane pentru zidirea unei biserici la Mărășești - asemenea alte milioane pentru Mărăști. Pentru localitatea aceasta nu s'a făcut nimic, mai mult încă, acum mai nici nu se vorbește de ea.

Din aceste motive e necesar a se lua cel puțin acum inițiativa comemorării luptelor istorice de aci prin ridicarea unui monument mareț făcându-se un apel la toată țara.

II. PROCURAREA MIJLOACELOR

Acest apel trebuie să se facă, în special către foștii luptători pentru a duce la un bun sfârșit realizarea operei de mai sus. Pe lângă comemorarea în genere a luptelor, a fie cărei unități care au luptat aci și în orice parte să se comemoreze și faptele individuale a ori și căru Comandant, a ori și ce erou în viață, sau căzut pe câmpul de luptă, stragându-se memorii de fapte din război la localități unde au luptat, decorațiile obținute, fotografiile și eventual orice amănunt în legătură cu faptele de mai sus.

Pentru fiecare din aceste categorii, se va înființa câte o Carte de aur. Asemenea o altă carte de aur specială pentru donatori, precum și pentru cei ce au contribuit la strângerea fondurilor. E neapărat necesar ca aceste cărți, memorii, fotografii să fie păstrate chiar în interiorul monumentului ce se va ridica.

III. MONUMENTUL

Monumentul în chestiune va trebui ridicat în apropierea locurilor unde s'au dat luptele, și pe cât posibil aproape de orașul Tg.-Ocna într'un punct cât mai atractiv, să se vadă cât de departe, să aibă un aspect cât de mareț, împrejurul lui să se poată celebra ceremoniile religioase, să excite curiozitatea de a fi văzut cât mai mult și să atragă pe toți vizitatorii și excursioniștii, înfățișat de a face tot posibilul pentru a fi la un loc mareț și sfânt pentru fiecare bun român.

Muntele Cireșoia unde s'au dat luptele, fiind un singur munte ca Măgura situat chiar lângă Tg.-Ocna - într'o pozițiune încântătoare, admirată chiar de M. S. Regina, cu o înălțime de peste 700 m. cu o perspectivă de 60 Kilometri unde se află o mănăstire și un drum bun de urcat, ar fi cel mai nimerit ca acest monument să fie ridicat în vârful lui.

El ar putea să aibă forma unui turn înalt construit din piatră la baza căruia să fie o cameră specială, în care să se păstreze toate actele comemorative. Impejurul lui să se amenajeze un loc pentru vizitatori, asemenea a se repara drumul. Sus în turn, să fie așezat un clopot mare al cărui sunet să ducă cât mai departe și pentru veșnicie, ecoul luptelor de aici. În vârful lui să fie înfățișat un vânător de munte ținând în mână un drapel național. - Un reflector așezat în el, să lumineze cel puțin, nopțile zilelor naționale și a sărbătorilor mai însemnate. - Ar fi de dorit chiar un ceas luminos, care să sune orele în clopotul cel mare, astfel ca să se poată aminti cât mai des, bataliile din aceste localități.

În ziua de Înălțarea Domnului, când se celebrează pomenirea eroilor, să se facă un mare parastas, la care să ia parte reprezentanții corpurilor ce au luptat aici, precum și veterani, având trenuri cu preț redus sau chiar gratuite. Clopotul să sune și la ziua onomastică sau de naștere a marilor Comandanți vii sau morți și la moartea fiecărui luptător când se va putea lua cunoștință făcându-se pomenirea.

După terminarea lui, se va da numele Comandantului, trupelor ce s'au distins mai mult în localitate, nume care va fi săpat în piatră pe frontispiciu. (**Turnul** . . . . .)

Pe pereții de la intrare vor fi săpate numele generalilor, colonelilor și alți Militari distinși. În interiorul camerei vor fi așezate pe lângă potretele M. M. L. L. Regele și Regina și celorlalți membri ai familiei Regale, un portret pictat în mărime, naturală a A. S. R. Principele Carol sub a cărui patronaj s'a organizat Vânătorii de Munte, precum și un tablou cât mai mare deasemenea pictat, reprezentând urcarea Vânătorilor pe stâncile muntelui Cireșoia. Se vor mai așeza diferite plăci pe cari vor fi înscrise numele tuturor decoraților cu „Mihai Viteazul“ și alte decorații însemnate. Vor fi asemenea așezate portretele ofițerilor morți în lupte, precum a celor distinși, aflați în viață și eventual și a marilor donatori.

IV. STRÂNGEREA FONDURILOR

În primul loc se va face o respectuoasă rugămintă A. S. R. Principelui, Carol pentru a binevoi a lua sub Înălțul Său patronaj, ridicarea acestui monument. După aceasta, se va apela pentru donații la bănci, persoane avute, la marile întreprinderi comerciale și industriale, apoi la societățile foștilor mobilizați de război, la preoții și învățătorii de prin sate ca împreună cu veterani locali mai însemnați să formeze comitete - iar la orașe autoritățile civile și militare împreună cu foștii ofițeri din război, vor forma comitete pentru facerea a diferitelor serbări, baluri, conferințe, precum și subscripții. Se va putea organiza o loterie oferindu-se câștigătorului o vilă cu inscripția „Pe aici nu se trece“ și a mai multor tablouri pictate, reprezentând monumentul cu muntele Cireșoia și alte episoade din război.

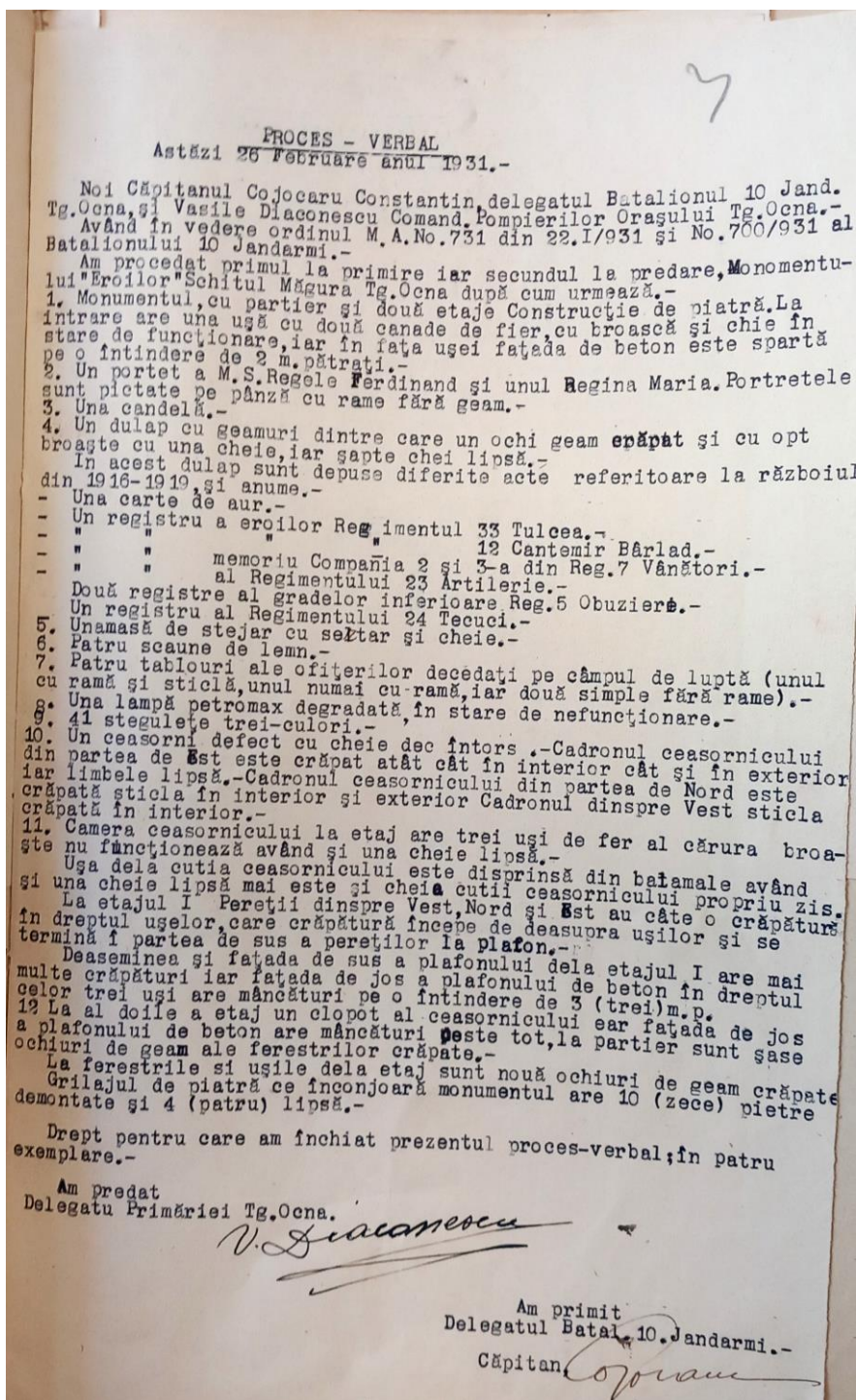
În fine pentru propagandă mai întinsă și chiar pentru popularizarea luptelor din regiunea această se va imprima o mică broșură în mai multe mii de exemplare, în care se va arăta însemnătatea luptelor de aici și din alte părți. - Se va descrie diferite fapte ale M. S. Regelui și A. S. R. Principele Carol. Asemenea a nenumăratelor acte de binefacere a M. S. Regina Maria, în timpul războiului, precum și după terminarea lui.

Va mai conține piesa „Pe aici nu se trece“, cântecul „Oituzul“ și alte ode.

Va avea ca gravuri :

1). Potretul M. M. L. L. Regele și Regina și a familiei Regale. - 2). Portretul A. S. R. Principelui Carol în uniformă de Colonel al Vânătorilor de Munte și a A. S. R. Principesei Elena. - 3). a diferiți Comandanți, pe cât a fi posibil 4. Monumentul 5. O vedere a muntelui Măgura-Cireșoia cu o parte din Tg.-Ocna. - 6. „Vila pe aici nu se trece“. - 7. Vânătorii de Munte urcând stâncile de pe muntele Cireșoia.

Memoriul pentru ridicarea unui monument pe muntele Măgura Cireșoia (AN Bacău, fond Primăria orașului Bacău, d. 44/1923, f. 15 r.-v.)

Proces-verbal de predare-primire „Monumentul Eroilor”
(AN Bacău, fond Primăria orașului Bacău, d. 31/1931, f. 3)

În același an, Comandamentul Batalionului 10 Jandarmi¹¹ solicită, din partea Primăriei orașului Târgu Ocna, „ordonanțarea și emiterea sumei de lei 900 (nouă sute) necesară pentru plata transportului a două tunuri de la Cazarma „Oituz” la Monumentul Măgura”.

La 26 august 1945, monumentul a fost devastat de către trupele U.R.S.S.¹². Ostașii armatei ocupante și-au „încercat armele, ținând fațadele clădirii, iar pereții au fost murdăriți și mâzgăliți, pardoseala a fost scoasă și mormântul de la parter a fost profanat, osemintele celor cinci eroi necunoscuți fiind aruncate”¹³.

În anul 1972 a început renovarea construcției prin „completarea vârfului de dom”, precum și îndepărtarea tencuielii vechi și retencuierea pereților interiori; s-a realizat conexiunea pentru iluminatul interior și exterior, dar și schimbarea dalelor de gresie ale pardoselii¹⁴.

Construirea, existența, „funcționarea” și, în același timp, atestarea Mausoleelor de la Mărășești și Mărăști – Vrancea sau a celui din Parcul Carol – București, dar și a „mausoleelor mai mici” de pe Dealul Mateiaș (comuna Valea Mare Pravăț, județul Argeș) sau a celui din satul Dragosloveni (comuna Soveja, județul Vrancea), precum și a celor dedicate unor personalități ca *Sfântul Andrei Șaguna* (la Rășinari – Sibiu) sau lui *Octavian Goga* (la Ciucea – Cluj), ne determină să opinăm că „Monumentul Eroilor” de pe Dealul Măgura Ocnei – Cireșoia, din vecinătatea orașului Târgu Ocna, poate fi atestat ca mausoleu¹⁵.

Atât prin tipologie (adăpostește osemintele, inițial, ale unui soldat/Erou Necunoscut¹⁶, apoi a cinci Eroii Necunoscuți¹⁷; este construit din piatră buciardată și are formă de obuz, cu înălțimea de 22 metri și o „perspectivă de

---

¹¹ Adresa Comandamentului Batalionului 10 Jandarmi nr. 4346/11.06.1931 către Primăria orașului Târgu Ocna (Idem, d. 31/1931, f. 5).

¹² Gabriela Oprișan, *op. cit.*, p. 39.

¹³ *Ibidem*.

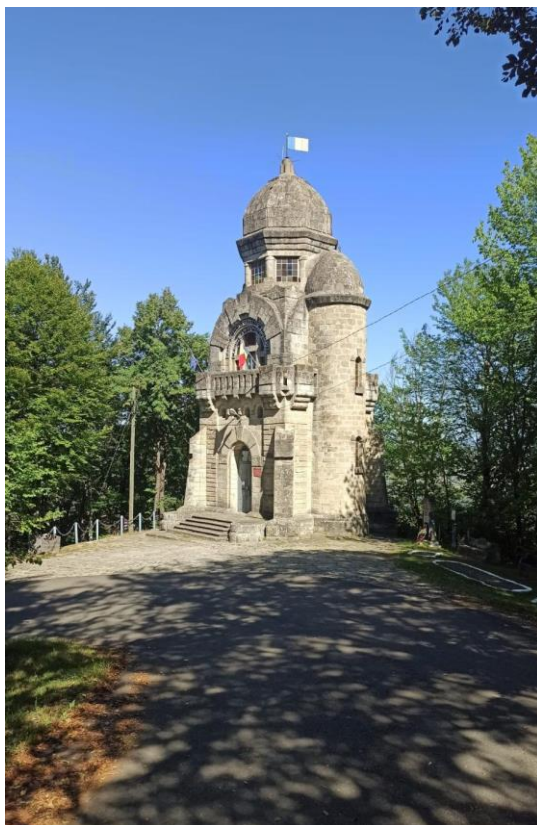
¹⁴ *Ibidem*, p. 39-42.

¹⁵ În opinia noastră, prezintă mai puțină importanță modul cum acest mausoleu a fost denumit, inițial, de către membrii unui „Comitet interimar/comitet pentru ridicarea unui monument”. Cu siguranță, nici membrii celorlalte „comitete” (a se vedea, printre altele, monumentele de pe Dealul Mateiaș – Valea Mare Pravăț sau cel din Dragosloveni – Soveja) nu intenționau să edifice „mausolee”, ci monumente dedicate memoriei eroilor (indiferent cum acestea ar fi purtat titulatura în viitor).

¹⁶ AN Bacău, fond Primăria orașului Târgu Ocna, d. 18/1938, f. 32 v.

¹⁷ Mai mult ca sigur, *Instrucțiunile exhumării Eroului Necunoscut* (document aparținând Societății „Mormintele Eroilor”), pentru alegerea, trimiterea și depunerea osemintelor Eroului Necunoscut de la Poieni – Cireșoia la Mausoleul de la Mărășești, au fost respectate și în cazul osemintelor celor cinci Eroii Necunoscuți din monumentul/mausoleul de la Măgura Ocnei (Idem, d. 1/1923, f. 18-19 r.)

60 de kilometri”¹⁸), cât și prin semnificația istorică (edificiu dedicat memoriei Eroilor Neamului românesc) – construcția, în sine, face parte, indubitabil, din această categorie de edificii, numite generic „mausoleu”¹⁹.

Imaginea mausoleului din drumul de acces spre Mănăstirea Măgura Ocnei
(30.08.2022 – foto prof. Alin Radu, Muzeul din Târgu Ocna)

¹⁸ Idem, d. 18/1938, f. 32 r. Perspectiva de „60 kilometri” ni se pare exagerată. Cu ochiul liber se zăresc Borzești domnului Moldovei, Ștefan cel Mare; așadar o „perspectivă” de aproximativ 18-20 kilometri.

¹⁹ Cu atât mai mult cu cât, raportându-ne la criteriile de clasare în categoria monumentelor istorice (conform cap. III, art. 7-12 din Ordinul Ministerului Culturii și Cultelor nr. 2260/2008, privind aprobarea Normelor metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice), avem următoarea situație: criteriul vechimii („mic”, imobil ridicat între anii 1920-1960); criteriul referitor la valoarea arhitecturală, artistică și urbanistică (cel puțin „medie”); criteriul referitor la frecvență, raritate și unicitate (cel puțin „foarte mare”, dacă nu chiar „excepțional”) și criteriul referitor la valoarea memorial-simbolică (cel puțin „foarte mare”). Însușind cele patru criterii, Mausoleul Eroilor de pe Dealul Măgura Ocnei – Cireșoaia ar putea fi propus spre clasare ca monument istoric de grupă B. În cazul în care, Onor Ministerul Culturii (fost și al Cultelor) ar fi updatat/actualizat/modificat și completat OMCC nr. 2260/2008, edificiul supus atenției noastre ar fi primit calificativul „mediu” la criteriul vechimii și, astfel, ar putea fi propus spre clasare ca monument istoric de grupă A (prin cumularea și a celorlalte trei criterii).

SITUAȚIA SCHITULUI PÂNGĂRAȚI ÎN PERIOADA 1929-1932

Valentin IOAN

Situation of the Pângărați Hermitage in the period 1929-1932

Abstract

In 1929, by appointing the hieromonk Ilarie Lupașcu as caretaker of the Pângărați Hermitage under the administration of the Secu Monastery, there was a real interest, both from the administration of the Secu Monastery, as well as the hieromonk Lupașcu, in order to clarify the situation of the properties of the Pângărați hermitage, but also to bring to the attention of the competent authorities and institutions the situation of this place of worship. The deplorable condition of the hermitage was also emphasized, and the desire to make improvements and repairs to it was very high. At the same time, the state of the hermitage was brought to the public's attention through some news that was published in the national newspapers.

Keywords: hieromonk, sanatorium, monastery, administration, property

În conformitate cu prevederile Înaltului Decret Regal nr. 3173¹ din 18 iunie 1923, se stabilea ca Schitul Pângărați să fie alipit spre administrare Mănăstirii Secu. Nu peste mult timp, la 16 mai 1924, la Schitul Pângărați s-a realizat inventarul avutului mobil și imobil, la care au luat parte un reprezentant al Ministerului Cultelor și Artelor și un reprezentant al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, iar avutul urma să fie predat arhimandritului Ilarion Bălăiță, stareț al Mănăstirii Secu². Din documentele de arhivă, constatăm faptul că, în perioada 1923-1932, printre îngrijitorii Schitului Pângărați au fost: ieromonahul Antipa David, ieromonahul Ambrozie Florescu, ieromonahul Casian Cojoc, ieromonahul Doroftei Lica și ieromonahul Ilarie Lupașcu. La numirea acestora, în prezența unui reprezentant al Mănăstirii Secu, s-a realizat o predare-primire a întregului inventar al bunurilor mănăstirii.

În anul 1929 casierul Mănăstirii Secu, în baza delegației nr. 127 din 1 august, s-a deplasat la Schitul Pângărați pentru a lua în primire averea mobilă și imobilă a schitului de la ieromonahul Doroftei Lica, fost îngrijitor, și a o preda ieromonahului Ilarie Lupașcu. Verificând inventarul, au fost identificate toate obiectele, cărțile și veșmintele, motivând faptul că aproape toate corespund cu

---

¹ „Monitorul Oficial” nr. 132 din 19 iunie 1925, p. 7098.

² A se vedea Valentin Ioan, *Mănăstirea Pângărați în perioada 1924-1927*, în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic” vol. I, Editura Palatul Culturii, Iași, 2023, pp. 291-299.

procesul verbal din 1925, cu unele diferențe și anume că unele ceasloave erau trecute în inventar ca format mare, iar unul era mic³. În perioada imediat următoare, 1929-1932, ieromonahul Ilarie Lupașcu a încercat să facă cunoscută tot mai mult situația în care se afla Schitul Pângărați și proprietățile acestuia, solicitând, de asemenea, sprijin pentru a obține fonduri necesare reparațiilor. În presa românească își făceau apariția tot mai multe știri și materiale privind starea acestui lăcaș sfânt din comuna Pângărați, județul Neamț, iar pentru o cât mai bună înțelegere vom reda câteva extrase din documentele și presa vremii, care scot în evidență situația ansamblului mănăstiresc de la Pângărați, aflată sub administrarea Mănăstirii Secu.

În martie 1930, noul îngrijitor al Schitului Pângărați, ieromonahul Ilarie Lupașcu, făcea cunoscut Ministerului Instrucțiunii Publice și Comisiunii Monumentelor Istorice situația bisericii din Schitul Pângărați: „Biserica din schitul Pângărați unde în continuu se oficiază slujbe și care biserică este veche și de multă vreme nereparată, aproape imposibil de a mai oficia sfintele slujbe prin faptul că acoperișul de șindrilă veche, putred și perforat pătrunzând ploaia înăuntru putrezind și căpriorii cu întreg acoperișul și tavanul având o absolută nevoie de o radicală reparație; care deja Onor. Ministerul de Domenii, la cererea noastră, ne-a aprobat, gratuit din pădurea statului, materialul lemnos pentru a efectua aceste reparații de care are absolută nevoie acest sfânt lăcaș (...). Deci înainte de toate știind că din cauza împrejurările, această biserică lipsită de ori și ce mijloace, din cauza că mica proprietate, adică grădina cu livadă, sunt stăpânite de alții, privim cu jale cum totul se ruinează, iar cimitirul vechi unde zac și mulțime de eroi, frați ai noștri care s-au luptat pentru întregirea neamului, vedem că astăzi, nefiind îngrijit de nimeni, fără împrejmuire, vitele doboară crucile la pământ, iar porcii scurmă mormintele”⁴. De asemenea, ieromonahul Ilarie Lupașcu solicita aprobarea efectuării unor reparații precum: schimbarea dușumelelor vechi de brad cu unele de stejar, schimbarea ferestrelor care erau uzate și prin care nu mai trecea lumina, văruirea pereților din interior motivând că aceștia erau afumați și murdari⁵. În urma analizării solicitării ieromonahului Schitului Pângărați, Comisiunea Monumentelor Istorice făcea cunoscut faptul că au aprobat, la 10 aprilie 1930, reparațiile acoperișului și a pardoselii bisericii precum și văruitul, cu condiția de a nu se strica sau schimba nimic din formele existente, în caz contrar făptuitorii erau pasibili de sancțiunile prevăzute de Codul Penal și de legislația privind monumentele istorice⁶.

³ Arhivele Naționale Neamț, fond Mănăstirea Secu, d. 4/1935, f. 176.

⁴ Arhiva Institutului Național al Patrimoniului (în continuare se va cita Arhiva INP), fond Comisiunea Monumentelor Istorice (CMI), d. 2668, f. 13.

⁵ Ibidem.

⁶ Idem, f. 13v.

În ziarul național „Cuvântul”, sub titlul „Pe ce mâini ajung unele mănăstiri” regăsim atât un scurt istoric, cât și situația schitului Pângărați la nivelul anului 1930: „voim să scriem despre uitata mănăstire Pângărați, ajunsă într-un hal de cotropire samavolnică de nesuferit. E un caz din multe care ar fi de cercetat, fie în ce privește mănăstirile, fie în ce privește bisericile de sate și orașe. Atât în ce le privește pe unele cât și pe altele, s-au săvârșit de la secularizare încoace, pe cari abia acum, de le poți urmări și da de gol. Dar unele au fost urmărite și dovedite (...). Dar să lăsăm această privire de ansamblu a lucrurilor, pentru a veni la cazul special, cel de la Pângărați. Aici este un soi de cotropire și mai ciudată, pentru că nimenea nu-și zice proprietar al averii mănăstirii, dar totuși exercită stăpânirea ca proprietar și mănăstirea nu-și poate vedea de ce e al ei. Pentru aceasta, e nevoie să facem puțin istoric. N-o vom lua de departe, ci numai de unde trebue. În anul 1872, ministerul de interne a cerut Mitropoliei de la Iași învoirea ca să poată adăposti în încăperile mănăstirii un număr de întemnițați. De la secularizare, numărul călugărilor scăzuse și multe încăperi erau goale. Mitropolia a învoit, bineînțeles, rămânând tot ea cea care să dispue de întrebuintarea bunurilor mănăstirii. Dovada e faptul că la 1912, desființându-se închisoarea, Ministerul de Interne n-a mai exercitat nici un fel de proprietate și chiliile au rămas iar la dispozițiunea Mitropoliei. În timpul războiului, s-a înființat aci spital militar. Încetând războiul, a rămas aci spital pentru ofticoși. Fiind însă prea aproape de sat, s-a socotit că nu e potrivit un astfel de spital lângă locuințele sătenilor. De aceea, în anul 1923, spitalul acesta s-a mutat la Bisericiani, unde se afla și acum, sub privegherea Ministerului Sănătății și a Societății pentru Profilaxia Tuberculozei. El se află în bună stare acolo, la loc potrivit, izolat și funcționează cumsecade. Dar iată că domnii de la Bisericiani, dacă au fost o dată la Pângărați, nu vor să lase din mână stăpânirea pe care o exercitau odată acolo. Mănăstirea, rămasă acum singură în casa ei, după ce a adăpostit atâtea așezăminte sociale, în loc să primească mulțumirea pentru jertfa pe care a făcut-o (...). Totuși, autoritatea administrativă bisericească și-a arătat dreptul ei de stăpânire, care însă nu are nici o urmare. În adevăr, în anul 1924, îndată după mutarea spitalului la Bisericiani, Ministerul Cultelor, văzând că mănăstirea acum e slobodă, a voit a înființa din nou în ea obște de călugări. Pentru aceasta a alipit-o, ca administrare la mănăstirea Secu (...), iar prin ordinul Mitropoliei de la Iași, a fost numit și un preot îngrijitor al mănăstirii. Urma ca mănăstirea să-și ia ființa de mai înainte, după ce îngăduise ca alte așezăminte să se sălășluiască în sânul ei (...), în mănăstire, grădina ei e stăpânită de organele spitalului. Această grădină e arendată de autoritatea spitalului când la unul la altul, fără ca spitalul să aibă vreun drept de proprietate. Abia s-a înființat din 1919 și acum face pe stăpânul din mănăstire. Așa cu grădina. Dar tot așa și cu toate clădirile mănăstirii. Ele stau închise. Fără nici o

întrebuințare și sunt expuse ruinei, pe când preotul îngrijitor locuiește într-o cameră dosnică și umedă, ca un biet tolerat (...)”⁷.

În „Cultura Poporului” din 1930, în articolul *Ruina Mănăstirii Pângărați-Neamț* se menționa: „Ni se păraginesc Mănăstirile din ținutul Neamțului (...). Biserica schitului se dărâmă. Prin acoperișul ei străbate ploaia, iar personalul mănăstirii, care locuiește într-o chilioară umedă, moare de foame. Egumenul mănăstirii Pângărați, părintele Lupașcu trăiește o viață necăjită și istovită de sărăcie și supărare, pentru că averea mănăstirii este folosită de străini”⁸. Trebuie să amintim faptul că în anul 1930 Serviciul de Poduri și Șosele al județului Neamț, care făcea parte din cadrul Ministerului Lucrărilor Publice, a realizat un deviz ce cuprindea necesarul de materiale, prețul pentru biserică și pentru celelalte clădiri ale Schitului Pângărați⁹. Nu peste mult timp, în luna mai 1931, într-un raport adresat Ministerului Instrucțiunii Publice, Ilarie Lupașcu își exprima grija pentru acest schit: „ne mai putând răbda și privi mizeria în care a ajuns acest sfânt lăcaș, umil prea plecat și cu deosebit respect (...) cu lacrimi în ochi vă aduc la cunoștință rugându-vă următoarele: acest schit care pe vremuri era Mănăstirea Pângărați nu mai prejos ca celelalte Mănăstiri din țară și după cum ne vorbește trecutul, focar de cultură și morală, de unde scotea cele mai bune elemente. Starea actuală a ajuns cu totul deplorabilă (...). Biserica, care este monument istoric zidită de Alexandru Lăpușneanu la anul 1560, iarăși se ruinează având absolut nevoie de o urgentă reparație (...). Subsemnatul, ca preot îngrijitor al bisericii, sunt foarte persecutat, locuiesc într-o cameră dosnică igrasioasă și fără lumina soarelui, aproape nu am cu ce-mi întreține existența zilnică, din micul salar cel primesc de la stat și acela foarte greu abia la o jumătate de an”¹⁰. Acesta solicita ministrului demararea unei anchete asupra acestei situații, ministrul dispunând, prin Comisia Monumentelor Istorice, delegarea unui inspector pentru cercetări la fața locului¹¹.

Pe 22 iunie 1931, ieromonahul Ilarie Lupașcu, fiind preocupat în continuare de situația ansamblului mănăstiresc, prin adresa acestuia către Comisiunea Monumentelor Istorice prezintă aspecte privind starea acestuia: „în anul acesta din cauza ploilor torențiale, fiindu-i acoperișul vechi și putred, pătrunde ploaia scurgându-se șiroaie în pod, precum și în pridvor, care a început a cădea tencuiala de pe tavan perforându-se, iar falnica turlă de piatră a

⁷ „Cuvântul”, an VI, 16 august 1930, p. 1.

⁸ „Cultura Poporului”, an. X, nr. 336, 21 septembrie 1930, p. 1.

⁹ Emanuel Bălan, *Un deviz de măsurătoare și lucrări de reparații strict necesare la Schitul Pângărați din 1930*, în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic” vol. I, Editura Palatul Culturii, Iași, 2023, p. 299-306.

¹⁰ Arhiva INP, fond CMI, d. 2668, f. 17 f/v.

¹¹ Idem, f. 15.

clopotniței de la intrarea principală, de o înălțime de 25 de m, tot din cauza vremii i s-a descoperit parte din acoperiș, unde iarăși șiroaiele de ploaie umezind zidul pe zi ce merge rapid se ruinează”¹². Prin această adresă se solicita un sprijin din partea Comisiunii Monumentelor Istorice în ceea ce privea reparațiile mai ales că ieromonahul menționa în finalul adresei „noi nu dispunem de niciun fel de mijloace”¹³. În urma celor prezentate, Comisiunea Monumentelor Istorice, în iunie 1931, rezoluționa prin: „nu avem în acest an posibilitatea de a da ajutor în bani”¹⁴, iar în ședința din 9 iulie 1931 aceasta trimitea Societății pentru Profilaxia Tuberculozei raportul Schitului Pângărați pentru a lua măsuri privind reparațiile solicitate, întrucât se folosesc de încăperile acesteia. De asemenea, era întărită ideea ca executarea lucrărilor de reparație să fie făcută astfel încât să nu schimbe nimic din formele existente.

Într-o „Înscricțiune” identificată în jugul de lemn al clopotelor ce s-au păstrat în mănăstire, lemnele curbate ale jugului aveau incizate mențiunea „Iulie 1931” imprimată și în hârtia de registru contabil pe care ieromonahul Ilarie Lupașcu a scris această „Înscricțiune” de unde aflăm: „Fiind grele timpuri, tot subsemnatul, în anul 1930, am făcut și două dulapuri, unul pentru cărți și unul pentru veșminte, care sunt în biserică și o masă înfundată. Am făcut și eu ce Dumnezeu mă lumina cu averea Mănăstirii Pângărați fiind stăpânită de către societatea pentru Profilaxia Tuberculozei, având ca Director [pe] N-lae Vlădescu”¹⁵.

În ziarul „Epoca” din 1931 era promovată voința preoților și administrației Mănăstirii Secu de a scoate schitul Pângărați din situația în care se afla, în care apare articolul *Mănăstiri Cotropite și neslobozite*, unde autorul, arhim. Scriban, făcea cunoscut faptul că „anul trecut, în vremea aceasta, au început o campanie, prin ziarul Cuvântul, pentru cotropirea Schitului Pângărați, din județul Neamț, atârănător de Mănăstirea Secu din același județ. Campania a avut oarecare răsunet. Au mai sărit și alții, cu condeii lor, la același ziar. S-a scris și în ziarele din Iași, că mai aproape de locul cu pricina, s-au mișcat și preoții din jud. Neamțu (...)”¹⁶. Starețul Mănăstirii Secu a afirmat în acest ziar faptul că „luptăm cu toată sânguința pentru a scoate drepturile celui schit din mână străină și capturate cu toată nedreptatea, deoarece suntem în curs de judecată”¹⁷.

---

¹² Idem, f. 14.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Vasile Birzu, *Mănăstirea Pângărați – monografie – studiu istoriografic și aghiologic*, ediție revăzută și adăugită, Editura Astra Museum, Sibiu, 2016, p. 162.

¹⁶ „Epoca”, nr. 759, 9 august 1931, p. 2.

¹⁷ Ibidem.

În octombrie 1931, starețul Mănăstirii Secu, arhimandritul Meletie Nicuța, transmitea președintelui Direcțiunii Generale a Societății pentru Profilaxia Tuberculozei București faptul că „deși prin decretul Regal nr. 1314 din 2 iunie 1918 și 3363/1918 și nr. 3375 din 1918 Schitul Pângărați din județul Neamțu a fost cedat de către dl Ministru de Justiție și Interne Societății pentru Profilaxia Tuberculozei, însă prin decretul Regal Nr. 3173 din 18 iunie 1925 a fost alipit pentru administrarea la această Sf. Monastire Secu din jud. Neamțu. Și deoarece cel din urmă decret Regal adică No. 3173 a rămas în vigoare până în prezent, credeam că se înțelege că toate celelalte decrete menționate mai sus rămân abrogate, iar Monastirea Secu urmează a intra în stăpânirea și a administra acel schit. Nu știm însă sub ce motiv această onor. Societate stăpânește schitul Pângărați cu toată zestrea lui încă din anul 1925, adică de când a apărut decretul regal privitor pe Monastire. Căci dacă acest schit, în urma decretului Regal nr. 3173 ar avea înțelesul că rămâne tot sub administrarea Societății era inutil de a fi mai fost alipit prin decret Regal spre administrare la sf. Monast. Secu. Pentru care, cu deosebită stimă vă rugăm să binevoiți a lua măsurile cuvenite spre a fi părăsite cu desăvârșire Schitul Pângărați și de a nu mai fi administrat de către domnul medic al Sanatorului din schitul Bisericieni și a fi predat cu toată averea și terenul înconjurător cu livada și fără livadă spre administrare Sfintei Monastiri Secu din județul Neamțu conform Decretului Regal menționat mai sus”¹⁸. Răspuns la această adresă, în 9 noiembrie 1931, directorul administrativ al Societății pentru Profilaxia Tuberculozei din România menționa: „sanatoriul Pângărați este numai proprietatea Societății în baza Decretului Lege nr. 3375 din 1918, decret ce a fost ulterior ratificat prin legea votată de Corpurile Legiuitoare. În consecință, Decretul nr. 3173 din 1925 nu are nici o valoare față de lege. Când s-a întocmit decretul despre care vorbiți Societatea nici n-a fost măcar consultată căci ar fi arătat cum stă chestiunea”¹⁹. Insistența starețului Mănăstirii Secu privind administrarea Schitului Pângărați este evidențiată prin adresa nr. 209 din octombrie 1931 către primul ministru Nicolae Iorga, căruia îi solicita: „Domnule prim ministru, credem că avem tot dreptul de administrație asupra schitului Pângărați, conform celui din urmă decret Regal no. 3175 din 18 iunie 1925. Pentru care cu onorată stimă vă rugăm să binevoiți a dispune ca Societatea Pentru Profilaxia Tuberculozei, prin organele ei administrative, să dea pe sama Sfintei Monastiri Secu Schitul Pângărați din județul Neamțu cu toată averea pendinte din el și a fi evacuat de orice persoană s-ar găsi în el ce este în serviciul Societății”²⁰.

¹⁸ Arhivele Naționale Neamț, fond Mănăstirea Secu, d. 3/1931, f. 42 fv.

¹⁹ Idem, f. 43.

²⁰ Idem, f. 45.

În „Unirea”, foaie bisericească-politică din 30 ianuarie 1932, ministrul Nicolae Iorga făcea cunoscut rectoratelor universităților din țară că s-a luat dispoziția ca localurile mănăstirilor dezafectate să fie date în seama universităților pentru a fi reparate cu ajutorul studenților, pentru a putea fi folosite de aceștia ca lăcașuri de odihnă și studiu. Printre acestea se numărau Crasna, Plumbuita, Pângărați, Probota, Slatina, Hlincea²¹.

Din *Referatul asupra Stării actuale în raportu cu vechile stări ale Mănăstirii Pângărați sub regimul Ministerului Sănătății*²², întocmit de Comisiunea Monumentelor Istorice în anul 1939, desprindem faptul că, în perioada 1929-1932, nu au fost efectuate reparațiile necesare.

Într-o adresă din iulie 1944, a protosinghelului Mănăstirii Pângărați, Iulian Dănilescu, care fiind preocupat de îmbunătățirea și realizarea unor lucrări de reparații asupra mănăstirii, în cererea adresată Președinției Consiliului de Miniștri regăsim fotografii și copii după documente cu diferite vederi ale mănăstirii din timpul Mitropolitului Pimen și ieromonahului Ilarie Lupașcu din anul 1932²³.

Foto 1. Schitul Pângărați în anul 1932.
Sursa: Arhiva INP, fond CMI, d. 2668, f. 247.

---

²¹ „Unirea”, an XLII, nr. 5, 30 ianuarie 1932, p.1.

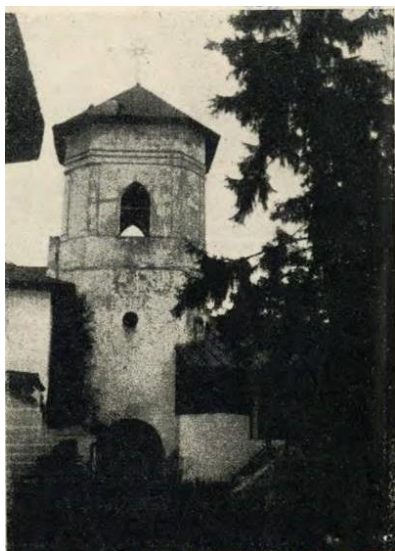
²² Arhiva INP, fond CMI, d. 2668, f. 54.

²³ Idem, f. 250.

Foto 2. Biserica „Sf. Dumitru” a Schitului Pângărați în anul 1932.

Sursa: Arhiva INP, fond CMI, d. 2668, f. 246.

Clopotnița Schitului Pângărați – 1932.

Sursa: Arhiva INP, fond CMI,
d. 2668, f. 245.

În urma celor prezentate, concluzionăm faptul că, în această perioadă, administrația Mănăstirii Secu, dar și ieromonahul Ilarie Lupașcu, numit ca îngrijitor al schitului Pângărați, au inițiat unele demersuri pentru a obține sprijin și aprobări referitoare la efectuarea unor reparații ce se impuneau, reușind, de asemenea, să aducă în atenția autorităților situația în care se afla schitul. Toate acestea au fost făcute pentru a o așeza în rândul mănăstirilor de seamă. Putem observa faptul că situația schitului era reflectată și în presa vremii, mai ales că acest sfânt lăcaș era monument istoric.

PARTIDUL-UNIC AL REGELUI CAROL AL II-LEA: FRONTUL RENAAȘTERII NAȚIONALE/PARTIDUL NAȚIUNII

Daniel DIEACONU

The One-Party of King Charles II: National Renaissance Front/Nation Party Summary

The unique Carlist party, the National Renaissance Front/Nation Party, was a consequence of the establishment of the authoritarian regime of Charles II, who decided to suppress political parties. A power vacuum was created and a political formation supporting the king was needed, which included prominent representatives of the former parties and great men of culture, although they realized that it was an artificial construction, without a doctrinal basis, intended to cover an authoritarian government. It reached over three million members, but without homogeneity, solidarity and support for the regime. Legionnaires also joined the party, especially after the repression of the government of General Argeșanu. The "National Guard" was created, with soldiers in leading positions, the Study Circles of the F.R.N. and the Information and Statistics Service, which joined the Ministry of F.R.N. and the party benefited from the support of the Ministry of National Propaganda, its own press and censorship, which worked in support of the regime and the cult of the royal personality. The elections were carefully supervised, with the involvement of the army, prefects, town halls and company management. The reorganization through the National Party did not bring the expected success, and the German model was adopted through the Gigurtu government. The end of the party is caused by the dethronement of the king, proving to be a weak political body, which, like the other instruments of the Carlist power, could not prevent the change of the regime.

Keywords: camarilla, authoritarian regime, constitution, unique party, cult of personality, ultranationalism.

Regele Carol al II-lea pregătea un regim autoritar, iar Iuliu Maniu realiza acest fapt încă din 1936, considerând că „visurile dictatoriale” ale lui sunt și ale camarilei¹. Înconjurat de o camarilă puternică, aflat sub amenințarea mișcărilor ultranaționaliste, Carol al II-lea a considerat că satisfacerea dorinței sale de putere se poate îndeplini prin instaurarea unui regim autoritar, sprijinit de instrumente adecvate ale puterii, printre care și un partid-unic aflat sub conducerea sa directă. S-a fondat astfel Frontul Renașterii Naționale, un

---

¹ Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (S.A.N.I.C.), fond Casa Regală, d. 30/1936, f. 1-4.

organism hibrid și slab prin eterogenitatea sa. Regimul autoritar al lui Carol al II-lea încheie deceniul carlist, încheie o perioadă de democrație, cu specificitatea ei, dar democrație, și începe perioada dictaturilor. Regimul său a fost și cel care a primit fără ripostă dezmembrarea României Mari, iar oprobiul românilor s-a îndreptat spre regele ce s-a dorit neapărat rege chiar și al unei țări ciuntite. În ciuda eșecului partidului-unic, el nu a dispărut de pe scena politică românească, la fel și cultul personalității și celelalte instrumente ale puterii. Studiul s-a realizat prin cercetarea arhivelor județene din Neamț și Constanța, a Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fonduri dedicate Frontului Renașterii Naționale, Casei Regale, a Ministerului Propagandei Naționale; au fost urmărite studiile istorice concentrate asupra chestiunii, memorialistica și presa vremii.

Gheorghe Tătărescu a fost chemat, în contra uzanțelor, să organizeze alegeri în 1937 și, în contra tradiției, nu le câștigă. La guvernare a fost chemat Partidul Naționalist Creștin (P.N.C.) – Goga-Cuza, un partid fără bază electorală puternică, dar cu disensiuni puternice în cadrul grupării și cu frustrări naționaliste. Potrivit pentru a-și arăta limitele și chiar incapacitatea. Sub influența camarilei, cu sprijin al marilor industriași și bancheri, dar și al unor cercuri economice și politice franceze și engleze, regele instaurează un regim autoritar printr-o constituție întocmită de universitarul Istrate Micescu. Definitivată la 19 februarie 1938 de rege și sfetnicii săi, este plebiscitată de români cu 99,9%. Se suprimau partidele și separația puterilor în stat².

După desființarea partidelor politice, pentru eliminarea vidului de putere era necesară o formațiune politică, un suport social-politic pentru regimul personal al regelui Carol al II-lea și, în special, contra propagandei gardiste. Regele viza mai întâi o organizație profesională și mai apoi un partid, dar Armand Călinescu considera necesară și imediată existența unui partid, „o nouă generație a Măriei Tale”. Acesta credea că trebuie dată o lovitură decisivă partidelor politice³.

Constantin Argetoianu a fost informat că regele dorea un partid unic și iese în întâmpinarea acestuia. Propune lui Călinescu ideea de partid unic condus de rege pentru „a umple golul dintre rege și țară” și în ziua următoare este chemat să-și prezinte părerea în fața regelui, care o găsește „foarte interesantă”⁴.

La 16 decembrie 1938, s-a înființat Frontul Renașterii Naționale, „unica organizație politică de stat”, având ca „șef suprem pe rege”⁵. Decretul-lege din

² I. Alexandrescu, I. Scurtu, I. Mamina, I. Bulei, *Enciclopedia de istorie a României*, Ed. Meronia, București, 2001, p. 17.

³ A. Călinescu, *Însemnări politice 1916-1939*, Ed. Humanitas, București, 1990, p. 102; R.F. Bruja, *Originea și înființarea F.R.N.*, în „Codrii Cosminului”, nr. 10, 2014, p. 232.

⁴ C. Argetoianu, *Pentru cei de azi, amintiri din vremea celor de ieri*, vol. IV, Ed. Humanitas, București, 1991, p. 230.

⁵ S.A.N.I.C., fond Frontul Renașterii Naționale (F.R.N.), d. 27/1938, vol. I, f. 3.

16 decembrie 1938, care constituia această organizație, definea regulamentul și chema la „mobilizarea conștiinței naționale”⁶. Iuliu Maniu considera decretul de înființare F.R.N. ca fiind neconstituțional, fiind încălcate drepturi elementare. Astfel, activitatea politică devenea monopol de stat, fiind încurajate favoritismul, corupția în afacerile obștești, protecționismul vicios. Tărăniștii care intră în F.R.N. sunt văzuți de el ca dezertori; senator de drept fiind, a refuzat mandatul, alegând politica necolaborării cu regimul⁷. Printre membrii fondatori ai F.R.N. s-au aflat politicieni cu state vechi precum Armand Călinescu, Grigore Gafencu, Victor Iamandi și, de asemenea, mari oameni de cultură: Petre Andrei, Lucian Blaga, Ion Petrovici, C.C. Giurescu, Dimitrie Gusti, Constantin Rădulescu-Motru, Mihail Ralea. În Consiliul Superior Național al F.R.N. erau A.C. Cuza, Istrate Micescu, Alexandru Rosetti, Ion Marin Sadoveanu. Partidul era condus de un Consiliu Superior Național format din 150 de membri, un Directorat cu 30 de membri și trei secretari, existând o strictă ierarhizare⁸.

A fost creată și Garda Națională a F.R.N. ca o formațiune auxiliară, un corp de ordine al partidului⁹. Dacă Ministerul F.R.N. era instrumentul politic, brațul înarmat era „Garda Națională”, cu militari în funcții de conducere. De altfel, în lista fondatorilor F.R.N., sunt mai mulți colonei și generali¹⁰.

Cercurile de studii ale F.R.N. reprezentau o poliție politică, la fel funcționând și Serviciul de Informare și Statistică, cu rol în culegere de date, supravegherea alegerilor coordonate de Ministerul F.R.N., o suprainstituție ce controla politicul. Era caracterizat de un puternic centralism, de la acesta plecau ordinele pe scară ierarhică¹¹. Istoricul C.C. Giurescu a fost numit ministru F.R.N. în guvernele dictaturii regale, ajungând apoi și la Ministerul Propagandei Naționale. F.R.N. beneficia și de sprijinul Ministerului Propagandei Naționale, creat în octombrie 1939, condus pe rând de Grigore Gafencu, Al. Radian, C.C. Giurescu și Nichifor Crainic¹². Se considera că guvernul nou instituit și girat de patriarhul Miron Cristea este în fapt o „emanație” a Frontului Renașterii Naționale¹³. Pamfil Șeicaru nota:

---

⁶ „Monitorul Oficial”, partea I, anul CVI, nr. 293, 16 decembrie 1938, p. 5972.

⁷ S.A.N.I.C., fond F.R.N., d. 27/1938, f. 1-2. Și Dinu Brătianu era împotriva unui „partid de frică sau de interes”, care nu va avea succes. (C.I.C. Brătianu, *Carol II, Ion Antonescu, Amintiri. Documente. Corespondență*, ed. Ion Ardeleanu, Ed. Forum-SRL, București, 1992, p. 81).

⁸ L. Boia, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930-1950*, Ed. Humanitas, București, 2013, pp. 133-134.

⁹ „Monitorul Oficial”, partea I, anul CVI, nr. 293, 16 decembrie 1938, p. 2580.

¹⁰ „Universul”, 18 dec. 1938.

¹¹ F. Grecu, *Construcția unui partid: F.R.N.*, Rezumatul tezei de doctorat, Universitatea din București, 2010, pp. 11-13.

¹² I. Alexandrescu, I. Scurtu, I. Mamina, I. Bulei, *Enciclopedia de istorie a României*, p. 115.

¹³ „Curentul”, an XII, nr. 3960, 10 februarie 1939, p. 3.

„Construcția politică a FRN era cu totul artificială. Nimeni nu credea în viabilitatea sa și toată lumea îl vedea ca un simplu expedient al regelui ca să-și acopere dictatura personală”¹⁴.

Unii s-au îmbulzit în partid, unii se fereau. Mitiță Constantinescu de la liberali, fost ministru, îi cere lui Victor Slăvescu (amândoi erau economiști de carieră, cu activitate recunoscută) să intre în partid, să fie chiar printre fondatori, ceea ce se și întâmplă după mici ezitări¹⁵. După suprimarea partidelor politice, singura formațiune politică acceptată a fost Frontul Renașterii Naționale. În scurt timp, noua formațiune politică s-a transformat într-un partid de masă, foarte multe persoane înscriindu-se în partid pentru a nu-și pierde slujbele, la această tactică apelând în special funcționarii publici. De asemenea, au fost situații când oamenii au fost înscriși de autoritățile locale din exces de zel pentru a arăta superiorilor loialitatea lor. În acest mod s-a ajuns ca partidul să numere, la numai o lună de la înființare, peste 3,5 milioane de membri¹⁶, astfel că prin numărul imens de persoane, Frontul Renașterii Naționale părea să constituie legătura între monarhie și națiune.

F.R.N. nu a avut un program propriu-zis, ci se îndrepta spre sprijinirea monarhiei și a regimului personal al regelui. Armand Călinescu a fost cel care a încercat prezentarea „Rostului F.R.N.”, în conferințe radio, dar și prin broșuri cu o largă circulație¹⁷. Pentru organizarea sa în teritoriu, cu lămurirea populației s-au ținut mari adunări la Timișoara, Cluj, Chișinău și Galați¹⁸. Agenția Rador transmitea permanent articolele favorabile F.R.N. din presa străină care erau preluate de ziarele românești, în frunte cu „România”¹⁹.

Constantin Argetoianu vedea în F.R.N. un „bordel nou cu curve bătrâne”, dar aparatul propagandistic funcționa foarte bine, printr-o cenzură severă și în presă nu ieșeau alte păreri, decât cele favorabile²⁰. Ioan Hudiță afla însă din cafenelele bucureștene că F.R.N. era de mulți etichetat ca fiind „Frontul Rușinii Naționale” sau „Frontul Răilor și Netrebnicilor”²¹.

---

¹⁴ P. Șeicaru, *Istoria Partidului Național, Țărănist și Național Țărănist*, Editura Carpații, Madrid, 1963, pp. 250-251.

¹⁵ V. Slăvescu, *Note și însemnări zilnice*, vol. II, Ed. Enciclopedică, București, 1996, p. 325.

¹⁶ R. Fl. Bruja, *Carol al II-lea și partidul unic: Frontul Renașterii Naționale*, Editura Junimea, Iași, 2006, pp. 65-67.

¹⁷ I. Alexandrescu, I. Scurtu, I. Mamina, I. Bulei, *Enciclopedia de istorie a României*, p. 141; *Legea pentru înființarea organizației politice a FRN*, Editura Universul, București, 1939, p. 3.

¹⁸ „Grănicerul”, anul VIII, ianuarie 1939, p. 15.

¹⁹ Presa elvețiană scria că programul F.R.N. este cel mai bun pentru România acestor vremuri. („România”, 9 decembrie 1939).

²⁰ P. Țurlea, *Nicolae Iorga între dictatura regală și dictatura legionară*, Ed. Enciclopedică, București, 2001, p. 47.

²¹ I. Hudiță, *Jurnal Politic*, vol. I, Institutul European, Iași, 1998, p. 163.

Ziarul „România” avea, la 16 decembrie 1938, o ediție specială, fapt normal, fiindcă devenea oficios al F.R.N., cu o prezentare elogioasă pe prima pagină, realizată de către cunoscutul scriitor și gazetar Cezar Petrescu²².

Regimul a creat partidul, nu partidul regimul ca în Italia și Germania și a devenit un produs hibrid, conglomerat de idei, puțin viabil politicului românesc, deși a beneficiat de sprijin material și ideologic. Regimul a fondat partidul pentru a controla administrația prin instrumentul său politic, Ministerul Organizării F.R.N., cu rol bine definit de supraveghere și control al membrilor F.R.N., dar nu numai. Frontul beneficia de pe urma stării de asediu, ceea ce făcea ca în media românească să apară doar publicații favorabile F.R.N.²³ Se constituie Frontul Național Studentesc, în care sunt incluși obligatoriu toți studenții²⁴. Profesorii universitari deveneau membri de drept ai Frontului²⁵.

„România” din 16 decembrie 1938 proclamă faptul că elementele cele mai reprezentative au ales să intre în F.R.N. Entuziasmul popular anunțat de Armand Călinescu devine însă doar o formulă propagandistică. Iuliu Maniu este împotriva constituției și, bineînțeles, a Frontului. Pamfil Șeicaru, ca să intre în grațiile regelui, publică în „Curentul” din 19 decembrie 1938 caricaturi cu Iorga și Maniu, care au refuzat să intre în F.R.N. Maniu a declarat în fața presei române și străine că F.R.N. este neconstituțional și că „prin trădare și servilism nu se poate întemeia o renaștere”. Dar Maniu cunoaște trădarea chiar în cadrul propriei familii. Cassius Maniu, profesor universitar clujean, intră în F.R.N., fapt prezentat de „România” din 16 ianuarie 1939. Vasile Jinga, un tânăr manist, intră și el în F.R.N., crezând sincer în ceea ce făcea²⁶.

Nicolae Iorga își manifestă opoziția în ziarul său, atrăgând supărarea regală, iar ziarul „Neamul românesc”, cu textul său tipărit, este confiscat de autorități. Nu este de acord nici cu purtarea uniformei F.R.N., anunțându-și acceptul doar în cazul în care primește un coif cu țepă pentru ministrul de Interne²⁷. Iorga se afla permanent sub supraveghere strictă, căci profesorul a exprimat de mai multe ori împotriva F.R.N. În decembrie 1938 spune despre partidului unic că e stupid și este împotriva primirii lui Giurescu în F.R.N. Detractorii săi se aflau însă în atenția regelui. Demisionează din funcția de consilier regal și se retrage la Văleni, spunând chiar că se gândește la

²² I. Alexandrescu, I. Scurtu, I. Mamina, I. Bulei, *op. cit.*, p. 141.

²³ *Documente privind istoria României între anii 1918-1944*, Scurtu, I. (coord.), Mocanu, C., Smârcea, D., Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1995, p. 439.

²⁴ I. Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, Ed. Paideia, București, 1999, p. 356.

²⁵ Diana Mihaela Păunoiu, *Sărbătoare și propagandă în timpul regelui Carol al II-lea, 1938-1940*, Editura Academiei Române, București, 2013, p. 61.

²⁶ „Universul”, 4 ianuarie 1939.

²⁷ P. Țurlea, *Nicolae Iorga între dictatura regală și dictatura legionară*, p. 48, 55, 74, 78.

emigrare²⁸. C.C. Giurescu era văzut de rege ca fiind „cult și agreabil” și nu era uitată poziția sa din cadrul P.N.L.-georgist. A devenit rezident al ținutului Dunărea de Jos și apoi ministru însărcinat cu organizarea FRN²⁹.

Profesorul Iorga afirma: „Am căzut unde nu voiam, într-o adevărată dictatură datorită sfintei nebunii a unora și sfintei prostii a altora. Eu știu că e dictatură pentru că cunosc greutățile pe care le întâmpin la scoaterea gazetei”. Persuasiv, regele îl convinge să-și schimbe părerea și chiar să poarte uniforma F.R.N. A contat perspectiva de a deveni președinte al Senatului³⁰.

Un contemporan al evenimentelor, C.D. Dimitriu, nota: „Niște prieteni din altă țară mă întrebau: Cum se poate ca atunci când toată lumea întreagă este zguduită de atâtea îngrijorări, când se pun probleme atât de importante și se ridică amenințări împotriva vechilor așezări politice, când se dărâmă și se suprimă granițele, dumneavoastră, românii, să vă ocupați de câțiva centimetri de fireturi pe care trebuie să le aibă uniforme!?”³¹. Funcționarii, obligați să poarte uniforme, se plâng de prețuri, 4.600 lei față de 2.500, din salarii rămânându-le puțin și cer ajutor la primării³². Funcționarii publici trebuiau, de asemenea, să se prezinte în uniforma F.R.N. la slujbele religioase³³. Membrii F.R.N. utilizau salutul de tip roman, cu ridicarea brațului drept și formula „Sănătate!”. Autoritățile centrale au cerut prefecturilor să impună în primării respectarea salutului de către funcționari³⁴.

Alegerile pentru legislativ, unul decorativ, conform noii Constituții, s-au desfășurat sub atenta supraveghere a prefecților de ținuturi, aleși din rândul ofițerilor, activiștii Ministerului F.R.N. Funcționarii statului veneau la vot cu șefii ierarhici; la fel se întâmplă și în multe dintre întreprinderile industriale. Fiind doar un partid care își trimitea candidații, s-a impus să nu se profereze injurii și nici articole calomnioase ce să nu treacă de cenzură. Candidații erau selectați după datele primite de la Serviciul de Informare și Statistică și erau sprijiniți de primarii locali. Clerul avea, de asemenea, un important rol, mai ales la nivel local, considerându-se că propaganda sa este mai puternică decât a Ministerului Propagandei Naționale. Pe lângă mari personalități culturale, au intrat în Parlament și mari industriași, ilustrând rolul lor de sprijinitori ai

²⁸ P. Țurlea, *Partidul unui rege: F.R.N.*, Ed. Enciclopedică, București, 2006, p. 20.

²⁹ Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. II, Ed. Silex, București, 1995, p. 41.

³⁰ P. Țurlea, M. Ștefan, *Războiul șicanelor*, în „Magazin Istoric”, serie nouă an XXXIV, nr. 1 (406), ianuarie 2001, pp. 39-42.

³¹ P. Țurlea, *Nicolae Iorga între dictatura regală și dictatura legionară*, p. 48.

³² A.N. Neamț, fond Primăria orașului Piatra-Neamț, dosar 142/1938, f. 139.

³³ Idem, d. 113/1940, f. 4.

³⁴ Idem, d. 142/1938, f. 98, 148.

regimului³⁵. În Senat au intrat mari reprezentanți ai culturii române: Dimitrie Gusti, Lucian Blaga, Grigore Antipa, Emil Racoviță, Mihail Sadoveanu, George Enescu, Ion Jalea³⁶.

După alegerile din 1939, deputații și senatorii F.R.N. au trebuit să apară în costume albe de ceremonie. Această obligație a apărut, cel puțin, ridicolă, dar puțini au refuzat, printre ei aflându-se și Nicolae Iorga, care a îmbrăcat fracul³⁷. Martha Bibescu participă la întrunirea Parlamentului constituit pe baza F.R.N., soțul ei fiind ales membru al legislativului. Vedeă adunarea ca o „grădină de crini și margarete”, printre ele un „elefant alb” – Argetoianu. Vede că au „fost spoți cu var ca niște pomi fructiferi sau ca niște WC-uri de gară”. Despre noul parlament, care s-a prezentat în fața opiniei publice în uniforme F.R.N., zice: „I-a înfășat pe toți în alb... În orice caz, uniforma le dă o înfățișare curățică. Vechii politicieni, trecuți prin ciur și prin sită, cu frunțile cele mai posomorâte, poate chiar cele mai josnice, au fost spoți cu var...”³⁸ Iată cum descrie ea deschiderea Parlamentului F.R.N.-ist: „Exact la ora 11 își fac apariția Carol al II-lea, investmântat în alb din cap până în picioare și urmat de fiul său, Mihai, la fel de alb ca și el. În picioare, crinii și margaretele aplaudă frenetic. Printre ei mulți l-au improșcat cu noroi și, la cea mai mică dovadă de slăbiciune din partea lui, sunt gata să-l împoaște din nou. Probabil că tocmai de aceea le-a dat haine albe care se pătează mai ușor – ca să-i împiedice a se murdări³⁹. Îi povestește impresia sa la recepția de la Ambasada Greciei: „O brazdă de flori albe: numai chipurile le erau galbene”. Regele a râs mulțumit⁴⁰.

La jumătatea toamnei s-a încercat o destindere a situației politice, dar fără rezultate vizibile și, pentru a acoperi insuccesul, propaganda carlistă anunța zilnic noi înscrieri în F.R.N., mai ales foști legionari, care-și temeau viața după represiunea guvernului Argeșanu⁴¹. Ziarele publicau, însă, articole largi cu înregimentarea în partid a minoritarilor maghiari, bulgari sau germani⁴².

F.R.N. s-a implicat puternic în sărbătorirea cu fast a zilei de naștere a regelui, la 16 octombrie 1939. „Chemarea Frontului”, trimisă în țară, spunea: „Cu toții într-un gând să arătăm suveranului țării iubirea plină de devotament pe care nația recunoscătoare înconjoară în fiecare moment pe regele său”⁴³.

³⁵ I. Scurtu, *Carol al II-lea – ultimele luni de domnie*, în *Carol al II-lea, regele României, Însemnări zilnice*, Ed. Scripta, București, 1998, vol. III, p. 12.

³⁶ L. Boia, *Capcanele istoriei*, p. 134.

³⁷ P. Țurlea, *Nicolae Iorga între dictatura regală și dictatura legionară*, p. 74.

³⁸ Martha Bibescu, *Jurnal politic 1939-1941*, Ed. Politică, București, 1979, pp. 77-78.

³⁹ Martha Bibescu, *Jurnal politic, 1939-1941*, p. 78.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 79.

⁴¹ P. Țurlea, *Carol al II-lea și Iuliu Maniu*, Ed. Semne, București, 2003, p. 426.

⁴² „Universul”, 12 ianuarie 1939, 20 ianuarie 1939, 12 februarie 1939, 19 martie 1939.

⁴³ S.A.N.I.C. fond Ministerul Propagandei Naționale, d. 403/1939, ff. 102-103.

Membrii F.R.N. au organizat, în București, concerte populare cu fanfară și s-au adunat apoi la Ateneul Român cu focuri de artificii. Devenind „zi de sărbătoare națională”, instituțiile publice au fost închise și în capitalele de județ, unde s-au organizat manifestări ale F.R.N., participând și membrii Frontului Național Studențesc, din care făceau parte, obligatoriu, toți studenții⁴⁴.

De celebrarea zilei regelui s-au ocupat în mod special C.C. Giurescu, ministrul F.R.N., care a cerut organizarea de manifestații în județe și întocmirea de telegrame de omagiere de la instituțiile din provincie⁴⁵. La 16 octombrie 1939, la sărbătorirea zilei de naștere a regelui de la Ateneul Român, C.C. Giurescu (ministru al F.R.N.) a ținut o cuvântare în care a enunțat scopul partidului. Cuvântarea sa a fost tipărită în 40.000 de exemplare care au fost răspândite prin prefecturi⁴⁶.

La 25 octombrie 1939, N.D. Cocea dorea să scoată un ziar, dar se izbește de cerbicia F.R.N.-ului care e în toate: „Împotriva a tot ce se petrece în lume, a ce ne așteaptă, a ce ne pândeste, au un singur leac: F.R.N. Ne amenință ungurii sau bulgarii? F.R.N. Se scumpește viața, lipsesc lemnele, băntuie tifosul, sporește mizeria, n-au soldații noștri nici încălțăminte, nici îmbrăcăminte, nici mâncare, nici muniții pe fronturile adevărate? N-are a face. Trăiască F.R.N.!” Cere ajutor unui mai-mare FRN-ist, care îi răspunde astfel: „Ce vrei să facem, dragul meu? Numai așa mai poți să fii pe placul regelui. Nu uita că nebunul acesta e sclavul unei pasiuni dominante. Ieri ținea la târfa aia de Lupeasca. Azi ține la caraghiozlâcul acesta al Renașterii. Măine... (...) Fă și tu ca noi. Îți dau autorizație pentru câte ziare vrei dacă te angajezi să duci o campanie cu tămbălău pentru F.R.N.”⁴⁷

Funcționarii publici aderă la F.R.N., ziarele scriind că o fac „entuziaști”. O fac prin vocea lui Sandu Grădișteanu, președintele congresului funcționarilor publici, care, printr-o telegramă adresată regelui, anunța aderarea, la fel procedând și părintele Partenie din partea Asociației Clerului Ortodox și Theodor Iacobescu din partea Asociației Învățătorilor⁴⁸.

Reprezentanții guvernului erau trimiși în teritoriu pentru a organiza filialele F.R.N. La Galați, la „marea adunare națională” a FRN au participat miniștrii Mihail Ralea, de la Muncă și Ocrotiri Sociale și Grigore Gafencu, de la Afaceri Externe, reprezentanți regali la o întâlnire cu reprezentanții breslelor

⁴⁴ Idem, d. 103/1939, f. 104; I. Scurtu, Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 354.

⁴⁵ Idem, fond F.R.N., d. 246/1939, f. 4; A.N. Neamț, fond Prefectura Neamț, d. 461/1939, ff. 17-18.

⁴⁶ Diana Mihaela Păunoiu, *Sărbătoare și propagandă în timpul regelui Carol al II-lea – 1938 – 1940*, p. 121.

⁴⁷ N.D. Cocea, *Jurnal*, cuvânt înainte, îngrijirea textului și note de Al. Gh. Savu, București, Ed. Politică, 1970, pp. 78-79.

⁴⁸ „Curentul”, an XII, nr. 3937, 18 ianuarie 1939, p. 9.

de la Dunărea de Jos și a funcționarilor publici⁴⁹. La Roman participa ministrul Petre Andrei la o manifestație cu prezența reprezentanților filialelor comunale și județene conduse de deputatul dr. Ernest Ene și de P.S.S. Arhiereu Ilarion. S-a inaugurat și sfințit un nou sediu și avea loc și un banchet cu prezența cremei județului.⁵⁰

O cercetare asupra arhivelor constănțene ne arată că în orașul de pe malul Mării Negre se remarcă numeroase înscrieri în noul partid încă de la începutul anului 1939, de la adeziuni personale din partea unor oameni care își explicau condiția ca farmacist sau pensionar, până la tabele pe firme și instituții. Trimiteau cereri Inspectoratul Muncii, CFR, echipaje de nave maritime, Căpitania Portului Constanța, Curtea de Apel Constanța, Colegiul Farmaceutic, Inspectoratul Silvic Constanța, Serviciul Maritim Român. Cererile erau de la simpla dorință de intrare în partid până la justificări că „datoria de bun român și de navigator mă face să fiu alături de mișcare ce dă prestigiu și forță”, „...să unească toate energiile românești”, „...aderăm din tot sufletul și împărtășim în totul programul ce și l-a impus acest nou partid de propășire și înălțarea neamului”⁵¹.

În ianuarie 1939, „marinarii credincioși Țării și devotați Majestății Sale Regelui Carol al II-lea, Augustul lor Șef, se înscriu în Serviciul Patriei și Tronului, în Frontul Renașterii Naționale”. Se înscriu în F.R.N. și marinarii de pe vasul „România”, la 4 ianuarie 1939⁵². În martie 1939 și marinarii de pe nava-tank „Steaua Română”, ce făcea curse Neapoli – Curacao, se înscriu în F.R.N.⁵³ Apar și adeziuni personale⁵⁴, care par dezinteresate, dar într-una dintre ele se justifică cererea prin dorința de a ocupa un post de funcționar, femeia împlinind vârsta necesară de 21 de ani.⁵⁵

La început de an 1940, se trece și la reorganizarea F.R.N. La 23 ianuarie, este numit președinte Alexandru Vaida-Voevod, Gheorghe Tătărescu devine vicepreședinte, iar C.C. Giurescu este secretar general al partidului. Încearcă să obțină sprijin de la liderii vechilor partide, este refuzat, doar Mihalache acceptă să devină consilier regal. Primește declarația de fidelitate a legionarilor și în martie-aprilie sunt eliberați din închisori. F.R.N. avea 3,5 milioane de membri înregistrați. La 22 iunie 1940 se fondează Partidul Națiunii,

---

⁴⁹ Ibidem, p. 6.

⁵⁰ „Ritmul vremii”, 5 martie 1940. Întrunirea de la Roman continua pe cea de la Mircești din 4 martie 1940.

⁵¹ A.N. Constanța, fond Frontul Renașterii Naționale, d. 49/1939, f. 2, 7.

⁵² Ibidem, d. 49/1939, f. 28, 38.

⁵³ Ibidem, f. 100.

⁵⁴ Ibidem, d. 46/1939, f. 8, 56, 62, 68.

⁵⁵ Ibidem, f. 9.

care s-a dorit o grupare amplă, dar pe lângă F.R.N.-iști se mai înscriu doar legionarii⁵⁶.

La 21 iunie 1940, Urdăreanu a fost la Elena Lupescu cu dorința de a fi numit șeful statului major al partidului (se va numi Partidul Poporului, zice regele în prima fază)⁵⁷. Se va numi Partidul Națiunii și șeful de stat major al formațiunii este Ernest Urdăreanu, cu grad de ministru secretar de stat, putând astfel să lucreze nestingherit, după cum a cerut regelui⁵⁸. Este felicitat de multă lume, entuziasmul Marthei Bibescu uimind, era deplasat⁵⁹. Buhman ascultă, la radio, cuvântarea lui Urdăreanu, considerând-o ca fiind de sergent major: răstită, scurtă, obraznică⁶⁰. Ziarul „L'Independance Roumaine” din 22 iunie 1940 publică discursul lui Urdăreanu cu o fotografie de la radio și insistă pe calitățile pe care le-a remarcat regele, care-l vede om de acțiune, cu sânge rece și dăruire.

Tudor Teodorescu-Braniște scrie articolul „Partidul Națiunii” în „Jurnalul” din 23 iunie 1940 și cere o „singură voință în jurul regelui”. Deși jurnalist democrat, apreciază că regele reprezintă răul cel mai mic. Ziarul „România”, oficios al F.R.N., devenea „ziar al Partidului Națiunii”, iar Cezar Petrescu explica apariția partidului într-un articol intitulat „Patria mai presus de toate”⁶¹. În același ziar, C.I.C. (Dinu) Brătianu trimitea o scrisoarea, în care cerea foștilor săi „amici politici” să intre în Partidul Națiunii⁶², printre cei intrați aflându-se și Ghelmegeanu. Legionarii intră și ei, conform înțelegerii stabilite între rege și Horia Sima⁶³. S-au înregistrat adeziuni la partid ale unor importanți oameni de cultură, prilej pentru un nou val de revărsare a cultului personalității⁶⁴. În Parlamentul din 1940, șase senatori de drept au fost excluși pentru că nu au purtat uniforma F.R.N.: Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, Mihai Popovici, Alexandru Dobrescu, Ion Mihalache, Nicolae Lupu, V.P. Sasu⁶⁵. Deși urmează un model totalitar de esență germană, Gheorghe Brătianu nu acceptă să

---

⁵⁶ I. Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, pp. 357, 359.

⁵⁷ Carol al II-lea, *Însemnări zilnice*, vol. III, p. 209.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 211.

⁵⁹ P. Țurlea, *Partidul unui rege: F.R.N.*, p. 245.

⁶⁰ E.A. Buhman, *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României. Memorii 1898-1940*, Ed. Sigma, București, 2006, p. 483.

⁶¹ „România”, 23 iunie 1940.

⁶² *Idem*, 28 iunie 1940.

⁶³ I. Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1867-1947)*, vol. III, *Carol al II-lea*, Ed. Enciclopedică, București, 2001, p. 299.

⁶⁴ P. Țurlea, *Partidul unui rege: F.R.N.*, pp. 240-244.

⁶⁵ I. Chifu, *O gafă politică cât jumătate de secol de ocupație sovietică*, în „Dosarele Istoriei”, nr. 12 (28), 1998, p. 63.

intre în Partidul Națiunii, dar se pune la dispoziția regelui pentru o eventuală misiune în Germania⁶⁶.

Consiliul Suprem al F.R.N., la 15 iunie 1940, a stabilit structura și programul noului partid, după principiile NSADP, la cererea lui Ion Gigurtu, devenit prim-ministru, cunoscut ca un apropiat al cercurilor germane. Garda Națională a F.R.N. a devenit Garda Partidului Națiunii, împrumutând același model german. Modelul este de import și influența lui Ion Gigurtu este vădită în această fază. De altfel, Carol al II-lea, încă de la instaurarea regimului său de autoritate, a dorit să arate lui Hitler și Mussolini că dorește să impună un sistem ca al lor. Corpul ofițeresc ajunge în număr mare în rândurile partidului, dar aderările nu sunt sincere. O arată mărturiile lăsate istoriei de oamenii politici ai vremii. Puțini o făceau din convingere, dar critica aparținea câtorva oameni politici, dintre ei detașându-se figura îndărătnică a lui Iuliu Maniu. Tendințele antisemite se făceau din nou simțite: în Partidul Națiunii nu erau primiți evrei⁶⁷.

La 2 iulie, după ziarul „România”, Ernest Urdăreanu prezintă un document important – „Chemarea pentru români”, la scurt timp după cedarea Basarabiei. Cere: „Aveți încredere în rege și în voi înșivă!” sau „Schimbați durerea în dăruire”. La 5 iulie, după același ziar „România”, renunță la funcție, devenind simplu ostaș al partidului, iar Buhman consideră că a dat de greu și a fugit⁶⁸.

Fondarea Partidului Națiunii a adus un nou val de laude, care însă nu a mai surprins, era ceva parte a cotidianului. „România” din 23 iunie 1940 declamă: „Patria mai presus de toate!” și arată că „FRN a organizat Națiunea, a disciplinat-o, iar Partidul Națiunii va forma o Națiune activă”. Sorin Alexandrescu are un capitol intitulat „Autoritarismul regal”, din care preluăm o remarcă despre partidul unic carlist: „F.R.N. este mai mult un spațiu ceremonial decât un instrument al puterii și nu dispune de nici un aparat ideologic”⁶⁹.

Partidul unic al lui Carol al II-lea, deși ajunsese să aibă peste 3,5 milioane de membri înscriși, nu avea un suport doctrinar, niciun program viabil, nu exista nici solidaritatea dintre membri, nefiind de ajuns doar uniforme⁷⁰. „F.R.N. a fost unul din principalele simboluri (dacă nu cel mai important) ale regimului instaurat din 10/11 februarie 1938. Totuși, partidul unic nu a atins cotele de popularitate sau de omogenitate ori de solidarism real cu regimul

⁶⁶ Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune*, vol. II, p. 208.

⁶⁷ I. Scurtu, *Carol al II-lea: Ultimele luni de domnie*, loc. cit., pp. 14-16; S.J.A.N. Neamț, fond Primăria orașului Piatra-Neamț, d. 113/1940, f. 9.

⁶⁸ E.A. Buhman, *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României. Memorii 1898-1940*, p. 483.

⁶⁹ S. Alexandrescu, *Paradoxul român*, Ed. Univers, București, 1998, p. 119.

⁷⁰ I. Scurtu, *Studiu introductiv*, p. 21; Al. Gh. Savu, *Dictatura regală (1938-1940)*, Ed. Politică, București, 1970, p. 180.

carlist pe care propaganda oficială o difuza pe toate canalele de informare în masă”, era de părere istoricul Diana Mihaela Păunoiu⁷¹.

La 4 iulie 1940, după ce se pierduse Basarabia și o parte a Bucovinei, o delegație de foști miniștri țărâniști și liberali a cerut audiență la rege, prezentându-i necesitatea unui guvern de concentrare pentru salvarea a ceea ce se mai putea salva. Regele i-a îndemnat să se înscrie în Partidul Națiunii. La retragerea din Basarabia, Ministerul de Interne a apelat la Partidul Națiunii, încercându-se organizarea unei evacuări haotice⁷².

Deși în Partidul Națiunii au ajuns și mari personalități ale vieții politice și culturale, ca și celelalte instituții create de Carol, era o „formă fără fond” și românii nu au aderat cu entuziasm. Fără îndoială, erau și suporteri sinceri, acei indivizi tipic idealști, pentru susținerea unui regim de mână forte, mici funcționari, subofițeri sau ofițeri de rang mic, autorități locale din mediul rural. Dar marea majoritate a românilor a ales o stare de expectativă, lăsând întreaga răspundere celor ce și-au asumat-o și în special regelui și partidului său, un organism neviabil pentru scena politică românească, într-o perioadă nefastă a istoriei, care nu a putut gestiona o situație grea, cu armată nepregătită, cu dușmani la toate hotarele. Nu știm ce viitor ar fi avut în condiții mai prielnice. A fost caracterizat de birocrație și formalism excesiv. Regele Carol al II-lea a fost detronat și odată cu el a fost desființat și Partidul Națiunii, prin decret al generalului Ion Antonescu. Dar ideea partidului unic, cu milioane de membri, n-a dispărut de pe scena politică românească și conducătorii României au aflat în perioada regimului autoritar inspirație și modele.

---

⁷¹ Diana Mihaela Păunoiu, *Sărbătoare și propagandă în timpul regelui Carol al II-lea, 1938-1940*, p. 46.

⁷² I. Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1867-1947)*, vol. III, *Carol al II-lea*, p. 304.

POVESTEA UNUI SUPRAVIEȚUITOR – GRIGORE GHEBA

Luminița GIURGIU
Teodora GIURGIU

The Story of a survivor – Grigore Gheba

Abstract

Grigore Gheba (1912-2004) was born in a modest family, in Poenița, Dumitrești Commune, Râmnicu Sărat County. At the urging and support of his mother and due to a special talent, he will be a teacher and then a well-known mathematics professor and author of algebra and geometry problems books, published in 6.000.000 copies. As a reserve officer, he participated in the Eastern Campaign, falling prisoner at the Don Bend. Fate made him survive a harsh regime of extermination and return to the country with the "Tudor Vladimirescu" Division.

Keywords: Grigore Gheba, professor, reserve officer, Don bend, "Tudor Vladimirescu" Division.

Generații de elevi au avut drept cărți de căpătâi, în descifrarea tainelor matematicii și asigurarea unor rezultate bune la examenul de admitere la liceu, trei culegeri de probleme, numite pe scurt Gheba, Arimescu¹ și Olivotto².

Un titlu incitant și fireasca întrebare: care a fost legătura între profesorul matematician Grigore Gheba și armata română. A fost general, de când?

În memoriul personal, găsim informații despre activitatea sa militară, unele semne de întrebare găsindu-și răspunsul în alte surse.

Familie

Grigore s-a născut la 15 august 1912, în localitatea Poenița, comuna Dumitrești, județul Râmnicu Sărat, în familia Măriuței (Maria, n. 1885, de profesie casnică) și a lui Ștefan Gheba (decedat în 1942, de profesie agricultor).

---

¹ Aurelia Arimescu, profesoară între anii 1960 și 1985 și director-adjunct între anii 1968 și 1972, la Colegiul Național „Decebal” din Deva; autoare a numeroase culegeri de probleme de matematică.

² Ivanca Olivotto (n. 2 august 1914, Giurgiu – d. 19 martie 1996); absolventă a Școlii Primare nr. 1 și a Liceului de Fete „Regina Maria” din Giurgiu (1925-1932) și a Facultății de Științe a Universității din București (1933-1938); căsătorită cu italianul Ferruccio Olivotto, profesor de italiană și economie; profesoară la școli generale și licee din Câmpulung Muscel, Târgoviște și București; membră în Biroul de conducere al Societății de Științe Matematice; autoare de manuale și culegeri de matematică (cea mai cunoscută este *Culegere de probleme de aritmetică pentru clasele V-VIII*, cu șase ediții între 1958 și 1993); decorată cu Ordinul Muncii clasa a III-a pentru activitate didactică deosebită.

A crescut alături Teodor (n. 1904, agricultor), Dumitru (n. 1908, profesor), Ioan (n. 1910, agricultor), Vasile (n. 1914, profesor) și Alexandru (n. 1916, agricultor). În anul 1936, s-a căsătorit cu Lilica/Lina (Popescu), care, din păcate, va deceda în anul 1945, suferind de aceeași boală ca și frații săi. Căsătoria a fost binecuvântată cu o fiică – Liliana (n. 1938 – d. 1993). După decesul soției, se va recăsători cu Lucreția (născută Cîrnu). Au domiciliat în str. Locotenent Negel, nr. 71 din București.

Studii civile: Școala primară în comuna Dumitrești (1923), Școala Normală Odorhei (1934), Facultatea de Matematică și Fizică a Universității București (1952).

Cunoscător al limbilor franceză și rusă.

Studii militare: Școala Militară de Ofițeri Rezervă Infanterie nr. 1 Bacău (1936-1937), Școala Militară de Ofițeri de Artilerie Riazan (șase luni, 1943) și Școala Antifascistă (patru luni, 1943) de la Moscova.

Grade militare: sublocotenent (1936), locotenent (1944), căpitan (1945) și general în retragere (1995).

Activitate:

- 1933: soldat la Regimentul 4 Vânători; fruntaș din 20 februarie 1935;
- 1934-1939: învățător;
- martie 1939 – noiembrie 1942: concentrat la Regimentul 9 Infanterie Râmnicu Sărat; comandant de pluton (22 iunie 1941-22 noiembrie 1942); pe front în Basarabia, Rostov și Cotul Donului;
- 21 noiembrie 1942 – octombrie 1943: prizonier, prin încercuire, în Lagărele 74, 160 și 714 Riazan, Oranki și Vladimir (URSS); secretar de cadre și membru în Comitetul de formare al Diviziei „Tudor Vladimirescu”;
- octombrie 1943 – septembrie 1946: comandant de baterie în cadrul Regimentului 3 Infanterie (Divizia „Tudor Vladimirescu”);
- 23 august 1944: a revenit în țară cu Divizia „Tudor Vladimirescu”;
- 23 august 1944 – 9 mai 1945: cu Regimentul 3 Infanterie, comandant de baterie de 120 mm, pe front la Sfântu Gheorghe, Oradea, Debrețin și Munții Tatra; a fost rănit ușor la piciorul drept, în localitatea Debrețin, la 15 ianuarie 1945;
- 19 martie – august 1945: prefect al jud. Râmnicu Sărat;
- 15 august 1945: trecut în armata română conform Înaltului Decret Regal nr. nr. 2125/1945, cu drepturi de la 1 septembrie;
- 15 ianuarie 1946: desconcentrat și vărsat Comisariatului Militar Râmnicu Sărat;
- septembrie 1946 – septembrie 1951: învățător (București); vicepreședinte al Organizației Județene Râmnicu Sărat a Frontul Plugarilor și președintele Organizației București (Circa 28) a Frontul Plugarilor;

- septembrie 1951 - septembrie 1956:
profesor de matematică (București).

Decorații

- Ordinul „Coroana României” (1942);
- Ordinul „Steaua României” (1942),
- Medalia „Victoria” (1945).

În memoriul său se găsesc următoarele
aprecieri anuale semnate de șefii/comandanții
săi: **„Foaie calificativă” 1 noiembrie 1939-31**

octombrie 1940 – Regimentul 9 Dorobanți

Râmnicu Sărat „I. Aptitudini militare fizice.

Înfățișare plăcută. Sănătos. Destul de rezistent
pentru a face campanie. Ținută îngrijită. În fața
trupe se prezintă mulțumitor. În concluzie:

mediocru. II. Se orientează binișor în teren. Nu
destul de energic. Spiritul de inițiativă puțin dezvoltat. Nehotărât. Lipsit de
caracter. Cunoaște regulamentele, însă din lipsă de practică le aplică greșit. Este
prea încrezut de faptul că a făcut o școală de ofițeri în două luni de zile. În
concluzie: slabe aptitudini de front. III. Capacitate. Inteligent. Judecata, deși
formată, însă este lipsit de bun-simț. Memorie bună. Cultura generală în
dezvoltare. Cultura profesională în progres. Profesie – învățător. A urmat
cursurile Centrului de instrucție divizionar înființat pentru ofițerii de rezervă, cu
curs redus, care s-a desființat după 3 săptămâni. În concluzie: în formare. IV.
Educația militară. Disciplinat. Autoritar. Simțul datoriei nu îndeajuns de
dezvoltat. Este înscris în „Garda de Fier”, unde activează, fără a o propaga în
armată. Ordinele nu le execută așa cum se dau, ci le interpretează. Nu destul de
sincer și cu maniere care lasă de dorit. În concluzie: multe lipsuri în educația
militară. V. Îndeplinirea serviciului. Deși comandant de pluton, totuși nu i s-a
încredințat propriu-zis comanda [document deteriorat] concediu prin rotație din
compania cercetare. Acordându-i-se o permisie de 3 zile, la prezentare a
întârziat 3 zile pe motiv că regimentul se găsea în deplasare și s-a dus înainte să
aștepte regimentul. În concluzie: mediocru. VI. Relațiuni diferite. Etatea – 28
ani. Vechimea – 5 iulie 1940. VII. Concluzii: mediocru. VIII. Propuneri:
nepropozabil”³. **„Foaie calificativă” 1 februarie – 11 martie 1941 –**
Regimentul 49 Infanterie „Aptitudini fizice. Sănătos. Rezistent, cu prestață
în fața frontului. Poate suporta greutățile unei campanii. Trage bine cu
armamentul și în special cu aruncătorul brandt. Aptitudini militare. Bune
aptitudini în teren. A comandat Plutonul Brandt, instruindu-l cu rezultate
frumoase, cu toate că timpul a fost scurt. Energic și cu sânge rece. Capacitate.

³ Arhivele Militare Române, fond CM Sector 5 București, d. 727, locotenent-colonei, f. 8.

Ofițer inteligent și cu bun-simț. Educația militară. Ofițer disciplinat, cu simțul datoriei dezvoltat, lucrând din convingere pentru instruirea oamenilor de sub comanda sa. Îndeplinirea serviciului. S-a ocupat în mod serios de instrucția oamenilor de sub comanda sa, dând rezultate frumoase. Cu toate că este făcut sublocotenent numai în urma cursului de 2 luni ce l-a urmat, poate fi pus alături de cei mai buni ofițeri de rezervă. Relațiuni diferite. Etate – 29 ani. Vechimea în grad – 30 iulie 1940. N-a fost pedepsit. Nu are vicii. Concluzii. Ofițer de rezervă foarte bun. Propuneri. Fiind nou în grad nu face obiectul niciunei propuneri. Notele șefilor ierarhici superiori: sublocotenentul rez[ervă] Gheba Grigore [instruiește] pentru război cele 3 grupe de brandt 60 mm de la com[pania] pușcași. Ofițerul s-a devotat instrucției, reușind să formeze pe toți oamenii buni servanți. La tragerea de luptă a avut rezultate excelente. În bat[alion] a pregătit în două rânduri de [indescifrabil], cu rezultate din cele mai bune. Conștiincios în serviciu. La inspecția ce i s-a făcut de dl. comandant al Div[iziei] 25, ofițerul așa cum s-a prezentat și modul cum a condus instrucția, a fost cotate cu f. bine. Nu prea e bun ofițer de rezervă [?]. Comandantul Bat[alionului] I/49 Inf[anterie] – maior Niculescu”⁴.

„Foaie calificativă” 12 august – 1 noiembrie 1941 – Regimentul 49 Infanterie I. Aptitudini fizice. Înfățișare plăcută, sănătos, poate suporta greutățile unei campanii. Cu armele infanteriei trage mulțumitor. Ținută îngrijită, se prezintă binișor în fața frontului. **II. Aptitudini militare**. În general în dezvoltare, mai ales că ofițerul a făcut școala cu acel curs redus. Nu a avut timpul necesar de a și le dezvolta complet, hotărât câte o dată, cu inițiativă prea multă, în detrimentul serviciului. **III. Capacitate**. Inteligent și cu judecata clară, cu bun-simț și spirit de metodă. Memorie bună. Cultură generală – învățător cu 7 clase normală. Cultura profesională în dezvoltare, instr[ucția] armei urmând a și-o mai completa prin concentrări cât mai dese. **IV. Educație militară**. Disciplinat, însă vorbește și argumentează mult. Simțul onoarei și camaraderiei în dezvoltare. Curajul răspunderii mediocru. Devotat și patriot, duce o viață modestă. Nu prea este sincer, însă este bun executant la ordinele primite. **V. Îndeplinirea serviciului**. Slt. rez. Gheba Grigore, pe timpul cât l-am avut sub comandă, cdt. [comandant] Bat[alion] 2 munci agricole în Transnistria și-a îndeplinit serviciul (misiunea) în condiții bune, dând randamentul așteptat. **VI. Relațiuni diferite**. [...]. A fost pedepsit de batalion, dar în vremea cercetărilor i s-a stabilit nevinovăția și i s-a ridicat pedeapsa. Slt. rez. Gheba Grigore, pe lângă misiunea principală ce a avut-o, munca câmpului, a ținut legătura prin serbări cu populația și învățătorii satelor pe unde a fost, trezind în ei simțământul național-patriotic. Deși a fost un adept al regimului legionar, s-a lăsat cu totul de el. Afirm acesta din convingeri personale. **VII. Concluzii**. Slt.

⁴ Ibidem, f. 9.

rez. Gheba Grigore este un ofițer de rezervă bun și necesar instituției. VIII. Propuneri. Nu face obiectul propunerii, neavând stagiul cerut de lege. Comandantul Comp[aniei] 6, căpitan Staicu.

Nota șefului ierarhic superior. Slt. rez. Gheba Grigore a avut comanda Plutonului 2 din Compania 6. Pe timpul cât a comandat plutonul a contribuit cu suflet de bun român la îndeplinirea misiunii de a strânge recolta din sectorul ce i s-a încredințat. S-a prezentat cu autoritate suficientă în fața populației civile în satele pe unde a lucrat și a reușit să facă o bună organizare a muncii, astfel că, cu toate greutățile și lipsurile întâlnite, a atins scopul ce i s-a fixat: a strâns, a treierat și depozitat toată recolta.

Acest ofițer însă are unele porniri către ilegalități, fapt ce a făcut să primesc câteva reclamații de pe urma sa. Totuși, datorită spiritului voinic de care este animat, a reușit să execute ordinele date, ajutând administrația civilă, care neavând personal de execuție, a recurs întotdeauna la serviciile unităților din acest batalion.

Ordinele primite, deși le execută totuși, are păcatul de a le discuta și aceasta dovedește că nu are educația militară formată. Este susceptibil de a se forma, dacă comandantul de companie urmărește și educația ofițerilor.

Deși în civilitate a fost un adept al mișcării legionare, la unitate nu a făcut niciun act sau niciun fel de mișcare care să frizeze disciplina. Se pare că s-a convins că tendințele acestei mișcări erau în dezacord cu năzuințele neamului românesc. Din acest punct de vedere i se poate acorda încredere.

În general, ofițerul, deși nou în grad și cu o pregătire scurtă poate face față comenzii ce i s-a încredințat mai ales dacă comandantul de companie este el format pentru a-și forma subalternii. Îl califică bun ofițer de rezervă. Fiind nou în grad nu face obiectul niciunei propuneri. Comandantul Bat[alionului] II/49, maior Luscan”⁵.

„Fișe individuală” 2 ianuarie 1944 – Regimentul 3 Infanterie/Divizia I Română „Tudor Vladimirescu”

[...] II. Date militare. 1. Aptitudini fizice. Sănătos, rezistent. 2. Capacitatea. Inteligent și cu judecata clară. Sesizează și judecă frumos orice problemă. Posedă frumoase cunoștințe [indescifrabil]. 3. Educație militară. Disciplinat din convingere. Manierat adevărat. 4. Aptitudini militare. Foarte energic, autoritar și cu prestanță în fața frontului. Cu mult spirit și inițiativă și metodă. Cu putere de muncă [indescifrabil]. 5. Ce comandă. Compania aruncătoare de 120 mm ce comandă este bine instruită, educată și pregătită pentru luptă. [...] 7. Concluzii generale. Punctual. Cinstit. Devotat. Bun camarad. Se bucură de încrederea subalternilor, camarazilor și șefilor. Nu însă destul de modest. nu are vicii. Este un foarte bun ofițer pe care se poate conta.

⁵ Ibidem, f. 10.

8. Pedepse. Nu a fost pedepsit. 9. Propuneri eventuale. Merită a fi avansat la gradul de locotenent. Comandantul Regimentului 3 Infanterie, indescifrabil”⁶.

„**Foaie de notare**”⁷

Nu are memorii. Nu are caracterizare.

Din discuțiile avute în comisie au rezultat: actualmente este inspector în Raionul „Lenin” cu munca de alfabetizare. Este căsătorit.

Este de origine socială țăran sărac, nu posedă avere, afară de o casă de locuit. A fost pe frontul din Est, comandant de pluton brandturi până la Cotul Donului, unde a fost făcut prizonier. Apoi a fost pe frontul din Vest și a căzut rănit la Debrețin. În trecut n-a făcut politică.

În concluzie, poate rămâne of. rez. cu gradul respectiv și specialitatea 20.

Președinte – indescifrabil.

Membru – indescifrabil”⁸.

În „Memoriul personal” se găsesc două autobiografii, care pot, într-o anumită măsură, să ofere explicații parcursului carierei lui Grigore Gheba, pe care le redăm în continuare.

Prima este datată 19 ianuarie 1957:

„Subsemnatul Gheba Șt. Grigore, născut în anul 1912, luna august, ziua 15, în com. Poenița, raionul R. Sărat, Reg. Ploiești, la cererea Comisariatului Militar dau următoarea autobiografie:

1) Originea socială: părinții mei sunt categorisiți ca țărani săraci cu 1½ ha pământ de munte. Tatăl meu e mort din 1942. Mama are 73 ani și e întreținută de subsemnatul; nu are nicio avere.

Am 5 frați: Gheba Teodor, țăran sărac, în com. Poenița, R. Sărat; Gheba Dumitru, profesor, aceeași localitate; Gheba Ion, țăran sărac, în com. Poenița, R. Sărat; Gheba Vasile, profesor, com. Slobozia Bradului, R. Sărat; Gheba Alexandru, țăran mijloc, în com. Poenița, R. Sărat.

Subsemnatul sunt profesor de matematică la Șc. 148 București, raionul Lenin; nu am alt venit decât salariul. Soția Lucreția Gheba – casnică.

2) Studii: licențiat în Matematică și Fizică, profesor de matematică. Am făcut universitatea în București.

3) Politic: n-am făcut niciun fel de politică; în anul 1935 am terminat studiile; în anul 1938, am fost concentrat și fără întrerupere; în anul 1942, noiembrie am căzut prizonier; în anul 1943, am venit cu Div. T. Vladimirescu. La înscriere în div. am avut gradul de slt., am fost avansat pe front la gradul de căpitan. În anul 1945, luna martie 19 am fost numit prefect al jud. R. Sărat. În 1946, am fost chemat la divizie și demobilizat. În acest timp am fost

⁶ Ibidem, f. 1.

⁷ Nu este precizat emitentul și nici data de întocmire – n.n.

⁸ Arhivele Militare Române, Fond CM Sector 5 București, d. 727, locotenent-colonei, f. 41.

președintele org. județene al FP⁹ din R. Sărat. În București, am venit în anul 1946, de când funcționez fără întrerupere ca profesor.

Soția mea, Gheba Lina a decedat în anul 1945. În prezent sunt recăsătorit cu Lucreția Cîrnu, fără profesie și fără avere. N-a făcut și nu face nicio politică. N-am fost niciodată membru al vreunui partid și nu sunt; de asemenea și soția actuală. Am fata studentă la Facultatea Juridică, anul II, UTM, cu numele Gheba Liliana.

Am făcut serviciul militar ca sublocotenent de rezervă în Reg. 9 Infanterie din R. Sărat. Am făcut o șc. de artilerie, timp de șase luni la Moscova, fiind în Div. TV și apoi am comandat Bateria 120 branduri”¹⁰.

Cea de a doua, cu mai multe informații, nu este datată. Presupunem că a fost întocmită în anul 1952:

„AUTOBIOGRAFIE

apartinând Gheba Grigore, căpitan, fiul lui Ștefan, născut în ziua de 15 august 1912, în comuna Poenița, jud. R. Sărat, de naționalitate român. Am 6 frați: Teodor, agricultor în com. Poenița, jud. R. Sărat înainte de 23 august 1944, în prezent directorul Ateneului pop[ular] local; Dumitru, directorul școlii din com. Dumitrești, R. Sărat, înainte de 23 august fost învățător (membru de partid), Gheba Ion, agricultor înainte de 23 august în com. Poenița, R. Sărat, în prezent agent veterinar în aceeași comună; Gheba Vasile, învățător în com. Slobozia Bradului, R. Sărat și înainte de 23 august și după această dată (amândoi frații sunt m[embri] de partid); Gheba Alexandru, agricultor în com. Poenița, R. Sărat. Toți sunt țărani săraci. Nu au legături cu străinătatea.

Am lucrat independent din anul 1935, fiind numit inv[ățător] în satul Târnova, R. Sărat, timp de trei luni, după care am intrat în armată (Șc. Of. Rez. Bacău). Școala normală am absolvit-o în anul 1934, în orașul Odorhei. Înainte de al Doilea Război Mondial am fost inv. și concentrat după cum urmează:

1934: absolvent al Școlii Normale, numit inv. 3 luni și

1935-1936: am făcut armata

1937-1938: inv. în satul Lăstuni, jud. R. Sărat

1938-1939: inv. în satul Săliștea, jud. Maramureș

1939: până în luna feb[ruarie] inv. în com. [indescifrabil] și apoi concentrat la Reg[imentul] 9 Dorobanți, din 1939 până în 1942 luna noiembrie, când, fiind pe front, la Cotul Donului, am căzut prizonier.

1942-1943: prizonier în URSS, în Lagărul 160 (Suzdold). În timpul prizonieratului am făcut o școală antifascistă, la Moscova, începând din luna feb. 1943, până în luna iunie 1943. După terminarea acestei școli, am trecut prin toate lagărele de ofițeri și trupă pentru înființarea Div. «T. Vladimirescu»,

⁹ Frontul Plugarilor – n.n.

¹⁰ Arhivele Militare Române, fond CM Sector 5 București, d. 727, locotenent-colonei, f. 11.

împreună cu tov. Ana Pauker, Vasile Luca și Ghe. Stere. În 1943 am intrat voluntar în Div. «T. Vladimirescu». În anul 1944, am intrat pe front și am luat parte la toate luptele Diviziei 1-a, în calitate de comandant al Batalionului 120 brandturi și apoi al artileriei regimentare a Regimentului 3 din Div. «T.V.» Am fost rănit în luptele de la Debrețin. Ordin de zi nr. 247. Internat în spital în jud. R. Sărat până în luna feb. 1945, când mi s-a dat concediu medical. În timpul concediului am desfășurat o intensă activitate politică până în luna martie (19), când la propunerea Div. «T.V.» și a Partidului C[omunist] din orașul R. Sărat, am fost numit prefect al jud. R. Sărat, fiind și vicepreședintele Org[anizației] Fr[ontul] Plugarilor din R. Sărat. Am făcut parte din Fr. Plugarilor, pentru că R. Sărat era în lotul Frontului Plugarilor pentru conducerea Prefecturii în anul 1945 și subsemnatul eram propus pentru postul de prefect al județului.

În luna mai 1945, am fost chemat la Divizia «T.V.» și avansat la gradul de căpitan. Am intrat în Div. «T.V.» cu gradul de sublocotenent, am fost avansat pe câmpul de luptă la gradul de locotenent și după chemarea la Div. «T.V.» din funcția de prefect, am fost avansat la gradul de căpitan.

Din motive de boală, la raportul înregistrat la nr. 488 al Reg. 3 din Div. «T.V.» am fost demobilizat pe data de 27 iunie 1946, fiind în concediu medical până în luna septembrie 1946, când am intrat în învățământ.

1947-1948: înv. la Șc. Ghencea București

1948-1949: înv. la Șc. 57 fete Buc.

1949-1950: înv. la Șc. 57 fete Buc., iar în anul 1950-1951 și în prezent sunt înv. la Șc. 57 băieți Buc.

Până în anul 1946, am fost vicepreședintele Fr. Plugarilor din R. Sărat, la venirea în București și după demobilizare am fost numit președintele Fr. Plug. din Circa 28, până s-a desființat organizația din Capitală.

Nu am făcut parte din niciun partid politic până în anul 1945.

Căsătorit cu Lina Gheba, fostă Popescu, actualmente înv. la Șc. nr. 50 băieți (membră de partid). Am un copil de 14 ani la școală.

Am făcut parte numai din Reg. 9 Dorobanți R. Sărat, cu gradul de sublocot[enent] de rezervă, din anul 1935 până la 22 nov. 1942, când am căzut prizonier în URSS. Nu am intrat voluntar în armată și nici pe frontul de Răsărit. În Reg. 9 Inf. am fost cdt. [comandant] de pluton de brandturi 120 mm și pe front cdt. de baterie de brandturi 120 mm. În URSS am făcut școala de artilerie și am fost apoi cdt. de artilerie regimentară.

Am fost decorat cu «Steaua României» și «Coroana României», iar în Div. T.V. cu Medalia sovietică «Victoria»

Nu am fost în străinătate în afară de U. Sovietică ca prizonier și apoi ca voluntar în Div. «T. Vladimirescu».

Nu am fost niciodată judecat și nici nu am suferit vreo pedeapsă disciplinară sau de alt fel.

În prezent iau parte la viața de partid și socială astfel:

În anul 1949, am fost lector la cursurile de I.C. a Corpului Didactic. Sunt responsabilul colectivului de conferențieri la Ateneu din Secția 6 a Raionului Lenin. Din anul 1948 și până în prezent, am ținut cel puțin o dată pe lună o conferință la vreun ateneu popular din București.

În prezent, sunt delegat al Secției de Învățământ cu munca de îndrumare și control al Centrului 6 de alfabetizare din Raionul Lenin.

În luna martie 1951, am fost evidențiat și premiat [de] Ministerul Înv. Public pentru munci în sectorul alfabetizării.

Personal am pregătit și prezentat la examen, în anul 1951, 26 foști analfabeți până la 30.V.45.

Activez pe linie sindicală ca responsabil al Centrului 6 de alfabetizare, ca responsabil al Șc. 57 băieți și fiind în colectivul conferențierilor la ateneu.

Sunt cunoscut din copilărie până în prezent de următorii tovarăși: general Cambrea Nicolae, telefon 56665, Crintea Avram, funcționar la CFR, Direcția Economatului, Secția materiale, telefon 70110, interior 320, Iancu Stancu, domiciliat în str. Drumul Sării, nr. 31, directorul șc. [indescifrabil], Focșa Nicolae, directorul Șc. 58 băieți, str. Mărganului, nr. 81, telefon 36876, școala unde funcționez în prezent, tov. Mihăilescu I., inv. la Șc. nr. 50 băieți, telefon 38706. Toți tov. indicați sunt membri de partid.

G. Gheba

Domiciliat în str. Locotenent Negel, nr. 71, București, Raionul Lenin
Telefon 34379”¹¹.

Amănunte despre familia Gheba le aflăm de la Florin Marian Dârdală de la Arhivele Naționale Vrancea: „Ar mai fi ceva de spus despre familia care a adus pe lume un astfel de personaj aparte, adică Ștefan și Măriuța Gheba. Tatăl lui Grigore Gheba s-a născut la 1882, în comuna Dumitrești, fiind fiul unui anume Neagu Gheba, venit pe lume în 1837 și al Mariei Neagu Gheba, născută în 1848. Ștefan Gheba s-a căsătorit în anul 1902 cu Maria Arghir Lungu, zisă și Giurcă, născută în 1884, fiica lui Arghir I. Lungu și a unei anume Voica Arghir Lungu, decedată în 1901. Ștefan Gheba a murit în 1944, pe 7 ianuarie, poate și datorită faptului că suferea pentru fiul său, care se chinuia în lagărele sovietice”¹².

Grigore Gheba a ales să își povestească viața în volumul de memorii „Între viață și moarte”¹³ și în numeroase interviuri. A crescut într-o familie nevoiașă, cu un tată suferind psihic, fanatic religios. „Multe din vrăjile și vedeniile tatălui meu mi-au făcut viața amară, pentru că de multe ori țișam în

---

¹¹Ibidem, ff. 37-38.

¹² www.ziaruldevrancea, ediția 4 septembrie 2019, accesat la 10 august 2023, ora 11.

¹³ Grigore Gheba, *Între viață și moarte*, Editura Publistar, București, 1993.

somn, speriat de focul iadului și de cazanele cu smoală, cerând disperat ajutorul mamei, care mă liniștea cu mângâierea ei plină de duioșie. Aș dori să se știe că numai dorința pătimașă de a-i da satisfacție mamei a fost primul imbold spre cariera mea științifică și numai după aceea mândria mea personală. Fără această năzuință și fără suportul ei moral, poate n-aș fi fost atât de perseverent”¹⁴. Mama „punea gaz în lampă doar sâmbăta și duminică, în restul săptămânii culegeam surcele ca să țin treaz focul în sobă și să pot face socoteli cu condeiul pe tăblița din piatră moale. Lucram dintr-o carte, «1001 de probleme de matematică» se numea, primită de la un unchi, inspector de matematică” – relata lui Remus Radu, la 24 noiembrie 2003.

Despre căderea în prizonierat, la 3 noiembrie 1942, Grigore Gheba își amintește cu durere, dezumanizarea camarazilor săi: „În vagonul meu aveam nouă morți și, în mijloc, o grămadă mare de excremente. Într-un alt vagon, cei rămași în viață tăiaseră fesele morților și le mâncaseră. După ce am trecut prin trei lagăre, dintr-un bărbat voinic, la 26 de ani, ajunseseam să cântăresc 39 de kilograme”. Dar soarta îi hărăzise altceva. Un miracol a făcut să supraviețuiască durului regim de exterminare. „Atunci a apărut îngerul vieții mele. Era medicul lagărului, avea gradul de căpitan, era blondă cu ochi albaștri. O chema Marusia Anka. S-a așezat lângă patul meu, plângeam, convins că mai am câteva ore de trăit. M-a întrebat de ce plâng, i-am răspuns că nu voi mai vedea niciodată țara. M-a mutat într-o altă cameră și s-a îngrozit de oasele mele când m-a dezbrăcat să mă consulte. A revenit cu niște lapte și ouă. Nu mai văzusem de doi ani așa ceva. Mai târziu am aflat că erau din rația ei...”¹⁵.

Grigore Gheba a publicat 34 de culegeri de matematică, (după enciclopedia [romaniei.ro](http://romania.ro) – 42), într-un tiraj de peste 6.000.000 exemplare. Prima culegere de matematică, de nivel elementar și mediu, de algebră și geometrie, a apărut în anul 1948, iar ultima – *Teme fundamentale în studiul matematicii. Clasele IV-X* – în anul 2004.

A fost avansat la gradul de general de brigadă în anul 1997

A fost decorat cu Ordinul „Steaua României” în grad de cavalier.

A decedat în dimineața zilei de 6 septembrie 2004, în urma unui atac de cord, fiind înmormântat în Cimitirul „Tudor Vladimirescu” din București. Publicistul Alex Nedeanota cu amărăciune: „Autorul culegerilor de matematică ce au ocupat loc în ghiozdanele fiecăruia dintre noi, a avut parte de o înmormântare săracă: vreo 40 de oameni și niciun școlar”, într-o zi ploioasă de toamnă¹⁶.

¹⁴ adevarul.ro accesat la 11 august, ora 9.

¹⁵ www.art-emis.ro accesat la 3 august 2023, ora 10.

¹⁶ jurnalul.ro accesat la 3 august 2023, ora 11.

ASPECTE PRIVIND ACTIVITATEA UNOR PREOȚI MILITARI DIN ARMATA ROMÂNĂ ÎN TIMPUL CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL. DIMENSIUNI ISTORICE ȘI RELIGIOASE

Adrian DEHELEANU

Aspects regarding the Activity of Romanian Military priests a during the second World War. Historical and religious Considerations

Abstract

În Romania, along its entire history, the Army and the Church were two of the fundamental institutions. Documents relating to the military clergy of Romania during the Second World War, point out that the Romanian model of the military clergy institution has brilliantly proved its viability once again. Reports written by priests, describing their activities in the Eastern Campaign (1941-1944), almost exclusively contain notes of the missionary work from the Romanian army's area of operations. The Romanian army's advance on Soviet Russia's territory has put the troops in contact with the local population. The military clergy, as Romanian soldiers, have discovered the destruction of the religious way of life by communists and the persecution of the common folk. Soviet authority has operated, for nearly 25 years, on a policy of de-Christianization through consequences that have horrified the priests of the Romanian army. Military priests have fulfilled the obligations they had in the Romanian army, fulfilling their intended purpose through their mission. Due to all of these, military priests were also acting as Christian missionaries for the civilian population.

Keywords: World War II, the Romanian army, military priests, army command, front, strategy

Intrarea României în cel de-al Doilea Război Mondial a găsit clerul militar gata să își îndeplinească misiunea. O semnificație valoroasă, grăitoare pentru comuniunea cler-națiune, implicit cler-oștire o reprezenta faptul că „în războiul de eliberare a teritoriilor cotopte de Armata Roșie, preoții militari activi, inclusiv în structurile militare, au acționat în campanie din primul moment. Lor li s-au adăugat alte câteva sute, care, după mobilizare, au fost repartizați la unități și garnizoane. Așadar, în timpul războiului, includerea preoților în structurile armatei române s-a realizat, conform legislației, pe două căi: prin concurs pentru clerul militar activ și prin chemare la mobilizare pentru ceilalți preoți¹.

---

¹ Arhivele Militare Române (în continuare, A.M.R.), fond Inspectoratul Clerului Militar, d. 286, f. 643-645.

La 22 iunie 1941, clerul militar activ totaliza: un episcop general de brigadă și un protopop, colonel la conducerea Episcopiei militare; 18 preoți de corp de armată, care aveau gradul de locotenent-colonel sau maior; 88 preoți de garnizoană, maiori. Alți circa 200 preoți vor fi mobilizați pentru mari unități și unități, astfel că entitățile militare au putut beneficia de prezența prin lucrarea neobosită a acestora. Activitatea Serviciului Religios în campanie s-a desfășurat în baza unor acte normative elaborate prin grija Inspectoratului Clerului Militar, încă din anul 1931². Ele erau structurate pe două părți dedicate, prima îndatoririlor preoților militari în timp de pace, iar cea de-a doua activității în campanie. Erau abordate și statuate îndatoririle preotului la mobilizare, importanța activității acestuia în campanie, organizarea serviciului religios în caz de război, mobilizarea preoților, structura și atribuțiile serviciului religios la diferite eșaloane, la comandamente, unități, formațiuni de etape și lagăre de prizonieri. Capitole distincte stabileau parametrii activității religioase a preotului în timpul mobilizării, spovedirea și împartășania cu Sfintele Taine, binecuvântarea trupei la plecarea din garnizoană, activitatea pastorală pe timpul mobilizării, ridicarea moralului trupei prin „cuvântari, cetiri și prin ținuta demnă a preotului”³. Pe timpul desfășurării operațiunilor militare erau reglementate modalitățile de savârșire a Sfintei Liturghii, a serviciilor religioase ocazionale, înmormântarea și pomenirea morților, atribuțiile preoților în marșuri, pe timpul luptei și după luptă, activitatea lor la diferite comandamente, unități, lagăre și formațiuni, în spitale și în zona de etape⁴. Instrucțiunile delimitau, totodată, sfera de activitate a clerului militar în timp de război, începând cu Episcopul armatei, Inspector al clerului militar, continuând cu preotul șef la comandamentul unei armate, preotul diviziei și al regimentului. Erau consemnate dispoziții referitoare la celelalte confesiuni și obligațiile preoților de a ajuta pe ofițerul stării civile de război cu datele necesare înregistrării celor morți. Anexele cuprindeau, de asemenea, referiri la obiectele necesare cultului divin, micul echipament pentru îngrijirea soldatului, organizarea capelei de campanie și ținuta preoților mobilizați⁵.

Imediat după decretarea mobilizării, preotul era obligat să se prezinte la unitatea careia îi era repartizat, având asupra sa micul echipament pentru săvârșirea cultului divin. „Niciodată prezența preotului nu este mai binevenită și influența lui mai binefăcătoare pentru ostași, ca pe câmpul de luptă, unde cuvântul lui poate aduce în inima soldatului duh nou și viață nouă” – se stipula în instrucțiuni⁶.

² „Arma Cuvântului”, nr. 6-7/1940, p. 6.

³ A.M.R., fond Inspectoratul Clerului Militar, d. 283, f. 397.

⁴ Ibidem, f. 398.

⁵ Ibidem, f. 399.

⁶ Ibidem, f. 400.

În conformitate cu prevederile Legii clerului militar și Regulamentului de aplicare a acesteia, preoții necesari armatei în campanie se recrutau dintre preoții militari activi și din rândul celor de rezervă. Repartizarea preoților mobilizați la unități trebuia să se facă, de preferință, în aceeași garnizoană din care proveneau pentru a fi cât mai cunoscuți trupe și pentru realizarea unei comunicări sufletești cât mai profunde, favorizată de legături din timp de pace, care să dea roadele pe câmpul de luptă.⁷ Din momentul decretării mobilizării preoții trebuiau să îndeplinească, în unitățile în care erau repartizați, o serie de atribuții specifice, stabilindu-se o delimitare precisă între activitatea religioasă și cea pastorală. Activitatea religioasă consta în savârșirea tuturor slujbelor religioase cerute de împrejurări, spovedirea, împartășirea cu Sfintele Taine, binecuvântarea. Slujbele religioase trebuiau desfășurate astfel încât să nu împiedice trupa de la executarea misiunilor ordonate, putând fi succesive, sau pentru anumite grupuri de oameni. Spovedania și comunicarea se puteau organiza în grup sau individual și erau însoțite de cuvântări care să „deștepte în sufletul ostașilor căința și dorința fierbinte de îndreptare și încredere în Atotputernicul Dumnezeu”.⁸ Binecuvântarea trupe la plecarea din garnizoană constituia un moment înălțător când „minte oamenii e plină de gânduri, ochii lor ațintiți în golul viitorului, fiecare se gândește ceea ce se va întâmpla cu el. Împrejurările acestea sunt mai puternice decât oamenii; ei se simt mici și umiliți; niciodată nu s-au simțit mai strânși unul lângă altul, niciodată cuvântul lui Dumnezeu nu le va suna mai mângâietor și mai întăritor. Omul simte nevoia să-l laude și preotul e chemat să rostească acest cuvânt. Acesta este momentul psihologic cel mai favorabil pentru ca preotul să lucreze cu folos asupra sufletelor, care, gândind la moarte, sunt doritoare să asculte cu umilință și evlavie cuvântul și învățămintele lui Dumnezeu”.⁹ Un rol deosebit era conferit, prin instrucțiuni, acțiunii pastorale pe timpul mobilizării, care avea drept scop ridicarea moralului trupe. Preotul trebuia să fie în permanență în mijlocul trupe, să îmbărbăteze pe cei slabi, arătându-le marea jertfă, precum și recunoștința și cinstirea ce se acorda celor ce se jertfesc pentru țară. În scopul acesta preotul trebuia să folosească argumente din Sfânta Scriptură, din învățăturile Domnului Iisus Hristos din viețile sfinților și eroilor neamului.¹⁰

În timpul luptelor, indiferent de locul în care se găsea, în prima linie, la postul de ajutor regimentar sau în rezervă, preotul era prezența activă și indispensabilă. El asigura oficierea Sfintei Liturghii în zilele de duminică și la marile sărbători, în biserică, în tabără, sub un cort deschis care să servească de altar, sau sub cerul liber, având la dispoziție două mese, din care una să

---

⁷ Ibidem, f. 401.

⁸ Ibidem, f. 402.

⁹ Ibidem, f. 403.

¹⁰ Ibidem, f. 404.

servească drept masă a altarului, iar cealaltă în loc de proscomidier. Dacă Regele sau un membru al familiei regale asista la Sfânta Liturghie, el trebuia primit cu Sfânta Cruce și Evanghelia, preotul fiind îmbrăcat în odăjdii.¹¹

Tot în condiții de campanie mai puteau fi organizate și servicii religioase ocazionale ca Sfințirea apei, Te-Deum de mulțumire la patronul corpului de trupă, la obținerea unor victorii sau cu ocazia altor împrejurări deosebite: la Anul Nou, la sărbători naționale, la onomastica Regelui sau membrilor familiei regale. Rugăciunile pentru boli molipsitoare, sfințirea de fântâni, curățirea bisericii pângărite se făceau după rânduiala stabilită în Molitvelnic și Liturghier.¹² În timpul marșurilor, preotul trebuia să fie exemplu de comportare pentru suportarea greutăților, permanent în mijlocul soldaților, purtând cu ei convorbiri prietenești și părintești de îmbărbătare. În general, în timpul luptei preotul se găsea la postul de prim ajutor regimentar, alături de medici. Înainte de începerea luptei, dacă era posibil, el savârșea un serviciu religios și binecuvânta trupa, însoțind aceasta de o cuvântare de îmbărbătare, întemeiată pe credință și nădejde în ajutorul lui Dumnezeu.¹³

În spitalele de campanie sau de zonă interioară, preotul, asemeni bunului samaritean, se va face interpretul bolnavilor înaintea medicilor, va vizita zilnic saloanele, răspunzând solicitărilor celor ce ar dori o îngrijire religioasă, va merge de la pat la pat, de la rănit la rănit, ascultând pe fiecare și spunând cuvinte de mângâiere. El va consemna ultimele dorințe ale celor grav bolnavi sau răniți și se va îngriji de aducerea acestora la cunoștința familiei, va întocmi schițe cu locurile unde au fost înmormântați decedații, în cimitire sau în alte locuri, pentru a da, la nevoie, informații familiilor pentru eventuale exhumări.¹⁴

Pentru trebuințele religioase ale tuturor celorlalte confesiuni recunoscute de către statul român (greco-catolici, romano-catolici, evanghelici, reformati, mozaici, mahomedani) se mobilizau și se repartizau preoți prin grija Marelui Stat Major. Toți acești preoți se subordonau, din punct de vedere administrativ, Inspectoratului Clerului Militar.¹⁵ Instrucțiunile statuau, cu exactitate, obiectele necesare cultului pe care fiecare preot mobilizat era obligat să și le procure. Micul echipament se compunea dintr-o geantă de piele tapisată pe dinăuntru și prevăzută cu mai multe încăperi în care se păstrau Epitrahilul, cutiuța de metal cu Sfânta Împărțășanie, Crucea, Aghiasmatarul și Panichida sau Molitvelnicul, două procovete mici, linguriță, o sticlă de vin, o farfurioară de metal, o sticlută cu spirt și chibrituri pentru dezinfectarea linguriței. Tot în geantă se găseau

¹¹ Idem, fond Inspectoratul Clerului Militar, d. 286, f. 568.

¹² Ibidem, f. 569.

¹³ Nicolescu, Gh., Dobrescu, Gh., Nicolescu, Andrei, Ilie Manole, *Studiu introductiv*, în *Preoți în tranșee 1941-1945*, Fundația General Ștefan Gușă, Editura Grupul Drago Print&Fed Print SA, București, p. VIII.

¹⁴ Ibidem, p. IX

¹⁵ Ibidem, p. X

pachetul individual de pansament și un carnet în care se notau date în legătură cu decesele¹⁶. Corpul de trupă, pe lângă care era atașat preotul, primea sarcina de a asigura procurarea capelei de campanie, în cazul în care preotul nu o posedă încă din timp de pace. Aceasta consta dintr-o ladă de lemn în care se pastrau toate odăjdiiile și vasele sarcedotale pentru savârșirea Sfintei Liturghii și a celorlalte Sfinte Taine, respectiv: stihar, epitrahil, brâu, mânecari, felon, antimis, potir, disc, steluța, copie, lingurița, trei procovete, disc pentru anafură, lingura, cărți liturgice, Evanghelia, Liturghier, Apostol, Octoichul Mic, Carte de Te-Deum-uri, lumânări, tamâie, matauz de busuioc, castron de metal pentru aghiazmă, rechizite.¹⁷

Începând războiul, armata lupta, ca și altă dată în istorie, „pentru cruce, pentru civilizație, pentru libertate, pentru a face ca Europa să răsuflă ușurată de amenințarea permanentă a Rusiei bolșevice (...). Cu noi este Dumnezeu. Pentru aceasta razboiul ce-l purtăm e sfânt” – cum sesiza și revista „Arma Cuvântului”. Activitatea preoților în cea de-a doua conflagrație mondială, prezentată de documente, dezvăluie cele două ipostaze ale acestora: de păstori sufletești și de soldați.¹⁸ Armata țării, formată în marea ei majoritate din țărani, oameni simpli și buni creștini, nu putea să lipsească pe soldați de îngrijirea sufletească de care se bucurau la casele lor. O recunoaștere a calității preoților din acea perioadă de către factorii decizionali din armată o constituie și încadrarea ca ofițeri asimilați a acestora, fiind bine cunoscut faptul că ofițerimea din perioada celui de-al Doilea Război Mondial reprezenta, în armata română, un corp de elită în care pătrundeau doar elementele de certă valoare. Preoții militari, așa cum o va arăta activitatea lor pe front, vor justifica această încredere acordată de conducătorii armatei române.¹⁹ Scrise cu sobrietate, rapoartele păstrate de la ei ne dezvăluie nu numai activitatea lor creștină, ci și viața de zi cu zi a soldaților, starea lor de spirit și problemele ce îi framântau. Postura lor de duhovnici le permitea să se apropie de sufletul soldaților, de durerile și framântările acestora.²⁰ Activitatea preoților militari a fost una complexă, ei lucrând cu sufletele oamenilor, și a constat în obligațiile obișnuite ale unui preot, dar săvârșite în condiții speciale. Acestea au pus în fața clerului armatei probleme deosebite. Pătrunderea pe un teritoriu a cărui populație, ce avea o îndelungă vechime pravoslavnică, fusese lipsită de un serviciu sacerdotal din cauza politicii de stat ateiste, a obligat la o activitate misionară bogată ce a constat în reconstrucția lăcașurilor de cult, darâmate sau pângarite, în botezuri și cununii, în slujbe pentru localnicii înmormântați sub stăpânirea bolșevică, fără ritualurile ortodoxe tradiționale etc.²¹

---

¹⁶ *Ibidem*, p. XI

¹⁷ *Ibidem*, p. XII

¹⁸ *Ibidem*, p. XX

¹⁹ *Ibidem*, p. XXI

²⁰ *Ibidem*, p. XXII

²¹ *Ibidem*, p. XXIII

Deși impresionantă și de mare întindere, această activitate nu a distras pe clericii militari de la menirea lor de bază: îngrijirea creștinească a soldaților români. Desfășurate adesea în condiții vitrege, preocupările preoților au acoperit toate necesitățile armatei în domeniu. În afara laturii creștine a acțiunii preoților (înmormântări, slujbe, parastase), a existat și o activitate moralizatoare, reflectată în conferințe, șezători și convorbiri personale. Pentru a ușura greutățile ce decurgeau din depărtarea de căminele lor, preoții, cu ocazia marilor sărbători religioase, au organizat desfășurarea obiceiurilor tradiționale creștine românești, ce alinau puțin dorul de patrie. Cei căzuți la datorie nu erau uitați odată cu înmormântarea lor, duhovnicii militari îngrijindu-se de aranjarea unor cimitire ale eroilor, cu ajutorul trupelor și construirea unor troițe dedicate lor, preocupări ce onorau memoria celor căzuți pentru țară.²²

Ajutorul dat serviciului medical este prezent în mai multe rapoarte ce semnalează sprijinul pe care medicii l-au primit din partea preoților militari, atât pentru evacuarea răniților și pentru primul ajutor acordat acestora, cât și pentru îngrijirea sufletească a celor vătămați în timpul luptelor. Aprecierea pentru activitatea deosebită desfășurată se concretizează prin numeroasele decorări, propuneri la decorare și înaintări în grad la excepțional cu care a fost onorat corpul preoților militari.²³

Rapoartele preoților ce descriu activitatea acestora în Campania din Est conțin, aproape în totalitate, semnalări ale operei misionare din zona de operații a armatei române. Rapoartele preoților militari, rezultate din amplele discuții purtate cu ostașii, au avut și o mare contribuție la conturarea unei imagini realiste asupra moralului armatei, necesităților și dificultăților vieții de campanie, lucru de mare importanță pentru desfășurarea războiului. Prin apelul clericilor către forurile superioare și-au găsit rezolvarea și probleme ce nu țineau de domeniul lor de activitate (aprovizionare cu hrană, echipament etc.), dar care influențau starea de spirit a oștirii, stare ce era cel mai bine cunoscută de către preoții militari.²⁴

Preoții militari și-au îndeplinit obligațiile ce le aveau în cadrul armatei române, răspunzând prin activitatea lor menirii ce le fusese destinată. Modelând sufletele soldaților, clerul militar desfășura o operă complexă, ce necesită o atenție mereu trează, tact și o bună cunoaștere a firii omenești. Nu trebuiau doar să întărească sufletele soldaților, ci și să-i educe pentru a evita acțiunile nesăbuite pe care unii le-ar fi putut face din cauza condițiilor existente pe front.²⁵

²² A.M.R., fond Inspectoratul Clerului Militar, dosar 296, f.45.

²³ Ibidem, f.46.

²⁴ Ibidem, f.47.

²⁵ A.M.R., fond Inspectoratul Clerului Militar, d. 293, f. 262.

Un preot militar, așa cum rezultă din rapoartele și dările de seamă din perioada războiului, îndeplinea mai multe funcții în relațiile cu soldații. El era duhovnicul, persoana ce săvârșea ritualurile sacre, strămoșești, apoi, prin conferințe moralizatoare, era părintele ce se ocupa de educația luptătorilor și, nu în ultimul rând, prietenul lor, ascultându-le păsurile și durerile, intervenind în favoarea lor la forurile superioare atunci când era necesar.²⁶

Pentru un popor cu o veche tradiție ortodoxă slujbele religioase constituiau momente importante, ce nu puteau lipsi din cadrul armatei. Serviciile religioase reprezentau privilegii deosebite în care soldații puteau simți căldura căminelor de acasă, preoții militari încercând să inducă o stare de normalitate. Marile sărbători din calendarul ortodox erau tratate cu respectul cuvenit, așa cum ar fi fost privite în țară. Serviciile religioase, să le spunem „obișnuite”, au fost săvârșite de multe ori în prima linie a frontului, preoții făcându-și datoria în ciuda tuturor vicisitudinilor vieții de campanie.²⁷

Convorbirile duhovnicești au reprezentat o parte importantă din activitatea clericilor militari. Sufletul soldaților, în majoritate oameni simpli, de la țară, avea nevoie de o eliberare prin confesiune. Greutățile și problemele, ce le apăsau spiritul, trebuiau dezvăluite pentru a putea rezista în mediul ostil al războiului. Preoții militari s-au comportat ca adevărați părinți sufletești. Apropierea de problemele spirituale ale ostașilor este o caracteristică generală a activității lor, fiind un element ce nu lipsea a fi menționat în toate rapoartele cerute de forurile superioare. Îngrijirea cugetului militarilor s-a desfășurat de cele mai multe ori în condiții deosebite. Discuțiile purtate sub bombardamentul inamic și în apropierea momentului unui atac au devenit chestiuni cotidiene. Duhovnicii armatei nu au profitat niciodată de posibilitatea de a rămâne la distanță de prima linie a frontului. Prezența preotului în primele rânduri a avut un efect benefic asupra moralului ostașilor, lucru dezvăluit și recunoscut de către ofițerii combatanți. Această atentă grijă pentru inimile luptătorilor a fost recompensată prin decorații militare și citări prin ordine de zi.²⁸ Preoții militari au avut ca obligație în timpul războiului și încredințarea pamântului a victimelor în uniformă din armata română. Din respect pentru cel căzut la datorie, au fost depuse toate eforturile posibile ca acesta să fie înmormântat creștinește, cu slujbă religioasă și cruce la căpătâi. De asemenea, a fost acordată o mare importanță identificării celor ce s-au jertfit pentru patrie spre a nu lăsa familiile din țară să fie chinuite de necunoașterea adevărului, de multe ori mai grea decât vestea sacrificiului. Preoții militari s-au îngrijit și de partea materială a înmormântărilor. Condițiile în care acestea se desfășurau nu le-au fost indiferente, obținându-se de la autoritățile în drept cele necesare. Au fost

---

²⁶ Ibidem, f. 263.

²⁷ Ibidem, f. 264.

²⁸ Ibidem, f. 265.

afecțați pentru această operațiune militari conduși de către preot, cruci inscripționate cu numele eroilor, coșciuge etc. Cu toate situațiile deosebite pe care războiul le crea, trupurile ostașilor și ofițerilor căzuți la datorie nu au fost abandonate niciodată. Periclitându-și propria viață, clericii militari au oficiat, sub focul dușmanului, ultimul serviciu religios ce îl datorau acestor martiri.²⁹

Obligațiile preoților militari privitoare la victimele frontului nu s-au sfârșit odată cu înmormântarea ostașilor căzuți la datorie. Cu aceeași grijă ei s-au ocupat și de cultul eroilor, de ridicarea monumentelor ce trebuiau să mențină vie amintirea sacrificiului lor. Construirea unor semne ce aminteau posterității jertfa ostașilor români, de multe ori strict condiționată de posibilitățile materiale, reprezintă o caracteristică generală a activității duhovnicilor militari, semnalată în rapoartele și dările de seamă, atât din timpul campaniei din est cât și pe frontul de vest. Teritoriile străbătute prin lupte de armata română sunt presărate cu astfel de monumente, troițe și cruci. De asemenea, au fost îngrijite cu atenție și cimitirele în care își dorm somnul de veci eroii din cel de-al Doilea Război Mondial. Numărul celor căzuți pe câmpurile de luptă este binecunoscut, mai puțin însă se știe despre atenția și onorurile ce au fost acordate în acea perioadă de către autoritățile militare amintirii acestora. Parcurgerea documentelor elaborate de către preoții militari relevă informații care acoperă și această lacună. Un ajutor valoros a fost acordat de clerul militar serviciului sanitar al armatei. De multe ori membrii serviciului religios nu au ezitat să se ducă în prima linie, alături de brancardieri, să ajute la recuperarea răniților, la acordarea primului ajutor și transportarea acestora la spitalele de campanie. Ca o recunoaștere a acestei merituoase activități, preoții au primit numeroase decorații „Meritul Sanitar”, decorații acordate la elogiioasele propuneri venite din partea medicilor militari.³⁰

Educația a constituit o permanentă preocupare a preoților în campanie. Aceștia au prezentat trupei numeroase conferințe și cuvântări. Tematica abordată a fost diversă și a atins subiecte de mare importanță pentru evoluția armatei. Nu au lipsit temele de istorie, nici cele religioase și juridice, fiind abordate probleme legate de infracțiuni specifice (automutilări, dezertări, furturi și scandaluri). Deși acțiunea preoților nu a eradicat fenomenul infracțional, trebuie să recunoaștem că a influențat pozitiv, contribuind la reducerea acestuia. Inspectoratul Clerului Militar s-a îngrijit de tipărirea mai multor cărți cu conținut moralizator și religios ce au fost distribuite ostașilor, sprijinind în acest fel misiunea educativă a preoților. Educația religioasă a prizonierilor a constituit o altă latură a activității serviciului religios în campanie. Impresionant este

---

²⁹ Ibidem, f. 266.

³⁰ A.M.R., fond Inspectoratul Clerului Militar, d. 284, f. 519.

faptul că asistența religioasă a fost acordată la cererea unor soldați ce aparțineau armatei bolșevice, atee prin definiție.³¹

Un tablou perfect conturat al importanței pe care o avea apropierea de sufletul ostașului îl găsim în darea de seama din 27 martie 1943 a preotului capitan activ Friciu Octavian, confesorul Ambulanței Diviziei 20 Infanterie³²:

„[Ambulanța Diviziei 20 Infanterie]

Darea de seamă

despre activitatea pastorală desfășurată pe front de preotul căpitan activ Friciu Octavian, ca și confesor al Ambulanței Diviziei a 20-a Infanterie, din 20 august 1942 până în 15 martie 1943

În conformitate cu ordinul Marelui Stat Major nr. 126152 din 16 iulie 1942, am fost mobilizat pentru ambulanța Diviziei 20-a Infanterie, cu ordinul de a pleca imediat pe front la unitate. Am plecat pe ziua de 5 august 1942 și am ajuns, după un drum lung făcut atât cu trenul, cât și cu mașinile germane și române, la ambulanță, pe ziua de 20 august 1942, care a ajuns în acest timp în comuna Cestakovo, pe malul stâng al Donului. M-am prezentat comandantului ambulanței, care m-a primit cu multă dragoste, dându-mi câteva directive pentru îndeplinirea mai ușor a datoriei mele. Din ziua I mi-am început activitatea mea pastorală. În comuna Cestakovo, din 20 august. După o călătorie atât de lungă prin stepele întinse ale Rusiei, prin dunele de nisip ale Donului, a fost o mare fericire pentru mine că mă aflu între camarazii mei de azi înainte. Dar mai mare era bucuria lor c-am sosit, dorind ca să afle vești cât mai multe de prin Țară, de aceea am ținut ca la primul contact cu ofițerii și cu trupa să le țin o conferință la care au luat parte cu toții, vorbindu-le despre: „Grija ce le-o poartă cei de acasă și cum Țara întreagă preamărește faptele lor de arme”. Apoi le-am împărțit câte un mic dar adus de acasă: cruciulițe și cărți de rugăciuni.

Am făcut o slujbă religioasă pentru răniții și bolnavii ce erau la ambulanță, vorbindu-le despre: „Cum răsplătește Țara jertfa lor”. Am convorbit cu ei și le-am împărțit cruciulițe și cărți de rugăciuni. Apoi am făcut rugăciuni de vindecare și le-am spus cuvinte de mângâiere și încurajare. Am văzut cu câtă seninătate și cu câtă resemnare sufletească poartă ostașul – adevărat erou creștin – durerile rănilor ce apasă greu trupul lor. În comuna Wodinski, din 22-31 august 1942. În ziua de 22, după o călătorie prin praful ce se ridica, ca norii, purtat până departe de vântul ce nu mai stă, am ajuns în comuna Wodinski. Primul lucru a fost aranjarea saloanelor pentru răniți, unde lucram împreună cu ostașii. Sosindu-ne răniții de pe poziție, am ajutat la debarcarea lor din mașini și dând ajutor medicilor la operații și pansarea răniților. Fiecărui rănit ce trecea prin ambulanță am ținut ca să-i fac o rugăciune de alinare a durerilor și de

³¹ Ibidem, f. 520.

³² Idem, fond Inspectoratul Clerului Militar, d. 300, f. 6-14.

vindecare a rănilor, să-i dau o cruciuliță sau o cârticică de rugăciuni, precum și un cuvânt de îmbărbătare. În fiecare zi făceam slujbe religioase pentru răniți și vedeam cum se bucură că lângă patul suferințelor lor se află și părintele lor sufletesc. Am făcut slujbe religioase pentru ofițeri și trupă ai ambulantei, precum și pentru ostașii celorlalte servicii ale diviziei, care se aflau în această comună, totdeauna vorbindu-le. Astfel, în ziua de 23 despre: „Datoriile ostașului român în locul de față”; în ziua de 29 despre: „Ajutorul sfinților și încrederea ce trebuie să o avem în puterile noastre”; și în 30 august despre: „Forțele inepuizabile ale neamului românesc”. Cât de rodnice au fost aceste vorbiri, s-a văzut din mulțimea mare a ostașilor care alergau cu atâta drag la slujba religioasă, adevărindu-se cuvintele lui Vlahuță: „Ca-n basme-i a cuvântului putere”, a cuvântului spus din convingere și de la inimă.

În această comună am înmormântat 18 ostași, eroi români căzuți la datorie. Cimitirul l-am făcut lângă cel german, care este situat la vest de Casa clubului, lângă moara de vânt a comunei. Le-am făcut slujbe frumoase ca și în Țară, le-am aranjat mormintele pe care am pus flori, i-am pus la fiecare ostaș cruce scrisă frumos și uniform, apoi am făcut șanțuleț în jurul cimitirului. Am mărturisit și împărtășit ostașii grav răniți, precum și foarte mulți ofițeri și trupă, care alergau cu drag la Sfintele Taine, fiind foarte mângâiați că pot să se apropie de Dumnezeu și pe aceste meleaguri atât de departe de casele, de bisericile lor. Nenumărate au fost mulțumirile pe care mi le-au adus ofițerii și trupa, că mă văd în mijlocul lor, spunând că se simt mai tari, ca acasă la ei. Am făcut slujbe religioase și pentru populația civilă și am botezat 14 băieți și fete. Am constatat marea dragoste a acestui popor asupra față de slujbele religioase, unde alergau cu toții, tinerii și mai ales bătrânii, căroră le ieșeau lacrimi de bucurie în ochi, că pot să se închine iar lui Dumnezeu. Și aduceau mulțumiri lui Dumnezeu că a trimis oștirile române de i-au descătușat din robie, îngenunchind smeriți în fața icoanelor pe care le sărutau cu atâta venerație.

În comuna Solfozul Jurkina, lângă Abganerovo, din 31 august până în 2 septembrie. Ajungând aici cu ambulanța, am ajutat la curățirea caselor pentru a fi folosite ca saloane pentru răniții care soseau mereu de pe poziție. Fiind o căldură mare și fiind ostașii răniți foarte obosiți, am ținut ca fiecare ostaș să fie spălat și să primească o ceașcă de ceai, când sosește. Eu însumi îi luam cu targa, serveam cu ceai și cu țigări, apoi convorbeam cu ei spunându-le cuvinte de încurajare. Citeam rugăciuni de vindecare pentru fiecare rănit, dându-le și câte o cruciuliță sau cârticică de rugăciuni. Am dat ajutor la imbarcarea răniților în mașinile care îi duceau la spitalele de campanie.

În comuna Warvarovka, din 2-3 septembrie. Frontul înaintând mereu, a trebuit să înaintăm și noi și, pentru a fi de ajutor mai mare răniților, eram mereu lângă front. Sosind în această comună a trebuit ca să curățim un grajd din colhoz pentru a putea fi folosit ca salon pentru răniții ce veneau încontinuu de pe poziție. Am făcut înmormântarea a doi ostași români, pe care i-am găsit morți la

marginea drumului. Tot aici am mai înmormântat 8 ostași români, care au fost aduși morți de pe poziție. I-am așezat lângă cimitirul german ce se formase pe un dâmb frumos, lângă acest grajd, punându-le fiecăruia câte o cruce frumoasă. Aici am făcut înmormântări sub focul bambardamentului inamic și au trecut multe gloanțe pe lângă mine, fiind silit să sar eu în groapa mortului pentru a-mi salva viața. Atât am muncit, cât am stat în aceasta comuna, ca n-aveam nici timp să mănânc.

În comuna Krauzov, lângă Zibenko, din 3 septembrie, până în 10 octombrie. Tot în urmărirea inamicului care se retrăgea spre Stalingrad, ne-am așezat cu ambulanța lângă un colhoz cu niște case mici pe care le-am curățit și amenajat pentru a putea fi folosite de saloane pentru răniții ce veneau de pe poziție. Eroii legendari ce-au luptat atât de vitejește la Peșteanca și Trigurgani, contra celor care spulberaseră datinile, pângăriseră bisericile, incendiaseră târgurile și câmpurile. Pământul gemea, iar cerul se cutremura de zumzetul armelor și răcnete sinistre ce umpleau văzduhul. Și din această canonadă, ostașul român a ieșit biruitor, și această biruință se vedea pe fețele răniților ce ne soseau ca să primească alinarea durerilor ce îi supărau. Sub arșița nămieților și prin glodul prăfos al drumurilor, în zilele când ostașii români înaintau, un mare sprijinitor le era preotul, care le inspira un îndemn, o nouă forță pentru a birui toate. În fiecare zi am făcut slujbe religioase pentru răniți, mărturisindu-i și împărtășindu-i, dându-le câte o cruciuliță sau cârtică de rugăciuni. Convorbeam cu ei ascultându-le durerile și necazurile, dându-le sfaturi și cuvinte de îmbărbătare. Mai ales fiind ardeleni refugiați, îi mângâiam că sângele vărsat lângă Volga va aduce bucurie părinților, fraților și surorilor din Ardealul ocupat, fiindcă aicea se câștigă Ardealul și de aici pleacă reîntregirea României.

Am ajutat la operații și pansarea răniților, de multe ori ducându-i cu targa în sala de operații. Și ce mângâiere și mulțumire sufletească aveau, că se află lângă ei nu numai doctorul operator, dar și doctorul spiritual-preotul. Am făcut slujbe religioase pentru ofițeri și trupă în fiecare duminică și sărbătoare, atât pentru cei de la ambulanță, cât și pentru cei de la divizie și alte unități care se aflau în jurul nostru și totdeauna le țineam câte o predică. Astfel, în 6 septembrie despre: „Noi luptăm aici pentru a spulbera amenințarea robiei și a morții”; în 8 septembrie, despre: „Ocrotitoarea noastră în acest război este Prea Cuvioasa Fecioară Maria”; în 13 septembrie despre: „Credința în Dumnezeu și în victorie”; în 14 septembrie despre: „Înălțarea Sfintei Cruci sub umbra căreia luptăm noi”; în 20 septembrie despre: „Înfrățiți cu germanii, vom câștiga războiul contra vrăjmașilor buimăciți”; în 27 septembrie despre: „Prin suferințe și jertfe vom ajunge la victorie” și în 4 octombrie: „Prin faptele noastre, să fim adevărați apostoli ai bisericii și ai neamului. La aceste slujbe religioase am mărturisit și împărtășit foarte mulți ofițeri și ostași care alergau cu mult drag la primirea Sf. Taine. Și aceasta pentru că ostașul nostru este convins, ca și marele

diplomat spaniol Donoso Cortez, că „atunci când vorbește preotul, el vede pe Dumnezeu în spatele lui. Am ținut și trei conferințe, peste săptămână, vorbind despre: „Organizația socială a românilor, în comparație cu organizația comunistă“, „Dragostea de familie a românului și indiferența comunistului față de familie“, dându-le exemple concrete, „Luptele eroice ale ostașului român pe aceste meleaguri, care vor aduce victoria finală“. Am înmormântat 105 ostași români: ofițeri, subofițeri și trupă, în cimitirul de lângă comuna Zibenko. Unii au murit la ambulanță, iar alții au fost aduși morți de pe poziție. Aici am aranjat cel mai mare și mai frumos cimitir din campanie și nici nu se află cimitir asemănător între Don și Volga. Un cimitir unde își dorm somnul veșniciei 105 ostași, eroi români, alături de 250 ostași, eroi germani, este așezat pe un câmp deschis, frumos, la marginea comunei Zibenko, lângă șoseaua ce duce spre Stalingrad. Am muncit zile întregi până am aranjat toate mormintele, atât ale eroilor români, cât și ale eroilor germani. Le-am pus la fiecare cruce, după același model, scrise uniform și frumos aliniate.

Tot în acest cimitir am pus două cruci mari la mijloc, spre cele două aripi ale cimitirului, iar la mijloc o troiță foarte frumoasă ce predomină nu numai cimitirul, ci toată regiunea, pe care am scris, și românește și nemțește, cuvintele: „Înfrățiți în viață și moarte pentru același ideal” – Ambulanța Diviziei 20 Infanterie, anul 1942. Înălțătoare și plină de demnitate a fost ziua de sărbătoare cu prilejul sfințirii și înălțării acestei troițe în cimitir, când am făcut și un parastas pentru toți eroii ce se odihnesc aici și am vorbit ofițerilor și trupei de față despre: „Rugăciunea și cinstirea eroilor”. Apoi am împrejmuit cimitirul cu un șanțuleț micuț și cu un gard de sârmă. Aici am înmormântat pe bravii noștri ofițeri: sublocotenent Pol Simion – Regimentul 40 Artilerie, sublocotenent Nicoară Vasile – Regimentul 83 Infanterie, sublocotenent Butuceanu – Regimentul 83 Infanterie, căpitan Preda Marin – Regimentul 91 Infanterie, căpitan Truța Victor – Regimentul 91 Infanterie, sublocotenent Popa Ilie – Regimentul 83 Infanterie, locotenent Cojocaru Marin – Batalionul 20 Pionieri și Căpitan Ciurea – Regimentul 82 Infanterie, precum și alți ostași care sunt pentru totdeauna santinelele de veghe în răsăritul depărtat și jertfa lor sublimă ne asigură împlinirea idealului nostru. De nenumărate ori, când am făcut aici înmormântări, m-au bombardat rușii și am fost silit să intru eu în groapa mortului. Notez că într-o zi, când înmormântam 3 ostași, a căzut o bombă la câțiva metri de groapă și numai printr-o minune dumnezeiască am scăpat cu viață. Am făcut slujbe religioase pentru populația civilă, care alerga cu bucurie și toți erau foarte mulțumiți că pot să se roage și să se închine lui Dumnezeu, liberi. Am făcut și 18 botezuri, băieți și fete, cărora le-am dat ca amintire câte o cruciuliță.

În ziua de 26 septembrie am fost chemat la cartierul diviziei, eșalonul I, în audiență la domnul comandant al diviziei, domnul g-ral Tătăranu care, între altele, m-a încurajat foarte mult în activitatea mea pastorală prin sfaturile sale

înțelepte și mulțumirea ce o are față de mine, întrucât mi-am îndeplinit cu atâta râvnă misiunea mea de confesor, atât la ambulanță, cât și la divizie. În comunele Seti și Nariman, din 10 octombrie până în 20 noiembrie. Luând divizia noastră sectorul de la sud de Stalingrad, în fața Volgăi, ne-am mutat și noi cu ambulanța la Nariman, cu o secție și la Seti, cu altă secție. Aici am muncit mult la aranjarea saloanelor pentru răniți și bolnavi. Am lucrat la săparea bordeielor (bungărt) pentru locuința noastră și a trupei, fiindcă aici nu aveam case de locuit. Am lucrat mult la aranjarea cimitirului din Seti, care este așezat pe un dâmb lângă o casă care, se spune că ar fi fost biserică budistă și care este ruinată din cauza războiului. Aici am înmormântat 16 ostași români, lângă ostașii germani. Le-am pus cruci uniforme și am făcut un șanțuleț în jurul cimitirului, însă nu l-am îngrădit, din lipsă de material. Am lucrat și la cimitirul din Aliman, unde am îngropat 28 ostași români, tot lângă ostașii germani. Cimitirul se află lângă șosea și este bine îngrijit, cu cruci uniforme și frumos scrise. L-am împrejmuțit cu un gard din scânduri. Am făcut slujbe religioase, atât pentru răniți și bolnavi, cât și pentru ofițeri și trupă ai ambulanței și ai celorlalte servicii ale diviziei. Astfel, în ziua de 18 octombrie am făcut o slujbă divină la divizie eșalonul II, în sala de popotă, unde au luat parte toți ofițerii și trupa diviziei împreună cu comandanții săi și le-am vorbit despre „Misiunea noastră în Rusia”. În ziua de 25 octombrie am făcut slujba divină la Nariman, unde am mărturisit și împărtășit ostașii răniți și bolnavi, vorbindu-le despre: „Prin suferințe, la victorie”. În ziua de 1 noiembrie am făcut slujbă religioasă în Seti, unde a luat parte ambulanța și serviciile diviziei, o adevărată sărbătoare creștinească, cum n-a fost niciodată în această mohorâtă stepă a calmucilor. Fiind și o zi frumoasă, se auzeau până departe cântecele de laudă ale ostașilor noștri către Dumnezeu, care ne poartă de grijă și aici. Înălțătoare a fost și predica pe care le-am ținut-o despre: „Lazăr cel sărac și credința în Dumnezeu”.

În ziua de 8 noiembrie am făcut slujba religioasă tot la ostașii ambulanței și ai diviziei, unde au luat parte cu toții, fiind și sărbătoare națională. Azi, fiind onomastica M. S. Regele Mihai I, am făcut și un Te-Deum, precum și un parastas pentru toți eroii români ce-și dorm somnul lin al veșniciei în întinsa Rusie. Le-am vorbit despre „Regele care întruchipează eroismul ostașului român”. Înălțătoare a fost și vorbirea comandanților de unități, care au decorat pe ostașii ce s-au distins mai mult în lupta contra comuniștilor, contra acestui norod dement care în propria-i țară, retrăgându-se, n-a lăsat în urmă decât prăpădul, schelete de cetăți, ruguri de văpăi și baricade de cadavre. Tot în ziua de azi, am fost și la brutăria de campanie a diviziei, unde am făcut un Te-Deum și un parastas, pomenind pe toți eroii care îi are brutăria din campania aceasta, apoi am asistat la împărțirea decorațiilor ostașilor vrednici, care, deși sunt mai bătrâni, se vedea tinerețea sufletelor lor când le fixa semnele biruințelor pe piepturile lor ce au înfruntat cu atâta curaj toate privațiunile timpului și ale distanțelor mari. În ziua de 15 noiembrie am făcut o slujba

religioasă la Regimentul 20 Marș, unde le-am vorbit despre: „Lupta noastră aici îndeplinește o sfântă datorie față de Patrie, Cruce și Omenire”. N-am făcut serviciul numai la ambulanță, ci pentru toată divizia. Astfel, am plecat de multe ori până în linia întâi, ducând ostașilor cuvânt de mângâiere și de încurajare. La acești bravi ostași ce-au făcut din piepturile lor un dig de stăvilire a valurilor, respingând asaltul puhoaielor ce s-au cramponat pe Volga, după ce și-au distrus totul, în retragere: căminul și hambare, orașe și uzine etc. La acești ostași am mers, de multe ori pe sub focul bombardamentului inamic, ca să le fac câte o mică slujbă sau rugăciune, pentru a le întări și îmbogăți sufletul cu actele de vitejie și încredere din cărunta comoară a veacurilor și ca rugăciunea să le fie un talisman care să refacă zilnic forțele. Astfel, în ziua de 23 septembrie am fost la Regimentele 82 Infanterie și 39 Artilerie, stând de vorbă cu ostașii, îmbărbătându-i și încurajându-i, le-am făcut rugăciuni, le-am dat cruciulițe. În ziua de 26 octombrie, fiind și zi de sărbătoare, Sf. Dumitru, am fost la Regimentul 91 Infanterie și la Batalionul 20 Pionieri, făcându-le, împreună cu părintele căpitan Leulescu, slujba religioasă, apoi ne-am rugat lui Dumnezeu ca să-i ferească de orice primejdie a vieții. Am fost până la punctele cele mai depărtate, aproape de gara Tundutov, ducând ostașilor cuvânt de curaj, cruciulițe și cărțile de rugăciuni, care mi-au mulțumit cu lacrimi în ochi. Dar periculoasă mi-a fost reîntoarcerea, fiind o luptă puternică de avioane deasupra noastră. Totuși, Dumnezeu m-a salvat și am putut ca să-mi îndeplinesc misiunea mea. În ziua de 29 octombrie am fost la Regimentul 83 Infanterie și Regimentul 40 Artilerie, unde, de asemeni, am convorbit cu ostașii și le-am făcut slujbe religioase. Tuturor le-am vorbit, însuflându-le încredere în Dumnezeu și în forțele noastre. Spunându-le că dacă ducem povara gloanțelor și îndurăm osânda sângerării, îndeplinim o sfântă poruncă a strămoșilor noștri și purtăm cu noi comoara morților noștri care ne spun: „Apărați-vă Patria”... Și, după cum înaintașii noștri nu s-au lăsat bătuti de bejanii, nu ne vom lăsa nici noi clintiți din loc, chiar de ar fi să se reverse asupra-ne potopitoarea urgie a contraatacurilor. Noi, fiind santinelă în nemărginita stepă a calmucilor – cea mai îndepărtată, de la care așteaptă așa de mult întreaga omenire civilizată. Aici, în fața Rusiei imense și a Volgăi cu apele întinse în zare, între orizonturile ostile, ostașul nostru nu se crede niciodată singur. Și pe toate drumurile de pulbere sau de troiene ale stepei, se înalță sufletul lui, văzând că n-a fost uitat, ci dimpotrivă, în lupta ce o desfășoară pe culmi de glorie și de răsunet, se află lângă el și sprijinul cel mai mare, sprijinul spiritual: părintele său sufletește. Iată misiunea preotului. E de ajuns ca să vadă ostașul lângă el pe preotul care l-a învățat primele buchii ale credinței creștine, pentru a înfrunta cu tărie și bărbăție arșița nămezelor, glodul prăfos al drumurilor și urgia dușmanului. Atât la Nariman, cât și la Seti, am ajutat la pansarea răniților, apoi la cazarea lor. M-am îngrijit de hrana și curățenia lor, precum și de evacuarea lor la spitalele de campanie, când comandantul ambulanței era plecat la divizie. De multe ori și

noaptea am fost lângă patul lor de suferință, citindu-le rugăciuni de vindecare, spunându-le vorbe bune de mângâiere și încurajare. Am alergat oriunde s-a simțit lipsa preotului, necunoscând oboseala pentru îndeplinirea datoriei. M-am ocupat, când mi-a permis timpul, și de populația civilă, dar aici a mers mai greu fiindcă acești locuitori – calmuci – au credința budistă, totuși am reușit, în parte, să le dau prin interpreți, unele cunoștințe din Legea Creștină. În Buzinovka și Kalaci, din 20 până în 23 noiembrie. În urma atacului puternic, rusec, din 20 noiembrie, când s-au năpustit asupra noastră soldații bolșevici cu un fanatism păgân, îmbătați de alcooluri tari, cu părul vâlvoi, cu strigăte răgușite, cu ochii împăienjeniți de marile beții, am lucrat foarte mult și ziua și noaptea la primirea răniților ce ne soseau mereu de pe pozițiile unde s-a dat cea mai cruntă bătălie a istoriei. Înceleștare ce depășește cea mai halucinantă închipuire. Soldatul român însă a primit ca un titan atacul milionului de strigoi înarmați cu cele mai înfricoșătoare arme de distrugere: tancurile rusești dau buzna peste noi, și eu personal am scăpat numai pe sub focul lor ucigător, refugiindu-mă pe un pârau, pe gheață și ieșind la șoseaua ce mergea spre Buzinovka, unde am fost luat într-o mașină a diviziei, de domnul căpitan Scorțeanu. Ajungând la Buzinovka, ne-am adunat toți ofițerii și trupa ambulanței, cu mașinile încărcate cu material și cu răniți. Aici, a trebuit ca să alerg pe la germani după benzină pentru a putea transporta răniții mai departe. Fiind sfătuiți de germani, care evacuasera orașul fiindcă rușii se apropiiau, am luat noaptea drumul spre Kalaci. Ajunși noaptea în Kalaci, am evacuat răniții, împreună cu comandantul ambulanței, la spitalul german, după ce le-am spus că Dumnezeu o să ne ajute ca să scăpăm cu viață, îmbărbătându-i și mângâindu-i. Dimineata, văzându-ne înconjurați de ruși, ne-am adunat toți ostașii români de la ambulanță, trenuri regimentare, poștă și tezaur și le-am făcut un mic serviciu divin, mărturisind și împărtășind foarte mulți ofițeri și trupă, care, din inițiativă proprie, mi-au cerut, știind că numai o minune Dumnezeiască ne poate salva din situația în care ne aflam. Aici, am fost un adevărat apostol al Bisericii și al Neamului, vorbind și încurajând, spunând că nu trebuie să ne pierdem încrederea în Dumnezeu, în forțele noastre și ale aliaților noștri germani, care ne spuneau mereu că suntem în siguranță și vom fi salvați, putând ca să ne retragem peste Don.

În punga de la Stalingrad, din 23 noiembrie 1942 – 14 ianuarie 1943. În ziua de 23 noiembrie, o zi grea pentru noi, căci rușii presau mereu cu tot felul de arme spre orașul Kalaci. După o luptă cruntă, unde se auzeau, printre focurile armelor, țipătul strident și răcnete sinistre ale soldaților bolșevici, care au rupt rezistența germană și a noastră și au năpustit în oraș cu tancurile, peste podul Donului. Din învălmășeala și panica de nedescris ce s-au produs în oraș, când rușii trăgeau din tancuri, a trebuit să fugim, care cum am putut, rămânându-ne toate bagajele și tot materialul sanitar la ruși. Eu m-am salvat pe jos, printre tancurile rusești, fiindcă mașinii cu care eram i-au împușcat roțile de dinainte și astfel m-am retras printre mașinile germane care fugeau spre

Stalingrad. Alergând pe jos mult timp, până ce am fost luat de o mașină germană, am putut să văd pe câmpul întins căruțe cu cai fără conducători, alergând, cai singuri, ostași călări și ostași pe jos. Cea mai mare parte a armatei noastre din acest oraș s-a salvat intrând în punga ce se formase în fața Stalingradului. Fiind împrăștiați, ne-am mai adunat câțiva la Dimitrovka, lipsiți fiind de toate obiectele, precum și de hrană. Nu mi-a mai rămas decât rugăciunea ca să mulțumesc lui Dumnezeu că m-a mai scăpat o dată din fața morții. După două zile petrecute în suferințe și necazuri cu ostașii Diviziei 20 și Diviziei I Cavalerie, în orașul Dimitrovka, am aflat de sediul Diviziei 20 că este la Bazarguno și am plecat imediat acolo, unde s-a înfiripat iar ambulanța cu ce a mai putut aduna. Fiind singurul preot al Diviziei 20, în această pungă, care puteam să mai activez, am avut foarte mult de lucru, trebuind să fiu când la Bazarguno, când la Iabloșnik, când la Pitomnik, precum și în alte viroage unde erau adăpostiți ostașii noștri. Fără cărți liturgice, fără veșminte preotești etc. (fiindcă altarul preoțesc mi-a rămas la Kalaci) a trebuit să-mi improvizez cum am putut veșminte, adică epitrafir și să-mi scriu rugăciunile de la slujbele religioase, pentru a putea fi de folos ostașilor. După o luptă cu climatul stepei calmucilor, atât de asemănător celui din Sahara, acum a trebuit să luptam cu pustiitoarea „Purga”, care, venind dinspre Pacific, sufla atât de cumplit încât mistuie orice licărire de viață, unde să mai adăugăm că rușii, fiind în elementul lor, vărsau vâpăi pe gură și pe nări, împinși de năgaicele înflăcărare ale luciferilor roșii. Astfel, supuși tuturor privațiunilor, foamei, vântului, frigului mare, drumurilor grele; a trebuit ca să merg kilometri pe jos ca să-mi îndeplinesc datoria și să satisfac pe toți ostașii, făcându-le slujbe religioase, ducându-le cuvinte de îmbărbătare și speranță mare pentru salvarea noastră din acest cerc. Am făcut înmormântări aproape în fiecare zi, înmormântând la Pitomnik 88 ostași, la Iabloșnik 16 ostași și la Bazarguno 22 ostași. Tuturora le-am făcut cruce, deși era foarte greu, din lipsă de material, apoi le-am aranjat frumos mormintele în special cimitirul din Pitomnik mi-a reușit să-l fac foarte frumos și bine aranjat, situat fiind pe o ridicătură mai înaltă, între două viroage. Aici am lucrat cu mâna proprie la săparea gropilor, la facerea crucilor și aranjarea mormintelor, de multe ori sub focul bombardamentului inamicului. De câte ori a trebuit să mă arunc pe burta prin zăpadă, sărindu-mi crucea și epitrafirul departe, când mergeam la înmormântare, fiindcă inamicul nu ne mai slăbea deloc cu bombardamentul aviației. Apoi, nu o dată, a fost să cad victimă gloanțelor care șuierau pe la urechile mele. M-am aruncat și în groapă, în locul mortului. Totuși, mulțumită lui Dumnezeu, am scăpat de orice rău și am putut să fiu de folos și mai departe ostașilor, pentru a-mi îndeplini datoria. În fiecare zi făceam rugăciuni împreună cu ostașii răniți și bolnavi și le făceam și slujbe religioase. În zilele de duminică și sărbători, când ne mai slăbeau rușii, făceam slujbe pentru toți ofițerii și trupa ambulanței și a diviziei. Astfel, de Sf. sărbători ale Crăciunului, am făcut o slujba religioasă la cartierul diviziei, unde am

binecuvântat pomul de Crăciun (un brad ce avea pe el puțină vată și două mucuri de lumânare) de față fiind și domnul general Tătăranu, comandantul diviziei, împreună cu tot statul său major. După ce am vorbit eu câteva cuvinte, precum și domnul colonel R. Dimitriu, a vorbit domnul general, care ne-a spus tuturor calde cuvinte de curaj, speranțe și însuflețire. În ziua de Crăciun am făcut slujbă la răniții din Bazarguno, vorbindu-le despre sărbătoarea frumoasă a Crăciunului, de față fiind și domnul general. Am plecat împreună cu dânsul la Pitomnik, unde iar am făcut un serviciu divin la răniții și bolnavii internați la ambulanță, precum și pentru ofițerii și trupa diviziei. Aici, a spus domnul general următoarele cuvinte de îmbărbătare către răniții ardeleni: „Băieți, știți voi cântecul ardelean care spune: Lung e drumul Clujului, apoi acest drum, de aici de la Stalingrad se începe”. Apoi le-a preamărit jertfa lor care nu va fi zadarnică, ci va aduce reîntregirea țării noastre cu acea frumoasă regiune ocupată vremelnice de unguri. De Sf. Botez al Domnului, deși inamicul ne presa mereu și ne bombarda, totuși am riscat cu viața și am mers prin toate bordeiele (bungardurile) ostașilor noștri, din Pitomnik, Iabloșnik și Bazarguno, cu Botezul Domnului, binecuvântându-i și îmbărbătându-i, iar ostașii, cu lacrimi în ochi de bucurie, mulțumeau lui Dumnezeu că au avut fericirea ca și aici, în pungă, să primească Botezul Domnului. Zilnic făceam rugăciuni pentru ostașii bolnavi și răniți, pentru vindecarea lor, precum și pentru a cere ajutor lui Dumnezeu ca să fim salvați din această încercuire. Cu câtă evlavie și credință se rugau ei pentru împlinirea acestei dorințe. Și erau foarte mulțumiți că se află și părintele lor sufletesc lângă ei, simțindu-se mai tari și puteau să suporte cu credință și speranță toate necazurile și durerile ce erau asupra noastră. Nu știu care scrib, înmuind tocul în neagra cerneală, va fi vreodată în stare să facă dăre pe hârtie și să eternizeze viața luptătorilor din fața orașului Stalingrad. Aici, unde ostașul român, supus elementelor pustiitoare ale naturii, lipsiți de hrană suficientă, fără munițiile necesare și fără pic de odihnă, a rezistat cu negrăit eroism unui milion de fiare apocaliptice. Ostașii noștri, care au ajuns niște umbre, căci frigul le îngheață fața, le pleznește vinele și trupurile le sunt istovite, doar sclipirea ochilor nu cedează, mai arată că mai licărește viața în ei. Aici am luat parte și am făcut adevăratele studii ale vieții omenești, la școala suferințelor, unde nu se dau examene. Pe umerii noștri, care au devenit niște titanici în ale suferinței, am purtat atâtea răutăți, atâtea greutăți ce ne apăsau mai greu ca niște pietre de moară. Aici, unde și ziua și noaptea se cutremura pământul și vuia văzduhul de bombele grele ce cădeau asupra noastră și de zumzetul sinistru al Katiușei, periclitați fiind în fiecare clipă, a fost a doua Golgotă, căci aici au murit, cu cea mai eroică moarte, apărătorii creștinătății. Și printre acești eroi, în primele rânduri suntem noi, românii, ostașul român care, ca un titan, a sfidat moartea cu o îndrăzneală și cu un curaj ce n-a avut istoria până acum. Supus și eu acestor privațiuni, n-am fost fericit cu o moarte eroică, decât cu o boală foarte gravă, din cauza căreia am fost evacuat cu avionul, prin

aeroportul Pitomnik, în noaptea de 14 ianuarie 1943. Cu mari primejdii și peripeții, de multe ori fiind cu moartea în față din cauza bombardamentului inamic care se afla la o distanță de 5 km de aeroport, am trecut cercul ce ne-a înconjurat și după o noapte de călătorie cu un avion de transportat benzina, prin frig și ger, am aterizat pe aeroportul orașului Salsk.

Din 14 ianuarie până la 15 martie 1943. După aterizarea la Salsk, am fost internat la spitalul german, de unde apoi am fost evacuat la Rostow. Iar de aici, după lung drum și greu, prin frig și ger (mai ales fiind grav bolnav) am ajuns la Spitalul Z. I. Nr. 324 în Tiraspol. Aici am stat mai mult timp până ce mi-am alinat suferințele bolii care și azi o mai am. De aici, am fost trimis la P.S. al ambulanței, la Compania 1 Sanitară, de unde am fost demobilizat pe data de 15.III.1943 și trimis în garnizoana Turda, unitatea mea de origine. Din 20 septembrie 1942 și până în 14 ianuarie 1943, cât timp mi-a fost comandant al ambulanței medical maior dr. Gh. Spirescu, am fost și șeful adjutanturii. Și aici am muncit ziua și noaptea, de multe ori, pentru bunul mers al ambulanței. Căutând ca totdeauna să fiu cu actele în regulă și cu răspunsurile la zi. Pentru această muncă în plus, am primit de multe ori laude și mulțumiri de la superiorii mei, care țineau foarte mult la mine, fiindcă eram gata totdeauna la datorie. Ca răsplată pentru munca mea prodigioasă, depusă pe tot timpul campaniei, drept confesor al ambulanței și al diviziei, pentru curajul și spiritul de sacrificiu de care am dat dovadă întru îndeplinirea datoriei, făcând de multe ori servicii religioase – înmormântări, rugăciuni și conferințe – sub focul bombardamentului inamicului, apoi pentru aranjarea și îngrijirea cimitirelor, în special cel de la Zibenko – o adevărată grădină de eroi –, lucrând de multe ori cu pericolul vieții, precum și ca șef al adjutanturii, am fost propus la „Coroana României cu panglică de virtute militară”, însă din cauza evenimentelor nefaste nu știu nimic despre rezultat.

Punând pe hârtie o parte din activitatea mea pastorală desfășurată în această campanie, acolo departe, spre zărilor infinite, în regiunea cea mai mohorâtă și blestemată a Rusiei, precum și la Stalingrad, ce a devenit semnul datoriei împlinite și simbolul dreptății pe care o așteaptă neamul și o impune sângele eroilor de acolo – zic, o parte, fiindcă îmi lipsesc toate datele, întrucât unele mi-au rămas cu toate bagajele mele, la ruși. Regret mult după schemele cimitirelor ce le-am făcut cu scară, precum și tablourile nominale ale ostașilor ce i-am înmormântat. Las ca superiorii mei să mă judece și să aprecieze toată oboseala și munca depusă pentru binele Bisericii și a Neamului.

Turda, la 20 martie 1943, Preot căpitan Friciu Octavian, Confesor al Garnizoanei Turda”.

CEANGĂII ÎN ANALIZA GENERALULUI (R) ȘTEFAN IONESCU, PREFECTUL JUDEȚULUI ROMAN (1942)

Alin SPÂNU

The Csangos in the Analysis of General (r) Ștefan Ionescu, Prefect of Roman county (1942)

Abstract

General (r) Ștefan Ionescu, former chief of the General Staff (1937-1939) was appointed prefect of Roman County in December 1941. Among other things, he sent a report to the Minister of the Interior regarding the Csangos in Roman County. He did not consider them to be Romanians, but Hungarians, and the Catholic priests, whom he considered to be anti-Romanian and anti-Orthodox, were the ones who directed their lives in all aspects. The general's fears were not confirmed, and the participation of the Csangos in the campaign of the Romanian army on the Eastern Front showed that their attachment to the Romanian state is solid.

Keywords: general Ștefan Ionescu, Roman, csangos, analyse

În luna martie 1942 Constantin Alexandru, referent la Oficiul de Studii, Documentare și Statistică din Ministerul Afacerilor Interne, a efectuat o anchetă în județul Bacău cu două direcții: una administrativă¹ și una de studii asupra ceangăilor². Raportul său la încheierea misiunii a ajuns pe masa ministrului Afacerilor Interne, apoi și la alți destinatari. Între aceștia s-a numărat și prefectul de Roman, generalul în rezervă Ștefan Ionescu³. Acesta era un militar

---

¹ Pentru mai multe detalii, a se consulta: Alin Spânu, *O inspecție administrativă în județul Bacău (1942)*, în volumul *Carpica LI* (Anuarul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” din Bacău, redactor-șef Dionisie-Octavian Pușcuță), Editura Magic Print, Onești, 2022, p. 401-406.

² Pentru mai multe detalii, a se consulta: Alin Spânu, *O anchetă de studii asupra ceangăilor din județul Bacău (1942)*, în volumul *Acta Bacoviensia XVII* (Anuarul Arhivelor Naționale Bacău), editat de Arhivele Naționale Bacău (redactor-șef Vilică Munteanu), Editura Magic Print, Onești, 2022, p. 315-320.

³ General Ștefan Ionescu (n. 6 februarie 1881, Chiojdeanca, Prahova-d. 1955?) a absolvit Școala Fiilor de Militari (1900), Școala Militară de Ofițeri de Infanterie (1902) și Școala Superioară de Război (1913). A fost avansat: căpitan (1911), maior (1916), locotenent-colonel (1917), colonel (1921), general de brigadă (1930), general de divizie (1937) și general de corp de armată (1945). A urmat un stagiu în armata austro-ungară, la Regimentul 97 Infanterie „Triest” (1908-1910) și a luat parte la al Doilea Război Balcanic (1913). În Războiul de Întregire (1916-1919) a fost șef de Stat Major la Divizia 13 Infanterie și șeful Diviziunii a II-a din Marele Stat Major; comandantul Grupului 2 Vânători Munte (1922), șeful Secției a III-a Instrucție din Marele Stat Major (1924), comandantul Brigăzii 13 Infanterie (1929), al Școlii Superioare de Război (1930)

cu o carieră impresionantă, în care a deținut inclusiv șefia Marelui Stat Major (noiembrie 1937 – februarie 1939) și care, din decembrie 1941, a fost numit prefect de Roman. După ce a citit materialul referentului, prefectul a elaborat un raport „confidențial-personal” către ministrul Afacerilor Interne, în care a criticat concluziile anchetei de studii (**Anexa 1**). În primul rând, afirmă ferm că ceangăii sunt „de origine UNGARĂ”⁴ și au „o vădită rea voință de a se asimila mediului român ortodox în mijlocul căreia trăiește”⁵. Generalul avea convingerea că, la începutul Evului Mediu, din conviețuirea în comun a maghiarilor, secuilor și cumanilor a rezultat populația ceangăilor, care vorbesc o limbă apropiată de cea maghiară. Sunt combătute și alte aserțiuni din raportul lui Alexandru, despre care consideră că au fost preluate dintr-o lucrare a preotului catolic Pal⁶ din Luizi-Călugăra. Preotul a scris că ceangăii „sunt adevărați români, că adevăratul român este catolic și noi am fi «rătăciți»!”⁷, iar Ștefan cel Mare era catolic pentru că primise o indulgență de la Papă, iar acestea nu se ofereau decât catolicilor.

Alexandru a afirmat că ceangăii vorbesc un jargon „care se aude destul de rar”⁸. Generalul Ionescu îl contrazice și arată că acest jargon este, practic, utilizat „de zi și de noapte”⁹, iar în unele localități din județul Roman nici nu se vorbește, nici nu se aude limba română. O acuzație gravă adusă de prefect este că ceangăii au resentimente față de învățătorii români, cărora nu li se vindeau alimente sau alte produse, cu scopul de a fi forțați să plece din localitate. Totuși, generalul a identificat și câteva calități ale ceangăilor care, însă, sunt la dispoziția preoților catolici. În opinia sa, preotul catolic „are școala

---

și al Diviziei de Grăniceri (1933-1936); șeful Marelui Stat Major (1 noiembrie 1937-1 februarie 1939), comandantul Corpului 4 Armată, comandantul Armatei 3 (septembrie-decembrie 1939) și subșeful Marelui Stat Major (februarie-septembrie 1940). Din 2 decembrie 1941 a fost numit prefectul județului Roman. În perioada 1953-1955 a fost arestat de autoritățile comuniste. Pentru mai multe detalii: Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu (coord.), *Șefii Statului Major General român 1859-2000*, Editura Europa Nova, București, 2001, p. 197-203; Colonel (r) Constantin Chiper, *Veterani în slujba patriei*, vol. I, Editura Buratino, Ploiești, 2005, p. 9-13.

⁴ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare: ANIC), fond Ministerul Afacerilor Interne-Oficiul de Documentare și Studii Administrative (în continuare: MAI-ODSA), d. 118, vol. 1, f. 35.

⁵ Ibidem.

⁶ Iosif Petru M. Pal (n. 6 octombrie 1889, Nisiporești, Neamț – d. 21 iunie 1947, Luizi-Călugăra, Bacău) a obținut doctoratele în Filozofie la Universitatea Gregoriană și în Teologie la Facultatea franciscană din San Teodoro. A fost paroh în Luizi-Călugăra (1923-1947) și Superior Provincial al Franciscanilor din Moldova (1932-1947). A fost profesor de Teologie Morală la Colegiul „Sf. Bonaventura”, a ridicat biserica din Luizi-Călugăra, a înființat Colegiul de Filozofie și Teologie în Provincie și Gimnaziul franciscan din Hălăucești.

⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond MAI-ODSA, d. 118, vol. 1, f. 37.

⁸ Ibidem, f. 39.

⁹ Ibidem.

fariseismului și a ipocriziei la perfecțiune. Viața lui intimă și casnică este plină de mistere pentru popor; țărănul catolic nu vede în el decât pe omul sfânt și fără de păcat! (...) Preotul catolic este șovinist, pentru dânsul este indiferent neamul și naționalitatea dacă nu sunt ale lui. În predicile lui nu caută să infiltreze păstoriților iubirea de neam și de patrie, ci totul se rezumă la iubirea și respectul de ce este catolic. De multe ori se întrezărește în atitudinea și purtarea lui o antipatie și un dispreț de tot ce este ortodox, de tot ce este românesc! Preoții catolici nu permit țăranilor catolici a se pune în contact cu cei ortodocși. Este afurisit din biserică acel țăran care a mâncat la masa ortodoxului sau a luat parte la petrecerile sale sau horelor din sat cu ortodocșii”¹⁰. Concluzia prefectului de Roman era că ceangăii trebuie considerați „cetățeni catolici de origine etnică ungară”¹¹.

Raportul a ajuns la Ministerul Afacerilor Interne, unde a fost citit și de Constantin Alexandru, care, la 7 iulie 1942, a elaborat un referat explicativ (**Anexa 2**). Cu privire la acuzațiile privind inserarea anumitor erori istorice, Alexandru a arătat că cele scrise „nu sunt un produs al imaginației mele sau culese din zvon public”¹². Practic, datele folosite au fost extrase din lucrările istoricilor A. D. Xenopol (*Istoria Românilor din Dacia Traiană*) și Constantin C. Giurescu (*Istoria Românilor*). În al doilea rând, a afirmat că ancheta sa s-a concentrat pe județul Bacău, astfel că nu a avut posibilitatea să cunoască situația aprofundată din județul Roman. L-a cunoscut personal pe preotul Pal – „om foarte cult și inteligent”¹³ –, care nu numai că nu se manifestă subversiv, ci din contră, „l-am socotit ca un exemplu de păstor, în largă măsură în care se ocupă de educația spirituală a enoriașilor săi”¹⁴. În ce privește atitudinea ceangăilor față de învățătorii români, referentul a menționat un caz (fără a generaliza): în Luizi-Călugăra învățătoarea locuia gratuit în casa unui ceangău, iar altul o invita la masă în fiecare duminică.

Așadar, pe de o parte, avem un raport de ordin general, dar cu referire la Bacău, care constată o situație de fapt, la un anumit moment, prin observare directă și discuții cu șefi de autorități locale. Pe de altă parte, prefectul județului Roman, care avea informații mai profunde și o viziune mai aplicată asupra situației, a criticat raportul și a venit cu date rezultate din activitatea administrativă zilnică. Realitatea era că, din cauza contextului intern și extern, starea de spirit și atitudinile minoritarilor erau monitorizate cu atenție, iar orice acțiune era privită cu suspiciune. Chiar dacă nu existau dovezi concrete că ceangăii din județul Roman ar fi fost îndoctrinați de propaganda ungară sau că

---

¹⁰ Ibidem, f. 40.

¹¹ Ibidem, f. 41.

¹² Ibidem, f. 32.

¹³ Ibidem, f. 33.

¹⁴ Ibidem, f. 34.

propaganda ar fi avut succes, neîncrederea ducea la interpretări exagerate și acuzații nefondate. Participarea ceangăilor la campania de eliberare a Basarabiei și Bucovinei de nord (iunie-iulie 1941), dar și la cele următoare de pe Frontul de Est, a dovedit că dubiile existente nu se justifică și atașamentul față de statul român este solid.

Anexa 1

Prefectura Județului Roman-Cabinet

Confidențial Personal

nr. 255/30 iunie 1942

Către

Ministerul Afacerilor Interne

La ordinul Domniei-Voastre nr. 110.860 din 17 iunie 1942,

Am onoare a vă raporta următoarele:

În județele Bacău și Roman (și voi vorbi mai mult de Roman, pentru că cunosc mai bine situația) se află o populație foarte numeroasă, care vorbește o limbă străină, are o credință (catolică), alta decât a populației noastre românești; cu obiceiuri foarte diferite de alte noastre și mai ales cu o vădită rea voință de a se asimila mediului român ortodox în mijlocul căreia trăiește.

Această populație foarte numeroasă, după cum am spus (pentru că numai în județul Roman ocupă aproape în totalitate satele Sagna, Tămășeni, Adjundeni, Buruienești, Rotunda, Buhoanca, Butea, Scheia, Răchiteni, Fărcășeni, Mogoșești, Hălăucești, Săbăoani, Pildești-Gherăești etc.) este de origine UNGARĂ și este cunoscută aici prin denumirea de ceangăi. Rog să nu mi se aducă o acuzație dacă spun un adevăr; pentru că, dacă interesele de stat vor fi altele, raportul de față este confidențial personal și nu va fi luat în seamă atunci când aceste interese vor fi puse în discuție. Din cele ce arăt mai jos se va vedea cum au ajuns acești ceangăi prin meleagurile noastre și care este originea lor.

Este cunoscut, din trecutul nostru istoric, că românii din Valahia și Moldova au avut foarte mult de suferit din cauza năvălirilor barbare și că în timpul acestor năvăliri ei se retrăgeau de la șes și treceau în munți, de unde se reîntorceau imediat după plecarea hoardelor barbare. Pe la 1228 documentele vechi ne spun că regii Ungariei, pentru a se apăra în contra acestor năvăliri care deveniseră supărătoare și pentru populația maghiară de curând instalată în Ardealul românesc, au trimis colonii de origine maghiară (în unele din aceste colonii se găseau și secui, care se oferiseră de bunăvoie să emigreze) pe Valea Siretului, a Trotușului, a Bistriței și Moldovei, care să-i înștiințeze din timp de aceste năvăliri și să le opună o primă rezistență. Aceste colonii dar, erau niște avangarde ungurești, care s-au înțeles foarte bine cu populația cumană ce se afla

în regiune, fiind de aceeași credință catolică ca și ele. Din conviețuirea împreună a acestor neamuri, maghiari, secui și cumani, a rezultat ceangăul de azi, care este adevărat că vorbește o limbă stricată (o pacoste pentru ei, cum zic preoții lor ca să le acopere originea), dar foarte apropiată de actuala limbă maghiară (în județul Roman, în satul Gherăești, se vorbește chiar limba maghiară, cu foarte mică diferență în dialectul lor, al ceangăilor). Este dar o greșeală că acești ceangăi zic că sunt români și mai mare greșeală că se afirmă că vorbesc un dialect curat moldovenesc; iar ca obiceiuri și atitudini nu sunt diferiți de țărani români ortodocși!? (a se vedea raportul dlui referent titular Constantin Alexandru, pag. 1). Este adevărat că dl. referent spune că: ei afirmă, dar nu pot dovedi cu nimic; spun aceasta pentru că limba aceasta stricată care o vorbesc n-are nimic românesc în ea; iar în ceea ce privește credința, cult, tradiții și obiceiuri, religia catolică este fundamental deosebită de religia noastră ortodoxă.

Se susține, de asemenea greșit, că la origine noi, românii, am fi fost catolici! Noi suntem ortodocși încă din vremurile cele mai îndepărtate ale istoriei; iar biserica noastră este cea adevărată, pentru că ea singură a păstrat, fără nici o schimbare, toată învățătura Mântuitorului și a Sfinților Apostoli așa cum a fost statornicită în cursul primelor 8 veacuri (de atunci suntem noi ortodocși) de către Sfinții părinți și Sinoadele ecumenice.

Biserica catolică și protestantă au schimbat însuși fondul, însăși temeliile credinței, îndepărtându-se de adevăr așa: Pe când catolicii pretind că Papa este locțiitorul Mântuitorului pe pământ și că este capul bisericii Universale, noi, ortodocșii, spunem, pe temeiul Sf. Scripturi, că cea mai înaltă autoritate bisericească este adunarea sau Sinodul episcopilor, care conduce biserica în chip văzut, iar capul este Mântuitorul Hristos, care o conduce în chip nevăzut. Și încă alte multe credințe false, ca: Papa este infailibil (adică nu poate greși), purgatoriul, împărțășania cu azimă și nu cu pâine dospită ca la noi, slujba în limba latină (ca să nu o priceapă creștinii), spre deosebire de ortodocși care o fac în limba poporului etc. Biserica protestantă a sfâșiat și ea unitatea credinței și a învățăturii admitând numeroase erezii; de la protestanți s-au format sectele religioase, care au ajuns și la noi în țară: adventiștii, baptiștii, evangheliștii etc. Toate acestea au făcut ca la 1054 biserica creștină să se despartă în două: ortodoxă (adevărată) și catolică (universală, adică cu tendința de predominare).

De unde se scoate dar că noi, ortodocșii, la origine am fost catolici, când noi încă din primele 8 veacuri avem credință ortodoxă, care n-a fost falsificată prin nimic? Această idee greșită este dintr-un studiu pe care-l face preotul Pal¹⁵ de la Luizi-Călugăra (Bacău) ca să dovedească că ceangăii sunt adevărați

---

¹⁵ Este vorba de lucrarea: Iosif Petru M. Pal, *Originea catolicilor din Moldova și franciscanii păstorii lor de veacuri*, Roman, 1942.

români, că adevăratul român este catolic și noi am fi „rătăciți”!? Ca să vedeți îndrăzneala acestui preot catolic, care se plânge că autoritățile române sunt dușmane catolicilor Sf. Sale, este interesant să deschideți broșura sa tipărită în 1942 la Săbăoani și să citiți la pag. 37, unde vrea să dovedească că Ștefan cel Mare era catolic (!?), pentru că papa îl numise „fiu iubit și adevărat apărător al credinței creștine” și pentru că îi concedase¹⁶ o indulgență, iar aceste titluri nu se dădeau decât catolicilor (!?). Apoi, cine nu știe că Ștefan cel Mare a avut 47 de războaie și a făcut 47 de biserici, în care și astăzi se slujește liturghia ortodoxă în limba poporului? Să nu se uite, însă, că pe vremea aceea (1476-1477) ca și înainte și ca azi, Papii întrebuințau toate mijloacele de propagandă catolică, iar Ștefan cel Mare, din interese de Stat, căuta să fie în relații bune cu papa de la Roma și primea bine pe episcopii trimiși de Papa, dar nu le dădea nici un sprijin, încât rezultatul propagandei lor era nul.

Dar vedeți, Domnia Voastră, cum este interpretată această politică a lui Ștefan cel Mare de părintele catolic Pal, care dorește nici mai mult, nici mai puțin, să-l facă catolic!? Cum ar putea Sfinția Sa altfel să dovedească că la început toată țara românească era catolică, că ceangăii Sf. Sale sunt adevărații români, iar noi, ortodocșii, suntem niște rătăciți!? Adevărul este că ei (ceangăii) sunt de origine etnică maghiară și de religie catolică, așa cum am arătat mai sus.

Dar ce-i face pe ei să zică că sunt români? Iată, să vedeți adevărul: Acum câțiva ani (înaintea evenimentelor în curs) pe când noi, românii, duceam o politică de bune relații cu vecinii noștri de la vest, o polemică s-a ivit în presa maghiară și cea română. Ungurii căutau să dovedească că nu numai Ardealul dinainte de 1916 este al lor, dar își manifestau pretenții și asupra Moldovei până la Prut! Atunci, dacă vă amintiți, emisari unguri străbăteau regiunile noastre de ceangăi și căutau probe de originea lor maghiară, probe pe care apoi să le utilizeze în coloanelor ziarelor lor, încercând să dovedească drepturile ungurilor asupra Moldovei!

S-a petrecut în vremea aceea (preotul Pal își reamintește) un fapt pe care ceangăii căutau să-l speculeze în sprijinul noțiunii lor de buni români. Anume, s-au gândit ei (preoții lor, pentru că ceangăii nu sunt în stare să judece): ce urmare poate avea această polemică începută de ziarele maghiare? Vor ajunge ei (maghiarii) vreodată să stăpânească Moldova? NU! Dacă nu, atunci care ar fi urmat să fie politica lor? Evident, aceea care ar fi mai folositoare pentru ei și interesele lor (oportuniste). Au făcut atunci un memoriu, pe care l-au înaintat guvernului; prin acest memoriu au căutat (eu nu-l cunosc decât din auzite) să arate că ei sunt români, că au sentimente românești, că nimic nu-i leagă de Ungaria. S-au lepădat de trecut, de prezent și de viitor, de națiunea care caută să-i revendice făcând declarații de dragoste pentru țară și poporul în mijlocul

¹⁶ A acorda un drept, un privilegiu, o favoare.

căruia s-au născut, au crescut și unde-și duc liniștiți viața, fără nici o supărare din partea blândului popor românesc care, în adevăr, îi tratează foarte bine, spre deosebire de românii din ținuturile ungurești, care-și regretă ziua în care au văzut lumina zilei. Iată dar cu ce documente încearcă ei (ceangăii) să ne arunce azi praf în ochi! Ar fi însă să vă imaginați ce s-ar petrece dacă lucrurile ar lua o altă întorsătură (dar despre asta sunt și ei convinși că nu se va petrece)!?

Mai departe, în studiul d-sale, dl referent Constantin Alexandru se întreabă cum de și-au păstrat ceangăii jargonul lor și face afirmația (pag. 3) „pe care-l vorbesc destul de rar unii dintre acești români catolici”? Mai întâi, domnule referent, vă rog să-mi permiteți să vă spun, ca rezultat al inspecțiilor mele ce sunt obligat să le fac foarte des în aceste regiuni ocupate de românii domniei voastre catolici, că acest jargon, pe care dvs. îl găsiți destul de rar, la noi aici este jargonul lor de zi și de noapte. Veniți la Săbăoani, Pildești etc. să vă prezint români (!?) care nu știu o boabă românește și cu care nici prin semne nu vă veți putea înțelege! De ce? Pentru că nu se pot despărți de acest jargon al lor! Acasă, la biserică, la câmp, ei nu vorbesc decât acest jargon (pacoste!?). De altfel, trăind în sate izolate, fugind de contactul cu adevărații români, nici nu puteam avea pretenția ca să vorbească românește! Să ascultați un profesor de la școala primară și să vă spună câtă răbdare are ca să-i învețe pe copii să scrie și să citească! Și cum, după 10-15 zile după sărbătorile de Crăciun sau de Paști, când se întorc la școală, sunt ca și cum ar veni pentru prima oară în septembrie! Aproape nu te înțelegi cu ei! Și asta numai pentru că părinții lor nu vorbesc decât ungurește și sunt refractari limbii, obiceiurilor și tradițiilor românești.

În ceea ce privește obiceiurile lor sunt, de asemenea, mult diferite de ale ortodocșilor pentru că, nelocuind împreună (în aceleași sate), decât în unele localități, n-au cum să-și împărtășească aceleași vederi. Dar este ceva caracteristic în viața lor, care trebuie reliefat: este ura care o poartă învățătorilor copiilor și puțină grijă pentru ei. Am întâlnit, în câteva sate, învățători și învățătoare care nu pot cumpăra de la unguri alimente; nu li se vinde nimic! Chiar mi s-au plâns profesorii și am avut câteva discuții cu preoții lor care, având un deosebit ascendent asupra lor, i-am sfătuit să stăruie și să înlesnească traiul celor chemați să le învețe copiii carte. Vă puteți închipui însă că o singură vorbă plasată nu este suficientă pentru a-i convinge, dar m-au făcut să înțeleg că ar fi foarte bucuroși dacă, așa cum au preoții lor, ar putea avea și învățătorii lor. Dar, din câte sate cunosc, n-am văzut nici un învățător cu proveniență din ceangăi. Se vede că legile noastre se opun, pentru că nu văd cum, dacă pot avea preoți, n-ar putea avea și învățători ori poate faptul se explică prin aceia că pentru preoți au școlile lor, pe când pentru învățători nu au!

V-am arătat până aici multe defecte ale catolicului ceangău! Este momentul să vă spun și oarecari calități:

1. Este foarte gospodar și din acest punct de vedere întrece pe ortodox;

2. Îngrijește pământul mai cu drag și știe să tragă foloase mai multe;

3. Îngrijește bine de vite;

4. Ascultă orbește de preot, din al cărui cuvânt nu iese;

5. Țăranul catolic este bigot, dar nu are nici cea mai elementară cunoștință despre învățăturile religiei sale. Serviciul divin din biserică nu-l înțelege, pentru că preotul îl oficiază în limba latină. Preotul, însă, are școala fariseismului și a ipocriziei la perfecțiune. Viața lui intimă și casnică este plină de mistere pentru popor; țăranul catolic nu vede în el decât pe omul sfânt și fără de păcat! Dacă vreun preot, prin purtarea lui mai ușuratică, face ca să-i fie compromisă castitatea, este mutat imediat în altă parohie îndepărtată, fără ca în prealabil să se facă anchetă locală sau judecată. Niciodată autoritatea superioară bisericească nu găsește pe preot vinovat, ci din contra, mustă pe păstoriți. Mutarea preotului din parohie contează ca o pedeapsă pentru ei, nu pentru preot.

Preotul catolic este șovinist, pentru dânsul este indiferent neamul și naționalitatea dacă nu sunt ale lui. În predicile lui nu caută să infiltreze păstoriților iubirea de neam și de patrie, ci totul se rezumă la iubirea și respectul de ce este catolic. De multe ori se întrezărește în atitudinea și purtarea lui o antipatie și un dispreț de tot ce este ortodox, de tot ce este românesc! Preoții catolici nu permit țăranilor catolici a se pune în contact cu cei ortodocși. Este afurisit din biserică acel țăran care a mâncat la masa ortodoxului sau a luat parte la petrecerile sale sau horelor din sat cu ortodocșii.

În rezumat

Ceangăii se trag din unguri. Ei nu pot fi numiți români, decât în măsura legilor noastre care aprobă cetățenia română acelui străin născut și crescut pe pământ român sau pe baza Convenției de la Paris din 1858, art. 46 (cetățenii aflați pe teritoriu la 1853).

Originea lor este ungară și, având în vedere că nu vorbesc limba noastră, n-au credința noastră și nu sunt asimilabili, pentru că, din veacul XIII aflându-se printre noi, nu și-au putut asimila limba, obiceiurile, portul etc. Ascultă orbește de preoții lor, în totul fără sentimente românești și care-i învață să nu se adapteze regimului de viață românesc. „NU POT FI NUMIȚI ROMÂNI CATOLICI” – românul n-a fost niciodată catolic, ci ortodox, iar unit numai de la 1700, în Ardeal, din cauza persecuției maghiare – CI CETĂȚENI CATOLICI DE ORIGINE ETNICĂ UNGARĂ tolerați pe pământul țării românești.

Este imperios necesar să fie supravegheați sau împrăștiați, plantând în mijlocul lor colonii române (așa cum am început noi aici, la Săbăoani) prin preturi, primărie, funcționari, profesori etc. Cel mai mare rău le fac lor preoții, pentru care mai ales ar trebui să nu li se mai înlesnească accesul prin străinătate; au aici școli care, totuși, ar trebui bine supravegheate prin Ministerul Cultelor, pentru ca să se împiedice propaganda catolică.

Cam acestea aş avea de raportat la ordinul dvs. nr. 110 din 17 iunie 1942, care fiind cerut să se execute într-un termen prea scurt, poate că încă nu este complet.

Prefect,
General /ss/ Ştefan V. Ionescu

(Arhivele Naţionale Istorice Centrale, fond Ministerul Afacerilor Interne – Oficiul de Documentare şi Studii Administrative, d. 118, vol. 2, f. 35-41)

Anexa 2

7 iulie 1942

Referat

Asupra celor arătate în raportul Domnului Prefect al judeţului Roman referitor la populaţia ceangăilor aflătoare în judeţele Roman şi Bacău, țin să fac următoarele precizări.

Datele istorice asupra existenţei catolicilor moldoveni nu sunt un produs al imaginaţiei mele sau culese din zvon public. Pentru documentarea raportului de anchetă de studii ce am făcut în judeţul Bacău între 12-31 martie a.c. am socotit necesare aceste date, astfel că le-am scos din *Istoria Românilor* a dlui profesor universitar C.C. Giurescu , vol. I, pag. 309.

Datele privitoare la „ipoteza” că religia catolică „ar fi putut fi” religia actuală a tuturor românilor, de asemenea, trebuie să afirm cu părere de rău că nici acestea nu sunt originale ale mele, ci ale defunctului savant A.D. Xenopol care, în *Istoria Românilor*, vol. II, pag. 116, ediţia a III-a, scrie astfel: „Întoarcerea românilor de la creştinismul roman (latin) la acel bulgar a fost datorită unei apăsări exterioare, căci nu există nici un motiv care să fi făcut pe români a lepăda o formă de religie pe care o înţelegeau şi a lua una pentru care nu aveau nici o înţelegere”.

Apoi, ancheta mea n-a depăşit limitele judeţului Bacău, iar ceangăii aflători în acel judeţ, după informaţiile pe care le-am luat de la autorităţi, cât şi din constatările mele personale, m-au condus la concluzia că niciodată aceşti ceangăi nu s-au arătat în forma unor agenţi subversivi care să pericliteze ordinea publică. Cel puţin în judeţul Bacău aceasta este atitudinea populaţiei ceangăeşti. Dacă în judeţul Roman această populaţie a produs neplăceri domnului prefect, cu siguranţă că, vizitând şi judeţul Roman, aş fi constatat şi eu motivele care l-au determinat pe d-sa să scrie despre recalcitranta ceangăilor din judeţul său şi poate aş fi cunoscut şi vreo câţiva din acei catolici „afurisiţi” pentru că au intrat în casa şi au stat la masa ţăranului ortodox.

Trebuie să mai menționez că în județul Bacău (comuna Luizi-Călugăra) învățătoarea, ale cărei mijloace de trai mai mult decât reduse nu i-ar permite nici măcar o alimentație suficientă, locuiește gratuit în casa unui ceangău, iar un altul o invită la masă în fiecare duminică. Am dat acest exemplu izolat pentru a ilustra situația din județul Bacău după propriile mele constatări.

L-am cunoscut personal pe preotul Pal. E doctor în teologie la Roma și se prezintă sub aspectul unui om foarte cult și inteligent. Din discuțiile avute cu el, coroborate și cu informațiile ce mi-au fost furnizate de autorități, pot afirma că acest preot nu apare ca un element subversiv al ordinii în Stat. Mai mult chiar, eu l-am socotit ca un exemplu de păstor, în largă măsură în care se ocupă de educația spirituală a enoriașilor săi. D-sa mi-a recunoscut că în satele amintite de dl. prefect al județului Roman (Săbăoani și Pildești) se mai aude vorbindu-se dialectul ceangăesc. Astfel, acest fapt menționat de dl. prefect de Roman, nu este o descoperire a d-sale, ci este o situație îndeobște cunoscută și numai din atitudinea locuitorilor din două sate nu se poate generaliza o trăsătură caracteristică pentru o întreagă populație.

Asupra celorlalte puncte arătate de dl. prefect al județului Roman în județul său sunt în totul de acord cu d-sa, întrucât au fost menționate de mine în raportul meu de anchetă, care a fost înaintat domnului Ministru al Afacerilor Interne.

Referent titular,
/ss/ Constantin Alexandru

(Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Afacerilor Interne – Oficiul de Documentare și Studii Administrative, d. 118, vol. 2, f. 32-34)

„NOI SUNTEM DE NEAM ROMÂNESC ȘI DE RELIGIE CREȘTINĂ CATOLICĂ”

Anton COȘA

„Nous sommes de nation roumaines et de religion chrétienne catholique”

Résumé

L’auteur présente dans cet article quelques nouveaux documents concernant la reconnaissance de la nationalité roumaine et de l’origine ethnique roumaine pour la population catholique de Moldavie. Les documents sont conservés dans les fonds du Conseil National pour l’études des Archives de Sécurité de Bucarest. Les documents reflètent un état de fait spécifique à la dernière décennie de la première moitié du XXe siècle, lorsque la société roumaine a été marquée par la propagation d’idées extrémistes, chauvines et xénophobes, avec un impact majeur également sur la population catholique de Moldavie.

Mots-clés: documents, catholique, archive, Moldavie.

În acest material, pe care îl încredințăm spre publicare în Anuarul Arhivelor Naționale Bacău („Acta Bacoviensia”), prezentăm câteva documente¹ inedite, din anul 1943, privind recunoașterea naționalității române și a originii etnice române pentru populația catolică din Moldova, izvoare păstrate în fondurile Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității din București².

Documentele reflectă o stare de fapt specifică ultimului deceniu al primei jumătăți a secolului al XX-lea³, atunci când societatea românească era marcată de răspândirea unor idei extremiste, șovine, xenofobe, cu impact major⁴ și asupra populației catolice din Moldova.

---

¹ Am avut acces la documentele prezentate prin bunăvoința domnului prof. Vilică Munteanu (fost director al Arhivelor Naționale Bacău), căruia îi mulțumim (și aici) în mod deosebit.

² Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității București (în continuare C.N.S.A.S.), fond Ministerul Afacerilor Interne. Direcția Generală a Poliției, (în continuare MAI-DGP) dosar nr. 5275 (*Ceangăii*), vol. nr. I, 1943.

³ Anton Coșa, 1942: *referentul, prefectul și „ceangăii”*, în „Buletin Istoric” (revista Departamentului de Cercetare Istorică al Episcopiei Romano-Catolice de Iași), nr. 23, Iași, Editura „Presa Bună”, 2022, passim.

⁴ Idem, *Identitatea asumată și identitatea dorit impusă romano-catolicilor din Moldova*, în volumul: *Românii în debaterile Congresului secuiesc din 1902. Premise, deziderate și reverberații*, ediție îngrijită de Vilică Munteanu și Ioan Lăcătușu, Onești, Editura Magic Print, 2011, p. 191-206.

În contextul tulburat al acelor ani, mulți dintre locuitorii catolici din Moldova s-au văzut în situația de a fi obligați să trimită către autoritățile statului român o serie de plângeri⁵ privind recunoașterea *naționalității române*⁶ și a *originii etnice române*⁷ române a acestora.

Dorința petiționarilor catolici privind recunoașterea calității de cetățean de naționalitate română și de origine etnică română era cu atât mai arzătoare și îndreptățită cu cât aceasta condiționa, de pildă, eliberarea de către primării a diferitelor acte de notariat public, acte necesare vânzării și cumpărării de pământ⁸, acte de proprietate etc.

Răspunsurile autorităților competente erau cel puțin surprinzătoare (și nu doar pentru petiționari!), cuprinzând rezoluții de genul „cei născuți și botezați în ritul catolic nu pot fi considerați de origine etnică română”⁹.

În acest sens, Prefectura județului Bacău transmite către toate Primăriile din comunele cu populație catolică o adresă (având nr. 374.484/1942), „cu intimația de a se conforma când vor avea de eliberat acte de notariat public, adresa Nr. 164.695 din 26 Noiembrie 1942 a Ministerului de Justiție către Ministerul Afacerilor Interne cu următorul cuprins:

„Domnule Ministru,

Răspunzând adresei D-Voastră No. 51.704 din 6 Noiembrie 1942, am onoare a Vă face cunoscut, că avizul acestui Minister asupra originii locuitorilor Ciangăi din Județul Bacău este, că nu pot fi considerați de origine etnică română”¹⁰.

Totodată, tensionând situația prin refuzul recunoașterii naționalității române și a originii etnice române pentru locuitorii catolici din Moldova, autoritățile române se arată (în mod bizar) mult mai dispuse să le elibereze acestora „certificate de origină etnică ceangău”¹¹. Firește, această stare de fapt a produs o și mai mare „nedumerire și neliniște”¹² în sânul comunităților catolice.

---

⁵ Arhivele Naționale Bacău, fond Parohia Romano-Catolică Luizi-Călugăra, d. nr. I (Cu acte ce privesc situația catolicilor noștri moldoveni în fața unor autorități ori funcționari ortodocși), 1940-1946, passim.

⁶ C.N.S.A.S., fond MAI-DGP, d. 5275, vol. nr. I, 1943, filele 1, 2 și 16.

⁷ Ibidem.

⁸ Cf. *supra*, nota nr. 5, fila 53.

⁹ Arhiva Episcopiei Romano-Catolice Iași, Adresa nr. 155/1943. Documentul se găsește și la C.N.S.A.S., fond MAI-DGP, d. 5275, vol. nr. I, 1943, filele 57r.- 60r.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Arhiva Episcopiei Romano-Catolice Iași, Adresa nr. 431/1943.

¹² Ibidem.

O atare situație nu putea lăsa indiferentă Episcopia Catolică de Iași, Provincia Franciscană din Moldova, ierarhii și preoții romano-catolici din acele timpuri tulburi.

Remarcabile au fost atunci eforturile pr. dr. Iosif Petru M. Pal, Superiorul Provinciei Franciscane din Moldova, cel care a adunat (într-un impresionant dosar¹³) multe documente în sprijinul locuitorilor catolici din Moldova¹⁴, publicând și o carte privitoare la originea catolicilor din Moldova¹⁵.

De asemenea, este notabilă implicarea episcopului romano-catolic de Iași (Mihai Robu¹⁶) în apărarea și susținerea intereselor propriilor credincioși din Dieceză. Astfel, într-un lung memoriu¹⁷ (din 6 martie 1943) adresat mareșalului Ion Antonescu („Conducătorul Statului Român și Președinte al Consiliului de Miniștri”¹⁸), episcopul Mihai Robu consemnează, printre altele:

„Domnule Mareșal,

Pe plaiurile frumoase ale Moldovei, mai ales în județele Roman și Bacău, trăiește de veacuri o populațiune românească de religie creștină catolică, care a stat întotdeauna în termeni buni și de înțelegere cu populațiunea creștină ortodoxă, în mijlocul căreia sunt stabiliți, socotindu-se frați de sânge în timp de pace și în timp de război.

Însă de câțva timp s-a format o atmosferă de dușmănie contra acestei populațiuni pacinice, aruncându-li-se în față – la orice prilej – calificativele injurioase de unguri, maghiari, ceangăi, boanghine etc. nu numai din partea unor persoane particulare, ci și din partea unor funcționari subalterni din părțile cu populațiune catolică. Unii îi tratează ca pe niște străini, dușmani ai țării, – tăgăduindu-le până și dreptul la numele de român.

În timpul din urmă credincioșii mei au fost cuprinși de nedumerire și frică, pentru că li se refuză certificatele de origine etnică română, de cari au nevoie pentru a putea ocupa oficii publice în Stat, sau pentru a nu fi îndepărtați din funcțiunile ce le ocupau. Aflu că din multe părți se înaintează autorităților superioare ale Statului (ca la Statul Major al Armatei, la Ministerul de Interne și cel al Cultelor) reclamațiuni tendențioase și calomnioase la adresa catolicilor mei, și contra preoților lor. Dacă ei cutează uneori să-și exprime durerile lor

---

¹³ Cf. *supra*, nota nr. 5.

¹⁴ Anton Coșa, *Identitatea asumată ...*, 2011, p. 199.

¹⁵ Pr. dr. Iosif Petru M. Pal, *Originea catolicilor din Moldova și franciscanii păstoriilor lor de veacuri*, Săbăoani-Roman, Tipografia „Serafica”, 1942.

¹⁶ Anton Coșa, *In memoriam: episcopul Mihai Robu*, în „Buletin Istoric” (revista Departamentului de Cercetare Istorică al Episcopiei Romano-Catolice de Iași), nr. 15, Iași, Editura „Presa Bună”, 2014, p. 203-204.

¹⁷ C.N.S.A.S., fond MAI-DGP, d. 5275, vol. nr. I, 1943, filele 57r.-60r.

¹⁸ *Ibidem*, fila 57r.

prin plângeri adresate autorităților mai mari, sunt tratați de calomniatori și amenințați cu rigorile legii de către funcționarii mai mici, contra cărora se îndreaptă reclamațiunile lor.

Atât preoții, cât și credincioșii mei au apelat de mai multe ori la mine, ca la Părintele lor sufletesc, rugându-mă să vă aduc la cunoștință situațiunea lor, pentru ca să puneți capăt acestei stări nesuferite de lucruri.

Îmi fac deci datoria mea de Episcop și Păstor mai mare al Eparhiei Catolice de Iași, care cuprinde toată Moldova lui Ștefan cel Mare, aducându-vă la cunoștință nedreptățile și jignirile ce se fac în multe locuri credincioșilor mei, pentru ca să puneți capăt la ele cu autoritatea D-Voastră supremă de Conducător al Statului Român și Președinte al Consiliului de Miniștri [...] Încă de acum trei ani Preoții mei s-au plâns de această tristă stare de lucruri, semnalându-mi adâncă tulburare ce se produce printre credincioșii mei din pricina insultelor ce li se adresează, și pentru că li se pune la îndoială sinceritatea patriotismului lor. [...]

Credincioșii mei au fost și sunt cetățeni pașnici, și-și fac datoriile lor către țară la fel cu frații lor ortodocși: dau biruri, plătesc impozite, fac armată, ascultă de superiorii lor, fac toate angaralele la care sunt supuși și ceilalți fii ai țării, nu nutresc sentimente dușmănoase țării, nu cunosc altă țară decât țara lor românească, nu simpatizează cu ungurii de peste hotare (cu care s-au bătut în 1916-1918) și se vor bate din nou, dacă vor fi chemați să apere frontierele de la apusul țării ori să recucerească părțile ardelenesti smulse din trupul însângerat al României, sute și mii de soldați catolici au luptat în 1916 și luptă și azi cu însoflete pentru integritatea și mărirea țării, fără să se dea înapoi de la jertfa supremă a vieții pe toate câmpurile de bătaie, mulți soldați catolici au dat dovadă de eroism extraordinar și au fost decorați, niciunul nu a fost (cât știu) trădător (nici în războiul trecut, când s-au luptat contra ungarilor). Toți se simțesc români și sunt mândri a fi români, și-i doare inima că sunt considerați străini, sau unguri, numai pentru că sunt catolici. [...]

În consecință Vă rog, Domnule Mareșal, să binevoiți a lua în considerare durerile mele și ale credincioșilor mei catolici, români de sânge (în cea mai mare parte) și cu toți români de sentimente și aspirațiuni, și a dispune ca: 1) Să înceteze prin părțile locuite de catolici, din județul Roman, județul Bacău și județul Iași, campania de ponegrire, acuze neîntemeiate și insulte nedemne la adresa catolicilor moldoveni. 2) Să nu se tăgăduască originea lor etnică românească, lăsând pe seama specialiștilor cercetarea trecutului lor istoric. Să li se recunoască dreptul de a fi și a se numi români. Să li se recunoască patriotismul lor sincer și jertfele neprecupețite ce le-au făcut și le fac neconținut pentru țara lor românească. 3) Să se retragă avizul Direcției

Judiciare din Ministerul de Justiție Nr. 164.695 din 26 Noiembrie 1942. 4) Să se retragă de asemenea dispoziția luată de Min. Interne și a Prefecturii de Bacău, dispunând ca funcționarii în subordine să elibereze la cerere certificate de naționalitate și origine etnică română cetățenilor catolici din satele moldovenești, pentru ca ei să poată participa fără restricție la viața publică a Statului, ocupând funcțiuni publice ca și frații lor ortodocși. 5) Să se scoată din manualele didactice primare și secundare de istorie, geografie și religie epitelele jignitoare de unguri sau ciangăi la adresa românilor catolici moldoveni (Notăm că asemenea expresiuni nu pot folosi decât dușmanilor țării, care, bazându-se pe ele, pretind să-și extindă dominațiunea până la Siret, dacă nu și mai departe). [...]

Înainte de a încheia, semnalez încă unele doleanțe legitime [...] a) Catolicii cari ocupă vreo funcțiune publică să nu fie îndepărtați pe simplul motiv că sunt catolici [...] De asemenea, nici un catolic care întrunește condițiunile cerute de legi pentru ocuparea vreunei funcțiuni publice să nu fie îndepărtat pe simplul motiv că este creștin catolic și nu este ortodocs. b) Catolicii să poată ajunge ofițeri inferiori și superiori dacă merită; și să nu fie împiedicați de a înainta în armată numai pe motivul că nu sunt ortodocși. c) Funcționarii și ofițerii catolici să aibă libertatea absolută de a contracta căsătoria înaintea Preotului Catolic; și să nu fie siliți a se căsători înaintea unui Preot necatolic. d) În Școalele Normale de învățători și învățătoare – elevii și elevele catolice să fie admise (dacă întrunesc celelalte condițiuni cerute de legi și regulamente) fără ca credința lor catolică să li fie o piedică; iar în școli să poată învăța și practica religia catolică în toată voia și libertatea. e) Tineretul școlar primar și tineretul școlar secundar precum și Premilitarii să nu fie siliți niciodată a merge la biserici necatolice, – ci să fie duși la biserica lor (în zilele de duminică și sărbători bisericești ori naționale), după cum au fost date ordine din partea forurilor competente superioare, – însă fără să fie observate de multe foruri inferioare.

Sfârșesc, Domnule Mareșal, știind că aveți destule ocupațiuni pentru a nu Vă răpi prea mult din timpul prețios ce l-ați pus în slujba țării.

Dacă m-am adresat la D-Voastră, am făcut-o pentru a-mi împărtăși o datorie sfântă față de păstoriții mei, și pentru a lua apărarea lor, într-o cauză dreaptă, fiindcă nu este nimeni altul care s-o facă. Am făcut-o cu deplina convingere că D-Voastră veți înțelege situațiunea în care ne aflăm noi toți românii catolici moldoveni, și veți binevoi a pune capăt acestei situațiuni, și a reda pacea și seninătatea sufletească de odinioară celor peste 100.000 (una sută mii) români catolici moldoveni, considerându-i și pe dâșii ca adevărați fii ai țării românești, și dându-le puțința de a se da cu tot sufletul la munca pentru

binele obștesc, fără frica de a fi alungați peste hotarele țării, ca străini, ori ca periculoși, ori nesimpatizați, numai pentru că sunt creștini catolici.

Așteptând deci cuvântul hotărâtor și liberator al D-Voastră, cât mai neîntârziat, în limpezirea situației românilor catolici moldoveni, Vă rugăm, Domnule Mareșal, să primiți expresiunea înaltelor mele sentimente de considerațiune.

† Mihai Robu

Episcop catolic de Iași¹⁹.

În cursul aceleiași luni, Președinția Consiliului de Miniștri trimite către Episcopia Catolică de Iași adresa nr. 2228 din 18 martie 1943, prin care solicita episcopului Mihai Robu să semnaleze „direct și personal orice abateri de la principiile și măsurile administrative ordonate”²⁰ privind „problema catolică”²¹.

Pe cale de consecință, înaltul ierarh catolic trimite către Mihai Antonescu (vicepreședinte al Consiliului de Miniștri) adresa nr. 386 din 31 mai 1943, având următorul conținut:

„Domnule Prim-Ministru,

Conform dorinței D-Voastre, exprimată în adresa nr. 2228 din 18 Martie a.c., am onoarea a Vă înainta în original două scrisori din partea a doi locuitori catolici din comuna Faraoani, județul Bacău, – adresate direct D-Voastre (prin mine), – prin care numiții se plâng că autoritățile locale nu voesc să li elibereze certificatele de origine etnică română, de care au trebuință, cu toate că din Partea Parohiei catolice li s-a comunicat deciziunea D-Voastre din adresa Nr. 2228/43 că locuitorii catolici din Moldova trebuie considerați și tratați ca de origine etnică română.

Vă rog, din nou, să binevoiți a dispune, ca autoritățile locale în drept să observe dispozițiunile luate în Consiliul de Miniștri de la 17 Martie a.c.; iar Ministerul de Interne să revoce formal Ordinul Nr. 164.695/1942 al Ministerului de Justiție, pe baza căruia catolicii din Moldova sunt socotiți străini.

Primiți, Domnule Prim-Ministru, asigurarea distinsei mele considerațiuni.

† Mihai Robu

Episcop catolic de Iași”²².

---

¹⁹ Ibidem, fila 60 r.

²⁰ Arhiva Episcopiei Romano-Catolice Iași, Adresa nr. 431/1943.

²¹ Anton Coșa, *Identitatea asumată ...*, 2011, p. 200.

²² C.N.S.A.S., fond MAI-DGP, d. 5275, vol. nr. I, 1943, fila 32. Am anexat și o fotocopie a documentului la **Doc. nr. 4**.

Prima scrisoare, din 31 mai 1943, scrisă de un „român catolic” din satul Faraoani (județul Bacău)²³, adresată „D^{sale} D^{lui} Vice Președinte al Consiliului de Miniștri”²⁴, are următorul conținut:

„Domnule Vice Președinte al Consiliului de Miniștri,

Subsemnatul, Antal I. Martin, din Comuna Faraoani, Jud. Bacău, acar stația Faraoani, am primit o telegramă de la Inspecția Z.M. Iași prin care se dispune să fiu mutat din stația în care fac serviciu pe o linie secundară îndepărtată de domiciliul meu.

Având familie, soție și doi copii cu domiciliul în Comuna Faraoani, abia după multă stăruință am obținut post în stația Faraoani, pentru a putea îngriji de soție și copii, pe cât îmi permite serviciul.

Primind telegrama de mutare prin care traiul îmi este îngreunat, iar familia periclitată, m-am interesat care ar fi motivul mutării și mi s-a spus că sunt minoritar.

Subsemnatul mi-am făcut serviciul conștiincios, fără să fi avut vreun reproș în această privință.

Sunt român, din strămoși care de sute de ani trăiesc pe pământul românesc. Îmi iubesc Țara și nu am altă aspirație decât binele ei. Am făcut serviciul militar, am fost concentrat, plătesc dările și îmi fac toate datoriile către Țară.

Vorbesc românește eu și familia mea. Nu știu ce altă datorie se mai cere pentru ca să fiu român. Eu le îndeplinesc pe toate. Dacă se mai întreabă de ce religie sunt, religia cred că nu împiedică pe nimeni să fie român și anume bun român. Sunt atâția români catolici și eu sunt român catolic, gata oricând să-mi fac datoria către Țară.

Subsemnatul am înaintat, atunci când mi s-a cerut pentru serviciul ce-l am, împreună cu celelalte acte, și certificatul de origine etnică română. Cercetând, am găsit la Inspecție certificatul meu de origine etnică română pe care l-am înaintat pe data de 9/6/942, totuși în altă condică am văzut că sunt trecut de origine etnică ungur, ceea ce nu știu de unde provine, din moment ce am găsit actul doveditor de origine etnică română.

Domnul Inspector Inspecției Z.M. Iași mi-a cerut un certificat de origine etnică română din nou.

---

²³ Detalii despre satul Faraoani (județul Bacău) la Anton Coșa, *Monografia comunei Faraoani, Onești*, Editura Magic Print, 2009, 608 p.; idem, *Comunitățile catolice din Moldova. Repertoriu enciclopedic ilustrat*, Iași, Editura Sapientia, 2022, p. 96-97.

²⁴ C.N.S.A.S., fond MAI-DGP, d. 5275, vol. nr. I, 1943, f. 33v.

Cerând acest act de la Primăria Comunei Faraoani, Jud. Bacău, mi s-a refuzat cererea să-mi dea spunând că n-au primit nici un ordin în această privință deși am arătat adresa Dvoastră N° 2228 din data de 18 Martie 1943.

Vă rog, Domnule Vice Președinte, să dați dispoziție să mi se elibereze certificatul cerut dacă înalta apreciere a Domniei Voastre va crede că mai trebuie altul din moment ce am prezentat odată acest certificat și să fii lăsat în serviciu în stația Faraoani pentru ușurința traiului meu și al familiei mele.

Cu toată stima,

Antal I. Martin, acar la gara Faraoani, j. Bacău”²⁵.

În cea de a doua scrisoare, din 17 mai 1943, se menționează următoarele:

„Onor

D^{Sale} D^{lui} Profesor Mihai Antonescu

Vice-Președinte al Consiliului de Miniștri

Eu Subsemnatul Frâncu Mihai din Comuna Faraoani, Jud. Bacău. Având nevoie de un Certificat de origină etnică Română, am solicitat de la autoritățile în drept ale Primăriei Comunei respective și nu mi s-a dat sub pretext că suntem de origină maghiară (ciangăi).

Deși am arătat hotărârea D^{lui} Profesor Mihai Antonescu din 17 Martie 1943 și stabilirea prin Consiliul de la 4 Feb. 1943 în ce privește situația populației din Moldova care este de origină etnică de naționalitate și considerată greșit ca de origină maghiară (ciangăi).

Și totuși mi s-a răspuns că n-au nici o cunoștință de aceste lucruri atât din Monitorul Oficial cât și de la organele superioare și cum eu am mare nevoie de acest certificat, cu onoare vă rugăm să binevoiți a ordona organelor noastre comunale în drept de a mi se elibera acest certificat.

Cu Supus Respect

Frâncu Mihai Martin”²⁶.

Același ierarh al Diecezei Catolice de Iași (Mihai Robu) va trimite către același oficial al satului român (Mihai Antonescu), adresa nr. 395 din 5 iunie 1943, unde se menționa:

„Domnule Prim-Ministru,

Chiar înainte de a pleca în Vizitațiunea Canonică în județul Roman, primesc de la Parohul Catolic din Bărgăoani alăturata scrisoare, în care îmi aduce la cunoștință, că autoritățile din Bărgăoani și Prefectura din Neamț refuză

²⁵ Ibidem, f. 33r.-33v.

²⁶ Ibidem, f. 34.

să dea certificat de origine etnică română unui catolic, pe motivul că este ceangău, – deci străin.

De unde puteți vedea că nu toate autoritățile au primit de la Min. de Interne dispozițiuni ca să considere populațiunea catolică din Moldova ca fiind de origine etnică română, – căci nu-mi vine a crede că ele n-ar observa dispozițiunile venite, dacă le-ar fi primit.

De aceea binevoii a dispune din nou cele trebuincioase, pentru ca populațiunea catolică din Moldova să fie considerată ca de origine etnică română, – dându-i-se certificatele cerute.

Primiți, Domnule Prim-Ministru, asigurarea distinsei mele considerațiuni.

† Mihai Robu
Episcop catolic de Iași”²⁷.

Iată și scrisoarea parohului catolic din satul Bârgăoani (județul Neamț)²⁸, pr. Mihai Chelaru²⁹, trimisă la Episcopia Catolică de Iași în ziua de 28 mai 1943³⁰:

„Excelență,

Conform adresei Excelenței Voastre nr. 227/1943 cu privire la originea etnică a catolicilor din Moldova.

Vă fac cunoscut că Petru Ant. Tamaș – catolic din Bârgăoani are nevoie de certificat de origine etnică și nu i se eliberează.

Oficial, am făcut cunoscută adresa Excelenței Voastre autorităților comunale.

La Primărie au căutat în Monitorul oficial decizia onor Minister. Negăsind-o au întrebat Prefectura.

Prefectura a răspuns că nu i se eliberează omului certificatul dorit pentru că este ciangău.

Omul în cauză este rănit de pe front. Venind acasă, vrea să-și câștige pâinea de toate zilele pentru sine și familia numeroasă, ca vânzător la cooperativa din localitate. Pentru a ocupa funcția, la contractul prin Admin. Financiară i se cere și certificatul de origine etnică.

---

²⁷ Ibidem, f. 30. Am anexat și o fotocopie a documentului la **Doc. nr. 3**.

²⁸ Detalii despre satul Bârgăoani (județul Neamț) la Anton Coșa, *Comunitățile catolice din Moldova...*, Iași, 2022, p. 170-171.

²⁹ Date biografice sunt disponibile pe <https://ercis.ro/dieceza/preoti/raposati.asp?id=149>. Pagina a fost accesată la 14.08.2023.

³⁰ Scrisoarea avea nr. 32 din 28 mai 1943.

Autoritățile comunale, cât și Prefectura județului Neamț refuză a elibera din motivul expus.

Al Excelenței Voastre
Pr. M. Chelaru”³¹.

Mai adăugăm aici încă un document, din primăvara aceluiași an (1943), atunci când locuitorii catolici din satul Talpa-Sărata (județul Bacău)³², trimiseseră și ei o plângere „Domniei Sale, Domnului Mareșal Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român”³³ și înregistrată la Președinția Consiliului de Miniștri³⁴ sub nr. 407283/20 martie 1943:

„Domnule Mareșal,

Noi subsemnații locuitori creștini catolici din satul Talpa-Sărata, Jud. Bacău, cu lacrimi în ochi ne îndreptăm către Domnia Voastră, fiind siguri că vom fi ascultați.

Noi ne-am socotit totdeauna Români, și ca atari vrem ca și alții să ne socoată. Noi din satul Sărata (Talpa) nu știm deloc altă limbă decât pe cea românească. Și nici strămoșii noștri n-au vorbit decât în dulcele graiu românesc. Și totuși, Domnule Mareșal, azi am ajuns ca să fim socotiți Unguri. Ba mai mult, ni se refuză orice drept: nu mai putem vinde nici cumpăra fără actul de origină etnică română. Mergem la Primărie ca să scoatem acest act și suntem refuzați și dacă întrebăm pentru ce? Ni se răspunde: «Așa avem ordin de la Minister».

Domnule Mareșal,

Atât strămoșii noștri cât și noi ne-am luptat pentru Țară, ne-am luptat chiar și împotriva Ungurilor și n-a fost niciun trădător de Țară din rândurile noastre. Noi, precum și copiii noștri ne luptăm și azi cu bărbăție pentru Patria noastră dragă: România, și nu suferim ca cineva să ne numească: Unguri ori Ciangăi.

De aceea, Domnule Mareșal, Vă rugăm ca pe Părintele și Conducătorul nostru, pe care ni l-a trimis Pronia dumnezeiască, care ați căutat totdeauna drepturile celor slabi, să dați ordin ca să fim socotiți ceea ce suntem: Români și nu Unguri, și să ni se dea acte de origină etnică română. Și aceasta Vă rugăm să o faceți cât mai degrabă, pentru ca să ni se șteargă neliniștea și nesiguranța ce

³¹ C.N.S.A.S., fond MAI-DGP, d. 5275, vol. nr. I, 1943, f. 31r.-31v.

³² Detalii despre satul Sărata (județul Bacău) la Anton Coșa, *Comunitățile catolice din Moldova...*, 2022, p. 142-143.

³³ C.N.S.A.S., fond MAI-DGP, d. 5275, vol. nr. I, 1943, f. 17r.

³⁴ Ibidem.

ne-au cuprins sufletele. Când ne vin feciorii de pe front ca să ne mai vadă rămân adânc mâhniți în inimă și chiar descurajați aflând de acest lucru.

Noi, ne declarăm sus și tare că suntem de Neam Românesc și de religie creștină catolică, și nu ungurească, după cum ne poreclesc unii dintre frații ortodocși. Iar prin faptul că suntem catolici nu trebuie să fim considerați ca străini, și chiar ca periculoși Statului. Noi, totdeauna ne-am făcut datoria. Martori ne sunt toți ofițerii sub care ne-am făcut datoria luptând pentru Patrie, care ne-au adus laude în public. Și Vă făgăduim, Domnule Mareșal, că și pe viitor ne vom îndeplini cu sfințenie – după cum ne poruncește credința noastră – datoria față de Patria noastră: România. Și socotim ca o insultă și o batjocură faptul că suntem numiți Maghiari, Unguri ori Ciangăi.

De aceea, Domnule Mareșal, umiliți Vă rugăm: ștergeți-ne lacrimile, faceți ca prin cuvântul Domniei Voastre să ni se alunge de pe suflet întristarea și desnădejdea.

Ascultați jalnica rugămintă ce o înălțăm către Domnia Voastră, fiind convinși că inima de Tată ce-ați arătat-o față de toți supușii din întreaga Țară, o veți arăta-o și față de noi și că ne veți alina durerea ce ne apasă. Ascultați-ne, Domnule Mareșal, plângerea noastră, pentru ca atât noi cât și copiii noștri să fim gata cu mai mult curaj la orice jertfă pentru Țara ce-o iubim – România.

Ascultați jalba a niște fii supuși și recunoscători, care se iscălesc mai jos și pe pieptul cărora strălucesc decorațiile câștigate în luptele pentru Țară și Tron”: [urmează numele semnatarilor plângerii n.n.³⁵]³⁶.

Cu toată eforturile depuse pentru normalizarea situației, măsurile luate de guvern nu și-au dovedit eficiența, fapt care reiese cu destulă claritate și din adresa nr. 431 din 13 iulie 1943, prin care episcopul Mihai Robu îi scrie primului ministru următoarele: „Am onoarea a Vă aduce la cunoștință, că măsurile administrative ordonate, ca populațiunea catolică din Moldova (ceangăii) să nu fie considerată străină de poporul român, nu sunt luate în seamă de organele administrative (mai ales în județul Bacău); și această populațiune continuă a fi considerată străină, eliberându-se de către Primării (celor interesați) certificate de origină etnică ceangău – ceea ce produce o nedumerire și neliniște explicabilă printre catolici. Faptul l-am constatat eu personal zilele trecute, fiind în Vizitațiune Canonică în diferite sate catolice din județul Bacău. Întrebând personal la Prefectura din Bacău, dacă nu s-au primit dispozițiuni precise în această chestiune, mi s-a răspuns, că nu s-au primit, și să mă adresez direct ori la D-Voastră ori la Ministerul de Interne pentru soluționarea ei. Vă rog deci din nou, să binevoiți a dispune, ca populațiunea catolică din Moldova

³⁵ A se vedea anexa cu fotocopia documentului la **Doc. nr. 2abcd**.

³⁶ C.N.S.A.S., fond MAI-DGP, d. 5275, vol. nr. I, 1943, f. 17r.-18v.

să fie tratată ca ceilalți români și să se elibereze (celor ce vor cere) certificate de origine etnică română, fără de care nu-și pot face interesele lor”³⁷.

În consecință, urmare a adresei nr. 2592 (din 29 iulie 1943) a Președinției Consiliului de Miniștri, „privitoare la chestiunea Ciangăilor din Moldova”³⁸, Ministerul Justiției intervine (la 10 august 1943) la Ministerul Afacerilor Interne, „cerând să se dea dispozițiuni ca să se elibereze certificate de naționalitate acestei categorii de cetățeni, cu mențiunea «naționalitate român», putându-se adăuga cel mult: «de origină etnică român ciangău»”³⁹.

Măsura menționată anterior era „în perfectă concordanță cu rezoluțiunea D-lui Vice-Președinte și Președinte ad-interim, Profesor Mihai A. Antonescu ... prin care stabilind poziția Guvernului față de această chestiune, dispune ca în certificatul de origină etnică ce se va elibera ciangăilor, să se treacă: «este de naționalitate română», și cel mult să se adauge: «de origină etnică român ciangău»”⁴⁰.

Însă formulările consemnate în documentele oficiale de mai sus provoacă, pe bună dreptate, o reacție imediată din partea autorităților eclesiastice catolice. Astfel, în adresa Episcopiei Catolice de Iași, nr. 448 din 3 august 1943, către Mihai Antonescu (vice-președinte al Consiliului de Miniștri), Excelența Sa, Mihai Robu, Episcop Catolic de Iași, consemnează:

„Domnule Prim-Ministru,

Mulțumindu-Vă din toată inima pentru adresa Nr. 2592, sc.Cab. din 28 Iulie 1943, prin care mă-nștiințați, că ați dispus ca Ministerul de Justiție să execute ordinele Guvernului date relativ la Grupul Etnic al Românilor desnaționalizați și înregistrați până acum ca origină etnică Ciangăi.

Am onoarea și îndrăzneala a Vă ruga, cu toată insistența, să binevoiți a revedea și modifica punctul d) din adresa către Minist. de Justiție, care sună astfel: „În certificatele de origină etnică nu se va mai spune: «de naționalitate român ciangău», întrucât nu există «naționalitate român ciangău», ci «naționalitate român», ci cel mult se va spune: «este de naționalitate română, de origină etnică român ciangău»”.

Expresiunea aceasta din urmă este echivocă, și va da ocazie neîntreruptă, ca posesorii acestor certificate să nu fie considerați români adevărați, – și prin urmare să li să tăgăduiască drepturile românilor adevărați, – după cum se-ntâmplă cu certificatele eliberate până acum.

³⁷ Arhiva Episcopiei Romano-Catolice Iași, Adresa nr. 431/1943.

³⁸ C.N.S.A.S., fond MAI-DGP, d. 5275, vol. nr. I, 1943, f. 1.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

De aceea binevoiți a dispune ca în certificatele eliberate Ciangăilor (care întrunesc condițiunile fixate de Guvern) să nu se menționeze de loc numele de ciangău (care este arbitrar și nu are nici un temei istoric), – ci pur și simplu să se spună, că sunt de origină etnică română, ca și toți ceilalți români.

Mulțumindu-Vă anticipat, Vă rog, Domnule Prim-Ministru, să primiți asigurarea prea distinsei mele considerațiuni.

† Mihai Robu
Episcop catolic de Iași ”⁴¹.

Introducerea în circuitul științific a documentelor prezentate continuă demersuri similare anterioare, având menirea de a contribui la o mai bună cunoaștere a istoriei catolicilor din Moldova.

---

⁴¹ Ibidem, fila 2. Am anexat și o fotocopie a documentului la **Doc. nr. 1.**

*Răspuns pusă pe
stampa la 13 Aug. 1943
La o cameră de
Ministerul Interioară
concl. Antonescu*

PRESEDINTEA CONSILIULUI DE MINISTRI
0009957 din 5 AUG. 1943
CABINETUL
VICE-PRINTELE CONSIL. DE MINISTRI
Iasi, 3 August 1943
00002

EPISCOPIA CATOLICĂ
DE
IASI

No. 448/43. Personală.

DOMNULE PRIM-MINISTRU,

Mulțumindu-Vă din toată inima pentru adresa Nr.2592,sc.Cab.
din 28 Iulie 1943,prin care mă'nștiințați,că ați dispus ca Mini-
sterul de Justiție să execute ordinele Guvernului date relativ la
Grupul Etnic al Românilor desnaționalizați și înregistrați până a-
cum ca origină etnică Ciangăi.

Am onoarea și îndrăzneala a Vă ruga,cu toată insistență,să
binevoiți a revedea și modifica punctul d) din adresa către Minist.
de Justiție,care sună astfel: "In certificatele de origină etnică
nu se va mai spune:"de naționalitate român ciangău",întrucât nu exi-
stă "naționalitate român ciangău",ci "naționalitate român", și cel
alt se va spune:"este de naționalitate română,de origină etnică
român ciangău".

Expresiunea aceasta din urmă este echivocă,și va da ocazie
neîntreruptă,că posesorii acestor certificate să nu fie considerați
români adevărați,-și prin urmare să li să tăgăduască drepturile ro-
mânilor adevărați, - după cum se'ntâmplă cu certificatele eliberate
până acum.

De aceea binevoiți a dispune ca în certificatele eliberate
Ciangăilor (care întrunesc condițiunile fixate de Guvern) să nu se
menționeze de loc numele de ciangău (care este arbitrar și nu are
nici un temei istoric),-ci pur și simplu să se spună,că sunt de
origină etnică română,ca și toți ceilalți români.

Mulțumindu-Vă anticipat,Vă rog,Domnule Prim-Ministru,să
primiți asigurarea prea distinsei mele considerațiuni.

D-Sale

Mihai Robu,

Episcop catolic de Iasi.

Domnului Profesor MIHAI ANTONESCU,
Vice-Președintele Consil.de Miniștri.

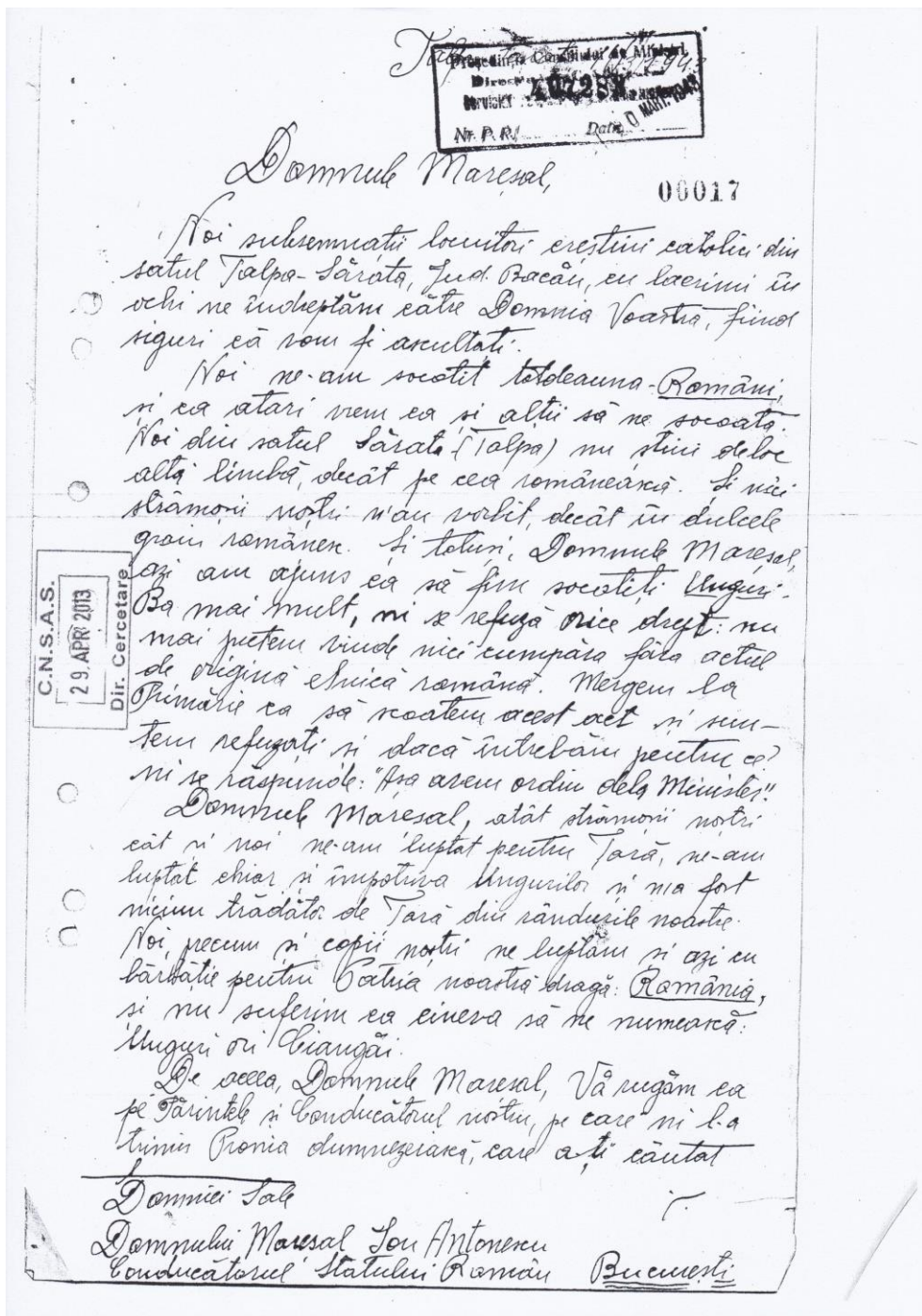
BUCUREȘTI

C.N.S.A.S.
29 APR 2013
Dir. Cercetare

Doc. nr. 1

totdeauna drepturile celor slabi, să dai ordin ca
să fim socotiți ceea ce suntem: Români și nu
Unguri, și să ni se dea act de origine etnică
română. Și aceasta, Vă rugăm să o faceți cât
mai de grabă, pentru că ^{de mult timp} ne luptăm și ne chinăm și
ne-am chinat sufletele. Când ne vin feitori de
pe fontea ca să ne mai vadă românii adănc
măhnii în inimă și chiar denunțați aflând
de acest lucru.

Noi, ne declarăm noi și țara, că suntem
de Neam Românesc și de religie creștină ca-
tolică și nu ungurească, după cum ne porcesc
unii diavolești frați ortodoci. Dar prin faptul că
suntem catolici, ne trebuie să fim considerați
ca străini și chiar ca periculoși statului. Noi,
totdeauna ne-am făcut datoria. Mătră, ne
sunt toți ofițerii sub care ne-am făcut do-
toria luptând pentru Ţară, care ne-au adus
laude în public. Și Vă rog, Domnule
Marșal, ca și pe viață, ne vom îndeplini cu
spiritul - după cum ne pămînt și credință
noastră - datoria față de Ţară noastră
România. Și socotim ca o învină și o
sălbăcie faptul că suntem numiți: Ma-
ghari, Unguri ori Ciungari.

De aceea, Domnule Marșal, umil și Vă
rugăm: stergeți ni lașimile, faceți ca prin
cuvîntul: Domnule Voastre să ni se alunge
de pe suflet învinșarea și denigrarea.

Prețuim jalnică rugămintă, ce o înălțăm
către Domnia Voastră, fiind conștienți că inimă
de totă cală arată o față de totă inepuință
întruaga Țară, o neîncetare în față de noi.

C.N.S.A.S.

29 APR 2013

Dir. Cercetare

08018

Aruncati galba a niste fii supari n' reu-
năcături care se iscăter mai jos n' pe pământ
cărora strălucesc decorațiile câștigate în luptele
pentru Țară n' nou :

nr.	Nume	Loc. născ.	Loc. deces.	Perioada războiului	Decorat cu
1)	Petru Gh. Fănuș	Imaliș	1916-1918		
2)	Anbu	Mărtieș	1916-1918		
3)	Elena M. Fănuș				
4)	Marica M. Haidău				
5)	Elena S. Matei				
6)	Marica M. Șarau				
7)	Elena V. Haidău				
8)	Catrina Gh. Ghazghel				
9)	Marica M. Buzăș				
10)	Ștefan Gh. Cătă				
11)	Marghita Gh. Grunț				
12)	Marica Gh. Perșeru				
13)	Catrina M. Șarau				
14)	Venera M. Șarau				
15)	Marica M. Șarau				
16)	Rosa M. Haidău				
17)	Marica S. Gh. Boboianu				
18)	Mihail S. Gh. Enășel				
19)	Ion S. Enășel				
20)	Mihail S. Enășel				
21)	Ghe. Ștefan Enășel				
22)	Petru S. Șarau				
23)	Ion M. Boboianu				
24)	Ștefan S. Boboianu				
25)	Enășel Ștefan				
26)	Ștefan S. Șarau				

407. Ceangău din Moldova.

EPISCOPIA CATOLICĂ
DE
IAȘI
STR. ȘTEFAN CEL MARE 60
(Telefon No. 2000)

Iași, 5 Iunie 1943.

00030

PREȘEDINȚIA CONSILIULUI DE MINISTRI
11 JUN 1943
CABINETUL
VICE-PRĂȘEDINȚIUL CONSILIULUI DE MINISTRI

Nr. 395/43. (Anexă la Nr. 386/43). *16 VI. 1943*

St. Horganu
Rog prezentată nota
ma acceptată și pusă la dispoziția
Min. de Interne
recuș.

DOMNUL PRIM-MINISTRU,

Roman, primesc dela Parohul Catolic din Bărgăoani alăturata scrisoare, în care îmi aduce la cunoștință, că autoritățile din Bărgăoani și Prefectura din Neamț refuză să dea certificat de origine etnică română unui catolic, pe motivul că este ceangău, - deci străin.

Nata on a ext.

De unde puteți vedea, că nu toate autoritățile au primit dela Min. de Interne dispozițiunile, ca să considere populațiunea catolică din Moldova ca fiind de origine etnică română, - căci nu-mi vine a crede, că ele n'ar observa dispozițiunile venite, dacă le-ar fi primit.

De aceea binevoiți a dispune din nou cele trebuincioase, pentru ca populațiunea catolică din Moldova să fie considerată ca de origine etnică română, - dându-i-se certificatele cerute.

Primiți, Domnule Prim-Ministru, asifurarea distinsei mele considerațiuni.

Mihai Roly
Episcop catolic
de Iași.

D-Sale

Domnului Profesor MIHAI ANTONESCU, Prim-Ministru.
Vice-Președintele Consiliului de Miniștri BUCUREȘTI

U.N.S.A.S.
29 APR 2013
Dir. Cercetare

EPISCOPIA CATOLICĂ

DE
IAȘI
STR. ȘTEFAN CEL MARE 60
(Telefon No. 2000)

Iagi, 31 Mai 1943.

00032

Nr. 386/43.

PRESEDINȚIA CONSILIULUI DE MINISTRI

4008890 din 11 JUN. 1943

CABINETUL
VICE-PRESEDINȚIULUI CONS. DE MINISTRI

DOMNULE PRIM-MINISTRU,

C.N.S.A.S.
29 APR 2013
Dir. Cercetare

Conform dorinței D-Voastre, exprimată în adresa Nr. 2228 din 18 Martie a.c., am onoarea a Vă înainta în original două scrisori din partea a doi locuitori catolici din comuna Faraoni, județul Bacău, - adresate direct D-Voastre (prin mine), - prin care numiții se plâng că autoritățile locale nu voesc să li c- libereze certificatele de origine etnică română, de care au trebuință, cu toate că din partea Parohiei catolice li s'a comunicat deciziunea D-Voastre din adresa Nr. 2228/43 că locuitorii catolici din Moldova trebuie considerați și tratați ca de origine etnică română.

Vă rog din nou, să binevoiți a dispune, ca autoritățile locale în drept să observe dispozițiunile luate în Consiliul de Miniștri dela 17 Martie a.c.; iar Ministerul de Interne să revoce formal Ordinul Nr. 164.695/1942 al Ministerului de Justiție, pe baza căruia catolicii din Moldova sunt socotiți străini.

Primiți, Domnule Prim-Ministru, asigurarea distinsei mele considerațiuni.

Mihai Poluy

D-Sale

Episcop catolic de Iagi.

Domnului Profesor MIHAI ANTONESCU,
Vice-Presedinte al Cons. de Miniștri.

BUCUREȘTI

Doc. nr. 4

O SITUAȚIE PRIVIND LEGIONARIII ȘI COMUNIȘTII DIN JUDEȚUL BACĂU ÎN CURSUL ANULUI 1943

Emanuel BĂLAN

A situation regarding legionnaires and communists from Bacău county during 1943

Abstract

The communist and legionnaire problem was always in the attention of the public order, security and information bodies of the state, both in the interwar period, and especially during the Second World War. The Directorate of the Security Police within the General Directorate of the Police, the Great General Staff through the II Intelligence section, the Secret Intelligence Service or the General Inspectorate of the Gendarmerie through its own intelligence service, developed analysis reports, summaries and proposals sent to the political factors of decision, about these extremist movements. In this material we present the situation of legionnaires and communists in the three urban centers of the county, Bacău, Moinești and Târgu-Ocna, on October 17, 1943, as it results from the situation of the county Siguranța. It is about the suspects S 1 and S2 and those under surveillance, communists and legionnaires.

Keywords: 1943, World War 2, Bacău county, legionnaires, communists

Problema comunistă și cea legionară a fost mereu în atenția organelor de ordine publică, siguranță și informații ale statului, atât în perioada interbelică, cât mai ales în perioada celui de-al Doilea Război Mondial. Direcția Poliției de Siguranță din cadrul Direcției Generale a Poliției, Marele Stat Major prin secția a II-a Informații, Serviciul Secret de Informații sau Inspectoratul General al Jandarmeriei prin propriul serviciu de informații, au elaborat rapoarte de analiză, sinteze și propuneri trimise factorilor politici de decizie, despre aceste mișcări extremiste. Activitatea acestor mișcări extremiste s-a intensificat spre sfârșitul anului 1939 și începutul anului 1940, muncitorii din întreaga țară fiind în stare de nemulțumire cauzată de creșterea prețurilor și scăderea nivelului de trai. Mișcarea legionară a fost foarte active în rândul muncitorilor, astfel că, în septembrie 1940, când a fost proclamat statul național-legionar, majoritatea muncitorilor cunoșteau doctrina de dreapta¹. Imediat a luat ființă Breasla

---

¹ Vezi lucrările A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940-ianuarie 1941*, Cluj-Napoca, 1976; Mihai Fătu, *Contribuții la studiul regimului politic din România, septembrie 1940-august 1944*, București, 184 și Dana Honciuc Beldiman, *Statul național-legionar (septembrie 1940-ianuarie 1941)*. Cadrul legislativ, INST, București, 2005.

muncitorilor și Corpul Muncitoresc Legionar, lider la Bacău fiind Nicolae Stanciu, muncitorii fiind rapid grupați în cuiburi și familii. Documentele Siguranței Bacău, arătau în toamna anului 1941 că, ideologic, muncitorii „îclină” către legionari și naționali-creștini, sentiment regăsit și în analiza realizată în prima parte a anului 1943². În privința mișcării comuniste, imediat după 21 iunie 1941, se recomanda liderilor comuniști „bine cunoscuți de către autorități să activeze cât mai ascuns pentru a nu fi arestați. Aderenții înscriși de curând vor fi supuși la încercări serioase și supravegheați îndeaproape”³. În această perioadă a războiului, activitatea comuniștilor s-a axat pe resursa umană există prin pregătirea acestora, atragerea de noi membri, propaganda și acțiuni de agitație⁴. Arestările masive din 1941, a determinat partidul communist să ceară membrilor săi să acționeze individual. În cursul anului 1943 ca urmare a unor noi directive primite de la Komintern, s-a intensificat acțiunea de organizare și de cooptare a unor noi membri inclusiv de la PSD și de propaganda antirăzboinică și antiguvernamentală⁵. Conform documentelor, la sfârșitul anului 1943, mișcarea comunistă din județul Bacău, număra 119 persoane, dintre care 84 erau în supraveghere.

În acest material prezentăm situația legionarilor și comuniștilor din cele trei centre urbane ale județului, Bacău, Moinești și Târgu-Ocna, la 17 octombrie 1943, așa cum rezultă din situația organelor de Siguranță județene. Este vorba despre suspexții S 1 și S2 și cei supravegheați, comuniști și legionari⁶.

Conform procesului verbal din 17 octombrie 1943, încheiat de către Ioan Cuptor, subinspector de poliție la Inspectoratul Regional de Poliție Iași și delegatul Poliției Bacău, Nicolae Cârje, s-a realizat trierea și reclasificarea suspexților S1 și S2 și a supravegheaților comuniști și legionari de pe raza Poliției Bacău, conform ordinului nr. 16666 din 1 iulie 1943 al Direcției Generale a Poliției⁷. Situația rezultată este sintetizată în cele două tabele de mai jos.

Tab. 1. Statistica mișcării comuniste-octombrie 1943⁸

Comisariat	S1	S2	În supraveghere	Total	Condamnați	
					Înainte 22 VI 1941	După 22 VI 1941
Bacău	18	17	80	115	9	13
Moinești	-	-	1	1	-	-

² Alin Spănu, *Mișcări muncitorești în județul Bacău în analiza poliției (1930-1943)*, în „Acta Bacovienisia”, IX, 2004, p. 329-330.

³ ANIC, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, d. 83/1941, f. 63.

⁴ Idem, d. 89/1940, f. 18.

⁵ Mioara Avram, *Propagandă și Război. 1941-9144*, Editura Tritonic, București, 2007, p. 150.

⁶ A.N. Bacău, fond Poliția orașului Bacău, d. 22/1943, f. 210.

⁷ Ibidem, f. 210-211.

⁸ Ibidem, f. 208.

Tg. Ocna	-	-	3	3	-	-
Slănic Moldova	-	-	-	-	-	-
Total	18	17	84	119	9	13

Tab. 2. Statistica mișcării legionare-octombrie 1943⁹

Comisariat	S1	S2	În supraveghere	Total	Condamnați	
					Înainte 22 VI 1941	După 22 VI 1941
Bacău	29	21	217	264	4	25
Moinești	-	3	61	64	1	1
Tg. Ocna	13	10	128	151	3	10
Slănic Moldova	-	-	23	23	-	-
Total	42	34	429	505	8	36

Tab. 3. Lista legionarilor S1 de pe raza poliției Bacău¹⁰

Numele și prenumele	Domiciliul	Profesia	Gradul și funcții în organizație	Observații
Baciu Petru	Bacău, Martir Crișan, 16	fără	membru FDC	Trimis judecată C.M. Galați prin Sent. Nr. 419/5 II 1942, achit.
Bejan Dumitru	Bacău, Andrei Mureșanu, 17	căraș	membru	La 1 iulie 1941 condamnat de C.M. a C 5A la 6 luni închis. corecțion.
Berza Eugen	Bacău, Apusului, 35	fără	membru FDC	Trimis în judecată C.M. Galați cu nr. 30053/1942 prin sent. nr. 2420/1942, achitat
Carataș Tanase	Bacău, Ștefan cel Mare, 81	brutar	membru	Trimis în judecată C.M. Galați prin sent. 2659/1942, condamnat 3 luni închis. corecțion.
Cădere Vasile	Bacău, Calea Mărășești, 30	lăcătuș	membru	Trimis în judecată C.M. a C 5A, prin sent. nr. 33/1941, condamnat 6 luni închis. corecțion.
Celanti Giulieta	Bacău, Independenței, 4	casnică	legionar șefă cetățuie	Trimisă în judecată C.M. Galați, cu nr. 2137/1942, prin sent. nr. 2659/1942, condamnată 3 ani, închisă
Ciolecu Nicolae	Bacău, Basarabiei, 29	cârciumar	membru șef de cuib	Trimis în judecată C.M. Galați, cu nr. 2137/1942, prin sent. nr. 2659/1942

⁹ Ibidem, f. 209.¹⁰ Ibidem, f. 211-216.

				cond. 3 ani închisoare
Dragan Vasile	Bacău, Mircea, 16	industriaș	membru	Trimis în judecată C.M. Ploiești, prin sent. nr. 4901/1942, achitat
Dumichiță Gh.	Bacău, Tirului, 22	funct. particular	membru șef de cuib	Trimis în judecată Trib. Mil. Brașov, cond. 500 lei amendă. Idem, C.M. Galați prin sent. Nr. 2659/1942, cond. 10 ani m. silnică
Erguveanu Mihai zis Gheorghe Sterie Mihale	Bacău, Regele Ferdinand, 114	comerciant	Membru, șef garnizoană, șef cuib, șef familie, șef plasă	În aprilie 1942 înaintat C.M. Galați și prin sent. nr. 2421/1942, achit. La 28 XII 1942, internat Tg. Jiu. La 6 IV 1943 eliberat
Făgăraș Ludovic, zis Lulu Laios	Bacău, Miron Costin, 42	muncitor	membru	10 IV 1941 trimis în jud. C.M. a C 5A, prin sent. 386/1941 achitat 28 XII 1942, internat la Tg. Jiu, 4 II 1943 eliberat
Floreșteanu Constantin	Bacău, Iulia Hașdeu, 18	Lucrător-torcător	membru	Ianuarie 1941 trimis în jud. C.M. a C5 A prin sent 33/1941, cond. 6 luni închis. corecț. 5 V 1942 prin sent. 5014/1942 jud. Și cond. De C.M. a C5 A 10 ani m. silnică în recurs achitat. 28 XII 1942 internat Tg. Jiu 4 III 1943 eliberat
Grebencea Nicolae	Bacău, Negel, 12	diacon	membru secretat g-ral al org. leg. Bacău	27 V 1943 jud. C.M. Galați, prin sent. 2421/1943 cond. 25 ani m.silnică 24 VI 1943 judecat C.M. Ploiești prin sent. 9893/1943, cond. 20 ani m. silnică
Grigoraș Gheorghe	Bacău, G-I Averescu, 42	fără	membru șef mănunchiu FDC	18 VII 1941 trimis jud. C.M a C5 A prin sent. nr. 283/1941, cond. 4 luni închis. 5 II 1942, jud. de C.M. Galați cond. 15 ani m. silnică prin sent. 419/1942
Hanganu Dumitru	Bacău, Busuioc, 18	funcționar ad-ția fin.	instructor legionar	
Hanganu Dumitru	Bacău, Busuioc, 18	fără	membru	Trimis în jud. Trib. Mil. al C5 A, prin sent. 79/1938, achitat

Lungu Dumitru	Bacău, G-ral Averescu, 29	profesor	legionar	29 IV 1942 trimis în jud. C.M. Galați prin sent. nr. 2659/1942, achitat
Macedon Emil	Bacău, Aurel Vlaicu, 11	fără	membru	29 VII 1941, jud. și cond. Trib. Milit. al C5 A, la 1 an închis. corecț. sent. 374/1941
Manughevici Ștefan	Bacău, Fund. Manughevici, 1	funcț. Direct silv.	membru	Trimis în jud. C.M. Ploiești prin sent. nr. 4901/1942, achitat 28 XII 1942, int. Tg. Jiu 28 I 1943 eliberat
Mântulescu Gheorghe	Bacău, Apolodor, 4	fără	membru	23 IV 1942 trimis jud. C.M. Galați, prin sent. nr. 2659/1942, cond. 25 ani muncă silnică
Mântulescu Constantin	Bacău, Calea Mărășești, 38	turnător fier	legionar șef cuib	2 IX 1941, cond. de C.M. Ploiești la 1 lună închisoare 23 IV 1942, trim. jud. C.M. Galați prin sent. nr. 2659/1942, achitat 28 XII 1942, internat Tg. Jiu 10 III 1943 eliberat
Niculescu Vasile	Bacău, I.C. Brătianu, 25	funcționar particular	Legionary șef de cuib	Trimis jud. Trib. Milit. Brașov prin sent. 595/1938, cond. 6 luni închis. 28 XII 1942, internat Tg. Jiu 27 I 1943 trimis pe front direct din lagăr
Niță Mihai	Bacău, Tirului, 39	lăcătuș ajustor	membru	23 IV 1942 trimis jud. C.M. Galați prin sent. nr. 2659/1942, cond. m. Silnică pe viață
Pârlea Ștefan	Bacău, Hatman Berescu, 5	legător cărți	Membru în CML	Prin sent. nr. 434/1941, a C.M. a Capitalei cond. 2 ani închis. corecț. 28 XII 1942, internat Tg. Jiu 9 III 1943 eliberat lagăr
Perju Virgil	Bacău, Banatului, 43	pensionar	membru	În 19 I 1940 cond. de Trib. Milit. al C 5A la 1 lună închisoare 14 VII 1942 trimis în jud. C.M. condam. M.U. nr. 19, dosarul clasat La 6 X 1942, trimis în jud. C.M. Galați și cond. 10 ani închis. corecț.
Popovici Constantin	Bacău, Neogoe Vodă, 83	fără	membru curier	30 III 1942, trimis în jud. C.M. Galați cu nr.

			legionar	30053/1942. Prin sent. nr. 2420/1942, cond. 10 ani muncă silnică
Porumb Zaharia	Bacău, Vasile Conta, 4	muncitor	Membru Șef de cuib	Prin sent. 33/1941 a C.M. a C5 A cond. 6 luni închisoare corecțională. 23 XII 1942 închis Tg. Jiu unde se află și în prezent.
Prelipceanu Pantelimon	Bacău, Ștefan cel Mare, 18	func. part.	comand. ajut. legionar	Sent. 1412/1933 a Trib. Rădăuți, 15 zile închisoare. Idem, nr. 309/1938 a Trib. Mil. Cernăuți 1 an închis. Idem 632/1939 a Trib. Mil. Cernăuți 6 luni închis. Idem 2123/1939 a Trib. Mil. Cernăuți 2 luni închis. 26 III 1941, trimis jud. de Trib. Militar Iași. În curs de judecată
Rotaru Alexandru	Bacău, I. Sturza, 2	maistru croitor	membru șef de cuib	2 IX 1941 trimis în jud. C.M. Ploiești prin sent. 8319/1942, cond. 1 lună închisoare 23 XII 1942 internat Tg. Jiu 27 I 1943 eliberat
Sandu Pavel	Bacău, Calea Romanului, 56	torcător fabrică	membru	Prin sentința 33/1941 a C.M. a C5 A, cond. 6 luni închisoare
Soltan Petre	Bacău, Andrei Mureșanu, 17	torcător fabrică	membru șef de cuib	Prin sentința 33/1941 a C.M. a C5 A, cond. 6 luni închisoare. În recurs prin sent. nr. 3240/1942 a C.M. Ploiești, redus pedeapsa la una lună închis
Stoian Vasile	Bacău, Răsboieni, 9	profesor	membru șef de cuib	Bănuț, fugit în Germania
Tănase Vasile	Bacău, Mircea, 25	lăcătuș mecanic	membru	Prin sentința 33/1941 a C.M. a C5 A, cond. 6 luni închisoare. 9 X 1942, judecat C.M. a C5 A prin sent. 11164/1942, achitat 28 XII 1942, internat Tg Jiu, de unde a fost trimis direct pe front

Tuvic Petre	Bacău, Vadul Bistriței, 6	torcător fabrică	membru	Prin sentința 33/1941 a C.M. a C5 A, cond. 6 luni închisoare. Prin sent. 5014/1942 a C.M. a C5 A, cond. 10 ani muncă silnică. Pedepsă neexecutată fiind mobilizat.
Ursu Constantin	Bacău, Calea Mărășești, 86	funcționar fiscal	membru	26 II 1941, trimis în jud. Trib. Bacău, process curs de jud. Prin sent. 386/1941 a C.M. a C5 A jud. pentru participare la rebeliune și achitat
Ursu Ioan	Bacău, Despot Vodă, 51	lucrător brutar	membru	5 VIII 1937 trimis în jud. Trib. Putna pt port ilegal de armă. Dosar clasat Prin sent. 374/1941 a C.M. a C5 A cond. lipsă la 3 luni închis. corect. Pt. particip. Rebeliune. Pedepsă neexecutată
Zaharia Magdalena	Bacău, Bradului, 2	casnică	Membru șefă de cetățuie	2 VI 1941, trimisă în jud. de C.M. a C5 A pt. activ. leg. interzisă, caz clasat. 8 IX 1941, trimisă jud. C.M. a C5 A pt aceleași fapte și achitată 28 XII 1942, internată lagăr Mrea Horezu. 4 II 1943, eliberată.

Tab. 4. Lista legionarilor S2 de pe raza Poliției Bacău¹¹

Numele și prenumele	Domiciliul	Profesia	Gradul și funcții în organizație	Observații
Belei Gheorghe	Bacău, Măgura Cașin, 3	funcț. particular	membru (trecut supraveghere)	Trimis în jud. C.M. Galați cu nr. 15709/1942, procesul în curs de judecată
Berza Gheorghe	Bacău, Apusului, 35	fără	membru	Trimis în jud. C.M. Galați cu nr. 30055/1942, prin sent. nr. 2420/1942, achitat
Ciulei Alexandru	Bacău, G-I Averescu, 34	avocat	comand. legionar (trecut supraveghere)	19 IV 1938 lagăr Mercure Ciuc 30 IX 1938 eliberat

¹¹ Ibidem, f. 217-219.

Ciubotaru Aurel	Bacău, D-na Bălașa, 8	elev	membru FDC	Trimis în jud. C.M. Galați cu nr. 30055/1942, prin sent. nr. 2420/1942, achitat
Craiu Constantin zis Ticuță	Bacău, Avram Iancu, 26 bis	elev	membru FDC	Trimis în jud. C.M. Galați cu nr. 30055/1942, prin sent. nr. 2420/1942, achitat
Cristescu Mihai zis Mișu	Bacău, G-I Averescu, 82	antrepr. șosele	legionar instructor (trecut supraveghere)	Trimis în jud. C. 5A prin sent. nr. 386/1941, achitat. Trimis în jud. Trib. Vâlcea, condamnat 7 zile închis. concentra. Legea Mârzescu. Arestat 198/1934.
Dima Petrea	Bacău, Calea Mărășești, 44	funcț. particular	legionar șef de plasă legionară (trecut supraveghere)	Trimis în jud. C. 5A prin sent. Nr.5266/1938, actele clasate sub nr. 825/38
Dragomir Eugen	Bacău, Negel, 2	avocat	comand. legionar șef al Reg.7 legionare-Iași	19 IV 1938, internat lagăr Vaslui 18 IV 1939 eliberat
Fecioru Theodor	Bacău, Casele Naționale, 12	preot profesor	legionar șef de cuib	(trecut supraveghere)
Filimon Gheorghe	Bacău, G-I Averescu, 26	avocat	șef de sector legionary (trecut supraveghere)	19 IV 1938, internat lagăr Vaslui 12 XII 1938 eliberat
Iovănescu Mihail zis Mișu	Bacău, Avram Iancu, 28	industriaș	legionar	În anul 1933, după asasinarea lui IG Duca a fost arestat două luni și jumătate. Pus în libertate.
Leahu Emil zis Miluță	Bacău, Ștefan cel Mare, 83	elev	membru FDC	Trimis în jud. C.M. Galați, cu nr. 30053/1942 prin sentința nr. 2420/1942, achitat
Maței Constantin	Bacău, Iașilor, 36	fără	membru FDC	La 16 III 1942 cond. C.M. Ploiești, 2 luni închis. corecț. La 17 II 1943, trimis în jud. C.M. Galați, actele clasate sub nr. 23997/1943
Marin Ștefan	Bacău, G-I Berthelot, 1	inginer CFR	membru, șef de cuib	Trimis în jud. C.M. Galați cu nr. 10837/1942 prin sent.nr. 823/1943, achitat
Mück Florin	Bacău, Poetul Grindea, 13	elev	membru FDC	Înaintat C.M. Galați cu nr. 30053/1942 prin sent. 2420/1942, achitat
Nechita Corneliu	Bacău, Traian, 12	fără	membru FDC (trecut supraveghere)	Înaintat C.M. Galați cu nr. 30053/1942 prin sent. 2420/1942, achitat

Niculescu Virgil	Bacău, I.C.Brătianu, 25	fără	legionar	Trimis în jud. Trib. Militar Cernăuți prin sent. nr. 1487/1938, cond. 2 ani închis. corecțională
Perifan Iancu	Bacău, Basarabiei, 34	fără	membru FDC	Trimis în jud. C.M. Galați, cu nr. 30053/1942 prin sent. 2420/1942, achitat
Petrescu Emil	Bacău, Mircea, 27	Maistru țesător	Membru în cuibul 2 Șoimii	Deși nu a fost condamnat este supravegheat
Salomeia Gheorghe	Bacău, Traian, 21	funct. particular	membru	Trimis în jud. C 5A Brașov prin sent. 384/1938, cond. una lună închis. corect.
Stanciu Nicolae	Bacău, Tirului, 60	lucrător teracotist	legionar, șef de cuib și conducăt. CML-ului	Trecut supraveghere
Tofan Gheorghe	Bacău, Independenței, 1	avocat	membru	Trecut supraveghere
Vrabie Nicolae zis Nicu	Bacău, Bucovinei, 20	croitor	membru	Trimis în jud. C.M. Galați, cu nr. 15709/1943, proces în curs de judecată

Tab. 5. Lista legionarilor în supraveghere pe raza Poliției Bacău¹²

Numele și prenumele	Domiciliul	Profesia	Gradul și funcții în organizație	Observații
Andriuță Dumitru	Bacău, Regina Maria, 47	om de serviciu	membru	
Anghel Gheorghe	Bacău, Șc. Normală	elev	membru FDC	
Andrescu Gheorghe	Bacău, Poștei, 48	strungar	membru, șef cuib	
Apostoleanu Sofia	Bacău, Negru Vodă, 52	lucrătoare	membră	
Arvinte Zaharia	Bacău, I. Sturza, 40	perceptor	membru	
Arnăutu Gheorghe	Bacău, Basarabiei, 8	militar activ	membru FDC	
Arnăutu Mihai	Bacăi, Platon, 34	croitor	membru	
Avram Ion	Bacău, Liceul Ferdinand	elev	membru FDC	
Baiu Ioniță	Bacău, A. Mureșanu, 22	ceasornicar	membru	Trimis judecată C.M. Galați, cu nr. 2225/1943, proces curs de judecată
Băisan Ovidiu	Bacău, Regina	elev	membru FDC	

¹² Ibidem, f. 220-231.

	Maria, 12			
Balahură Constantin	Bacău, Moldovei, 17	lucrător	membru, șef cuib	
Balan Gheorghe	Bacău, Zefirului, 17	lucrător	membru CMI	
Bălăiță Gheorghe	Bacău, Gh. Asachi, 19	tâmplar	membru, șef cuib	
Bâlhac Ioan	Bacău, B. Voevod, 6	Elev Șc. Ofițeri activi	membru FDC	
Bărbuncă Nicolae	Bacău, Decebal, 29	mecanic	membru CMI	
Boatcă Dumitru	Bacău, A. Mureșanu, 6	țesător	membru CMI	
Bogdan Pavel	Bacău, R. Porumbaru, 4	comerciant	membru	
Bogdan Augustin	Bacău, R. Porumbaru, 4	comerciant	membru	
Bolmoagă Ștefan	Bacău, R. Ferdinand, 45	funcționar	membru	
Bontaș T. Toma	Bacău, I. Sturza, 11	Diriginte Oficiul PTT	membru	
Botezatu Vasile	Bacău, Mărăcine, 4	țesător	membru CMI	
Boț Traian	Bacău, N. Vodă, 113	contabil	membru FDC	
Botez Constantin	Bacău, Ardealului, 29	chelner	membru	Trimis judecată C.M. Galați, prin sentința 2659/1942, a fost achitat
Bucătaru Dumitru	Bacău, Florilor, 50	funct. comerc.	membru FDC	Trimis judecată Trib. Mil. a C 5A prin sent. 412/1941, a fost achitat
Bucătaru Gheorghe	Bacău, Florilor, 50	elev	membru FDC	Trimis judecată Trib. Mil. a C 5A prin sent. 412/1941, a fost achitat
Burhelea Ioan	Bacău, Tecuciului, 17	lucrător	membru CMI	
Buză Adela	Bacău, Vântului, 2	lucrătoare	membră	
Buză Iordache	Bacău, Vântului, 2	vânz. ambulant	membru CMI	
Caragiu Mihai	Bacău, Leca, 3	vânz. amb.	membru	
Catană Ioan	Bacău, Rahovei,	funct. fiscal	membru	

	2			
Cândea Emil	Bacău, Regina Maria, 9	funcționar	membru	
Calante Eleonora	Bacău, Independenței, 4	casnică	șefă cuib	Trimis judecată C.M. Galați prin sent. 2659/1942, a fost achitată
Cepreagă Ion	Bacău, Independenței, 29	fără	membru	
Chelaru N. Petre	Bacău, A. Iancu, 18	student	membru	
Chițu Constantin	Bacău, Oltea Doamna	lucrător	membru CMI	
Chițu Gheorghe	Bacău, Oltea Doamna	funcț. comerc.	legionar	
Chirilă Anton	Bacău, Regina Maria, 42	fără	membru	
Chiriac I. Ion	Bacău, Cristoveanu, 5	om serviciu	membru	
Chiriac Mircea	Bacău, Liceul Ferdinand	elev	membru FDC	
Chiriac Gheorghe	Bacău, Istrate, 7	funcționar	membru	
Ciocoiu Ioan	Bacău, A. Mureșanu, 26	țesător	membru CMI	
Ciupercă Ioan	Bacău, Poștei, 56	mecanic	membru, șef cuib	
Ciuche Nicolae	Bacău, V. Bistriței, 22	țesător	membru	
Ciuberea Nicolae	Bacău, Zefirului, 15	lucrător	membru	
Ciupercă Mina	Bacău, Oituz, 22	student	membru FDC	
Cocuță Ioan	Bacău, M. Eminescu, 5	fără	membru	Cu nr. 9245/1942, a fost înaintat C.M. Galați, unde a fost pus în libertate
Cojocaru Gheorghe	Bacău, Plevna, 28	chelner	membru	
Condac Gheorghe	Bacău, Ardealului, 40	frizer	membru	
Constantinescu Nicolae	Bacău, R. Ferdinand, 72	industriaș	membru	
Ciobanu Constantin	Bacău, I.C. Brătianu, 12	muncitor	membru	
Corobceanu Gheorghe	Bacău, Calea Oituz, 83	medic	membru	
Costea Gheorghe	Bacău, Buzdugan, 5	elev	membru FDC	
Copoț Petru	Bacău Oltea	țesător	membru	

	Doamna, 3			
Cohuț Anica	Bacău, M. Horia, 4	lucrătoare	membru	
Constantinescu Constantin	Bacău, Negru Vodă, 85	funcționar	membru	
Constantinescu Tereza	Bacău, Avram Iancu, 29	profesoară	membru	
Constantinescu Aurel	Bacău, Avram Iancu, 29	profesor	membru	
Condopol Mihail	Bacău, Regina Maria, 32	Dir. Cămin ucenici	membru	
Costea Mihai	Bacău, Oltea Doamna, 19		membru	
Cristofor Ioan	Bacău, Ardealului, 71	cismar	membru, șef cuib	
Cristescu C-tin	Bacău, Platon, 3	fără	membru FDC	
Crivăț Gheorghe	Bacău, Busuioc, 19	avocat	membru	La C.M. A Capitalei în 1942 a fost judecat și achitat
Dandescu Remus	Bacău, E. Goga, 6	funcț. fiscal	membru, șef cuib	
Dănceanu Constantin	Bacău, Tirului, 11	torcător	membru	
Dănceanu Ioan	Bacău, Poștei, 41	turnător	membru	
Diaconescu C.	Bacău, Leca, 170	măcelar	membru CMI	
Dorneanu Ștefan	Bacău, V. Alecsandri, 12	funcț. fiscal	membru	
Dragomir Iulia	Bacău, Negel, 2	învățătoare	membră, șefă cuib	
Druțu Nicolae	Bacău, Banatului, 18	elev	membru FDC	
Dumitriu Gheorghe	Bacău, I. Hașdeu, 10	pensionar	membru	
Dumitriu Ioan	Bacău, Regina Maria, 65	funcț. comerc.	membru	
Eftimiu Grigorian	Bacău, Mărășești, 44	funcț. comunal	legionar, șef cuib	
Eftimiu Pascal	Bacău, Doamnei, 6	funcț. comunal	legionar, șef cuib	
Enăchescu Ioan	Bacău, Valea Albă, 3	funcț. financ.	membru	
Făcăianu C. Aurel	Bacău, Busuioc, 31	funcț. financ.	membru	
Fânaru Ioan	Bacău, G. Averescu, 23	funcționar	membru	
Filimon Traian	Bacău, Tirului, 28	elev	membru FDC	
Florea Ion	Bacău, N. Vodă, 33	cismar	membru CMI	

Fodor Vasile	Bacău, A. Mureșanu, 6	lucrător	membru	
Francisc Jurj	Bacău, Mărășești, 133	funcționar	membru	
Frunză Petru	Bacău, Șc. Normală	elev	membru FDC	
Gășpar Virgil	Bacău, T. Vladmir, 18	fără	membru FDC	
Georgescu Gheorghe	Bacău, V. Alecsandri, 14	cismar	membru	
Gheorghiu Petru	Bacău, Șc. Normă	elev	membru FDC	
Gheorghiu Gh. C-tin	Bacău, R. Ferdinand, 68	oficiant PTT	membru, șef cuib	
Grugă Vasile	Bacău, Poștei, 17	tâmplar	membru CMI	
Godeanu Dumitru	Bacău, Gl. Grigorescu, 2	comerciant	membru, șef cuib	
Groza Nicolae	Bacău, Cuza Voda, 15	avocat	membru, șef plasă	Trimis judecată C.M. Ploiești, achitat sentința nr. 386/1941
Hagi Marcel	Bacău, Regina Maria, 25	inginer silvic	membru	
Hagicole Victor	Bacău, Regina Maria, 42	funcț. fiscal	membru	
Hăineală Ion	Bacău, Cuza Vodă, 1	elev	membru FDC	
Hâncu Vasile	Bacău, Mărăcine, 7	torcător	membru CMI	
Hânganu Constantin	Bacău, Busuioc, 18	funcț. particul.	membru	Condamnat 3000 lei amendă prin sent. 4921/1942 a C.M. Ploiești
Hilohi Ioan	Bacău, Șc. Normală	învățător	simpatizant	
Horvath Emil	Bacău, Gl. Berthelot, 9	cofetar	membru CMI	
Herlea Radu	Bacău, Șc. Normală	elev	membru FDC	
Hudic Gheorghe	Bacău, Gl. Prezan, 7	fără	membru FDC	
Huhulea Ștefan	Bacău, Mircea, 11	funcționar	membru	
Hulubei Alexandru	Bacău, C. Negri, 13	torcător	membru	
Iacobiță Adolf	Bacău, A. Purice, 4	fără	membru FDC	
Ifrim Iulian	Bacău, Platon, 39	agent fiscal	membru	

Iliescu Florica	Bacău, Basarabiei, 28	casnică	membru	
Ionescu Ioan	Bacău, Hotin, 2	turnător	membru CMI	
Irimescu Cristina	Bacău, R. Ferdinand, 89	casnică	membră	
Iosipescu Eugen	Bacău, Bradului, 17	fără	membru FDC	
Iosipescu Petru	Bacău, Bradului, 17	fără	membru FDC	
Ițigan Ion	Bacău, Șc. Normală	elev	membru FDC	
Iov Costache	Bacău, Romanului, 22	lucrător	membru CMI	
Ivanovici Gheorghe	Bacău, Lupașcu, 2	avocat	membru, șef secția ajut. leg.	
Lambru Enache	Bacău, Domnească, 26	comerciant	membru	
Luca Petre	Bacău, Alba Iulia, 39	zidar	membru CMI	
Lungeanu Valentin	Bacău, Bradului, 5	elev	membru FDC	
Lupu Virginia	Bacău, Miron Costin, 21	elevă	membru FDC	
Măgirescu Leonida	Bacău, Buzdugan, 37	elev	membru FDC	Trimis în judecată C.M. Galați, prin sent. nr. 2420/1942, achitat
Mântulescu Elena	Bacău, Apolodor, 4	pedagogă	membră	
Marcu Margareta	Bacău, M. Crișan, 18	casnică	membră	
Marcu Georgeta	Bacău, M. Crișan, 18	casnică	membră	
Meiniciuc Frosina	Bacău, Șt. cel Mare, 101	lucrătoare	membru CMI	
Munteanu Constantin	Bacău, M. Viteazul, 27	mecanic	membru	
Nastac Vasile	Bacău, Tecuci, 18	aj. torcător	membru	
Neagu Constantin	Bacău, Șt. cel Mare, 113	mecanic	simpatizant	Trimis în judecată C.M. Galați, cu adresa nr. 16247/1942, curs de jud.
Neculcea Constantin	Bacău, Cuza Vodă, 8	profesor	membru	
Nechifor Emil	Bacău, Traian, 4	funcționar	simpatizant	Trimis în judecată Trib. Militar Brașov, dosar

				clasat
Neder Iacob	Bacău, Șc. Normală	elev	membru FDC	
Niculescu Maria	Bacău, Regina Maria, 82	casnică	membră	
Nicola Gh. Aurel	Bacău, R. Ferdinand, 35	funcț. comerc.	membru	
Ojogel Dumitru	Bacău, Lic. Comercial	elev	membru FDC	
Oliva Vasile	Bacău, Mircea, 23	lăcătuș	membru CMI	
Oprea Nicolae	Bacău, V. Bistriței, 6	lucrător	membru CMI	
Orghidan Ioan	Bacău, I. Sturza, 110	elev	membru FDC	
Orghidan Gheorghe	Bacău, I. Sturza, 110	elev	membru	
Paic Andrei	Bacău, Precista, 25	frizer	membru CMI	
Panaite Mihai	Bacău, Șt. cel Mare, 123	curelar	membru	
Papadopol Haralambie	Bacău, Buna Vestire, 25	profesor	membru	
Paraschiv Gheorghe	Bacău, V. Bistriței, 2	măcelar	membru	
Pascu Mihai	Bacău, Luceafăr, 16	țesător	membru CMI	
Patriche Ioan	Bacău, N. Vodă, 82	funcționar	membru FDC	
Pătrășcanu Corneliu	Bacău, Bd. Victoriei, 17	elev	membru FDC	
Părvănescu Anghel	Bacău, Lic. Comercial	elev	membru FDC	
Pârlea Neculai	Bacău, H. Berescu, 93	tăbăcar	membru	
Pânzaru Alexandru	Bacău, A. Mureșanu, 4	țesător	membru CMI	
Perifan Gheorghe	Bacău, R. Ferdinand, 3	comerciant	membru	Trimis în judecată C.M. Galați, prin sent. 2659/1942, achitat
Perju Mihai	Bacău, Carol, 11	funcționar	membru	
Petraru Claudiu	Bacău, Iașilor, 2	elev	membru FDC	Trimis în judecată C.M. Galați, proces curs de judecată
Petrescu Mihai	Bacău, Roman, 44	maistru	membru	

Pintilie Elena	Bacău, N. Vodă, 41	profesoară	membru	
Platon Elena	Bacău, G. Averescu, 30	casnică	legionară	
Platon Ion	Bacău, C. Mărășești, 62	fără	membru FDC	
Pohi Corneliu	Bacău, Independenței, 16	fără	membru	
Pohi Dan	Bacău, Independenței, 16	fără	membru	
Popa V. Ioan	Bacău, Mărăcine, 13	elev	membru FDC	Trimis în judecată C.M. Galați, sent. nr 2420/1942, achitat
Popa Ștefan	Bacău, Regina Maria, 94	funcț. part.	membru	
Postelnicu Mihai	Bacău, Șc. Normală	elev	membru FDC	
Popovici Grigore	Bacău, Traian, 16	inginer	membru	
Popovici Gheorghe	Bacău, Traian, 16	antreprenor	membru	
Popa Maria	Bacău, M. Crișan, 2	funcționară	membru	
Potîrniche Dumitru	Bacău, Gl. Prezan, 52	comerciant	membru	
Pricop Vasile	Bacău, Moldovei, 91	comerciant	membru	
Prințu Vasile	Bacău, Poștei, 78	lucrător	membru	
Pușcașu Gheorghe	Bacău, Ocolul Nou, 30	tăbăcar	membru	
Răcoare Ioan	Bacău, Elena D-na, 2	richtuitor	membru	
Răileanu Ștefan	Bacău, N. Vodă, 32	funcț. part.	membru	
Rășmeriță Gheorghe	Bacău, Șt. cel Mare, 101	cismar	membru CMI	
Rășcanu Lucian	Bacău	muncitor part.	membru	
Romanciuc Mihai	Bacău, Mircea, 12	zidar	membru	
Rotăreanu Ecaterina	Bacău, Edison, 9	lucrătoare	membru CMI	
Rusu Dumitru	Bacău, Basarabiei, 58	fierar	membru CMI	
Șandru Nicolae	Bacău, Platon, 16	student	membru FDC	
Sascău Traian	Bacău, Regina Maria, 68	lăcătuș	membru	

Sasu Ioan	Bacău, Mărășești, 15	vulcanizator	membru	
Sărăcuțu Constantin	Bacău, Miron Costin, 22	funcț. part.	membru, șef cuib	Dispărut
Senchea Dumitru	Bacău, Mărășești, 42	student	membru	
Simion Gheorghe	Bacău, Șc. Normală	elev	membru FDC	
Simionovici Toma	Bacău, Negel	fără	membru FDC	
Solomon Alexandru	Bacău, Cireșoaia, 1	plutonier maj.	membru	Trimis în judecată C.M. Galați, prin sent. 2652/1942, a fost achitat
Șova Septimiu	Bacău, Gl. Averescu, 6	comerciant	membru	
Stan Gheorghe	Bacău, A. Constantinescu	frânar	membru	
Stănciuc Gheorghe	Bacău, V. Alecsandri, 1	comerciant	membru	
Stănescu Dumitru	Bacău, R. Ferdinand, 31	funcționar	membru	
Ștefănescu Aurel	Bacău, N. Vodă, 57	fără	membru FDC	
Ștefănescu Ioan	Bacău, Berăriei, 48	tâmplar	membru	
Stoian Petre	Bacău, T. Ionescu, 32	scriitor vagoane	membru	
Suciu Ioan	Bacău, V. Bistriței, 6	muncitor	membru CMI	
Tabarcea Ioan	Bacău, Precista, 3	funcționar	membru	
Telegraf Mircea	Bacău, Gloriei, 3	croitor	membru	
Teofănescu Romeo	Bacău, C. Naționale, 4	fără	membru FDC	
Tompea Petru	Bacău, R. Ferdinand, 23	comerciant	membru	Trimis în judecată C.M. Galați, proces curs de judecată
Tomozei Constantin	Bacău, M. Crișan, 11	funcționar	membru	
Tomozei Ioan	Bacău, Mărășești, 42	funcționar	membru	
Trifescu Ioan	Bacău, Moldovei, 101	funcționar	membru	
Tudor Anton	Bacău, Regina Maria, 84	comerciant	membru	
Tunaru Vasile	Bacău, Gl.	frizer	membru CMI	

	Averescu, 2			
Țurcanu Ioan	Bacău, Regina Maria, 2	zidar	membru CMI	
Uglea Maria	Bacău, Leca, 198	funcționară	membră	
Ursache Constantin	Bacău, T. Ionescu, 7	funcționar CFR	membru	Condamnat o lună închisoare pentru port ilegal armă pri sent. nr. 595/1938, a Trib. C 5A
Ursache Eugenia	Bacău, C. Mărășești, 139	profesoară	membru	
Ursache Petru	Bacău, H. Berescu, 3	lăcătuș	membru	
Vandanovici Petru	Bacău, A. Mureșanu, 23	comerciant	membră	
Vasiliu Gheorghe	Bacău, N. Vodă, 97	fără	membru	
Vatamaniuc Adrian	Bacău, Națională, 13	preot profesor	membru	
Velisar Petru	Bacău, Ardealului, 21	elev	membru FDC	
Velescu Constantin	Bacău, Șt. cel Mare, 12	fără	membru	
Velescu Ioan	Bacău, Șt. cel Mare, 12	fără	membru	Trimis în judecată pentru rebeliune de Comis. Reșița, cond. 3 luni închisoare, pedeapsă suspendată
Vernescu Ecaterina	Bacău, Cuza Vodă, 2	profesoară	membră	
Vlad Gheorghe	Bacău, Poștei, 75	membru lucrător	membru	
Vrăbiuță Gheorghe	Bacău, I. Hașdeu, 22	muncitor	membru CMI	
Zaharia Constantin	Bacău, Carol, 42	cismar	membru CMI	
Zarschi Mihail	Bacău, I. Sturza, 48	funcționar	membru	

Tab. 6. Lista comuniștilor S1 de pe raza Poliției Bacău¹³

Numele și prenumele	Domiciliul (oraș, stradă, nr.)	Profesia	Gradul și funcții în organiz.	Observații
Adelstein Feibis	Bacău,	funcț.	instructor	Condamnat 10 ani muncă

¹³ Ibidem, f. 232-234.

	Buzgudan, 11	comerc.		silnică și 10.000 lei cheltuieli judecată prin sent. nr. 4206/1943 a C.M. Galați
Bercovici Hanta	Bacău, Leca, 179	casnică	membră UTC	Dispărută
Belenstein Hascal	Bacău, C. Negri, 9	croitor	membru UTC	A fost internat lagăr de la 10 VII până la 6 XI 1940
Birimbaum Rebeca	Bacău, C. Negri, 19	lucrătoare	propagandistă și colportoare	Condamnată 8 luni închis. corect. prin sent. nr. 4695/1936 a Trib. Botoșani Internată în lagăr de la 10 VI 1940 la 21 V 1942, când a fost internată spitalul de boli mintale Podul Vadului-Sibiu
Brucăr Iancu	Bacău, Poștei, 37	funct. comerc.	membru comitetul UTC	Dispărut
Cojocar Avram	Bacău, Domnească, 11	frizer	membru	Dispărut
Chirițescu Pavel (trecut S 2)	Bacău, Austrului, 9	tâmplar	membru și colportor	Cond. 1 an închis. corect. prin decizia nr. 26/1930 a Curții cu juri Bacău. Internat lagăr 10 VII-22 XII 1941
Egher Sura	Bacău, Precista, 11	lenjereasă	membră	Cond. 2 ani închis. corect. și 5.000 de lei amendă prin sent. nr. 12768/1942 a C.M. Ploiești
Egher Ana (trecut S 2)	Bacău, Precista, 11	casnică	membră	Cond. 4 luni închis. corect. prin sent. nr. 12768/1942 a C.M. Ploiești
Egher Mendel	Bacău, Precista, 11	tâmplar	membru și instructor	Cond. 2 ani închis. corect. și 5.000 de lei amendă prin sent. nr. 12768/1942 a C.M. Ploiești
Egher Maier	Bacău, Precista, 11	muncitor	membru	Cond. 2 ani închis. corect. și 5.000 de lei amendă prin sent. nr. 12768/1942 a C.M. Ploiești
Grudinschi Ferdinand (trecut S 2)	Bacău, Austrului, 7	tâmplar	colportor	Cond. 7 luni închis. corect. prin decizia nr. 438/1929 a Curții de Apel Iași. Internat lagăr 19 VI-22 XII 1941
Ghitler Moses Iacob	Bacău, Regina Maria, 23	fără	membru	Condamnat 25 ani muncă silnică prin sent. nr. 1097/1942 a C.M. a Capitalei Secția a 4-a
Hass Moise	Bacău, Leca,	mecanic	membru UTC	Cond. una lună închis.

	83			corecț. prin sent. nr. 2910/1940 a Trib. Militar Brașov
Marcovici Ancel zis Aurel	Bacău, Florilor, 27	tinichigiu	defetist	Cond. 1 an închis. corecț. și 5.000 de lei amendă prin sent. nr. 796/1943 a C.M. Galați
Rachmilovici Sami (trecut S 2)	Bacău, Basarabiei, 33	instalator apă	defetist	Cond. trei luni închis. corecț. 15.000 lei amendă, 500 lei cheltuieli judecată prin sent. nr. 2821/1942 a C.M. Galați
Rosenthal Zaharia	Bacău, Cristoveanu, 19	fără	propagandist	Cond. 2 ani închis. corecț. prin sent. nr. 24/1919 a C.M. a Corpului de Armată. Internat lagăr 10 VII-29 X 1940. Dispărut
Saraga Moise	Bacău, Romanului, 120	muncitor	propagandist	Cond. 1 an închis. corecț. și 1.000 de lei cheltuieli de judecat. prin sent. nr. 48/1942 a C.M. Galați
Seinstein Malca	Bacău, Leca, 83	lucrătoare	propagandistă și agitatoare	Cond. o luni închis. corecț. prin sent. nr. 2910/1940 a Trib. Milit. Brașov. Dispărută
Steinfeld Robert	Bacău, Leca, 6	țesător	propagandist	Cond. 2 luni închis. corecț. prin sent. Trib. Milit. Cernăuți comunicată prin decizia nr 73354/1939 a Chesturii Cernăuți. Dispărut
Zăvodnicu Mircea	Bacău, Florilor, 25	frizer	membru UTC	Cond. La un an închis. corecț. 10.000 lei amendă și 3 ani interdicție corecț. prin sent. nr. 2320/1939 a Trib. Militar Brașov. Internat Tg. Jiu de la 28 VIII 1940 până în prezent

Tab. 7. Lista comuniștilor S2 de pe raza Poliției Bacău¹⁴

Numele și prenumele	Domiciliul (oraș, stradă, nr.)	Profesi a	Gradul și funcții în organiz.	Observații
Achirei Manole	Bacău, Poștei, 19	funcț. comerc	membru UTC	Trimis în judecată a fost achitat prin sent. Nr. 2760/1935 a Trib. Bacău. Dispărut
Berenstein Hera Burăh	Bacău, Mărășești, 27	croitor	colportor	Trimis judecată Trib. Bacău prin sent. nr. 2760/1935, a fost achitat. Dispărut
Grosu Simon	Bacău, Ștefan cel Mare, 57	dentist	propagandist	Trimis judecată Trib. Bacău prin rechiz. Nr. 20261/1935 al Parchetului Trib. Bacău, actele clasate. Dispărut
Ghersman Simon	Bacău, Ștefan cel Mare, 100	tăbăcar	membru	Trimis în judec. Trib. Militar a Corpului 5 Armată nu i s-a deschis act. Penală după cum comunică Trib. Militar Brașov cu nr. 79397/1939. Evacuat 1940 Basarabia
Herșcovici Haim	Bacău, R. Ferdinand, 45	fost voiajor	membru UTC	Trimis în jud. dar prin sent. nr. 2060/1935 a Trib. Bacău achitat. Internat lagăr 10 VII-15 XI 1940 și de la 14 iulie 1941 până în prezent
Marcus Iosef	Bacău, Ernei, 4	croitor	membru	Trimis în jud. dar prin sent. nr. 2760/1935 a Trib. Bacău achitat. Dispărut
Nadler S. Moise	Bacău, R. Ferdinand, 83	funcț. comerc	membru UTC	Cond. 6 luni închis. corecț. prin sent. nr. 1847/1934 a Trib. Roman, în apel achit. prin decizia nr. 394/1935 a C de Apel Iași. Dispărut
Rozenthal Marcu	Bacău, Mihai Viteazul, 36	croitor	membru UTC	Bănuț că a dezertat din unitatea sa în Rusia la retragerea din 1940. Dispărut
Solomonovici Rașela	Bacău, Mircea, 26	lucrător are	membră UTC	Trimis în jud. dar prin sent. nr. 2760/1935 a Trib. Bacău achitată. Dispărută
Weismann Fabian	Bacău, Mărășești, 99	comerciant	colportor	Trimis în jud. actele clasate de Trib. Neamț cu nr. 612/1933. Internat lagăr de la 10 VII-3 IX 1940. Dispărut

¹⁴ Ibidem, f. 235-236.

Tab. 8. Lista comuniștilor în supraveghere de pe raza Poliției Bacău¹⁵

Numele și prenumele	Domiciliul (oraș, stradă, nr.)	Profesia	Gradul și funcții în organizație	Observații
Abramovici Avram	Bacău, Leca, 7	cofetar	propagandist	Trimis judecată C.M. Galați, pt. propagandă comunistă și acțiuni defetiste, proces în judecare
Alca Mihai	Bacău, R. Elisabeta, 25	cismar	propagandist	Trimis judecată C.M. Galați, pt. propagandă comunistă și acțiuni defetiste, proces în judecare
Ancelovici Motlă	Bacău, Dobrogei, 18	croitor	simpatizant	Internat lagăr de la 29 iunie la 24 septembrie 1941
Antonescu Ion	Bacău, I. Bărbulescu, 9	engrosist vinuri	simpatizant	Trimis judecată C.M. Galați, cu adresa 20823/1943, pentru ofensă adusă Națiunii. Proces în curs judecare
Bărbuță Gheorghe	Bacău, Poștei, 60	muncitor	instigator greve	Nu
Boacă Ștefan	Bacău, A. Purice, 18	lucrător	propagandist	Condamnat 20 zile închisoare corecțională prin sent. nr. 1299/1929 a Trib. Bacău pt. furt. Internat lagăr 2 iulie-22 decembrie 1941
Brand Nathan	Bacău, M. Viteazul, 62	ceasornicar	simpatizant	Internat lagăr 1916-1918; de la 10 iulie-3 sept. 1940 și de la 19 iunie-18 iulie 1941
Călin Cicerone	Bacău, N. Vodă, 8	frizer	propagandist	Trimis jud. Poliția Bârlad, cu adresa 10370/1925, achitat de Trib. Tutova. Internat lagăr de la 13 august la 4 noiem. 1940 și 14 iunie-7 noiem. 1941
Capmare Elisei (trecut S2)	Bacău, Cremenei, 8	geamgiu	defetist	Trimis jud. C.M. a C 5 A. cond. 1 lună închis. prin sent. nr. 125/1941. Internat lagăr 10 iulie-22 decembrie 1941
Casapu Aizic	Bacău, Basarabiei, 23	strungar	simpatizant	Internat lagăr 19 iunie-24 sept. 1941
Cerbu Maier	Bacău, Șt. cel Mare, 5	tăbăcar	simpatizant	
Copel Iosef	Bacău, M. Viteazul, 93	fără	simpatizant	
Croitoru H. Ițic	Bacău, Leca, 206	croitor	simpatizant	

¹⁵ Ibidem, f. 237-243.

Cumanoff S. Petre	Bacău, Berăriei, 62	muncitor	simpatizant	Internat lagăr 1916-1918
Cuzeloff Nicolae	Bacău, C. Tecuci, 8	fără	simpatizant	Internat lagăr 1916-1918
Dănescu Ștefan	Bacău, I. Sturza, 88	cismar	simpatizant	
Davidovici Marcu	Bacău, Prezan, 14	comerciant	simpatizant	
Egher Hers Volf	Bacău, Precista, 11	tâmplar	simpatizant	
Etingher Avram	Bacău, R. Ferdinand, 128	contabil	simpatizant	
Faier Solomon	Bacău, V. Alecsandri, 4	profesor	defetist	Trimis jud. C.M. Galați pt. act. defetistă, iar prin sent. nr. 1583/1943, a fost achitat
Feldman Moise	Bacău, Platon, 16	dogar	simpatizant	Internat lagăr 10 iulie-22 decembrie 1941
Finchelstein Ancel	Bacău, Hașdeu, 7	birjar	simpatizant	Internat lagăr 19 iunie -24 septembrie 1941
Fișer Leon	Bacău, R. Ferdinand, 124	curelar	simpatizant	
Fodor I. Ioan	Bacău, Leca, 259	tăbăcar	simpatizant	Trimis judecată în 1929, achitat
Fridman Gabriel	Bacău, Traian, 5	fără	simpatizant	
Gartenberg Arnold	Bacău, I. Sturza, 116	comerciant	simpatizant	Dispărut
Ghebosu Aron	Bacău, Moldovei, 18	birjar	defetist	Condamnat o lună închis. corecț. prin sent.2898/1943 a C.M. Galați
Ghinsber Herman	Bacău, Oituz, 37	rabin	simpatizant	
Grimberg Ilie	Bacău, Șt. cel Mare, 46	învățător	simpatizant	Internat lagăr 12 iulie-4 sept. 1940 și 10 iulie-22 dec. 1941
Goldinstein Motel	Bacău, Leca, 117	muncitor	simpatizant	
Haseleff B. Strul	Bacău, Roman, 2	funcț. part.	simpatizant, defetist	
Herșcovici Herman	Bacău, Turbinei, 1	funcț. comerc.	simpatizant și colporteur	
Ioil Iancu	Bacău, A. Mureșanu,	funcț. comerc.	propagandist	
Iosefsohn Avram	Bacău, Poștei, 4	curelar	simpatizant	
Kaufman	Bacău, M.	fără	simpatizant	

Simon	Viteazul, 69			
Kleiman S. Isac	Bacău, Precista, 31	muncitor	simpatizant	
Keila Meilic	Bacău, R. Ferdinand, 101	fără	membru	Trimis în jud. C.M. a C 5A prin sent. nr. 1842/1940, achit.
Keila Samil	Bacău, R. Ferdinand, 101	funcț. comerc.	simpatizant	
Lazăr A. Marcu	Bacău, Carol, 39	comerciant	simpatizant	
Leibovici I. Țalic	Bacău, Platon, 14	tapițer	simpatizant	Internat lagăr 10 iulie-22 sept. 1941
Leiba Sofia	Bacău, N. Vodă, 37	manuchiuristă	simpatizantă	
Löbel Herman	Bacău, Decebal, 3	muncitor	defetist	Condamnat 3 luni închis. și 10.000 lei amendă sent. nr. 3502/1942 a C.M. Ploiești
Lovingher Herman	Bacău, Șt. cel Mare, 139	cismar	defetist	Condamnat 5 ani închis. corecț., 5 ani interdicție corecț. 5000 lei amendă și 1000 lei cheltuieli jud. prin sent. nr. 1762/1943, a C.M. Galați
Manașcu Aizic	Bacău, Domnească, 32	măcelar	membru	Internat lagăr 10 iulie-22 dec. 1941
Marcovici Burăh	Bacău, Decebal, 31	fără	simpatizant	
Marcovici Solomon	Bacău, Poștei, 40	electrician	simpatizant	
Marcu Lora	Bacău, Plevnei, 17	lucrătoare	simpatizantă	
Marcusohn Samoil	Bacău, N. Vodă, 23	fără	simpatizant	
Mihăilescu Gh. Profira	Bacău, Ardealului, 27	casnică	simpatizantă	Trimisă jud. în anul 1920, pt. participare grevă, achitată
Miscovici Prania	Bacău, Turbinei, 4	muncitoare	defetistă	Trimisă jud. C.M. Galați cu adresa nr. 14537 din 1943, proces curs de judecată
Miscovici Ana	Bacău, Turbinei, 4	lucrătoare	defetistă	Trimisă jud. C.M. Galați cu adresa nr. 14537 din 1943, proces curs de judecată
Moise V. Maria	Bacău, Bârladului, 65	casnică	defetistă	Trimisă jud. C.M. Galați cu adresa nr. 25861 din 1943, proces curs de judecată
Moise I. Moise	Bacău, Zefirului,	richtuitor	simpatizant	

	89			
Moritz Avram	Bacău, Carol, 37	tinichigiu	Membbru UTC	
Moscovici Clara	Bacău, Șt. cel Mare, 9	casnică	simpatizant	
Nadler H. Moise	Bacău, Leca, 57	croitor	simpatizant	Internat lagăr 12 iunie-22 decembrie 1941
Nicolau Petre	Bacău, Precista, 17	funcționar	colportor	Trimis jud. dar clasat de Parchet. Trib. Neamț nr. 5191/1932
Oancea Nicolae	Bacău, A. Mureșanu, 6	funcț. part.	simpatizant	
Opreanu Mihail	Bacău, Nordului, 5	paznic MAT	propagandist	Trimis jud. C.M. Galați cu nr 26377/1943, procesul în curs
Palău Ioan	Bacău, Domneacă, 2	agricultor	propagandist	Cond. 5 luni închis. și 500 lei cheltuieli de jud. prin sent. nr. 631/1941 a C.M. Ploiești
Parnavel Andrei	Bacău, M. Viteazul, 37	mecanic PTT	defetist	Trimis jud. C.M. Galați cu nr. 26001/1943, proces curs
Perlis Tauba	Bacău, Mircea, 32	casnică	simpatizant	
Polac Noach	Bacău, N.Vodă, 99	croitor	simpatizant	Internat lagăr 10 iulie-22 dec. 1943
Posmantirer Solomon	Bacău, M. Viteazul, 116	comerciant	simpatizant	Cu nr. 7116/1940, trimis jud. Parchet. Trib.Bacău, caz clas.
Raicu Dumitru	Bacău, V. Bistriței, 6	tăbăcar	simpatizant	Condamnat 500 lei amendă pt. contravien. la legea libert. muncii și particip. la grevă prin sent. nr. 193/1931
Rotenberg Lazăr	Bacău, I. Sturza, 28	fără	simpatizant	
Saraga Samoil	Bacău, Precista, 48	fără	simpatizant	
Saraga Dora	Bacău, Precista, 48	muncitoare	simpatizantă	
Schapira Iacob	Bacău, R. Ferdinand, 85	liberă	simpatizant	Internată lagăr 8 august-23 august 1941
Schvartz Paula	Bacău, D. Cantemir, 9	muncitoare	simpatizantă	
Schvartz Clara	Bacău, Precista, 84	lenjereasă	simpatizantă	
Sefler Carol	Bacău, Zorilor, 4	lucrător	simpatizant	
Segal B. Aizic	Bacău, Busuioc, 2	farmacist	simpatizant	Trimis jud. C.M. Ploiești, achitat conf. adresei nr.1963/1943 către Penit. Ploiești

Simsensohn Simon	Bacău, I. Sturza, 6	liberă	simpatizant	Trimis jud. C.M. a C 5A Buzău, prin sent. nr. 87/1941, achitat
Simon Iancu Clara	Bacău, Leca, 178	casnică	simpatizantă	dispărută
Simka Iancu	Bacău, Șt. cel Mare, 45	lucrător	simpatizant, defetist	Trimis jud. C.M. Galați cu nr. 25013/1943 proces curs
Steinberg Moise	Bacău, M. Viteazul, 89	croitor	simpatizant, defetist	Cond. o lună închis. corecț. prin sent. 125/1941, a C.M. C 5A, internat lagăr 10 iulie-22 decembrie 1941
Tribenbach Iohan	Bacău, Națională, 20	comerciant. ambulant	simpatizant	
Tusinschi Arnold	Bacău, V. Alecandri, 1	brutar	simpatizant	Trimis jud. C.M. a C 4 A, achitat
Vararu Sami	Bacău, Elisabeta, 35	birjar	simpatizant	
Weisman Avram	Bacău, Carol, 4	comerciant	defetist	Cu adresa nr. 3963/1942, fost trimis în jud. C.M. Galați, dosar distrus de agentul garnizoanei Bacău Mihai Trancu. Dos reconstit. înaintat C.M. Galați cu nr. 13903/943
Weinberg Marcel	Bacău, M. Viteazul, 79	conductor textil	simpatizant	
Vadimir Dumitru	Bacău, R. Maria, 34	cismar	instigator	Trimis jud. Trib. Bacău pt. particip. la greva generală din 1920. achitat
Zaharia Ioan	Bacău, Călugăreni, 8	lucrător	colportor	
Zumer Tony	Bacău, Cremenea, 42	croitoreasă	simpatizantă	

În privința legionarilor și comuniștilor de pe raza Poliției Bacău era încheiat procesul-verbal din 18 octombrie 1943, semnat de către același sub inspector, Ion Cuptor, reprezentantul Poliției Bacău, Nicolae Cârje și comisar Ion Gh. Manea, șeful biroului de siguranță din Poliția Slănic Moldova¹⁶. Aici erau doar legionari în supraveghere.

¹⁶ Ibidem, f. 244.

Tab. 9. Lista legionarilor în supraveghere de pe raza Poliției Slănic-Moldova¹⁷

Numele și prenumele	Domiciliul (oraș, stradă, nr.)	Profesia	Gradul și funcții în organizație
Alexe I. Emil	Băile Slănic	nu are	membru
Alexe I. Ioan		student	membru
Avădanei Ștefan		muncitor	membru
Bernard I. Vasile		muncitor	membru
Chiriță Gh. Vasile		administrator	membru, șef de cuib și șef de garnizoană
Chiriță V. Maria		moașă comunală	membră și șefa „Cetățuiei” Băile Slănic
Damian N. Ioan		muncitor	membru
David I. Vasile		muncitor	membru
Dumitrescu Gheorghe		după facultate înrolat în armată	Membru fost șef al Poliției Legionare din Slănic
Ignat Gh. Iulian		nu are	membru
Jipa Mihail		pensionar	membru
Lepădatu Ioan		comerciant	membru
Moscu C. Vasile		comerciant și măcelar	șeful cuibului „Pufu”
Rus Gh. Dumitru		mecanic și lăcătuș	membru
Sasu Gh. Ioan		muncitor	membru
Seghete I. Florin		nu are	Membru, șef al mănunchiului „Frățiorilor de cruce” Slănic
Seghete Șt. Mircea		muncitor	membru
Seghete Gh. Gheorghe		șef echipă CFR	membru
Seghete C. Gheorghe		muncitor	membru
Seghete I. Petre		industriaș	membru
Trifan Nicolae		măcelar și comerciant	membru
Velin Petre		muncitor	membru
Velin Vasile		muncitor	membru

La Moinești, conform procesului-verbal din 18 octombrie 1943, semnat și de către comisarul șef Ionițiu Aurel, șeful Comisariatului de poliție, în urma verificării și reclasării suspecților comuniști și legionari din categoriile S 2 și a celor aflați sub supraveghere de pe raza comisariatului, 12 legionari din categoria S 2 au fost trecuți la supravegheați iar în cazul a 52 de legionari din categoria supravegheați, s-a luat măsura clasării acestora. În privința comuniștilor era un singur caz aflat în supraveghere acesta fiind clasat¹⁸. Era

¹⁷ Ibidem, f. 245.

¹⁸ Ibidem, f. 246.

vorba despre Florea Neacșu de meserie frânghier, președinte al Sindicatului socialist și al Sindicatului muncitoresc profesional¹⁹.

În cazul legionarilor cei trei rămași în categoria S2 erau²⁰:

Numele și prenumele	Domiciliul	Profesia	Gradul și funcții în organizație	Observații
Adam Joje	Moinești	laborant Rafinăria „Steaua Română”	legionar, șef de sector, șef de cuib, adj. șef al sectorului muncitoresc legionar	Prin sent. 551/1939 a Trib. Militar al C 5A, cond. 1 an închisoare. Prin sent. 1089/1941 a C.M. Brig. II Mixtă cond. 3 luni închisoare. Cf. ord. Dir. Gen. a Poliț. 53396/1942 internat Tg. Jiu. Cf. ord. Min. Interne nr. 74508/1943 eliberat din lagăr.
Capătă Constantin		Funcționar Coop. „Pietrosul”	șef de cuib, șef de plasă, șef al sectorului muncitoresc legionar	Înaintat Trib. Militar al C 5A pentru răspândire de manifeste legionare, prin sent. 551/1939, achitat.
Crupenschi Dumitru		fără	legionar	Prin sent. Nr. 1642/1938 a Trib. Militar al C 5A, cond. 1 an închisoare.

Tab. 10. Lista legionarilor din Moinești aflați în supraveghere²¹

Numele și prenumele	Domiciliul	Profesia	Gradul și funcția în organizație
Aldea Alexandru	Moinești	funcționar Societatea „Steaua Română”	membru. Casier la plasa Muntele și la ajutorul legionar muncitoresc
Aldea Vasile	Moinești	grefier la Judecătoria Mixtă Moinești	membru
Ardeleanu Grigore	Moinești	ajutor mecanic la Societatea „Steaua Română”	membru
Amarandei Constantin	Moinești	contabil la Primăria Moinești	membru
Bârlan Ioan	Moinești	muncitor la Societatea „Steaua Română”	membru
Bemeș Gheorghe	Moinești	pensionar CFR	membru
Bobecă Ioan	Moinești	sondor la Societatea	membru

¹⁹ Ibidem, f. 247.

²⁰ Ibidem, f. 248.

²¹ Ibidem, f. 249-251.

		„Steaua Română”	
Bobu Ioan	Moinești	muncitor la Societatea „Steaua Română”	membru
Brețcanu Adrian	Moinești	medic de circumscripție	Membru. Șef ajutorul legionar
Budacu Vasile		comerciant	membru
Căpiță Ioan		comerciant	membru
Chirea Gheorghe		distilator la Societatea „Steaua Română”	membru
Cionca Constantin		fotograf	membru
Ciosu Constantin		muncitor la Societatea „Steaua Română”	membru
Codreanu Matei		maistru electrician la Societatea „Steaua Română”	membru
Constantinescu Gheorghe		preot	legionar. Șef de garnizoană
Cristea Constantin		magazioner la Societatea „Steaua Română”	membru
Diaconu Ioan		lăcătuș la Societatea „Steaua Română”	membru
Dorneanu Ștefan		preot	Membru. Șef al presei și propagandei
Drăghescu Constantin		agent fiscal la percepția de stat	membru
Drăghescu Paul		funcționar administrativ la percepția de stat	membru FDC
Gâscă Constantin		strungar la Societatea „Steaua Română”	membru
Hanganu Mircea		student medicină	legionar. Șef de unitate FDC
Ilicea Ștefan		funcționar la Societatea „Steaua Română”	legionar
Ilioaiiei Nicolae		casier la Primăria Moinești	membru
Însurățelu Zaharia		ajutor distilator la Societatea „Steaua Română”	membru
Lovin Frederic		zidar la Societatea „Steaua Română”	membru
Marin Ștefan		distilator la Societatea „Steaua Română”	membru
Mihăilă Ioan		tâmplar	legionar
Milea Nicolae		fără profesie	membru
Moise Ioan		petrolist și fabricant de lumânări	Legionar. Șef al Plasei Moinești și șef sector

			ajutorul legionar
Munteanu Constantin		fără profesie	membru
Munteanu Năstase		distilator la Societatea „Steaua Română”	legionar, corespondent de cuib
Munteanu Nicolae		funcționar la Societatea „Steaua Română”	membru
Munteanu Ștefan		șef mecanic la Societatea „Steaua Română”	legionar, șef de cuib
Neagu Nicolae		electrician la Societatea „Steaua Română”	membru
Nicula Teodor		funcționar la Societatea „Steaua Română”	membru
Pandele Constantin		practicant de birou la Societatea „Steaua Română”	membru FDC
Petecuță Ioan		brutar	membru
Popescu Ioan		distilator la Societatea „Steaua Română”	membru
Popovici Nicolau		funcționar la Societatea Distribuție	membru
Prisecaru Constantin		tehnician la Societatea „Steaua Română”	membru
Purcariu Petrea		sondor Societatea „Steaua Română”	membru
Răduț Spiridon		distilator la Societatea „Steaua Română”	membru
Rotaru Constantin		lăcătuș la Societatea „Steaua Română”	membru
Sandu Traian		fără profesie	membru FDC
Șindrilaru Mihai		impiegat la Primăria Moinești	legionar. șef de cuib, șef de garnizoană (Judecat de Tribunalul C 5A, pt. răspândirea de manifeste iar prin sent. 551/1939, achitat
Smeiecinschi Teofil		chimist, director la Societatea „Steaua Română”	membru
Șova Gheorghe		funcționar la Societatea „Steaua Română”	membru
Ștefănescu Aurelian		avocat la Societatea „Steaua Română”	membru
Stratulat Gheorghe		agent fiscal la percepția de stat	membru
Tăutu Constantin		fără profesie	membru FDC
Țigănuș Traian		practicant la Judecătoria Mixtă Moinești	membru

Văcaru Ioan		muncitor la Societatea „Steaua Română”	Membru (Înaintat Tribunalului C 5A pentru propagandă legionară, achitat)
Velichi Ioan		sondor la Societatea „Steaua Română”	membru
Vornicu Ilie		medic veterinar de circumscripție	Membru. Șef al serviciului economic al sectorului Moinești
Vrabie Constantin		fără profesie	membru
Vrabie Serafim		mecanic la Societatea „Steaua Română”	membru
Zamfir Constantin		fără profesie	membru FDC
Zamfir Gheorghe		fierar	membru

Situația legionarilor și comuniștilor de pe raza Comisariatului de Poliție Târgu-Ocna era următoarea:

Tab. 11. Lista legionarilor S1 de pe raza Poliției Târgu-Ocna²²

Numele și prenumele	Domiciliul (oraș, stradă, nr.)	Profesia	Gradul și funcții în organiz.	Observații
Afloarei I. Ioan	V. Alecsandri, 21	croitor	membru	Cond. 10 ani muncă silnic. activ. politic. interzisă
Aparaschivei Ștefan	Mosoarei, 14	funcționar	membru	Cond. 15 ani muncă silnic. pt. Propagandă legionară
Berbece Iancu	Vâlcele	agricultor	legionar, șef de cuib	Cond. 6 luni închis. activ. polit. interzisă. Internat Tg. Jiu 28 XII 1942-31 I 1943
Boca Constantin	C. Negri, 97	mecanic	legionar	Cond. un an închis. corect. pt. partic. rebeliune legion. 1941
Ciungu Constantin	Vâlcele, 19	liberă	membru	Cond. 2 luni închis. activ. polit. interzisă. Internat Tg. Jiu 28 XII 1942-31 I 1943
Frumușelu Elena	Salina, 27	casnică	membră	Cond. 3 ani închis. activ. polit. interzisă.
Furtună Paraschiva	Dragoș Vodă, 18	casnică	membră	Cond. 2 luni închis. activ. polit. interzisă. Internată Tg. Jiu 28 XII 1942-31 I 1943
Jerovlev Vasile	Tăbăcari, 19	croitor	legionar, șef de cuib	Cond. 10 ani m. silnică activ. polit. interzisă.
Negruțiu Ioan	Cpt. Bușilă, 6	conducător minier	legionar	A luat parte la rebeliune
Nica Remus	V. Alecsandri, 2	liberă	membru, șef FDC	Cond. 15 ani m. silnică activ. polit. interzisă.

²² Ibidem, f. 252.

Onofrei Ioan	Țișești, 52	liberă	membru	Cond. 2 luni închis. activ. polit. interzisă. Internată Tg. Jiu 28 XII 1942-31 I 1943
Tudoriu Gheorghe	Carol, 64	liberă	legionar	Cond. 1 an închis. activ. polit. interzisă. Internată Tg. Jiu 28 XII 1942-31 I 1943
Zota Traian	M. Eminescu, 26	lăcătuș mecanic	membru	Cond. 5 ani m. silnică pt. consti. de organizație polit. interzisă.

Tab. 11. Lista legionarilor S2 de pe raza Poliției Târgu-Ocna²³

Numele și prenumele	Domiciliul (oraș, stradă, nr.)	Profesia	Gradul și funcții în organiz.	Observații
Aldea Constantin	M. Eminescu, 9	funcționar CAM	legionar șef Poliție legionară	
Antonov Gheorghe	C. Negri, 7	șofer mecanic	membru	
Chiriță Ioan	V. Alecsandri, 17	lăcătuș mecanic	membru FDC	
Iaru Alexandru	G. Slănic, 2	tâmplar	legionar, șef de cuib	Internat Tg. Jiu de la 28 XII 1942
Ionescu Traian	Ferdinand, 19	militar	legionar	
Lupașcu Tanase	Tabacari, 9	măcelar	legionar	
Macu Emil	Carol, 13	liber	membru	
Nica Petru	V. Alecsandri, 2	liber	membru	
Pascalin Mihai	Salinei, 29	funcționar CAM	legionar, șef al Plasei legionare Tazlău	Internat Tg. Jiu de la 28 XII 1942 la 31 I 1943
Radu Gheorghe	Carol, 110	muncitor	legionar	

Tab. 12. Lista legionarilor supravegheați de pe raza Poliției Târgu- Ocna²⁴

Numele și prenumele	Domiciliul (oraș, stradă, nr.)	Profesia	Gradul și funcții în organiz.
Afloarei Neculai	V. Alecsandri, 23	acar CFR	membru
Afloarei Sandu	V. Alecsandri, 23	frizer	membru
Adameșteanu Mircea	Ferțu, 15	profesor	membru
Anastasiu Teodor	Costache Negri, 33	avocat	membru
Antohi Petre	Costache Negri, 119	funcționar	membru
Antohi Ana	Costache Negri, 119	casnică	membră
Anuței Sandu	Dragoș Vodă, 23	tinichigiu	membru
Avram Ștefan	Costache Negri, 65	lăcătuș	membru
Boeru Ion	Văleni, 1	funcționar	membru
Bâzgâi Gheorghe	Cpt. Bușilă, 43	muncitor	membru

²³ Ibidem, f. 253.²⁴ Ibidem, f. 254-255.

Botez Aurora Porumbescu	Salina, 26	profesoară	membră
Borș Petru	Mihai Eminescu, 19	lăcătuș mecanic	membru
Botezatu Ion	Ernei, 6	agricultor	membru
Botezatu Gheorghe	Parc Nastasache, 3	tâmplar	membru
Botezatu Petre	Parc Nastasache, 3	lăcătuș	membru
Botezatu Matei	Viișoarei, 18	agricultor	membru
Bucur Alecu	Traian, 12	agricultor	membru
Chirița Aglaia	Costache Negri, 69	casnică	membră
Chirița Eugenia	Vasile Alecsandri, 9	casnică	șefă de cuib
Ciobotaru Ștefan	Mircea Vodă, 4	tâmplar	membru
Ciucă Mihai	Bdul Ferdinand, 58	funcționar	membru
Ciurdea Constantin	Lt. Sion, 6	învățător	membru
Cobzaru Mihai	Mircea Vodă, 20	cismar	membru
Cobzaru Victor	Mircea Vodă, 20	rihtuitor	membru
Cocuță Constantin Artur	Gral Grigorescu, 9	comerciant	membru
Cocuță Constantin	Gral Grigorescu, 9	comerciant	membru
Cociș Petre	Gura Slănic, 19	pădurar	membru
Conache Elisabeta	Sf. Ioan, 5	casnică	șefă de cuib
Conache Maria	Sf. Ioan, 4	casnică	membră
Conache Teodor	Sf. Ioan, 4	muncitor	membru
Conache Vasile	Sf. Ioan, 5	măcelar	șef de cuib
Conea Ion	Poet Grămadă, 9	funcționar	membru
Cojoc Constantin	Aurel Vlaicu, 5	electrician	membru
Corbu Virgil	Costache Negri, 196	fără profesie	membru
Coroi Alexandru	Bdul Ferdinand, 31	electrician	membru
Crețeanu Ion	Ion Creangă, 2	șofer mecanic	membru
Dănilă Gheorghe	Carol, 54	ceasornicar	membru
Derviș Marin	Costache Negri, 69	profesor	membru
Dima Vasile	Salina, 4	inginer	membru
Dragomir Elena	Costache Negri, 113	casnică	membră
Dragomir Grigore	Petru Rareș, 5	fără profesie	membru
Dumăchiță Dumitru	Vâlcele, 13	lucrător CAM	membru
Funduc Gheorghe	Maior Roșiță, 7	comerciant	membru
Frumușelu Grigore	Dragoș Vodă, 25	muncitor	membru
Gafton Grigore	Dragoș Vodă, 31	zidar	membru
Grecu Maria	Vasile Alecsandri, 9	casnică	membră
Grefu I. Gheorghe	Răducanu, 3	fără profesie	membru
Grigorin Paul	Tanovschi, 5	funcționar	membru
Gurguță Iancu	Viișoara, 5	funcționar CFR	membru
Huianu Aglaia	Gării, 8	casnică	membră
Huianu Gheorghe	Gării, 8	funcționar CFR	membru
Ianoș Andrei	Țișești, 6	sergent major	membru
Ianoș Petre	Gura Slănic, 5	ajutor mecanic	șef de cuib
Ianoș Ștefan	Gura Slănic, 14	agricultor	membru
Iaru Elena	Morii, 2	casnică	membră
Iftimie Ion	Gura Slănic, 1,	tâmplar	membru
Iliescu Alexandru	Poet Grămadă, 8	funcționar	membru

Iliescu Mihai	Poet Grămadă, 8	funcționar CAM	membru
Ioniță Ion	Petru Rareș, 3	cântăreț bisericesc	membru
Jalbă Ion	Mihai Viteazul, 2	medic	membru
Jipa Gheorghe	Costache Negri, 9	comerciant	membru
Lascăr Elena	Gral Grigorescu, 17	casnică	membră
Laschi Augustin	Ion Creangă, 19	stoler	membru
Lazăr Nosie	Mircea Vodă, 17	croitor	membru
Lupașcu Dumitru	Viișoarei, 47	agricultor	membru
Lupașcu Maria	Costache Negri, 139	casnică	membră
Lupașcu Vasile	Viișoarei, 47	muncitor	șef de cuib
Lupeș Ion	Sl. Comanescu, 4	acar CFR	membru
Lupeș Maria	Sl. Comanescu, 4	casnică	membru
Mahagic Ion	Costache Negri, 74	funcționar	membru
Mahagic Maria	Costache Negri, 74	casnică	membră
Manoliu Neculai	Cpt. Bușilă, 17	cismar	membru
Mășu Constantin	Costache Negri, 74	funcționar	membru
Matei Ion	Gălean, 23	muncitor	membru
Matei T. Ion	Costache Negri, 11	cismar	membru
Mironescu Ion	Bdul Ferdinand, 54	funcționar	membru
Moscu Constantin	Carol, 23	comerciant	membru
Moscu Georgeta	Carol, 23	casnică	membră
Moțet Vasile	Lt. Tertu, 1	frizer	membru
Munteanu Petre	Bdul Ferdinand, 19	funcționar	membru
Naci Andrei	V. Alecsandri, 23	fără	membru
Naci Vasile	V. Alecsandri, 23	muncitor	membru
Nemțeanu Constantin	Costache Negri, 66	frizer	legionar
Nemțeanu Gheorghe	Costache Negri, 66	frizer	legionar
Nemțeanu Ilie	Costache Negri, 66	fierar	legionar
Nemțeanu Spiridon	Costache Negri, 66	cismar	legionar
Oancea Dumitru	Mircea Vodă, 16	fierar	membru
Obreja Adela	Costache Negri, 66	învățătoare	membră
Obreja Alexandru	Costache Negri, 41	învățător	membru
Oceanu Constantin	Gral Grigorescu, 7	conducător minier	membru
Onofrei Arstide	Gral Stancu, 7	funcționar	membru
Onofrei Natalia	Decebal, 1	casnică	membră
Onfrei Tinca	Galeon, 34	casnică	membră
Păscălin Neculai	Vâlcele, 17	pensionar	membru
Păscălin Toader	Vâlcele, 38	pensionar	membră
Pâslaru Constantin	Sturza, 9	învățător	membru
Pelin Adam	Vâlcele, 5	agricultor	membru
Pelin Ion	Vâlcele, 57	acar CFR	membru
Păraoaru Constantin	Vâlcele, 3	gardian public	membru
Păraoaru Neculai	Gura Slănic, 8	căraș	membru
Popovici Gheorghe	Costache Negri, 135	croitor	membru
Racu Mihai	Tăbăcari, 40	liberă	legionar
Romulus Marinescu	Costache Negri, 65	tâmplar	legionar
Rusu Adam	Vâlcele, 13	muncitor	membru

Rusei Gheorghe	Costache Negri, 3	croitor	membru
Rusu Ion	Vâlcele, 7	agricultor	membru
Solomeia Dorin	Gral Grigorescu, 9	liber	membru
Sorca Constantin	Țișești, 111	funcționar	membru
Șindilaru Vasile	Cpt. Bușilă, 5	funcționar	membru
Șoroagă Gheorghe	Lt. Terțu, 26	funcționar CFR	membru
Șoroagă Ecaterina	Lt. Terțu, 26	casnică	membră
Stângaciu Cristea	Salina, 22	cismar	membru
Stamate Constantin	Costache Negri, 104	muncitor	membru
Stavăr Ștefan	Traian, 7	turnător	membru
Stavarache Melinte	Carol, 34	Comerciant	membru
Ștefănică Ion	Vâlcele, 16	lucrător CAM	membru
Stoianov Gavrilă	Tăbăcari, 49	tâmplar	membru
Tabarcea Constantin	Toamnei, 11	fierar	membru
Teodor T. Cringu	Vasile Alecsandri, 12	muncitor	membru
Toma Gheorghe	Costache Negri, 63	comerciant	membru
Tudorache Neculai	Costache Negri, 126	preot	membru
Tudorin Constantin	Carol, 68	fără	membru
Turea Mihai	Costache Negri, 122	comerciant	membru
Văideanu Vasile	Costache Negri, 31	pensionar	membru
Vasilu Elena	Costache Negri, 1	profesoară	membră
Văleanu Dochița	Libertății, 6	casnică	membră
Vlasie Petru	Cuza Vodă, 2	fără	membru
Voiculescu Virgil	Costache Negri, 194	liber	membru

La 26 octombrie 1943, Comisariatul de Poliție Moinești informa Poliția Bacău, că în conformitatea cu ordinele primite, înainta liste cu legionarii S II și cei aflați în supraveghere și listele comuniștilor supravegheați. Comisariatul nu avea în raza sa de acțiuni legionari S I și nici comuniști S I și SII. În privința legionarilor, față de situația din 1942 au fost scoși de pe lista celor supravegheași următorii²⁵:

Numele și prenumele	Situația acestuia
Apostoliu Emanoil	mutat Oceacov, Transnistria
Belciu Ion	mutat Lucăcești, Bacău
Botezatu Vasile	mort luptele de la Stalingrad
Caloianu Traian	mutat la Ploiești
Codreanu Ion	decedat
Drăghecu Constantin	dispărut luptele de la Stalingrad
Gulimanov Ioan	mort pe frontul din Răsărit
Lascăr Simion	mort luptele de pe Don
Neamțu Gheorghe	mutat Lucăcești, Bacău
Vatavu Ioan	Mutat Câmpina, Prahova

²⁵ Ibidem, f 272

Din situația de mai sus se poate observa numărul mult mai mare de legionari aflați în atenția organelor de Siguranță comparativ cu cel al comuniștilor. Problema mișcării comuniste și legionare în perioada 1940-1944 merită aprofundată, cu atât mai mult cu cât istoriografia recentă avansează un număr mult mai mare de membri ai mișcării comuniste²⁶ și vorbește despre infiltrarea comuniștilor în mișcarea legionară²⁷.

---

²⁶ Recenta lucrare a istoricului Adrian Cioroianu, *A fost odată ca niciodată Partidul Comunist Român (1921-2021). Pentru o istorie dezinhibată a „viitorului luminos*, Iași, Editura Polirom, 2021, p. 18-24, 387-389, confirmă numărul de 8614 ilegaliști comuniști.

²⁷ Problema infiltrării legiunii cu comuniști, dar și a legionarilor infiltrați în mișcarea comunistă este o temă prea puțin abordată, deși cunoscută. Vezi în acest sens Tiberiu Tănase, *Legionarism vs. comunism. Considerații privind raporturile dintre Mișcarea Legionară și Partidul Comunist Român în perioada 1941-1948*, București, Editura Univers Academic, 2019.

MODALITĂȚILE DE RECHIZIȚIONARE FORȚATĂ A PRODUSELOR AGRICOLE DE LA POPULAȚIA MOLDOVEI SOVIETICE ÎN PERIOADA FOAMETEI ORGANIZATE (1946-1947)

Mariana S. ȚĂRANU

The Methods of Forced Requisition of Agricultural Products from the Population Soviet Moldova's Population during the Organized Famine (1946-1947) Based on Documents from Chisinau Archives

Abstract

The famine of 1946-1947 in Bessarabia was a period of food deprivation, the consequence of a series of causes: the decisive impact of the Soviet measures of over-collection of agricultural products, the destruction of agriculture caused by the war, the destruction of the traditional way of life and the total lack of reaction of the state to the needs of the population.

In that study, we will analyze what were the taxes to which the population of the region was subjected in the first years of the second Soviet occupation, but also the methods of confiscation of agricultural products from the locals, as well as the storage conditions of the confiscated ones.

When carrying out the research, I relied on the testimonies of the survivors, unpublished documents from the funds of the National Archive of the Republic of Moldova, the Archive of Social Political Organizations of the Republic of Moldova, the testimonies of the survivors and the specialized literature. An informational support anchored in the realities of the time was offered to me by the press of the time, especially the newspapers "Moldova socialistă" and "Țăranul sovietic".

The chronological period includes the years immediately after the end of the German-Soviet War, 1944-1949. The lower chronological limit refers to the period after the Iasi-Chisinau operation which also marks the beginning of the second Soviet occupation, and 1949 – the year in which the collectivization of peasant households took place massively.

Keywords: population, tax, grain, meat, Red Army, money, forced labor, village administration.

1. Impozitele obligatorii la care era supusă populația RSSM

Foamea din anii 1946-1947 din Basarabia a fost o perioadă de deprivare alimentară, consecință a unui șir de cauze: impactul determinant al măsurilor sovietice de supracolectare a produselor agricole, distrugerea

agriculturii provocate de război, distrugerea modului tradițional de viață și lipsa totală de reacție a statului la necesitățile populației.

În prezentul studiu vom analiza care au fost impozitele la care a fost supusă populația regiunii în primii ani ai celei de a doua ocupații sovietice, dar și metodele de confiscare a produselor agricole de la localnici, precum și condițiile de depozitare a cerealelor confiscate.

La realizarea cercetării m-am bazat pe documentele inedite din fondurile Arhivei Naționale a Republicii Moldova, Arhiva Organizațiilor Social Politice a Republicii Moldova, mărturiile supraviețuitorilor și literatura de specialitate. Un suport informațional ancorat în realitățile timpului mi-a oferit presa timpului, îndeosebi ziarele „Moldova socialistă” și „Țăranul sovietic”.

Perioada include anii imediați de după terminarea războiului germano-sovietic, anii 1944-1949. Limita cronologică inferioară se referă la perioada de după operațiunea Iași-Chișinău, care marchează și începutul celei de-a doua ocupații sovietice, iar anul 1949, anul în care a avut loc masiv colectivizarea gospodăriilor țărănești.

Din primele luni după terminarea operațiunii Iași-Chișinău, locuitorii dintre Nistru și Prut au fost supuși impozitării conform legislației sovietice a timpului. În anul 1944, localnicii au achitat impozitele din contul recoltei anului 1943, dar și a rezervelor pe care le dețineau.

Impozitul agricol anual – postavka

În conformitate cu Hotărârea de la 7 iunie 1944 a Consiliului Comisarilor Poporului al RSSM, pentru gospodăriile individuale din raioanele de pe malul drept al Nistrului se introduc următoarele norme anuale ale obligațiilor față de stat în ceea ce privește predarea cărnii, laptelui, ouălor, lânii – indiferent dacă dețin sau nu animale și indiferent de suprafața terenului pe care îl folosesc¹. În aceeași zi s-au stabilit și impozitele la alte culturi agricole ce urmau a fi achitate de locuitorii RSSM. Gospodăriile țărănești individuale de pe malul drept al Nistrului au fost impozitate pentru grăunțe, floarea soarelui, cartofi și fân de pe suprafața ogoarelor ce le dețin².

În anii următori situația a fost similară. Spre exemplu, în luna iulie 1945, RSSM a furnizat către URSS: carne – 200 tone, lapte – 40.750 litri, ouă – 7.013.000 bucăți, lână – 1.478 kg și brânză – 1.670 kg³. Dacă facem o analiză comparativă cantității dărilor în natură pe care erau obligați să le achite localnicii, apoi constatăm că în anul 1944 planul republican de livrare a cerealelor la stat a fost de 201.214 tone, în anul 1945 de 252.000 tone, iar în anul 1946 de 265.000 tone. În august 1946, planul inițial de 265.000 tone a fost

¹ „Moldova socialistă”, 1944, 9 iulie.

² Idem, 1944, 16 iulie.

³ Arhiva Națională a Republicii Moldova (în continuare AMRM), f. 2848, inv. 22, d. 12, f. 268.

redus până la 72.727 tone, dar și acest volum depășea posibilitățile de plată a RSSM⁴.

Colectarea impozitului bănesc de la populație

1 septembrie 1944 a fost data revenirii complete la moneda sovietică, ceea ce presupunea că leul românesc a fost înlocuit cu rubla sovietică. Conform informațiilor furnizate de Onisim Budacov în una din scrisorile adresate lui Stalin, în anul 1944 comercianții schimbau o rublă contra 60-70 lei⁵. Mai mult, în luna decembrie 1947, pe teritoriul URSS s-a înfăptuit o reformă monetară în baza căreia valoarea unei bancnote de 10 ruble s-a echivalat cu o rublă.

Dacă în anul 1945 planul general de colectare a fost de 147.340.000 de ruble, în anul 1946 el a constituit deja 291.050.000 de ruble, ceea ce a însemnat un spor de 48,6%. Autoritățile nu au cruțat pe nimeni, impozitul fiind majorat chiar pentru cele mai sărace gospodării țărănești⁶.

Împrumuturile bănești de la populație

O metodă de colectare a fondurilor de la populație s-a realizat și sub forma împrumuturilor bănești ale statului de la populație. În baza acesteia, anual se organizau colecte de bani de la localnici. În anul 1945, colectarea banilor s-a realizat sub girul „Împrumutul biruinței” – împrumutul IV Militar⁷. Astfel, conform Instrucției nr. 100 a Comisariatului Poporului de Finanțe a URSS „Despre învoielile și rânduiala împărțirii Împrumutului IV Militar de Stat”, contabilii principali de la întreprinderile industriale erau obligați să rețină salariul pentru o lună de muncă în contul împrumutului la stat – 50% din salariul lunii ianuarie și 50% din salariul lunii februarie⁸. În cazul familiilor de țărani, acestea erau impuse de activiștii locali să achite suma pe care o decideau cei din administrația satească.

La inițiativa statului sovietic, în anul 1946 colecta de bani de la populație s-a realizat pentru „Restabilirea și dezvoltarea economiei naționale a URSS”. În pofida faptului că populația suferea de foame, oricum conducerea RSSM a îndeplinit planul de colectare a surselor financiare. Doar raionul Olănești a depășit planul cu 113%⁹.

În anul următor, al doilea împrumut de Stat al restabilirii și dezvoltării economiei naționale a URSS, emis de guvernul sovietic, a fost realizat în

---

⁴ Mihai Gribincea, *Basarabia în primii ani de ocupație sovietică (1944-1950)*, Cluj Napoca, Dacia, 1995, p. 74.

⁵ *Scrisori către Stalin sau spovedaniile celor ocupați (1947-1953)*, Editor Mariana S. Țăranu, Chișinău, Pontos, 2014, p. 196.

⁶ Mihai Gribincea, *op. cit.*, p. 74.

⁷ „Moldova socialistă”, 1945, 5 mai.

⁸ Idem, 1945, 12 iunie.

⁹ Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova (în continuare AOSPRM), f. 115, inv. 1, d. 71, f. 77 verso.

RSSM până la 11 mai 1947. Astfel, Banca de Stat a URSS a încasat din RSSM 28 milioane 397 mii de ruble ceea ce constituia 133,5% din suma propusă inițial.

Cu câteva săptămâni înainte de începerea colectării banilor în orașe și localitățile rurale erau organizate mitinguri, la care locuitorii erau împuși să participe¹⁰. Și episcopul Ieronim al Moldovei și Chișinăului a fost impus să dea, sub formă de împrumut, 100.000 ruble¹¹. După organizarea mitingurilor, pe la casele oamenilor mergeau activiștii sătești, care îi constrâneau pe săteni să achite suma de bani fixată (Anexa nr. 1). În cazul împrumuturilor bănești nu se eliberau chitanțe, oamenii doar semnav într-un caiet.

În procesul de colectare a împrumuturilor de la cetățeni se implicau și organele de drept, care, de-facto, trebuiau doar să gestioneze bunul mers al desfășurării lucrurilor. Un caz sugestiv a avut loc în raionul Chișinău. La 6 mai 1946, Sunduc, procurorul raionului Chișinău, l-a constrâns pe Nicolae Poiată, locuitor al satului Țipala, să achite 5.000 de ruble sub formă de împrumut. Poiată i-a spus să nu are acești bani și a dat la stat 1.500 de ruble. Drept urmare, a fost arestat, pentru ca, în final, Poiată să cedeze și să-și ia angajament că va achita respectiva sumă¹².

O situație similară descrie Ilie Cernega din satul Coșernița, raionul Vertiujeni într-o scrisoare adresată conducătorului URSS, Iosif Stalin: „Cei de la sovietul sătesc m-au înscris să dau 250 de ruble, iar eu am dat 275 ruble pentru împrumut. Tovarășul împușternicit Juravl, după ce a auzit că eu am vândut vaca, m-a înscris ca să dau împrumut de 1000 ruble, despre care m-a anunțat chiar tovarășul Juravl: „Cernega, dacă nu vei da 1000 ruble pentru împrumut, atunci îți vom lua vaca”. Și chiar așa au și procedat. De la contabilitate au trimis doi colhoznici: Ouș Foma Stepanovici și Ciubotarescu Dominte Andreevici și la 13 mai 1949, fără permisiune, mi-au luat vaca pe care o mai aveam”¹³.

Oricât de dificilă era situația materială a familiilor, în pofida faptului că oamenii mureau de foame direct în stradă, tot timpul conducerea RSSM a îndeplinit planul colectării banilor de la populație.

În același timp, reprezentanții nomenclaturii de partid și cei de conducere, care s-au implicat în colectarea banilor, erau premiați cu mijloace bănești. Spre exemplu, dacă analizăm fondurile bănești de premiere a activiștilor din județul Bălți în anul 1947, constatăm că pentru stimularea devotamentului față de Puterea sovietică, conducerea republicană a alocat

¹⁰ „Moldova soțialistă”, 1946, 4 mai.

¹¹ Idem, 1946, 5 mai.

¹² AOSPRM, f. 280, inv. 1, d. 35, f. 6.

¹³ *Scrisori către Stalin sau spovedaniile celor ocupați*, Chișinău, Libris, 2014, p. 221.

147.300 ruble sub formă de premii bănești, respectiv: Kvasov Gh.V. – vice-președintele județului – 1.700 rub; Șcelkov – șef-adjunct al secției organizatorice a CC a PC(b)M – 1.600 rub; Kalitin M.V. – președintele comitetului executiv județean Bălți – 1.600 ruble; Korneev N.S. – secretarul comitetului județean Bălți – 1.600 rub; Deseatnikov S.C. – reprezentantul comitetului executiv al județului Tighina – 1.600 rub; Țăganko V.V. – secretarul comitetului executiv Tighina – 1.600 rub; Damaskin V.N. – președintele comitetului executiv județean Cahul – 1.600 rub ș.a. – în total: 35 persoane. De asemenea, suplimentar s-au alocat 136.000 de ruble Comitetelor executive raionale din același județ¹⁴.

Colectarea de fonduri pentru Armata Roșie

Începând cu anul 1945, pe lângă dările obligatorii sub formă de produse agricole, autoritățile unionale au mai fixat un impozit suplimentar: fondul de cereale pentru Armata Roșie. Cantitatea de cereale ce urma a fi livrată la stat se stabilea în dependență de mărimea lotului pe care îl deținea fiecare familie. Familiile care dețineau mai puțin de două hectare de pământ erau eliberate de acest impozit, dar nu se anula cota ce trebuia livrată la sovietul sătesc¹⁵. În așa mod, la fel ca și în cazul impozitului de bază, cantitatea de cereale care ar fi trebuit să fie livrată de o familie cu mai puțin de două ha de pământ era achitată de la gospodăriile considerate a fi de „chiaburi”.

Țăranii erau obligați să transporte cerealele cu mijloace proprii la punctele de colectare a cerealelor. Spre exemplu, activiștii sătești din raionului Nisporeni, județul Chișinău au constrâns țăranii să dea pentru fondul Armatei Roșii 26 mii 275 puduri de pâine, depășind planul cu 125,9%¹⁶. În pofida faptului că țăranii erau împovărați cu un impozit suplimentar, în mass-media timpului aceasta se prezenta ca o realizare a autorităților. Ziarul „Moldova socialistă” însera: „În cinstea biruințelor slăvite a norodului sovietic țăranii satului Valea Perjei din raionul Ceadâr Lunga, județul Cahul au organizat un oboz roșu cu pâine în fondul Armatei Roșii. Din zorii zilei de 19 septembrie 1945 au început să iasă din toate ulicioarele satului zeci de trăsură. Toată pâinea a fost încărcată încă de cu noapte. S-a alcătuit astfel un șir de 250 de trăsură, care au dat în fondul Armatei Roșii peste 100 tone de pâine. La început s-a ținut un miting prin care țăranii și-au arătat dragostea lor față de Armata Roșie. Obozul roșu a fost organizat de sovietul sătesc (președinte Sîsoev) și organizația comsomolistă (secretar Gospodanova)”¹⁷.

¹⁴ AMRM, f. 2848, inv. 22, d. 12, f. 166-168.

¹⁵ „Moldova socialistă”, 1945, 15 septembrie.

¹⁶ Idem, 1945, 9 decembrie.

¹⁷ Idem, 1945, 22 septembrie.

Colectarea mijloacelor bănești pentru construcția unei coloane de tancuri

În primele luni după reocuparea RSSM de către autoritățile sovietice, bărbații ce aveau vârsta între 18-50 de ani au fost mobilizați pe fronturile Armatei Roșii, iar activiștii care au rămas la baștină au fost folosiți, inclusiv la colectarea banilor pentru construcția coloanei de tancuri „Moldova sovietică”. Tinerii comsomoliști au susținut aceste acțiuni, au donat și colectat surse financiare de la populație în acest scop. Locuitorii raionului Glodeni, județul Bălți au adunat 1.700.000 de ruble¹⁸. Conform informației de care dispunem, doar în raionul Soroca s-au adunat, în total, pentru construirea coloanei de tancuri „Moldova sovietică” 875.000 de ruble: de la țăranii din satul Vanțina, raionul Soroca s-au colectat 101.000 ruble, de la cei din satul Vasilcău 66.000 de ruble, iar locuitorii satului Hristici a adunat 45.000 ruble. Toată această sumă a fost depusă la Banca de Stat¹⁹.

Fixarea impozitului militar

În conformitate cu indicațiile parvenite de la Kremlin, conform Hotărârii Consiliului Comisarilor Poporului (CCP) din URSS din 20 februarie 1945, CCP din RSSM a stabilit pentru anul 1945 un impozit militar pentru colhoznicii, dar și pentru individualiștii din toate județele și toate raioanele RSSM în valoare de 450 ruble anual. Impozitul urma a fi achitat în trei tranșe: către 15 martie, 15 mai și 15 iulie, achitarea se făcea în părți egale²⁰.

Muncile forțate

O altă povară, deloc ușoară, erau și muncile forțate zise și „corvoadă”. Familiile care aveau cai și căruțe erau obligate să execute prestații și la construcția șoselelor, transportând lunar anumite cantități de materiale de construcții. Ceilalți trebuiau să execute alte lucrări conform necesităților.

2. Metode de confiscare a produselor agricole de la locuitori

Din primele zile ale reocupării teritoriilor de la Est de Prut, în fiecare localitate au fost organizate adunări ale localnicilor, la care, sub presiunea militarilor Armatei Roșii și a secretarilor Partidului Comunist (bolșevic), era prezentată și, respectiv, votată, noua administrație a satului/orașului. Persoana numită în funcția de președinte a sovietului sătesc, de regulă, era un localnic care absolvise câteva clase în perioada administrației țariste. Secretarul sovietului sătesc era numit o persoană școlită, care urma să întocmească documentele, evident în limba rusă. În dependență de numărul de locuitori ai satului se numeau și membrii comitetului executiv sătesc. În primele șase luni

¹⁸ Idem, 1944, 31 august.

¹⁹ Idem, 1944, 24 august.

²⁰ ANRM, f. 2848, inv. 22, d. 9, f. 161.

de activitate a sovietului sătesc au fost trimiși prin sate secretari ai organizației primare a PC(b) care monitorizau activitatea la fața locului.

Pe lângă sovietele satești a fost creat activul satului, care avea obligația de a îndeplini toate însărcinările venite de la raion sau județ. Activiștii, sau împuterniciții agricoli, erau bărbații care, din varii motive, nu au fost mobilizați în Armata Roșie, mai puțin cei care reușiseră să revină de pe front. Activiștii proveneau din familii sărace și, de regulă, aveau o pregătire mediocră, sau erau analfabeți, dar erau dornici de afirmare. Vasile Vizitiu, originar din satul Varvareuca, raionul Florești, descrie activiștii satești ca fiind trădători, ticăloși, care se temeau și se străduiau să îndeplinească cerințele celor de la sovietul sătesc. Printre aceștia erau cei care au fugit de război, care nu au făcut armata, cei care s-au ascuns în diferite sate și s-au lingușit pe lângă autorități, dar lor, organelor sovietice, tocmai de aceștia le și trebuiau. Toți voiau ca tot mai mult să acumuleze în bugetul statului²¹.

O pondere mare în acea perioadă o aveau organizația de femei și organizația de comsomoliști – ambele obligatorii în componența fiecărui soviet sătesc. În baza directivelor primite centralizat, săptămânal se organizau ședințe ale organizației de femei și ale activului comsomolist. La fiecare ședință se citeau diferite materiale propagandistice, dar și de justificare a mai multor acțiuni pe care le făceau împotriva consătenilor – toate acestea le dădea siguranță și încredere în sine celor prezenți și se întocmeau procese-verbale.

Dările exagerate la care erau supuse familiile de țăranii erau imposibil de achitat. Luând în considerație faptul că locuitorii a 16 raioane din Basarabia au fost evacuați în alte localități, casele le-au fost distruse, iar pământurile nu au fost lucrate. Mai mult, în anul 1944, țăranii aveau rezerve agricole din anii trecuți, unii au avut posibilitate să împrumute și rudelor, poate chiar și să cumpere. În anul următor, 1945, achitarea impozitelor la stat devine o problemă mare pentru majoritatea familiilor, iar în anii 1946-1947 o adevărată catastrofă.

În situația în care conducerea sovietelor satești era obligată să dea la stat norma fixată de produse, apoi ele foloseau diferite metode pentru a le acumula. Rechiziționarea forțată a produselor se începea cu procedura de convingere. Convingerea se făcea în cadrul adunărilor generale a locuitorilor la care se citeau diferite referate sau lecții cu caracter propagandistic. Satele au fost împărțite în mahalale a câte zece case – *deseatcă*. În fruntea fiecărei desetci era numit un împuternicit agricol – *deseatnic*, care aștepta ca omul să treiere după care să-i confiște roada. Pentru a asigura colectarea impozitelor pentru anii

---

²¹ „Istoria Ascunsă”: Radiografia unui destin trecut prin foamete, colectivizare și politică antireligioasă, în <http://moldova9.com/2017/10/16/istoria-ascunsa-radiografia-unui-destin-trecut-prin-foamete-colectivizare-si-politica-antireligioasa/>. Varianta audio a interviului se află în arhiva autorului.

1946-1947, la fiecare împuternicit agricol a fost repartizat un membru al comitetului executiv sătesc, un membru a organizației de femei și un comsomolist²².

De regulă, la gospodăriile oamenilor pentru a căuta cereale, mergeau toți trei, își puneau banderole roșii la mână și, în cazul în care, găseau produse agricole le confiscau până la ultimul grăunte, adică unul din ei mătura podul gospodarului la propriu. Într-o discuție privată, Eufrosinia Sumnevici (n. 1910) din satul Ișnovăț, raionul Criuleni a descris acum agenții i-au luat ultimele cereale din gospodărie în anul 1946. „Într-o zi a venit o grupă de agenți și au început să caute, prin pod, magazie, beci, însă n-au găsit nimic. Unul mai deștept se duce în grădină și începe a răscoli prin glugile de ciocleji. În gluga a patra a dat de un butoi de răsărită. Au încărcat răsărita, fără să le pese de cei șase copii. Toți am rămas plângând²³”. O situația similară de rechiziționare a produselor agricole descrie și Varvara-Valentina Corcodel originară din localitatea Ulmu, raionul Ialoveni: „Agenții căutau dacă au ascuns grâu prin pod, prin beci, prin ocoale și, dacă n-au găsit nimic, se îndreptau spre o scârță de fân și începură să-l încarce în căruța lor. Cei șase copii s-au postat în jurul scârtei și priveau tăcând și disperați pe răufăcători, care nici nu-i luau în seamă. Când mai rămăsese vreo câteva furci de fân din claia de fân, s-au întors și au plecat val vântej din curte. Și mare noroc au avut copilașii, că sub acel fân rămas era îngropat un butoi cu grâu despre existența căruia nici nu bănuiau²⁴. Mărturii similare depun și cei care în perioada înfometării îndeplineau funcția de agent. Mihai Sanghin, din localitatea Slobozia Mare, raionul Vulcănești²⁵, redă o discuție pe care a avut-o cu Nicolae Florea. Conform mărturiilor acestuia, Nicolae Florea a fost inclus într-o grupă de rechizitori. Intrând în ograda consăteanului Dumitru Paladea trimisul de la raion i-a ordonat să urce pe scară ca să vadă dacă în pod sunt grăunțe. Acesta a intrat pe jumătate în gura podului. Acolo era o grămăjoară de secară. Pentru un moment a ezitat, dar frica a învins. Le-a măturat din pod toată secara – șapte banițe. Și așa a pierit sârmana familie²⁶.

O dată la trei luni, conducerea sovietului sătesc schimba sectorul de activitate al comisiilor de rechiziționare, ideea era ca să nu se împrietenească membrii comisiei cu familiile ce urmau să achite postavka sau alte dări. În perioada de apogeu a foametei, conducerea satească a mărit numărul de activiști sătești. În toamna anului 1947, în localitățile Petroșeni și Tomești din raionul Balatina erau 446 gospodării și, respectiv, 181 gospodării, la care erau numiți

²² AOSPRM, f. 62, inv. 1, d. 71, f. 96.

²³ „Viața satului”, 1991, 11 septembrie.

²⁴ Varvara-Valentina Corcodel, *Rocada destinelor*, Chișinău, 2011, p. 52.

²⁵ Mărturiile le-a colectat Ion Gnatiuc.

²⁶ „Viața satului”, 1990, 15 august.

65 și respectiv, 26 activiști sătești – ceea ce înseamnă câte un activist la șapte gospodării²⁷.

Comsomoliștii care făceau parte din componența comisiilor de rechiziționare forțată a impozitelor agricole de la populație erau tineri, dornici de a se remarca, unii devotați Puterii sovietice, alții – profitori, dar toți dornici de afirmare. Tocmai de aceea acești tineri așa și au rămas în mentalul colectiv – „comsomoliștii”. Metodele folosite pentru a-și frânge consătenii și a-i determina să-și vândă pe nimic gospodăriile erau inumane la propriu. Alexandru Cladco (n. 1931) din satul Costuleni, raionul Ungheni își amintea că la ei în sat venise un ȋigan trimis ca delegat de către stat. Pe unii din sat acesta îi lua la sovietul sătesc și-i chinuia să deie „zaiomul”²⁸. Lui Vasile a lui Zaharia Slavenschi i-au smuls mustățile până când a strigat că se duce să vândă tot ce are ca să plătească „zaiomul”... Era atunci președinte Alexandru Plahotniuc care aducea pâinea de la Ungheni și o împărțea oamenilor în casa lui Constantin Loghin. Dacă împărțeau pâinea mai drept, n-avea să moară atâta lume, menționa naratorul²⁹. Și mărturiile Mariei Banal (n. 1936) din localitatea Hârtopul Mic, raionul Criuleni denotă metodele folosite de unii consăteni: „Brigada comsomolistă le-a măturat oamenilor din poduri tot grâul. Cei care nu voiau să dea tot grâul îi lua și-i închideau în beci. Luau pe cine nimereau: soțul sau soția. Îi duceau într-o casă a unui boier și-i țineau într-o groapă până se răzgândeau și dădeau pâinea. Acolo erau broaște și șoareci mari. Cel mai tare se temeau femeile. Pe mama erau s-o ia în beciul acela când tata nu era acasă, dar au lăsat-o pentru că avea copii mici. Și numai din cauza asta mama așa de tare s-a speriat că mai apoi a trebuit mult timp să se descânte pe la babele din sat...”³⁰.

În cazul în care familiile țărănești dețineau loturi mici de pământ, aveau un membru decedat în Armata Roșie sau erau o familie cu mulți copii, apoi conducerea sătească le micșora impozitul. Însă, înlesnirile acordate acestor familii nu micșorau suma totală a impozitului pe sat. Natalia Colun (n. 1926) în localitatea Băcioi menționa: „Tata avuse cai buni, căruță bună, vacă, doi mânzați, ba mai avea rezerve de pâine și putea să ne ajungă pe un an întreg și să ne mai rămână. Dar au venit reprezentanții Puterii sovietice, ne-au pus o postavkă și tata a dat-o. Au venit a doua oară și unde zic: „Matale, moș Toadere, te-ai ocupat cu comerțul în timpul ocupației române. Ia seama să nu nimerești acolo unde a nimerit nașul tău. Mai dă o postavkă. Și tata a vândut vaca și mânzații. A cumpărat pâine de la Sud, din Bugeac și a dus-o la stat”³¹.

²⁷ AOSPRM, f. 66, Inv. 1, d. 65, f. 8, 12, 14.

²⁸ Impozit agricol.

²⁹ Veaceslav Stăvilă, *Costuleni*, Chișinău, Editura Litera, 2011, p. 122.

³⁰ Veaceslav Stăvilă, *Hârtopul Mic*, Chișinău, 2013, p. 121.

³¹ Sofia Carol Gujuman, *Băcioi. Monografia satului*, Chișinău, Editura Hyperior, 1995, p. 90.

Ajunși la casele oamenilor agenții foloseau răngi de fier, pe care le înfigeau în pereții caselor, în podele, în poduri etc. și, în funcție de sunetul produs, imediat depistau dacă sunt sau nu sunt cereale ascunse în gospodăria respectivă. Pentru a supraviețui oamenii ascundeau produse alimentare fie într-o groapă săpată în curte, fie ridicau pereți dubli la casă, fie făceau o gaură în prispa casei, în unele cazuri îngropau cereale în gropi săpate pe terenurile ce le dețineau pe loturile din câmp.

Fiecare împuternicit agricol, împreună cu un membru al sovietului sătesc și un învățător, avea în custodia sa un număr de case, pe care erau obligat să le viziteze periodic, iar seara toți mergeau la sovietul sătesc pentru a raporta starea de lucruri la zi. La sovietul sătesc raportau câți morți sunt în sectorul său, câți distrofici, dar și care era situația în ceea ce privește achitarea impozitului agricol. După trei-patru zile, la sovietul sătesc erau chemați țăranii care nu au achitat impozitul la timp. Conform Hotărârii CCP din URSS din 24 noiembrie 1942 „Despre răspunderea pentru neîndeplinirea predărilor îndatoritoare de produse agricole”, dacă familia nu era în stare să achite impozitele fixate, atunci i se sechestra averea, după care se confisca. De asemenea, în cazul în care familia nu deține produse agricole, aceasta era obligată să plătească costul lor în preț de piață. Dacă familia nu plătea, atunci capul familiei era dat în judecată de Tribunalul Militar.

În situația în care familia nu era în stare să achite impozitele fixate, apoi o Comisie de la sovietul sătesc în componența: un reprezentant al consiliului sătesc, un împuternicit agricol, un comsomolist, un membru al organizației de femei și un reprezentant de la raion înarmat veneau la casa familiei respective și făceau inventarul tuturor bunurilor. Deși conform actelor ce le întocmeau urmau a sechestra o parte din bunuri, de regulă, erau sechestrate toate bunurile din gospodăria țărănească. Bunurile sechestrate erau duse fie în centrul satului sub aer liber, fie depozitate în unele imobile confiscate și dacă timp de 48 de ore era achitat impozitul, apoi proprietarul își putea lua bunurile. Dar, este evident, că familia nu era în stare să achite impozitul și bunurile treceau în proprietatea sovietului sătesc. Soarta acestora era pecetluită, ele erau vândute la prețuri simbolice locuitorilor satului sau tuturor doritorilor. Modalitatea de rechiziționare a tuturor bunurilor este descrisă de Ivan Dănilă din satul Dereneu, raionul Bravicieni³², într-o scrisoare adresată conducătorului URSS, Iosif Stalin: „La 22 aprilie curent (1949) Inspectorul Secției financiare raionale mi-a inventariat întreaga gospodărie până și creioanele feciorașilor mei care învață la școală. Timp de două ore mi-au confiscat tot de aveam. Aceasta a fost decizia președintelui sovietului sătesc tov. Roșca. Conform actului, urmau a fi

³² Astăzi comuna Dereneu, raionul Călărași.

confiscate numai o vacă, o vițică, un butoi cu vin și caii. La moment, familia mea a rămas și fără vacă, chiar și fără pahare și creioane”³³.

În cazul în care familia nu era în stare să achite impozitul agricol și nici costul lui de piață, atunci capul familiei era condamnat la ani de închisoare în Gulag, iar toată averea i se confisca. Erau judecați atât bărbații, cât și femeile. Totul se desfășura conform unui scenariu aproximativ: în ziua în care era fixată a fi judecata, la Casa de cultură sau la sovietul sătesc, era invitată să participe conducerea satului, activiștii sătești, comsomoliștii, cadrele didactice. La ședință erau prezenți președintele sovietului sătesc, un judecător popular, procurorul raionului și unul sau doi avocați. Pe băncile acuzaților erau aduși capii familiilor care nu erau în stare să se achite cu statul, capii familiilor la care activiștii sătești au găsit cereale ascunse, cei care au fost prinși în timp ce furau de la depozit etc. Procesul de judecată era o formalitate, dar i se dădea o pondere mare. Descrierea unui proces de judecată organizat în localitatea Crihana Veche, raionul Cahul de către Constantin Reabțov, este plauzibilă în acest sens. „Într-o seară de iarnă a anului 1948 întregul colectiv învățătoresc este invitat la sovietul sătesc. În jurul pereților – scaune pentru cei poftiți. La masă stă puterea sovietică – președintele și secretarul, precum și doi reprezentanți din raion. Pe unul îl recunosc. E procurorul raional – Iodco, un omulean mărunț de statură, slăbănog, nervos și rău. Pe celălalt nu mi-l mai amintesc. Pe masă arde o lampă de gaz cu sticla afumată, clar că din lipsa oxigenului, deși ușa la tindă e deschisă. Camera e supraaglomerată de „activiști”. În dreapta, lângă sobă, stau doi cetățeni din sat: Gareț – despre care se spune că a fost cel mai bun gospodar din sat – un om nălțuț, slăbănog, trecut de 50 de ani: chiar pe podea șade un vecin de al meu – badea Nicolae Bogdan – ceva mai mic de statură, tăcut, în veșnicile lui haine cârpite.

Despre dânsul se spunea că are 35 ha de pământ; mai avea doi boi și o casă de copii. Că a muncit zi și noapte, lipsindu-se de toate, știa toată lumea. Se lipsea de somn (noaptea pleca, noaptea se întorcea de la câmp); se lipsea de haine (veșnic umbla cu hainele cârpite); de mâncare (unii spuneau că și în ziua de Paști tot numai mămligă și murături avea la masă). Poate se și exagera, însă omul era nespus de harnic și nu știa să trăiască puțin și pentru sine.

Pe un scaun, lângă ușă, șade și un milițian. Se începe un fel de parodie de „judecată”. Figura principală e moș Gareț, căruia i se impută că nu s-a răsplătit cu statul. Dânsul răspunde că s-a achitat pe deplin cu toate obligațiile, că a mai dat și suplimentar și că acum i-au venit a treia oară „obiazateli”³⁴. Urmează un dialog din care reiese că moșul are pâine, însă se eschivează de a se achita cu statul. Izbucnesc insulte și amenințări. Scos din fire, moșul le spune că

---

³³ *Scrisori către Stalin...*, p. 161.

³⁴ Dare obligatorie.

pământul lui nu rodește de trei ori. Atâta i-a trebuit procurorului: din dușman al poporului, culac etc. nu-l mai scoate. Dar nici moșul nu tace și atunci i se citește o sentință a „judecății”, precum că e condamnat la zece ani de închisoare.

Milițianul îi comandă „Vstati”³⁵ și caută să-l îndrepte spre ușă. Moș Gareț mai aruncă o privire de jur împrejur la toți cei prezenți, de parcă ar vrea să și-i întipărească în minte pe toți acei care au asistat la condamnarea lui. E scos afară, unde îl așteaptă o căruță. Se vede că totul era pus la cale din timp.

Badea Nicolae Bogdan, în loc să se folosească de moment și s-o „șteargă” mai repede, rămâne jos, lângă sobă. Aruncând o privire întâmplătoare spre dânsul, Iodco parcă își amintește de ceva și deodată zice: „A nu vozmite i Bogdana, citobî Garețu de bîlo scucino”³⁶. Cu dânsul „judecata” nu-și mai pierde timpul. Îl iau și pe bietul badea Nicolae, care se întoarce acasă peste opt sau zece ani. Gareț nu s-a mai întors³⁷. O situație similară redau și mărturiile Ioanei Roșca din localitatea Pârlița, raionul Fălești care a fost condamnată la cinci ani de închisoare și confiscarea averii³⁸: „Mereu eram impusă să dau postavcă. Cât am avut am dat, dar când nu mai aveam au început a-mi lua averea din casă: scoarțe, perne, tot ce se putea de luat. După care într-o zi vin să-mi ia și cei doi boi, care ne și țineau să ne lucrăm pământul. Era prin 45. Mi-au scos boii din ogradă, i-au dus de la deal de gospodăria lui Nicolae Grecu și i-au împușcat. Omul cela fugise, săracul, de acasă ca să nu vadă ce s-o făcut, iar eu plângeam în ograda mea de mă prăpădeam, văzându-i pe soldați cu carnea în spinare, ca s-o mănânce armata.

După care iar vin și-mi cer „postavka”. Da eu cu ce s-o duc la gară, la Bălți, dacă n-aveam cu ce și nici ce duce, lucru pentru care m-au și condamnat la cinci ani de zile și mi-au luat toată averea cu casă cu tot, lăsându-i mamei un sărăieș³⁹ mititel...”⁴⁰.

Puși în situații dificile, mulți țărani recurgeau la gesturi extreme și se sinucideau⁴¹.

În cazul în care nici activiștii sătești nu mai aveau ce să rechiziționeze, atunci au fost organizate așa numite „brigăzi de ajutor reciproc” între sate. Aceasta presupunea că cei mai cruzi activiști erau aduși în localitățile care nu îndepliniseră planul de cereale colectate și erau trimiși pe la casele țăranilor⁴². Pentru a ridica spiritul combativ se mai organizau întreceri socialiste între ei,

³⁵ În română: Ridică-te.

³⁶ În română: Luați-l și pe Bogdan, ca să nu-i fie trist lui Gareț!

³⁷ „Viața satului”, 1990, 22 august.

³⁸ „Țăranul sovietic”, 1945, 29 iulie.

³⁹ Anexă la gospodărie.

⁴⁰ „Viața satului”, 1990, 30 aprilie.

⁴¹ Mai detaliat vezi: AOSPRM, f. 44, inv. 1, d. 78, f. 8.

⁴² „Moldova soțialistă”, 1945, 3 noiembrie.

între diferite sectoare, soviete sătești sau sate vecine. Despre acele timpuri cu tristețe își amintește Eudochia Tumba (n. 1936) din localitatea Avdarma: „Niciodată n-am să uit cum, în toamna lui 1944, la noi acasă au venit comsomoliștii din sat, ei au găsit două grămezi cu porumb și secară și le-au luat. Mai mult, au impus-o pe mama noastră Maria Filipovna să vândă toate lucrurile, țealele și covoarele doar ca să achite impozitele. După aceasta casa a rămas pustie, mai mult, către iarna anului 1946, noi nici nu mai aveam rezerve de grăunțe, dar nici lemne de foc”⁴³.

În aceste momente dificile pentru fiecare familie, oamenii deveniseră neputincioși, total neajutorați. Consătenii lor, cei care făceau parte din activiștii satului, îi amenințau cu deportarea în Siberia. Plauzibile sunt memoriile Olgăi Statova (n. 1927) din Hâncești precum, că nici o dată nu va uita cum 25 de comsomoliști au intrat în ograda familiei lor și le-au luat toate produsele: și unt, și porumb, și grâu... Ei plângeau în hohote, dar se mai temeau de legile staliniste⁴⁴. Și familia Mariei Cherdivară (n. 1922) din localitatea Băcioi a fost marcată de aceeași frică – Siberia: „Pe vremea foamei umblau activiștii tot satul și măturau tot ce găseau în calea lor. Stăteam iaca așa (se ridică greu la cei 90 de ani și se reazemă de un perete al casei, spunând că exact stătea și atunci) și mă uitam cum ne luau tot ce găseau în gospodărie și eu cum stăteam așa rezemată de perete și neputincioasă și mă uitam cum rămânem fără nică și nici măcar nu puteam să spun ceva, să mă pun în poară cu dânșii, că m-așteapta Siberia...”⁴⁵.

În același timp, nu toți agenții agricoli puteau să facă față presiunilor atât din partea activiștilor de partid, care cereau îndeplinirea și depășirea planului de colectare a cotelor și impozitelor de tot felul, cât și din partea țăranilor care nu mai aveau de unde acoperi cerințele lor exagerate. În localitatea Ciuciuleni, raionul Hâncești în anul 1947 au fost schimbați 37 agenți agricoli⁴⁶. Cazuri similare s-au înregistrat și alte localități, dar numărul agenților care au renunțat la misiunea de a confisca roada consătenilor nu a fost prea mare.

3. Condițiile de transport și păstrare a cerealelor colectate de la localnici

În funcție de suprafața terenurilor agricole se fixa cantitatea de cereale pe care era obligat să o dea la stat fiecare familie de țărani. De regulă, se solicita ca impozitul agricol să fie achitat în două rate. Țăranii erau obligați să pună

---

⁴³ Constantin Kurdoglo, *Golod v Gagauzii (1946-1947 gg.)*, Comrat-Chișinău, 2010, p. 120.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 187.

⁴⁵ Mariana Pagu, *Ciuciuleni. O istorie a locului și a oamenilor lui*, Chișinău, Prut, 2013, p. 356.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 347.

cerealele în saci pe care tot ei îi cumpărau și să le transporte cu căruța proprie, dar în cazul când nu aveau căruță, atunci erau obligați să găsească transport pe care tot ei urmau să îl achite. Administrația sătească fixa o zi în săptămână și stabilea o oră când căruțele se adunau la sovietul sătesc. Acolo în fiecare căruță se puneau câte un drapel al URSS și/sau câte o lozincă. La sovietul sătesc se adunau și activiștii sătești, comsomoliștii, reprezentantele organizației de femei, președintele sovietului sătesc și secretarul organizației de partid din sat și, cântând cântece ostășești sovietice sau de propagandă, mergeau spre punctele de primire a pâinii – „Zagotzerno”⁴⁷. Coloana de căruțe în terminologia timpului a căpătat denumirea – „oboz roșu”.

Primele obozuri roșii au transportat pâinea spre punctele de colectare chiar la sfârșitul lunii august 1944. Transportarea în mod organizat a impozitelor agricole se mediatiza activ în presa de la Chișinău, aceste acțiuni prezentându-se drept modele demne de urmat pentru toți locuitorii. Ziarul „Moldova soțialistă” din data de 29 iulie 1945 descria cu lux de amănunte modalitatea de predare a pâinii la stat de către locuitorii județului Bender. „... Prin toate raioanele județului Bender au fost organizate obozuri mari cu pâine. Peste 800 de căruțe cu pâine din raionul Cimișlia au pornit spre punctele de primire „Zagotzerno”. Într-o singură zi țăranii acestui raion au predat statului 300 tone de pâine. Aproape o mie de căruțe cu pâine au adus țăranii raionului Volontiroca. La punctele din raionul Comrat au fost primite într-o singură zi 290 tone de pâine”⁴⁸. Același număr de ziar insista și prezenta exemplul unor raioane din județul Chișinău „...La 29 iulie 1945 la punctele de primire a pâinii din Chișinău au sosit mari obozuri roșii din raioanele Cotovsc, Vadul lui Vodă, Chișinău și altele. Numai la punctul de la stația drumului de fier Chișinău au fost aduse peste 400 care cu pâine. Țăranii satelor Costești, Bardar, Suruceni, Manoilești ș.a. din raionul Cotovsc au predat statului aproape 100 tone de pâine din roada nouă. Tot așa se lucrează și la punctul de la Rohatca Sculeni, unde duminică au sosit peste 300 căruțe cu pâine. Peste o zi-două în Chișinău se deschid însă două puncte de primire a pâinii”⁴⁹.

Câteva zile mai târziu, același ziar revine la subiectul dărilor obligatorii insistându-se deja pe baza exemplului raionului Ungheni „...În ziua de 12 august 1945, plugarii raionului Ungheni au organizat un mare oboz roșu cu pâine. Peste 100 de căruțe s-au încărcat cu pâine, împodobite cu drapele roșii, lozinci și pancarde și au pornit din Ungheni, Morenii Noi, Petrești și alte sate ale raionului, îndreptându-se spre elevator. În ziua aceasta statul a primit de la

⁴⁷ Impozit pe porumb.

⁴⁸ „Moldova soțialistă”, 1945, 31 iulie.

⁴⁹ Idem, 1945, 31 iulie.

patrioții raionului Ungheni 80 tone de grâu”⁵⁰. De facto, în perioada fixată de dare a pâinii la stat, în mass-media republicană zilnic se făcea o propagandă agresivă de mobilizare a gospodăriilor țărănești pentru a achita impozitele.

Conform hotărârii nr. 668 din 5 iulie 1946 a CCP din RSSM, în republică activau 101 puncte Zagotzerno, distribuite, respectiv: în județul Chișinău – 9, în județul Bender – 15, în județul Cahul – 10, în județul Orhei – 13, în județul Bălți – 29, în județul Soroca – 15 și în raioanele din stânga Nistrului – 10⁵¹. De regulă, punctele Zagotzerno erau amplasate în localitățile care aveau drum asfaltat și/sau erau aproape de calea ferată. Distanțele dintre acestea erau mari și transportarea cerealelor necesita mult timp, ceea ce crea dificultăți, îndeosebi în perioada lucrărilor agricole de sezon.

La centrele de colectare a cerealelor pe pereți erau atârinate pancarde mari pe care erau scrise diferite lozinci cu conținut mobilizator. Spre exemplu, la centrul de Orhei scria: „Salut țăranimii sovietice! Să îndeplinim cu 100 procente planul de predare a pâinii”⁵², să dăm statului fruntea pâinii”⁵³.

Lipsa de mijloace de transport, cel mai frecvent de căruțe, determina administrația satelor să accepte ca țăranii să aducă pâinea într-un depozit apropiat de localitatea sa, iar atunci când muncile sezoniere se terminau, persoanele care dețineau căruțe erau impuse să transporte cerealele la centrul de colectare unde era repartizată localitatea respectivă.

Conducerea sovietică nu a alocat resurse financiare pentru a asigura buna funcționare a depozitelor Zagotzerno și nici a depozitelor din localitățile satești. O situație similară se atestă și în cazul asigurării acestora cu forță de muncă. În luna iulie 1945, la punctul de colectare din raionul Volontirovca țăranii au adus 40 centre de pâine, dar nu li s-au eliberat nici chitanțe doveditoare și nici bani. În raionul Căinari carele cu pâine au fost întoarse acasă, fără niciun motiv plauzibil⁵⁴.

La centrul de primire a cerealelor din Glodeni nu s-a făcut dezinfectarea încăperilor și ca rezultat o parte din pâine s-a contaminat de diferiți vătămători.

În multe locuri, inclusiv la Bălți, cerealele stăteau sub cerul liber. Neavând unde le depozita, nu se făcea transportul cerealelor din satele mai îndepărtate⁵⁵. O situație similară se atestă și la centrul de colectare din satul Jora de Jos, raionul Susleni (șef Primacenko). Centrul de colectare a cerealelor din localitatea Zgurița era amplasat în trei depozite din sat, ușile acestora erau în stare nefuncțională. Depozitul nr. 1 era amplasat în clădirea sinagogii, care avea

---

⁵⁰ Idem, 1945, 17 august.

⁵¹ ANRM, f. 2828, inv. 22, d. 26, f. 212-214.

⁵² Cereale.

⁵³ „Moldova socialistă”, 1946, 19 iulie.

⁵⁴ Idem, 1945, 31 iulie.

⁵⁵ Idem, 1945, 16 septembrie.

ferestrele în stare avariata. Depozitele nu erau asigurate cu sisteme antiincendiu⁵⁶. În cazul satului Chiperceni, județul Orhei clădirea Casei de Cultură a fost transformată în hambar pentru cereale. Nici la mijlocul anului 1946 în raionul Criuleni la mai multe centre de colectare repararea și adaptarea acestora nu se făcuse. În satul Peresecina (șeful centrului de primire a pâinii Urātu) erau șapte magazii pentru grăunțe, dintre care numai trei erau în stare funcțională. La centrul de primire a pâinii din satul Onițcani (șef Iacub), din șase încăperi pentru păstrarea pâinii, în stare funcțională erau doar două. În satul Boșcana, din raionul Chișinău, erau șase magazii predestinate pentru depozitarea pâinii, dar nici una din ele nu era reparată⁵⁷. La centrul de primire a cerealelor din Greceni, raionul Vulcănești o parte din grăunțe au fost lăsate sub cerul liber și, respectiv, s-au încins⁵⁸. La depozitul numărul unu din Căinari mai multe tone de grâu au stat în grămezi de câte șapte metri grosime. Grăunțele s-au încins, iar o parte au fost atacate de căpușe. La centrul de la stația Zloți grăunțele au fost turnate în niște depozite cu podelele bordelite, dezinfecție nu s-a făcut. Sub podele au putrezit zeci de puduri de pâine⁵⁹. Și în raionul Tiraspol era aceeași stare de lucruri. Cerealele se turnau în subsoluri și în clădiri descoperite. În timpul ploii cerealele erau udate, toată apa se scurgea în subsoluri. Nu erau acoperite cu nimic. Nici chiar clădirile acoperite nu erau în stare bună: ferestrele nu erau astupate, crăpăturile nu erau lipite⁶⁰.

Lipsa de organizare a avut drept consecință faptul că cerealele aduse de localnici stăteau în depozite câte șase-șapte luni⁶¹.

Materialele documentare, dar și cele de presă denotă că, începând cu lunile august-septembrie 1946, la mai multe centre Zagotzerio se constată o practică de a nu elibera chitanțe care confirmă achitarea impozitului agricol de către țărani. În loc de chitanțe țărani au primit niște confirmări, care nu au fost luate în calcul la îndeplinirea planului predării cerealelor pe raion. Țărani erau nevoiți să meargă de mai multe ori după chitanțe, însă nici așa și nu li se eliberau.

Cerealele colectate erau transportate cu trenul în URSS. Cu toate acestea, în unele gări se prelungea mult procedura de încărcare. Tergiversarea transportării cerealelor a generat încingerea acestora. De mai multe ori s-au înregistrat cazuri când în stația din Căinari grăunțele stăteau în grămezi și au început să încolțească⁶². În același timp, zilnic, din stația Căușeni, Comrat,

⁵⁶ AOSPRM, f. 63, inv. 1, d. 163, f. 15.

⁵⁷ „Țăranul sovietic”, 1946, 26 iunie.

⁵⁸ Idem, 1946, 26 iunie.

⁵⁹ Idem, 1948, 23 octombrie.

⁶⁰ „Moldova soțialistă”, 1945, 2 august.

⁶¹ Idem, 1945, 28 iulie.

⁶² „Țăranul sovietic”, 1948, 23 octombrie.

Iargara și altele se încărcau câte 45-60 vagoane de cereale și erau transportate în URSS⁶³.

În anul 1945, în RSSM activau 62 de centre de colectare a cărnii de la populație. Familiile de gospodari pe care regimul sovietic i-a catalogat a fi „chiaburi” erau obligate să dea la stat chiar și animalele din gospodărie. Hrana acestora era asigurată de fânul pe care tot țăranii erau obligați să-l dea la stat, ceea ce presupunea că urmau să-l ducă la centrele Zagotskot. În anul 1945, conducerea centrului Zagotskot-ului din Orhei a creat o bază unde în perioada rece a anului au iernat 270 de vite mari cornute, pentru care au fost pregătite 130 tone de nutreț⁶⁴.

La fel ca și în cazul impozitului agricol și în cazul dării impozitului sub formă de fân, șefii centrelor de primire a cărnii nu eliberau țăranilor documente doveditoare. Doar în luna octombrie 1947 aproape 150 de țărani din satul Pohârnicieni, raionul Orhei au predat la Zagotskot (șef Gherman) peste două tone de fân. Până în iunie 1948 acești țărani nu au primit nicio chitanță și nici bani. Într-o situație similară s-au pomenit și țăranii din satul vecin, Bologan, care au predat trei tone de fân. Agentul de pregătiri Onofraș s-a adresat de mai multe ori șefului punctului Zagotskot Gherman, cerându-i să plătească țăranilor pentru fânul predat. În luna aprilie 1948, Gherman a impus aceste două sate să mai dea două tone fân și doar după aceasta le-au eliberat chitanțele și banii⁶⁵.

Toate acestea denotă că din primele luni după reocuparea teritoriului dintre Nistru și Prut, populația a fost obligată să treacă la sistemul de impozitare sovietic, iar locuitorii au fost impuși să achite impozite exagerate atât în natură, cât și în bani. Modalitățile de confiscare se bazau pe constrângere și rechiziționare forțată de la gospodăriile țărănești. Pentru a reuși colectarea cerealelor ce urmau a fi furnizate URSS-ului, la indicația conducerii republicane, în localitățile satești au fost create echipe de agitatori, comsomoliști, organizații de femei, tot din rândul sătenilor, care au fost folosite la rechiziționarea impozitelor.

---

⁶³ „Moldova socialistă”, 1948, 22 iunie.

⁶⁴ Idem, 1945, 23 octombrie.

⁶⁵ „Țăranul sovietic”, 1948, 2 iunie.

Anexa nr. 1**Sumele de bani**

pe care trebuiau să le achite sovietele sătеști din raionul Târnova
în perioada colectării banilor pentru cel de al doilea împrumut de stat⁶⁶

Nr. crt.	Denumirea sovietului sătesc	Suma de bani/ruble
1	Bricevo	12.000
2	Rediu Mare	18.000
3	Șalvir	10.000
4	Drochia	30.000
5	Maramonovca	57.000
6	Mândăc	55.000
7	Frasin	35.000
8	Dondușeni	32.000
9	Dondușeni/stație	20.000
10	Elizavetovca	20.000
11	Corbul	40.000
12	Plopi	58.000
13	Pivniceni	20.000
14	Scăieni	53.000
15	Târnova.	70.000
16	Țaul	70.000

⁶⁶ AOSPRM, f. 44, inv. 1, d. 76, f. 86.

MĂRTURIA DE CREDINȚĂ DATĂ DE SURORILE DIN CONGREGAȚIA MAICII DOMNULUI ÎN FAȚA REGIMULUI COMUNIST

Fabian DOBOȘ

THE WITNESS OF FAITH GIVEN BY THE SISTERS OF THE CONGREGATION OF THE HOLY MOTHER OF GOD AGAINST THE COMMUNIST REGIME

Abstract

This paper aims to briefly present the founding of the first feminine congregation in the United Romanian Church (Romanina Greek-Catholic Church), then to highlight the example of fidelity to the Catholic Church given by the sisters of the Congregation of the Holy Mother of God against the atheist communist regime.

In particular, the attitude facing the Communist Security („Securitate”), of the Superior General, Sister Sofia, who had been elected so in 1947. She was the only Superior General during the Communist persecution (1947-1993). The fidelity of the Sisters of the Congregation of the Holy Mother of God was also supported by the Jesuit Father Otto Canisius Farrenkopf, who had been the Sisters' ecclesiastical superior since 1942 and who was himself investigated and tortured by the communists.

In addition to the example that these two persons left to future generations, we must not forget the coherence of the lives of all the members of the congregation, deported and dispersed, given that many sisters were arrested, interrogated, tortured, and some were even taken to forced labour colonies at the Danube-Black Sea Canal.

Keywords: Catholic Church; Holy See; Congregation of the Mother of God; Mitropolite Vasile Suci; Sister Sofia; Father Otto Canisius Farrenkopf; communism; Blaj; Cluj-Napoca; Popești-Leodreni.

Introducere

Acest articol dorește să prezinte pe scurt înființarea primei congregații de femei din Biserica Română Unită (BRU), apoi să evidențieze exemplul de fidelitate față de Biserica Catolică dat de Surorile din Congregația Maicii Domnului (CMD) în fața „tăvălugului comunist”. În special, va fi prezentată atitudinea în fața Securității a superioarei generale a CMD, Maica Sofia, care fusese aleasă în această funcție în anul 1947. De altfel, a fost singura superioară generală pe timpul persecuției comuniste (1947-1993); un exemplu de credință și statornicie, un model pentru fiecare soră și creștin, o mărturisitoare a lui Cristos, demnă de cinstea altarelor. Această verticalitate spirituală a surorilor din CMD a fost susținută, de asemenea, și de părintele iezuit Otto Canisius

Farrenkopf, care din anul 1942 era superiorul ecleziastic al surorilor CMD, și care, la rândul său a fost anchetat și torturat de Securitate de la începutul persecuției până în anul 1965, când a fost eliberat.

Pe lângă exemplul pe care cele două persoane amintite mai sus l-au lăsat generațiilor următoare, nu trebuie uitată coerența vieții tuturor membrilor congregației, deportate și dispersate, având în vedere că multe surori au fost arestate, anchetate, torturate, unele fiind duse chiar la coloniile de muncă forțată de la Canalul Dunăre – Marea Neagră.

Prezentul articol va evidenția, de asemenea, activitatea discretă și benefică, în semi-libertate, a surorilor CMD în Craiova, unde acestea au reușit, conduse cu înțelepciune de sora Sofia și de părintele superior O. C. Farrenkopf SJ, să întemeieze o comunitate la Spitalul regional de aici, deschis în anul 1956, și condus de un medic – Ciril Popovici, care a cerut insistent ca surorile CMD să fie prezente în spitalul nou înființat.

1. Înființarea CMD (2 februarie 1921) și începuturile congregației

În anul 1919, sora Febronia¹ l-a întâlnit pe vicarul capitular Dr. Vasile Suciu, viitorul mitropolit de Blaj, și i-a propus înființarea unei congregații de

---

¹ Sora Febronia (Leontina Mureșanu) s-a născut în localitatea Varviz, azi Subcetate (jud. Harghita), pe 1 octombrie 1892, tatăl său, Nicolae (1849-1921), fiind preot greco-catolic.

Alegerea de a intra în Congregația Franciscanelor Sărace din Mellersdorf (Bavaria-Germania) s-a datorat faptului că ea, după ce a rămas orfană de mamă, de la vârsta de 13 ani, a urmat o școală din Sibiu, condusă tocmai de respectivele surori. Apoi, a urmat liceul la Târgu Mureș, în institutul condus de aceeași congregație. Exprimându-și dorința de a intra în congregația amintită, tatăl ei s-a opus cu vehemență. Sora Febronia a ținut la chemarea ei, în ciuda numeroaselor impedimente care veneau din partea familiei.

La vârsta de 19 ani, pe data de 1 iulie 1911, a fost primită ca postulantă în Congregația Franciscanelor Sărace din Mellersdorf, intrând apoi în noviciat pe 16 august același an, primind numele de sora Febronia. După un an de noviciat la Mellersdorf, s-a reîntors în familie, pentru a-și îngriji tatăl bolnav (1912-1913). După alți doi ani de noviciat pe care i-a făcut în Filiala Târgu Mureș (1913-1915), a depus voturile temporare pe 12 august 1915.

În noaptea 27/28 iulie 1921 a mers la Blaj, pentru o nouă experiență spirituală, care avea să lase amprente clare în învățământul românesc.

După venirea la Blaj, sora Febronia a intrat în CMD, congregație fondată de mitropolitul de Blaj, Dr. Vasile Suciu, iar apoi a plecat la Obreja, unde și-a început activitatea de organizare a noii congregații greco-catolice. La 9 decembrie 1921, a depus voturile perpetue în CMD, fiind numită de părintele fondator ca superioară generală a acesteia.

Efortul sorei Febronia nu a fost zadarnic. Astfel, după 20 de ani, CMD se bucura de o faimă deosebită și se putea mândri cu un număr mare de surori care lucrau în diverse institute din mai multe orașe. În anul 1941, Congregația avea: 2 școli secundare, 2 școli primare, 2 grădinițe de copii, 4 internate, 8 spitale (aici lucrau surori, dar spitalele nu erau conduse de ele), 1 pension (Sovata), o fermă la Jucu.

Roadele eforturilor primei superioare generale s-au văzut și în creșterea numărului de surori: 250 din care 100 lucrau în 8 spitale.

femei în BRU, care să se ocupe de formarea copiilor și de îngrijirea bolnavilor. Această inițiativă se potrivea perfect cu scopul orfelinatului care fusese deschis la Blaj în anul precedent, pentru care părintele Vasile Sucișu a lucrat intens încă de la începutul anului 1916. După ce a ajuns mitropolit de Blaj (1920), Vasile Sucișu a căutat mijloacele cele mai potrivite pentru a înființa o astfel de congregație. Cea mai bună idee a fost aceea de a cere de la Sfântul Scaun ca orice călugăriță română, indiferent de ce ordin călugăresc ar fi aparținut să poată ieși din acel ordin pentru a veni la Blaj, în vederea constituirii primei congregații greco-catolice din istoria BRU².

Într-adevăr, mitropolitul Vasile Sucișu, aflându-se la Roma în primăvara anului 1921, a cerut în scrisoarea trimisă, la 7 aprilie 1921, secretarului Congregației pentru Bisericele Orientale, cardinalul Nicolò Marini, să obțină de la Sfântul Părinte Papa facultatea ca orice soră română greco-catolică, chiar dacă s-ar fi aflat într-o congregație de rit latin, să poată reveni la ritul bizantin, și astfel noua congregație să aibă un start reușit. Mitropolitul explica în scrisoarea sa că încă din anul 1919 a reunit la Blaj câteva tinere, care voiau să îmbrățișeze viața monahală; în acest sens, 4 dintre ele începuseră deja noviciatul³, primind haina de călugărițe⁴, în ziua de 2 februarie 1921⁵. Dar niciuna dintre aceste tinere nu ar fi fost capabilă să fie numită la conducerea unei congregații abia înființate, din cauza faptului că toate aveau o educație

---

Dar și partea materială a CMD a cunoscut o traiectorie ascendentă: în 1921 Maica Febronia a mers la Obreja având în buzunar numai 17 lei, iar în anul 1941, venitul anual al congregației era de 7.000.000 lei. Toate aceste rezultate sunt aproape în exclusivitate consecințele activității spirituale și gospodărești ale primei superioare generale: sora Febronia, care poate fi întruchiparea dictonului benedictin „*Ora et labora*”.

În anul 1941, sora Febronia a fost nevoită să renunțe la funcția de superioară generală, din motive de sănătate, fiind exlaustrată, la cerere.

În perioada exlaustrării, sora Febronia a rămas atașată de Biserică și de Papa.

Sora Febronia a trecut la cele veșnice pe 18 noiembrie 1952, la vârsta de 60 de ani, după o perioadă de lungă și grea suferință (cf. Fabian Doboș, Letiția Crihălmeanu, *Surorile Congregației Maicii Domnului. Un veac de mărturie catolică, 1921-2021*, Ed. „Viața creștină”, Cluj-Napoca, 2022, p. 677-681, *passim*).

² Cf. *Istoricul congregației*, carte aflată în Arhiva CMD (ACMD) Cluj-Napoca, fără autor, editură, oraș și an. Deoarece coperta cărții lipsește, am ales să dăm lucrării acest titlu; p. 7-9.

³ Cele 4 surori erau: Maria (Elisabeta Gavrilă), care din 8 septembrie 1922 s-a numit Marina; Magdalena (Ana Goje); Marta (Ana Chindriș) și Tereza (Anastasia Chindriș), prima fiind din Orlat – Sibiu, iar ultimele 3 din Ieud – Maramureș (ACMD Cluj-Napoca, caiet I, *Înveșm.*, nepaginat). Acestor 4 tinere li s-au adăugat la data de 25 martie 1921 încă două tinere: Lechințan Ludovica – din Chiraleș, jud. Bistrița-Năsăud și Domșa Aurelia – din Pețelca, jud. Alba (ACMD Cluj-Napoca, dosar nr. 8, *File de cronică*, f. 10, 15).

⁴ ACMD Cluj-Napoca, dosar nr. 8, *File de cronică*, f. 15.

⁵ La această celebrare nu a participat mitropolitul Vasile Sucișu, acesta delegându-l pe preotul Dr. canonic Isidor Marcu (Arhivele Naționale Alba - ANA, *Esibitoriul actelor Ordinariatului Arhiepiscopesc*, f. 4).

elementară, iar în opinia mitropolitului, superioara unei congregații trebuia să fie o soră cu o oarecare experiență în viața de călugărie⁶.

Prin scrisoarea din 16 noiembrie 1921⁷, mitropolitul Vasile Suciu îl informa pe secretarul Congregației pentru Bisericele Orientale, cardinalul Marini, că după ce a primit de la acesta rescriptul din 3 mai același an, a scris superiorului ecleziastic al Congregației Surorilor Franciscane din Mallersdorf (Bavaria - Germania)⁸, rugându-l să permită celor trei surori românce greco-catolice să facă trecerea în congregația de el înființată. Răspunsul primit din Germania a fost pozitiv⁹. Două din cele trei surori românce au venit la Blaj pentru a se integra în noua congregație: Febronia din mănăstirea de la Târgu-Mureș și Modana de la Oradea Mare¹⁰. La data la care mitropolitul redacta scrisoarea aceasta, sora Febronia era deja numită superioara noii congregații, care se dezvolta foarte rapid: „Datorită harului lui Dumnezeu, avem multe vocații, în special printre tinerele de la țară”. Mitropolitul Vasile Suciu continua scrisoarea sa rugându-l pe cardinalul Marini să obțină pentru cele două surori dispensa de rit și păstrarea prerogativelor voturilor. Acest lucru se putea face, în opinia mitropolitului, fără mari dificultăți, pentru că cele două tinere aveau doar voturile temporare. Respectiva dispensă a fost dată la 6 ianuarie 1922.

Vitregiile istoriei nu au permis înființarea unei congregații religioase pentru femei în BRU până în anul 1921, când prin decretul nr. 506 din 2 februarie 1921, mitropolitul Vasile Suciu a fondat Congregația Surorilor Maicii Domnului¹¹, aceasta fiind prima congregație feminină din întreaga istorie a BRU¹².

⁶ Arhiva Congregației pentru Bisericele Orientale - ACBO, fond *Romeni. Suore della Madre del Signore*, vol. 850/48, fasc. I, f. 4.

⁷ ACBO, fond *Romeni. Suore della Madre del Signore*, vol. 850/48, fasc. I, f. 6.

⁸ Scrisoarea este datată 20 mai 1921 (ACBO, fond *Romeni. Suore della Madre del Signore*, vol. 850/48, fasc. I, f. 8).

⁹ Superiorul surorilor a trimis răspunsul în România pe 2 iulie 1921 (ACBO, fond *Romeni. Suore della Madre del Signore*, vol. 850/48, fasc. I, f. 7).

¹⁰ ANA, fond 48, *MRU Blaj*, reg. 126/1916-1923, nr. 718.

¹¹ De fapt, prima denumire era: „Congregația Arhidiecezană a Surorilor de Caritate a Născătoarei de Dumnezeu și pururea Vergură Maria” (ACMD Cluj-Napoca, dosar nr. 8, *File de cronică*, f. 13), dar fiind prea lungă, Sfântul Scaun i-a schimbat numele în CMD.

¹² În realitate, înainte de această dată, mai exact în primăvara anului 1918, episcopul de Lugoj, Valeriu Traian Frențiu a adunat 12 tinere, dornice să devină călugărițe. Acestea aveau o viață comună și erau implicate în diferite servicii la internatul de fete al Episcopiei de Lugoj. Totuși, din diverse motive, aceste tinere au rămas împreună doar până în toamna aceluiași an, 1918. Dintre cele 12 tinere care erau la Lugoj, Elisabeta Gavrilă a primit haina monahală pe 2 februarie 1921 la Blaj, în cadrul congregației înființate de mitropolitul Vasile Suciu. Aceasta sosise la Blaj în ziua de 1 septembrie 1919, pentru a lucra la orfelinat (ACMD Cluj-Napoca, dosar nr. 8, *File de cronică*, f. 7-8, 10).

Așa cum rezultă din documentul de înființare, noua congregație avea ca scop pe de o parte îngrijirea bolnavilor din spitale, iar pe de alta educația în spirit creștin a copiilor și tinerilor de ambele sexe, în cămine, grădinițe, școli, licee și școli profesionale. Tocmai de aceea, preoții și laicii din arhidieceză, dar și din întreaga țară, vedeau în această congregație „mană căzută din cer”, care să sature setea de cunoaștere și de viață a celor nevoiași¹³.

2. Deportarea și dispersarea surorilor CMD

Cu scrisoarea din 2 noiembrie 1949, regentul Nunțiatunii din București, Mons. Gerald Patrick O'Hara, îl informa pe secretarul Sfintei Congregații pentru Afaceri Ecleziastice Extraordinare, Mons. Domenico Tardini, că pe 18 octombrie același an a primit în vizită două surori CMD de la Casa din Cluj, care i-au spus că superioara lor a fost arestată pe 10 octombrie¹⁴ și că nu mai știau nimic de ea. Niciun preot nu avea voie să le viziteze, astfel că surorile nu puteau participa la sfânta Liturghie și nici nu aveau parte de un duhovnic, decât foarte rar, când mai venea părintele O. C. Farrenkopf; preoții erau nevoiți să îmbrace haine civile, iar mulți se ascundeau în păduri și în munți. Redăm aici un scurt paragraf din respectiva scrisoare:

„După ce securiștii au intrat în casa din Cluj, le-au cerut să treacă la ortodocși, și văzând că niciuna nu dorea acest lucru, și că erau stabile în credința lor, un agent a spus: «Sunt sigur că dacă surorile mai tinere ar fi separate de cele în vârstă, nu ar ezita să semneze trecerea». Imediat o soră tânără a răspuns: Luați-ne una câte una și veți vedea că niciuna dintre noi nu va trece la ortodocși (...) și cele două surori aflate în vizită m-au asigurat, cu lacrimi în ochi, că toate surorile din congregație erau gata să sufere orice, chiar și moartea, decât să se lepede de credință. Ce exemplu magnific de curaj! La Blaj, reședința Mitropoliei Greco-Catolice, unde aceleași surori au marele Institut al Recunoștinței, oraș în care un grup mic de surori formează ramura contemplativă, surorile au fost mai întâi îndemnate să abandoneze casa. Dar întrucât ele au refuzat de mai multe ori, au fost expulzate cu forța în noaptea dintre 30-31 octombrie 1948. Surorile s-au refugiat în capela institutului. Securiștii le-au comandat să iasă, dar niciuna nu se mișca, ci surorile au făcut un lanț viu. A fost folosită forța și după mult timp securiștii au reușit să le ia, una câte una, să le încarce într-un camion și să le ducă la Obreja, la circa 12 km de Blaj, unde ele au o casă”¹⁵.

¹³ ACMD Cluj-Napoca, dosar nr. 8, fasc. 3 *CMD*, nepaginat.

¹⁴ De fapt, 10 septembrie 1949 (Cf. Fabian Doboș, Letiția Crihălmeanu, *op. cit.*, p. 188).

¹⁵ ACMD Cluj-Napoca, fond ACCO, vol. 850/48, fasc. VII, nepaginat.

Pentru a le susține pe surori, conducerea CMD a redactat un document, intitulat *Îndrumări în caz de dispersare*¹⁶, pe care l-a încredințat surorilor cu puțin timp înainte de a fi fost dispersate. În paginile acestui manuscris, Consiliul general le invita pe membrele CMD să nu se dezică de vocația lor: „Dacă împrejurările grave ne-ar sili să ne întoarcem în lume și să dezbrăcăm haina călugărească, un lucru trebuie să știm: că părăsind superiorii și viața de comunitate, nu ne dezbrăcăm de călugărie și de obligațiile și răspunderile ei. Plecând în lume, rămânem și pe mai departe tot călugărițe, cu aceleași jurăminte sfinte pe suflet, pe care le-am avut între zidurile mănăstirii”¹⁷.

3. Superioara generală, Sofia și alte surori CMD în pușcăriile comuniste

3.1. Prima arestare a sorei Sofia și domiciliul obligatoriu (1950-1954)

Superioara generală, sora Sofia, a fost reținută pentru prima dată pe 5 martie 1950¹⁸. Însă, în realitate, ea era în mâna Securității încă din noaptea 9-10 septembrie 1949, când au fost deportate toate surorile de la Jucu de Jos.

Șirul evenimentelor este descris pe larg de superioara generală CMD în declarația din 13 mai 1950. Sora Sofia declara că pe 23 septembrie 1949, când ea, împreună cu alte două surori (Vana Inocenția și Plăian Agneza), a fost transferată de la mănăstirea Bistrița – Râmnicu Vâlcea la mănăstirea romano-catolică de surori din Popești Leordeni – București, i s-a spus că vor avea o întâlnire cu patriarhul în vederea trecerii la ortodoxie, dar trecuseră luni de zile și nimeni nu le mai spunea nimic. Astfel că, la sfârșitul lunii februarie 1950, o soră din acea mănăstire s-a interesat de situația celor trei surori CMD la Ministerul Cultelor, care a acceptat întoarcerea lor în familie. Dar neavând buletin, sora Sofia nu putea pleca imediat, ci a rugat-o pe sora Terezita Graur să-i obțină o dovadă de la Notariatul din Jucu de Jos din care să rezulte că ea a avut buletin de identitate, dovadă care să-i servească la o eventuală legitimare în timpul călătoriei spre casă. În așteptarea acestei dovezi, sora Sofia a fost arestată, la 5 martie 1950¹⁹.

La mănăstirea din București, cele 3 surori au fost vizitate de regentul Nunțiatirii din București, Mons. Gerald Patrick O'Hara, care s-a interesat îndeaproape despre surorile „internate” la mănăstirea ortodoxă Bistrița. Superioara generală, Sofia, l-a informat pe Mons. O'Hara că surorilor li s-a dat

---

¹⁶ Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (ACNSAS), fond *Penal*, dosar 28087, vol. 2, f. 45-50.

¹⁷ ACNSAS, fond *Penal*, dosar 28087, vol. 2, f. 45.

¹⁸ ACNSAS, fond *Penal*, dosar 78351, f. 5. Trebuie menționat că în jurnalul „Ani grei de încercări și suferință”, manuscris aflat în ACMD Cluj-Napoca, la p. 18, sora Sofia notează că a fost arestată la 6 martie 1950, la ora 4 după-amiază.

¹⁹ ACNSAS, fond *Penal*, dosar 78351, f. 22.

voie să plece în familii, dar securiștii le-au dat bani de drum numai până la Gara Cluj-Napoca, pe când ele erau originare din tot Ardealul, fiind astfel nevoite să cerșească pentru a ajunge în familii. La cererea soriei Sofia, s-a primit din partea Nunțiatuții suma de 300.000 lei, pentru a o distribui surorilor împrăștiate prin toată Transilvania. Superioara a ținut la ea acești bani până la sfârșitul anului 1949, când a primit vizita soriei Terezita Graur, căreia i-a dat acești bani, pentru ca, ajutată de alte surori, să-i distribuie astfel încât să poată intra în posesia celor care aveau nevoie urgentă de susținere financiară, până când aceste surori își vor fi găsit ceva de lucru. Conform mărturiei soriei Sofia, Securitatea a dat de urma acestor bani în momentul în care îl căuta pe fratele Ilie Bondrea, călugăr bazilian, care avea o soră în CMD – sora Zelia. La percheziție, Securitatea a dat peste un bilețel scris de sora Terezita, în care îi cerea soriei Iulia Dragoș să împartă „bomboanele” în părți egale. Securitatea i-a arestat imediat pe cei doi frați (Ilie și Zelia) și pe toate celelalte surori care au primit bani²⁰, fie pentru ele, fie pentru a-i da mai departe, din acea sumă mare oferită de Nunțiatură (Cornelia, Virgilia, Ioachima, Silvestra, Terezita și Mihaela)²¹.

Un referat întocmit de Securitate la 26 iunie 1950, notează că sora Sofia, alături de alte surori din CMD, depunea activitate subversivă, surorile integrându-se în acest scop în câmpul muncii, acestea deținând și un aparat de radio-emisie, pe care-l țineau ascuns. Totuși, cei care au redactat referatul nu erau foarte siguri dacă această integrare a surorilor în câmpul muncii avea un scop subversiv sau au făcut acest lucru doar pentru a-și câștiga existența. În referat se mai menționează că sora Sofia a fost dusă, la 23 septembrie 1949, de la mănăstirea Bistrița la „ferma romano-catolicilor Santa-Agnes” din București²².

Sora Sofia a fost eliberată din închisoare pe 7 decembrie 1951, dar i s-a impus domiciliu obligatoriu la surorile romano-catolice de la Timișul de Sus, unde a ajuns a doua zi, în ziua sărbătorii Neprihănitei Zămislirii.

3.2. „Ani grei de încercări și suferință”²³ și alte memorii din detenție

Surorile din „Institutul Recunoștinței” de la Blaj, au fost transferate în mod forțat, la sfârșitul lunii octombrie a anului 1948, în comuna Obreja²⁴, într-o clădire care a fost, după plecarea surorilor CMD din anul 1927, a călugărilor

²⁰ Odată cu banii, surorile au primit și *Îndrumări în caz de dispersare*, document redactat de Consiliul general al CMD, manuscris dactilografiat, aflat astăzi în ACNSAS, fond *Penal*, dosar 028087, vol. 2, f.45.

²¹ Sora Sofia, *Ani grei, de încercări și suferință*, ms. în ACMD Cluj-Napoca, f. 15-18.

²² ACNSAS, fond *Penal*, dosar 78351, f. 5-6.

²³ Manuscrisul a fost redactat de superioara generală Sofia în august 1983, și se găsește în ACMD Cluj-Napoca.

²⁴ Tot la Obreja au fost deportate, în aceeași perioadă, surorile de la Spitalul Municipal din Mediaș (ACMD Cluj-Napoca, *Mărturia sr. Tatiana*, din 9 mai 2001, dată la Sibiu, f. 1).

bazilieni, iar surorile din Institutul „Maica Domnului” din Cluj-Napoca au fost transferate în Casa din Jucu de Jos²⁵.

Toate surorile simțeau că le pândește o mare primejdie: ridicarea surorilor din Jucu și Obreja. Pentru a veni în întâmpinarea surorilor, superioara generală Sofia le-a invitat să aleagă între o eventuală detenție și familia proprie. Astfel, circa 50 de surori, majoritatea tinere (candide, postulante și novice) au plecat în familiile proprii, dar acest lucru nu însemna ieșirea din congregație, ele rămânând cu același statut în cadrul acesteia²⁶.

„În noaptea zilei de 9-10 septembrie 1949 (...), surorile care s-au trezit au zărit în curte multe mașini, autobuze și mulți indivizi, unii cu arme și alții fără. Am fost trezite și toate ne-am îmbrăcat prin întuneric și fără zgomot, ca să putem întâmpina primejdia (...). Părintele superior Farrenkopf ne-a îndemnat la rezistență (și aceasta, de altfel, a fost și părerea Consiliului general al congregației), căci spunea Sfinția Sa: «Așa ușor să părăsim noi și să ne despărțim de viața noastră sfântă trăită în comun? Oare această lașitate nu l-ar supăra pe Bunul Dumnezeu? Cum ar fi procedat primii creștini? Noi trebuie să suferim pentru aceste comori sfinte!» (...)

Se aud bătăi puternice în ușă. Noi toate tremuram și ne rugam. Noi n-am deschis la primele bătăi, dar ei tot mai puternic băteau, de parcă se zguduia tot institutul. Atunci am deschis și au năvălit în sala festivă, care era tocmai la poartă, vreo 70 de bărbați, unii civili, alții militari. Unul dintre ei, scoțând o hârtie, a întrebat care este superioara acestei congregații. Eram de față mai multe surori. N-am avut încotro și m-am adevărit: «Eu sunt!»; «Aveți ordin să părăsiți imediat institutul. Vă dăm două ore de pregătire. Fiecare poate să-și ia toate lucrurile personale». «Noi nu predăm acest institut de bunăvoie. Suntem gata să suferim pentru el» – a fost răspunsul meu, și n-am mai putut continua, că m-au prins doi securiști și m-au dus într-o mașină din curte, punând pază la ea, ca să nu pot face nicio mișcare (...), cam într-o jumătate de oră ele [surorile – n.n.] au fost gata de plecare, urcându-se în autobuze pe care era scris: «Excursie»!

De la Mănăstirea Bistrița, unde inițial au fost internate 102 surori, provenite de la Jucu și Obreja, superioara generală Sofia împreună cu alte două surori au fost transferate la Popești-Leordeni, Mănăstirea catolică „Sfânta Agnez”, iar nouă la Mănăstirea ortodoxă „Dintr-un Lemn”. Acestora din urmă, părintele bazilian Daniil Ciubotaru²⁷, trimisul Nunțiatunii Apostolice din

²⁵ Tot la Jucu au fost transferate, în aceeași perioadă, surori de la Spitalul Municipal din Turda (ACMD Cluj-Napoca, *Mărturia sr. Tatiana*, din 9 mai 2001, dată la Sibiu, f. 1).

²⁶ *Ibidem*, f. 1-2.

²⁷ Acesta fusese stareț la mănăstirea Neamț, dar pe 23 octombrie 1934, a trecut la catolicism *in pectore*, iar din mai 1941 formal, intrând în mănăstirea bazilienilor de la Obreja (Revista diecezană *Lumina creștinului*, în articolul „Doi arhimandriți bazilieni” din luna martie 1943

România, le-a transmis pe 10 octombrie o scrisoare, în care, printre altele, le încuraja să nu cedeze ispitei de a trece la Biserica Ortodoxă, asigurându-le de comuniunea spirituală care exista între ele și întreaga Biserică Catolică:

„Maica Preacurată facă ca aceste rânduri să vă bucure. Nici nu știu sigur dacă sunteți încă aici, dar sper că sunteți și să ne vedem.

1. Biserica prin reprezentantul său, Excelența Sa, Nunțiul, vă trimite binecuvântare și încurajare în necazul de acum. Fiți eroice mirese ale lui Isus până la capăt. El vă are în grija sa. Biserica de pe întregul pământ vă este aliată (...).

2. Biserica vă trimite 250 de sfinte Hostii (1/2) (*sic!*) consacrate, ca să vă puteți comunica zilnic cu Isus. Să nu comunice una pe toate, ci fiecare să se comunice singură. Așa e dispoziția superiorilor.

3. Vă trimite 25.000 lei (...).

4. Maica Superioară generală vă trimite toată încurajarea și binecuvântarea de Mamă. Este bine (...) în relativă libertate (...) în Casa „Sfânta Agnez” (...).

5. Sunt autorizat să vă aduc binecuvântarea celor 4 episcopi de la Căldărușani, ca și de la cei 21 de preoți de acolo (...).

6. Am sosit aseară la 9:30 și nu am luat contact cu stareța până scriu acestea. Nu știu încă forma sub care mă voi prezenta (...). Eu sunt convertitul D. Ciubotaru și pentru că cunosc maicile ortodoxe, am fost trimis și la Dvs. (...) sper ca Domnul mă va ajuta să împlinesc bine misiunea cu ajutorul rugăciunilor Dvs. și ale celorlalte surori”²⁸.

Părintele Ciubotaru, după ce și-a terminat misiunea încredințată de Nunțiatura Apostolică din România, aceea de a vizita, în perioada 9-10 octombrie 1949, surorile din Mănăstirea ortodoxă „Dintr-un Lemn”, a redactat un amplu raport din care spicuim câteva fragmente:

Am plecat duminică, 9 octombrie la ora 8:00 dimineața și am ajuns seara la ora 9:00 (...). Luni, de noapte, am oficiat, camuflat, în camera ce mi s-a dat la mănăstire, sfânta Liturghie, la care am consacrat și cele 250 de Hostii (...).

Pe la ora 8:00 dimineața (luni) am întâlnit-o pe sora Mihaela, care apoi a chemat-o pe sora Genoveva, căreia i-am predat: Sfânta Taină (250 și jumătate Hostii); 25.000 lei și scrisoarea a cărei copie o alăturez.

M-a chemat apoi stareța, intrigată că m-a văzut plimbându-mă prin mănăstire și ea încă nu știa de venirea mea în mănăstire; i-am explicat că am

---

serie despre cei doi călugări convertiți la catolicism: Teodosie Bonteanu și Daniil Ciubotaru; despre ei s-a mai scris în numărul din mai al aceleiași reviste (www.ercis.ro, accesat pe 15 iunie 2023).

²⁸ ACMD Cluj-Napoca, fond ACCO, vol. 850/48, fasc. VII, nepaginat.

sosit noaptea, la ora 9:30 și că nu puteam să o deranjez atunci și că tocmai eram pregătit să vin să o văd. I-am făcut o donație de 2.000 lei pentru mănăstire și am rugat-o să-mi procure o călăuză să vizitez și mănăstirea apropiată („Surpatele” – la 3 km). Aceasta pentru că eu, mai înainte, mă înțelesesem cu surorile Genoveva și Mihaela, că ele toate (9) vor face această excursie și aranjasem ca pe drum să le mărturisesc.

Mi-a făgăduit că voi merge cu o ocazie care știe că se va ivi și m-a poftit să merg cu ea la Biserică. Am mers, am stat puțin, apoi am simulat o tuse grea și am ieșit din biserică în căutarea surorilor, care deja plecaseră. Am lăsat ceva bani maicii care mi-a dat camera, am plătit pe o soră (ortodoxă) să mă conducă să ajung la grupul de excursie (erau și 3 surori ortodoxe, care însoțeau pe cele nouă surori ale noastre). I-am dat 2.000 lei călăuzei, când am ajuns excursia, și am rugat-o să comunice stareței că prinzând ocazia de a fi călăuzit la mănăstirea vecină de excursioniste, am fost nevoit să plec fără să-mi iau rămas bun, dar că voi mai reveni pe acolo (...). Pe drum, după ce am oferit tuturor surorilor și greco-catolice (9) și ortodoxe (3) bomboane, după ce le-am spus ceva istorii din Pateric și le-am despărțit grupulețe mai mici, am mărturisit surorile care nu se mărturisiseră în „Dintr-un Lemn” (...), iar restul le-am mărturisit în mănăstirea „Surpatele”. Aici toate au fost binecuvântate cu Crucea de la Excelența Voastră (...).

După ce am terminat ce era important (...), eu am plecat ca să nu o fac curioasă pe superioară și să mă identifice (cea din „Surpatele”) și ca celei din „Dintr-un Lemn” să nu i se pară curioasă coincidența ca eu să călătoresc cu surorile catolice.

Cu o căruță angajată, am ajuns la ora 2:30 în gara Băbeni (am plecat la 11:30 de la Surpatele). Aici, o surpriză neașteptată: în gară așteptau trenul 10 surori din cele de la Bistrița. Erau fără uniformă și cu bagaj. Mi-am închipuit ce trebuie să fie și deci erau supravegheate; am găsit mijlocul de a vorbi cu una din ele, care mi-a spus că: „Inspectorul de la Culte, mai mult instigat de călugărițele ortodoxe de acolo, în frunte cu stareța, le-a luat uniforma, crucea și inelul, le-a dat bani de drum și a hotărât să plece acasă. Acestea zece erau prima serie, și urmau să plece zece câte zece”²⁹.

Din cauza condițiilor dificile în care trăiau surorile CMD, Mons. O’Hara a cerut și a primit, în decembrie 1949, de la Sfântul Părinte Papa câteva facultăți pentru ca viața spirituală a surorilor să poată continua, și anume: surorile să poată păstra în casă sfânta Hostie, chiar și într-o cameră oarecare, dacă nu poate fi amenajat un mic altar; să poată să se împărtășească singure, dacă nu au niciun

²⁹ ACMD Cluj-Napoca, fond ACCO, vol. 850/48, fasc. VII, nepaginat.

preot în preajmă; să aducă în propriile case sfânta Taină din satul cel mai apropiat, dacă preotul este împiedicat să facă acest lucru³⁰.

Maica Sofia a fost arestată din Mănăstirea „Sfânta Agnez”, pe 6 martie 1950, și dusă la Securitatea din Rahova – București, unde a fost anchetată vizavi de banii pe care i-a primit de la Nunțiatură pentru a le ajuta pe surori:

„«Spune-mi, dar sincer, de unde ai avut bani ca să distribui călugărițelor pe care le-ai condus, că dacă nu spui adevărul, nu mai vezi soarele!» Eu, calmă, dar totuși, tremurând, i-am dat același răspuns, ca și căpitanului care era prezent și el (...). «Domnule colonel, din munca lor». S-a ridicat brusc de pe scaun, și amenințându-mă, s-a dus – ca după câteva minute să apară unul vânjos, cu o figură mongolică, tot aprins la față de mânie și se repede la mine ca un vulture și-mi dă două palme zicând: «Așa răspunzi Domnului Colonel?», și a plecat și el înfuriat. Am rămas iar singură cu căpitanul. «Ei, nici acum după ce-ai fost pălmuită, nu ți-a venit în minte de unde ai avut banii?» «Am spus și mai repet: din munca surorilor». «Scoală! Vino aici în mijlocul camerei. Ai să fugi în cerc până ce singură, fără să te întreb, ai să spui de unde ai avut banii. Hai, începe! Mișcă mai repede, că nu ne plimbăm pe bulevard!» Și de câte ori treceam pe lângă el, mă lovea cu o vargă de fier (...). Era după miezul nopții – dar cine poate să doarmă într-o astfel de situație: bolnavă, obosită, bătută, cu frica și groaza în suflet. Alături, într-o camera, plângea o femeie. Ulterior, când ne-am întâlnit în lagăr, biata soră Inocenția, mi-a descoperit că dânsa a fost aceea care a plâns într-o încăpere de lângă baie. A fost crâncen bătută, ca să spună tot ce știe despre mine și de unde am avut bani de împărțit.

Rugăciunea pe care sora Sofia o repeta mereu în acele momente era: „Fii cu mine, scumpul meu Isus! Pune tu cuvintele tale pe buzele mele și mă apără tu! Ajută-mă să nu bag pe nimeni la rău! Apără-l și pe Excelența Sa Nunțiul și toată chestiunea cu acest ajutor să nu aibă urmări asupra libertății acestui mare binefăcător al nostru!” După 3 zile, au chemat-o din nou la anchetă, de data aceasta însă i-au cerut să scrie pe hârtie de unde a avut banii, iar sora a descris întreaga întâmplare, făcând observația că 300.000 lei era o sumă modestă, pentru că aceasta trebuia împărțită la cele 270 de membre ale congregației. După această declarație s-a ușurat și situația celorlalte surori arestate pentru acești bani.

Superioara generală Sofia a fost apoi transferată la Jilava, pe 10 mai 1950: „În duba cu care m-au dus, au fost și celelalte din lotul meu: sora Inocenția, sora Agneza și sora Terezita, dar nu le-am putut vedea, pentru că eram cu toții cu ochelarii negri”. Aici, sora Sofia a făcut un rodnic apostolat, ajungând să convingă femeile cu care stătea în celulă să facă împreună

---

³⁰ *Ibidem*, nepaginat.

rugăciuni, rozariul și chiar exerciții spirituale de 7 zile, ca pregătire pentru Rusalii.

În octombrie 1950 superioara Sofia a fost transferată la Lagărul de triere din Ghencea, unde se alegeau persoanele care aveau să meargă la canal³¹. Dar la 16 februarie 1951 a fost dusă din nou la Interne unde a fost anchetată, în perioada 16 februarie – 4 aprilie 1951, despre ramura contemplativă a CMD.

De la Interne a fost transferată din nou la Jilava, iar de aici, prin luna iulie a aceluiași an, a fost din nou transferată la Lagărul din Ghencea.

De aici, sora Sofia a fost transportată la „Malmaison”, o „închisoare secretă”, după cele scrise în manuscris de sora Sofia. Apoi, „pe 7 decembrie 1951, m-au dus iar la Interne, dar de data aceasta nu pentru cercetări, ci ca să-mi pună în vedere că pe toate surorile noastre din Lagărul din Ghencea, inclusiv pe mine ne trimit în domiciliu forțat la călugărițele romano-catolice din Timișul de Sus”.

Cele 5 surori (superioara Sofia, Inocenția, Agneza, Mihaela și Silvestra) au ajuns la mănăstirea maicilor catolice din Timiș în dimineața zilei de 8 decembrie, sărbătoarea Neprihănitei Zămislii. Când le-a văzut, una din surorile de la Timiș, care fusese la Popești - Leordeni când superioara Sofia era acolo în domiciliu forțat, a exclamat: „Acestea sunt măicuțele care au fost în domiciliu forțat la „Sfânta Agnez”. Zicând acestea, au deschis poarta și am intrat, iar noi am mers drept în capelă, unde se cânta doxologia de încheiere a sfintelor exerciții spirituale (...). În iunie 1954, ni s-a ridicat domiciliul forțat dându-ne posibilitatea de a merge în familie”.

3.3. A doua perioadă de detenție a sorei Sofia (1958-1964)

Maica Sofia a fost arestată din nou pe data de 13 noiembrie 1958, la Craiova, unde era angajată ca infirmieră, împreună cu alte 25 de surori, la spitalul regional deschis în anul 1956³².

La percheziția corporală din ziua următoare, Securitatea a găsit asupra ei, pe lângă documentele personale, suma de 35 de bani³³. În plus, procesul verbal din 17 martie 1959, care s-a încheiat după ce Securitatea a vrut să pună

---

³¹ Au făcut închisoare la canal următoarele 5 surori: Mihaela Tauber, Zelia Bondre, Cornelia Pașca, Virgilia de Brinken și Cazimira Tabără (ACMD Cluj-Napoca, dosar 2CMD.14, *Tabele-Liste cu Surori CMD*, f. 73).

³² ACNSAS, fond *Penal*, dosar 30320, vol. 1, f. 2,5. Unul din motivele arestării sorei superioare Sofia fusese următorul: un preot ortodox a fost chemat să înmormânteze un copilăș care a murit în spital. Preotul a ezitat să facă ceremonia înmormântării, motivând că nu a fost botezat copilul. Mama copilului spunea că acesta a fost botezat de o călugăriță. A fost anchetată sora Mateia, cea care a făcut botezul copilului. Ea a recunoscut că a botezat copilul și a demonstrat și procedura botezului. Preotul s-a infuriat, întrebând-o în numele cui a botezat și cu ce drept. Sora Mateia și-a susținut cauza spunând: „Bine că a fost copilul botezat și nu a murit nebotezat”. Printre altele, preotul i-a răspuns: „De mâine vă puteți face bagajele de drum”.

³³ ACNSAS, fond *Penal*, dosar 30320, vol. 1, f. 13.

sechestrul pe averea sorei, notează că ea „nu posedă avere mobilă sau imobilă”³⁴.

În prima anchetă, din 14 noiembrie 1958, care a durat de la orele 13:00 la 22:10, sora Sofia a declarat că imediat după arestarea tuturor surorilor CMD din noaptea 9-10 septembrie 1949 au fost duse la mănăstirea ortodoxă Bistrița din Râmnicu Vâlcea, de unde după două săptămâni ea a fost transferată la Mănăstirea maicilor romano-catolice din București, unde a stat 6 luni. La 6 martie a fost internată în colonia de muncă de la Ghencea – București, unde a stat un an. Apoi, în perioada 1951 – 1954, a avut domiciliu forțat la Timișul de Sus, la mănăstirea de surori romano-catolice. Din anul 1954 până în 1957 a locuit cu familia sa, la Someșeni, iar din ianuarie 1957 s-a transferat la Craiova, la spitalul regional, în postul de infirmieră³⁵, unde a lucrat până la arestarea ei, pe 13 noiembrie 1958.

În cadrul aceleiași anchete (14 noiembrie 1958) sora Sofia a declarat că la Craiova a desfășurat următoarele activități religioase: în ziua de 15 august 1957 a organizat, în dormitorul surorilor de la mansarda spitalului, o adunare cu călugărițele greco-catolice, cu ocazia căreia unele surori au depus jurământul (reînnoirea voturilor) în cadrul CMD. Exact la un an după acest eveniment, sora Sofia a organizat din nou depunerea voturilor, însă de data aceasta în biserica romano - catolică din Craiova, ajutată fiind de parohul Adolf Bachmeier. De specificat că la acest eveniment nu au participat alte persoane, în afara celor 18 călugărițe. La ceremonie, care a durat circa jumătate de oră, a participat și preotul amintit, dar și preotul greco-catolic Mihai Ion, ambii invitați de sora Sofia.

După mai multe anchete și analize, Tribunalul Militar Craiova, la 24 iunie 1959 a condamnat-o pe Maica Sofia la 9 ani închisoare corecțională³⁶. Totuși, Maica Sofia a fost eliberată în anul 1964³⁷.

Concluzie

Odată cu desființarea Bisericii Greco-Catolice, surorile CMD, ca și celelalte congregații religioase catolice din România, au avut de înfruntat prigoana comunistă. Corifeii rezistenței prin credință au fost, așa cum se cuvenea, conducătorii congregației: superioara generală, sora Sofia, și părintele Otto Canisius Farrenkopf SJ, superiorul ecleziastic al CMD, ambii fiind de mai multe ori arestați, anchetați și torturați, dar fideli până la moarte Congregației,

---

³⁴ *Ibidem*, f. 15.

³⁵ Sora Sofia a ieșit la pensie, în anul 1967 pentru limită de vârstă, conform deciziei din 20 iulie 1967, a Sfatului Popular al Regiunii Maramureș, orașul Carei (ACMD Cluj-Napoca, cutie 5PCM. S., plic 01).

³⁶ ACNSAS, fond *Penal*, dosar 30320, vol. 1, f. 252v.

³⁷ ACMD Cluj-Napoca, Sora Sofia, *Către Cons. Gen. al Congr. M.D.-1983*, ms., f. 1.

Bisericii Catolice și Sfântului Părinte. Aceste două exemple de mărturie a credinței le-au însuflețit pe membrele congregației, surorile continuând activitatea de slujire pe lângă bisericile romano-catolice, având și o viață cvasi-comunitară, în ciuda opreliștilor și piedicilor Securității.

De evidențiat coerența tuturor surorilor din CMD, care nu au încetat niciodată să spera că într-o bună zi persecuția va lua sfârșit. Deși aveau o viață obișnuită, lucrând în diferite cooperative, case de copii sau spitale, ele păstrau, pe cât posibil, programul spiritual pe care îl avuseseră în mănăstire. Această izbândă spirituală se datorează în mare măsură interesului pe care superioara generală Sofia l-a arătat pentru a menține unitatea între membrele CMD.

VASILE ALECSANDRI, LA DOUĂ SUTE DE ANI ȘI UN LUSTRU. O CRONOLOGIE

Ioan DĂNILĂ

Vasile Alecsandri, two hundred years and five more since his birth. A timeline

Abstract

A first class symbol of the municipality and county of Bacau, Vasile Alecsandri enjoys a visible deeper interest in the study of the components of his resourceful personality as a writer, a diplomat, a creator of new literary species, a father of the folklore creativity and of the Romanian Academy, a model of patriotic behavior as well as a serious defender of the Romanian language.

Within the Moldavian space, mainly in the middle of it, recte in Bacau region, there took place several events in which his biography was taken into account and during which both the qualities of his literary work and his personality were highly appreciated on the occasion of his bicentennial celebration in 2018, since he was born in 1818 on June 14th.

Our work intends to point out sequential events of these realities.

Keywords: chronological events, resourceful personality, bicentennial celebration of his birth, Vasile Alecsandri's biography

Emblemă de primă mărime a municipiului și județului Bacău, Vasile Alecsandri cunoaște o vizibilă resuscitare a componentelor personalității sale proteice: scriitor, diplomat, ctitor de specii literare, fondator al folcloristicii, întemeietor al Academiei Române, model de conduită patriotică, vajnic apărător al limbii române. În arealul Moldovei și cu precădere în zona de mijloc a acesteia, recte în spațiul băcăuan, anul 2018, când s-a celebrat bicentenarul nașterii (14 iunie 1818, Bacău), a fost urmat de momente care au aprofundat biografia alecsandriană și au pus în valoare la nivel înalt caratele operei artistice și calitățile umane ale autorului.

Dacă vom analiza primar informația potrivit căreia anul fast al Bacăului alecsandrian a fost 2018, ne vom ridica privirea către calendarul istoriei din secolul trecut, când în urmă cu o sută de ani, la 1 Decembrie 1918, a fost rotunjită România Mare, reșezată, chiar și aproximativ, în hotarele ei firești. În fapt, la nivel interstatal, 2018 a fost *Anul European al Patrimoniului Cultural*, program lansat oficial în contextul Forumului European al Culturii, de la Milano, ținut la 7 decembrie 2017. Se au în vedere aici multiplele paliere ale patrimoniului material și imaterial: peisaje naturale și arhitecturale, situri

arheologice, arte, meșteșuguri, alimentație, folclor etc. Comisia Europeană a propus un slogan care este o posibilă definiție a patrimoniului nostru: „Acolo unde trecutul întâlnește viitorul”, promovând „moduri inteligente de conservare, gestionare și reutilizare a patrimoniului european” (cf. *Comisia Europeană*, 2017). Programul este lipsit de formalism, de vreme ce ne atenționează asupra a ceea ce *Ce se va întâmpla în perioada de după 2018*, și anume asumarea a patru principii, convergente cu zece inițiative tematice. Acestea sunt: 1. *Patrimoniul comun*: patrimoniul cultural este al nostru, al tuturor; 2. *Patrimoniul în școli*: copiii descoperă cele mai valoroase comori și tradiții ale Europei; 3. *Tineretul și patrimoniul*: tinerii reînsuflă patrimoniul (pentru tema *Implicare*); 4. *Patrimoniul în tranziție*: reconfigurarea siturilor și a peisajelor industriale, religioase și militare; 5. *Turism și patrimoniul*: turism responsabil și sustenabil în ceea ce privește patrimoniul cultural (pentru tema *Sustenabilitate*); 6. *Prețuirea patrimoniului*: elaborarea de standarde de calitate pentru intervențiile asupra patrimoniului cultural; 7. *Patrimoniul aflat în pericol*: lupta împotriva comerțului ilegal cu bunuri culturale și gestionarea riscurilor la care este supus patrimoniul cultural (pentru tema *Protejare*); 8. *Competențe în domeniul patrimoniului cultural*: o mai bună educație și formare pentru profesiile noi și tradiționale; 9. *Toți pentru patrimoniul*: încurajarea inovării sociale și a participării cetățenilor și comunităților; 10. *Știință pentru patrimoniul*: cercetare, inovare, știință și tehnologie în beneficiul patrimoniului (pentru tema *Inovare*). (Notăm aici și decizia Ministerului Culturii și Identității Naționale de a finanța în același an, 2018, proiectul „Monumente istorice – planificare strategică și politici publice optimizate”. Totodată, este de menționat conținutul *Ordonanței de urgență* publicate de „Monitorul oficial” nr. 631, din 19 iulie 2018, privind aprobarea *Programului de investiții în domeniul culturii*, cu acest preambul: „Situația extraordinară prevăzută de Art. 115, alineatul (4) din Constituția României, republicată, constă în necesitatea reglementării de urgență a asigurării fondurilor pentru protejarea monumentelor istorice, proprietate publică a statului sau a unităților administrativ-teritoriale, care se află într-o avansată stare de degradare și pentru care există riscul semnificativ de a dispărea în timp scurt”.)

Subiectul *Casa-Muzeu „Vasile Alecsandri” din Bacău* a fost confruntat cu cele patru principii, rezultând un grad de adecvare variabil, dar convingător pentru oricare dintre cele zece inițiative tematice. Așezându-le într-un algoritm ad-hoc, Societatea Cultural-Științifică „Vasile Alecsandri” Bacău a construit un proiect valabil pentru întreg anul 2018, în interiorul căruia se evidențiază evenimentul cultural „Bicentenar Vasile Alecsandri”. În chiar ziua împlinirii a 200 de ani de la ivirea pe lume a scriitorului, 14 iunie, la Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău au avut loc câteva momente memorabile: dezvelirea, în holul Facultății de Litere, a bustului scriitorului de către acad. Eugen Simion și

de secretarul de stat în Ministerul Culturii și Identității Naționale, Gheorghe Geo Popa; colocviul științific „Alecsandri, băcăuanul”, cu participarea specialiștilor de la Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, Muzeul Național de Literatură Română Iași și de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” Iași; prezentarea programului „Casa *Alecsandri* din Bacău, spre o certitudine”, de către Simona Drob, directoarea Direcției Județene pentru Cultură Bacău, precum și expoziția de carte și documente în care apare mențiunea „Vasile Alecsandri, n. 14 iunie 1818, Bacău”. Florin Cîntic, directorul Serviciului Județean Iași al Arhivelor Naționale, a dăruit universității-gazdă două panouri cu copia măturiei de mitrică din 1835, eliberată de Mitropolia Moldovei, care atestă data de 14 iunie 1818 ca ziua de naștere a lui Vasile Alecsandri. La puțin după o săptămână, pe 22 iunie 2018, am celebrat bicentenarul botezului, la Biserica „Precista” din Bacău, conform aceleiași măturii de mitrică păstrate la Arhivele ieșene. Au sprijinit momentul conducerile serviciilor județene Neamț (Daniel Pavăl) și Bacău (Mihaela Chelaru) ale Arhivelor Naționale. În aprilie 2018, Consiliul Județean Bacău constituise comisia de negociere a valorii de vânzare-cumpărare a imobilului *Casa „Vasile Alecsandri”*; ulterior, tranzacția s-a încheiat, ceea ce a făcut ca după 29 de ani, acest monument istoric de categoria A să intre în proprietate publică.

Poate cea mai importantă contribuție la cunoașterea vieții și operei alecsandriene a fost, în anul 2019, apariția celor două volume finanțate de Consiliul Județean Bacău: „Opere. *Poezii*”, de Vasile Alecsandri, vol. I-II; București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, colecția „Opere fundamentale”; coordonatorul colecției, acad. Eugen Simion; tabel cronologic și dosar critic de Victor Durnea (Institutul de Filologie Română „A. Philippide” Iași); studiu introductiv de Eugen Simion. Aici este punctat astfel adevărul biografic: „1818 iunie 14 – Se naște, la Bacău, conform unei «măturii mitricale», cel de-al doilea copil al medelnicerului Vasile Alecsandri și al soției sale, copil care primește la botez prenumele tatălui”¹

În primul an pandemic, 2020, Reuniunile Culturale „Alecsandriada”, aflate la ediția a IV-a (organizate de Societatea Cultural-Științifică „Vasile Alecsandri” Bacău, în colaborare cu filiala locală a Uniunii Scriitorilor din România și Parohia „Precista” din Bacău), s-au desfășurat într-un cadru

---

¹ Actul, emis de Mitropolia Moldovei în 1835 iulie 12, a fost descoperit și publicat de Gheorghe Ungureanu; vezi și „Gazeta literară”, nr. 37, din 6 sept. 1965, p. 9; Victor Durnea, *Tabel cronologic*, p. CXLII). Ulterior, un interviu cu cărturarul ieșean a fost publicat în revista „Ateneu”: „Lui Alecsandri i-a plăcut să-și inventeze o biografie, să o rescrie într-un registru ideal” („Ateneu”, serie nouă, anul 58, nr. 627-628, nov.-dec. 2021, p. 26-27).

restrâns. S-au comemorat 130 de ani de la moartea poetului botezat la 22 iunie 1818 în această ctitorie voievodală.

Anul următor, 2021, a fost marcat de forța unei obișnuințe: la 21 iulie, potrivit mărturiei lui Vasile Alecsandri, ar fi trebuit ca urbea natală să fi fost atentă la rosturile cifrei rotunde. (Un scriitor contemporan, Horia Bădescu, notează într-un pseudojurnal că „la una mie opt sute douăzeci și unu fix... te întorci în trecut” – „Ferestre”, București, Ed. Albatros, 1990, p. 52) Am încercat o explicație în nota publicată de cotidianul băcăuan „Deșteptarea” la 21 iulie 2021: „De ce nu celebrăm azi bicentenarul nașterii lui Vasile Alecsandri?” (<https://www.desteptarea.ro/de-ce-nu-celebram-azi-bicentenarul-nasterii-lui-vasile-alecsandri/>). Din informațiile pe care le-am acumulat despre această zi, am conchis că în municipiul Bacău (poate și în județ) nu s-au organizat manifestări purtând semnul bicentenarului nașterii lui Vasile Alecsandri. Ediția a V-a a Reuniunilor Culturale „Alecsandriada” s-a ținut sub genericul „Umanism – cultură – educație. De la *Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung* (500 de ani de la scrierea primului text, identificat, redactat în limba română), la *Gramatica* bardului de la Mircești”, eveniment înscris în ciclul de manifestări dedicate împlinirii a 60 de ani de la înființarea Institutului Pedagogic de 3 Ani din Bacău (azi, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău) și realizat în colaborare cu Consiliul Județean Bacău.

Nu e de mirare să găsim ca posibil an de naștere al lui Alecsandri și 1822, dar nu într-o lucrare specializată, ci într-un studiu monografic dedicat capitalei de azi a României: „La 22 august[,] o știre dureroasă străbate țara: marele poet Vasile Alecsandri a murit la moșia sa Mircești. Născut la 1822, Vasile Alecsandri a murit la vârsta de 69 ani”². Urmează un reper biografic discutabil („Originar dintr-o familie elvețiană, spun unii, dintr-o familie basarabeană, spun alții”) și un portret encomiastic: „Alecsandri a fost cel mai mare poet liric al României, iar gloria lui cea mai mare este că a dezgustat poezia populară, baladele, legendele și doinele”. Paralela cu poetul selenar este inevitabilă: „Unii au voit să-i conteste valoarea, alții l-au așezat sub Eminescu, dar nici cei dintâi, nici ceilalți nu au dreptate, căci între cei doi mari poeți ai neamului nu poate fi comparație. Dacă Eminescu a fost un geniu nu însemnează că Alecsandri n-a fost și el unul”³.

Reuniunile Culturale „Alecsandriada” (ediția a VI-a) au avut genericul „Memorie, limbă națională, cultură locală”, cu trei acțiuni în două zile: „A-ul și B-ul literaturii române, ivite în Bacău”/Memorial Yin Yuguo, „Alecsandri, acasă. Trei decenii de la prima «Alecsandriană»” (la Colegiul Național „Vasile

² Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată (1885-1900)*, II, București, Editura ziarului „Universul”, 1928, p. 121.

³ *Ibidem*, p. 121-122.

Alecsandri” Bacău) și „Vârstele limbii române. Contemporanii lui Vasile Alecsandri – George Sion, la bicentinar” (la Colegiul Național Pedagogic „Ștefan cel Mare” Bacău).

Anul în care ne aflăm, 2023, se arată a fi unul istoric, de vreme ce Consiliul Județean Bacău a publicat procedura de atribuire a serviciilor de proiectare, asistență tehnică și execuție lucrări de construcție la obiectivul „Lucrări de intervenție la imobilul Casa Vasile Alecsandri”, cu convingerea că aceasta „va fi renovată și pusă în circuitul cultural, pentru a putea fi vizitată”. Doamne-ajută!

Imagini ale casei „Vasile Alecsandri”, august 2023. Curând va fi altfel.

ARHIVISTICĂ

CÂTEVA OPINII DESPRE PREGĂTIREA ARHIVISTULUI

Constantin CHERAMIDOGLU

Some Thoughts on Archivist Training

Abstract

In the archival magazines that appear in the world, there are several articles related to the archivist's training. They express both the specifics of each society and the real need to improve the archival practice. Today's rapidly evolving world requires an up-to-date training of the archivist, who must face the various demands of society. Knowledge of history is no longer enough today for someone to become a good archivist. He must also learn notions of law, administrative sciences, have communication skills, but also know foreign languages. What is learned during university studies must be continuously supplemented with new information regarding methods of processing archives, but also of managing human, material and financial resources. Through this article, we wanted to bring to the discussion of archivists in Romania the topics related to the professional training of the archivist, as they are seen in other countries.

Keywords: archival training, continuous training, archivist.

Cu un statut profesional mai mult sau mai puțin recunoscut în diverse țării, profesia de arhivist, deși considerată tot atât de veche ca și scrisul, este și trebuie să fie în continuă adaptare la cerințele societății contemporane. Nevoia ca arhivistul, intermediar între creatorul și utilizatorul de documente, să se conformeze modificărilor ce apar atât la primul cât și la al doilea termen al ecuației, duce la diversificarea formelor de pregătire profesională a arhivistului. Aceasta trebuie să aibă în vedere în primul rând că arhiviștii nu pornesc toți cu aceeași pregătire, unii – poate cei mai mulți – având o formație de istorici, dar alții venind din domeniul filologic, al dreptului, al informației etc. Apoi pregătirea poate fi diferențiată în funcție de activitatea concretă pe care arhivistul o desfășoară; unul se ocupă preponderent cu colectarea documentelor, altul cu conservarea și păstrarea lor, iar altul cu pregătirea lor în vederea accesului facil la informație al utilizatorilor.

Consiliul Internațional al Arhivelor (ICA) a dezvoltat o secțiune pentru educația și pregătirea arhivistică (The Section for Archival Education and Training), ce urmărește să asigure o legătură mai strânsă între profesorii de teorie arhivistică, în vederea realizării unei metodologii și a pregătirii instrumentelor necesare pentru perfecționarea acestei profesii, spre autonomizarea acestei discipline științifice și recunoașterea ei unanimă în

societate. Dincolo de aceste încercări la nivel global însă, fiecare țară are tradițiile ei în domeniu, de care trebuie să ținem seama, pentru că evoluția societății determină, până la urmă, și nivelul și modul de pregătire a cadrelor de care aceasta are nevoie. Pe de altă parte, cunoașterea căilor prin care se obține pregătirea profesională în diverse țări contribuie la dezvoltarea teoriei arhivistice, îmbogățește cultura noastră profesională, cu efecte benefice în activitatea fiecăruia. În general, la nivel internațional, pregătirea profesională a arhiviștilor se face în universități, iar perfecționarea (pregătirea continuă) se realizează de cele mai multe ori prin societățile profesionale ale arhiviștilor.

Dincolo de cursurile facultăților, dar și de cele de perfecționare, Marie-Françoise Limon (directorul unui serviciu departamental de arhivă din Franța) vede importanța deosebită a stagiilor de pregătire pentru viitorii arhiviști: „Chestiunile comportamentale sunt esențiale: curiozitatea intelectuală, rigoarea, metoda, consecvența, capacitatea de a înțelege și de a asculta pe celălalt – producător, cititor, cercetător, istoric sau simplu curios. Cursurile de pregătire profesională au, fără îndoială, un rol crucial de jucat în înțelegerea acestor aspecte ale profesiei, atât prin observarea practicilor profesionale pe care o asigură, cât și prin imaginea profesiei pe care un bun conducător de stagiu o va putea transmite viitorului arhivist”¹. Sau, cum spun cei de la Societatea Americană a Arhiviștilor, „În cele din urmă, educația arhivistică creează un cadru intelectual care le permite studenților să înțeleagă ideile pe care se întemeiază profesia lor, să se angajeze în dezvoltarea principiilor arhivistice și să aplice aceste cunoștințe într-o mare varietate de situații. În schimb, formarea arhivistică se concentrează pe dezvoltarea abilităților sau dobândirea de cunoștințe practice conform unui model replicabil sau pe dezvoltarea unei specializări în anumite domenii”².

O dezbatere îndelungată a avut loc asupra ideii ca arhivistul să nu aibă pregătire istorică, concepție afirmată încă la începutul secolului trecut de Hilary Jenkinson și care a avut mulți adepți apoi. Se dorea de fapt ca arhivistul să nu fie influențat de formația sa ca istoric, în deciziile privind materialul arhivistic ce urma să fie păstrat sau eliminat, să nu cadă inevitabil sub influența unui curent la modă în istoriografia vremii, alegând astfel să păstreze doar acele categorii de documente ce îi erau necesare domeniului respectiv. Se uita însă că arhivistica s-a bazat de la început pe istorici deveniți arhiviști și aceasta doar din tendința de a obține autonomia profesiei nou apărute în societate. Dar înțelegerea unor fenomene istorice presupune o pregătire de istoric, chiar dacă

---

¹ Marie-Françoise Limon, *La poursuite du développement et de la formation en archivistique*, în „Archives”, vol. 31, nr. 3/1999-2000, p. 54.

² Society of American Archivists, *Guidelines for a graduate program in Archival Studies* (2011), disponibil la: <https://www2.archivists.org/gpas/mission>, accesat la 15.07.2022.

ea este obținută ulterior, pe fondul unei alte calificări eventual complementare. Pentru că până la urmă, după cum scria George Bolotenko, „cel mai bun arhivist este istoric”, iar „când totul este zis și făcut, fără pregătirea în istorie, fără ochiul istoricului și fără dorința istoricului de a sluji documentul trecutului, nu poate exista arhivistul”³.

În același articol dedicat formării și dezvoltării continue în arhivistică, citat mai sus, Marie-Françoise Limon considera cheștiunea formării profesionale a arhivistului ca fiind legată de viitorul profesiunii în sine. În viziunea sa, de la un arhivist se așteaptă să fie receptiv față de tradițiile administrative ale țării sale, să aibă o înțelegere a valorii documentelor vechi și a relațiilor oamenilor cu acestea. „Pragmatismul, adaptabilitatea la realitățile locale de pe teren, retrospectiva, sunt, așadar, calitățile care fac un bun arhivist”, era concluzia sa. Credea că arhivistul are nevoie și de alte calități comportamentale: „curiozitatea intelectuală, rigoarea, metoda, continuitatea, capacitatea de înțelegere și de a asculta pe celălalt – fie el producător, magistrat, cititor, cercetător, istoric sau doar curios”. Iar pentru dobândirea acestor calități profesionale, de mare importanță se consideră a fi stagiile de formare profesională. Important ni se pare însă ceea ce autorul citat considera a fi „provocarea” și chiar „miezul” profesiei, anume: „capacitatea de evaluare a relevanței documentelor selecționate pentru a fi reținute, sau din contra, eliminate”. Aceasta presupune o cunoaștere profundă a instituției creatoare a fondului analizat. Iar chiar dacă cunoașterea istoriei nu este cu siguranță soluția în toate cazurile întâlnite, ea asigură totuși baze solide în aprecierea valorii documentelor create.

Autorul insistă apoi asupra necesității însușirii noțiunilor solide de drept al arhivelor, pe care arhivistul trebuie să le cunoască, ținând cont de evoluția societății din ultima perioadă. Și se poate vorbi aici de accesul la arhive, derogările admise, despre dreptul la cunoaștere, dar și despre dreptul la uitare sau respectul vieții private. Toate acestea și multe altele se cer a fi cunoscute de arhivist pentru a putea fi folosite corect în activitatea sa curentă. Nu în ultimul rând, Marie-Françoise Limon scrie despre faptul că arhiviștii de azi nu sunt suficient pregătiți pentru a ști să explice nevoile pe care le au și să justifice sumele necesare bunei funcționări a instituției arhivelor⁴.

În vara anului 1977, revista ”The American Archivist” consacra un număr problemelor legate de pregătirea arhivistică. Scriind despre pregătirea arhivistului, Trudy H. Peterson afirma ca o concluzie: „Scopul reformei în

---

³ George Bolotenko, *Archivist and Historians: Keepers of the Well*, în „Archivaria”, 16/1983, p. 6-7.

⁴ Marie-Françoise Limon, *La poursuite de développement et de la formation en archivistique*, în “Archives”, vol. 31, nr. 3, 1999-2000, p. 55-58.

învățământul arhivistic prin servicii de certificare și consultanță nu este de a face profesia exclusivistă sau omogenizată. Scopul este, mai degrabă, de a asigura publicul că dovezile istorice vor fi păstrate prin abilitățile profesioniștilor pe deplin pregătiți și de a asigura profesiei pe deplin beneficiile acelui profesionalism la locul de muncă”. La rândul său, Patrick M. Quinn trecea în revistă opiniile existente în epocă privind necesarul de pregătire profesională a arhivistului: unii considerau că arhivistul are nevoie de o minimă experiență în cercetare, dar și de o pregătire în domeniul istoriei, iar pentru accederea în funcții administrative de un doctorat în istorie; alții credeau că este necesară o pregătire prealabilă în domeniul biblioteconomiei. O a treia categorie privea mai ales spre latura practică a activității arhivistului și optau pentru ceea ce numeam și noi „calificarea la locul de muncă”. Apreciind că toate aceste opinii aveau importanța lor și că pregătirea prealabilă în domeniul istoriei, dar și al biblioteconomiei, ca și experiența dobândită în activitatea curentă contribuiau la buna pregătire a arhivistului, Patrick M. Quinn afirma că nu poate fi vorba de o pregătire ideală a arhivistului, având în vedere că „practica arhivistică este neuniformă pe plan universal, fiind aplicată de nenumărate tipuri de arhiviști lucrând în medii instituționale diferite”. El considera apoi că pregătirea trebuia să cuprindă atât o latură teoretică introductivă în domeniu, o activitate practică variată, cât și seminarii dedicate problemelor actuale ale practicii arhivistice. Având în vedere experiența din anii '30 ai secolului trecut, autorul citat avertiza colegii de breaslă că lipsa unei standardizări a programelor educaționale (în condițiile în care în S.U.A. certificatele de acreditare se dau de către societatea arhiviștilor) va permite pătrunderea în breasla arhiviștilor a unui mare număr de doctori în istorie fără pregătirea arhivistică.

Idei asemănătoare exprima și Hugh A. Taylor când scria: „Societatea merită valoare profesională pentru banii săi și cere de la noi o *insignă* recunoscută”. Desigur cei cu mai multă pregătire teoretică pot deveni buni arhiviști, dar nu în mod obligatoriu, astfel că trebuie susținuți și cei care neavând o pregătire universitară recunoscută au totuși o experiență ce le permite să-și desfășoare activitatea la standarde înalte⁵.

Trebuie să avem în vedere că educația arhivistică a început mult mai târziu în Statele Unite și multă vreme membrii Societății Arhiviștilor Americani au dezbătut asupra chestiunii dacă arhivistul trebuie să aibă o pregătire în istorie sau în biblioteconomie. Abia în anul 1977 societatea respectivă a adoptat primele programe de licență în arhivistică și a început unele cursuri de pregătire continuă. Încercând să „speculeze” asupra viitorului pregătirii arhivistice în Statele Unite, Richard J. Cox de la Arhivele Statului New York se referea, între

---

⁵ Trudy H. Peterson, Patrick M. Quinn, and Hugh A. Taylor, *Professional Archival Training*, în “The American Archivist”, vol. 40, no. 3, iulie 1977, p. 315-318.

alte, la provocările actuale din lumea informaticii, considerând că arhiviștii, ca și bibliotecarii sau personalul implicat în managementul sistemelor informaționale, pot fi la un moment dat confundați, activitățile lor împletindu-se în viitoarea societate informațională. Pregătirea individuală a arhiviștilor trebuie să presupună și cursuri de științe ale informaticii, era concluzia sa în anul 1988, când apărea articolul citat⁶.

Despre rolul precumpănitor al istoriei în formarea arhiviștilor scria, în anul 1983, Mattie U. Russell, afirmând că studiile istorice oferă percepția necesară arhivistului pentru a aprecia valoarea documentelor, dar, în același timp, și capacitatea de a înțelege ce anume poate interesa pe cercetătorii arhivelor. Adăuga în acest sens: „Chiar dacă un depozit de arhivă este specializat într-un anumit domeniu, cum ar fi psihologia, fizica sau literatura, arhivistul este preocupat de istoria acelor domenii”⁷.

Interesant ni se pare articolul publicat în anul 2000 de Angelika Menne-Haritz, în aceeași revistă a societății arhiviștilor americani, referitor la pregătirea arhivistică într-o lume în schimbare. Pe baza experienței de la școala de arhivistică de la Marburg (înființată în anul 1949), autoarea trage unele concluzii utile în alcătuirea programelor de studii arhivistice la orice altă instituție ce se ocupă cu aceasta. Tratând holistic pregătirea arhivistică, cei de la acea școală și-au organizat activitatea în trei faze: o pregătire teoretică inițială, înainte de începerea activității practice și fără a trata problemele actuale ale arhivelor, apoi o pregătire continuă post-absolvire, ce are ca scop pregătirea pentru o viitoare specializare a arhiviștilor, dar și o latură de cercetare în știința arhivisticii, ce implică și participarea arhiviștilor pregătiți anterior. Aceasta bazându-se pe ideea că arhivistica este o disciplină nouă, independentă, dar totuși în corelație cu alte științe, având propria parte teoretică și propriul câmp de cercetare. În prima fază, cursurile sunt ținute în principal de doctori în istorie cu experiență în domeniul cercetării arhivelor, ce țin cont și de noile rezultate și metode ale cercetării istorice. Faza a doua a pregătirii continue reîmpropătează cunoștințele de data aceasta însă pe baza activității practice în care absolvenții sunt deja implicați. Această fază asigură, în același timp, contactul profesorilor cu noile realități practice cu care foștii studenți se confruntă în activitatea zilnică, ceea ce permite îmbunătățirea calității programei de studii. Anual trei sute de participanți din diferite zone de activitate participă la o întrunire în care fac schimb de idei, își împărtășesc experiența, contribuind astfel la îmbogățirea bazei teoretice a acestei discipline și la identificarea unor soluții valabile. Cât

---

⁶ Richard J. Cox, *Educating Archivists: Speculation on the Past, Present, and Future*, în “Journal of the American Society for Information Science”, nr. 39(5) din 1988, p. 340-343.

⁷ Mattie U. Russell, *The Influence of Historians on the Archival Profession in the United States*, în “The American Archivist”, vol. 46, nr. 3/1983, p. 283.

despre a treia latură a activității acestei școli, autoarea citată afirma: „Cercetarea urmărește dezvoltarea profesiei și identifică domeniile în care conceptele trebuie discutate și în care sunt necesare noi baze intelectuale și teoretice”. Toate aceste idei și soluții aplicate la Marburg sunt în continuă evoluție, se îmbunătățesc din mers și țin cont de experiența anilor anteriori și de schimbările din societate⁸.

În anul 1992, un mare arhivist francez plecat de curând dintre noi, Michel Duchein, publica un articol dedicat viitorului profesiei de arhivist, în care vorbea și de „indispensabila specializare a arhiviștilor”, cerută de situația concretă întâlnită în diverse domenii de activitate. Făcând o comparație cu lumea medicală, unde există medici generaliști, dar și mulți medici specialiști, el afirma că și în rândul arhiviștilor vor exista întotdeauna arhiviști cu o pregătire obișnuită „polivalenți” (ce pot lucra în orașele mici – spunea el), dar este nevoie și de arhiviști cu specializare în domeniul arhivelor tehnice, medicale, juridice, administrative etc. Amintea și o situație relevantă în acest sens; atunci când s-a preluat arhiva antreprizei ce construise avionul Concorde, nimeni de la Arhivele Naționale nu a fost competent pentru a o selecționa, ordona și inventaria, astfel că s-a apelat la specialiști în industria aeronautică. Departele de a fi o situație singulară, această realitate a impus apariția în țările dezvoltate a unor compartimente specializate pe domenii creatoare de arhivă. Firește că pentru aceasta este nevoie și de formarea unor arhiviști bine pregătiți în acele domenii. Un exemplu pozitiv era cel al Universității din Mulhouse, care produsese aproape 40 de arhiviști specializați în arhivele municipale. Autorul atrăgea atenția însă că pentru asemenea specializări nu ne putem rezuma la cadrele universitare existente în domeniul arhivistic, ci trebuie apelat și la specialiștii din domeniul pentru care vrem să formăm arhiviști⁹.

Arhivista franceză Anne-Marie Bruleaux, responsabilă cu formarea arhivistică la Universitatea din Haute-Alsace, a tratat problema formării profesionale a arhivistului secolului XXI, într-un articol publicat de „La Gazette des archives” în anul 2012. O primă caracteristică a vremurilor actuale pusă în discuție de autoarea citată este legată de viteza cu care se petrec schimbările în organigramele instituțiilor, iar o alta se referă la vocabular tehnic și la noii termeni folosiți în administrație, care impun arhivistului menținerea unui contact permanent cu creatorii de arhivă, spre a cunoaște exact sensul acestor termeni și implicațiile în descrierea arhivistică. Un colocviu pe tema formării arhivistului în societatea informațională a avut loc în anul 2005 la Universitatea

---

⁸ Angelika Menne-Haritz, *Archival Training in a Changing World*, în „The American Archivist”, vol. 63/2000, p. 341-352.

⁹ Michel Duchein, *La profession d'archiviste entre le passé et l'avenir*, în „La Gazette des archives”, 1992, Etudes d'archivistique 1957-1992, p. 189-201.

catolică din Louvain și arhivista franceză desprinde câteva idei remarcate acolo, ce considerăm că sunt relevante și le vom prezenta în continuare. Toți participanții au fost de acord cu necesitatea unei solide pregătiri arhivistice de bază, dar unul dintre ei a accentuat și nevoia stăpânirii conceptului de „record management”, folosit cu precădere peste ocean. Pe de altă parte s-a cerut diversificarea cunoașterii istorice ce trebuie să cuprindă istoria instituțiilor, dar și a organizațiilor de tot felul, istorie economică, culturală, precum și noțiuni de sociologie și științe administrative. Nu pot fi omise cunoștințele despre sarcinile manageriale ale arhivistului de astăzi, legate și de gestionarea resurselor umane, materiale și financiare, remarcău participanții la acest colocviu. Cât despre cunoștințele de informatică, ele trebuie să permită arhivistului înțelegerea modului de creare a documentelor electronice, să-l ajute să le folosească și să administreze documentele intrate în custodia sa. La acestea se mai adaugă competențe de comunicare și pedagogice, având în vedere relația arhivistului cu publicul larg, dar și cu specialiștii ce studiază documentele de arhivă.

Trecând apoi la aprecieri legate de modul de desfășurare a cursurilor profesionale pentru arhiviști în Franța, autoarea pornește de la disputa privind poziționarea arhivisticii ca știință auxiliară a istoriei sau știință a informației; constată astfel că din cele 30 de cursuri de master organizate în Franța, doar unul (cel la care lucra) s-a desprins de departamentul de Istorie și s-a atașat la cel de Științe ale informației și profesiilor culturale, organizat de facultatea de Științe economice, sociale și juridice. Remarcăm însă că majoritatea cursanților aveau deja o licență în istorie, devenită condiție de admitere, iar ceilalți erau cu licențe în disciplina literelor. Ca o concluzie, Anne-Marie Bruleaux afirmă că arhivistica nu mai este o știință auxiliară a istoriei decât în concepția unor istorici. Din punctul de vedere al arhivistului, însă, istoria devine un ajutor eventual, o știință auxiliară a arhivisticii. Aceasta mai ales dacă avem în vedere că cei ce devin „records manager” atât în mediul economic cât și în cel administrativ, folosesc rar cunoștințele istorice, aproape inutile în activitatea curentă de gestionare a arhivei lor¹⁰.

O idee mai veche, dar credem noi interesantă și astăzi, se bazează pe experiența arhivistică ce poate fi făcută publică, sau mai bine zis poate fi folosită în procesul de formare continuă a arhivistului. Concret, pornind de la teoria lui T.R. Schellenberg potrivit căruia tehnica arhivistică poate fi definită ca fiind mai precisă decât cea istorică, dar nu într-atât ca cea a profesiei de bibliotecar, Francis X. Blouin Jr. emitea, în anul 1978, ideea folosirii exemplului din lumea justiției în pregătirea arhiviștilor. Așa cum se publica jurisprudența curților supreme, puteau fi publicate și volume cuprinzând cazuri

---

¹⁰ Bruleaux Anne-Marie, *Former l'archiviste du XXIe siècle*, în “La Gazette des archives”, nr. 226/2012, p. 71-93.

de practică arhivistică. Lumea arhivelor este atât de vastă și diversă încât niciodată un tratat de arhivistică nu va putea cuprinde toate posibilele situații pe care arhivistul le întâlnește în cursul activității sale. Principiile de bază ale arhivisticii se cer a fi interpretate de la caz la caz, în funcție de evoluția societății, de modificările instituționale dar și pe alte planuri, pe care arhivele trebuie să le documenteze. Ca urmare, crede autorul citat, ar fi utilă publicarea periodică a unor asemenea „registre de cazuri”, pentru uzul arhiviștilor, ceea ce ar populariza experiența pozitivă a unora și ar economisi timpul afectat găsirii unor soluții adecvate în cazul altora¹¹.

O altă formă educativă ce se aplică în multe alte domenii este mentoratul. Christine Martinez, președinta Asociației arhiviștilor francezi din anii 2007-2010, a publicat un articol consacrat acestui tip de pregătire profesională, care constă în consilierea unui arhivist la început de carieră de către un alt coleg mai experimentat, pe parcursul unui stagiul de șase luni sau un an. Aceasta idee a pornit de la situația reală des întâlnită, în care noii angajați într-o instituție de arhivă întâmpină greutăți în aplicarea cunoștințelor teoretice pe care le-au dobândit anterior. Mentorul este cel care, pe baza unui program stabilit anterior, de comun acord și cu cel instruit, gradual, va familiariza tânărul arhivist cu specificul activității de arhivă din instituția sa, va înlesni relația cu partenerii profesionali, lămurind pe parcurs orice probleme apărute. Relația umană directă, colegială, empatia, vor favoriza adaptarea noului arhivist la locul său de muncă și-l vor ajuta să-și cunoască posibilitățile reale. Acest mod complementar de formare profesională a fost analizat și susținut și de secțiunea asociațiilor profesionale din cadrul Consiliului Internațional al Arhivelor¹².

O altă latură a pregătirii arhivistului are ca scop educația arhivistului-referent, adică a celui care este custodele sălii de studiu și este în legătură directă cu publicul, cu cercetătorii ce folosesc documentele de arhivă. În vara anului 1988, Janice Ruth, de la Biblioteca Congresului American, a publicat un articol bine susținut cu argumente din experiența sa, în favoarea introducerii unor cursuri și activități practice având ca scop mai buna pregătire a arhiviștilor ce intră în contact cu cercetătorii arhivelor. Este un domeniu în care experiența bibliotecarilor poate fi de mare folos arhiviștilor; în timp ce aceștia din urmă sunt mai reținuți în a purta discuții amănunțite cu publicul, bibliotecarii au înțeles de mult utilitatea acestora. În primul rând, căutând să afle în detaliu ce anume îl interesează pe cercetător ei îi pot pune mai ușor la îndemână sursele necesare, îl pot îndruma spre anumite publicații; apoi ei înșiși capătă o

---

¹¹ Francis X. Blouin Jr., *The Relevance of the Case Method to Archival Education and Training*, în „The American Archivist”, vol. 41, nr. 1/1978, p. 38.

¹² Christine Martinez, *Le mentorat: un cadre particulier pour le développement professionnel*, în „La Gazette des archives”, nr. 218/2010, p. 287-294.

experiență în arii noi de cercetare și se familiarizează cu metodele cercetătorilor, ceea ce le ușurează activitatea. Sistemul trebuie aplicat – spune autoarea citată – și în cazul arhiviștilor. De multe ori arhiviștii cred că cercetătorii sunt, sau ar trebui să fie, familiarizați cu procedurile arhivistice, modul de descriere folosit în inventare etc., dar în realitate publicul sălii de studiu este din cel mai variat ca pregătire profesională și domenii de interes, ca urmare neinițiat în domeniul arhivisticii. Este necesar ca studenții arhiviști să citească literatura de specialitate (biblioteconomie), să învețe comunicarea, maniere de exprimare potrivite și să dobândească prin practică abilitățile necesare pentru a purta discuții utile cu cei ce frecventează sala de studiu a arhivelor. În opinia autoarei un astfel de curs trebuie urmat de toți studenții în arhivistică și este bine să echilibreze lecturile din bibliografie cu activitatea practică și simulările în clasă¹³.

În anul 1996, revista "Archivaria", din Canada, găzduia un supliment numit „Perspective asupra educației arhivistice în Canada”, din care am reținut opiniile exprimate de Tom Nesmith de la Universitatea din Manitoba. El spune, între altele, că întrebarea ce se pune acum nu este: ce trebuie să știe un arhivist în secolul XXI?, ci mai degrabă: cum trebuie să gândească acesta? Iar la baza alcătuirii programului de educație ar trebui să stea răspunsul la întrebarea cum vedem noi arhivele și rolul lor în societatea viitoare. Învățământul arhivistic are menirea nu doar de a pregăti arhivistul cu cunoștințele tehnice necesare, specifice profesiei, nu numai cu bazele cunoașterii istorice, juridice, economice, etc. ce permit contextualizarea documentului de arhivă și identificarea rolului creatorului său în epocă, dar, mai ales, să-l învețe să caute mai departe informațiile necesare spre atingerea scopului final al arhivelor. În acest sens autorul exprimă cerințele de rezolvat pentru viitorul profesiei noastre astfel: „(1) încurajarea unei minți iscoditoare izvorâte din tradiția noastră umanistă; (2) utilizarea domeniilor de cunoaștere din cadrul acelei tradiții, care sunt cele mai relevante pentru problemele de arhivă (iar eu pun în capul listei cunoașterea istorică despre arhive, creatorii de arhivă, administrarea arhivelor); (3) împletirea acestei cunoașteri cu metodele administrative și chestiunile tehnice relevante; și (4) concentrarea acestei largi baze de cunoștințe asupra problemelor de arhivă pe care le întâlnim”. Într-o notă optimistă, profesorul canadian vede înflorirea a noi tipuri de arhivă și servicii arhivistice în viitor, afirmând că „această profesie va prospera deoarece perspectiva și cunoștințele sale umaniste o energizează și îi infuzează căutarea soluțiilor tehnice”¹⁴.

¹³ Janice E. Ruth, *Educating the Reference Archivist*, în "The American Archivist", no. 51/1988, p. 266-276.

¹⁴ Tom Nesmith, *Professional Education in the Most Expansive Sense: What Will the Archivist Need to Know in the Twenty-First Century?*, în "Archivaria", nr. 42/1996, p. 92-94.

Se poate spune că autorul prezentat mai sus continua într-un fel ideile exprimate de cunoscutul arhivist canadian Terry Eastwood, care, în primul număr al revistei „Archivaria”, se pronunța pentru un viitor al arhivelor în care toți arhiviștii să fie implicați în procesul perfecționării lor profesionale, prin contribuții personale. Experiența sa îi dovedise că mai toate formele de pregătire continuă desfășurate în cadrul universităților erau privite – atât de organizatori, profesori, cât și de participanți – doar ca niște trepte necesare în avansarea ierarhică în instituție. Impactul lor asupra îmbunătățirii activității profesionale la locul de muncă era minim. Mai mult se câștiga din întâlnirile periodice dintre arhiviștii din diverse centre, sau cu participarea unor specialiști din alte domenii. Certificatele obținute în urma absolvirii diverselor cursuri la facultățile de profil nu contribuiau decât la întărirea birocrăției și crearea unui climat nefavorabil în colectivele de lucru. Fără a schița un plan de acțiune în vederea realizării ideilor sale, Eastwood formula câteva întrebări care în opinia sa sugerau direcțiile ce trebuia urmate. Redăm câteva din ele în continuare:

„Cine sunt profesorii îndreptățiți din domeniul nostru, o întrebare pe care trebuie să și-o pună cu siguranță planificatorii unui program de studii superioare? Cu siguranță, cel mai mare fond de expertiză rezidă în arhiviștii noștri seniori care lucrează (și pensionați!), dintre care mulți dețin funcții administrative importante. Cum asigurăm ca acești seniori să-și împărtășească expertiza, atât în cadrul instituțiilor, cât și dincolo de granițele instituționale?”

„Pe o bază individuală, având în vedere concediul de studii, ce, în afară de dependența noastră de școală, ne împiedică să proiectăm proiecte de cercetare care ne vor oferi instrumentele de care avem nevoie și să umplem golurile din cunoștințele noastre sau să îmbunătățim practicile considerate inadecvate? De ce subapreciem programele de formare sponsorizate de asociații naționale și regionale? Suntem mai pregătiți să acceptăm înțelepciunea unei facultăți plină de profesori de științe arhivistice decât înțelepciunea oferită în perioade scurte de schimb și explorare între arhiviștii care lucrează? De ce lăncezesc programele de formare instituțională pentru arhiviștii începători? Mai mult, ce ne împiedică să dăm mai multă rigoare învățării informale care se desfășoară continuu? De ce ne temem de alți experți? Este singura modalitate de a preveni compromiterea principiilor noastre de a le îndeplini certificat pentru certificat? Este o perspectivă sumbră să reflectăm la predarea liniștită a arhiviștilor către managerii de informație, către analiștii de sisteme sau către alți experți certificați, chiar și către o serie de manageri de arhivă formați la universitate. Presiunile asupra arhivelor canadiene moderne tind să ne convingă să ne gândim că un program de absolvire a universității ne va rezolva problemele și ne va exalta statutul. Deși, exprimându-mi argumentele cu forță, s-ar putea să fi sunat anti-universitar, nu neg locul cursurilor universitare destinate arhiviștilor care lucrează sau vor lucra, atâta timp cât îmbunătățirile

necesare în această direcție nu ne opresc să vedem marele potențial pentru formarea în altă parte a vieții noastre profesionale și profesionale. Într-o zi sper să scriu din nou în acest jurnal subliniind marile progrese făcute în învățarea la locul de muncă în care lucrez”¹⁵.

Frank Boles, care a susținut cursuri de educație arhivistică la Universitatea din Michigan, a tratat și problema pregătirii continue a arhiviștilor, atrăgând atenția asupra unor puncte interesante; în primul rând, el observa că arhiviștii incluși în grupele de pregătire continuă organizate de facultățile de profil nu au toți aceeași pregătire profesională, dar și că provin din sfere diferite. În al doilea rând, susținea, pe bună dreptate, că planificarea acestor cursuri trebuie să țină cont de nevoile reale resimțite de arhiviști în activitatea lor. Reținem și ideile următoare: „Ar trebui oferită și educație non-tradițională. În mod clar educația arhivistică continuă trebuie să facă loc celor inovatori și dornici să experimenteze. Astfel de ateliere pot fi create din nevoia profesională simțită sau din forța vizionară a unuia sau a doi arhiviști hotărâți”¹⁶.

Rezumând, am putea spune că pregătirea arhivistică presupune, în primul rând, formarea cunoștințelor teoretice de bază în domeniul arhivisticii (ca disciplină separată), apoi a noțiunilor de bază istorice, dar și de drept, de biblioteconomie și științe ale informației. Ea trebuie completată cu învățarea unor limbi străine și a metodelor de comunicare publică. Formele de pregătire continuă sunt absolut necesare într-o societate aflată în schimbare continuă și din ce în ce mai rapidă și ele trebuie puse de acord cu nevoile reale pe care le are arhivistul în exercitarea profesiei, dar și cu așteptările pe care societatea le are de la arhivist și instituția arhivelor. Specializarea arhiviștilor pe anumite domenii este una dintre ele și poate cea mai ușor de rezolvat, în măsura în care statul va înțelege această necesitate.

Firește, sunt doar câteva idei desprinse din literatura de specialitate la care avem astăzi acces. Despre pregătirea necesară a unui bun arhivist s-a scris mult și mai înainte, se cunoaște specificul școlilor europene de arhivistică (începând cu cea de la "L'École des chartes), programele și evoluția lor în timp pot fi analizate și comparate în amănunt. Experiența de peste ocean este mai redusă în timp și în bună măsură afectată de specificul evoluției instituției arhivelor în țările respective. Am căutat, însă, să ne rezumăm la idei aflate în dezbaterile publice în ultima jumătate de secol; ele sunt nu doar contemporane cu noi, dar, de multe ori, exprimă situații similare, iar discuția lor în lumea arhivelor din România este prezentă. Trecând în revistă argumentele autorilor

---

¹⁵ Terry Eastwood, *Education and the Profession*, în "Archivaria", nr. 1/1975, p. 106-108.

¹⁶ Frank Boles, *Making hard choices: continuing education and the archival profession*, în "Archival Issues", vol 21, nr. 1/1996, p. 20.

---

citați mai sus, nu am dorit să clarificăm sau să judecăm oportunitatea și justetea lor, însă menținerea unui cadru favorabil emulației ideilor este necesară poate mai mult astăzi, când condițiile economice și social-politice nu sunt de natură a sprijini afirmarea breslei arhiviștilor.

ACCESUL LA DOCUMENTE – STUDIU DE CAZ: ESTONIA

Cristina TANASĂ

Access to Documents. Case study: Estonia

Abstract

The National Archives of Estonia is a government authority in the governance area of the Ministry of Education and Research, whose main function is to evaluate documents created or received in the course of the performance of public duties by agencies or individuals, to acquire and preserve archival documents, to grant access to archival documents and organize their use. The National Archives acquires private documents of cultural or historical value by agreement with the owner, if possible and if there is a public interest in doing so.

Keywords: archives, national archives, access, rules, research, document management, digitization.

Arhivele Naționale ale Estoniei (în estonă: Rahvusarhiiv) este o instituție tânără, de la începutul Republicii Estonia. După prima reuniune a Comitetului Arhivelor, care a avut loc la 3 martie 1920, au fost înființate Arhivele Istorice din Tartu ca depozitar al arhivelor instituțiilor cu semnificație istorică, iar Arhivele de Stat din Tallinn au devenit depozitarul arhivelor instituțiilor active. Legea Arhivelor din 1935 a consolidat rolul acestora în conservarea și utilizarea documentelor valoroase ale societății. În timpul perioadei sovietice, arhivele estoniene și-a continuat activitatea ca arhive regionale, care erau active în orașele mari. Acestea au fost redenumite ca arhive municipale și erau guvernate de Moscova. Gestionarea independentă a arhivelor a fost restabilită în anii 1990, iar Arhivele Estoniei au devenit naționale de la 1 ianuarie 1999, conform Legii Arhivelor Naționale, modificate în 2012¹.

Principalul obiectiv al legii a fost de a crea condițiile juridice optime în tranziția către gestionarea digitală a documentelor și arhivelor. Reducerea termenului de transfer al documentelor către arhive de la 20 la 10 ani este cea mai importantă modificare legislativă. Aceasta permite gestionarea riscurilor în mediul digital pentru conservarea pe termen lung și permite utilizarea documentelor într-un singur centru de competență securizat - Arhivele Naționale. Instrucțiunile de aplicare a legii pentru arhivele publice și pentru creatorii de arhive publice pot fi găsite în cadrul Regulamentului arhivistic.

---

¹ https://en.wikipedia.org/wiki/National_Archives_of_Estonia, în conformitate cu Legea Arhivelor adoptată în 1998, cu aplicare de la 1 ianuarie 1999 și modificată în 2012.

Personalul și unitățile structurale ale arhivei se ghidează după următoarele statute²:

- Statutul Arhivelor Naționale
- Statutul Departamentelor
- Statutul Arhivelor Digitale
- Statutul Biroului de Cercetare și editare
- Statutul Biroului Administrativ
- Statutul Arhivei de Filme
- Principii de funcționare a arhivei de filme

Cronologie:

1920 – prima ședință a Comitetului Arhivelor, în care s-a hotărât înființarea Administrației Arhivelor Naționale

1921 – au fost înființate două arhive centrale: Arhiva Istorică din Tartu, pentru documentele instituțiilor importante din punct de vedere istoric, și Arhiva de Stat din Tallinn, ca păstrător al documentelor instituțiilor active.

1935 – prima lege privind Arhivele din Estonia

1939 – a fost înființată Asociația arhiviștilor estonieni

1940-1988 – întreruperea fostei administrații arhivistice, sovietizarea arhivelor și închiderea conținutului arhivistic

1988-1998 – desovietizarea arhivelor, tranziția către o administrație arhivistică modernă și dezvăluirea conținutului arhivistic

1998 – a doua lege a Arhivelor din Estonia

1999 – Arhivele Naționale ale Estoniei au fost înființate pe baza fostelor arhive centrale

2011 – a treia lege a Arhivelor din Estonia

2017 – a fost inaugurată clădirea principală Noora a Arhivelor Naționale din Tartu³.

Arhivele Naționale ale Estoniei sunt o agenție guvernamentală din cadrul Ministerului Educației și Cercetării, funcționând în baza Legii Arhivelor și a Normelor Arhivistice. Arhivele Naționale au departamente în orașele: Tallinn, Tartu, Rakvere și Valga. Principala sarcină a Arhivelor Naționale este de a asigura conservarea și utilizarea memoriei scrise a societății, a patrimoniului cultural documentat pentru generațiile actuale și viitoare, de a garanta protecția drepturilor și îndatoririlor de bază ale cetățenilor, de a asigura transparența statului democratic prin deținerea și conservarea documentelor de arhivă. Arhivele Naționale se ocupă cu colectarea și conservarea documentelor care consemnează istoria, cultura, națiunea și condițiile sociale din Estonia, fără

---

² <https://www.ra.ee/rahvusarhiiv/dokumendid/>

³ <https://www.ra.ee/en/the-national-archives-of-estonia-100/>

a depinde de momentul sau locul creării, sau de caracterul suportului de date⁴.

Arhivele Estoniei, ca agenție guvernamentală din cadrul Ministerului Educației și Cercetării, colectează și conservă documente care consemnează istoria, cultura, națiunea și condițiile sociale din Estonia, indiferent de momentul sau locul creării sau de caracterul suportului de date. Aceasta include departamentele de colectare, conservare și acces din Tallinn și Tartu, departamentele regionale din Rakvere și Valga, precum și arhivele cinematografice și digitale. Dezvoltarea cercetării este acoperită de biroul de cercetare și publicare, iar serviciile de sprijin funcționează cu ajutorul biroului administrativ.

Funcțiile Arhivelor Naționale sunt:

- să colecteze date documentate importante pentru instituție;
- să ofere o utilizare cât mai largă a colecțiilor;
- să păstreze colecțiile în condiții bune de conservare;
- să supravegheze instituțiile în ceea ce privește gestionarea și păstrarea în siguranță a documentelor;
- să participe la dezvoltarea sistemului național de gestionare a documentelor electronice;
- să primească documente digitale.

Colecțiile Arhivelor Naționale pot fi identificate prin intermediul Sistemului de Informații Arhivistice (AIS – Archival Information System), folosind titlurile și numele arhivelor, seriilor și înregistrărilor.

Legea nr. 1 a Arhivelor⁵ din Estonia este în vigoare din anul 2012. Aceasta prevede activitățile instituțiilor Arhivelor Naționale și ale arhivelor administrației locale (denumite în continuare arhive publice) de evaluare a documentelor, de achiziționare și conservare a documentelor de arhivă, de acordare a accesului la acestea, de organizare a utilizării lor și răspunderea pentru scoaterea din uz și de distrugerea documentelor și a documentelor de arhivă, de stabilire a bazelor pentru gestionarea documentelor agențiilor și persoanelor care îndeplinesc funcții publice.

Instituția Arhivelor, conform organigramei⁶, este condusă de Consiliul Arhivelor, care are subordonat Arhivistul Național, care, la rândul lui, are subordonat Arhivistul Național Adjunct. Acesta are în subordine: Consiliul Consultativ, Comitetul de Evaluare, Arhivele Digitale, Arhiva de Film, Biroul de Cercetare și Publicare, Biroul Administrativ, Departamentul de Achiziții din Tallinn, Departamentul de Păstrare, Acces și Informare din Tallinn,

---

⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/National_Archives_of_Estonia#Organization

⁵ <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/504032016002/consolide/current>

⁶ <https://www.ra.ee/en/national-archives/about-us/>, organigrama.

Departamentul de Achiziții din Tartu, Departamentul de Păstrare din Tartu, Departamentul de Acces și Informare din Tartu.

Documentele de arhivă create sau primite în exercitarea funcțiilor publice se transferă la Arhivele Naționale, dacă legea nu prevede altfel. În sensul acestei legi, un document este o informație înregistrată pe orice suport, care este creată sau primită în cursul activităților unei agenții sau persoane și al cărei conținut, formă și structură sunt suficiente pentru a furniza dovezi ale unor fapte sau activități, iar înregistrările arhivistice sunt înregistrări cărora le-a fost acordată valoare arhivistică de către o arhivă publică în urma unei expertize. Documentele de arhivă fac parte din patrimoniul cultural național și se păstrează permanent.

Instituția Arhivelor Naționale este o autoritate guvernamentală din domeniul de guvernare al Ministerului Educației și Cercetării, a cărei funcție principală este de a evalua documentele create sau primite în cursul îndeplinirii atribuțiilor publice de către agenții sau persoane, de a achiziționa și de a păstra documentele arhivistice, de a acorda acces la documentele arhivistice și de a organiza utilizarea acestora. Arhivele Naționale preiau documente private cu valoare culturală sau istorică prin acord cu proprietarul, dacă este posibil și dacă există un interes public în acest sens.

Arhivele Naționale pot furniza servicii legate de utilizarea documentelor contra cost. Prestarea de servicii contra cost nu împiedică îndeplinirea funcțiilor prevăzute în prezenta lege sau să iasă din sfera de competență a Arhivelor Naționale. La stabilirea tarifelor se ține seama de faptul ca taxele percepute pentru servicii să nu depășească cheltuielile suportate pentru prestarea serviciilor. Lista serviciilor pentru care se percep taxe și nivelul acestora se stabilesc prin regulament al ministrului de resort. Arhivele Naționale se ocupă cu cercetarea și publicarea de materiale de specialitate arhivistică; ajută proprietarii de arhive private cu valoare culturală și istorică să organizeze, să descrie și să păstreze arhivele dacă sunt de interes public.

Arhivele Naționale din Estonia colectează și conservă documente care consemnează istoria, cultura, națiunea și condițiile sociale din Estonia, indiferent de momentul sau locul creării sau de caracterul suportului de date. Aceasta include departamentele de colectare, conservare și acces din Tallinn și Tartu, departamentele regionale din Rakvere și Valga, precum și arhivele cinematografice și digitale. Dezvoltarea cercetării este acoperită de biroul de cercetare și publicare, iar serviciile de sprijin funcționează cu ajutorul biroului administrativ.

Accesul la cercetare este accesibil și online. Cercetările genealogice pot fi efectuate gratuit de către persoane fizice în portalul Saaga. Îndrumarea pentru cercetarea istoriei familiei, precum și cererile pentru un aviz arhivistic pot fi

făcute electronic prin intermediul sălii de lectură virtuale numită VAU⁷.

Arhivele Naționale din Estonia conservă surse pentru cercetarea istoriei familiei. Acestea includ date despre nașteri, decese și căsătorii ale estonienilor, precum și ale germanilor baltici și ale celorlalți locuitori din zonă. Există, de asemenea, numeroase dosare personale (dosare ale studenților universitari, dosare de proceduri judiciare și ale persoanelor persecutate) care ajută la dezvăluirea fragmentelor din viața de zi cu zi și a caracterului generațiilor trecute. Majoritatea estonienilor își pot urmări descendența familială până la începutul secolului al XVIII-lea.

Arhivele Naționale sunt conduse de Arhivarul de Stat, care este numit în funcție de către ministrul responsabil de domeniu pentru o perioadă de cinci ani, în conformitate cu Legea privind serviciul public, după ce a fost acordat avizul Consiliului Arhivelor, care este un organism consultativ ce funcționează în cadrul Ministerului Educației și Cercetării și are rolul de a analiza principalele direcții de dezvoltare ale arhivelor și de a face propuneri pentru dezvoltarea ulterioară. Acesta este format din reprezentanți ai agențiilor care îndeplinesc funcții publice, de reprezentanți ai universităților și instituțiilor de cercetare, un reprezentant al arhivelor administrației locale, reprezentanți ai asociațiilor profesionale și experți în arhivistică. Componenta și organizarea activității Consiliului Arhivelor se aprobă de Ministrul responsabil de domeniu.

Principiile de înființare ale arhivelor sunt:

1. principiul provenienței, conform căruia arhivele unei agenții aparțin agenției și nu trebuie să fie amestecate cu înregistrări de proveniență diferită;
2. principiul respectării ordinii originale, conform căruia starea arhivelor în cursul activităților agenției trebuie să fie menținută.

În cazul transferului unei funcții către o altă agenție, înregistrările active se adaugă la arhiva celeilalte agenții. Trebuie să fie posibilă urmărirea originii inițiale și a momentului adăugării înregistrărilor. O agenție consideră că toate înregistrările sale, inclusiv informațiile din bazele de date, indiferent de suport, sunt ca un întreg, adică o parte a arhivelor și trebuie să păstreze și să utilizeze înregistrările într-un mod care să nu le afecteze starea sau pune în pericol autenticitatea, fiabilitatea, integritatea sau capacitatea de utilizare a acestora. Posesorul de documente de arhivă asigură utilizarea documentelor de arhivă într-un mod care nu deteriorează starea documentului arhivistic, sau nu pune în pericol conservarea sa continuă.

Gestionarea dosarelor și a documentelor de arhivă înainte de transferul la Arhivele Naționale. Guvernul Republicii poate stabili, prin regulament, principiile de gestionare a documentelor agențiilor și persoanelor care

---

⁷ ra.ee/vau/index..php/e, VAU=Virtual Reading Room.

îndeplinesc funcții publice. O agenție sau o persoană care îndeplinește funcții publice trebuie să asigure conservarea și utilizarea documentelor sau a documentelor de arhivă create sau primite în cursul îndeplinirii funcțiilor publice în perioada prevăzută de legi sau de legislația stabilită în baza acestora sau până la transferul la Arhivele Naționale.

Arhivele Naționale au următoarele atribuții:

- consiliază și sprijină agențiile și persoanele care îndeplinesc funcții publice în ceea ce privește gestionarea documentelor și arhivelor;
- oferă ghiduri pentru gestionarea documentelor și a documentelor de arhivă agențiilor și persoanelor care îndeplinesc funcții publice, în vederea respectării prezentei legi și a legislației stabilite în baza acesteia;
- exercită o supraveghere administrativă asupra gestionării documentelor de arhivă și asupra respectării normelor arhivistice, a orientărilor Arhivelor Naționale și, în cadrul funcțiilor sale, a cerințelor generale privind gestionarea documentelor și a arhivelor de către agențiile sau persoanele care îndeplinesc funcții publice și face propuneri pentru eliminarea deficiențelor, în cazul în care deficiențele nu sunt eliminate;
- emite un ordin obligatoriu către agenția sau persoana care îndeplinește funcții publice pentru eliminarea deficiențelor.

NOORA – Casa Memoriei Scrise a Estoniei⁸

NOORA este Casa Memoriei Scrise a Estoniei. Cel mai vechi document păstrat – un pergament referitor la zeciuieli, scris de Eric al IV-lea al Danemarcei – datează din anul 1240. Documentele arhivistice importante la nivel național și documentele de istorie locală și de familie sunt păstrate în condiții excelente. Pe lângă documentele de arhivă pe suport de hârtie, Noora deține și documente digitale contemporane pentru generațiile viitoare. Fondurile păstrate în Noora pot fi accesate prin intermediul portalului online de autoservire al arhivelor sau prin vizitarea unei săli de lectură. De asemenea, sunt disponibile vizite la depozite.

Noora este noua clădire principală a Arhivelor Naționale, situată în Tartu. Prima silabă a numelui Noora se referă la amplasarea sa pe strada Nooruse, iar cea de-a doua silabă este o abreviere a Arhivelor Naționale. Planificarea proiectului clădirii a început la sfârșitul anului 2010, iar lucrările de construcție au început în decembrie 2014. Piatra de temelie a Noora a fost pusă la 15 aprilie 2015, iar inaugurarea oficială a fost la 1 februarie 2017.

Arhitecții clădirii Noora sunt Sander Aas și Illimar Truverk. Clădirea a

---

⁸ <https://www.ra.ee/en/national-archives/noora/>

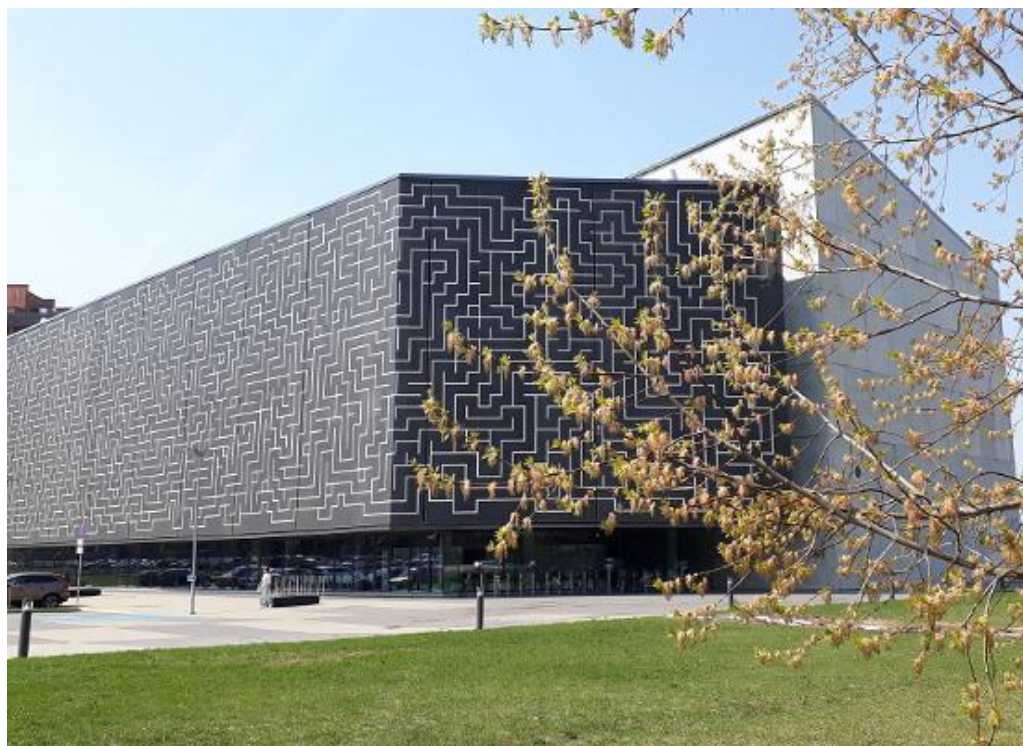
fost un proiect de cooperare la care au participat trei companii de arhitectură: Asum Arhitektid OÜ, Arhitekt11 OÜ și Vaikla Stuudio OÜ. Autoritatea contractantă a fost Riigi Kinnisvara Aktsiaselts (State Real Estate Ltd.), iar antreprenorul a fost YIT Ehitus.

NOORA ÎN CIFRE:

- suprafața clădirii la sol: 13.599 m²;
- este desfășurată pe 6 etaje (cu suprafața totală: 10.708 m²);
- volum total: 50.000 m³;
- spațiul de depozitare este de 5.800 m²;
- 26 depozite;
- metri de raft în total: cca 43.000 ml;
- număr de angajați: 85 persoane.

FACILITĂȚI:

- o sală de lectură cu 26 de locuri;
- două săli pentru lucrul în echipă, fiecare cu 8 locuri;
- o sală de seminar cu 32 de locuri;
- o sală de conferințe dotată cu echipament tehnic, care poate fi utilizată pentru evenimente publice.

În sediul **NOORA** se pot face:

- cercetare documente;
- vizite la depozite;
- lecții de arhivistică pentru școli;
- conferințe, seminarii, cursuri;
- expoziții permanente și temporare

Partea frontală a clădirii **NOORA** are un design cu caneluri și este acoperită cu un material textil care prezintă un motiv de canelură. Canelurile reprezintă labirinturi ale timpului, un ecou al structurii creierului, simbolizând procesele de gândire și de memorare, descrie procesul de explorare, precum și denivelările, răsucirile și triumfurile cercetării. Creează emoție, entuziasm și bucurie. Sunt ca un joc care invită oamenii să exploreze arhivele. Autorii designului groove (caneluri) sunt Fred Kotkas și Carmen Lansberg. Parterul clădirii **NOORA** folosește o instalație sonoră care poate fi activată vocal de angajații arhivelor. Aceasta are o poveste epică – se referă la identitate; povești transmise în spațiu-timp, un sens cosmologic al lumii, permanență și dezvoltare. Coloana sonoră simbolizează continuitatea unei povești epice ca formă de memorie caracteristică locuitorilor din zona geografică. Autorii acestei arte sonore sunt Kiwa (Jaanus Kivaste) și Martin Kikas⁹.

Arhivele Naționale permit accesul la documentele transferate pentru persoanele autorizate ale instituției respective. Accesul se va face prin intermediul sistemului de acces web al arhivelor, cu ajutorul unui nume de utilizator personal. În conformitate cu Legea privind informațiile publice, instituția rămâne proprietara informațiilor privind acest tip de documente digitale. Cerințele de predare a documentelor cu valoare ne-arhivistică și cu o perioadă de păstrare mai mare de 10 ani coincid în mare parte cu cerințele descrise în orientările Arhivelor Naționale.

Ghidul Arhivelor Naționale „Cerințe de gestionare a arhivelor pentru arhivele digitale”¹⁰ definește cerințele tehnice create pentru sistemele de gestionare a datelor electronice, inclusiv cerințele pentru descrierea documentelor digitale și containerul XML pentru transferul documentelor cu o perioadă de păstrare pe termen lung. Înregistrările digitale cu valoare nearhivistică și cu o perioadă de păstrare mai mare de 10 ani pot fi predate de instituțiile de stat către Arhivele Naționale. Costurile legate de livrarea acestor documente și de păstrarea lor în arhive vor fi acoperite de către instituție.

Tarifele pentru serviciile arhivistice sunt următoarele: livrarea de documente digitale la Arhivele Naționale și conservarea documentelor în primul

⁹ <https://www.ra.ee/en/national-archives/noora/>

¹⁰ <https://www.ra.ee/en/national-archives/noora/>

an (precum și distrugerea documentelor după o perioadă de păstrare) costă 940 EUR pentru o livrare; conservarea documentelor unei instituții (precum și distrugerea documentelor după o perioadă de păstrare) începând cu începutul celui de-al doilea an costă 470 EUR pe an.

Înregistrările digitale și datele de descriere în format XML sunt transferate din sistemul electronic de gestionare a înregistrărilor cu ajutorul unui software special și gratuit creat de Arhivele Naționale – modulul de arhivare universală. În timpul pregătirii documentelor pentru conservarea în Arhivele Naționale, trebuie să se observe că extragerea documentelor din sistemul electronic de gestionare a documentelor trebuie să aibă loc în conformitate cu o schemă de clasificare validată în cadrul instituției, împreună cu metadatele seriilor și elementelor.

Arhivele Naționale asigură conservarea necesară și posibilitatea de utilizare a documentelor în timpul perioadei de păstrare, precum și distrugerea documentelor după încheierea perioadei de păstrare¹¹.

Gestionarea documentelor digitale. Odată cu crearea Arhivelor Naționale, a fost înființată și o arhivă digitală cu doi angajați, care era subordonată direct arhivistului de stat. Arhivele Naționale au creat, de asemenea, un departament, sub conducerea lui Veiko Berendsen. Principala sarcină a departamentului, conform statutului său, a fost colectarea de arhive digitale și descrierea materialului arhivistic în format digital, dezvoltarea metodologiei corespunzătoare și dezvoltarea de să instruiască arhiviștii în ceea ce privește utilizarea documentelor digitale. Sarcinile pentru primul an au fost să ofere o imagine de ansamblu asupra dezvoltării arhivării digitale în lume, asupra dezvoltării documentelor și arhivelor digitale standarde și aspecte descriptive, precum și stadiul actual al înregistrărilor digitale în instituțiile publice estoniene. În anul 1999, au fost chestionate 230 de administrații publice, 27% au răspuns, s-a constatat că „utilizarea calculatoarelor și a documentelor digitale în instituții este de intensitate variabilă: de la lipsa totală a documentelor digitale, până la utilizarea computerului ca mașină de scris, imprimarea, tipărirea și ștergerea – la faptul că încep să implementeze sisteme de gestionare a documentelor”¹².

Arhivele Naționale au efectuat procesarea arhivistică a bazei de date a registrului național închis al clădirilor în anii 2002-2004. În timpul proiectului au fost elaborate reguli pentru prelucrarea arhivistică a bazelor de date și a metadatelor și a fost efectuată evaluarea bazei de date. Prelucrarea arhivistică a

---

¹¹ <https://www.ra.ee/en/information-management/archival-processing-of-databases/>

¹² https://www.ra.ee/wp-content/uploads/2016/12/digitaalarhiivindus_1999-2008.pdf, Lauri Leht, 24.01.2009,

fost finalizată în 2004, iar principalul executant al acesteia, Kuldar Aas și-a susținut teza de masterat chiar pe tema: Conservarea bazelor de date digitale.

Arhivele Naționale au întocmit un ghid intern pentru prelucrarea arhivistică a bazelor de date, dar nu a fost elaborat un ghid oficial din cauza cererii scăzute de prelucrare arhivistică a bazelor de date. Arhivele Naționale ale Estoniei au implementat o abordare individuală în procesarea arhivistică a bazelor de date. Din anul 2008, Arhivele Naționale ale Estoniei sunt una dintre cele patru instituții care acționează în înregistrarea seturilor de date ale bazelor de date naționale în sistemul de administrare a sistemului informațional de stat (RIHA), care aprobă seturile de date și le monitorizează pentru orice informații cu valoare arhivistică¹³.

Prelucrarea și transferul arhivistic al documentelor digitale nu diferă, în principiu, de procedura obișnuită de prelucrare arhivistică. Este în mod similar cu procedura pentru documentele analogice, doar instrumentele utilizate sunt diferite: sunt necesare un inventar, o compilare a descrierii arhivelor și a altor documente, aranjarea documentelor, pregătirea acestora pentru cerințele de conservare pe termen lung și transferul către o instituție sau către arhivele publice. O condiție prealabilă pentru gestionarea arhivistică a documentelor digitale cu ajutorul modulului de arhivare universală este capacitatea sistemului de gestionare a documentelor electronice de a exporta documente digitale în format XML¹⁴.

Din ce în ce mai multe instituții creează documente doar în format digital. Astfel, există un număr tot mai mare de documente digitale care trebuie gestionate, arhivate și transferate către arhivele publice într-un mod autentic, fiabil, complet și utilizabil. În prezent, instituțiile arhivează documente digitale (atât descrierea, cât și organizarea acestora) în „sens arhivistic”.

Sistemele de gestionare a documentelor electronice încorporează metadata, care deseori corespund doar datelor de înregistrare necesare și tradiționale, dar nu iau în considerare structura pe mai multe niveluri (ierarhic) a arhivei instituției în ansamblul ei sau faptul că, în viitor, documentele vor fi înțelese doar în interrelațiile lor. În acest scop, nivelurile superioare (serie și arhivă) ale unei arhive de arhive digitale și arhivarul, printre altele, trebuie să fie descrise pe baza acelorași principii generale ca și în cazul arhivelor tradiționale pe suport de hârtie.

Arhivarea în mediul digital este deseori înțeleasă ca o copie de rezervă, adică realizarea de copii de rezervă pe un alt suport, ceea ce ar trebui considerat o concepție greșită. Principalul motiv pentru acest lucru a fost dezvoltarea

---

¹³ Ibidem.

¹⁴ <https://www.ra.ee/en/information-management/archives-management-of-digital-documents/>

rapidă a domeniului, care nu a fost susținută în mod adecvat de legislație, doar de principii orientative și de practica diverselor depozite de metadata. Arhivarea documentelor digitale, ca parte firească a managementului digital, a fost reglementată prin Norme și Ghiduri ale Arhivelor Naționale după anul 2000.

Principalul motiv al acestei situații a fost dezvoltarea rapidă a domeniului, care nu avea bază susținută de legislație. Arhivarea documentelor digitale, fiind o parte firească a managementului digital. Aceste orientări sunt în conformitate cu obiectivul strategic al Arhivelor Naționale de a crea o arhivă digitală funcțională pentru colectarea, conservarea pe termen lung și utilizarea materialului arhivistic digital în forma sa autentică. Viziunea, modelul de funcționare, arhitectura și proiectul arhitectural pentru arhiva digitală care urmează să fie creată sunt disponibile pe pagina de consultare a Arhivelor Naționale privind arhivarea digitală.

În anul 2001, au început lucrările pentru modificarea Regulamentului privind transferul de materiale arhivistice digitale către arhivele publice. Acest lucru a fost important în contextul evoluției generale a tehnologiei informației în Estonia, deoarece Legea privind semnătura digitală a intrat în vigoare la sfârșitul anului 2000, primele cărți de identitate au ajuns la public la începutul anului 2002, iar primarii din Tartu și Tallinn care au fost numiți la începutul anului 2002, au semnat un acord de cooperare în domeniul tehnologiei informației între cele două orașe. A fost acordată prima semnătură digitală unui document în Estonia, iar apoi au început să apară tot mai multe semnături digitale, documente semnate digital cu statut de original.

Arhivele Istorice, create ca urmare a reformei structurale a Arhivelor Naționale la începutul anului 2002, departamentul IT al Departamentului Administrativ al Arhivelor a devenit un departament IT independent al Arhivelor Istorice, sub conducerea lui Leeni Langebraun, a cărei sarcină principală a fost de a gestiona arhivele naționale și anume arhivarea digitală. A fost luată pe tineri specialiști IT specializați în probleme de arhivare digitală, Kuldar Aas și Lauri Eskor.

Pentru a asigura utilizabilitatea și conservarea documentelor digitale, este necesară o descriere mult mai detaliată și un control mai strâns al fișierelor și al mediilor utilizate pentru stocarea acestora. În același timp însă, instrumentele IT fac posibilă automatizarea unei mari părți a activității necesare, simplificând astfel munca arhiviștilor și a gestionarilor de documente. La sfârșitul anului 2008, Arhivele Naționale au stabilit în aceste orientări cerințe precise pentru documentele digitale, descrierile acestora și mijloacele prin care pot fi transferate către arhivele publice.

Ghidul documentelor digitale a fost elaborat de Kuldar Aas de la Biroul Arhivelor Digitale ale Arhivelor Naționale și Pille Noodapera de la

Biroul de Dezvoltare al Arhivelor Naționale la sfârșitul anului 2008 pe 17 decembrie apare prima versiune. Ghidul se bazează pe analizele și rapoartele realizate de diverși autori, fiind completat cu comentarii din partea dezvoltatorilor EDHS, a managerilor de documente, a arhivarilor din instituții și a experților de la Arhivele de afaceri estoniene.

Se remarcă faptul că ghidul nu stabilește cerințe complete pentru crearea, gestionarea și separarea documentelor digitale de sistemul de documente al instituției. Poziția Arhivelor Naționale este că cerințele privind descrierile documentelor și formatele de fișiere stabilite în Cod sunt îndeplinite în momentul în care dosarele sunt arhivate. Cu toate acestea, cerințele pot fi îndeplinite în timpul configurării sistemului de gestionare electronică a documentelor (EDMS), în timpul creării documentelor, precum și în timpul separării acestora. Fiecare instituție ar trebui să fie capabilă să găsească punctul cel mai potrivit în ciclul de viață al unui document, ținând cont atât de necesitatea de a utiliza documente active, cât și de comoditatea creării documentelor. Separarea documentelor de EDHS ar trebui, de asemenea, să respecte cerințe care să asigure autenticitatea și integritatea separării, dar care nu intră în sfera de aplicare a prezentului ghid¹⁵.

Structura ghidului: Ghidul este alcătuit din șase capitole.

Primul capitol oferă o prezentare generală a standardelor și principiilor utilizate în ghid și a modificărilor față de practicile actuale de arhivare.

Cel de-al doilea capitol se referă la crearea unei descrieri a arhivei pe baza descrierilor din EDHS al instituției.

Al treilea capitol se referă la metadatele documentelor digitale și la cerințele pentru fișierele de documente care urmează să fie arhivate.

Cel de-al patrulea capitol prezintă o soluție tehnică pentru corelarea metadatelor și a fișierelor de documente într-un pachet de date arhivate transferabile.

Capitolul 5 descrie opțiunile de transfer al pachetului de date arhivate către Arhivele Naționale.

Capitolul 6 oferă o scurtă prezentare generală a procesului de arhivare în ansamblul său și a sistemelor utilizate în cadrul acestuia, inclusiv a utilizării UAM pentru a facilita procesul de arhivare.

Domeniul de aplicare al ghidului și utilizatorii: Acest ghid se referă la separarea documentelor digitale și a metadatelor acestora din sistemele

---

¹⁵ Aceste cerințe pot fi găsite în "Requirements for the Functionality of an Electronic Document Management System" (2002)⁴, p. 39-42 și, mai detaliat, în "Model Requirements for the Management of Electronic Records" (MoReq2, 2008)⁵, pp. 59-62.

electronice de gestionare a documentelor (EDMS) și la transferul acestora către arhiva publică. Acesta permite definirea elementelor descriptive necesare pentru documentele cu valoare arhivistică și oferă orientări pentru dezvoltarea SDEA a unei instituții, astfel încât documentele și/sau descrierile acestora gestionate în cadrul acesteia să poată fi pregătite pentru transferul către arhiva publică.

În plus, pe pagina de consultare a Arhivelor Naționale privind arhivarea digitală, Digiaken2, se pot găsi informații privind crearea, utilizarea și conservarea documentelor digitale și descrierile acestora. Ghidul Arhivelor Naționale „Transferul documentelor de arhivă către arhiva publică” se referă la organizarea și arhivarea documentelor pe suport de hârtie.

Codul Arhivelor se aplică și arhivelor digitale (se referă la documentele care au fost create digital sau primite de arhiviști și care au fost arhivate electronic). Acesta este termenul utilizat în cazul arhivelor digitale pentru a se referi la documentele care au fost create prin mijloace digitale și care au o perioadă lungă de păstrare sau sunt păstrate permanent datorită valorii lor pentru societate.

Înregistrările digitale sunt păstrate fizic în locuri diferite, sub formă de copii identice. În acest fel, existența înregistrărilor este garantată chiar dacă într-unul dintre locuri a avut loc distrugerea datelor. Soluțiile de conservare sunt analizate și se utilizează cei mai potriviți suportați de date și hardware-ul necesar, în mod similar cu formatele de fișiere. În prezent, Arhivele Naționale conservă înregistrările digitale într-o matrice de discuri online și benzi magnetice simultan.

Arhivele digitale ale Arhivelor Naționale sunt dezvoltate ca fiind modulare, ceea ce permite înlocuirea separată a modulelor (ingerarea înregistrărilor digitale, conservarea fizică, gestionarea descrierilor, accesul), garantând utilizabilitatea pe termen lung a întregului sistem¹⁶.

Un document de arhivă digitală este pus la dispoziția arhivei publice de pe o platformă software și dintr-o bază de date specifică, software de aplicație sau într-un format deschis. Documentele create digital trebuie să fie pregătite înainte de transfer într-un format adecvat. Formatul și Procedurile de conversie sunt stabilite de către Arhivele Publice în cooperare cu furnizorul de arhivă. Fișa arhivei digitale care urmează să fie transferată trebuie să fie într-unul dintre următoarele formate: 1) SGML, inclusiv XML; 2) PDF; 3) text simplu (Latin-1 ISO 8859-1, Latin-9 ISO 8859-15 sau UTF-8 cod de caractere ISO 10646), 4) TIFF, 5) PNG. Tabelele din foile de calcul și tabelele din bazele de date sunt convertite într-un câmp de date cu variabilă cu un separator format dintr-un simbol predefinit. În general, bazele de date sunt stocate în SQL și sub

---

¹⁶ <https://www.ra.ee/en/information-management/digital-records-with-a-long-term-retention-period/>

formă de text simplu.

În ultimii ani, Arhivele Naționale din Estonia au crescut substanțial volumul serviciilor oferite în cadrul arhivării. Pe lângă activitățile de sprijin pentru învățământul general și învățământul superior, și-au propus creșterea implicării arhivelor în educația adulților, extinzând totodată programele și persoanelor cu nevoi speciale.

Provocările majore cu care se confruntă Arhivele Naționale din Estonia se referă la sarcini complexe în societatea digitală în general și în cadrul de organizare. Două domenii de atenție au fost adoptate pe termen scurt: (1) Arhivele Naționale ca parte a e-guvernării într-o societate informațională și (2) Arhivele Naționale ca organizație deschisă și partener pentru comunitățile locale.

Ca parte a Strategiei educaționale 2021-2035¹⁷, instituția Arhivelor Naționale are oportunitatea de a contribui la dezvoltarea de căi de învățare flexibile și personalizate. Lumea arhivistică contemporană este din ce în ce mai orientată către comunitate. Din 2014 până în prezent, Arhivele Naționale din Estonia au implicat voluntari în îmbunătățirea metadatelor de arhivă, au lansat mai multe proiecte de informaționale cu sute de participanți și inițiative organizate care vizează publicul larg. Toate acestea sunt în continuă dezvoltare, într-o manieră controlată.

Accesul la arhivele publice este bine reglementat, într-un sistem care respectă valorile democratice, bineînțeles luându-se în calcul și restricțiile pentru acele documente care fac referire la date private, medicale sau civile, de apărare națională, care, în orice țară, nu se dau în cercetare decât după un termen bine stabilit.

---

¹⁷ https://www.ra.ee/wp-content/uploads/2021/04/strategy_nae_2024.pdf:https://www.ra.ee/wp-content/uploads/2021/04/strategy_nae_2024.pdf

CONSIDERAȚII PRIVIND SOLUȚIONAREA PETIȚIILOR REFERITOARE LA LEGEA 130/2020

Mariana-Loredana BARBU
Marius GAVRILĂ

Considerations on the Resolution of Petitions Relating to Law 130/2020

Abstract

Appearing as a reparative gesture for the descendants of former prisoners, Law 130/2020 brings into practice the resolution of petitions regarding it, complex situations, which extend the duration of their resolution. The limits of the archival fund available, as well as the requirements of the law, require special attention in the release of documents proving the status of a prisoner of war. The specific situations encountered during research require different methods of resolving requests. The presentation of the process of research and resolution of petitions regarding the proof of the quality of a prisoner of war comes as an opening to a universe of study, where exigency demands its rights and where personal interpretations are not allowed.

Keywords: archives, World War II, prisoner, Law 130/2020, descendant, petition, certificate

Prezentarea legilor în discuție

Publicarea în Monitorul Oficial, din noiembrie 2020, a Decretului-lege nr 118/30.03.1990, cu modificările și completările ulterioare, pentru Arhivele Militare Naționale Române, în mod special pentru Depozitul Central de Arhivă Pitești, a constituit demararea unui proces laborios și de durată, o luptă cu timpul și cu documentele.

Decretul 118 legiferează acordarea unor drepturi bănești persoanelor persecutate politic de dictatura instaurată începând cu 6 martie 1945 precum și celor deportate în străinătate sau constituite în prizonieri. Legea 130/2020¹, în vigoare din 08.11.2020², inițiativa președintelui în exercițiu în acel moment al Asociației Foștilor Deținuți Politici și secretar de stat, dl. Octav Bjoza, venea ca o măsură reparatorie față de urmașii celor ce suferiseră ani grei de detenție, introducând în rândul celor ce urmau a fi recompensați, pe urmașii de gradul întâi ai celor ce suferiseră ororile prizonieratului. Fiecare an de detenție al părintelui ce a avut de suferit fiind compensat material cu suma de 700 de lei lunar pentru fiecare urmaș cu excepția celor născuți după venirea din închisoare

---

¹ Publicată în Monitorul Oficial nr. 623/15.07.2020.

² <https://adevarul.ro/stiri-interne/evenimente/29000-de-romani-primesc-compensatii-uriase-2104823.html>, accesat la data de 04.08.2023.

sau prizonierat a părintelui, care au dreptul la o indemnizație lunară în cuantum de 50% din suma de care ar fi beneficiat părintele său decedat³.

Legea nr. 130 din 15 iulie 2020 pentru completarea art. 5 din Decretul-lege nr. 118/1990 privind acordarea unor drepturi persoanelor persecutate din motive politice de dictatura instaurată cu începere de la 6 martie 1945, precum și celor deportate în străinătate ori constituite în prizonieri⁴ introduce o completare la Decretul-lege nr. 118/1990⁵, în sensul în care se acordă unele drepturi copiilor foștilor deținuți politici, deportați, prizonieri ș.a.

În nota nr. 109/24.07.2020, a Asociației Foștilor Deținuți Politici din România (AFDPR), potențialii petenți erau îndrumați să depună un dosar cu actele necesare la Agențiile pentru Plăți și Inspecție Socială ale județelor de domiciliu ale acestora⁶, urmând ca acestea, după caz, să solicite acte suplimentare. În principal, trebuia depuse: o copie după actul de deces al veteranului, copie după actul de naștere și cel de identitate al solicitantului și o copie după actul de căsătorie (în cazul schimbării numelui). În notă, se specifică faptul că Legea 130/2020 completează art. 5 din Decretul-lege nr. 118/1990 și a intrat în vigoare de la data de 18.07.2020, după publicarea ei în Monitorul Oficial al României nr. 623, Partea I, din 15.07.2020.

Aplicarea legii a stârnit numeroase întrebări între potențialii îndreptățiți la despăgubirile stabilite de aceasta. Numeroasele situații particulare, precum lipsa unor înscrisuri care să confirme spusele petenților, au dat naștere la discuții pe forumurile juridice⁷. Pentru clarificare, casele județene de pensii, au făcut publice, pe scurt, noutățile aduse de Legea 130/2020 Decretului-lege nr. 118/1990⁸: „Urmare a publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 623/15.07.2020 a Legii nr. 130/2020, vă facem cunoscut că, prin acest act normativ, s-a extins categoria beneficiarilor Decretului-lege nr.118/1990, republicat, cu modificările și completările ulterioare, sens în care: ..., „făcându-se referirea la introducerea pe lista beneficiarilor a copiilor celor decedați, dispăruți, deportați, strămutați, prizonieri sau cu domiciliul forțat, fie că s-au aflat în acea perioadă într-una din situațiile: copil cu părinte decedat în timpul situațiilor descrise anterior, copil minor cu unul sau ambii părinți în situațiile menționate sau născut după încetarea acestora.

---

³ *Ibidem*.

⁴ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/227836>, accesat la data de 06.08.2023.

⁵ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/111378>, accesat la data de 06.08.2023.

⁶ <https://afdpr.ro/informativ/14806>, accesat la data de 06.08.2023.

⁷ <https://legeaz.net/forum/alte-acte-normative/10175-nelamurire-legea-130/2020>, accesat la data de 06.08.2023.

⁸ https://cjpgorj.ro/wp-content/uploads/2017/03/Comunicat-cu-privire-la-prevederile-Legii-nr-130_2020.pdf, accesat la data de 06.08.2023.

Înalta Curte de Casație și Justiție⁹, la solicitarea Tribunalului Dolj – Secția contencios administrativ și fiscal în Dosarul nr. 31/63/2021, a emis Decizia nr. 60/2021 în Dosarul nr. 1618/1/2021 pronunțată în ședința publică din 20.09.2021 și publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 1066 din 08/11/2021. Completul pentru dezlegarea unei chestiuni de drept din cadrul instanței fusese sesizat în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile prin care să se dea o rezolvare de principiu cu privire la următoarele chestiuni de drept:

„- Legea aplicabilă stabilirii dreptului copilului aflat în situația prevăzută de art. 5 alin. (7) din Decretul-lege nr. 118/1990 privind acordarea unor drepturi persoanelor persecutate din motive politice de dictatura instaurată cu începere de la 6 martie 1945, precum și celor deportate în străinătate ori constituite în prizonieri, astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 130/2020, este cea în vigoare la momentul formulării cererii de către copil sau cea de la data soluționării cererii de către agenția județeană de plăți și inspecție socială, respectiv forma modificată prin Legea nr. 232/2020?

– Dispozițiile art. 5 alin. (7) din Decretul-lege nr. 118/1990, în forma modificată prin Legea nr. 232/2020, se interpretează în sensul că dreptul copilului se va stabili prin reanalizarea dreptului părintelui la data depunerii cererii de către copil, urmând a se analiza dacă părintele s-ar afla la data depunerii cererii de către copil în una dintre situațiile prevăzute de art. 1 alin. (1) lit. a)-f) din Decretul-lege nr. 118/1990 și dacă la acel moment ar întruni condițiile prevăzute de acest act normativ pentru a beneficia de indemnizație sau se va ține cont de încadrarea părintelui în una dintre situațiile prevăzute de art. 1 alin. (1) lit. a)-f) din Decretul-lege nr. 118/1990, stabilită printr-o hotărâre emisă anterior pe numele său, și de faptul că hotărârile emise anterior datei de 31 iulie 1997 sunt acte administrative cu caracter jurisdicțional, care nu pot fi revocate conform deciziilor Curții Constituționale nr. 55/2000 și nr. 56/2000?”¹⁰

În răspunsul formulat, instanța supremă confirmă opinia instanței locale, conform căreia „actul normativ aplicabil stabilirii dreptului copilului aflat în situația prevăzută de art. 5 alin. (7) din Decretul-lege nr. 118/1990, astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 130/2020, este cel în vigoare la momentul formulării cererii de către acesta”. Practica judiciară transmisă de instanțe este unitară, în sensul că legea aplicabilă este cea în vigoare la momentul formulării cererii de către copil, interpretare concordantă și cu punctele de vedere exprimate de instanțe. Referitor la cea de-a doua întrebare – vizând modul de interpretare a dispozițiilor art. 5 alin. (7) din Decretul-lege nr. 118/1990, în forma modificată prin Legea nr. 232/2020, în sensul că stabilirea drepturilor

⁹ <https://www.iccj.ro/2021/11/09/decizia-nr-60-din-20-septembrie-2021/>, accesat la data de 07.08.2023.

¹⁰ *Ibidem*.

copilului trebuie realizată fie prin reanalizarea dreptului părintelui fie în raport cu drepturile părintelui stabilite printr-o hotărâre anterioară – se constată, de asemenea, că practica judiciară transmisă de instanțe, este unitară, statuând că dreptul copilului se va determina în raport cu drepturile părintelui, astfel cum au fost stabilite prin hotărârea anterioară, act administrativ cu caracter jurisdicțional care nu poate fi revocat, așa cum s-a statuat în jurisprudența Curții Constituționale (deciziile nr. 55/2000 și nr. 56/2000).

În vederea clarificării metodologiei de aplicare a Decretului-lege 118/1990 privind acordarea unor drepturi persoanelor persecutate din motive politice de dictatura instaurată cu începere de la 6 martie 1945, precum și celor deportate în străinătate ori constituite în prizonieri, republicat pe site-ul Casei Naționale de Pensii Publice¹¹, sunt schematizate elementele importante ale acestei legi, astfel încât potențialii beneficiari să poată ușor înțelege și interpreta actul legislativ.

Se prezintă categoriile de beneficiari:

A. Persoana care, după data de 6 martie 1945, a fost persecutată din motive politice, după cum urmează:

- a executat o pedeapsă privativă de libertate în baza unei hotărâri judecătorești rămasă definitivă, sau a fost lipsită de libertate în baza unui mandat de arestare preventivă pentru infracțiuni politice;
- a fost privată de libertate în locuri de deținere în baza unor măsuri administrative sau pentru cercetări de către organele de represiune;
- a fost internată în spitale de psihiatrie;
- a avut stabilit domiciliu obligatoriu;
- a fost strămutată într-o altă localitate;
- a participat în acțiuni de împotrivire cu arma în mână și de răsturnare prin forță a regimului comunist până la data de 31 decembrie 1964;
- a fost deportată în străinătate după 23 august 1944;
- a fost constituită în prizonier de către partea sovietică după data de 23 august 1944 ori, fiind constituită ca atare înainte de această dată, a fost reținută în captivitate după încheierea armistițiului, indiferent de locul reținerii.

B. Soțul supraviețuitor:

- al persoanei decedate în luptele cu organele de represiune comunistă, în răcoale țărănești ori decedat, din categoria celor dispăruți sau exterminați în timpul detenției, internați abuziv în spitale de psihiatrie, deportați, prizonieri sau cărora li s-a stabilit domiciliu obligatoriu, dacă ulterior nu s-a recăsătorit;
- al persoanei decedate după ieșirea din închisoare, din spitalul de psihiatrie, după întoarcerea din strămutare, din deportare, din prizonierat sau

---

¹¹ <https://www.cnpp.ro/indemnizatii-prevazute-de-legi-cu-caracter-special>, accesat la data de 06.08.2023.

după încetarea măsurii de stabilire a domiciliului obligatoriu, dacă ulterior nu s-a recăsătorit;

- al persoanei decedate în condițiile de mai sus și care, din motive de supraviețuire, a fost nevoit (nevoită) să divorțeze de cel închis, internat abuziv în spitale de psihiatrie, deportat, prizonier, strămutat sau căruia i s-a stabilit domiciliu obligatoriu, dacă nu s-a recăsătorit și dacă poate face dovada că a conviețuit cu victima până la decesul acesteia.

C. Copiii:

1. Copilul celui decedat, dispărut sau exterminat în timpul luptelor cu organele de represiune comunistă, în răskoale țărănești, în timpul detenției, internării abuzive în spitale de psihiatrie, în timpul aplicării măsurii domiciliului obligatoriu, strămutării, deportării sau prizonieratului;

2. Copilul minor la data căsătoriei părintelui său cu persoana aflată în una dintre situațiile prevăzute la lit. A și care a fost crescut de către părintele beneficiar de indemnizație;

3. Copilul minor la data la care unul sau ambii părinți s-au aflat în una dintre situațiile prevăzute la lit. A, precum și copilul născut în perioada în care unul sau ambii părinți s-au aflat în una dintre situațiile prevăzute la lit. A;

4. Copilul născut după încetarea situațiilor prevăzute la lit. A;

5. Copilul celui decedat după eliberarea din detenție, internare abuzivă în spitale de psihiatrie, după ridicarea măsurii domiciliului obligatoriu, strămutare, deportare sau prizonierat, în situația în care părintele său, deși ar fi avut dreptul, nu a beneficiat de prevederile decretului-lege.

Drepturile acordate potrivit legii, sunt:

- indemnizație lunară acordată titularului în funcție de perioada de persecuție din motive politice (ani, luni, zile);

- indemnizație lunară în sumă fixă, pentru soțul supraviețuitor;

- indemnizație lunară în sumă fixă, pentru copilul prevăzut la lit. C, pct. 1;

- indemnizație lunară în același quantum cu indemnizația de care ar fi beneficiat părintele, pentru copilul prevăzut la lit. C, pct. 2, pct. 3 și pct. 5;

- indemnizație lunară în quantum de 50% din indemnizația de care ar fi beneficiat părintele, pentru copilul prevăzut la lit. C, pct. 2, pct. 4 și pct. 5.

În situația în care o persoană se încadrează pentru a primi mai mult de o indemnizație, pentru respectarea spiritului legii, cel în cauză are dreptul de a opta la indemnizația mai avantajoasă:

Copilul care s-a aflat atât în situațiile prevăzute la lit. C, cât și în una dintre situațiile prevăzute la lit. A beneficiază de indemnizația lunară al cărei quantum este mai mare.

În situația în care ambii părinți ai copilului prevăzut la lit. C au beneficiat de indemnizație lunară se va acorda indemnizația al cărei quantum este mai mare.

Soțul supraviețuitor care s-a aflat și în una dintre situațiile prevăzute la lit. A beneficiază de indemnizație lunară al cărui quantum este mai mare.

Alte facilități prevăzute de lege:

a) asistență medicală și medicamente, în mod gratuit și prioritar, atât în tratament ambulatoriu, cât și pe timpul spitalizărilor;

b) transport urban gratuit cu mijloacele de transport în comun aparținând societăților cu capital de stat sau privat (autobuz, troleibuz, tramvai, metrou); în cazul societăților cu capital privat, costul abonamentelor de transport se decontează integral de la bugetul local al unității administrativ-teritoriale în a cărei rază domiciliază beneficiarul;

c) douăsprezece călătorii gratuite, anual, pe calea ferată română, la clasa I, pe toate categoriile de trenuri de persoane, cu mijloace de transport auto sau cu mijloace de transport fluviale, după caz, la alegere, folosirea acestora fiind posibilă și de către însoțitori, membri de familie, în cadrul numărului de călătorii stabilit pentru titular;

d) un bilet pe an, gratuit, pentru tratament într-o stațiune balneoclimaterică;

e) în cadrul numărului de călătorii stabilit pentru titulari conform lit. b) și c), aceștia le pot folosi și pentru însoțitori. Tichetele de călătorie gratuite pot fi ridicate și utilizate și de către soțul/soția sau de către alte persoane mandatate de titulari să le reprezinte interesele, pe bază de împuternicire cu dată certă, însoțită de o copie a actului de identitate al titularului tichetului, nefiind necesară prezența titularului la momentul realizării călătoriei;

f) prioritate la instalarea unui post telefonic, precum și scutire de plata taxei de abonament;

g) acordarea la cerere, cu titlu gratuit, a unui loc de veci.

Persoanele prevăzute la lit. A beneficiază și de:

a) prioritate la repartizarea de către consiliile locale a unei locuințe din fondul locativ de stat;

b) prioritate la acordarea, prin unitățile CEC Bank, de credite avantajoase pentru cumpărarea, construirea sau repararea de locuințe proprietate personală; acordarea creditului se va face în condițiile prevăzute de Legea locuinței nr. 114/1996, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

Fiecare an de detenție sau internare se consideră ca vechime în muncă un an și șase luni. Perioadele de strămutare și domiciliu obligatoriu constituie vechime în muncă, dacă persoanele în cauză fac dovada că nu au putut să se încadreze în muncă în funcții pentru care aveau pregătirea profesională.

Se consideră vechime în muncă și perioada în care o persoană aflată într-una dintre situațiile prevăzute la lit. A (cu excepția situației în care a fost deportată sau constituită în prizonier după data de 23 august 1944) nu s-a putut încadra ca urmare a unei invalidități de gradul I sau II survenite în timpul în

care s-a aflat în acea situație sau, ulterior, dacă dovedește că aceasta s-a produs din cauza ori în legătură cu persecuția la care a fost supusă.

Persoanele care fac dovada, prin hotărâre judecătorească de constatare, că nu au putut să-și exercite profesia sau, după caz, ocupația pe perioada în care au fost persecutate sau urmărite din motive politice beneficiază de vechime în muncă pe perioada în care s-au aflat în atare situație.

Instituția competentă în a se pronunța asupra calității de beneficiar al Decretului-lege nr. 118/1990, republicat, cu modificările și completările ulterioare este agenția teritorială pentru plăți și inspecție socială.

Agențiile teritoriale pentru plăți și inspecție socială sunt obligate să se pronunțe asupra cererii de dobândire a calității de persoană persecutată din motive politice printr-o decizie motivată.

Casele teritoriale de pensii pun în plată drepturile stabilite prin decizie de către agențiile teritoriale pentru plăți și inspecție socială.

Drepturile se acordă de la data de 1 a lunii următoare depunerii cererii și se plătesc titularului sau mandatarului desemnat de acesta prin procură specială pentru încasarea drepturilor respective, în funcție de opțiune sau la cererea beneficiarului în contul curent/contul de card deschis la o bancă comercială sau altă instituție financiară cu care CNPP are în acest sens convenție.

Ca excepție, prevederile decretului-lege nu se aplică persoanelor condamnate pentru infracțiuni contra umanității sau celor în cazul cărora s-a dovedit că au desfășurat o activitate fascistă și/sau legionară în cadrul unei organizații sau mișcări de acest fel, precum și copiilor acestora.

Beneficiază de prevederile legii și persoanele care nu mai au cetățenia română, indiferent de domiciliul acestora dacă îndeplinesc condițiile prevăzute de lege. Persoanele care au domiciliul în străinătate, pot depune cererea personal, la agențiile pentru plăți și inspecție socială județene, respectiv a municipiului București, în funcție de ultimul domiciliu din România sau prin mandatar desemnat prin procură specială, la agențiile teritoriale în a căror rază teritorială domiciliază mandatarul.

Context general

Într-un interviu¹², col. Liviu Corciu, directorul Arhivelor Militare Naționale Române, amintea că au fost două mari momente care au generat sute de mii de prizonieri de război: momentul Stalingrad (Intervalul 19.11.1942 – 02.02.1943, în care are loc încercuirea și lichidarea trupelor Axei la Stalingrad

---

¹² <http://presamil.ro/o-noua-cursa-contra-cronometru-la-arhivele-militare/>, accesat la data de 04.08.2023.

și la Cotelul Donului¹³) și momentul 23 august 1944. Copiii acestor prizonieri li se adresează Legea 130/2020.

Subliniind impactul asupra desfășurării activităților curente, col. ing. Marian Olteanu, comandantul Depozitului Central de Arhivă „General Grigore Constandache” Pitești, arată că maximum numărului de petiții înregistrate pe subiectul prizonieratului, a fost atins în lunile iulie-august 2021 cu aprox. 8500 de cereri înregistrate într-o lună¹⁴.

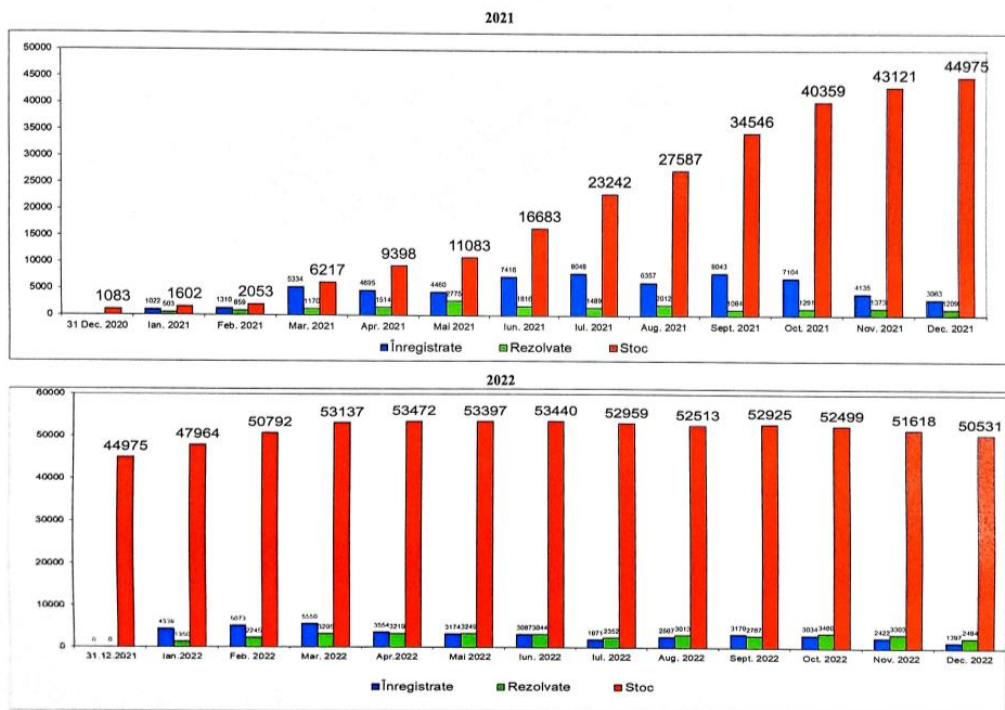

Fig. 1 Dinamica intrărilor și a rezolvărilor petițiilor referitoare la Legea 130/2020¹⁵ pentru anii 2021 și 2022.

Având în vedere aflusul mare de solicitări, în încercarea de a găsi resursa umană necesară procesării unui asemenea volum, s-au luat măsuri de reducere sau chiar de sistare a unor activități arhivistice și chiar de creare, prin angajare din resursă externă, a unui ștat-anexă, format din 60 de persoane. În

¹³ Laurențiu Constantiniu, Vitalie Vărat, Simion Iurac (trad.), *Prizonieri de război români în Uniunea Sovietică: documente: 1941-1956*, București: Monitorul Oficial R.A., 2013, p. XX.

¹⁴ <http://presamil.ro/o-noua-cursa-contra-cronometru-la-arhivele-militare/>, accesat la data de 04.08.2023.

¹⁵ *Ibidem*.

momentul de față, în mecanismul rezolvării acestor petiții sunt angrenate, în cadrul Depozitului Central de Arhivă Pitești, un număr de 115 persoane.

La momentul redactării prezentului studiu, august 2023, se rezolvă cereri înregistrate în luna ianuarie 2022, cu o rată de soluționare de aproximativ 3500 de cereri/lună, în contextul în care numărul celor care se primesc în fiecare lună nu a scăzut sub 3000 de cereri. Nu doar volumul mare de muncă îngreunează rezolvarea acestor petiții, ci și informațiile pe care solicitanții le prezintă în cuprinsul cererilor lor îngreunează adeseori identificarea rapidă a veteranului în cauză. Astfel, se transmit uneori acte insuficiente pentru identificarea persoanei pentru care se cere stabilirea statutului de prizonier de război (lipsa unor documente de naștere pentru a se putea identifica data și locul nașterii), neconcordanțe între documentele oficiale prezentate (din certificatul de deces al veteranului rezultă o anumită dată de naștere, dar care coroborată cu vârsta acestuia la data nașterii copilului care a trimis solicitarea, arată că undeva s-au pierdut niște ani). O altă situație este dată de discrepanța între locul nașterii și domiciliul avut la data încorporării (fiind vorba de județe diferite) sau chiar schimbarea de nume între cele două momente (persoana are un anumit nume la naștere, apoi unul dintre părinți se recăsătorește, iar copilul va purta un alt nume după aceea și va fi luat în evidențele militare cu noul său nume, total diferit de numele avut la naștere). Sunt situații în care recruții s-au prezentat pentru încorporare ca voluntari, deci la vârste mult mai mici decât a contingentului corespunzător¹⁶, cu perioade cuprinse între 1 și 4 sau chiar 5 ani. Cum aceste date nu sunt întotdeauna cunoscute de către solicitanți, cei desemnați în rezolvarea respectivei petiții se văd în imposibilitatea identificării veteranului în cauză. Se trece atunci la solicitarea către petent pentru a oferi date suplimentare, lucru ce prelungește termenul de rezolvare. O limitare puternică a identificării unor date despre unii veterani este în cazul celor născuți anterior anului 1900, deoarece informațiile despre aceștia sunt adeseori lipsă sau extrem de lacunare nefăcând posibil identificarea situației militare solicitate. De aceea, se pune în vedere petentului să se adreseze Serviciului Județean al Arhivelor Naționale pe a cărei rază de competență se află localitatea în care s-a născut sau a domiciliat veteranul, în încercarea de a afla date despre o eventuală întoarcere din prizonierat care să fi fost înregistrată în actele primăriei respectivei localități care l-a luat în evidență la momentul întoarcerii în țară.

Metodologia de rezolvare a petițiilor al căror obiect îl reprezintă statutul de prizonier

După verificarea admisibilității cererii, aceasta se înregistrează, primind un număr de ordine și se distribuie personalului abilitat. Pe o coală separată,

---

¹⁶ Contingentul este calculat după formula: $ctg = \text{anul nașterii} + 22$ (vârsta obișnuită a recrutării în acea perioadă).

numită *matcă*, se trece numărul cererii, data înregistrării acesteia și numele veteranului pentru care se solicită eliberarea unui certificat cu perioada de prizonierat sau eliberarea unei adeverințe cu situația militară a acestuia. Imediat sub aceste date se înscriu, în ordine: localitatea de naștere a veteranului, contingentul, denumirea Cercului de Recrutare¹⁷ care l-a încorporat și numele unității teritoriale din care făcea parte respectiva localitate (în trecut, *plasă*), precum și data nașterii și prenumele părinților persoanei respective.

Având în vedere transformările administrative pe care le-a suferit teritoriul național de-a lungul timpului, este deosebit de important de stabilit cărui vechi județ aparținea localitatea de naștere a veteranului, cunoscut fiind faptul că limitele județelor din prezent nu corespund celor din perioada interbelică. O altă dificultate în identificarea Cercului de Recrutare este dată de faptul că, adeseori, componența actuală a comunelor diferă mult în prezent față de perioada cercetată, fiind întâlnite situații în care un sat sau un cătun făcea parte din alt județ față de restul comunei din prezent sau când, în situațiile când o anumită localitate se afla la granița unor județe, ea să apară pe lista localităților ambelor județe, identificarea persoanei căutate făcându-se după elementele suplimentare oferite de cererea petentului (data de naștere, prenumele părinților, numărul actului de naștere, denumirea unităților militare din al căror efectiv a făcut parte ș.a.).

Prima sursă de cercetare este **registru control-nominal** cu evidența rezerviștilor corespunzător contingentului din cadrul Cercului de Recrutare pe raza căruia se afla localitatea de naștere a veteranului. Acestea sunt niște registre care cuprind, deseori, în ordine alfabetică, pe sate și comune, numele persoanelor născute într-un anumit an, începând cu anul 1901. Apar situații în care din actele depuse în cuprinsul cererii reiese o anumită localitate de naștere, dar în cadrul cercetării este identificată o alta. Acest lucru se poate datora fie schimbării între timp a denumirii respectivei localități, fie datorită faptului că pe certificatul de deces este trecut numele comunei de naștere, iar cercetarea descoperă denumirea satului din cadrul acelei comuni înscrise în actul oficial. Nu de puține ori, între locul nașterii și domiciliul avut la data încorporării există serioase discrepanțe, datorate fie mutării familiei dintr-o parte în alta a țării, fie completării eronate a unor documente. În aceste situații, de ajutor fiind actele de naștere ale petenților, copiii veteranilor, care aruncă o oarecare lumină asupra schimbărilor survenite. Se întâlnesc și situații în care în actele de deces este dat un anumit an de naștere a persoanei, dar care coroborat cu vârsta tatălui petentului (ce apare în unele certificate de naștere mai vechi), indică o scăpare în completarea actelor de stare civilă.

Registrele control-nominal sunt organizate, în general, pe zone administrative (numite în trecut *plase*) și pe localități, pe mai multe volume,

¹⁷ În prezent cunoscute ca Centre Militare Județene.

oferind date antropometrice (tală, greutatea, înălțimea, culoarea ochilor, forma feței, culoarea părului și prezența unor semne particulare), numărul matricol¹⁸, data și locul nașterii, numărul actului de stare civilă, prenumele părinților, data încorporării și arma pentru care a fost înscris. Tot în aceste registre sunt trecute datele cu mutațiile importante survenite de-a lungul activității militare (participarea pe front, rănirea, dispariția sau înapoierea din dispariție), precum și denumirea unităților din al căror efectiv a făcut parte respectiva persoană. Un contingent poate conține până la câteva mii de nume de persoane, în funcție de cât de mare era județul atunci.

Un mare impediment în identificarea întregii situații militare este dat, uneori, de puținătatea datelor înscrise sau de pierderea în timp a unor informații ce au fost notate pe bilețele atașate care s-au desprins ulterior. În primul caz vorbim, în mod special, de județele ce au făcut parte, la un moment dat, din teritoriul altor state (Ungaria, pentru Transilvania, Rusia, pentru partea de vest și nord sau Bulgaria, pentru sudul Dobrogei), unde apare deseori mențiunea „rămas în teritoriul cedat...”. Astfel, pentru completarea informațiilor, se vor accesa alte surse, ceea ce duce inevitabil la prelungirea timpului de rezolvare a cererii.

Nu puține au fost cazurile când notațiile inexacte au dus la rezultate, în primă instanță, eronate, aici intervenind experiența și chiar flerul cercetătorului pentru lămurirea unor aspecte. Având în vedere că majoritatea cererilor conțin o copie după certificatul de deces al veteranului, sunt situații când numele localității de naștere al acestuia a fost înregistrat greșit, o diferență de litere sau chiar de diacritice putând da rezultate total diferite, o localitate aparținând unui județ sau altuia. În situația când persoana căutată nu a fost identificată în cadrul contingentului respectivului cerc de recrutare, se analizează locul nașterii copilului, al petentului. Totodată, se întâlnesc situații în care între actele oficiale și evidențele militare sunt diferențe de ani de naștere. O dată din finalul lunii decembrie poate fi înregistrată ca fiind la începutul lunii ianuarie sau invers, ceea ce schimbă anul contingentului. La acestea se adaugă schimbările de nume prin înregistrare eronată sau traduceri în cazul persoanelor aparținând minorităților naționale. Dacă o astfel de schimbare datorată traducerii se suprapune și cu o înfiere, deja lucrurile sunt complicate, uneori ajutând înregistrarea numelui mamei nu doar cu prenumele, ci și cu vechiul nume de familie.

A doua sursă de informații este dată de **dosarele cu foi matricole** născuți în anul respectiv din cadrul fondului de arhivă al aceluiași cerc de recrutare unde au fost cercetate registrele control-nominal. Acestea sunt dosare cu evidență mult mai amplă a mutațiilor survenite de-a lungul carierei militare a

---

¹⁸ Număr unic pe contingent și cerc de recrutare, număr pe care persoana îl va purta de-a lungul întregii sale cariere militare.

persoanei, dar nici ele nu pot oferi, deseori, o imagine completă a tuturor mutațiilor survenite. Nu de puține ori, ele conțin doar data dispariției/căderii în captivitate, fără a specifica partea beligerantă sau data înapoierii, ceea ce necesită continuarea cercetărilor.

Registrele control model „I” oferă o imagine a membrilor contingentului, adeseori, clasificate după armele sub care veteranii au luptat, aceștia fiind înregistrați în ordine nealfabetică.

Registrele control model 1945 sunt registre, uneori aranjate în ordine alfabetică, cu sau fără opis¹⁹, pentru întreg contingentul, ce prezintă doar cele mai importante date de identificare ale veteranului (nr. matricol, nume și prenume, data și locul nașterii, precum și prenumele părinților), dar care ajută la confirmarea sau infirmarea anumitor mutații (se dau uneori date diferite pentru aceeași mutație survenită sau nu se poate descifra data sau conținutul înscrisului care într-o altă sursă nu era lizibilă).

În cazul cadrelor militare cu un anumit grad, evidența situațiilor militare sunt înregistrate în **dosare model G**. Acestea conțin date despre veteranii care nu au **dosare personale** (cei ce au astfel de dosare au avut un grad superior și, de obicei, o anume funcție), aranjați în ordine nealfabetică și în ani neconsecutivi. Un cerc de recrutare poate avea până la 30-40 de astfel de dosare, iar în lipsa unor date despre un anume veteran (fie în cererea petentului sau în celelalte surse consultate), în situația în care nu a fost identificat în cadrul contingentului respectivului cerc, adesea sunt cercetate, ceea ce prelungește considerabil timpul de rezolvare a respectivei cereri.

Sursele amintite sunt considerate surse primare de informații. O a doua categorie de surse, care vin și aduc un plus cu privire la mutațiile survenite în cadrul activității militare a persoanei cercetate, este dată de **registrele control ale unităților de luptă**, organizate pe contingente și pe arme. În cadrul acestor dosare sunt înscrși militarii ce au servit în cadrul diferitelor arme, aranjați în ordine nealfabetică și pe diferite cercuri de recrutare. Au fost situații în care în înregistrările primare nu apăreau indicii cu privire la dispariția respectivului soldat, dar în cadrul acestor registre, având în vedere că ele conțin strict mutațiile consemnate în timpul în care persoana a făcut parte din efectivul respectivei unități militare, printre alte consemnări să apară și indicii cu privire la dispariția sau căderea în captivitate. În cazul în care dispariția a fost cauzată de rățacirea pe front, va fi consemnată și întoarcerea la unitate. Dacă a fost vorba de dezertare, poate apărea înapoierea dar, de obicei, înapoierea se făcea la Cercul Teritorial²⁰ unde cel în cauză era judecat de o comisie ce clarifica situația militară, nu puține fiind cazurile în care cei considerați dezertori de fapt fuseseră capturați de inamic sau cei considerați căzuți în dispariție sau căzuți în

¹⁹ Index alfabetic al numelor persoanelor înregistrate într-un dosar.

²⁰ După anul 1943, cercurile de recrutare vor purta această denumire.

captivitate să fi fost dezertori. Comisiile erau în măsură să clarifice aceste aspecte.

În cazul în care este consemnată o cădere în captivitate în sursele consultate amintite, dar nu este înscrisă și înapoierea din captivitate, atunci se consultă surse cu o complexitate deosebită. Vorbim aici de **fondurile de arhivă ale diferitelor cercuri teritoriale** sau ale **comandamentelor teritoriale**, care conțin, pe ani și, uneori, pe contingente, tabele sau declarații ale celor înapoiți din prizonierat. Nu toate cercurile teritoriale au **dosare de prizonieri** cu evidența acestora. În situația în care din cuprinsul cererii sau al datelor identificate se poate deduce anul înapoierii din captivitate, se cercetează documente cu privire la acel an (ne referim la perioada 1945-1948, 1949. Pentru anii 1950, 1951 consemnările nefiind complete, petenții sunt îndrumați să se adreseze cu o cerere și Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității).

Una dintre marile dificultăți este atunci când, la nivelul unor cercuri teritoriale, în dreptul datelor cu privire la înapoierea din dispariție/prizonierat, nu este consemnată partea beligerantă al cărei prizonier a fost, înscrisurile limitându-se la a consemna sintagme de genul „înapoiat și prezentat cerc, lăsat vatră”, „înapoiat din dispariție, clarificat situația militară și lăsat vatră”, „înapoiat de pe frontul de est”, „înapoiat din prizonierat” etc.

Exigențele legii nu permit nicio interpretare cu privire la locul deținerii în captivitate, acesta putând fi Germania sau URSS. Se întâlnesc situații în care tabelul conține, în titlul său, ambele țări ca deținătoare a soldaților înapoiți din captivitate, dar fără a face o distincție între cele două. În aceste cazuri, de mare folos, dar nu întotdeauna, fiind **registrele cu ordine de zi ale cercurilor teritoriale**, în care sunt consemnate toate evenimentele petrecute într-o anumită dată pe raza respectivului cerc. Înapoierea din captivitate într-o anumită dată poate fi înscrisă în aceeași zi în aceste registre, precizând sau nu locul de unde se înapoiază veteranii sau poate fi consemnată la o distanță de luni sau ani chiar, din diferite motive, dintre care amintim întârzierea prezentării la respectivul cerc a fostului militar pentru a declara revenirea în țară. Au fost întâlnite cazuri în care prezentarea s-a făcut la distanță de câteva luni sau chiar ani de la momentul întoarcerii în țară. În cazul celor ce nu s-au prezentat, din varii motive, la cercurile teritoriale pentru clarificarea situației militare sau în cazul celor despre care nu sunt indicii pe baza cărora să se poată deduce anul revenirii din captivitate, în lipsa altor date descoperite, petenții sunt îndrumați să se adreseze serviciilor județene ale Arhivelor Naționale pe raza cărora erau primăriile de domiciliu ale celor întorși în țară.

În dorința de a ajuta la clarificarea situațiilor în care nu se poate stabili partea beligerantă al cărei prizonier a fost militarul avut în cercetare, se consultă **jurnalele de operații ale unităților** din care acesta a făcut parte la un anumit moment, căutând a se afla, în jurul datei dispariției, contra cărui inamic era

aceasta angrenată în luptă. Din datele prezentate succint reiese complexitatea determinării datelor cerute și așteptate de petenți. Fiecare cerere are un anumit grad de complexitate și de individualitate, puține fiind cazurile în care sursele primare conțin toate datele necesare întocmirii unui certificat cu perioada de prizonierat a persoanei pentru care se solicită acest lucru.

Spațiul este insuficient pentru a prezenta toate situațiile întâlnite. Uneori este consemnată doar data înapoierii din prizonierat, cu specificarea sau nu a țării din care se întoarce, dar neputând fi identificată nicio dată de cădere în captivitate. Alteori apare consemnată informația că persoana în cauză a fost judecată de comisia de triere a prizonierilor și a fost declarată vinovată de căderea în captivitate la inamic, lucru care va determina aprofundarea cercetărilor pentru stabilirea motivului vinovăției (dezertare la inamic sau vinovată de întârziere în prezentarea la cerc pentru clarificarea situației militare) sau dacă a desfășurat activități contra statului român (legionari, naziști).

O categorie aparte de prizonieri o constituie cei ce au fost înrolați în cadrul unor divizii ce au fost puse să lupte contra forțelor române sau a celor aliate forțelor românești. Vorbim aici despre Divizia „Tudor Vladimirescu” și Divizia „Horea, Cloșca și Crișan”, constituite din prizonieri români aflați în lagărele rusești.

Divizia Tudor Vladimirescu a fost una din cele două divizii de voluntari români constituită în U.R.S.S. la data de 15 octombrie 1943²¹, în principal din prizonieri de război români, care aveau de ales între a fi prizonieri în Gulag sau să treacă de partea Aliaților (crimă de înaltă trădare pe timp de război). Divizia a fost constituită din inițiativa lui Iosif Vissarionovici Stalin, de drept ca o parte a armatei române, dar de fapt ca o parte a armatei sovietice, o unealtă de propagandă și de pregătire a instaurării comunismului în România. Încă de la constituire, divizia făcea parte din sistemul sovietic militar și doar după instaurarea deplină a comunismului în România devine parte a sistemului militar românesc.

La 30 decembrie 1947, militarii Diviziei „Tudor Vladimirescu” au participat, alături de voluntari comuniști, la lovitura de stat care a răsturnat ilegal ordinea constituțională în România, înlocuind Garda Regală de la Palatul Elisabeta, ce fusese arestată. Având în vedere activitatea acestei divizii, prizonierii români care au făcut parte din rândurile sale și urmașii acestora, nu pot beneficia de prevederile legilor care sunt supuse atenției în materialul prezent.

Divizia Horea, Cloșca și Crișan²² a fost cea de a doua divizie de voluntari români constituită în U.R.S.S., cu scop exclusiv propagandistic, din prizonieri de război români, care au fost forțați să treacă de partea inamicului (crimă de înaltă trădare pe timp de război) și comuniști români refugiați în

²¹ https://ro.wikipedia.org/wiki/Divizia_Tudor_Vladimirescu, accesat la data de 06.08.2023.

²² Ibidem.

U.R.S.S. Divizia nu a participat la nici o luptă, aceștia jucând doar un rol activ în procesul de trecere la comunism în România. Necombatanța ostașilor încadrați în rândurile acestei divizii face ca astăzi, urmașii acestora, să poată beneficia de legile ce reglementează statutul prizonierilor de război.

Emiterea de documente justificative cu privire la perioada de prizonierat

Documentele întocmite ca răspuns la petițiile primite din partea cetățenilor sunt reglementate de Instrucțiunile privind activitatea de arhivă la creatorii și deținătorii de documente, aprobate de conducerea Arhivelor Naționale prin Ordinul de zi nr. 217 din 23 mai 1996²³ care conține, la art. 45-48, precizări referitoare la formele de folosire a documentelor de către creatorii și deținătorii acestora. Pe baza documentelor deținute, creatorii și deținătorii de arhivă, eliberează, la cerere, persoanelor fizice sau juridice, **certificate, copii și extrase** de pe documentele pe care le dețin²⁴ și care se referă la drepturile petenților în concordanță cu cererile acestora.

Pentru ca actele eliberate de pe documentele din depozitele de arhivă să poată fi folositoare scopurilor solicitate de către petiționari, este necesar ca ele să răspundă și să clarifice datele cerute, să reflecte baza documentară și să poarte elementele de autentificare prevăzute de legislația în vigoare²⁵.

Având în vedere forța juridică a actelor doveditoare eliberate, se cere celui ce le întocmește o cunoaștere temeinică a legislației în vigoare, a surselor documentare precum și o capacitate sporită de analiză care să nu permită vreo neconcordanță între datele înscrise în documentele eliberate și cele din baza documentară studiată.

Certificatul este un document oficial ce include un ansamblu de date, prin care se atestă solicitantului o situație sau se conferă anumite drepturi. Acesta cuprinde o expunere exactă și clară a datelor rezultate din documente care sunt în directă legătură cu obiectul cercetării. În cuprinsul acestuia se indică numai datele existente, fără să se întrească perioadele pentru care nu există documente²⁶. Perioadele pentru care lipsesc documentele sau în care nu se găsește înscris numele solicitantului se menționează în adresa de expediere a certificatului. În certificat se indică denumirile documentelor din care s-au extras elementele necesare întocmirii acestuia și datele cuprinse în aceste documente. În conținutul său nu sunt expuse concluziile personale, interpretări sau generalizări în legătură cu conținutul documentelor cercetate. Datele se expun în ordinea cronologică identificată.

²³ http://arhivelenationale.ro/site/download/acte_normative/Instructiuni-pentru-creatorii-de-arhiva.pdf, accesat la data de 07.08.2023.

²⁴ *Acte normative privind arhivele*, (Edit.) Asociația Arhiviștilor „David Prodan” Cluj-Napoca, Filiala Sălaj, Zalău, 1996. p. 22.

²⁵ Laurențiu Mera, *Îndreptar arhivistic*, Ed. A III-a, Cluj-Napoca: Aronda, 2007, p. 156.

²⁶ *Ibidem*, pp. 157-158.

Redactarea certificatului se face pe baza unui referat scris pe spatele cererii, cu cerneală. Referatul se întocmește, se datează și se semnează de către persoana care a făcut cercetarea. El cuprinde denumirea fondului cercetat și cotele unităților arhivistice cercetate (anul și numărul din inventar). În cazul în care, la cererea petiționarului sau din dispoziția conducerii unității creatoare sau deținătoare, în situația unei recercetări a documentelor, se găsesc noi date, se poate elibera un nou certificat, menționându-se toate datele, inclusiv cele din certificatul anterior care se va anula și reține. În cazul în care în arhivă nu se găsesc date cu privire la obiectul cererii, această situație se comunică în scris solicitantului: dacă se cunoaște unitatea deținătoare a documentelor ce fac obiectul cererii, cererea în original se trimite spre rezolvare respectivei unități, comunicându-i-se și solicitantului acest lucru. Persoana care a întocmit referatul și șeful său ierarhic poartă răspunderea asupra exactității datelor comunicate²⁷.

Întocmirea certificatului cere o atenție deosebită în cazul numelui, care în unele situații nu corespunde cu cel din documente datorită schimbării lui ulterioare prin căsătorie sau alte împrejurări. Certificatul va reda numele așa cum rezultă din documente pentru fiecare perioadă atestată. În unele cazuri, nepotrivirile de nume se datorează completării greșite de către persoanele care au întocmit documentele la timpul respectiv. În aceste cazuri numele este redat întocmai ca în documente, urmând ca solicitantul să-și clarifice situația prin act notarial.

Soluționarea petițiilor în cadrul Depozitului Central de Arhivă Pitești

La nivelul instituției au fost elaborate proceduri pentru fluidizarea activității de soluționare a petițiilor. Acestea sunt menite să respecte principiul transparenței, legalității, imparțialității, confidențialității precum și dreptul oricărei persoane de a adresa cereri instituțiilor. Aceste mecanisme previn eliberarea actelor cu privire la persoane unor terțe persoane care nu fac dovada că sunt îndreptățite, mandatate sau că reprezintă interesele unei anumite persoane. Se asigură astfel respectarea vieții private a cetățenilor, evitându-se difuzarea de documente conținând date și informații legate de o anumită persoană aflată, la un moment dat, la tratament în unitățile de asistență medicală militară sau civilă, precum și a datelor cu caracter personal privind starea de sănătate, problemele de diagnostic, prognostic, tratament, circumstanțe în legătură cu boala și cu alte diverse fapte, inclusiv rezultatul autopsiei, fără acordul persoanei în cauză, iar în cazul în care aceasta este decedată, fără acordul familiei sau al persoanelor îndreptățite, precum și difuzarea sau utilizarea corespondenței, manuscriselor sau a altor documente personale, inclusiv a datelor privind domiciliul, reședința precum și numărul de telefon al

---

²⁷ *Acte normative*, p. 22.

unei persoane sau al membrilor familiei sale, fără acordul persoanei căreia acestea îi aparțin sau care, după caz, are dreptul de a dispune de acestea.

Petițiile se primesc printr-una din următoarele modalități: plic trimis prin serviciile poștale ale S.A. Poșta Română, C.D.C., fax sau poștă electronică. Acestea sunt înregistrate în evidența informatizată a unității, sunt clasificate pe problematice trecând numărul fiecăreia în colțul dreapta sus cu adnotările de rigoare privind istoricul petiționarului (numărul și datele de înregistrare ale cererilor anterioare ale acestuia sau ale altor persoane cu privire la același veteran). Răspunsurile se trimit prin aceleași căi prin care au fost primite cererile. După înregistrare, petițiile sunt date în lucru și repartizate în mod aleatoriu colectivelor de angajați, în ordinea înregistrării acestora la compartimentul Rezolvare Petiții. După înregistrarea cererii, este generată o adresă prin care petentul este informat despre numărul de înregistrare al cererii, despre numărul mare de petiții sosite pe adresa instituției și, în funcție de documentele anexate cererii, i se comunică și alte căi de rezolvare a problematicei expuse²⁸.

În cazul cererilor care nu conțin date suficiente necesare identificării situației solicitate, respectiv date despre veteranul în cauză sau date care să ateste calitatea care să demonstreze că petentul este îndreptățit să primească informațiile solicitate, se întocmește o adresă în care se solicită documente suplimentare și copii după actele doveditoare.

Cazuistică

Pentru a exemplifica caracterul complex al cercetărilor arhivistice, vom prezenta două situații întâlnite. Având în vedere constrângerile legislației privind protecția datelor personale²⁹, vom prezenta în locul numelor persoanelor avute în atenție doar numărul unic matricol al acestora din evidențele arhivelor cercurilor de recrutare respective.

În registrul control-nominal cu evidența rezerviștilor, numele poate fi regăsit sub forma nume + prenume, nume + inițiala tatălui sau nume + prenumele tatălui + prenumele persoanei. La nr. Matricol 479 figurează o persoană născută la o dată din septembrie 1916, în localitatea Osman (actualmente Unirea), plasa Silistraru a județului Brăila, domiciliată în Moeciu

---

²⁸ „În cazul în care cel puțin unul dintre părinții dumneavoastră a beneficiat de prevederile Decretului-lege 118/1990, vă puteți adresa Casei de Pensii pe raza căreia acesta a domiciliat, pentru accesarea documentelor care au stat la baza acordării drepturilor. De asemenea, în cazul în care dețineți hotărâri ale comisiilor de aplicare a sus-menționatei legi sau documente eliberate de instituții militare (livret militar sau certificat de prizonier) din care reiese că tatăl dumneavoastră a fost prizonier, vă recomandăm să vă adresați direct Agenției Județene pentru Plăți și Inspecție Socială”.

²⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>, accesat la data de 07.08.2023.

de Jos, județul Brașov³⁰. Cercetarea reliefează următoarele trei mutații de interes: „13.12.1943 dispărut pe front conform adresei nr ... a Postului de Jandarmi Moeciu de Jos, Brașov”, „10.08.1945 înapoiat din dispariție” și „16.10.1945 lăsat la vatră”, fără a se specifica partea beligerantă implicată și nici vreo mențiune cu privire la statutul de prizonier de război.

În dosarul cu foi matricole Brașov, născuți 1916, nu sunt înscrise alte date. Nici în registrul control model 1945, același contingent, la poziția nr. 1249, nu apar alte mutații. În registrul cu evidența prizonierilor înapoiți din captivitate din fondul de arhivă al Cercului Teritorial Brașov, nr. crt. 1066, filele 103v-104, veteranul apare înscris cu prenumele tatălui în locul prenumelui său, dar nu este specificată partea beligerantă al cărei prizonier a fost.

În arhiva Cercului Teritorial Brașov, în dosarul nr. crt. 586/1945, la filele 7 și 8 sunt consemnate declarațiile veteranului în cauză. După numele de familie, apare inițiala prenumelui său, iar ca prenume este înscris prenumele tatălui. Data nașterii apare schimbată, fiind înregistrată o zi de la sfârșitul lunii august 1916, iar ca loc de naștere este dată localitatea de domiciliu, Moeciu de Jos, dar sunt consemnați aceiași părinți. Pentru evitarea unei confuzii, s-a cercetat nume cu nume tot contingentul 1938 din cadrul Cercului de Recrutare Brașov, nu doar persoanele născute sau domiciliate în respectiva localitate, nefiind identificată vreo altă persoană cu același nume. Dovada care atestă că avem de a face cu aceeași persoană doar cu un prenume înlocuit cu al tatălui, reiese din faptul că respectivul înscris este semnat de veteran cu prenumele său real, nu cu cel înscris în documentul respectiv, care este datat 29.08.1945. Pe fila următoare, este identificat un proces-verbal, nr. 14/15.10.1945, în care veteranul este trecut tot cu prenumele tatălui, iar ca și concluzie a comisiei pentru repatrierea prizonierilor sunt consemnate următoarele: „am hotărât în unanimitate de voturi că (nume + prenumele tatălui), contingent 1938 este: absolvit de orice vină și urmează a se încadra la contingentul respectiv făcându-i-se în foaia matricolă mutația: întors din captivitate și găsit nevinovat la data de 15.10.1945. se lasă la vatră”, fără a se specifica țara în care a fost prizonier.

În dosarul nr. crt. 647/1946 cu evidența prizonierilor înapoiți din captivitate din fondul de arhivă al Cercului Teritorial Brașov, la fila 9, este un „tabel cu oamenii care s-au înapoiat din captivitate și care au trecut prin Comisia de Triere a Prizonierilor, dar n-au copii după foile matricole”, la poziția 20 este trecut veteranul înscris cu inițiala prenumelui său, iar ca prenume este dat cel al tatălui, fiind trecut și contingentul 1938. Tabelul este datat 15.02.1946. Pe fila următoare, fila 10, este același tabel, dar completat și cu prenumele părinților, iar la poziția 12 este persoana în studiu, înscrisă tot cu inițiala prenumelui său și cu prenumele tatălui, iar părinții sunt trecuți așa cum

³⁰ Din cadrul Cercului de Recrutare Brăila, contingent 1938.

apar în celelalte documente. Tabelul este datat 25.02.1946. Nici de această dată nu este specificată țara din care se întoarce prizonierul. La fila 11 a aceluiași dosar se reia tabelul de la fila 9, iar la fila 12 se reia tabelul de la fila 10, cu păstrarea aceluiași situații.

Tot în cadrul aceluiași fond de arhivă, în dosarul nr. crt. 658/1945, la fila 152, se află un tabel al Centrului de Prizonieri nr 1 Râmnicu Sărat, „Tabel nominal de prizonieri ce aparțin Cercului Teritorial Brașov”, în care, la poziția 2 este trecut numele persoanei supuse atenției, gradul, sergent (în jumătate din documente apare sergent, în cealaltă jumătate apare ca fiind soldat), contingentul 1938, unitatea cu care a luptat (care este conformă cu înscrisurile din celelalte documente) și comuna – Moeciul de Jos. Nu este înscrisă data întoarcerii din captivitate și nici partea beligerantă al cărei prizonier a fost.

Petiția a fost soluționată trimițându-se petentului fotocopii după documentele consultate, specificându-se faptul că au fost identificate date cu privire la perioada de prizonierat, dar fără a fi consemnată partea beligerantă al cărei prizonier a fost, precum și o recomandare de a se adresa serviciului județean al Arhivelor Naționale pe a cărui rază de competență se află localitatea în care veteranul a fost luat în evidență la data repatrierii.

Al doilea caz supus atenției este al unei persoane cu nr. Matricol 617 din fondul de arhivă al Cercului de Recrutare Odorhei, contingent 1931. În registrul control-nominal a fost identificată data căderii în captivitate, iar în dosarul cu foi matricole născuți 1909, pachetul 19, dosarul FN, filele 96-97 nu a fost consemnată țara în care prizonierul a fost încarcerat. Extinzând cercetările, în cadrul arhivei Cercului Teritorial Odorhei, în dosarul nr. crt. 393, cu evidența declarațiilor prizonierilor înapoiți din captivitate, filele 79-80, a fost identificată țara prizonieratului, dar la data repatrierii erau trecute doar ziua și luna, nu și anul. În dosarul nr. crt. 163, fila 89, poziția 96, în dreptul țării de prizonierat era lăsat spațiu liber, necompletat, deși, câteva rânduri mai sus sau pe pagina următoare era completată țara, în dreptul persoanei în cauză, acest element lipsea. Situația a fost lămurită de dosarul nr. crt. 1015/1948, vol. I, cu evidența prizonierilor înapoiți din captivitate din fondul de arhivă al Marelui Stat Major/Serviciul Statistic, fila 95, poza 095, poziția 259. Certificatul a evidențiat o schimbare de nume consemnată în acest dosar (lucru des întâlnit, mai ales că este vorba despre o persoană de altă naționalitate), consemnând data prizonieratului și faptul că acesta este „prizonier de război (provenit din armata ungară)”.

În loc de concluzii

Activitatea de cercetare în cazul soluționării petițiilor care au ca obiect prevederile Legii 130/2020 și ale Legii 232/2020³¹ pentru modificarea și

³¹ <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/232660>, accesat la data de 07.08.2023.

completarea Decretului-lege nr. 118/1990 privind acordarea unor drepturi persoanelor persecutate din motive politice de dictatura instaurată cu începere de la 6 martie 1945, precum și celor deportate în străinătate ori constituite în prizonieri, este extrem de laborioasă, presupunând, pe lângă identificare și certificare, diverse evaluări cu privire la persoane, acte și fapte încadrate în legislația epocii.

Se întâlnesc situații în care fostul prizonier, în urma cercetării în fața comisiilor de triere a ostașilor înapoiți din captivitate, sunt declarați drept vinovați (cei mai mulți sunt declarați nevinovați, deci considerați ca prizonieri fără voia lor). La o privire sumară, aceștia ar putea fi considerați drept dezertori la inamic. Dar, analizând documentele complementare procesului-verbal al comisiilor, se descoperă că era vorba despre vinovăția de a se prezenta la comisie după expirarea termenului legal de atunci și nicidecum de o culpă în ceea ce privește căderea în prizonierat.

Nu se poate afirma că arhiva deținută este una exhaustivă, că ar cuprinde în proporție de 100% toate numele celor ce au slujit vreodată țara sub arme, căci vicisitudinile vremurilor și-au spus cuvântul și asupra documentelor³². La acestea trebuie avut în vedere și înscrierea incompletă a datelor (sunt întâlnite situații în care înapoierea din prizonierat este datată în cursul unui an întreg, fără identificarea unei date calendaristice precise sau în decursul a doi ani, de la data de X decembrie a unui an până la Y ianuarie sau februarie a anului următor). Multitudinea de situații întâlnite în practică face ca rare ori două cereri să semene în ușurătatea rezolvării una cu cealaltă. Instituția a preluat în custodie arhivele recruților din toate județele țării pe baza unor procese-verbale ce conțin doar cota de arhivare a unităților arhivistice, fără a fi menționate numele persoanelor înregistrate în dosare, identificarea presupunând cercetarea acestora filă cu filă fapt ce prelungește rezolvarea petițiilor.

Dorința de a cinsti memoria celor ce au luptat, uneori chiar cu prețul vieții, pentru apărarea pământului strămoșesc precum și exigențele aplicării legislației în vigoare slujesc drept motivații puternice pentru soluționarea oricărei petiții sosite pe adresa Depozitului Central de Arhivă „General Grigore Constandache” Pitești.

---

³² Distrugerea a două vagoane de tren pline cu documente de arhivă în noaptea de 15/16.04.1944, la Turnu Severin, distrugerea în urma incendiului provocat de trăsnet la 18.07.1962, ora 15:40 ce a lovit una din magazinele Depozitului de Arhivă din Râmnicu Sărat, care a dus la distrugerea completă a două vagoane și parțială a altor două cu arhivă precum și o parte importantă care a fost pierdută în favoarea fostei URSS după ocuparea țării și care nu a mai fost recuperată. <https://www.romania-actualitati.ro/emisiuni/istorica/un-tezaur-mai-putin-cunoscut-arhivele-militare-nationale-id100565.html>, accesat la data de 07.08.2023.

RECENZIE

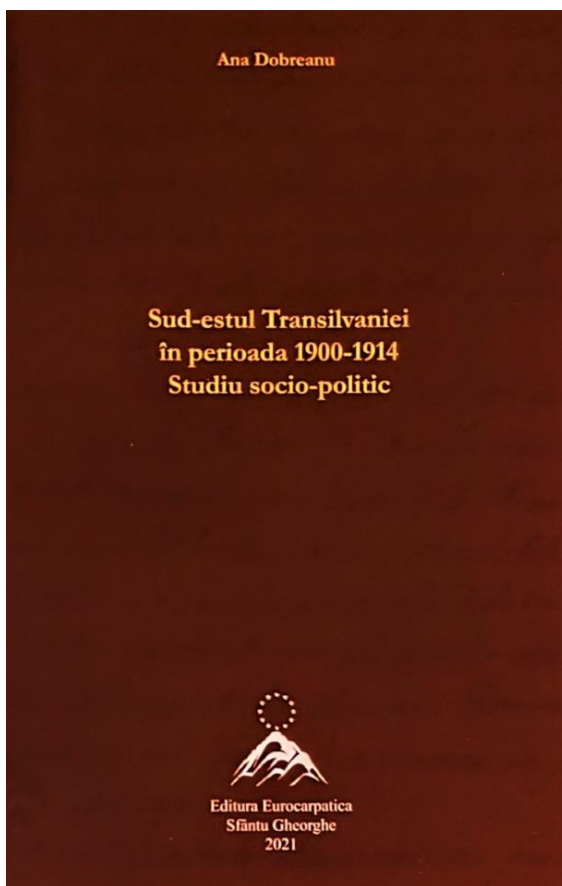
Ana Dobreanu, *Sud-estul Transilvaniei în perioada 1900-1914. Studiu socio-politic*, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2021

Magdalena ALBU

Fundamentată pe un volum considerabil de documente de arhivă, lucrarea Anei Dobreanu, intitulată *Sud-estul Transilvaniei în perioada 1900-1914. Studiu socio-politic*, a văzut lumina tiparului, în anul 2021, la Editura Eurocarpatica din municipiul Sfântu Gheorghe, cu sprijinul Secretariatului General al Guvernului României.

Concepută pe cinci capitole distincte, cartea înlănțuie, prin structura sa unitară, dimensiunile intrinseci ale unui subiect abordat de autoare în mod evolutiv, subiect ce parcurge o perioadă de aproape jumătate de secol de istorie românească, începând cu anul 1867 și ajungând la momentul declanșării Primului Război Mondial (1914). Arhivist, cadru didactic, specialist în limba și paleografia maghiară, doctor în istorie, fost șef al Secției

MOMS din cadrul Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni din municipiul Sfântu Gheorghe, autor de studii și articole publicate (*Crâmpene din corespondența lui Alexandru Vlahuță* în „Hrisovul”, XIII/2007, p. 304-305; *Date privind amploarea, direcții și alte aspecte ale emigrării populației din Comitatul Ciuc la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în „Angvstia”, 11/2007, p. 119-126; *Documente privind un episod al*

problemelor legate de delimitarea frontierei dintre Austro-Ungaria și România: joncțiunea căii ferate la Ghimeș-Palanca, în „Acta Bacoviensia”, IV, Editura Magic Print, Onești, 2009, p.139-143; *Din activitatea despărțămintelor Ciuc și Odorhei ale Astei în perioada interbelică*, în volumul *Profesioniștii noștri 2. Liviu Boar la 60 de ani*, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2011, p. 409-416 ș.a.), Ana Dobreanu a descifrat, cu minuție, istoriografia temei cercetate dintr-o zonă care, din perspectiva „structurii etnice și confesionale a populației, ocupă un loc distinct în peisajul demografic al Transilvaniei, locuită majoritar de români” (prof. univ. dr. Corneliu-Mihail Lungu).

În construcția lucrării sale, autoarea studiului pornește de la „Noua organizare politico-administrativă și efectele ei asupra secuimii” (Capitolul I), organizare specifică perioadei 1867-1914 – un interval istoric prea puțin analizat de specialiști, cu o bază documentară aflată în patrimoniul Arhivelor Naționale Covasna și Harghita, deloc îndeajuns exploatată sub raport informațional pentru această zonă geografică a României. Alături de sursele inedite alcătuite din documente de arhivă, Ana Dobreanu a folosit, în dezvoltarea subiectului ales, mai multe categorii de surse bibliografice, anume, lucrări apărute înainte și după momentul istoric 1918, care au tratat, în mod direct sau doar tangențial, acest lucru. O mențiune deosebit de importantă este faptul că, din această perspectivă, anterior anului Marii Uniri a românilor (1918), problematica a fost dezbătută cam „în totalitate de istoriografia maghiară, iar cei mai mulți istorici maghiari au abordat istoria Scaunelor secuiești aproape în exclusivitate, prin prisma elementului secuiesc”, elementul românesc fiind amintit în treacăt sau în mod superficial (de exemplu, amintim lucrările lui Kozma Férenc, *Starea economică și culturală a Ținutului Secuiesc*, Budapesta, 1879; Orbán Balász, *Descrierea ținutului secuiesc...*, vol. I-IV, Pesta, 1868-1873, volumul al II-lea făcând referire la Scaunul Ciuc; Nagy Imre, *Despre starea economică a Comitatului Ciuc*, Miercurea Ciuc, 1911 ș.a.). Contrabalansând, cumva, situația din punct de vedere editorial, la Sibiu, în anul 1894, a apărut cartea lui Aurel Popovici, intitulată *Chestiunea naționalităților și modurile soluționii sale în Ungaria*, iar, în 1915, volumul al VII-lea din lucrarea lui T.V. Păcățian *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub Coroana Ungar*.

O dată cu anul astral al României, 1918, tonul de abordare a tematicii Scaunelor secuiești din punctul de vedere al istoricilor maghiari a rămas neschimbat, însă, au început să apară numeroase articole, studii, cărți pe acest subiect și din partea istoricilor români. Astfel că, pe lângă titluri ungurești budapestane – precum *Istoria națiunii secuiești*, în 1927, a lui Sádeczky-Kardoss Lajos ori *Istoria pământului și populației Scaunelor Ciuc*, Giurgeu, *Casin (Comitatul Ciuc) până la 1918*, din 1938, aparținând lui Endes Miklos – sau *Monografia Comitatului Ciuc, din cele mai vechi timpuri până în prezent*,

autor Ferencz Béla, tipărită la Miercurea Ciuc, în anul 1935, amintim o seamă importantă de volume românești, unde istorici de renume și-au exprimat un punct de vedere obiectiv și bine argumentat științific. Iată câteva repere bibliografice, în acest sens: *Începuturile și motivele deznaționalizării în Săcuime*, Nicolae Iorga, București, 1936; *Terra Sicularum. Contribuții privitoare la românii din ținuturile săcuilor* (Cluj, 1925), *Săcuizarea românilor prin religie* (Cluj, 1927), *Ținutul Săcuilor. Contribuții de geografie umană și de etnografie*, vol. III (Cluj, 1927), cărți semnate de Sabin Opreanu; *Secuii și secuizarea românilor* (București, 1932), *Sicules et roumains. Un procès de dénationalisation* (1933), *Date referitoare la maghiarizarea românilor* (1937), *Originea secuilor și secuizarea românilor* (1941), autor istoricul Gheorghe Popa-Lisseanu; *Contribuții la istoria românilor din Giurgeul Ciucului*, Teodor Chindea, 1930, și altele.

După 1989, această problemă plină de controverse a istoriei secuilor și a „existenței și afirmării elementului românesc în zonă” a fost tratată de reputați istorici și arhiviști români, prin intermediul unor lucrări de referință pentru dimensiunea cultural-istoriografică a perimetrului sud-estic transilvan. Fie că vorbim despre volumele lui Ioan Bolovan (*Transilvania la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului XX. Realități etno-confesionale și politici demografice, Transilvania între Revoluția de la 1848 și Unirea din 1918. Contribuții demografice*, ambele cărți apărute la Cluj-Napoca, în anul 2000), Ioan Ranca (*Românii din Secuime în antroponimele din conscripții*, volumele I și II, editate în 1995, respectiv, 1997), Ioan Lăcătușu (*Identitate și cultură la românii din secuime*, Cluj-Napoca, 1995; *Spiritualitate românească și conviețuire interetnică în Covasna și Harghita*, Sfântu Gheorghe, 2002), Liviu Boar (*Românii din Scaunele Ciuc, Giurgeu și Casin în secolul al XIX-lea*, Tg. Mureș, 2004), Cornel Sigmirean (*Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Cluj-Napoca, 2000) etc., toate aceste cercetări, la care se adaugă o multitudine de studii și articole publicate, au fost întemeiate pe documente de arhivă, izvoare inedite care au reliefat – așa cum s-a putut constata, de exemplu, din explorarea informațiilor cuprinse în Fondurile Transilvania și Austria ale Arhivei diplomatice a Ministerului Afacerilor Externe român – diferite date privind „problemele depistate în contextul revizuirii frontierei, de-a lungul liniei de demarcație a hotarului dintre Trei Scaune și Ciuc cu România”.

În arhitectura primului capitol al studiului său, Ana Doboreanu inserează o binevenită radiografie a evoluției organizării administrativ-teritoriale a zonei de sud-est a Transilvaniei, definind apelativul de „secuime” sub raport geografico-teritorial și prezentând schema sistemului administrației descentralizate din vremea statului dualist austro-ungar – dualismul fiind „instalat ca sistem de stat” prin intermediul Legii XII din 1867 (un compromis

istoric major între maghiari și austrieci, ce „recunoștea existența Ungariei ca entitate politică de sine stătătoare”, dar care știrbea autonomia transilvană, începând cu anul 1867, iar, în urma Legii XLIII/1868, consfințează problema unirii acesteia cu Ungaria, principalele instituții existente încetându-și activitatea: Cancelaria Aulică, Guvernul, Tabla Regească din Târgu Mureș, Dieta Transilvaniei. Astfel, în timpul dualismului, rolul administrativ de bază aveau să-l joace municipiile (comitatele și orașele municipii) și comunele (orașe cu consiliu sau orașe cu magistrat, comune mari și comune mici). Reorganizarea teritorială, în conformitate cu Legea XXXIII/1876, a determinat ca noile organizații administrativ-teritoriale să poarte o singură denumire, aceea de comitate (vármegye), „divizate în plăși, care cuprindeau municipii, orașe și comune”, desființându-se, astfel, scaunele și districtele. Consecința directă a acestei schimbări a constituit-o „modificarea majorităților etnice, limitarea economiei comitatense prin subordonarea comitatelor puterii centrale și separarea puterii judecătorești de cea executivă, promulgată în 1869” (N. Bocșan, citat de A. Dobreanu), precum și extinderea autorității guvernului în problemele interne și financiare ale comitatelor.

„Potrivit concepției liberalismului nobiliar maghiar, scrie în carte autoarea, secuimea trebuia să constituie stâlpul de răsărit al națiunii politice maghiare”, însă, ulterior votării Legii XLIII/1868, de unire a Transilvaniei cu Ungaria, „secuimea va avea același statut constituțional cu maghiarimea”. În perioada 1876-1877, secuimea „a fost organizată în Comitatele Trei Scaune, Ciuc, Odorhei”, moment în care s-a născut o serie de polemici referitoare la granițele noilor unități politico-administrative (comitatele), în special, a posibilei alipiri a Brașovului la Trei Scaune sau invers – subiect, de puternice dezbateri parlamentare, ministeriale și în presa vremii –, anumiți parlamentari nefiind de acord cu acest lucru din cauza posibilelor tensiuni dintre secui și sași.

Un fapt deosebit de relevant îl constituie și schimbul de mărfuri (cherestea, unelte agricole, produse de lână, ceramică, ape minerale ș.a.) dintre Transilvania și România, în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Autoarea volumului subliniază că, în această perioadă, „Transilvania efectua cu România un schimb de mărfuri de cinci ori mai mare decât cu Ungaria”. De asemenea, un alt aspect important face referire la construirea, în anul 1869, a primelor căi ferate transilvane, prin intermediul cărora „se deschide posibilitatea legării acestei provincii de traficul european”, dar și de România (în 1878, a fost realizată conexiunea liniei ferate la Vârciorova, pentru ca, un an mai târziu, în 1879, să fie construită calea ferată dintre Ploiești și Predeal, iar, în prag de secol XX, să se facă joncțiunea și în secuime, prin pasul Ghimeș-Palanca, spre Moldova, Sfântu Gheorghe fiind favorizat în raport cu Odorheiu Secuiesc și Miercurea Ciuc). Tot în acest context al dezvoltării, subliniază Ana Dobreanu, două semne ale modernizării orașelor mari le-au reprezentat

asistența medicală, prin înființarea de farmacii și spitale de stat, sistemul de instituții culturale (apar numeroase cercuri artistice și de lectură, asociații, reuniuni corale) și folosirea iluminatului electric, prin construirea și exploatarea, ca întreprinderi orășenești, a uzinelor electrice, Odorheiul Secuiesc, Târgu Mureș și Sfântu Gheorghe făcând parte dintre cele mai dezvoltate orașe din zona secuimii.

Capitolul al II-lea (*Comitatele Ciuc și Trei Scaune în contextul delimitării liniei de hotar dintre Austro-Ungaria și România*) tratează, pe de o parte probleme legate de linia de marcație a hotarului în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea și pregătirea revizuirii frontierei din 1900, iar pe de alta, face referire asupra secțiunii de delimitare a comitatelor Trei Scaune și Ciuc de România, la revizuirea din anul 1900, prezentând, de asemenea, și constatările comisiilor respective de revizuire în 1910, pe secțiunea comitatelor anterior menționate. „Fiecare națiune, fiecare popor a avut un instinct al frontierelor sale, fie naturale, fizice, lingvistice sau istorice”, remarcă, la un moment dat, autoarea, iar, datorită factorilor educaționali, s-a născut o așa-numită „conștiință a spațiului național existent sau dorit, ajungându-se, astfel, la un sentiment al frontierelor”.

Spre exemplu, conform Convenției româno-austro-ungare din 1888, prima revizuire a graniței s-a desfășurat în anul 1890, „urmând ca revizuirea delimitării frontierelor să aibă loc din zece în zece ani, motiv pentru care, în anul 1900 a avut loc o asemenea revizuire, mai precis, pe data de 24 februarie 1900, o comisie formată din oficiali ai guvernului maghiar „s-a întrunit la Budapesta (...) pentru a stabili programul de lucru al revizuirii frontierei și al schimbării stâlpilor de frontieră”. În calitate de persoane private, au participat și militarii români – colonel Groza și maior Demetriade. Din fiecare comisie tehnică delegată, făceau parte, din partea maghiară, „câte un inginer din secția de triangulație, secția de construcții și un amployat administrativ, iar din partea română, membrii desemnați de guvernul român”. Comisiile de revizuire, în schimb, aveau ca atribuții „revizuirea propriu-zisă, prevăzută la articolul VII al Convenției de frontieră, controlarea procedurilor urmate de comisiile tehnice, rezolvarea problemelor ivite, examinarea și autentificarea hărții liniei de demarcație (...), completarea și rectificarea descrierii graniței în părțile defectuoase și greșite (...)”. Radu Rosetti, membru în delegația pentru stabilirea frontierelor cu Ungaria, a trimis Ministerului Afacerilor Străine, la 6 martie 1900, un referat conținând „16 probleme litigioase cu privire la linia de demarcație a frontierei”, menționând faptul că „pe frontiera Bucovinei exista o singură neînțelegere (...), dar considera că e puțin probabil ca partea română să obțină o rectificare (...)”. De asemenea, Radu Rosetti și-a exprimat părerea că „împărțirea comisiilor în comisie tehnică și de revizuire nu este potrivită”, motivul fiind acela că respectiva comisie tehnică „face deja, în realitate după

programul ungar, toate lucrările specificate de articolul VII al Convențiunii, așa că lucrarea comisiei de revizuire este numai o rerevizuire a liniei”. Totuși, la Viena, Valentin de Miko (reprezentantul guvernului maghiar) și Radu Rosetti (reprezentantul guvernului român) vor semna, pe data de 8/21 aprilie 1900, un protocol referitor la „revizuirea frontierei conform articolului VII din Convenția menționată”, după cum scrie autoarea studiului.

Conform anterior numitei Convenții româno-austro-ungare din 1888, în anul 1910, s-a desfășurat a doua revizuire decenală a frontierei, astfel că, pe 9/22 aprilie, la Viena, aflăm din lucrarea Anei Dobreanu, comisarul regal român pentru revizuirea frontierei cu Austro-Ungaria, Radu Rosetti și consilierii ministeriali maghiari, Francisc Nagy de Somlyó și Frédéric Blum au semnat protocolul de revizuire a frontierei dintre România și Bucovina, iar, pentru restul graniței, același Rosetti, împreună cu Victor Dobrovics, a semnat un alt protocol, pe 14/27 aprilie 1910, în acest sens. Trebuie adăugat aici un fapt de o deosebită importanță, ce reflectă gândirea luminată a lui Radu Rosetti, anume faptul că, anterior semnării celor două protocoale cu autoritățile austro-ungare, el a înaintat ministrului român de atunci al Afacerilor Străine, Alexandru Djuvara, un referat unde menționa că „la revizuirea din 1910 urmau să se găsească soluții la o serie de probleme ce nu și-au găsit rezolvarea la revizuirea din 1900”. Vizionar, cu o abordare corectă din punct de vedere teritorial și ingineresc, R. Rosetti făcea trimitere la atribuțiile comisiei din 1910, care era necesar să aibă „și unele însărcinări speciale” privind „situația stăvilarelor și a altor lucrări hidraulice, pentru care conform articolului IX din Convenție trebuia aprobare și de la guvernul vecin”. Concluzia, pe care autoarea A. Dobreanu o așază la finele celui de-al doilea capitol al lucrării, este aceea că pe sectorul de frontieră ce delimita comitatele Trei Scaune și Ciuc de România comisia mixtă româno-maghiară nu a constatat, la revizuirea decenală a frontierei din 1910, „probleme mari de conturbare a liniei de frontieră sau care nu și-au găsit soluția”, singurele situații ce nu au avut o rezolvare imediată fiind „cele legate de proprietatea unora dintre terenurile ce au trecut de la un stat la altul prin definitivarea liniei de demarcație a frontierei și despre care s-a făcut o evidență la revizuirea din 1900”.

O parte interesantă a volumului, cu o solidă țesătură sociologică, este închinată de către Ana Dobreanu tratării realităților socio-demografice din sud-estul Transilvaniei și efectelor acestora asupra mobilității sociale și fluxului emigraționist. În acest al III-lea capitol al cărții, pentru a ajunge să contureze, în detaliu, problematica cercetată, ea pornește de la înțelegerea corectă a semnificațiilor sensului națiunii, minorităților naționale și naționalismului din Ungaria, o formă de înțelegere exactă a istoriei maghiare moderne. Astfel, menționează Ana Dobreanu, făcând trimitere la lucrarea lui Kossuth Könyvkiadó – *A magyar nacionalizmus kialakulása és története* (Budapesta,

1964) –, „Semnificația naționalismului din Ungaria a avut parte de schimbări repetate și foarte importante din punct de vedere semantic, cât și politic”, în cea de-a doua parte a secolului al XIX-lea, acest naționalism maghiar metamorfozându-se dintr-o mișcare „antihabsburgică, defensivă orientată spre autodeterminare, într-o întreprindere ofensivă, antiminoritară”. Astfel, „ungurii au părăsit idealul de libertate națională și au îmbrățișat un ideal ce rezulta din mitul Coroanei Sfântului Ștefan, pe care îl vedeau realizat doar prin desființarea naționalităților conlocuitoare și, în special, prin desființarea numeroasei naționalități românești”, conform lui Milton G. Lehrer, în *Ardealul pământ românesc* (București, 1989), citat de autoare. Desigur, prin compromisul major făcut prin nașterea, în 1867, a dualismului austro-ungar, maghiarii „au crezut că pun prin aceasta bazele dăinuirii Ungariei istorice” (Zoltán Szász – *Politica oficială și naționalitățile, în Transilvania văzută în publicistica istorică maghiară*, Miercurea Ciuc, 1999, menționat de Dobreanu).

Dualismul, însă, a avut o influență directă pe toate planurile, în Transilvania: politic, economic, cultural, demografic. Perspectiva demografică este foarte bine surprinsă de Ana Dobreanu, la fel și „analizele structurilor sociale și ocupaționale ale populației, susținute de tabele, situații caracteristice și studii comparative, care pot constitui reale surse de informare pentru eventualele cercetări viitoare, axate pe aceste probleme mereu actuale” (Corneliu-Mihail Lungu). Sub raport demografic, analizând situația, autoarea menționează un fapt istoric concret, anume acela că „Politica guvernelor de la Budapesta a avut mereu în vedere, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, mărirea artificială a numărului populației maghiare”, în timp ce, în zona transilvană, cu toate epidemiile de holeră declanșate în anii 1866, 1872-1873 și fenomenul emigrației, s-a înregistrat un spor populațional de 47,4% (de la 3.454.293 locuitori, în anul 1851, la 5.225.618, în 1910). Conform lui Ștefan Meteș, amintit în lucrare de Dobreanu, „oamenii politici maghiari au considerat maghiarizarea drept singura modalitate de a controla naționalitățile”, gândind că această cale este una sigură în vederea construirii „națiunii maghiare unitare și omogene”, un soi de stat „purificat etnic” (Peter F. Sugar, *Naționalism est-european în secolul al XX-lea*, București, 2002), lucru susținut de vectorii mediatici, precum „Budapest Hirlap” (nr. 199, din anul 1891), care scria următoarele: „...Este în interesul statului ca maghiarismul să se extindă pe seama naționalităților, să le cucerească și să le asimileze și nu este în interesul statului ca aceștia să-și lărgească teritoriile, să-și răspândească limba și să urce pe scara socială”.

Deznaționalizarea, așa cum era ea definită de către dr. Ioan Lăcătușu și colaboratorii în lucrarea *Românii din Covasna și Harghita* (Miercurea Ciuc, 2003), reprezintă acel „proces istoric, care atentează la limba, cultura și religia unei comunități, fie pe cale pașnică, materializată prin dezinteresul sau lipsa

totală a sprijinului moral și material acordat de către oficialități școlii, bisericii și altor instituții ale comunității respective, fie prin măsuri mai puțin pașnice, prin măsuri legislative”. În acest sens, după anul 1875, politica statului maghiar a fost una „intervenționistă în domeniul cultural-educational”. Dacă analizăm datele statistice oficiale, din punctul de vedere a structurii etnice a populației Transilvaniei, în intervalul 1850-1910, prezentate tabelar de către specialistul în limba și paleografia maghiară Ana Dobreanu, se poate observa un fapt deosebit de relevant, anume că numărul etnicilor români s-a menținut constant în toată această perioadă, fiind de aproximativ 57% din totalul populației existente în teritoriu, comparativ cu numărul etnicilor maghiari (cca. 28%), germani (10,5%), sârbi-croați (1%), restul, de 3,5% fiind reprezentați de rromi, slovaci, armeni, ruteni, evrei ș.a. Prin urmare, neținându-se cont de realitatea etnică din perimetru, limba maghiară „a fost impusă în toate domeniile vieții publice, sub pretextul „necesității sociale și politice”, statul maghiar sprijinind, astfel, exclusiv, nu doar instituțiile culturale maghiare, în detrimentul celor ale naționalităților anterior menționate, ci și o politică de inferiorizare a acestora sub toate aspectele posibile.

Alt vector concret de maghiarizare a fost școala. Printr-o serie de acte legislative (legile școlare din 1879 – Trefor; Legea învățământului secundar – 1883; Legea grădinițelor – 1891; legile școlare Apponyi – 1907; Decretul din 1909, prin care învățământul religios din școlile secundare de stat să se studieze în limba maghiară), urmărindu-se același lucru ca și în spectrul cultural.

O presiune deosebit de puternică asupra minorităților a fost resimțită în perioada guvernării baronului Désider Bánffy (1895-1899), care avea drept țință realizarea unui stat maghiar unitar, cu o singură limbă, înființând un așa-numit „departament al naționalităților”, condus de el însuși, iar, ca măsură de maghiarizare forțată, a impus Legea IV/1898, care prevedea ca orice localitate să aibă doar o singură denumire, stabilită de către Ministerul de Interne. Linia politicii lui Bánffy a fost continuată și la început de secol XX, aflăm din studiul Anei Dobreanu, când „maghiarizarea a căpătat un accent fără precedent”. Practic, în secuime, deznaționalizarea a început după anul 1848, când, așa cum, în 1902, specifica și scriitorul maghiar Balogh Pál, în lucrarea *Naționalitățile din Ungaria*, un număr considerabil de români din sate secuiești au fost supuși, prin diverse metode, maghiarizării.

Dar acest proces al asimilării și al deznaționalizării „nu a început în secolul al XIX-lea, ne spune autoarea, ci el s-a desfășurat ca un proces natural până la un anumit punct”, din cauza „sistemului privilegiat din zonă pentru secui”, asimilarea care s-a făcut în Evul mediu devenind, astfel, „un proces de deznaționalizare forțat coordonat de cercurile politice ungare din vremea dualismului”. Unii istorici unguri, precum Herman Gustáv Mihály și Kovács Piroska, citați de Ana Dobreanu, vorbesc despre o „asimilare naturală,

pașnică”, în studiul intitulat *Românii din scaunul Odorhei de la apariție până la asimilare*, grupurile de români, conform teoriei acestora, abandonându-și limba încă secolul al XVIII-lea. Căsătoriile mixte, numărul redus al preoților, lipsa bisericilor pe areale extinse și, prin urmare, trecerea enoriașilor la altă religie decât cea inițială, menționează Dobreanu, de asemenea, botezarea și înregistrarea copiilor la diverse religii au reprezentat căi de asimilare a populației românești de către cea secuiască. Cu alte cuvinte, scrie autoarea cărții, „Elementul românesc a fost resorbit continuu, cel puțin pe plan lingvistic și cultural de națiunea dominantă din zonă, atât din punct de vedere politic, social-economic, cultural, ecleziastic, cât și din punct de vedere numeric”, însă „Procedeele, mecanismul, etapele maghiarizării trebuie să fie identificate pornindu-se de la realitățile fiecărei perioade istorice” și nu oricum, mai cu seamă că, după 1875, politica dualismului era axată, sub raport cultural, prin „ofensiva împotriva instituțiilor culturale de bază, altele decât cele maghiare, biserica și școala”.

Foarte multe date de factură istorică și sociologică, în acest sens, sunt cuprinse în lucrarea Anei Dobreanu, relevând o radiografiere zonală complexă a sud-estului Transilvaniei de început de secol XX. Alți indicatori semnificativi, pe care cercetătoarea a pus accentul, sunt reprezentați de ocupație, sectoarele economice de activitate existente, precum și de fenomenul emigraționist intensificat la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul de ev XX și încurajat, „potrivit ordinului-circular nr. 62244/1897, dat de Ministerul de Interne de la Budapesta”, de asociațiile care aveau nevoie, în special, de lucrători în agricultură. Statistici bine întocmite și caracteristici mai puțin studiate de către specialiști, precum evoluția demografică sau dimensiunea mișcării populației în timp, raportată la circumstanțele social-politice locale sau externe, existente la un anumit moment dat, realizează autoarea volumului, amintind conceptul istoricului francez Marcel Reinhard, care denumea, în *Histoire et demographie*, toată această situație gravă drept „dimensiune a istoriei”. Principalele direcții de emigrare ale transilvănenilor erau România și, în plan secund, America, criza economică din perioada 1900-1903 adâncind acest fenomen extrem de activ, fapt pentru care cei mai mulți cetățeni români au ales să plece peste hotare între anii 1904-1913, până la declanșarea Primului Război Mondial. Emigranții, menționează în studiul său A. Dobreanu, „au fost atrași pe continentul Nord American de faptul că li se da pământ gratuit, unii se ocupau cu oieritul, dar majoritatea au ajuns muncitori în marile orașe industriale”, păstrători ai tradițiilor românești „prin cele aproximativ 70 de societăți de ajutor și cultură și prin ziarele „America” (din septembrie 1906) și „Românul” (din decembrie 1905)”, viața lor desfășurându-se în jurul lăcașurilor de cult construite de ei înșiși.

Capitolul al IV-lea (*Situația economică și efectele în plan social*) vine să stabilească parametrii de stare ai agriculturii celei de-a doua jumătăți a secolului XIX, modul de organizare și rolul asociațiilor de agricultori (în Transilvania, dominante erau proprietățile mici, de 1-5 iugăre, cea mai mare parte a populației, aproximativ 90%, trăind în mediul rural), aspectele gradului de dezvoltare industrială a epocii, problemele economice discutate de participanți în cadrul Congresului secuiesc de la Tușnad, din anul 1902, care a adunat 350 de participanți, precum și creditul comercial, în comitatele Odorhei și Ciuc, la începutul anilor 1900. Cu toate că „rețeaua bancară s-a extins la începutul secolului al XX-lea și în Comitatele din secuime”, menționează autoarea, numărul acestora, dar și capitalul deținut erau complet insuficiente pentru dezvoltarea vizibilă a zonei. Un aspect deosebit de interesant, care se remarcă o dată cu lectura volumului Anei Dobreanu, este memoriul din 25 mai 1941 al doctorului Liviu Câmpeanu din Brașov, trimis autorităților bucureștene, unde se arăta faptul că participanții la Congresul secuiesc au constatat că „unirea Ardealului cu Ungaria la 1867/68 nu a schimbat în bine soarta secuilor care, din cauza condițiilor severe vamale spre România, n-au de unde să-și procure alimente, în primul rând cereale. Produsele secuiești nu pot fi vândute pe piața budapestană, căci transportul scumpește prea mult valoarea articolelor de vânzare. Oricât ar produce secuimea în materie de articole industriale, ele rămân fără valoare în lipsă de cumpărători. Situația nu poate fi salvată decât printr-un export și import foarte intensiv înspre Răsărit, în primul rând spre România”.

Alte puncte demne de avut în vedere, de fapt, obiective clare discutate în cadrul Congresului secuiesc din 1902, sunt și acelea că „tinerii secui, care au învățat meserii, nu sunt primiți în uzinele și întreprinderile din Ungaria și nu pot găsi plasament decât în România; că secuii emigrați în România se deznaționalizează repede, simțindu-se bine în mediul românesc; că o ridicare social-economică a secuilor nu se poate face decât în strânse legături cu teritoriile de dincolo de Carpați. În consecință, se impune cu România un astfel de tratat comercial, care să înlesnească cât se poate de mult schimburile”. Prin urmare, concluziile Congresului, scrie Ana Dobreanu, aveau în vizor „căi de comunicație numeroase cu România; tratate comerciale favorabile cu România, ca producția de export a secuimii să poată fi plasată pe piața românească, de unde în schimb să se poată aproviziona și secuii cu produse agricole”; înființarea de școli industriale pentru meseriași; ajutoare pentru ridicarea nivelului gospodăriilor țărănești; „înființarea de cămine de remaghiarizare pentru secui și școli ungurești în România pentru secuii emigrați, ca în felul acesta să fie readuși la matcă cei amenințați de asimilare românească”; asigurarea ieșirii spre Marea Neagră ș.a. Cu alte cuvinte, „Congresul secuiesc din 1902 de la Tușnad, scrie A. Dobreanu, a atras atenția opiniei publice asupra

gravității situației acestei populații, care, fără sprijinul substanțial al statului, era sortită pauperizării”.

Arhitectura volumului *Sud-estul Transilvaniei în perioada 1900-1914. Studiu socio-politic* se încheie cu cel de-al V-lea capitol, intitulat de autoare *Învățământ și viață spirituală*, unde este dezbătută politica școlară impusă de guvernele maghiare și efectul ei asupra rețelei școlare, situația școlilor din comitatul Odorhei, viața spirituală și învățământul românesc în comitatele Trei Scaune și Ciuc, precum și intervențiile reprezentanților bisericilor romano-catolice, unitariene și reformate privind întărirea rolului acestora în secuime. În cadrul său, așa cum ne-a obișnuit și în celelalte capitole de până acum, Ana Dobreanu folosește același instrument statistic definitoriu, bazat pe informații concrete de arhivă. Din subcapitolele construite, aflăm faptul că învățământul din Transilvania avea, în secolul al XIX-lea, o rețea bine consolidată și diversă de licee, gimnazii, colegii, școli centrale, școli satești ș.a., atât romano-catolice, cât și ortodoxe, reformate, luterane, greco-catolice, unitariene. Pactul dualist, însă, de la 1867, „a avut consecințe nefaste pentru învățământul românesc”, deoarece „politicile guvernamentale prin care se urmărea, prin toate mijloacele, maghiarizarea naționalităților nemaghiare au vizat toate domeniile”, inclusiv, târâmul pedagogic, legislația din perioada 1867-1907 impunând predarea disciplinelor, în marea lor majoritate, în limba maghiară. De asemenea, autonomia școlară a fost foarte puternic afectată prin intermediul Legii Trefort (1879) și a Legii Appony (1907), „care au majorat intervenția statului, adeseori sub forma modernizării și ridicării calității învățământului, dar cu prețul maghiarizării acestuia”, așa cum specificam anterior.

Practic, prin Legea Trefort (1879), „dacă populația accepta școala maghiară, se îndrepta spre maghiarizare, dacă nu, era sortită analfabetismului”, scrie specialistă în limba și paleografia maghiară Ana Dobreanu, făcând trimitere la Leontin Jean Constantinescu, iar, din anul 1902, prin decret, „școlile naționalităților au fost obligate să consacre între 18 și 24 ore pe săptămână studiului limbii maghiare”. Situația a devenit extrem de critică, însă, după 1907, când școlile confesionale sau particulare ale naționalităților minoritare au fost puse în situația de a alege între a-și închide porțile și a fi înlocuite de școlile de stat sau să solicite ajutorul statului pentru a răspunde condițiilor cerute de lege”, ajutor care era unul de ordin facultativ. Astfel, după 1907, s-au desființat peste 300 de școli primare ortodoxe și 140 greco-catolice, iar, în anii premergători primului Război Mondial, o școală primară revenea la un număr de 503 locuitori maghiari, în timp ce abia 1223 de români beneficiau de o școală, cu toate că erau majoritari în Transilvania. „În întreaga regiune secuiască, nu exista, înaintea Primului Război Mondial, nicio școală secundară sau profesională românească”, în timp ce ungurii aveau 10 licee, 15 școli civile, 4 școli profesionale, 20 de școli de ucenici, 25 de școli de agricultură, adică un

total de 55 de școli superioare, față de niciuna românească, menționează A. Dobreanu în lucrare, cu trimitere la *O istorie a învățământului românesc modern*, vol. I, a lui Florin Diac. O inegalitate relevantă sub raport istorico-statistic foarte bine subliniată de autoarea cărții.

Studiul Anei Dobreanu, unul dintre specialiștii recunoscuți ai țării noastre în materie de limbă și paleografie maghiară, este, prin modul de abordare ales, o lucrare aparte, cu o tematică generoasă, sprijinită, în alcătuirea ei, pe un material arhivistico-bibliografic român și maghiar extrem de vast, ce introduce în circuitul științific al contemporaneității o seamă de aspecte concludente pentru zona de sud-est a Transilvaniei din perioada începutului de ev XX, respectiv, din anul 1900 și până la izbucnirea Primei Conflagrații Mondiale (1914). Întregul efort de cercetare, pe care autoarea volumului recenzat l-a depus, s-a bazat pe analiza unor documente din Arhivele Naționale din București, Brașov, Mureș, Arhiva Centrului Ecleziasitic de Documentare „Mitropolit Colan” din Sfântu Gheorghe, Arhiva Diplomatică a Ministerului de Externe ș.a. Cartea Anei Dobreanu se înscrie, astfel, în multitudinea de repere bibliografice demne de luat în calcul, atunci când se va purcede, de către tinerii istorici, la conturarea tabloului definitoriu al acestei părți de teritoriu românesc, atât de expus vitregiilor de tot felul ale istoriei.

IN HONOREM

PROBLEMATICA ISTORIEI ȘI CULTURII MOLDOVEI, BASARABIEI ȘI NORDULUI BUCOVINEI ȘI A RELAȚIILOR CU TRANSILVANIA, ÎN PREOCUPĂRILE ARHIVISTULUI, SOCIOLOGULUI, ISTORICULUI ȘI PUBLICISTULUI DR. IOAN LĂCĂTUȘU **Sinteză documentară**

Tatiana SCURTU

**The issue of the history and culture of Moldova, Bessarabia and Northern
Bucovina and relations with Transylvania, in the concerns of the archivist,
sociologist, historian and publicist Dr. Ioan Lăcătușu**

Abstract

The present documentary synthesis includes part of the efforts under taken by Ioan Lăcătușu after 1989, for the knowledge of the history and culture of the Romanians from Moldova, Bessarabia and Northern Bucovina and the relations with Transylvania, the news being grouped thematically; volumes (drafted, carried, edited), studies published in specialized journals and collective volumes, articles published in the local, regional and central press, participation in scientific, cultural, civic events, etc.

Keywords: history, culture, Moldova, Bessarabia, Northern Bucovina, Transylvania

În zilele de 8-9 iunie 2023, la Iași a avut loc Conferința națională cu tema „Solidaritatea versanților. Interferențe culturale, istorice și religioase, de o parte și alta a Carpaților”, Ediția a II-a, 2023, Sfântu Gheorghe, Covasna, Miercurea-Ciuc, Izvoru Mureșului, Bacău, Roman, Iași. Organizatorul Conferinței a fost Muzeul Militar – Filiala Moldova, Iași, a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, cu sprijinul Primăriei Municipiului Iași, Brigăzii 15 Mecanizată „Podu Înalt” și Centrului Militar Iași, în parteneriat cu Mitropolia Moldovei și Bucovinei,, Episcopia Catolică de Iași, Academia Română, Filiala Iași, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi”, Iași, Episcopia Ortodoxă a Covasnei și Harghitei, Centrul European de Studii Covasna – Harghita – asociație cultural-științifică ce funcționează sub egida Academiei Române, Brigada 61 Vânători de Munte Miercurea-Ciuc.

În prima parte a colocviului, au prezentat alocuțiuni reprezentanți ai mediului academic și ai societății civile din Iași și celelalte localități participante. La finalul alocuțiunii Domniei Sale, domnul ing. Mihai Chirica, Primarul Municipiului Iași, a înmănat domnului prof. dr. **Ioan Lăcătușu** titlul de **Cetățean de onoare al Municipiului Iași**, aprobat prin Hotărârea nr. 233/29, mai 2023, a Consiliului Local al Municipiului Iași, la propunerea col. (r.) dr. Dan Prisăcaru, Coordonatorul Muzeului Militar „Ștefan cel Mare”, Filiala Moldova, Iași, a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, președinte executiv al Conferinței naționale cu tema „Solidaritatea versanților. Interferențe culturale, istorice și religioase, de o parte și alta a Carpaților”, Ediția a II-a, 2023, în numele Grupului de inițiativă „Personalități din arealul geografic al Iașilor, cu contribuții semnificative la dezvoltarea patrimoniului științific, cultural și identitar național, european și universal” și având în vedere Laudatio (Referatul) întocmit de Domnului academician Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române (Anexele nr. 1 și 2).

A urmat sesiunea de comunicări științifice (moderator, Dr. Ioan Lăcătușu), în programul căreia, din Bacău, au fost prezentate comunicările: Ing. Gheorghe Bejan, Președintele Asociației Romano-Catolicilor din Moldova „Dumitru Mărtinaș”, *Un parteneriat de cursă lună (strategic) între Asociația Romano-Catolicilor din Moldova și Centrul Europaen de Studii Covasna – Harghita*; dr. Anton Coșa, Vicepreședinte al Asociației Romano-Catolicilor din Moldova „Dumitru Mărtinaș”, *Acțiuni prioritare ale ARCM, pe anul 2023*; prof. Vilică Munteanu, Asociația Arhiviștilor Bacău, „*Autostrada culturală*” *Sfântu Gheorghe – Bacău*. Conform programului, a urmat lansarea următoarelor cărți și publicații: *Contribuții cu privire la problema originii românești a ceangăilor din Moldova*, de Dumitru Mărtinaș, Editura Magic Print, Onești, 2023, ediție îngrijită de Gheorghe Bejan, Anton Coșa și Daniel Frâncu, au prezentat îngrijitorii volumului; anuarul „*Acta Bacoviensia*”, editat de Asociația Arhiviștilor, Bacău, a prezentat Vilică Munteanu, redactor șef. În final, a avut loc vizitarea, în Sala Voievozilor, expoziția *Personalități din Moldova și Transilvania în medalistică*, prezentată de prof. Vilică Munteanu.

Între materialele pregătite pentru a fi prezentate în cadrul Colocviului a fost și sinteza documentară intitulată „Problematika istoriei și culturii Moldovei, Basarabiei și Nordului Bucovinei și a relațiilor cu Transilvania, în preocupările arhivistului, sociologului, istoricului și publicistului dr. Ioan Lăcătușu”, document pe care îl prezentăm în continuare.

Deși plecat de pe meleagurile moldave de peste 50 de ani, în toată această perioadă Ioan Lăcătușu a purtat în suflet amintirea locurilor și oamenilor din această frumoasă parte de țară și recunoștința pentru toți cei care au contribuit la formarea sa ca om și intelectual care și-a dedicat viața binelui public și promovării valorilor istoriei și culturii românești.

Moldoveanul Ioan Lăcătușu s-a integrat în spațiul multiethnic și pluriconfesional al județelor Covasna și Harghita, singurele județe din țară unde românii sunt numeric minoritari, promovând cu demnitate, curaj și echilibru interesele comunității românești, prezervarea și afirmarea patrimoniului cultural românesc, într-un areal refractar la alteritate.

În urma cercetării arhivei Centrului Ecleziasitic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan” și a Centrului European de Studii Covasna-Harghita, am identificat:

I. Volume redactate, îngrijite, editate:

1. *Iașul copilăriei mele*, de Rodica Weidner-Ciurea, editor Ioan Lăcătușu, Editura Arcuș, Sf. Gheorghe, 1996;
2. *Romano-catolicii din Moldova în mass-media maghiară*, de Ioan Lăcătușu, prefată de Anton Coșa, postfață de Vilică Munteanu, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2017;
3. *Basarabia iarăși și iarăși*, de Ilie Șandru, recenzor Ioan Lăcătușu, Editura A.P.P., București, 2003;
4. *Mitropolit Visarion Puiu, Relațiile cu biserica anglicană – documente*, de Dumitru Stavarache și Ion Negoescu, Argument de Ioan Lăcătușu, Editura Publirom, București, 2004;
5. *Profesioniștii noștri 20. Vilică Munteanu arhivist, istoric, colecționar la 65 de ani*, ediție îngrijită de Mihaela Chelaru și Ioan Lăcătușu, Editurile Eurocarpatica și Magic Print, Sf. Gheorghe – Onești, 2016;
6. *Profesioniștii noștri 4. Dumitru Zaharia la 85 de ani*, ediție îngrijită de Vilică Munteanu, coordonator Ioan Lăcătușu, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2011;
7. *Poiana Sărată – un sat românesc din Carpați, în vâltoarea istoriei*, Ediția a II-a, de Ciprian Hugianu, Prefată de Ioan Lăcătușu, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2018;
8. *Forumul Româno-Român. Universitatea de Vară Izvoru Mureșului (1998-2020)*, de Mihail Groza, Ioan Lăcătușu, Costel Cristian Lazar, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2018;
9. *Profesioniștii noștri 32. Poetul Ionel Simota la 50 de ani*, ediție îngrijită de dr. Ioan Lăcătușu și Ciprian Hugianu, Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2022;
10. *La pas prin Patria Mamă*, de Mihaela Aionesei, Prefată de dr. Ioan Lăcătușu, Argument de dr. Vasile Lechințan, 2020, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2020;
11. *Istoria jurnalismului din România în date. Enciclopedie cronologică*, coordonator Marian Petcu, colaborator Ioan Lăcătușu, Editura Polirom, Iași, 2012;

12. *Enciclopedia Cenzurii din România*, coordonator Marian Petcu, colaborator Ioan Lăcătușu, Editura Ars Docendi, a Universității din București, 2018;
13. *Mass-media din România după 30 de ani*, coordonator Marian Petcu, colaboratori Ioan Lăcătușu, Florentina Teacă (pentu județele Covasna și Harghita), București, 2019;
14. *Români și secui (sec. XVII- XX), Reflexii istoriografice*, de Ioan Lăcătușu și Vasile Lechințan, volum îngrijit și prefață de Tatiana Scurtu, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2021;
15. *Rostiri ziditoare*, de Valeriu Tănăsă, Prefață de Ioan Lăcătușu, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2013;
16. *Popasuri ortodoxe românești*, de Valeriu Tanasă, Prefață de Ioan Lăcătușu, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2017;
17. *Pelerinaj la izvoarele Vieții*, de Valeriu Tănăsă, Prefață de Ioan Lăcătușu, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2020;
18. *Trecute lumini și umbre. Răzeșii – urmașii lui Ștefan cel Mare și Sfânt*, de Adrian Gheorghiu, Prefață, Traian-Petru Gheorghiu, Argument de Ioan Lăcătușu, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2019;
19. *Aspecte ale relațiilor dintre Românii din Arcul Carpatic și frații lor din Basarabia și Nordul Bucovinei*, de Ioan Lăcătușu, volum în pregătire;
20. *Profesioniștii noștri 36. Profesor, scriitor, editor și publicist Catinca Agache*, ediție îngrijită și Prefață de Ioan Lăcătușu, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2019;
21. *Jurnal de Basarabia*, de Ilie Șandru, recenzor Ioan Lăcătușu, Editura Nico, Tg. Mureș, 2012;
22. *Românii în dezbaterile Congresului secuiesc din 1902. Premise, deziderate și reverberații* ediție îngrijită de Ioan Lăcătușu și Vilică Munteanu, Editura Magic Print, Onești, 2011.

II. Studii apărute în reviste de specialitate și volume colective:

1. *Identitatea asumată de romano-catolicii moldoveni stabiliți în județele Covasna și Harghita*, în „Acta Bacoviensia”, Anuarul Arhivelor Naționale Bacău, 2006, p. 346-354;
2. *Un vrednic precursor al episcopului Partenie Ciopron, Justinian Teculescu*, în revista „Theologos”, Roman, nr. 7-12/2006;
3. *Aspecte privind integrarea Basarabiei în viața publică interbelică românească, oglindite în documentele deținute de Arhivele Naționale Covasna*, va fi publicat în volumul *Aspecte ale relațiilor dintre Românii din Arcul Carpatic și frații lor din Basarabia și Nordul Bucovinei*;
4. *Documente privind relațiile dintre Transilvania și Moldova (sec. XVII-XVIII)*, în „Acta Bacoviensia”, Anuarul Arhivelor Naționale Bacău, nr. III, 2008, p. 59-84;

5. *Realități din Basarabia interbelică oglindite în documentele și publicațiile deținute de către Direcția Județeană Covasna a Arhivelor Naționale*, în volumul *Românii din afara granițelor țării. Iași – Chișinău: legături istorice*, Casa editorială Demiurg, Iași, 2008, p. 242-252;
6. *Documente din secolele XVI-XIX aflate în Arhivele Naționale Covasna, emise de către domnitorii Țărilor Române sau referitoare la aceștia*, în *Profesioniștii noștri 2 – Liviu Boar la 60 de ani*, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2011, p. 215-249 (împreună cu prof. Vasile Stancu);
7. *Secuții și relațiile cu românii în presa de altădată*, în *Românii în dezbaterile Congresului secuiesc din 1902. Premise, deziderate și reverberații*, ediție îngrijită de Vilică Munteanu și Ioan Lăcătușu, Editura Magic Print, Onești, 2011, p. 83-96 (împreună cu Vasile Stancu);
8. *Secuții și atitudinea lor față de Principatele Române*, în *Românii în dezbaterile Congresului secuiesc din 1902. Premise, deziderate și reverberații*, ediție îngrijită de Vilică Munteanu și Ioan Lăcătușu, Editura Magic Print, Onești, 2011, p. 67-78;
9. *Aportul negustorilor români și secuți din Arcul Intracarpatic la dezvoltarea comerțului dintre Transilvania, Moldova și Țara Românească*, în *Acta Bacoviensia*, nr. VI, 2011, Bacău, p. 347-378;
10. *Contribuții documentare referitoare la păstoritul transhumant din sud-estul Transilvaniei practicat în Moldova și Țara Românească*, în *Profesioniștii noștri 4, Dumitru Zaharia, la 85 de ani*, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2011, (împreună cu prof. Vasile Stancu);
11. *Sarea și contrabanda cu sare la începutul secolului al XIX-lea în Scaunul Kezdi. (Țârgu Secuiesc)*, în *Sangidava*, nr. 6, 2012, p. 292-299 (împreună cu Vasile Stancu);
12. *Documente din Arhivele Naționale Covasna privind pandemiile din Țările Române în secolele XVII-XIX*, în „Acta Bacoviensia”, VII/2012, p. 47-62 (împreună cu Vasile Stancu);
13. *Mărturii documentare despre românii din județul Treiscaune refugiați și expulzați în urma Dictatului de la Viena, în 1940. Dictatul de la Viena în istoria și mentalul românilor*, Editura Tipo Mic, Oradea, 2012 (împreună cu Vasile Stancu);
14. *Aspectele privind fluxurile migratorii dintre Transilvania și Moldova în perioada sec. XVII-XIX reflectate în documentele Arhivelor Naționale Covasna*, în *Profesioniștii noștri 10. Corneliu Mihail Lungu arhivist, istoric, profesor la 70 de ani*, îngrijitori Vilică Munteanu și Ioan Lăcătușu, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2013, p. 625-646 (împreună cu Vasile Stancu);
15. *Aspecte privind atribuțiile locuitorilor din Brețcu și Tg. Secuiesc privind întreținerea și folosirea pasului Oituz*, în secolele XVII-XIX, în „Acta

- Bacoviensia”, Anuarul Arhivelor Naționale Bacău, Anul IX, Bacău, 2014, p.43-58, (împreună cu Vasile Stancu);
16. *Aspecte ale relațiilor dintre Transilvania (fostele scaune secuiești) și Moldova și Țara Românească*, în *Origini*, Seria I, anul 2, nr. 11, iulie 2014, p. 8-9 și 15 (împreună cu pr. Sebastian Pârvu);
  17. *Personalități de ieri și de azi ale satului Poiana Sărată*, în *Acta Carpatica*, nr. 1/2014, p. 513-527;
  18. *Cimitirul Internațional de Onoare al eroilor români și străini din Poiana Sărată și sărbători deosebite organizate în incinta acestuia*, în *Acta Bacoviensia*, nr. XI/2016, p. 233-240 (împreună cu Ciprian Hugianu);
  19. *Dumitru Mărtinaș și problematica raporturilor dintre romano-catolicii din Moldova și românii din sud-estul Transilvaniei*, Anton Coșa coordonator, în *O viață închinată unei opere. In memoriam professoris Dumitru Mărtinaș*, Editura Sapientia, Iași, 2017, p. 70-105;
  20. *Activitatea lui Ghiță Popp în perioada neutralității pentru susținerea intrării României în război de partea aliaților, evocată la 50 de ani de la moartea sa*, în „Acta Carpatica”, nr. 4/2017, p. 90-106 (împreună cu Ciprian Hugianu);
  21. *Noi contribuții documentare privind biografia publicistului și omului politic Ghiță Popp*, în „Acta Carpatica”, nr. V, 2018, p. 452-462 (împreună cu Ciprian Hugianu);
  22. *Documente privind evoluția sinuoasă a demersurilor de stabilire a frontierei dintre România și Imperiul Austro-Ungar*, în *Acta Bacoviensia*, nr. XIV/2019, p. 467-489 (împreună cu Ciprian Hugianu);
  23. *Proiectul Români pentru români. Solidaritate cu românii din județele Covasna, Harghita și Mureș*, în „Acta Carpatica”, nr. VII, 2020, p. 407-413 (împreună cu Ciprian Hugianu);
  24. *Cimitirul Eroilor din Poiana Sărată – sub vremuri și oameni. Noi contribuții documentare*, în *Eoii Neamului*, Satu Mare, nr. 9/2021, dr. Ioan Lăcătușu, îng. Ciprian Hugianu;
  25. *Un exemplu de bună practică: proiectul „Români pentru români. Solidaritate cu românii din Arcul Intracarpatic”* (împreună cu cercet. Tatiana Scurtu).

III. Articole apărute în presa locală, regională și centrală:

1. *Hronic. Un document din Basarabia*, în „Cuvântul Nou”, anul II, nr. 365, 11 mai 1991;
2. *Restituiri. Solidaritate românească*, în „Cuvântul Nou”, anul III: (I), în nr. 534, 11 ianuarie 1992; (II), în nr. 538, 17 ianuarie 1992;
3. *Intelectualii covășneni și Basarabia*, în „Cuvântul Nou”, anul V, nr. 1027, 15 ianuarie 1994;

4. *Permanența unui ideal – Unirea*, în „Cuvântul Nou”, anul V, nr. 1031, 22 ianuarie 1994;
5. *Ideea de unire în graiul documentelor*, în „Cuvântul Nou”, anul V, nr. 1031, 22 ianuarie 1994;
6. *Păstori transhumanți*, în „Cuvântul Nou”, anul V, nr. 1031, 22 ianuarie 1994;
7. *Graiul documentelor. Negustorii români din Târgu Secuiesc*, în „Cuvântul Nou”, anul V, nr. 1036, 29 ianuarie 1994;
8. *Personalități românești – Episcopul Veniamin Nistor*, în *Oituzul* nr. 23; în „Cuvântul Nou”, anul V, nr. 1140, 28 iunie 1994;
9. *Oaspeți ai Muzeului Spiritualității Românești*, în *Oituzul* nr. 23; în „Cuvântul Nou”, anul V, nr. 1140, 28 iunie 1994;
10. *Personalități românești – preotul Ioan Ciurea și soția sa Domnica*, în *Oituzul* nr. 26, în „Cuvântul Nou”, anul V, nr. 1205, 27 septembrie 1994;
11. *Ierarhul Cărturar Nicolae Colan*, în *Oituzul* nr. 28; în „Cuvântul Nou”, anul V, nr. 1247, 24 noiembrie 1994;
12. *Aportul negustorilor din Tg. Secuiesc și Brețcu la dezvoltarea comerțului dintre Transilvania și Moldova*, în „Cuvântul Nou”, anul V, nr. 1259, 13 decembrie 1994;
13. *Personalități românești – dr. Pompiliu Nistor*, în „Oituzul” nr. 34; în „Cuvântul Nou”, anul VI, nr. 1372, 30 mai 1995;
14. *Personalități românești – Octavian Codru Tăslăuanu*, în „Oituzul” nr. 42; în „Cuvântul Nou”, anul VII, nr. 1542, 30 ianuarie 1996;
15. *Personalități românești – Elie Câmpeanu*, în „Oituzul” nr. 43; în „Cuvântul Nou”, anul VII, nr. 1562, 27 februarie 1996;
16. *Personalități românești – Teodor Chindea*, în „Oituzul” nr. 44; în „Cuvântul Nou”, anul VII, nr. 1582, 26 martie 1996;
17. *Poeți basarabeni și bucovineni la Sf. Gheorghe*, în „Cuvântul Nou”, anul VII, nr. 1616, 16 mai 1996;
18. *Profesorul Gheorghe Alexianu – ctitorul catedralei din Sfântu Gheorghe*, în „Cuvântul Nou”, anul VII, nr. 1629, 4 iunie 1996;
19. *Deniile eminesciene de la Iași*, în „Cuvântul Nou”, anul VII, nr. 1643, 21 iunie 1996;
20. *ASTRA basarabeană – 70 de ani de la înființare*, în „Cuvântul Nou”, anul VII, nr. 1754, 26 noiembrie 1996;
21. *Personalități românești – generalul Mihai Todicescu*, în „Oituzul” nr. 52, în *Cuvântul Nou*, anul VII, nr. 1754, 26 noiembrie 1996;
22. *Simpozionul „repere bucovinene”*, în „Cuvântul Nou”, anul VIII, nr. 1801, 11 februarie 1997;
23. *Oaspeți din Republica Moldova*, în „Cuvântul Nou”, anul VIII, nr. 1857, 1 mai 1997;

24. *Donații de carte pentru românii din Moldova și Ucraina*, în „Oituzul” nr. 58, în „Cuvântul Nou”, anul VIII, nr. 1874, 27 mai 1997;
25. *Păstoritul în curbură interioară a Carpaților*, în „Oituzul” nr. 58, în „Cuvântul Nou”, anul VIII, nr. 1874, 27 mai 1997;
26. *Cărți pentru Basarabia*, în „Oituzul” nr. 60; în „Cuvântul Nou”, anul VIII, nr. 1922, 29 iulie 1997;
27. *Sesiunea de comunicări științifice „Ghiță Popp”*, în „Oituzul” nr. 65; în „Cuvântul Nou”, anul VIII, nr. 2048, 24 decembrie 1997;
28. *Personalități românești – Ghiță Popp*, în „Oituzul” nr. 65; în „Cuvântul Nou”, anul VIII, nr. 2048, 24 decembrie 1997;
29. *Cercetări etno-arheologice în Carpații Răsăriteni*, în „Oituzul” nr. 71, în „Cuvântul Nou”, anul IX, nr. 2202, 30 iunie 1998;
30. *Noi documente despre episcopul Veniamin Nistor*, în *Spiritualitate românească și conviețuire interetnică în Covasna și Harghita*, Sf. Gheorghe, 2002, p. 153-158;
31. *File monografice. Tulgheș* (împreună cu Vasile Lechințan și Violeta Pătrunjel), în „Adevărul Harghitei”, Anul XV, nr. 3275, 17 septembrie 2003;
32. *Convorbire cu doamna Rodica Weidner-Ciurea, autoarea volumului „Iașul copilăriei mele”*, în „Cuvântul Nou”, nr. 3788, 19 septembrie 2003;
33. *O nouă lucrare dedicată Mitropolitului Visarion Puiu*, în „Cuvântul Nou”, nr. 4385, 6 septembrie 2005;
34. *Forumul româno-român de la Izvorul Mureșului*, în „Grai românesc”, nr. 3 (28) / 2005;
35. *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare, volumele I-III*, de Ion H. Ciubotaru în „Cuvântul Nou”, nr. 4489, 10 ianuarie 2006;
36. *O carte despre un episcop cruciat. Emilian Antal (1894-1971). Arhiepiscopul Emilian Antal Târgovișteanu*, în „Cuvântul Nou”, nr. 4540, 10 martie 2006; în „Grai românesc”, nr. 1 (30) / 2006;
37. *Secuții și atitudinea lor față de Principatele Române*, în „Adevărul Covasnei”, nr. 14, 2-8 martie 2007;
38. *Ștefan cel Mare în spațiul public din Transilvania*, în „Adevărul Covasnei”, nr. 34, 13-19 iulie 2007;
39. *Mănăstirea Făgetel – o oază de spiritualitate ortodoxă în Carpați*, în „Condeii ardeleni”, nr. 40 (5), 31 august – 6 septembrie 2007 (împreună cu Erich-Mihail Broanăr);
40. *Pagini regăsite. Brețcanul Nicolae Păvălucă despre istoria românilor de pe meleagurile natale (1)*, în „Condeii ardeleni”, nr. 12 (47), 19-25 octombrie 2007;
41. *Dumitru Mărtinaș – o viață pentru o idee. Originea românească a catolicilor din Moldova*, în „Condeii ardeleni”, nr. 13 (48), 26 octombrie – 1 noiembrie 2007;

42. *Justinian Teculescu, Pentru neam și pentru lege*, ediție îngrijită de Luminița Cornea, Editura Angvstia, 2006, în „Angvstia” nr. 11/2007;
43. *Pelerinaj de solidaritate ortodoxă și românească*, în „Grai românesc”, Anul VIII, nr. 4 (37) / 2007 (împreună cu Erich-Mihail Broanăr);
44. *Poiana Sărată de la Oituz. Tragedia unui sat*, în „Condeiful ardelean”, Anul III, nr. 34 (69), din 21-27 martie, 2008;
45. Participare covăsneană la Simpozionul internațional „Românii din afara granițelor țării. Iași-Chișinău: Legături istorice”, în „Condeiful ardelean”, Anul XIX, nr. 5133, 16 aprilie 2008;
46. *Secuii și relațiile lor cu românii și maghiarii, în presa de altă dată*, în „Viața Transilvaniei” nr. 3, aprilie-mai 2008;
47. *In memoriam „Domnul limbii române” – George Pruteanu (1947-2008)*, în „Grai românesc”, Anul IX, nr.1(38) / 2008;
48. *Catolicii din Moldova în izvoarele Sfântului Scaun (secolele XVII-XVIII)*, în „Condeiful ardelean”, Anul III, Serie nouă, nr. 42 (77), 16-22 mai 2008;
49. *Realități din Basarabia interbelică, oglindite în documentele deținute de Arhivele Naționale Covasna*, în „Condeiful ardelean”, Anul III, Serie nouă, nr. 44 (79), 30 mai – 5 iunie 2008;
50. *Realități din Basarabia interbelică, oglindite în documentele deținute de Arhivele Naționale Covasna*, în „Condeiful ardelean”, Anul III, nr. 48 (83), 27 iunie – 3 iulie 2008;
51. *Comunități catolice din județul Bacău*, de Anton Coșa, în „Condeiful ardelean”, Anul III, Serie Nouă, nr. 49 (84), 4-10 iulie 2008;
52. *Secuii și relațiile lor cu românii și maghiarii*, în „Condeiful ardelean”, Anul III, Serie Nouă, nr. 49 (84), 4-10 iulie 2008;
53. *George Muntean, un mare și statornic prieten al culturii românești din sud-estul Transilvaniei*, în „Cuvântul Nou”, Anul XIX, nr. 5219, 19 august 2008;
54. *Copii din Basarabia la Întorsura Buzăului și în Harghita*, în „Grai românesc”, Anul VIII, nr. 3 (40) / 2008;
55. *Documente privind relațiile dintre Transilvania și Moldova, cu referire la scaunul Treiscaune și Ținutul Bacăului (I)*, în „Condeiful ardelean”, Anul IV, Serie nouă, nr. 72 (107), 16-22 ianuarie 2009; nr. 73 (108), 23-29 ianuarie 2009; nr. 74 (109), 30 ianuarie – 5 februarie 2009, nr. 77 (112), 20-26 februarie 2009; nr. 78 (113), 27 februarie – 5 martie 2009; nr. 79 (114), din 6-12 martie 2009; nr. 80 (115), 13-19 martie 2009; nr. 81 (116), 20-26 martie 2009; nr. 82 (117), 27 martie – 2 aprilie 2009; nr. 83 (118), 3-9 aprilie 2009; nr. 84 (119), 10-16 aprilie 2009;
56. *Omagiu părintelui profesor octogenar Ilie Moldovan*, în „Grai românesc”, Anul VIII, nr. 4 (41) / 2008;
57. *Cum a cerut redobândirea Basarabiei și Bucovinei de Nord, Ghiță Popp, lui Dej și N. Ceaușescu*, în „Romanian Global News”, 30 martie 2009;

58. *Învățătorul emerit Nicolae Vleja (1907-2004)*, în „Buletinul Ligii Cultural-Creștine «Andrei Șaguna»”, nr. IV / 2009;
59. *Obiectivele Grupului de cercetare „I.I.Russu”*, în „Cuvântul Nou”, Anul XX, nr. 5434, 30 iunie 2009;
60. *Un statornic prieten al culturii românești din sud-estul Transilvaniei*, în volumul *A fost odată George Muntean*, ediție alcătuită de Adela Popescu, Editura Palimpsest, București, 2009;
61. *Angvstia nr.1-10, 1996-2006. Sumar General*, în *Cuvântul Nou*, Anul XX, nr. 5435, 1 iulie 2009;
62. *Mitropoliți ai Ardealului. Nicolae Colan. Biobliografie*, în „Grai românesc”, Anul XI, nr. 3 (44) / 2009;
63. Sesiunea Națională de Comunicări Științifice „Românii din sud-estul Transilvaniei. Istorie, cultură, civilizație”, ediția a XV-a, în „Grai românesc”, Anul XI, nr. 3 (44) / 2009;
64. *Un prim volum, dintr-un proiect de largă perspectivă: Catagrafiile visteriei Moldovei (1820-1845). I. Ținutul Romanului. Partea I (1820)*, în „Acta Bacoviensia”, nr. IV / 2009, p. 463-466;
65. Sesiunea Națională de Comunicări Științifice „Românii din sud-estul Transilvaniei. Istorie, cultură, civilizație”, ediția a XV-a, în „Grai românesc”, Anul XI, nr. 3 (44) / 2009;
66. *Centrul Ecleziastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan” din Sf. Gheorghe*, în *O candelă în Carpați. Episcopia Ortodoxă a Covasnei și Harghitei 15 ani de la înființare 1994-2009*, Editura Grai românesc, Miercurea-Ciuc, 2010, p. 587-624 (împreună cu Erich-Mihail Broanăr);
67. *Muzeul Spiritualității Românești din Sf. Gheorghe*, în *O candelă în Carpați. Episcopia Ortodoxă a Covasnei și Harghitei 15 ani de la înființare 1994-2009*, Editura Grai românesc, Miercurea-Ciuc, 2010, p. 649-678 (împreună cu Erich-Mihail Broanăr);
68. *Zilele „Andrei Șaguna”*, în *O candelă în Carpați. Episcopia Ortodoxă a Covasnei și Harghitei 15 ani de la înființare 1994-2009*, Editura Grai românesc, Miercurea-Ciuc, 2010, p. 679-692 (împreună cu Erich-Mihail Broanăr);
69. *Universitatea de Vară Izvorul Mureșului*, în *O candelă în Carpați. Episcopia Ortodoxă a Covasnei și Harghitei 15 ani de la înființare 1994-2009*, Editura Grai românesc, Miercurea-Ciuc, 2010, p. 715-742 (împreună cu Erich-Mihail Broanăr);
70. Sesiunea Națională de Comunicări Științifice „Românii din Sud-Estul Transilvaniei. Istorie. Cultură. Civilizație”, în *O candelă în Carpați. Episcopia Ortodoxă a Covasnei și Harghitei 15 ani de la înființare 1994-2009*, Editura Grai românesc, Miercurea-Ciuc, 2010, p. 743-777 (împreună cu Erich-Mihail Broanăr);

71. Zilele „Nicole Colan”, în *O candelă în Carpați. Episcopia Ortodoxă a Covasnei și Harghitei 15 ani de la înființare 1994-2009*, Editura Grai românesc, Miercurea-Ciuc, 2010, p. 778-791 (împreună cu Erich Mihail Broanăr);
72. *Mitropolitul Nicolae Colan și Moldova*, în „Valori perene”, nr. 2/2010, Roman;
73. *Basarabia – perspective europene. Comunicat de presă*, în „Condeii ardelean”, anul V, nr. 175 (210), 1-7 martie 2011, p. 3;
74. *Demers parlamentar interbelic pentru învățarea limbii române de către populația secuiască și maghiară din Arcul Intracarpatic*, în „Informația Harghitei”, nr. 5200, 5 aprilie 2011;
75. *Graiul documentelor. O vizită de documentare a savantului Emil Racoviță*, în „Mesagerul de Covasna”, nr. 375, 28 aprilie 2011, p. 3;
76. *Apelul ASTREI pentru solidaritatea întregii societăți românești cu românii din județele Covasna, Harghita și Mureș*, în „Informația Harghitei”, Anul XXIII, nr. 5235, 7 iunie 2011, p. 4 -5;
77. *Ierarhi români născuți pe melecurile Covasnei și Harghitei*, în „Familia română”, Anul 12, nr. 4 (43), p. 52-56;
78. *Contribuții documentare referitoare la păstoritul transhumant din sud-estul Transilvaniei practicat în Moldova și Țara Românească*, în „Condeii ardelean”, Anul VI, Serie Nouă, nr. 199 (234), 2-15 decembrie 2011, p. 4 (împreună cu Vasile Stancu);
79. *Noi contribuții privind cunoașterea unor realități basarabene din perioada interbelică oglindite în documentele și publicațiile deținute de Arhivele Naționale Covasna* (I), în „Condeii ardelean”, Anul VII, Serie nouă, nr. 202 (237), 12-25 ianuarie 2012, p. 15; (II), în „Condeii ardelean”, Anul VII, Serie nouă, nr. 203 (238), 27 ianuarie – 9 februarie 2012, p. 15;
80. *În memoria Rezydentului Regal George Alexianu – ctitorul catedralei ortodoxe din Sf. Gheorghe*, în „Mesagerul de Covasna”, nr. 670, 6 iulie 2012, p. 7;
81. *Sarea și contrabanda cu sare la începutul secolului al XIX-lea în Scaunul Kezdi (Tg. Secuiesc)*, în „Condeii ardelean”, Anul VII, Serie Nouă, nr. 215 (250), 13-16 iulie 2012, p. 11 (împreună cu Vasile Stancu);
82. *Simpozionul Național «Monumentul. Tradiție și viitor»*, în județele Covasna și Harghita, în „Condeii ardelean”, anul VII, nr. 221(256), 19 oct. – 1 nov. 2012, p. 6 și în *Informația Harghitei*, anul XXIV, nr. 5507, p. 1-3;
83. *Asociațiunea ASTRA – mentor al unității românilor de pretutindeni*, în „Condeii ardelean”, anul VII, nr. 222(257), 2-15 nov. 2012, p. 5;
84. *Dimensiunea științifică și cea pragmatică a solidarității cu românii din Arcul Intracarpatic*, în „Condeii ardelean”, anul VII, nr. 222(257), 2-15 nov. 2012, p. 10;

85. *Profesorul Dumitru Martinaș în documentele Securității*, în „Acta Bacoviensia”, nr. VII/2012, p. 563-566;
86. *Noi cercetări privind romano-catolicii din Moldova*, în „Mesagerul de Covasna”, nr. 763, 16 nov. 2012, p. 6 și „Condeii ardelean”, anul VII, nr. 224 (259), 30 nov. – 13 dec. 2012, p. 5;
87. *Sărbătorirea a 95 de ani de la unirea Basarabiei cu România marcată și la Sfântu Gheorghe*, în „Grai românesc”, anul XV, nr 1(58)/2013, p. 11;
88. *Basarabia – perspective europene. Comunicat de presă*, în „Condeii ardelean”, anul V, nr. 175 (210), 1-7 martie 2011, p. 3;
89. *Graiul documentelor. Documente de arhivă despre istoricul drumului Ojdula-Focșani*, în „Mesagerul de Covasna”, nr. 371, 20 aprilie 2011, p. 3;
90. *Graiul documentelor. O vizită de documentare a savantului Emil Racoviță*, în „Mesagerul de Covasna”, nr. 375, 28 aprilie 2011, p. 3;
91. *Documente din secolele XVI-XIX aflate în Arhivele Naționale Covasna, emise de către domnitorii Țările Române sau referitoare la aceștia (împreună cu prof. Vasile Stancu)*, în „Profesioniștii noștri 2. Liviu Boar, la 60 de ani”, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2011, p. 215-249;
92. *Donațiile de cărți – fapte nobile de solidaritate comunitară*, în „Mesagerul de Covasna”, nr. 386, 13 mai 2011, p. 7 și în „Condeii ardelean”, anul V, nr. 183 (218), 27 mai-2 iunie 2011, p. 6;
93. *Programul radiofonic „Provinciile vorbesc”*, în „Mesagerul de Covasna”, nr. 393, 24 mai 2011, p. 3;
94. *Apelul ASTREI pentru solidaritatea întregii societăți românești cu românii din județele Covasna, Harghita și Mureș*, în „Informația Harghitei”, Anul XXIII, nr. 5235, 7 iunie 2011, p. 4-5;
95. *Sântilia de la Poiana Sărată la sfârșitul secolului al XIX-lea*, în „Mesagerul de Covasna”, Nr. 562, din 27 ianuarie 2012, p. 7;
96. *O nouă dovadă a solidarității comunității științifice și culturale românești cu problematica păstrării și afirmării identității românilor din Arcul Intracarpatic*, în „Informația Harghitei”, Anul XXIV, Nr. 5499, 26 septembrie 2012, p. 6;
97. *Asociațiunea ASTRA – mentor al unității românilor de pretutindeni*, în „Condeii ardelean”, Anul VII, Serie Nouă, Nr. 222 (257), din 2-15 noiembrie 2012, p. 5;
98. *Profesorul Dumitru Martinaș în documentele Securității*, în „Acta Bacoviensia”, VII/2012, p.563-566;
99. *Noi cercetări privind romano-catolicii din Moldova*, în „Mesagerul de Covasna”, nr. 763, 16 Noiembrie 2012, p. 6 și în „Condeii ardelean” Anul VII, Nr. 224 (259), din 30 nov. – 13 dec. 2012, p. 5;

100. *Aspecte ale relațiilor dintre Transilvania, în mod deosebit dintre fostele scaune secuiești, cu Moldova și Țara Românească* (II), în „Origini”, nr. 12, iul. 2014, p. 12-14 (împreună cu pr. Sebastian Pârvu);
101. *Universitatea de Vară de la Izvoru Mureșului (Ediția a XII-a)*, în „Grai românesc”, anul XV, nr. 3(64)/2014, p. 10;
102. *24 ianuarie. Ziua Unirii Principatelor Române*, în „Grai Românesc”, anul XV, nr. 1(66)/2015, p. 11;
103. *Simpozion dedicat Basarabiei la Sfântu Gheorghe*, în „Grai românesc”, anul XV, nr. 1(66)/2015, p.11;
104. *Mesaje de solidaritate transmise participanților la Adunarea Generală a Forumului Civic al Românilor din Covasna, Harghita și Mureș, Toplița, 20 martie 2010*, în *Forumul Civic al Românilor din Covasna, Harghita și Mureș în slujba dăinuirii neamului românesc din Transilvania. FCRCHM 2005-2015*, volum îngrijit și coordonat de dr. Ioan Sabău-Pop și dr. Ioan Lăcătușu, Edit. Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2015, p. 110-123;
105. *Istoricul Ioan Scurtu, sprijinitor al românilor din județele Covasna și Harghita*, în *O viață în slujba istoriei. Ioan Scurtu la 75 de ani*, volum editat de Corneliu-Mihail Lungu și Mihai Nicolae, Edit. Ștefadina, București, 2015, p. 133-136;
106. *Profesioniștii noștri 16. Valer Dorneanu la 70 de ani*, în „Grai românesc”, anul XVI, nr. 1(70)/2016, p.17;
107. *O monografie de referință: «Poiana Sărată – un sat din Carpați»*, de Ciprian Hugianu”, în „Mesagerul de Covasna”, nr. 1729, 9 nov. 2016, p. 8;
108. *Reeditarea volumului «Petru neam și pentru lege»*, de Justinian Teculescu, în *Episcopul Justinian Teculescu, apărător al spiritualității românești. Istorie și actualitate*, Edit. Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2016, p. 114-115;
109. „Dăruire, profesionalism, performanță, competitivitate”, în Maria Dohotaru, *În serviciul culturii naționale. Magic Print 1996-2006*, Edit. Magic Print, Onești, 2017, p. 54-57 (împreună cu pr. Sebastian Pârvu)
110. *Romano-catolicii din Moldova în mass-media maghiară. Cuvânt lămuritor*, în „Mesagerul de Covasna”, nr. 2125, din 13 iulie 2018, p. 5
111. *Protestul Întemeietorilor României Mari împotriva cedării către Uniunea Sovietică a teritoriilor românești Basarabia, Nordul Bucovinei și Ținutul Herța, semnat de Octavian Codru Tăslăuanu, împreună cu alți oameni politici și de cultură români, 2 iulie 1940*, în *Sesiunea de comunicări și referate „Octavian Codru Tăslăuanu”*, ediția a X-a, 2017, p. 10-13;
112. *Mihai Eminescu în surse arhivistice covășnene*, în „Mesagerul de Covasna”, nr. 2009, din 15.01.2018, p. 5;

113. *Români pentru români. Solidaritate cu românii din Covasna și Harghita* (1), în „Mesagerul de Covasna”, nr. 2285, din 14 martie 2019, p. 8;
114. *Români pentru români. Solidaritate cu românii din Covasna și Harghita* (2), în „Mesagerul de Covasna”, nr. 2286, din 15 martie 2019, p. 5;
115. *162 de ani de la Unirea Principatelor Române, sărbătoriți la Sfântu Gheorghe*, în „Condeii ardeleni”, Anul XVI, Serie Nouă – Nr. 407 (442), Perioada: 22 ianuarie – 4 februarie 2021;
116. Participarea Mitropolitului Nicolae Colan la înfăptuirea unirii Basarabiei cu România, Arhiva CEDMNC;
117. *Repere interbelice ale solidarității cu românii basarabeni*, Arhiva CEDMNC;
118. „*Permanențe Eminesciene*” – manifestare dedicată Zilei Culturii Naționale, la Sfântu Gheorghe; „Mesagerul de Covasna”, 10 ianuarie 2022;
119. *Simpozionul cu tema Unirea Principatelor Române în conștiința națională, la Sfântu Gheorghe*, în „Mesagerul de Covasna”, 20 ianuarie 2022 și în „Observatorul de Covasna”.

IV. Participări la manifestări științifice, culturale, civice:

1. Sesiunea de comunicări *160 de ani de la înființarea Arhivelor Statului*, Iași, 30-31 ianuarie 1992, *Mărturii documentare referitoare la românii din sud-estul Transilvaniei*;
2. Sesiunea de comunicări științifice organizată de Filiala Iași a Arhivelor Statului, Iași, 29 iunie 1994 *Aportul negustorilor din Brețcu și Tg. Secuiesc la dezvoltarea comerțului dintre Transilvania și Moldova*;
3. Sesiunea *Spiritualitatea românească în pragul mileniului trei*, Iași, 14-17 iunie 1996, organizat cu prilejul celei de a 92-a adunări generale a ASTREI, ASTRA și românii din ținuturile Covasna și Harghita;
4. *Deniile eminesciene de la Iași*, 21 iunie 1996;
5. Sesiunea științifică *Din istoricul și prezentul ASTREI basarabene* (prilejuit de aniversarea a 70 de ani de la înființarea ASTREI basarabene), organizat de Asociația pentru literatură și cultură română ASTRA Onisifor Ghibu în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din Moldova, Universitatea de Stat din Chișinău, Mitropolia Basarabiei, Ambasada României la Chișinău, Fundația culturală „Onisifor și Octavian Ghibu”, Chișinău, 26 octombrie 1996, Ioan Lăcătușu – „Intelectuali covășneni sprijinitori ai culturii basarabene”;
6. Simpozionul *Repere bucovinene*, Centrul Eclichiastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan”, Societatea pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina, Filiala „Iancu” Fondat, 1997;
7. Dezbaterile *Basarabia – memento istoric și contemporan*, Centrul Eclichiastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan”, 27 martie 1999,

- Ion Ungureanu, Dumitru Mățaș, Dumitru Acu, Gheorghe Tatu, Ioan Solomon;
8. Masa rotundă *Familia Cioflec în contextul vieții intelectuale românești*, Casa Memorială „Romulus Cioflec”, Araci, 3 iulie 1999;
  9. Universitatea de vară Izvorul Mureșului *Cultură și civilizație în spațiul românesc*, 9-20 august 1999, Dezbateră *Românii din afara granițelor în preocupările instituțiilor de stat și asociațiilor neguvernamentale*; participanți: Viorel Badea, Eugen Popescu, Antonie Popescu, Marian Munteanu, Areta Moșu, Cezar Teclean, Silviu Moldovan;
  10. Simpozionul *Drepturile omului – Dimensiune spirituală și acțiune civică*, Iași 22-24 septembrie 2000, *Aspecte ale conviețuirii interetnice în județele Covasna și Harghita*, (împreună cu Claudiu Bădescu);
  11. Dezbateră *Basarabia – o lacrimă însângerată*, Sf. Gheorghe, 24 martie 2001, organizată de Fundația Națională Neamul Românesc – Filiala Covasna și Direcția Județeană Covasna a Arhivelor Naționale; Ioan Lăcătușu, *Documente noi despre intelectuali covăsneni și Basarabia*;
  12. Universității de Vară Izvorul Mureșului, ediția a III-a, în perioada 14-20 august 2000, cu tema: *Integrare Europeană și Identitate Națională*, și ediția a IV-a, 12-20 august 2001, cu tema *Românii și integrarea euroatlantică*;
  13. Apel de solidaritate cu românii din Basarabia susținută de: Liga Cultural-Creștină „Andrei Șaguna”, Liga Tineretului Creștin Ortodox Român Sf. Gheorghe, Uniunea Culturală Vatra Românească Uniunea Cultural-Patriotică „Avram Iancu” Covasna, Fundația Cultural-Creștină „Justinian Teculescu” Covasna, Fundația Culturală „Mihai Viteazul” Covasna, Asociația Pedagogilor Români din Județul Covasna, Fundația Națională „Neamul Românesc”, Filiala Covasna, Fundația Națională pentru Românii de Pretutindeni, Filiala Covasna, Sf. Gheorghe, 27 ianuarie 2002;
  14. Simpozionul internațional *Identitatea culturală a romano-catolicilor (ceangăi) din Moldova*, Palatul Parlamentului, 22 aprilie 2002 (împreună cu Academia Română și Universitatea București);
  15. Seminarul internațional de la Iași cu tema *Originea, limba și cultura ceangăilor*, organizat de Parlamentul României și Academia Română la Iași, (în perioada 5-7 iulie 2002);
  16. Derularea programului partenerial *Solidaritatea comunitară românească*, coordonat de Departamentul pentru Strategii Guvernamentale a Guvernului României, 2003;
  17. *Mesaj de solidaritate româno-română*, Sf. Gheorghe – Chișinău, 30 noiembrie 2003;
  18. *Festivalul de colinde și obiceuri de Crăciun*, 19-20 decembrie 2003, cu participarea unor formații de colindători din Moldova și Bucovina;

19. Simpozionul *Mitropolitul Visarion Puiu – 125 de ani de la naștere*, Arhivele Naționale ale României, București, 26 februarie 2004 (moderator Ioan Lăcătușu), cu tema *Drepturile omului – dimensiune spirituală și acțiune civică*, Iași, 3-5 mai 2004, *Priorități privind prezervarea și valorificarea patrimoniului cultural al comunităților românești din județele Covasna și Harghita*;
20. Dezbaterile cu tema *România și Republica Moldova în contextul integrării euro-atlantice*, Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale al Academiei Române, Palatul Cotroceni, 11-12 iunie 2004, București (Ioan Lăcătușu);
21. Dezbaterile din cadrul Universitatea de Vară Izvoru Mureșului, 19-25 iulie 2004; temele: *Instrumente europene pentru păstrarea identității românilor din județele Covasna-Harghita și romano-catolicilor din Moldova*;
22. *Problematica romano-catolicilor din Moldova în lumina cercetărilor interdisciplinare actuale*, Direcția Județeană Bacău a Arhivelor Naționale și Asociația Generală a Arhiviștilor din România – Filiala Bacău, 5-6 noiembrie 2004; comunicarea *Identitatea asumată de romano-catolicii moldoveni stabiliți în Covasna și Harghita* (Ioan Lăcătușu);
23. Masa rotundă *Basarabia și România – Istorie și destin european comun*, sâmbătă, 26 martie 2005;
24. Sesiunea de comunicări *Episcop Dr. Partenie Ciopron – O viață închinată Bisericii și Armatei*, Roman, 1 octombrie 2006, *Un vrednic precursor al episcopului Partenie Ciopron, Justinian Teculescu* (Ioan Lăcătușu);
25. Masa rotundă *Basarabia în contextul actual european*, 24 martie 2007, organizat împreună cu Fundația Națională „Neamul Românesc”, Filiala Covasna, comunicarea *Problematica Basarabiei în mass-media de pe ambele maluri ale Prutului*. (Dr. Ioan Lăcătușu);
26. Evocarea *550 de ani de la urcarea pe tron a domnitorului Ștefan cel Mare și Sfânt*, 2 iulie 2007, Catedrala Ortodoxă din Sf. Gheorghe (Dr. Ioan Lăcătușu);
27. Universitatea de Vară Izvorul Mureșului *România europeană și românii de pretutindeni*, 15-19 august 2007;
28. Dezbaterile *110 ani de la nașterea profesorului Dumitru Mărtinaș*, D.J.A.N. Tg. Mureș, 19 octombrie 2007, comunicarea *Dumitru Mărtinaș și românii din secuime*;
29. Evocarea *Profesorul Dumitru Mărtinaș – O viață pentru o idee*, Parohia catolică Butea, jud. Iași, 21 octombrie 2007;
30. Simpozionul Național *Dumitru Mărtinaș și populația romano-catolică din Moldova*, D.J.A.N. Bacău, 20 octombrie 2007, comunicarea *Dumitru Mărtinaș și problematica raporturilor dintre romano-catolicilor din Moldova și românii din sud-estul Transilvaniei*;

31. Simpozionul Internațional *Românii din afara granițelor Țării. Iași – Chișinău: Legături istorice*, organizat de ASTRA, 8-12 aprilie 2008, Iași și Chișinău; comunicarea *Realități din Basarabia interbelică oglindite în documentele și publicațiile deținute de către Direcția Județeană Covasna a Arhivelor Naționale*;
32. Simpozionul național „Vasile Pârvan”, organizat de Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău și Direcția Județeană Bacău a Arhivelor Naționale, Bacău 6-7 octombrie 2008, comunicarea *Contribuții documentare privind relațiile Transilvaniei cu Moldova, cu referire la Scaunul Treiscaune și Ținutul Bacăului (sec. XVII-XVIII)*;
33. Tabăra „Acasă la noi”, organizată de către Despărțământul ASTRA „Mihail Kogălniceanu” Iași, cu participarea elevilor din localitățile Coșernița și Boșcana, raionul Criuleni, Republica Moldova, organizată în localitățile Barcani și Sita Buzăului din județul Covasna, în perioada 17-24 iulie 2009;
34. Expunerea „*Solidaritatea versanților munților Carpați*”, în cadrul „Zilelor Visarion Puiu”, ediția a XIV-a, Pașcani, 27 februarie 2010;
35. Masa rotundă „*Basarabia – istorie și contemporaneitate*”, Centrul Eclectic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan”, Sf. Gheorghe, 26 martie 2010, s-a prezentat comunicarea *Realități basarabene, în a doua parte a sec. XX și începutul sec. XXI*;
36. Vizită documentară cu tinerii din Basarabia participanți la Tabăra de pictură „Acasă la noi”, organizată de Despărțămintele ASTRE Iași și Covasna - Harghita: vizitarea catedralei ortodoxe, a Muzeului Spiritualității Românești și a Centrului de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan”, 18 iulie 2010;
37. Universitatea de Vară Izvoru Mureșului, ediția a X-a, 11-15 august 2010, *România europeană și românii de la frontiera Uniunii Europene: Alegerile din Basarabia – perspective europene sau întoarcerea către Rusia? Există o cale mai rapidă de integrare europeană? Problematika romano-catolicilor din Moldova. Este identitatea o marfă? În folosul cui?*
38. Cea de a XVI-a sesiune anuală de comunicări științifice „Documentele și Istoria”, organizată de Arhivele Naționale Bacău, în zilele 19-20 noiembrie 2010, comunicarea *Demersuri pentru reconstrucția localității Poiana Sărată, distrusă în întregime în luptele din primul război mondial*;
39. Dezbaterile cu tema *Basarabia – perspective europene*, 25 martie 2011, la sediul Centrului de Documentare din Sf. Gheorghe;
40. Zilele Mitropolit Visarion Puiu, ediția a XV-a, Roman-Paşcani, 26-27 februarie 2011, comunicările: *Problematika relațiilor Transilvaniei cu Moldova reflectată în manifestările culturale – științifice și spirituale organizate în județele Covasna – Harghita* (împreună cu prof. Vasile Stancu) și *Un eveniment important din viața publică interbelică a orașului Roman. Marele iarmaroc (Bâlciul anual)*;

41. Dezbateră *Basarabia – perspective europene*, organizată de Centrul Ecleziastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan”, împreună cu Fundația Națională „Neamul Românesc” – Filiala Covasna, Sf. Gheorghe, 25 martie 2011; comunicarea *Rolul ONG-urilor în susținerea aderării Republicii Moldova în Uniunea Europeană*;
42. Simpozionul internațional „Românii din afara granițelor țării. România-Moldova-Ucraina. Împreună spre Europa”, 9 noiembrie 2011, Ioan Lăcătușu, Vasile Stancu (Sf. Gheorghe), *Noi contribuții privind cunoașterea unor realități basarabene din perioada interbelică oglindite în documentele deținute de Arhivele Naționale Covasna*
43. Sesiunea anuală a comunicări științifice a Arhivelor Naționale Bacău, Bacău, 18 noiembrie 2011, comunicările: *Mass-media maghiară despre „Programul de dănuire a maghiarimii din ținutul ceangăiesc”, Aportul negustorilor români și secui din Arcul Intracarpatic la dezvoltarea comerțului dintre Transilvania, Moldova și Țara Românească, Contribuții documentare referitoare la păstoritul transhumant din sud-estul Transilvaniei practicat în Moldova și Țara Românească* (împreună cu prof. Vasile Stancu);
44. Dezbateră „*Basarabia – perspective europene al celui de-al doilea stat românesc*” organizată împreună cu Fundația Națională „Neamul Românesc”, Filiala Covasna, 27 martie 2012;
45. Simpozionul național „Monumentul – Tradiție și Viitor”, 6-7 octombrie 2012, *Prezentare generală a patrimoniului bisericesc al Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei*, Dr. Ioan Lăcătușu;
46. Sesiunea de comunicări științifice „Arhivele și istoria”, Arhivele Naționale Bacău, 9 noiembrie 2012, comunicările: *Documente din Arhivele Naționale Covasna privind pandemiile din Țările Române în secolele XVII–XIX* și „*Problematica romano-catolicilor din Moldova în presa de limbă maghiară din România (2011-2012)*”;
47. Masa rotundă cu tema *Parteneriatul româno-român pentru integrarea europeană a Republicii Moldova, prin reunirea cu România*, miercuri, 27 martie 2013;
48. Simpozionul național *Monumentul. Tradiție și viitor*, Ediția XV-a, Iași, 14 – 17 octombrie, 2013, comunicarea *Contribuții documentare referitoare la construirea Catedralei Ortodoxe „Sf. Ierarh Nicolae” și „Sf. Mare Mucenic Gheorghe” din municipiul Sf. Gheorghe, jud. Covasna*;
49. Simpozionul cu tema „Ecolul intern și internațional al Unirii Principatelor Române”, Instituția Prefectului Județului Covasna, Joi, 23 ianuarie 2014;
50. Dezbateră cu tema *Basarabia în context geopolitic actual*, 26 martie 2014, la Centrul Ecleziastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan” din Sf. Gheorghe;

51. A XX-a Sesiune a Arhivelor Naționale Bacău „Arhivele și Istoria”, comunicările: *Documente inedite despre suferințele românilor din comuna Poiana Sărată în urma Dictatului de la Viena* (împreună cu Ciprian Hugianu); *Aspecte privind atribuțiile locuitorilor din Brețcu și Tg. Secuiesc privind întreținerea și folosirea pasului Oituz, în secolele XVII-XIX* (împreună cu Vasile Stancu); *Problematica romano-catolicilor din Moldova în presa de limba maghiară din sud-estului Transilvaniei*, 30 mai 2014;
52. Universitatea de Vară Izvoru Mureșului, ediția a XII-a, 11 – 16 august 2014; *Comunitățile românești din Ucraina între presiunea asimilaționistă a Ucrainei și amenințările Rusiei; Basarabiei cu România, obiectiv național al românilor. Dar al clasei politice de pe cele două maluri ale Prutului?; Reunirea celor doua state germane model de bună practică europeană pentru reunirea celor două state românești; Românii romano-catolici din Moldova în fața presiunilor de maghiarizare*;
53. Simpozionul Internațional Monumentul – tradiție și viitor, ediția a XVI-a, Iași, 9-10 octombrie 2014, comunicarea *Biserici românești din Covasna și Harghita, azi dispărute*;
54. Simpozionul cu tema *Relațiile sud-estului Transilvaniei cu Moldova, Țara Românească și Regatul României, până la Marea Unirea de la 1 Decembrie 1918*, Sf. Gheorghe, 26 iunie 2015;
55. Universitatea de Vară Izvoru Mureșului, Ediția a XIII-a, cu tema *România și românii de la frontiera Uniunii Europene și NATO*, 10-15 august 2015; *Politica partidelor parlamentare și a instituțiilor de stat față de românii de pretutindeni și față de românii din zonele multietnice și pluriconfesionale din România, Reunirea Basarabiei cu România, obiectiv național al românilor pentru 2018. Evoluții geopolitice și interesul național românesc; Între dorința și acțiunea societății civile și manipulările politice, Conflictul transnistrean și operațiunile de destabilizare ale Republicii Moldova, din autonomia Găgăuză și Raionul Taraclia, pericole majore pentru frontiera NATO și UE. Este reunirea cu România soluția? Românii romano-catolici din Moldova în fața presiunilor de maghiarizare*.
56. Simpozionul *Jertfă și răscumpărare* dedicat participării României la prima conflagrație mondială, Poiana Sărată, 7 octombrie 2016;
57. *Nașterea României Moderne în timpul Domnitorului Alexandru Ioan Cuza*. Manifestare organizată cu ocazia împlinirii a 158 de ani de la Unirea Principatelor Române, în data de 20 ianuarie 2017;
58. Universitatea de Vară de la Izvoru Mureșului, ediția a XV-a, cu genericul *2000 de ani de continuitate românească. De la Prima Unire la Marea Unire. România și românii de pretutindeni, încotro?*, 13-18 august 2017;
59. Colocviu cu tema *Unirea Basarabiei cu România, martie 1918 – perspectiva Centenarului Marii Uniri, 1 decembrie 2018*, 24 martie 2017;

60. Simpozionul cu tema *Rolul bisericii în Marea Unire și în Unirea Basarabiei cu România*, Miercurea Ciuc, 28 martie 2018, comunicarea *Legăturile dintre românii din Arcul Intracarpatic și românii din Basarabia*;
61. Simpozionul cu tema *Un secol de la revenirea Basarabiei în hotarele țării*, 12 aprilie 2018, Centrul Ecclziastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan”;
62. Universitatea de Vară de la Izvoru Mureșului, ediția a XVI, 1 – 7 iulie 2018, *România și românii de pretutindeni, în anul Centenarului Marii Uniri, Reunirea Basarabiei cu România, obiectiv strategic național al românilor, Aspecte ale afirmării identității românești a romano-catolicilor din Moldova*, Lansarea volumului *Romano-catolicii din Moldova în mass-media maghiară*, de Ioan Lăcătușu, Editura Eurocarpatica, 2018;
63. Colocviul științific *Originea și identitatea romano-catolicilor din Moldova. 120 de ani de la nașterea profesorului Dumitru Mărtinaș*, organizat de Asociația Romano-Catolicilor din Moldova „Dumitru Mărtinaș” Bacău, 2018;
64. Donații de cărți pentru școli și asociații din Republica Moldova, 2018;
65. FCRCHM aderă la proiectul de Reunificare Națională inițiat de Primăria orașului celor trei Uniri și susține Conferințele Congresului Reîntregirii Neamului care vor aduce în discuție Unirea Republicii Moldova cu România ca proiect de Țară, 2018;
66. Al XII-lea congres internațional de istorie a presei cu tema *190 de ani de presă în spațiul de limba română*;
67. Simpozionul 24 ianuarie – *Unirea Principatelor Române*, Cercul Militar, 23 ianuarie 2019, comunicarea *Personalitatea Domnitorului Alexandru Ioan Cuza în mediul virtual*;
68. Simpozion cu tema *Acțiuni întreprinse de România, în anul 1919, pentru apărarea Hotărârilor de Unire cu Țara adoptate la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia*, Sf. Gheorghe, 12 aprilie 2019, dr. Ioan Lăcătușu, Centrul European de Studii Covasna-Harghita, *Integrarea județelor Ciuc, Odorhei și Treiscaune în perioada Consiliului Dirigent. Rolul prefecților din cele trei județe*;
69. Conferința Basarabia – 98 de ani de la Marea Unire, prezintă prof. dr. Luminița Cornea, președinte al Despărțământului ASTRA Covasna-Harghita, Cosmin Iosub, Platforma Unionistă *Acțiunea 201*, 24 martie 2016 (12-13 aprilie 2019, Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iasi;
70. Universitatea de Vară de la Izvoru Mureșului Ediția a XVII-a, 12-17 august 2019 cu tema *România și românii din jurul României, în primul an după Centenar*;

71. Conferința internațională cu tema *Contribuția Armatei României și a elitelor la apărarea și recunoașterea internațională a Marii Uniri (1919-1920*, 20-22.06.2019, Filiala Iași a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, *Comunicarea mass-media maghiară, din spațiul central european, privind problematica Tratatului de la Trianon (4 iunie 1920)*, dr. Ioan Lăcătușu, prof. Vasile Stancu, Centrul European de Studii Covasna-Harghita;
72. Sesiunea de comunicări *Arhivele și cercetarea istorică*, Bacău, 3 octombrie 2019, comunicarea *Documente privind evoluția sinuoasă a demersurilor de stabilire a demersurilor de stabilire a frontiera dintre România și Imperiu Austro-Ungar* (împreună cu Ciprian Hugianu);
73. Dezbateri cu tema: *Etnie și confesiune la catolicii din Moldova*, moderator: prof. univ. dr. Ioan H. Ciubotaru – Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, prof. univ. dr. Anton Despinescu – Institutul Teologic Romano-Catolic Iași, prof. Ioan Șoitu, dr. Gheorghe Olteanu, Baden Baden, Germania, 2020;
74. *Relațiile româno-polone reflectate în publicațiile științifice ale românilor din sud-estul Transilvaniei*. Prof. Vasile Stancu, dr. Ioan Lăcătușu, Centrul European de Studii Covasna-Harghita;
75. *Mass-media maghiară, din spațiul central european, privind problematica Tratatului de la Trianon (4 iunie 1920)*, dr. Ioan Lăcătușu, prof. Vasile Stancu, Centrul European de Studii Covasna-Harghita, 2019;
76. Simpozionul cu tema *Unirea Principatelor Române în conștiința națională*, la Sfântu Gheorghe, luni, 24 ianuarie 2022;
77. Colocviul cu tema *Basarabia. Istorie și contemporaneitate*, Sfântu Gheorghe – 25 martie;
78. Universitatea de Vară de la Izvoru Mureșului, septembrie 2022; *Păstrarea și afirmarea identității românilor din comunitățile istorice de peste graniță*.

V. Relații de colaborare și parteneriat cu instituții de cultură, știință și spiritualitate din Iași și cu intelectuali ieșeni, basarabeni și bucovineni:

1. ÎPS Ioachim Băcăuanu, Arhiepiscopul Romanului și Bacăului, pr. dr. Florin Țuscanu, prof. Vilică Munteanu;
2. PS Ignatie Trif, Episcopul Hușilor;
3. PS Petru Gherghel, pr. dr. Anton Despinescu, pr. prof. dr. Lupu, Episcopia Romano-catolică Iași, ing. Gheorghe Bejan, dr. Anton Coșa;
4. Constantin Simirad, primarul Iașului, membri în Adunarea Națională a Bisericii Ortodoxe;
5. Prof. univ. dr. Valer Dorneanu, deputat de Iași;
6. Prof. univ. dr. Ioan Agrigoroaiei, dr. Silviu Văcariu, prof. Gheorghe Rusu, Rodica Iftimi – Arhivele Naționale Iași;

7. Prof. Areta Moșu, prof. Dan Bunea, Mircea-Cristian Ghenghea, Victor Durnea, Despărțământul ASTRA „Mihai Kogălniceanu” Iași;
8. Col. (r.) dr. Dan Prisăcaru – Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” Iași;
9. Dr. Aurica Ichim, Complexul Muzeal Iași;
10. Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”: prof. univ. dr. Ion I. Solcanu, prof. univ. dr. Ioan H. Cibotaru, prof. univ. dr. Ioan Agrigoroaiei, prof. univ. dr. George Pruteanu;
11. Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, prof. univ. dr. Gheorghe Buzatu, dr. Dorin Dobrințu;
12. Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” Iași, prof. univ. dr. Catinca Agache;
13. Biblioteca Centrală Universitară, prof. Elena Chiaburu;
14. Radio Iași, Gloria Lăcătușu;
15. Editura TipoMoldova, Iași, Aurel Ștefanachi;
16. Intelectuali români din Basarabia: Ion Ungureanu, Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Ioan Varta, Valeriu Mateu, Vlad Cubreacov, Anatol Popescu, Nina Josu;
17. Intelectuali români din Nordul Bucovinei: Vasile Tărățeanu, Ioan Popescu, Aurica Bojescu;
18. Colaborări la publicații periodice „Monumentul”, „Arhiva Moldovei”, „Revista Română” (Iași); „Acta Bacoviensia” (Bacău), „Valori perene” (Roman).

VI. Lansări de carte:

1. *Basarabia, numele tău e Maria*, de Teodor Tanco, 1997;
2. *Prin jertfă către Marea Unire. Omagiul eroilor Războiului de Întregire Națională din județul Bacău*, de Anton Coșa, Editura Magic Print, Onești, 2018, prezentare dr. Anton Coșa;
3. Prezentarea Colecției *România. Marea Unire 1918-2018, 100 de cărți*. Ioan Scurtu – coordonator, Editura TipoMoldova, Iași, prezentare Aurel Ștefanachi, redactor (un număr al colecției, cuprinzând 170 de volume, va fi donat Bibliotecii Centrului Eclectic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan”);
4. Prezentarea proiectului editorial *Mihai Eminescu 170 de ani de la naștere (1850-2020)*, Editura TipoMoldova, Iași, prezentare Aurel Ștefanachi;
5. *Originea ceangăilor din Moldova*, de Dumitru Mărtinaș (reeditare), Bacău, 2000;
6. *Operațiile și istoricul Regimentului 9 Vânători, Patrimoniul cultural al românilor transilvăneni*, Ediția a II-a, Coordonatori acad. Ioan Aurel Pop, acad. Marius Porumb, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007, prezentare col. (r.) dr. Dan Prisăcaru;

7. *Mai presus de naționalism. O istorie politică și socială a corpului de ofițeri habsburgici, 1848-1918*, autor Istvan Deak, Traducere din limba germană de Eugenia Bîrlea, Postfață de Liviu Maior, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2009, prezentare col. (r.) dr. Dan Prisăcaru;
8. *Războiul de întregire a Neamului românesc. 1916-1919*, București, Editura Enciclopedică, 2018 (editor, studiu introductiv, note și ilustrație de Ion I. Solcanu), prezentare prof. univ. dr. Ion I. Solcanu;
9. Ion I. Solcanu, *Un erou din războiul de întregire a României: Regimentul 9 Vânători*, Editura Junimea, 2018;
10. *Alexandru Ioan Cuza. Abdicare și exil*, coord. dr. Aurica Ichim, Editura Dark Publishing, București, 2019, prezentare col. (r.) dr. Dan Prisăcaru;
11. „Acta Bacoviensia”, Anuarul Arhivelor Naționale Bacău, nr. VIII/2013, redactor responsabil Vilică Munteanu;
12. „Carpica”, nr. XLII/2013, Anuarul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu”, Editura Magic Print, Onești, redactor responsabil Mariana Popa;
13. Valeriu TANASĂ, *Rostiri ziditoare*, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2013;
14. Anton Coșa, *O viață închinată unei opere. In memoriam professoris Dumitru Mărtinaș*, Editura Sapinația, Iași, 2017, prezentare Gheorghe Bejan;
15. Maria Dohotaru, *În serviciul culturii naționale. Magic Print 1996-2016*, Editura Magic Print, Onești, 2017, prezentare Vilică Munteanu;
16. Horia Dumitrescu, Marian Moșneagu, Cornel Țucă, Dan Pintilie, *Divizia a VI-a Infanterie. Jurnal de operațiuni. Volumul I (14 august 1916 – 12 mai 1918)*, Edit. Pallas, Focșani, 2017, volum prezentat de dr. Dan Prisăcaru;
17. *Dreptul la singurătate*, de Angela Bârsan, Editura Promaris Print, Miercurea-Ciuc, 2008;
18. *Basarabia – pământ românesc. Aspecte istorico-documentare Neamț – Basarabia*, de Gheorghe Radu, Editura „Cetatea Doamnei”, Piatra Neamț, 2008, prezentată de autor;
19. *Românii din afara granițelor României. Iași – Chișinău, legături istorice*, coordonator Iulian Pruteanu Isăcescu, Editura Demiurg, Iași, 2008, prezentare prof. Vasile Stancu;
20. *Românii din afara granițelor României. 90 de ani de la întregirea Regatului României*, volum coordonat de Iulian Pruteanu Isăcescu și Irina Ioniță, Editura Demiurg, Iași, 2008, prezentare prof. Vasile Stancu;
21. *Episcopul Justinian Teculescu, apărător al spiritualității românești. Istorie și actualitate*, Volum îngrijit de Florentina Teacă, prefața de Ioan Lăcătușu, Editura Eurocarpatica, Sf. Gheorghe, 2016.

VII. Alte activități:

1. *Participarea la susținerea tezei de doctorat cu tema Biserica Ortodoxă Română din estul Transilvaniei, după al Doilea Război Mondial*, Iași, 2013, susținută la Facultatea de Istorie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, de prof. Costel Cristian Lazăr, din Toplița, conducător științific, prof. univ. dr. Ioan Agrigoroaie;
2. Intelectuali ieșeni premiați de instituții și asociații culturale din Covasna și Harghita: „I.I. Russu”, pentru studiul sud-estului Transilvaniei: Dr. Silviu Văcaru, prof. univ. dr. Ion H. Ciubotaru; „Pr. Ilie Moldovan”, acordat anual unor personalități care s-au remarcat în susținerea demersurilor românilor din județele menționate, pentru păstrarea și afirmarea identității naționale; Col. (r.) dr. 1. Dan Prisăcaru – Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” Iași.
3. Referințe și distincții:
  - Menționarea în „Un Dicționar al scriitorilor români contemporani”, volumul VIII, Colecția Opera Omnia, Tipo Moldova, Iași;
  - *Diplomă și medalie jubiliară „cu prilejul împlinirii a 120 de ani de la înființarea Episcopiei Romano-Catolice de Iași, în semn de înaltă prețuire și recunoștință”*, Episcopia Romano-Catolică de Iași, 2004;
  - Propunere pentru conferirea premiului „Gheorghe Buzatu” al Academiei Oamenilor de Știință din România lucrării „În centru la Sân-Georgiu. Românii din Sfântu Gheorghe, județul Covasna”, Sf. Gheorghe, Editura Eurocarpatica, 2021, autor: dr. Ioan Lăcătușu, prof. univ. dr. Ion I. Solcanu, președinte al Secției de Istorie și Arheologie a Academiei Oamenilor de Știință din România;
  - Laudatio „Dr. Ioan Lăcătușu, omul instituție și școala de cercetători de la Sfântu Gheorghe”, de Catinca Agache;
  - „Respect și prețuire domnului dr. Ioan Lăcătușu”, Dr. Anton Coșa;
  - *Mesaj de la prietenii di pisti Munți, la o frumoasă aniversare*, Vilică Munteanu.

Precizăm că informațiile prezentate nu sunt exhaustive. Împreună cu prietenul său, regretatul prof. Vasile Stancu, Ioan Lăcătușu a participat la mult mai multe manifestări cultural-științifice organizate de Arhivele Naționale Bacău, Muzeul „Iulian Antonescu” și Asociația Romano-Catolicilor din Moldova „Dumitru Mărtinaș”. La rândul lor, reprezentanții acestor instituții și asociații au participat la manifestări cultural-științifice, în județele Covasna și Harghita, de cel puțin patru ori pe an, respectiv: „Primăvara culturală la Sf. Gheorghe”, Zilele „Andrei Șaguna”, Universitatea de Vară Izvoru Mureșului,

Sesiunea de Comunicări „Românii din sud-estul Transilvaniei. Istorie. Cultură. Civilizație” ș.a. Reprezentanții românilor din județele Covasna și Harghita au participat frecvent la manifestările organizate de Asociația „Visarion Puiu”, condusă de pr. Florin Țuscanu. De asemenea, în decursul anilor au participat la manifestările organizate de Arhivele Naționale și muzeele din Bacău, Galați, Vaslui, Neamț, Botoșani, Suceava, la Cernăuți și Chișinău.

Toate acestea reprezintă o filă de istorie românească, ce continuă tradiția solidarității românilor trăitori de o parte și alta a Carpaților, asigurând continuitate manifestărilor viitoare.

Anexa nr. 1

Știrea AGERPRES referitoare la acordarea titlului de cetățean de onoare al municipiului Iași, dr. Ioan Lăcătușu

Dr. Ioan Lăcătușu a primit titlul de cetățean de onoare al municipiului Iași 12.06.2023

Dr. Ioan Lăcătușu, fondator al mai multor instituții și asociații culturale, științifice și civice din județul Covasna, a primit, recent, titlul de cetățean de onoare al municipiului Iași.

Potrivit unui comunicat de presă remis luni AGERPRES, titlul i-a fost conferit la propunerea col. (r.) dr. Dan Prisăcaru, coordonatorul Muzeului Militar „Ștefan cel Mare”, Filiala Moldova, Iași, a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, pentru contribuția semnificativă la dezvoltarea patrimoniului științific, cultural și identitar național, european și universal. Laudatio a fost formulat de președintele Academiei Române, Ioan-Aurel Pop.

„În zilele de 8-9 iunie 2023, la Iași, a avut loc conferința națională cu tema „Solidaritatea Versanților. Interferențe culturale, istorice și religioase de o parte și de alta a Carpaților”, ediția a II-a, 2023, Sfântu Gheorghe, Covasna, Miercurea-Ciuc, Izvoru Mureșului, Bacău, Roman, Iași (...) La finalul alocuțiunii domniei sale, domnul ing. Mihai Chirica, primarul municipiului Iași, a înmănat domnului dr. Ioan Lăcătușu titlul de Cetățean de onoare al municipiului Iași, aprobat prin Hotărârea nr. 233 / 29 mai 2023 a Consiliului Local al Municipiului Iași, la propunerea col. (r.) dr. Dan Prisăcaru”, se arată în comunicat.

Dr. Ioan Lăcătușu, director onorific al Centrului European de Studii Covasna-Harghita al Academiei Române, a desfășurat de-a lungul anilor, îndeosebi în ultimii 33 de ani, eforturi imense pentru cunoașterea, promovarea

și apărarea, în context european, a valorilor și tradițiilor naționale românești din Arcul Intracarpatic, menționează sursa citată.

Este inițiator, coordonator sau coorganizator al unor proiecte și programe științifice, culturale, artistice sau civice de importanță națională și chiar internațională și fondator al unor instituții hotărâtoare pentru păstrarea și afirmarea identității naționale a românilor din județele Covasna și Harghita, precum Liga Cultural-Creștină „Andrei Șaguna”, Centrul Ecleziastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan”, Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Casa memorială „Romulus Cioflec” din Araci și Punctul muzeal „Prima școală românească din Sfântu Gheorghe”.

Printre altele, a contribuit la înființarea editurilor "Grai românesc" a Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei și "Eurocarpatica" a Centrului European de Studii Covasna-Harghita, precum și la editarea a peste 400 de volume referitoare la istoria și cultura românilor din Arcul Carpat. De asemenea, este semnatul a 30 de volume și 250 de studii de istorie, sociologie, demografie, etnografie, arhivistică, memorialistică și publicistică.

„Plecăt de peste 50 de ani din Iași, dr. Ioan Lăcătușu a rămas în toți acești ani foarte apropiat sufletește de orașul adolescenței și tinereții sale. În buna tradiție a intelectualilor români de autentică vibrație patriotică, dr. Ioan Lăcătușu s-a implicat constant în viața culturală ieșeană, participând cu profesionalism și dăruire la manifestările cultural-științifice și unele proiecte culturale care au avut loc în Iași, iar după 1990, și în alte localități din Moldova, Basarabia și nordul Bucovinei. În același timp, ca membru în conducerea unor instituții și asociații culturale, științifice și civice din Sfântu Gheorghe și din județele Covasna și Harghita, a militat pentru participarea unor distinse personalități ale mediului academic și ale vieții publice ieșene la normalizarea conviețuirii interetnice și afirmarea identității naționale a românilor, minoritari în Arcul Intracarpatic”, se arată în comunicat.

Ioan Lăcătușu a primit în 2004 o diplomă și o medalie jubiliară cu prilejul împlinirii a 120 de ani de la înființarea Episcopiei Romano-Catolice de Iași, în semn de înaltă prețuire și recunoștință, iar prof. univ. dr. Ion I. Solcanu a redactat propunerea pentru conferirea premiului „Gheorghe Buzatu” al Academiei Oamenilor de Știință din România lucrării *În centru la Sân-Georgiu. Românii din Sfântu Gheorghe, județul Covasna*, apărută în 2021 la Editura Eurocarpatica din Sfântu Gheorghe, sub semnătura dr. Ioan Lăcătușu.

„Acordarea titlului de Cetățean de onoare al municipiului Iași (...) reprezintă o binemeritată răsplată morală pentru «omul trudei obștești», pentru colaboratorii și partenerii săi, cât și pentru societatea civilă românească din Sfântu Gheorghe”, se arată în Laudatio formulat de președintele Academiei Române, Ioan-Aurel Pop. AGERPRES/(AS-autor: Oana Mălina Negrea, editor: Antonia Niță)

Anexa nr. 2**Mesaje de felicitare primite de dr. Ioan Lăcătușu, după acordarea titlului de Cetățean de onoare al municipiului Iași**

Cu voia Bunului Dumnezeu și cu sprijinul celor care au fost, sunt și ne vor fi alături, am izbândit în acest demers comun pentru a răsplăti, simbolic și moral, truda și jertfa de peste cinci decenii în serviciul apărării și promovării valorilor identitare românești, a unui truditor din Arcul Intracarpatic, originar din străvechiul ținut al Iașilor – prof. dr. Ioan Lăcătușu.

1. Prov. univ. dr. Radu Baltasiu: *Felicitări, Domnule Profesor! Doamne, ajută! Cu deosebită considerație.*
2. Prof. univ. dr. Ioan Bolovan: *Felicitări, Domnule Profesor! Doamne, ajută! Cu prețuire.*
3. Prof. univ. dr. Cornel Sigmirean: *Felicitări, domnule director!!!*
4. Prof. Violeta Popescu: *Multe și meritate felicitări! Acei oameni generoși care inspiră și dau încredere celor din jur, Lăcătușu Ioan. Un Laudatio minunat „rostit” de istoricul Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române. O minunată recunoaștere pentru eforturile îndelungate de cercetare și recunoaștere a istoriei românilor din zona Covasna-Harghita.*
5. Dr. Ion Onuc Nemeș: *La mulți ani în sănătate, dragă domnule dr. Ioan Lăcătușu, Cetățean de Onoare al Municipiului Iași! Felicitari și autoritaților municipale pentru acest gest de demnitate națională!*
6. Prof. univ. dr. Catinca: *Felicitări unui ieșean care, stabilit în inima țării, devenit covăsnean, a dus cu domnia sa spiritul cultural ieșean creator! Sănătate!*
7. Prof. univ. dr. Ion Giurcă: *Domnule profesor, felicitări pentru binemeritata recunoaștere a activității într-o zonă sensibilă a Țării. Bucuros de cele petrecute la Iași, din păcate nu am putut fi prezent. Sănătate și numai bine alături de cei dragi.*
8. Av. Ioan Solomon: *Dr. Ioan Lăcătușu – cetățean de onoare al Iașului, capitala Moldovei și orașul tinereții și studenției sale! Un premiu care-l onorează nu doar pe distinsul nostru prieten, ci și pe edilii moldavi. Axios!*
9. Dr. Doina Focșa: *Felicitări! Sănătate multă!*
10. Drd. Florentina Teacă: *Multe vești bune în ultimul timp! Una dintre ele: dr. Ioan Lăcătușu, fondator al mai multor instituții și asociații culturale, științifice și civice din județul Covasna, a primit, recent, titlul de cetățean de onoare al municipiului Iași. O binemeritată răsplată morală!*
11. Pr. Ionuț Gavrilă: *Felicitări! Domnul Ioan Lăcătușu este o mare valoare pentru neamul românesc! Dumnezeu să-i dăruiască în continuare multă sănătate și realizări frumoase!*
12. Poeta Mihaela Aionesei: *Felicitări și multe astfel de recunoașteri!*

13. Sorin Lăcătușu: *De ziua mea, am primit cu căldură sufletească, în Valea Lupului, Iași, până la lacrimi, pe vărul și consăteanul meu Ioan Lăcătușu, înnobilit azi, cu titlul de Cetățean de Onoare al mun. Iași. Străjer al românismului în județele arcului Carpatic: Covasna, Harghita și Mureș, îi doresc putere și rezistență! Fii străjer în continuare, Ioane! Mă alătur! Doamne ajută!*
14. Corneliu Cristea: *...Domnul Prof. Lăcătușu, prietenul bun și al oneștenilor! Mulțumim pentru frumoasele, bogatele și foarte necesarele prestații ale românilor din zona în care trăiește și-i dorim spor deplin.*
15. Nicu Turcu: *Felicitări! Emoție și adevăr, încununate de recunoștință!*
16. Dumitru Stavarache: *Ne bucurăm de această recunoaștere și cinstire a distinsului și eruditului nostru prieten, Ioan Lăcătușu. Felicitări!*
17. Eugen Lazar: *Felicitări Ionică, ne bucuram nespus și te îmbrățișăm cu drag! Sunt cu atât mai fericit, cu cât ai primit onoruri binemeritate în orașul nostru de suflet – minunata cetate a iubitei Moldove – Iași! Multă, multă sănătate, bucurii, realizări deosebite în activitate, în viață și în familie!*
18. Prof. univ. dr. Ioan Vlad: *Bucureștiul l-a gratulat recent cu un premiu al Academiei Oamenilor de Știință, Iașul a venit firesc cu o ofertă pe măsură, CETĂȚEAN DE ONOARE, noi, prietenii și colaboratorii, îl gratulăm cu prețuirea și colaborarea noastră, dar pe când vine AUTORITATEA NAȚIONALĂ, cu toate pârgurile ei să gratuleze românimea din secuime cu atenția pe care o merită și pe care o invocă voievodul IOAN LĂCĂTUȘU de decenii, vorbind adesea în pustiu și bătând la uși închise??? Îmi vine să strig precum Avram Iancu: NU DECORAȚII NE TREBUIE, MAJESTATE, CI DREPTURI!!! Toată prețuirea și stima, FRATE IOANE!*

Sursa: Arhiva Centrului European de Studii Covasna – Harghita

IN MEMORIAM

ȘTEFAN MARINESCU (1941-2020). O VIAȚĂ DEDICATĂ ARHIVELOR ROMÂNEȘTI

Eugeniu CRISTE
Liviu BOAR

„Anul 1941, în lumea rurală, pașnică și fără acces la evenimentele interne și externe, se anunța liniștit și avea să ne aducă un dar de preț, primul copil al familiei Mutu (din anul 1965, numele de familie va deveni Marinescu, la dorința fiicei Eugenia, acceptată și de ceilalți membri ai familiei). Bunul și Marele Atotputernic Dumnezeu l-a adus pe lume în dimineața zilei de 29 martie. Era deja primăvară, dar capricioasă, cu ploi, lapoviță și chiar cu zăpadă pe crestele Munților Codru Moma și Zărandului, de unde vântul rece făcea pădurea să șuiere a Bunăvestire peste satul Beliu din plasa Ineu, județul Bihor, când s-a născut minunea cu părul bălai și ochii ca seninul cerului. Numele i l-am dat de **ȘTEFAN**, după tatăl lui“ – așa povestea, cu fericirea pe față și plină de bucurie, mama pruncului, Margareta.

Bucuria nu a ținut mult, pe neașteptate a izbucnit războiul, cu toate ororile lui, iar după el a venit un rău la fel de mare pentru români, bolșevismul, iar țara ajunge *lagăr socialist*. Familia se mută la Arad, iar copilul Ștefan merge la școală:

- Școala elementară de 7 ani: 1948 – 1956;
- Școala de ucenici din cadrul Uzinelor de Vagoane „Iosif Rangheț”: 1956 – 1960.

La absolvirea școlii de ucenici, primește diplomă de strungar și de ucenic fruntaș! Dar instinctul îi spune să meargă pe alt drum și între anii 1960 și 1962 este elev, curs seral, la Școala Medie Tehnică „Olga Bancic” Arad. Ziua

lucra ca îngrijitor la școală, iar seara era elevul studios și serios, dar instinctul îi șoptea: „Învăță, învață și vei ajunge să muncești cu mintea. Pune-te cu burta pe carte”.

Școala, care își schimbă numele în Școala Tehnică Sanitară, o absolvă cu Diploma de maturitate din 5 septembrie 1962, acordată absolventului Mutu Șt. Ștefan, născut în anul 1941, luna martie, ziua 29, comuna Beliu, raionul Ineu, regiunea Crișana.

Viața grea, cu toate neajunsurile ei, ambiționează pe tânărul absolvent, care prinde *trenul vieții* înscriindu-se la examenul de admitere la Facultatea de Istorie, curs de zi, din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj. Reușește și, timp de 5 ani, are șansa să-i aibă profesori pe titanii facultății de istorie: Constantin Daicoviciu, Ștefan Pascu, Kurt Horedt, Camil Mureșan, David Prodan, Liviu Maior etc.

În urma examenului de licență, în sesiunea din iunie 1967, devine licențiat în istorie, specialitatea Istoria României, sub numele de Marinescu St. Ștefan.

Din luna septembrie 1967 și până în martie 1968 satisface serviciul militar T.R. (termen redus) la UM 0191, devenind sublocotenent în rezervă, arma 1 (infanterie).

În vara anului 1968 pășește pe un *alt tărâm*, fiind angajatul Arhivelor Statului – Filiala Hunedoara, cu reședința la Deva, având drum deschis pentru ca toate visele elevului, ucenicului, studentului să devină realitate. Se realizează în plan profesional: arhivist, consilier, consilier superior, director de arhive, dar și în plan familial: se căsătorește cu „aleasa inimii”, Mariana, care-i aduce pe lume două fete: Luminița și Raluca, ajunse astăzi mămici cu copii. Fata cea mare locuiește în Statele Unite, Ontario, având doi gemeni: Lia și Henry, iar *fata lui tata*, Raluca, are un băiat de 14 ani, David.

Anii 1968 – 2004 sunt nu numai mulți la număr, dar și plini de evenimente, care mai de care mai palpitate, care-l fac pe Ștefan Marinescu să devină un adevărat profesionist, un soț remarcabil, un coleg de excepție.

În anii de activitate pe tărâm arhivistic, la Deva și Arad, a desfășurat o activitate prodigioasă în toate operațiunile arhivistice pe care le-a abordat: ordonarea, inventarierea, selecționarea documentelor scrise în latină, germană (gotică), maghiară, paleografie româno-chirilică, română.

Timp de trei luni, septembrie – decembrie 1975, Ștefan Marinescu a participat, la Arhivele Statului din Cluj Napoca, la cursul intensiv de limbă și paleografie germană, alături de alți 15 colegi din sistemul Arhivelor, obținând certificatul care atesta competențele sale în domeniul limbii și paleografiei

germane¹. Cunoscător al limbii și paleografiei germane, Ștefan Marinescu a participat, ca delegat al Direcției Generale a Arhivelor Statului, alături de alți colegi arhiviști, la stagii de cercetare în arhivele din fosta Republică Populară Germană, depistând documente deosebit de valoroase pentru istoria României și a relațiilor României cu lumea apuseană de-a lungul timpului.

Aceste cercetări s-au materializat în realizarea unor microfile de pe documentele depistate, microfilme care au ajuns în păstrarea Arhivelor Statului (După apariția Legii 16/1996, Legea Arhivelor Naționale, instituția se va numi Arhivele Naționale ale României) din București, care au fost inventariate în cadrul Colecției de Microfilme și puse la dispoziția cercetătorilor prin intermediul sălii de studiu.

Astfel în inventarul nr. 2398 – Colecția de microfilme R.D. Germană², pusă la dispoziția cercetătorilor, se află microfilmate documentele din anii 1542, 1662-1665, 1706, 1826, 1854, 1857, 1869-1942, 1944, depistate în anii 1980-1981 de către Nicolae Nistor³, șeful Filialei Arhivelor Statului Sibiu și de către arhiviștii Ștefan Marinescu de la Arhivele Statului Arad și Mihai Ceaușu⁴ de la Arhivele Statului Suceava, la Arhiva Centrală Germană, Secția istorică I din Postdam și Secția istorică II Mersenburg.

Pentru a ilustra importanța acestor documente, vom cita din Prefața celei care a întocmit inventarul, arhivist principal Eleonora Rădulescu: „Materialele documentare la care ne referim prezintă un real interes, datorită bogatelor informații de ordin politic, economic și social cu privire la istoria țărilor române, informații în care un loc important îl ocupă relațiile cu celelalte țări și conjunctura internațională în care s-au desfășurat evenimentele. Știrile încep încă de la mijlocul secolului al XVI-lea în legătură cu Tratatul încheiat între Petru Rareș, domnul Moldovei și principele elector Ioachim II de Brandenburg⁵; răscoala antihabsburgică condusă de Fr. Rákoczi II și atragerea

---

¹ Vezi: Dr. Elisabeta Marin, *Paleografia germană în învățământul arhivistic*, în volumul: *Arhive și istorie în Clujul academic și universitar, Alexandru Matei la 80 de ani*, Editura Napoca Star, Cluj Napoca, 2013, p. 485-497.

² <http://arhivelenationale.ro> › site Inventarele sunt postate la secțiunea *Cercetare*.

³ Nicolae Nistor – vezi biografia acestuia în volumul *Arhiviști ardeleni – Dicționar biobibliografic*, ediția a II-a, adăugită și revizuită, coordonator dr. Liviu Boar, editura University Press, Târgu Mureș, 2019, p. 280-285.

⁴ Mihai-Ștefan Ceaușu – activitate profesională: Arhivele Statului – Filiala Suceava (1976-1990) – arhivist (1976-1987) – arhivist principal (1988-1990). Din 1990 la Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” Iași – cercetător științific gradul I, șeful departamentului de Istorie Modernă. Sursa: <http://adxenopol.academiaromana-is.ro> › doctoral.

⁵ **Joachim al II-lea Hector** (13 ianuarie 1505 – 3 ianuarie 1571) a fost Principe elector de Brandenburg (1535–1571). Membru al Casei de Hohenzollern, Joachim al II-lea a fost fiul lui Joachim I Nestor, Elector de Brandenburg și a soției acestuia, Elisabeta a Danemarcei, Norvegiei și Suediei. Vezi pe larg: https://ro.wikipedia.org/wiki/Joachim_al_II-lea.

valahilor la răsccoală; intrarea trupelor revoluționare conduse de Tudor Vladimirescu în București; situația politică în Principatele Române în preajma Unirii și a aleșilor în Divanurile ad-hoc....Știrile din perioada ocupației militare germane (1916-1918) se referă la exploatarea bogățiilor subsolului românesc de către Austro-Ungaria și Germania, de remarcat rapoartele lunare ale Statului major economic de pe lângă Administrația militară germană din România referitoare la «exporturile forțate» din România către Germania, inclusiv petrolul și metalele prețioase. Din perioada anilor 1920-1944 menționăm rapoartele diplomatice și presa germană care se referă la politica agrară în România, importanța economică a Basarabiei, programul agrar al lui Ion Antonescu, Institutul Național de Agricultură din București, situația țăranimii în anul 1944, rechizițiile pentru U.R.S.S., Protocolul de prelungire al Pactului Anti-Comintern între Germania, Japonia și Italia, presa engleză din august 1944 referitoare la situația politică din România în context european”.

Vom menționa, în continuare, și alte inventare ale rolurilor de microfilm care conțin documente depistate de Ștefan Marinescu și colegii săi cu ocazia cercetărilor efectuate în arhivele din Republica Democrată Germană. Astfel, Inventarul cu numărul 2397 întocmit tot de către Eleonora Rădulescu conține documentele depistate în anul 1980 de către Nicolae Nistor și Ștefan Marinescu la Arhiva Centrală Germană, Secția istorică II Mersenburg din perioada 1542-1688. Din *Prefața* inventarului aflăm tematica documentelor depistate de cei doi arhiviști: campania creștină condusă de către principele elector și markgraf de Brandenburg, Ioachim al II-lea împotriva turcilor, împrejurările în care s-a încheiat înțelegerea dintre Ioachim al II-lea și Petru Rareș, Domnul Moldovei, împrumutul de 200.000 de florini ungurești acordat de către Petru Rareș pentru susținerea armatei creștine. Foarte multe documente se referă la revendicarea de către urmașii lui Petru Rareș a împrumutului acordat de Petru Rareș lui Ioachim al II-lea.

Inventarul 2061 conține rezumatele documentelor depistate în anul 1981 de către Ștefan Marinescu și Mihai Ceașu în arhivele din Republica Democrată Germană, documente din perioada 1806-1811, care conțin informații privitoare la războiul ruso-turc, cu referiri la situația creată în principatele Moldova și Țara Românească în urma operațiunilor militare desfășurate pe teritoriul lor la Slobozia, Focșani și Giurgiu.

Inventarul 2258 conține documente deosebit de importante din anii 1829, 1837-1838, 1843-1844, 1845-1849. Despre conținutul acestor documente vom cita din *prefața* întocmită de către Eugenia Ciocan, arhivist principal în Direcția Generală a Arhivelor Statului. „Informațiile cuprinse în prezentul inventar se referă la încheierea păcii de la Adrianopol din 2/14 septembrie 1829 între Rusia și Poarta otomană, starea de spirit în Principatele Române față de încheierea păcii, situația internă în Moldova și Țara Românească în timpul

domniei lui Gheorghe Bibescu și Mihail Sturdza, structura claselor sociale în Moldova, broșuri apărute la Paris și Bruxelles în legătură cu domnia lui Mihail Sturdza în Moldova. Rapoartele politice ale consulilor prusieni din Principatele Române relatează aspectele cele mai importante ale revoluției române de la 1848. Numeroase informații se referă la desfășurarea pe larg a revoluției române în Moldova, Țara Românească și Transilvania, relatând despre adunarea de la hotelul Petersburg din Iași, numită și «Adunarea Constituantă», petiția-proclamație cu cele 35 de puncte, poziția diverselor păături sociale față de domnul țării, Mihail Sturdza. Menționăm aprecierea că revoluția română de la 1848 din Moldova este prima mișcare revoluționară de la 1848 care a izbucnit după revoluția franceză de la 1848 și după revoluțiile de la Viena și Berlin, încadrând astfel revoluția română în procesul revoluționar european de la 1848, după ce, mai înainte, consulii prusaci au relatat ecoul izbucnirii revoluției franceze de la 1848 în Țările Române și impresia produsă asupra poporului român. În legătură cu revoluția română de la 1848 din Țara Românească, informațiile relatează izbucnirea revoluției în Oltenia și la București, pătrunderea revoluționarilor în palatul domnesc, abdicarea domnului Gheorghe Bibescu, după ce semnase programul noului guvern revoluționar provizoriu, numit și *Constituția*, activitatea guvernului provizoriu concretizată prin emiterea decretelor privind desființarea rangurilor civile, a cenzurii, desființarea pedepsei cu moartea și a bătăii, decretarea culorilor steagului național, înființarea gărzii naționale. Unul din cele mai importante acte ale revoluției este «Proclamația de la Islaz», considerată și *Constituție*, comunicată și consulului prusian, baronul C. Sachellarie, sub titlul *Bazele Noii Constituții*, proclamarea Constituției fiind primită cu entuziasm de popor, sărbătorită printre altele și la Brăila, problema recunoașterii Constituției de către Poarta otomană. Din inventar se detașează documentele care semnifică programul revoluției române de la 1848, cum sunt Petiția-proclamație din 28 martie 1848 de la Iași, programul Adunării Naționale, de la Blaj din 3/15-5/17 mai 1848, Proclamația de la Islaz din 9/21 iunie 1848, care exemplifică astfel acțiunea revoluționară a poporului român pentru a intra într-un nou curs de viață socială și politică, alături de celelalte popoare ale Europei anului 1848. Numeroase sunt informațiile referitoare la revoluția română din Transilvania, năzuințele naționale ale românilor din Transilvania, exprimate în programul Adunării Naționale de la Blaj și poziția de respingere a art. 16, în sensul că orice propunere privind alipirea Transilvaniei la Ungaria este nulă și neavenită, luptele purtate în Transilvania pentru înăbușirea revoluției de către trupele țariste, austriece și turcești, acțiunile armatei insurgenților unguri, luptele de la Sibiu și Brașov, intervenția armatelor Imperiului otoman, Imperiului țarist și Imperiului austriac pentru înăbușirea Revoluției române de la 1848 a fost întâmpinată cu o rezistență înarmată a poporului român și alte acțiuni de

împotrivire, amintind numai de nota de protest a guvernului revoluționar provizoriu adresată lui Suleiman Pașa împotriva intrării trupelor turcești în Țara Românească, protestul poporului român adoptat la Adunarea Națională pe Câmpia Libertății la 20 iulie/1 august 1848, precum și împotrivirea directă a populației capitalei la sosirea turcilor la barierele orașului. Pozițiile favorabile adoptate de consulii străini față de revoluția română de la 1848, amintind în acest sens poziția consulului general al Marii Britanii, Colquhoun, în legătură cu intrarea rușilor în Țara Românească, în sensul că va protesta la Poarta otomană și va părăsi postul, impresia produsă la Poarta otomană de atitudinea luată de o parte a corpului consular din Iași față de ocupația rusă. Menționăm poziția favorabilă a consulatului francez din Principatele Române față de revoluția română de la 1848”.

Alte inventare care conțin rezultatele cercetărilor întreprinse de Nicolae Nistor și Ștefan Marinescu în anul 1980 în arhivele germane pot fi consultate pe site-ul Arhivelor Naționale și poartă numerele: 2259, 2261, 2400, 2260.

*

*   *

Cine a fost, de fapt, Ștefan Marinescu? Suma tuturor oamenilor remarcabili pe care i-a întâlnit de-a lungul vieții: profesorii de la Universitate, Frățilă Ioan, directorul Arhivelor Hunedoara, Nicolae Nistor, directorul Arhivelor Sibiu, colegii de la Deva, Vasile Ionaș – arhivist, apoi director, apoi arhiviștii Dumitru Barna, Mihai Cerghedean, Mircea Timbus – expert arhivist, Ioan Aurel Popvici – directorul Arhivelor Naționale Bihor, Lucian Cucuiet – directorul Arhivelor Naționale Satu Mare, Gheorghe Mudura – directorul Arhivelor Naționale Timiș și ceilalți directori din întreaga țară care formau marea familie a Arhivelor.

În mod special merită amintiți prietenii apropiați, oameni excepționali care i-au stat alături, la bine și la greu: Costin Eugen Feneșan (B), Elisabeta Marin (BV), Gheorghe Radu (NT), Constantin Brătescu (CS), Tudor Rățoi, (MH), Vilică Munteanu (BC) Lucian Cucuiet (SM), Bujor Dulgău (SM și BH) și Eugeniu Criste (AR).

S-a născut în România Mare, ale cărei granițe se prăbușeau, a trait în regimul antonescian, apoi în plin totalitarism sovietic, a cunoscut redeșteptarea națională din anii '60, dar și „Epoca de Aur“, s-a bucurat de evenimentele din 1989, salvând de la distrugere tezaurul arhivistic arădean, pe care l-a moștenit de la înaintași, Aradul fiind printre puținele județe din Transilvania care păstrează documentele Prefecturii județului Arad și ale Primăriei Arad din anii 1700 până în prezent, precum și ale corifeilor Marii Uniri: Ștefan Cicio Pop, Vasile Goldiș și Ioan Suciu.

După anul 1990, Arhivele arădene au fost gazdele unor personalități remarcabile care și-au consemnat impresiile în „Cartea de onoare”: prof. univ. dr. Ioan Scurtu, prof. univ. dr. Corneliu Mihail Lungu, dr. Costin Feneșan, (toți trei directori generali ai Arhivelor Naționale ale României, ministrul Teodor Meleșcanu, Înaltpreasfințitul Părinte dr. Timotei Sevcicu – Arhiepiscop al Aradului, personalități care au reliefat activitatea lui Ștefan Marinescu și a colectivului de truditari ai Arhivelor arădene în slujba istoriei și a cercetării trecutului „sine ira et studio”.

Pentru tot ceea ce a realizat de-a lungul activității de arhivist, autoritățile arădene i-au acordat diplome și medalii care sunt păstrate cu sfințenie de familie și de instituția în fruntea căreia a stat din 1988 și până în vara anului 2004.

S-a stins din viață, plecând în veșnicie, în ziua de Rusalii, 8 iunie a Anului Domnului 2020.

Alături de soția sa Mariana

Participanți la cel de-al XVII Simpozion Național de Istorie și Retrologie
Agrară a României de la Târgu Mureș 24 august 1998.
Eugeniu Criste, Delia-Emilia Socol, Ștefan Marinescu, Liviu Boar și Gheorghe Radu

Lista de autori

Albu Magdalena – doctor-inginer, S.C. Stefadina București, tel. 0745018472, *magdalena.albu@stefadina.ro*.

Anghel Doina – expert gr. I, Depozitul Central de Arhivă Pitești, *doinatalasman@yahoo.com*.

Anuței Roxana-Emanuela – inspector superior, Arhivele Naționale Bacău, *roxi2cat@yahoo.com*.

Barbu Mariana-Loredana – referent, Depozitul Central de Arhivă Pitești.

Bălan Emanuel – drd. Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava, profesor, Liceul „Vasile Conta” Târgu Neamț, *emanuel.balan_tgn@yahoo.com*.

Bălăiță Dorel – inginer, Chimcomplex S.A. Borzești, colecționar, *dorelb2003@yahoo.com*.

Berceanu Maria – doctor în istorie, Bacău, *mariaberceanu@yahoo.com*.

Boar Liviu, doctor în istorie, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” Tg. Mureș, *liviuboar@yahoo.com*.

Boldur Dimitrie-Ovidiu, doctor în istorie, consilier superior Direcția Județeană pentru Cultură Bacău, tel.: 0742/562161, *oboldur@yahoo.com*

Ceucă Mihai – inginer, Bacău, *mihaicuk@gmail.com*.

Criste Eugeniu – arhivist, Arad, tel. 0733986839.

Cheramidoglu Constantin – doctor în istorie, arhivist, Asociația Arhiviștilor și Prietenilor Arhivelor „Ovidius” Constanța, *cheramidoglu1959@gmail.com*, tel. 0742086620

Clit Costin – profesor, Colegiul Național „Cuza Vodă” Huși, *costinclit@yahoo.com*.

Coșa Anton – doctor în istorie, muzeograf, Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău, *ablcosa@yahoo.com*.

Cucu Cornelia – profesoară, Bacău, *cornelia.cucu@yahoo.com*.

Dănilă Ioan, conf. univ. dr., Facultatea de Litere a Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău, *danila.ioan@gmail.com*.

Deheleanu Adrian – doctor în istorie, muzeograf, Muzeul Banatului Timișoara, *adideheleanu@yahoo.com*.

Dieaconu Daniel – doctor în istorie, prof. Școala Gimnazială Grințieș, *danieldieaconu@gmail.com*.

Doboș Fabian, conf. univ. dr. pr. la Facultatea de Teologie Romano-Catolică, Univ. „Al. I. Cuza” din Iași; e-mail: *fabiandobos@gmail.com*.

Gavrilă Marius – referent, Depozitul Central de Arhivă Pitești, *pastorgabi@yahoo.com*.

- Giurgiu Luminița** – doctor în istorie, Comisia Română de Istorie Militară, Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”, București, *luminita.giurgiu@gmail.com*.
- Giurgiu Teodora** – doctor în istorie, expert, Arhivele Militare Naționale Române, *teodora.giurgiu@gmail.com*.
- Ivan Octavean-Radu**, dr. phd., consilier, clasa I, grad profesional debutant, Arhivele Naționale Prahova, *ivanradu2013@gmail.com*
- Ioan Valentin** – doctor în istorie, consilier principal, Arhivele Naționale Bacău, *ioanvalentin87@yahoo.com*.
- Lăcătușu Ioan** – doctor în sociologie, Centrul European de Studii Covasna-Harghita, *ioan.lacatusu@yahoo.com*.
- Rătoi Tudor** – doctor în istorie, arhivist, Drobeta-Turnu Severin, *tudor.ratoi@gmail.com*.
- Scurtu Tatiana** – doctorand, cercetător științific, Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”, Târgu Mureș; director științific, Centrul European de Studii Covasna-Harghita, Sf. Gheorghe; tel. 0267313534, e-mail: *cohara_ro@yahoo.com*
- Spânu Alin** – doctor în istorie, cadru didactic asociat, Facultatea de Istorie, Universitatea din București, *alinspanu@yahoo.com*.
- Talașman Mihai** – profesor, S.C. Damisto Archives Pitești, *doinatalasman@yahoo.com*.
- Tanasă Cristina** – consilier superior, Arhivele Naționale Bacău, *tanasa.cris@gmail.com*.
- Țăranu S. Mariana** – conf. univ. dr., Arhivele Naționale Sibiu, inspector superior, *marianataranu@gmail.com*, tel. 0771525309
- Țuscanu Aurel-Florin** – preot, dr., Arhiepiscopia Romanului și Bacăului, *tuscanu65mai@yahoo.com*.

Prezentul volum a fost realizat cu sprijinul sponsorilor:

S.C. DEDEMAN Bacău

S.C. STEFADINA COMSERV București,

căroră le mulțumim!